

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

НАУКОВІ ЗАПИСКИ ACADEMIC NOTES

**Серія:
Педагогічні науки**

**Series:
Pedagogical Sciences**

Випуск 189 (2020)
Edition 189 (2020)

Кропивницький – 2020
Kropyvnytskyi – 2020

УДК 378
ББК 81.2(3)
Н 34
DOI випуску: 10.36550/2415-7988-2020-189-1

Наукові записки / Ред. кол.: В. Ф. Черкасов, В. В. Радул, Н. С. Савченко та ін. – Випуск 189. –
Серія: Педагогічні науки. – Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2020. – 259 с.

ISBN 978–7406–57–8
ISSN 2415–7988 (Print)
ISSN 2521–1919 (Online)
ICV 2018 = 77.92

Рецензенти: **Олексюк О. М.**, доктор педагогічних наук, професор.
Кучай О. В., доктор педагогічних наук, професор.

«Наукові записки. Серія: Педагогічні науки» включено до Переліку наукових фахових видань України категорії «Б» (галузь знань: Освіта/Педагогіка), згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 886 від 02.07.2020.

Збірник зареєстровано в міжнародних наукометричних базах Index Copernicus, Google Scholar, Academic Journals, Research Bible, WorldCat, публікаціям присвоюється ідентифікатор цифрового об'єкта DOI.

Редколегія:

Науковий редактор:

Черкасов В. Ф. – доктор педагогічних наук, професор Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Заступник наукового редактора:

Савченко Н. С. – доктор педагогічних наук, професор Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Відповідальний секретар:

Кулікова С. В. – кандидат педагогічних наук, ст. викладач Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Редакційна колегія:

Галета Я. В. – доктор педагогічних наук, доцент Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Давидович Н. – професор, університетський центр Самарія, Аріель, Ізраїль

Єжова О. В. – доктор педагогічних наук, професор Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Жатан Є. – професор Гданського університету, Польща

Калініченко Н. А. – доктор педагогічних наук, професор Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Клім-Клімашевська А. – доктор педагогічних наук, професор Природничо-гуманітарного університету в Седльцах, Республіка Польща

Костікова І. І. – доктор педагогічних наук, професор Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди

Радул В. В. – доктор педагогічних наук, професор Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Радул О. С. – доктор педагогічних наук, професор Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Остенда О. – професор технологічного університету, Катовіца, Польща

Растрігіна А. М. – доктор педагогічних наук, професор Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Рябовол Л. Т. – доктор педагогічних наук, професор Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Савченко Л. О. – доктор педагогічних наук, професор Криворізького державного педагогічного університету

Садовий М. І. – доктор педагогічних наук, професор Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Шандрук С. І. – доктор педагогічних наук, професор Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Друкується за рішенням вченої ради Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (протокол № 1 від 28.08.2020 року)

Статті подано в авторській редакції

© Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, 2020

UDK 378
BBK 81.2(3)
A 34
DOI issue: 10.36550/2415-7988-2020-189-1

Academic notes / Ed. board: V. F. Cherkasov, V. V. Radul, N. S. Savchenko, etc. – Edition 189. Series: Pedagogical Sciences. – Kropyvnytskyi: EPC of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University, 2020. – 259 p.

ISBN 978–7406–57–8
ISSN 2415–7988 (Print)
ISSN 2521–1919 (Online)
ICV 2018 = 77.92

Reviewers: Oleksyuk O. M., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor.

Kuchai O. V., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor.

«Academic Notes. Series: Pedagogical Sciences» is included into the List of Scientific Professional Publications of Ukraine, **category «B»** (field of knowledge: Education / Pedagogy), Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine № 886 of 02/07/2020.

The collection is registered in the international catalogues of periodicals and database Index Copernicus, Google Scholar, Academic Journals, Research Bible, WorldCat, publications are assigned a DOI digital object ID.

Editorial Board:

Academic editor:

Cherkasov V. F. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

Assistant of Academic editor:

Savchenko N. S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

Executive Secretary:

Kulikova S. V. – Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

Editorial Board:

Haleta Y. V. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

Davidovitch N. – Professor, Ariel University Center of Samaria, Israel

Yezhova O. V. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

Szatan E. – Professor University of Gdansk, Poland

Kalinichenko N. A. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

Klim-Klimashevska A. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of Natural-humanitarian University of Siedlce, Republic of Poland

Kostikova I. I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Kharkiv National Pedagogical University named after G. S. Skovoroda

Radul O. S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

Radul V. V. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

Ostenda O. – Professor of University of Technology, Katowice

Rastrygina A. M. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

Ryabovol L. T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

Savchenko L. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Kryvyi Rih State Pedagogical University

Sadovy M. I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

Shandruk S. I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

*Published by the resolution of the Academic Council of the
Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University
(Protocol NO № 1 from 28 august 2020)*

© Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University, 2020

ЗМІСТ

АНІСІМОВ Микола Вікторович
 ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЦИФРОВИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ.....10

БІДА Олена Анатоліївна, МУКАН Наталя Василівна, ГОНЧАРУК Віталій Володимирович
 ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ КОМПЕТЕНТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАСТАВНИЦТВА.....14

ВЕЛИЧКО Степан Петрович, ДОНЕЦЬ Наталія Володимирівна, МАРИНОВ Олександр Васильович
 ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ КОМПЛЕКСІВ VERNIER DYNAMICS CART AND TRACK SYSTEM ПІД ЧАС ЛЕКЦІЙНИХ ДЕМОНСТРАЦІЙ.....19

ГАЛЕТА Ярослав Володимирович
 СОЦІАЛЬНА ЗРІЛІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ТА ЙОГО ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ..22

КУЧАЙ Тетяна Петрівна, КУЧАЙ Олександр Володимирович, МАРИНЕЦЬ Надія Василівна
 ЗАСТОСУВАННЯ SMART-ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ.....26

МЕЛЬНИЧУК Ірина Миколаївна, ПАШКО Мар'яна Зіновіївна
 ФОРМУВАННЯ УКРАЇНОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ....29

НЕНЬКО Юлія Петрівна
 ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ.....34

ОЛЕКСЮК Ольга Миколаївна
 КОНЦЕПТ НЕЛІНІЙНОСТІ У СУЧАСНОМУ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ.....39

ОКОЛЬНИЧА Тетяна Володимирівна
 ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ОТРОЦЬКОГО ВІКУ (7–14 РОКІВ) ЗА ЕТНОГРАФІЧНИМИ ДЖЕРЕЛАМИ XIX – ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ XX СТОЛІТТЯ.....44

ПАВЛЕНКО Олена Олексіївна
 МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ В СИСТЕМІ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ.....48

РАДУЛ Ольга Сергіївна
 ПРОБЛЕМИ ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ У ПОГЛЯДАХ УТОПІСТІВ.....53

РЕБУХА Лілія Зіновіївна
 МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ: СПОСОБИ ПОШУКУ ТА ОПРАЦЮВАННЯ НАУКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ.....59

САВЧЕНКО Лариса Олексіївна, КОВАЛЕНКО Вікторія Костянтинівна
 ВІЗУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ ЗАСОБАМИ ПРЕЗЕНТАЦІЙНОЇ КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРАФІКИ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ.....62

САЛЬНИК Ірина Володимирівна, СІРИК Едуард Петрович
 ПІДГОТОВКА ТА ПРОВЕДЕННЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З ФІЗИКИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....68

ТЕРЕЩУК Андрій Іванович, АБРАМОВА Оксана Віталіївна
 ВИКОРИСТАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ПОРТФОЛІО У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ.....74

ТОЛОЧКО Світлана Вікторівна ВИКЛАДАЧ-ІННОВАТОР ЯК ОРГАНІЗАТОР УЧІННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ СТУДЕНТОЦЕНТРОВАНОГО НАВЧАННЯ.....	79
ЧЕРКАСОВ Володимир Федорович МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ДО ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРАФІКИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	85
АНТОНЕЦЬ Анатолій Вікторович ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ГАЛУЗЕВОГО МАШИНОБУДУВАННЯ.....	90
БЕЗЕНА Іван Михайлович, БОГАТИРЬОВА Тетяна Миколаївна, ДОРОШЕНКО Оксана Анатоліївна ФОРМУВАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ ВМІНЬ І КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ШКОЛЯРІВ В КОНТЕКСТАХ СТРАТЕГІЙ СУЧАСНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	95
БУКАТОВА Оксана Михайлівна, ФЕДОРОВА Ольга Василівна, ЯРЕНЧУК Людмила Георгіївна НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАНЯТЬ З ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН.....	101
ВОЛОШИНА Ольга Сергіївна ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ ПЕДАГОГА У МОНІТОРИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ.....	105
ВОЛЧАНСЬКИЙ Олег Володимирович РОЗВИТОК ДОСЛІДНИЦЬКИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ОПТИКИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ.....	110
ГРИШКО Ольга Іванівна, ВІЛЬХОВА Оксана Григорівна РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ХОРЕОГРАФІЇ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТАРНИХ МАТЕМАТИЧНИХ УЯВЛЕНЬ.....	115
ЄРЬОМЕНКО Едуард Анатолійович БОЙОВИЙ ХОРТИНГУ У КОМПЛЕКСІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАСОБІВ ВИХОВАННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ОСНОВ ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ.....	120
ЗАДІЛЬСЬКА Галина Миколаївна НАВЧАННЯ У СПІВПРАЦІ ЯК ОДНА З БАЗОВИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ ЗВО.....	129
ЛІНЦЬКА Наталія Степанівна МЕТОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ЯК ПІДГРУНТТЯ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ	132
КОЛОДІЙЧУК Юлія Вікторівна ПРО ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО» ДЛЯ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ.....	135
ЛИСЕНКО Людмила Олександрівна РОЗВИТОК НОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ АУДИТОРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	139
ЛЯШЕНКО Ольга Дмитрівна, БУТЕНКО Тетяна Максимівна ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ ПАРАДИГМ ІННОВАЦІЙ В СИСТЕМІ ОСВІТИ.....	142
МАЛАХОВА Жанна Володимирівна, БЄЛКОВА Тетяна Олександрівна ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНИМ ВИХОВАННЯМ У СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	148

ПРИМА Дмитро Анатолійович ПРОЄКТНО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У КОНТЕКСТІ ВИМОГ НУШ.....	152
РОЖАК Наталія Володимирівна, МИКИТЕНКО Марія Михайлівна РОЛЬ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ЗАСОБІВ У ПРОЦЕСІ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ЗАНЯТЬ З ІНОЗЕМНИХ МОВ.....	155
ФЕСЕНКО Оксана Сергіївна ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ЗАСТОСУВАННЯ ІГРОВИХ МЕТОДІВ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ.....	160
ЧИНЧОЙ Олександр Олександрович ОЗНАЙОМЛЕННЯ УЧНІВ ІЗ СУЧАСНИМИ АГРОТЕХНОЛОГІЯМИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ І ГРОМАДСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА УРОКАХ ФІЗИКИ.....	164
ЩЕРБИНА Світлана Володимирівна ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ.....	169
БРЮХАНОВА Тетяна Сергіївна ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕС ПРОФЕСІЙНО- ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ.....	174
КІРЮХА Катерина Ігорівна ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ ІДЕЙ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У ПЕРІОД НОВОГО ЧАСУ.....	180
ЛІПАТОВА Марина Валентинівна, БАБИЧ Тетяна Валеріївна ДЕЯКІ МЕТОДИЧНІ ПИТАННЯ НАВЧАННЯ ГРАМАТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ.....	184
ЛИМАРЕНКО Валерій Ігорович МЕТОДИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО КЕРІВНИКА ВОКАЛЬНОГО АНСАМБЛЮ: КАТЕГОРІЙНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ.....	189
ЛОСІК Вікторія Георгіївна ВИХОВАННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ – ОСНОВНИЙ ФАКТОР ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ФІЗКУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ.....	193
ОПАЛЬЧУК Богдан Віталійович ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОЗВІЛЄЗНАВСТВА ЯК ІНСТИТУТУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ.....	198
РАНЮК Оксана Петрівна ЛІНГВОДИДАКТИЧНА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ РИТОРИЧНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ.....	203
РОМАНЕНКО Янина Ігорівна МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ СИСТЕМАТИЗАЦИИ ЗНАНИЙ ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ НА ПРАКТИЧЕСКОМ ЗАНЯТИИ ПО ТЕМЕ «ГИСТОЛОГИЧЕСКАЯ ТЕХНИКА ПРИГОТОВЛЕНИЯ МИКРОПРЕПАРАТОВ» В КУРСЕ ГИСТОЛОГИИ ДНМУ.....	208
ДЕМЧЕНКО Віталій Васильович ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ.....	212
АНОТАЦІЇ.....	219

CONTENTS

ANISIMOV Mykola Viktorovych <i>HISTORICAL ASPECTS OF DEVELOPMENT OF DIGITAL SYSTEMS IN UKRAINE</i>	10
BIDA Olena Anatoliivna, MUKAN Natalia Vasylivna, HONCHARUK Vitaliy Volodymyrovych <i>TRAINING OF FUTURE PROFESSIONALS IN THE CONDITIONS OF COMPETENCE-ORIENTED MENTORING</i>	14
VELYCHKO Stepan Petrovich, DONETS Natalia Volodymyrivna, MARINOV Oleksandr Vasilovich <i>SPECIAL ASPECTS OF USING MODERN DIGITAL COMPLEXES VERNIER DYCHIMACK CYCAMICS</i>	19
HALETA Yaroslav Volodymyrovych <i>SOCIAL MATURITY OF A FUTURE TEACHER AND PROFESSIONAL FORMATION</i>	22
KUCHAY Tetyana Petrovna, KUCHAY Oleksandr Volodymyrovych, MARYNETS Nadiya Vasylivna <i>APPLICATION OF SMART-TECHNOLOGIES IN TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS</i>	26
MELNYCHUK Iryna Mykolaivna, PASHKO Mariana Zinoviivna <i>FORMATION OF THE UKRAINIAN LANGUAGE PROFESSIONAL COMPETENCE OF MEDICAL SPECIALTIES FOREIGN STUDENTS BY MEANS OF INTERACTIVE TECHNOLOGIES</i>	29
NENKO Yuliia Petrivna <i>PECULIARITIES OF FORMATION OF FUTURE CIVIL PROTECTION SERVICE OFFICERS' READINESS TO PROFESSIONAL COMMUNICATION</i>	34
OLEKSYUK Olga Nikolaevna <i>THE CONCEPT OF NONLINEARITY IN CONTEMPORARY MUSIC AND PEDAGOGICAL</i>	39
OKOLNYCHA Tetiana Volodymyrivna <i>EDUCATION OF CHILDREN (7–14 YEARS) BY ETHNOGRAPHIC SOURCES OF THE XIX – FIRST QUARTER OF THE XX CENTURY</i>	44
PAVLENKO Olena Oleksiivna <i>METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE FORMATION OF FUTURE SOCIAL WORKER'S COMMUNICATIVE CULTURE IN THE SYSTEM OF UNIVERSITY EDUCATION</i>	48
RADUL Olga Serhiyivna <i>ISSUES OF PRE-SCHOOL UPBRINGING IN THE VIEWS OF UTOPIANS</i>	53
REBUKHA Liliia Zinoviivna <i>METHODOLOGY OF SCIENTIFIC RESEARCHES: METHODS OF SEARCHING AND PROCESSING OF SCIENTIFIC INFORMATION</i>	59
SAVCHENKO Larysa Alekseevna, KOVALENKO Viktoriia Konstantinivna <i>VISUALIZATION OF EDUCATIONAL MATERIAL BY MEANS OF PRESENTATION COMPUTER GRAPHICS IN TRAINING FUTURE</i>	62
SALNYK Iryna Volodymyrivna, SIRIK Eduard Petrovich, <i>PREPARATION AND CONDUCT OF SEMINAR LESSONS IN PHYSICS IN THE CONDITIONS OF DISTANCE LEARNING</i>	68
TERESHCHUK Andriy Ivanovich, ABRAMOVA Oksana Vitalyevna <i>USE OF EDUCATIONAL TECHNOLOGY PORTFOLIO IN THE PROCESS OF PREPARING OF FUTURE TEACHERS OF TECHNOLOGY FOR THE ORGANIZATION OF THE STUDENTS' PROJECT ACTIVITY</i>	74

TOLOCHKO Svitlana Viktorivna <i>TEACHER-INNOVATOR AS AN ORGANIZER OF EDUCATIONAL ACTIVITY IN THE CONDITIONS OF STUDENT-CENTERED TEACHING</i>	79
CHERKASOV Volodymyr Fedorovych <i>MODEL OF FORMATION OF READINESS OF FUTURE TEACHERS OF FINE ARTS FOR USE OF COMPUTER GRAPHICS IN PROFESSIONAL ACTIVITY</i>	85
ANTONETS Anatoliy Viktorovich <i>USE OF INTERACTIVE TRAINING TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF FORMING MATHEMATICAL COMPETENCE OF INDUSTRY ENGINEERING SPECIALISTS</i>	90
BEZENA Ivan Mykhajlovich, BOGATYROVA Tetiana Mykolaivna, DOROSHENKO Oksana Anatoliivna <i>FORMATIVE ASSESSMENT OF STUDENTS' SKILLS AND COMPETENCIES IN THE CONTEXT OF MODERN SECONDARY EDUCATION STRATEGIES</i>	95
BUKATOVA Oksana Mykhaylivna, FEDOROVA Olga Vasylivna, YARENCHUK Lyudmila Heorhiivna <i>EDUCATIONAL AND METHODOLOGICAL SUPPORT OF LESSONS IN NATURAL DISCIPLINES</i> ...	101
VOLOSHINA Olga Serhiivna <i>PROFESSIONAL FORMATION OF A TEACHER IN MONITORING RESEARCH</i>	105
VOLCHANSKYI Oleh Volodymyrovych <i>DEVELOPMENT OF RESEARCH ABILITIES OF PUPILS IN THE STUDY OF OPTICS IN CONDITIONS OF DISTANCE EDUCATION</i>	110
GRISHKO Olga Ivanivna, VILKHOVA Oksana Grigorivna <i>DEVELOPMENT OF COGNITIVE INTEREST OF PRESCHOOLERS BY THE MEANS OF CHOREOGRAPHY IN THE PROCESS OF FORMING</i>	115
YEROMENKO Eduard Anatolievich <i>COMBAT HORTING IN THE COMPLEX OF SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL MEANS OF EDUCATION OF PHYSICAL CULTURE AND FUNDAMENTALS OF HEALTH OF STUDENTS</i>	120
ZADIL'S'KA Halyna Mykolayivna <i>COOPERATIVE LEARNING AS ONE OF THE BASIC PEDAGOGOCAL TECHNOLOGIES IN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE FORMATION OF UNIVERSITY STUDENTS OF LINGUISTIC DEPARTMENTS</i>	129
ILINITSKA Nataliia Stepanivna <i>METHODOLOGICAL APPROACHES AS A BASIS OF DIFFERENTIATION OF MUSIC-PEDAGOGICAL EDUCATION</i>	132
KOLODIYCHYK Yuliia Viktorivna <i>ABOUT THE EXPEDIENCE OF TEACHING THE DISCIPLINE OF «SOCIAL PARTNERSHIP» FOR FUTURE SOCIAL WORKERS</i>	135
LYSENKO Liudmyla Oleksandrivna <i>DEVELOPING NEW APPROACHES FOR IMPROVING CLASSROOM ACTIVITIES</i>	139
LIASHENKO Olga Dmitrievna, BYTENKO Tetiana Maksymivna <i>HISTORICAL ANALYSIS OF INNOVATION PARADIGMS IN THE EDUCATION SYSTEM</i>	142
MALAKHOVA Zhanna Volodymyrivna, BELKOVA Tetyana Oleksandrivna <i>WAYS TO INCREASE MOTIVATION FOR PHYSICAL EDUCATION IN STUDENTS OF MEDICAL INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION</i>	148

PRIMA Dmitro Anataliyovych PROJECT AND RESEARCH ACTIVITY OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS IN THE CONTEXT OF THE REQUIREMENTS OF THE NSE.....	152
ROZHAK Nataliya Volodymyrivna, MYKYTENKO Maria Mykhailivna THE ROLE OF MULTIMEDIA IN THE PROCESS OF INTENSIFICATION OF FOREIGN LANGUAGE CLASSES.....	155
FESENKO Oksana Sergiyvna INNOVATIVE APPROACH TO THE APPLICATION OF GAME METHODS IN THE NEW UKRAINIAN SCHOOL.....	160
CHINCHOY Alexander Alexandrovich ACKNOWLEDGMENT OF STUDENTS WITH MODERN AGRICULTURAL TECHNOLOGIES AS A MEANS OF FORMING SOCIAL AND PUBLIC COMPETENCE IN PHYSICS LESSONS.....	164
SHCHERBYNA Svitlana Volodymyrivna TO THE PROBLEM OF FORMATION OF FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE.....	169
BRYUKHANOVA Tatyana Sergiyvna INTRODUCTION OF HEALTH-SAVING TECHNOLOGIES IN THE PROCESS PROFESSIONAL AND PEDAGOGICAL TRAINING SPECIALISTS IN PHYSICAL CULTURE AND SPORTS.....	174
KIRIUKHA Kateryna Ihorivna HISTORICAL ANALYSIS OF IDEAS OF FORMATION OF CIVIL RESPONSIBILITY OF PERSONALITY IN THE PERIOD OF NEW TIME.....	180
LIPATOVA Maryna Valentinivna, BABICH Tetyana Valeriivna SOME METHODOLOGICAL PROBLEMS OF TEACHING THE GRAMMAR OF THE UKRAINIAN LANGUAGE AT THE INITIAL STAGE	184
LIMARENKO Valerii Igorevich METHODICAL COMPETENCE OF THE FUTURE LEADER OF THE VOCAL ENSEMBLE: CATEGORICAL ANALYSIS OF THE PROBLEM.....	189
LOSIK VIKTORIA Georgiyvna EDUCATION PHYSICAL EDUCATION IS A MAJOR FACTOR IN PREPARATION OF EXPERTS OF PHYSICAL CULTURE AND SPORTS.....	193
OPALCHUK Bogdan Vitaliyovych PEDAGOGICAL FOUNDATIONS OF LEISURE LEARNING AS AN INSTITUTE OF PERSONAL SOCIALIZATION.....	198
RANIUK Oksana Petrivna LINGUODIDACTIC MODEL OF DEVELOPMENT OF RHETORIC SKILLS OF FUTURE PHILOLOGISTS IN THE POLISH LANGUAGE LEARNING PROCESS.....	203
ROMANENKO Yanina Igorivna METHODICAL ASPECTS IN SYSTEMATIZATION OF FOREIGN STUDENTS'S KNOWLEDGE AT A PRACTICAL CLASSES FROM THE TOPIC «HISTOLOGICAL TECHNIQUE» IN THE COURSE OF HISTOLOGY DNMU.....	208
DEMCHENKO Vitaliy Vasyliovych WAYS OF FORMATION OF MOTIVATION FOR PROFESSIONAL SELF-PERFECTION OF FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL EDUCATION.....	212
ANNOTATIONS	219

УДК 373.167.1:004

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-10-13

АНИСІМОВ Микола Вікторович –

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії і методики технологічної підготовки, охорони праці та безпеки життєдіяльності Центральноукраїнського державного педагогічного університету

імені Володимира Винниченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7159-3032>e-mail: nikolay_anisimov@ukr.net

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ОБЧИСЛЮВАЛЬНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. У статті зроблена спроба розповісти про деякі наукові школи в галузі цифрової електронної обчислювальної техніки в роки її становлення, про результати величезної самовідданої роботи вчених і керованих ними колективів по забезпеченню обчислювальною технікою космічних досліджень, атомної енергетики, ракетобудування, першокласних систем спостереження за космосом, протиракетної та протиповітряної оборони.

Необхідно відзначити перших творців вітчизняної цифрової електронної обчислювальної техніки – С. А. Лебедева, І. С. Брука, Б. І. Рамєєва, В. М. Глушкова, Н. Я. Матюхіна, Б. М. Маліновського, М. А. Карцева, О. Г. Куроша, З. Л. Рабіновича, С. М. Чернікова та ін. – чудовій плеяді вчених з воістину унікального багатонаціонального сузір'я потужних талантів, що забезпечили зліт найважливіших напрямків науки та техніки в перші десятиліття ХХ ст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Величезний вклад в розвиток цифрових методів вимірювання був зроблений видатними вченими України (В. Б. Большаков, Е. Т. Володарський, В. П. Георгіївський, Б. Д. Колпак, Л. А. Кошєвая, Ю. П. Мачєхін, П. П. Орнацький, Б. І. Стадник та ін.)

Перед студентами, які вивчають технологічну освіту, стоїть питання як можна більше довідатися про історію розвитку обчислювальних систем, їх класифікації, особливе направлення яке називають персональні комп'ютери які допоможуть краще вивчити загальнотехнічні і спеціальні дисципліни за своєю спеціальністю.

Мета статті – спроба висвітлення окремих питань вивчення розробки і становлення цифрових систем в Україні та їх роль в системі підготовки студентів технологічної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Необхідність додаткової

інформації при вивченні таких дисциплін як: «Інформатика», «Інженерна та комп'ютерна графіка», «Метрологія», «Стандартизація» та ін. показала, що необхідно дати на заняттях студентам додатковий матеріал з історії розвитку цифрових систем в різних галузях знань. Тому ми поставили перед собою мету в даній статті навести кілька прикладів історичних аспектів розвитку цифрових вимірювальних систем в Україні та їх промислове застосування. Цю додаткову інформацію можна використовувати при вивченні дисципліни «Стандартизація» з залученням загальнотехнічних, а також профільних предметів.

Величезну роль у становленні нового напрямку (обчислювальних систем) вніс Віктор Михайлович Глушков. Хотілося б відзначити деякі етапи життєвого шляху В. М. Глушкова. Віктор Михайлович Глушков народився 24 серпня 1923 року в Ростові-на-Дону в родині гірського інженера. У 1929 році родина переїжджає в місто Шахти. У червні 1941 р. В. М. Глушков із золотою медаллю закінчив середню школу №1 м. Шахти. Збирався вступати на фізичний факультет Московського університету. Але 22 червня почалася війна. Він відразу подав заяву в артилерійське училище, але через дуже поганий зір його не взяли. Після визволення м. Шахти, В. М. Глушков брав участь у відновленні вугільних шахт Донбасу: працював спочатку чорноробом у забої, потім інспектором з якості та техніки безпеки [6].

Восени 1943 р. Новочеркаський індустріальний інститут оголосив набір, і В. М. Глушков став студентом його теплотехнічного факультету. В 1947 р. він вступає ще й на 5-й курс фізико-математичного факультету Ростовського університету, здавши академічну різницю за 4 роки – майже півсотні іспитів, а в наступному році одержує диплом про вищу технічну та вищу математичну освіту.

У жовтні 1951 р. він захищає кандидатську дисертацію на тему: «Теорія

локально-нілпотентних груп, без крутіня, з умовою обриву деяких ланцюгів підгрупи», а в грудні 1955 року після закінчення однорічної докторантури при Московському університеті – докторську дисертацію «Топологічні локально-нілпотентні групи».

У серпні 1956 р. В. М. Глушков був призначений завідувачем лабораторії обчислювальної техніки Інституту математики АН УРСР. Саме в цій лабораторії під керівництвом академіка С. А. Лебедева всього п'ять років перед тим була створена перша в континентальній Європі «Мала електронно-обчислювальна машина» (МЕСМ).

У грудні 1957 року лабораторія була перетворена в Обчислювальний центр АН УРСР із правами науково-дослідного інституту. В 1962 році Обчислювальний центр був перетворений в Інститут кібернетики АН УРСР, директором якого до кінця життя залишався В. М. Глушков. У цьому інституті під керівництвом Віктора Михайловича були створені десятки типів ЕОМ, багато з яких не тільки відповідали світовим стандартам, але й відкрили зовсім нові напрямки в розвитку обчислювальної техніки. Так, наприклад, машини серії МИР (машина для інженерних розрахунків) стали прообразом персональних комп'ютерів. Ще більше було спроектовано різних керуючих систем і комплексів. Інститут став флагманом у розробці та у виробництві автоматизованих систем керування (АСК).

З перших років діяльності в «Інституті» проводилися глибокі теоретичні дослідження в сфері теорії оптимізації, абстрактної та прикладної теорії автоматів, теорії дискретних перетворювачів, теорії штучного інтелекту, теорії програмування і т. д. Методи і засоби кібернетики були поширені на такі науки, як економіка, біологія, медицина, дослідження складних систем. Тим самим був закладений фундамент економічної, біологічної, технічної кібернетики, розроблені ефективні підходи до моделювання і розв'язання складних багатомірних завдань.

У травні 1974 року В. Глушко призначений директором і генеральним конструктором НВО «Енергія», що з'єднав два підрозділи ОКБ і КБ, кероване раніше С. П. Корольовим [8].

Так, за 20 років кількість працівників інституту зростає з кількох сотень до кількох тисяч. Значну увагу приділяв популяризації кібернетики як науки, та автоматизації економіки країни. В Інституті кібернетики

під його науковим керівництвом було розроблено ЕОМ «Київ» і першу в Україні та колишньому СРСР напівпровідникову керуючу машину широкого призначення «Днепр». Попередниками персональних комп'ютерів стали машини для інженерних розрахунків «Промінь» (1963), «Мир-1» (1966), «Мир-2» (1969), у яких було реалізовано запропоновану В. М. Глушковым ідею ступеневого мікропрограмного управління. Практично всі розроблені в Інституті ЕОМ за його керівництва в свій час майже не поступалися закордонним аналогам і мали оригінальну архітектуру (лише на початку 80-х Союз перейшов на копіювання закордонних аналогів обчислювальної техніки, що згодом призвело до серйозного відставання радянських взірців від закордонних).

Під його керівництвом була створена багаторазова космічна система «Енергія – Буран». Він очолював роботи з вдосконалення пілотованих космічних кораблів «Союз», вантажного корабля «Прогрес», орбітальних станцій «Салют», створення орбітальної станції «Мир».

Потрібно відзначити, що В. М. Глушков приділяв велику увагу не тільки науковим дослідженням, а й створенню необхідної виробничої бази для випуску ЕОМ. За цей період в Україні були побудовані науково виробничі об'єднання «Електронмаш», Київський завод «Радіоприлад», Северодонецький завод ВУМ та інші. Окремі види продукції випускалися на Кіровоградському заводі «Динамік».

Невеликий навіть по сучасних мірках завод «Динамік», який виготовляв гучномовці для радіоточок (до 1960 р.); патрони, вимикачі, вилки, розетки (1960–1970 рр.); виготовлення складної апаратури для телевізійних центрів і пересувних телевізійних ретрансляційних станцій (1976 р.); розробка і поставка технічних засобів для стартових комплексів «Енергія», «Буран» і Центра управління польотами (1982–1989 рр.). Починаючи з 1995 року і по сьогодні завод випускає основне обладнання: автоматизовані системи управління технологічними процесами атомних електростанцій.

Сьогодні «Наукове-виробниче підприємство» (НВП) «Радій» визнано українське підприємство-лідер у сфері проектування й поставки новітніх інформаційно-керуючих систем для ядерних об'єктів і об'єктів з підвищеною технологічною небезпекою.

В атомній галузі підприємство працює з 1995 р. За цей час НВП «Радій» зайняло стійкі позиції серед постачальників обладнання для атомних електростанцій і завоювало повагу і довіру споживачів.

Продукція підприємства експлуатується на всіх АЕС України, енергоблоках Східної Європи, Латинської й Північної Америки.

Друге направлення за яким почали проводитися дослідження в Україні – це програмоване навчання. Інтерес до програмованого навчання в нашій країні був виявлений після проведеної 7 липня 1962 р. наради Наукової ради з кібернетики під керівництвом акад. А. І. Берга. У ній взяли участь найвизначніші вчені й педагоги, а також представники міністерств, навчальних закладів і науково-дослідних установ.

У 1962 р. увагу педагогічної громадськості залучили роботи із програмованого навчання та створення навчальних машин у Київському вищому інженерно-радіотехнічному училищу протиповітряної оборони (КВІРТУ ПВО) і Київському інженерно-будівельному інституті (КІБІ)

У 1958–1959 рр. в Україні вже були розроблені й почали серійно випускатися машини програмованого контролю знань типу «КІБІ». До розробки й виготовлення цих машин були притягнуті колективи КВІРТУ ПВО і КІБІ. У цих двох навчальних закладах були сформовані колективи, які мали великий практичний досвід у застосуванні персональних обчислювальних машин. У КВІРТУ ПВО була сформована кафедра, на якій читалися курси: математичне забезпечення СЕМ, основи побудови ЦЕОМ. Керував кафедрою видатний вчений д.т.н. Е. Н. Вавілова. З іменем Е. Н. Вавілова пов'язане створення другої наукової школи в училищі – розробка теорії алгоритмізації і програмування. Надалі під його науковим керівництвом було підготовлено й захищено 17 кандидатських і дві докторські дисертації. Ним був підготовлений підручник «Основи обчислювальної техніки», що став настільною книгою для фахівців з ЦЕОМ. Монографія «Синтез схем ЦЕОМ», яка вийшла у видавництві «Радянське радіо» стала настільною книгою інженерів з обчислювальної техніки не тільки в нашій країні, але й за кордоном, був зроблений її переклад і видана в багатьох країнах Європи.

На останньому етапі у КВІРТУ ПВО був створений навчальний комплекс (автоматизований клас АК-8) на базі ЕЦОМ «Дніпро-2» – призначений для

програмованого навчання до 100 учнів одночасно.

Історично склалося так, що розробкою тестів і їх застосуванням у навчальному процесі в нашому регіоні (м. Кіровоград) уперше почали займатися в Кіровоградській філії Харківського політехнічного інституту та Кіровоградській школі вищої льотної підготовки ГВФ (1961 р.). Перші кроки в цьому плані були започатковані викладачем – к.п.н. Е. Ф. Мішеною (надалі д.п.н.). Під її керівництвом була створена лабораторія програмованого контролю знань з предмету хімія. Вона першою застосувала тести для контролю якості знань студентів. Предметом випробувань був рідний предмет к.п.н. Е. Ф. Мішеною – хімія [5, с. 5].

Третє направлення за яким почали проводитися дослідження в Україні – це розвиток і створення цифрових пристроїв. Ці роботи проводилися на кафедрі інформаційно-вимірювальної техніки КПІ (заснована в 1945 році). Завідував цією кафедрою видатний вчений, доктор технічних наук Орнацький Петро Павлович. На цій кафедрі вже в ці роки проводилися дуже серйозні дослідження зі створення цифрових вимірювальних приладів.

Серйозні дослідження проводилися й в інших навчальних закладах України. Так, у Харківському інституті радіоелектроніки (ХІРЕ) – сьогодні це Харківський Національний університет радіоелектроніки (ХНУРЕ) цікаві дослідження проводилися на кафедрах радіоприймальних і радіопередаючих пристроїв з переходу аналогових пристроїв на цифрові. Кафедра інженерної графіки виконувала державну наукову тему з розробки цифрових плотарів.

Історично так склалось, що автор теж був учасником і розробником «Першої комп'ютерної лабораторії» (1971 рік) в м. Кіровограді в Кіровоградському інституті сільськогосподарського машинобудування (КІСМ). У цей період у КІСМе при кафедрі автоматизації виробничих процесів була відкрита лабораторія ЕОМ. У її складі були 7 аналогових машин МН-7, 2 клавішні машини «Іскра» і ЕОМ «Промінь-2» [5, с. 5]. До складу цієї лабораторії ввійшли два викладачі – В. О. Поярков – програміст; М. В. Анісімов – радіоінженер з електроніки; один лаборант С. М. Чигрик – оператор машин МН-7 і «Промінь-2». У цій лабораторії проводилися практичні заняття по дисципліні, яка в той період читалася в інституті «Обчислювальна техніка в інженерних і економічних розрахунках». Після виконання лабораторних

робіт студенти здавали залік по тестах. У цьому складі лабораторія проіснувала до 1974 р.

Цей невеликий аналіз, який був виконаний по систематизації матеріалу, який відноситься безпосередньо до всіх загальнотехнічних і фахових дисциплін. І цей матеріал можна й потрібно використовувати в процесі вивчення всіх дисциплін.

Висновки та перспективи подальших розвідок напруму. Перспективи подальших досліджень полягають у деталізації ключових понять, формуванні змісту навчального матеріалу з загальнотехнічних і фахових дисциплін і їх вплив на розвиток цифрових систем в Україні та відображення в підручниках і навчальних посібниках, розробки методичних вказівок з організації та проведення практичних занять із застосуванням персональних комп'ютерів.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Анісімов М. В. Теоретико-методологічні основи прогнозування моделей у професійно-технічних навчальних закладах: монографія. Київ-Кіровоград: ПП ПОЛІУМ», 2011. 464 с.
2. Анісімов М. В. Лабораторно-практичні роботи з інформатики: навч. посіб. для студ. коледжів, ПТНЗ та ін. навч. закладів. Кн. 1 К. 3. / Кіровоград: ПП «ПОЛІУМ», 2009. 92 с.
3. Анісімов М. В. Горбачевська О. П. Лабораторно-практичні роботи з інформатики : Книга 2. навч. посіб. Кропивницький : ПП «ПОЛІУМ», 2019. 140 с.
4. Анісімов М. В. Типова програма професійної підготовки незайнятого населення. Оператор ПК Кіровоград: ПП «ПОЛІУМ», 2007. 23 с.
5. Анісімов Н. В. Краткий исторический экскурс возникновения и развития тестового контроля. Научный вестник Львотной академії. Серія: Педагогічні науки: 36.наук.пр. Кропивницький: КЛА НАУ, 2017. Вип. 1. С. 5–11
6. Институт проблем математических машин и систем НАН Украины. 50 лет научной деятельности. монографія. Кол. авторов. К.: Издательство ООО «НПП Интерсервис». 2014. 544 с.
7. Курінная Т. П. Історія розвитку технологічної освіти в Україні. Наука і освіта, №3, 2014. С. 82–86.
8. Малиновский Б. Н. История вычислительной техники в лицах.: К.: фирма «КИТ», ПТОО «А.С.К.». К 1995. 305 с.

REFERENCES

1. Anisimov, M. V. (2011). *Teoretyko-metodolohichni osnovy prohnouzuvannia modelei u profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladakh*. [Teoretiko-methodological bases of prognostication of

models in profesiino-tekhnichnykh educational establishments]. Kyiv-Kirovohrad.

2. Anisimov, M. V. (2009). *Laboratorno-praktychni roboty z informatyky*. [Laboratory works on computer science]. Kirovohrad.

3. Anisimov, M. V. Horbachevska, O. P. (2019.) *Laboratorno-praktychni roboty z informatyky*. [Laboratory works on computer science]. Kropyvnytskyi.

4. Anisimov, M. V. (2007). *Typova prohrama profesiinoi pidhotovky nezainiatoho naseleennia*. [The typical program of vocational training of the unoccupied population]. Kirovohrad.

5. Anysymov, N. V. (2017). *Kratkyi ystorycheskyi ekskurs voznyknovenyia y razvytyia testovoho kontroliia*. [Short historical digression of occurrence and development of the test control]. Kropyvnytskyi.

6. *Ynstytut problem matematycheskykh mashyn y system NAN Ukraini. 50 let nauchnoi deiatelnosti*. (2014). [Institute of problems of mathematical cars and systems NAN of Ukraine]. Kiev.

7. Kurinnaia, T. P. (2014). *Istoriia rozvytku tekhnolohichnoi osvity v Ukraini*. [History of development of technological formation in Ukrainian]. Kiev.

8. Malynovskiy, B. N. (1995). *Ystoriia vuchyslytelnoi tekhniky v lytsakh*. [Computer facilities history in persons]. Kiev.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

АНІСІМОВ Микола Вікторович – доктор педагогічних наук, професор, доктор філософії з професійної педагогіки Міжнародної Академії проблем Людини в авіації і космонавтиці, член-кореспондент Аерокосмічної Академії України, професор кафедри теорії і методики технологічної підготовки, охорони праці та безпеки життєдіяльності Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: прогнозування змісту професійної освіти та моделювання професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

ANISIMOV Mykola Viktorovych – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of Philosophy in Professional Pedagogy of the International Academy of Human Problems in Aviation and Cosmonautics, Corresponding Member of the Aerospace Academy of Ukraine, the Department of Theory and Methodology of Technological Training, Health and Safety, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: forecasting of professional education content and modelling of professional preparations of future skilled workers.

Стаття надійшла до редакції 07.08.2020 р.

УДК 373.3:37.011.31

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-14-19

БІДА Олена Анатоліївна –
доктор педагогічних наук,
професор, завідувач кафедри педагогіки і психології
Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0448-0852>
e-mail: tetyanna@ukr.net

МУКАН Наталя Василівна –
доктор педагогічних наук,
професор кафедри педагогіки та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська
політехніка»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4396-3408>
e-mail: nataliya.v.mukan@lpnu.ua

ГОНЧАРУК Віталій Володимирович –
викладач кафедри хімії, екології та
методики їх навчання Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3977-3612>
e-mail: goncharuk424@ukr.net

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ КОМПЕТЕНТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАСТАВНИЦТВА

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Будь-яка досконала наука характеризується системою точних (по суті валідних, однозначних, канонізованих) понять і категорій, які: сутнісно валідні (адекватні, змістово ідентифіковані та розведені); однозначні (мінімізована їхня полісемія і синонімія); канонізовані (кількісно необхідні та достатні); переглядаються і поповнюються новими поняттями за модернізації підходів і парадигмальних змін у науці в процесі її розвитку. Точні поняття слугують основою для формулювання точних законів, що об'єктивно відображують розглядуваний предмет.

Світова освітня наука (аналогом якої в Україні є педагогічна наука) має також бути максимально точною заради своєї плідності, тобто оперувати гранично точними поняттями і на їх основі максимально конкретними й об'єктивними законами.

Утвердження компетентнісного підходу, парадигмальне вдосконалення в освітній науці, уже сьогодні проявляється в посиленні її здатності: теоретично та емпірично описувати, пояснювати та передбачати результати освіти; науково-методологічно забезпечувати вимірювану якість освіти; створювати науково обґрунтовані засади для розроблення методів і технологій ідентифікації, стандартизації, досягнення, оцінювання результатів освіти. Даний підхід є необхідний для підготовки майбутніх

фахівців в умовах компетентнісно-орієнтованого наставництва.

В. І. Луговий зазначає, що, утвердження в теорії і практиці освіти особистісно орієнтованої результатної парадигми на основі компетентнісного підходу супроводжується становленням відповідного поняттєво-категоріального апарату; міжнародна стандартна класифікація освіти 2011 р. і проєкт Тюнінг (проєкт Європейської комісії «Налаштування освітніх структур в Європі») дають змогу на системних засадах уточнити сутність і співвідношення ключових понять освіти; базові (значною мірою нові) системно взаємопов'язані поняття освітньої науки, здатної характеризувати освіту на основі компетентнісного підходу та результатної парадигми, такі: освіта, навчання/навченість, комунікація, інформація, результати освіти, навчальні результати, компетентність/компетентності, кваліфікація (освітні досягнення), освітня програма, кредит (академічний). З'ясування та застосування базових освітніх понять у межах зазначених підходу і парадигми дає змогу вірогідно описувати, пояснювати, прогнозувати та ефективно проектувати продуктивні системи освіти [1]

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Наставництвом займаються О. Абдулліна, І. Ісаєв, В. Кан-Калик, Л. Подимова, В. Сластенін та ін. Компетентнісно-орієнтоване наставництво

розглядають вітчизняні науковці такі, як С. Білявець, О. Бойко, Я. Зорій, Н. Калинюк, Ю. Красильник, М. Мацишин, Ю. Фіногенов та ін. Професійною адаптацією у ракурсі професійної підготовки в загальному контексті теорії та практики, займаються Є. Андрієнко, Є. Белозерцев, А. Деркач та ін. Сутність поняття «наставництво» розкрито в роботах С. Вершловського, Л. Лесохіна, О. Пархоменко-Куцевіл, В. Сухобської, К. Федорова, Є. Фоміна, А. Юрченко та ін.

Мета дослідження – з'ясування особливостей підготовки майбутніх фахівців в умовах компетентісно-орієнтованого наставництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Цілеспрямоване входження України у світову спільноту, модернізація міжнародного порядку в контексті визначених пріоритетів майбутнього світоустрою вимагає від менеджерів вищої освіти поетапно реалізовувати складові наявної мегасистеми цілісного освітнього простору, де виразною ознакою її змісту є розбудова на основі компетентісного підходу, що зумовлено кількома причинами: по-перше, переходом світової спільноти до інформаційного суспільства, де пріоритетним вважається не просте накопичення студентами знань та предметних умінь і навичок (мета так званої «знаннєвої педагогіки»), а й формування вміння вчитися, оволодіння навичками пошуку інформації, здатності до самонавчання упродовж життя, де ці новоутворення стають визначальною сферою професійної діяльності людини; по-друге, упровадженням моделі особистісно орієнтованого навчально-виховного процесу як оновленої парадигми освіти, яка передбачає визнання студента суб'єктом цього процесу, носієм двох груп якостей через вміння навчатися та бажання вчитися, що можливе за умови, з одного боку, оволодіння ним продуктивними (загальнонавчальними) вміннями і навичками та розгорнутою рефлексією, а з іншого – сформованості позитивного емоційно ціннісного ставлення як до процесу діяльності, її результату, самореалізації особистості; по-третє, особливою актуалізацією глобалізації усіх сфер життєдіяльності особистості і суспільства в умовах загальноцивілізаційних тенденцій сучасного світу, що вимагає від вищої школи надати молодій людині елементарних можливостей інтегруватися в різні соціуми, самовизначатися в житті, активно діяти, бути конкурентоспроможною на світовому ринку

праці; по-четверте, необхідністю опанувати мистецтвом швидких трансформаційних змін у освітніх системах як у локальному (регіональному, національному) середовищі, так і глобальному просторі.

Науково обгрунтоване вирішення зазначених проблем детермінує переосмислення цілей підготовки майбутніх фахівців, її реалізацію через компетентісний підхід як важливого засобу модернізації змісту вищої освіти [2].

Підвищення якості педагогічних кадрів, забезпечення їх здатності здійснювати різнобічний розвиток індивідуальності особистості й виступати ініціатором власного професійного розвитку є пріоритетними напрямками вдосконалення вітчизняної системи освіти. Щороку в навчально-виховні заклади нашої країни приходять десятки тисяч молодих фахівців. На початковому етапі професійної діяльності вони стикаються з багатьма проблемами: нездатністю встановити контакт з аудиторією; налагодити міжособистісні зв'язки з колегами, учнями та їх батьками; раціонально планувати заняття; підтримувати дисципліну в аудиторії; використовувати найбільш ефективні методи і засоби навчання тощо. Процес адаптації молодих фахівців до трудової діяльності нерідко ускладнюється низкою соціальних, економічних та психологічних факторів (зниження соціального статусу викладача у сучасному суспільстві, низька оплата праці, надмірне робоче навантаження, обмеженість навчальних матеріалів і новітніх технічних засобів навчання, несприятливий психологічний клімат у педагогічному колективі). У вітчизняній практиці простежується безсистемність методичного супроводу професійного становлення молодого фахівця, ігнорування його професійних потреб і проблем, відсутність моніторингу професійного зростання фахівця-початківця. Для подолання труднощів, що виникають протягом перших років роботи, молодому фахівцеві необхідна комплексна підтримка з боку адміністрації, методичної служби та педагога-наставника [3].

У вітчизняну гуманітарну сферу поняття «наставник» прийшло із Західної школи, де для його окреслення використовується термін «mentor». Практика наставництва, або менторінгу (від лат. mentor – вихователь, керівник), сьогодні сприймається науковцями як соціальний інститут адаптації в освітній галузі, або інноваційна компетентність педагога [4].

У вітчизняній практиці наставництво розвинулося в масовий рух у системі професійно-технічної освіти та виробничого навчання (з кінця 50-х рр. минулого століття). Наставництво можна трактувати як шефування досвідчених працівників над молодими, які тільки вчаться та входять у робочий колектив. Протягом своєї історії зміст наставництва постійно еволюціонував, зрештою набувши свого сучасного визначення. Відповідні галузеві значеннєві нюанси поняття «наставник» описують, використовуючи такі характеристики: «той, хто дає поради, навчає; порадник, учитель; наглядач» [5].

Термін «наставляти» має значення «даючи поради, навчати чогось; наводити, направляти, націлювати і т. ін. у потрібному напрямі; скеровувати, спрямовувати» [6].

Наставництво – це один із видів навчання, а також одна з форм адаптації. Вважається, що наставництво – найбільш ефективний різновид і важлива ланка навчання в організації. Кінцева мета наставницької програми полягає у «створенні» ефективного співробітника для конкретної організації.

Наставництво передбачає таку систему навчання персоналу, за якої передавання знань, умінь та навичок відбувається безпосередньо на робочому місці в реальній робочій обстановці. Навчання будується на вирішенні стажером реальних професійних завдань під керівництвом висококваліфікованого фахівця, маючи можливість орієнтуватися в роботі на досвід і думку досвідченого професіонала. При цьому акцент робиться на практичну складову. Положення наставника висуває особливі вимоги до таких фахівців.

У процесі наставництва більш досвідчений і кваліфікований співробітник організації має передавати своєму підопічному знання та навички, необхідні для ефективного виконання професійних обов'язків. Інакше кажучи, наставництво спрямовано на розвиток прикладних професійних компетенцій людини. Воно заслуговує на особливу увагу, оскільки являє собою один із найбільш ефективних методів навчання, перевірених часом і відпрацьованих багатьма поколіннями. Основа системи наставництва – її активація в системі навчання та розвиток персоналу в цілому. При цьому сама система розвитку та навчання є частиною організації. Слід ураховувати, що досвід, який передається наставником підопічному, може бути

унікальним.

Н. О. Алюшина зазначає, що під компетентісно орієнтованим наставництвом слухачів у сучасних умовах необхідно розуміти структурований, відкритий, динамічний соціально-педагогічний процес, що являє собою сукупність цілеспрямованих впливів на молоді кадри, які розпочинають свою трудову діяльність у різних сферах життєдіяльності, з метою формування у них професійних (службово орієнтованих) компетенцій; соціально значущих якостей особистості, що визначаються нами як соціально-особистісні компетенції; скорочення адаптаційного періоду слухача на робочому місці й посилення мотивації до якісного виконання певних трудових функцій, наступності сформованих багаторічною практикою цінностей і колективних досягнень установи [5].

Залежно від сфери застосування, виділяють наступні типи наставництва: базоване; релігійне; професійне; виробниче. Надзвичайного розвитку набуває корпоративне наставництво, яке зуміло перетворитися на звичний інструмент розвитку лідерів у компанії.

Визначаючи специфіку задач наставництва, можна виділити ознаки:

1. Стратегічні: впливають із загальної мети наставництва – формування компетентісної і загальнокультурної цілісної особистості.

2. Тактичні: визначаються поточними завданнями у процесі адаптації майбутніх фахівців до змісту, умов, організації та методів роботи певного підрозділу.

3. Оперативні: постають перед наставником в кожний окремо взятий момент його практичної діяльності. Саме тому, підготовка майбутніх фахівців у закладах вищої освіти, повинна здійснюватися на засадах компетентісно-орієнтованого навчання [4].

Нова місія наставництва може бути представлена:

– головною метою – соціально-педагогічне сприяння в забезпеченні якості професійної підготовки майбутніх фахівців для певного підрозділу;

– головним завданням – формування професійних компетенцій і соціально значущих якостей у слухача в рамках основних вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики та освітньо-професійної програми підготовки фахівця у вищій школі, а також трансформація і передавання ключових корпоративних компетенцій певної

служби.

У зв'язку з викладеним професійна компетентність наставника може трактуватися як трудова діяльність високої якості, яка ґрунтується на високому рівні професіоналізму і професійних компетенціях, що характеризується наявністю достатнього досвіду в певній галузі і продуктивною соціально-педагогічною участю в передаванні ключових корпоративних компетенцій державної служби і галузевих цінностей початківцям трудової діяльності молодим кадрам.

Інтегративні властивості такого процесу полягають у безперервному і систематичному вдосконаленні їхніх компетенцій: професійних, загальнокультурних і спеціальних (психолого-педагогічних, методичних і коуч-компетенцій) для свідомого і відповідального управління як своїми змінами в професійному вдосконаленні, так і вирішення психолого-педагогічних і організаційно-методичних завдань навчання магістрантів з урахуванням специфіки певної служби, забезпечуючи тим самим його економічну ефективність і спадкоємність інституту наставництва [5].

Стрімкий розвиток інтернет-комунікацій сприяв виникненню дистанційної форми підтримки молодих учителів – теленаставництва (telementoring). Теленаставництво (також «електронне наставництво», «онлайн-наставництво» – e-mentoring) здійснюється шляхом спілкування між наставниками і підопічними за допомогою електронної пошти, на професійних форумах, блогах або за допомогою відеоконференцій протягом тривалого періоду часу – від одного до кількох років.

У процесі теленаставництва, що не передбачає регулярних зустрічей його учасників, складно досягти достатньо високого рівня близькості у взаємовідносинах наставника і підопічного. Реалізація еталонної функції наставництва у віртуальному середовищі також є малоімовірною, оскільки вона зазвичай потребує прямого спостереження за поведінкою наставника. Серед потенційних ризиків теленаставництва більшість дослідників називають ймовірність непорозуміння між учасниками процесу, формування менш тісних міжособистісних зв'язків, менше почуття взаємного обов'язку і прив'язаності. Водночас, теленаставництво має низку переваг, порівняно з традиційними формами: спонтанність, гнучкість, доступ-

ність, незначні часові витрати, низька вартість, відсутність психологічних, гендерних, вікових та етнічних бар'єрів [3].

На сучасному етапі в будь-якій успішній організації серйозним питанням є й те, хто може бути наставником. Адже не кожен співробітник організації може бути наставником, або може, але не завжди готовий ним бути. Науковці спробували виділити необхідні специфічні якості, що притаманні наставнику:

1. Корпоративність. Людина у своїй роботі керується стратегічними пріоритетами організації. Знаходить баланс інтересів підрозділу (кафедри, м/об'єднання, окремої групи тощо) і всієї організації в цілому.

2. Здатність навчати. Уміння структурувати власний досвід роботи з задачею його для молодого педагога. Із чітким і послідовним викладом потрібної інформації і, звичайно, зауважень за даними роботи молодого колеги.

3. Відповідальність. Наставник має бути зацікавлений в досягненнях свого підопічного, несучи особисту відповідальність за вирішення проблем, що виникають під час навчання.

4. Мотивація. Уміння мотивувати інших.

5. Впливовість. Уміння будувати довірливі відносини між керівництвом закладу освіти, педагогами і підопічним. Комунікувати. Мати особисті якості та навички для впливу на інших.

6. Якість лідера. Сукупність умінь і здібностей для взаємодії з групою людей, які здатні забезпечити успішне виконання завдань і функцій.

Щоб визначити ефективність системи наставництва і роботу конкретних наставників, можна застосовувати різноманітні опитування, для визначення ступеня задоволеності системою наставництва, і зокрема, роботою окремого наставника [7; 8].

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку.

Наставництво потрактовано як один із видів навчання, одна з форм адаптації, найбільш ефективний різновид, важлива ланка навчання в організації. Кінцевий результат полягає у «створенні» ефективного співробітника для конкретної організації. Навчання будується на вирішенні стажером реальних професійних завдань під керівництвом висококваліфікованого фахівця. При цьому акцент робиться на практичну складову. Положення наставника висуває особливі вимоги до таких фахівців.

Під компетентнісно-орієнтованим наставництвом слухачів у сучасних умовах показано структурований, відкритий, динамічний соціально-педагогічний процес, що являє собою сукупність цілеспрямованих впливів на молоді кадри, які розпочинають свою трудову діяльність у різних сферах життєдіяльності.

Професійна компетентність наставника трактується як трудова діяльність високої якості, яка ґрунтується на високому рівні професіоналізму і професійних компетенціях, що характеризується наявністю достатнього досвіду в певній галузі і продуктивною соціально-педагогічною участю в передаванні ключових корпоративних компетенцій державної служби і галузевих цінностей початківцям трудової діяльності молодим кадрам.

У наш час актуальна підготовка майбутніх фахівців в умовах компетентнісно-орієнтованого наставництва, на що і буде націлено наше подальше дослідження.

СПИСОК ДжЕРЕЛ

1. Компетентнісний підхід в освіті: теоретичні засади і практика реалізації: матеріали методол. семінару 3 квіт. 2014 р., м. Київ: [у 2 ч.]. Ч.1 / Нац. акад. пед. наук України; [редкол.: В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), О.І. Ляшенко (заст. голови) та ін.] К.: Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2014. 370.
2. Компетентнісний підхід до підготовки педагогів у зарубіжних країнах: теорія та практика : монографія / [Н. М. Авшенюк, Т. М. Десятов, Л. М. Дяченко, Н. О. Постригач, Л. П. Пуховська, О. В. Сулима]. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 280.
3. Зембицька М. В. Сучасні форми і види наставництва молодих учителів у США. Педагогіка. Збірник наукових праць. 17 (2). 2014. С. 43–48.
4. Денисенко Н. Г., Смірнов С. В. Компетентнісно-орієнтоване наставництво як засіб інноваційної підготовки майбутніх офіцерів запасу в умовах ВНЗ. Молодий вчений. Педагогічні науки. 12.1 (40). 2016. С. 413–415.
5. Алюшина Н. О. Компетентнісно орієнтоване наставництво як складова цілісного навчального процесу в професійній підготовці державних службовців. Механізми державного управління. Вісник НАДУ. 2014. С. 12–17.
6. Бродовська В. Й. Тлумачний словник психологічних термінів в українській мові : словник / В. Й. Бродовська, І. П. Патрик, В. Я. Яблонко. 2-ге вид. К. : ВД «Професіонал». 2005. 224 с.
7. Наставництво як стратегія покращення якості викладання в умовах Нової української школи : методичні рекомендації / Укл. О. О. Мілейко. Миколаїв : ОППО, 2019. 32 с.
8. Кучай Т., Кучай О. Забезпечення якості вищої освіти в європейському освітньому просторі. Науковий журнал ДВНЗ

«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». Освітній простір України. 2019. С. 15–19.

REFERENCES

1. *Kompetentnisnyy pidkhd v osviti: teoretichni zasady i praktyka realizatsiyi.* (2014). [Competence approach in education: theoretical principles and implementation practice]. Kiev.
2. *Kompetentnisnyy pidkhd do pidhotovky pedahohiv u zarubizhnykh krayinakh: teoriya ta praktyka.* (2014). [Competence approach to teacher training in foreign countries: theory and practice]. Kirovohrad.
3. Zembyts'ka, M. V. (2014). *Suchasni formy i vydy nastavnytstva molodykh uchyteliv u SSHA.* [Odern forms and types of mentoring of young teachers in the United States]. Kiev.
4. Denysenko, N. H., Smirnov, S. V. (2016). *Kompetentnisno-oriyentovane nastavnytstvo yak zasib innovatsiyanoi pidhotovky maybutnikh ofitseriv zapasu v umovakh VNZ.* [Competence-oriented mentoring as a means of innovative training of future reserve officers in the university]. Kiev.
5. Alyushyna N. O. (2014). *Kompetentnisno oriyentovane nastavnytstvo yak skladova tsilisnoho navchal'noho protsesu v profesiyniy pidhotovtsi derzhavnykh sluzhbovtiv.* [Competence-oriented mentoring as a component of a holistic educational process in the training of civil servants].
6. Brodovs'ka, V. Y. (2005). *Tlumachnyy slovnyk psykholohichnykh terminiv v ukrayins'kiy movi.* [Explanatory dictionary of psychological terms in the Ukrainian language]. Kiev.
7. *Nstavnytstvo yak stratehiya pokrashchennya yakosti vykladannya v umovakh Novoyi ukrayins'koyi shkoly.* (2019). [Mentoring as a strategy for improving the quality of teaching in the New Ukrainian school]. Mykolayiv.
8. Kuchay, T., Kuchay, O. (2019). *Zabezpechennya yakosti vyshchoyi osvity v yevropeys'komu osvith'omu prostori.* [Ensuring the quality of higher education in the European educational space]. Ivano-Frankivsk.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

БІДА Олена Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і психології, Закарпатський угорський інституту ім. Ференца Ракоці ІІ.

Наукові інтереси: підготовка майбутніх фахівців в умовах компетентнісно-орієнтованого наставництва.

МУКАН Наталя Василівна – доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка».

Наукові інтереси: підготовка майбутніх фахівців в умовах компетентнісно-орієнтованого наставництва.

ГОНЧАРУК Віталій Володимирович – викладач кафедри хімії, екології та методики їх навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Наукові інтереси: підготовка майбутніх фахівців в умовах компетентнісно-орієнтованого наставництва.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

BIDA Olena Anatoliivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy and Psychology, Transcarpathian Hungarian Institute. Ferenc Rakoczi II.

Circle of scientific interests: preparation of maybutnih faculties in the minds of a competently-organized mentor.

MUKAN Natalya Vasylivna – Doctor of Pedagogy, Professor of the Department of Pedagogy and Innovation Education of the National University «Lvivska Politehnika».

Circle of scientific interests: preparation of maybutnih faculties in the minds of a competently-organized mentor.

GONCHARUK Vitaliy Volodymyrovych – викладач of the Department of Chemistry, Ecology and Methods of the Umansky Sovereign Pedagogical University named after Pavel Tichini.

Circle of scientific interests: preparation of maybutnih faculties in the minds of a competently-organized mentor.

Стаття надійшла до редакції 11.08.2020 р.

УДК 37.026.3

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-19-22

ВЕЛИЧКО Степан Петрович –

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри фізики та методики її викладання Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
ORCID:<https://orcid.org/0000-0002-1692-9741>
e-mail: spvelychko@gmail.com

ДОНЕЦЬ Наталія Володимирівна –

завідувач кабінетом лекційного демонстрування кафедри фізики та методики її викладання Центральноукраїнського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка, вчитель фізики Комунального закладу «Навчально-виховне об'єднання І-ІІІ ступенів «Науковий ліцей міської ради міста Кропивницького Кіровоградської області»
ORCID:<https://orcid.org/0000-0002-0989-531X>
e-mail: NataDonatan@gmail.com

МАРИНОВ Олександр Васильович –

викладач кафедри фундаментальних загально-технічних дисциплін Первомайської Філії національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова
ORCID:<https://orcid.org/0000-0002-4360-9065>
e-mail: alexgold1292@ukr.net

**ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ КОМПЛЕКСІВ
VERNIER DYNAMICS CART AND TRACK SYSTEM ПІД ЧАС ЛЕКЦІЙНИХ
ДЕМОНСТРАЦІЙ**

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасний рівень розвитку науки, техніки та сучасних технологій вимагає від людства володіння великою кількістю компетенцій: гнучкістю мислення, творчого підходу, швидкою адаптацією до нових умов та поставлених задач та ін. Відповідаючи вимогам майбутнього Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період 2012–2021рр. [1] передбачає велику кількість дій, виконання яких підвищать ефективність освітнього процесу на основі впровадження досягнень психолого-педагогічної науки, педагогічних інновацій, інформаційно-комунікаційних технологій.

Міністерство освіти та науки України, реагуючи на вимоги сучасного суспільства (швидко змінюються цілі навчання, нові

технології та засоби навчання) впроваджує сучасні інформаційно-комунікаційні технології в освітній процес (забезпечення навчальних закладів сучасними комп'ютерами, інтерактивними дошками, іншими різноманітними та різноформатними цифровими пристроями КОЗН (комп'ютерно орієнтовані засоби навчання) та КОСН (комп'ютерно орієнтовані системи навчання)). Дана тенденція є позитивною та допомагає вдосконалити в цілому весь освітній процес, його ефективність, доступність (в закладах як загальної середньої освіти (ЗЗСО), й та у закладах вищої освіти (ЗВО)). Отже, задачею навчальних закладів всіх рівнів є забезпечення можливостей комплексів осіб, що навчаються, здійснювати самостійну діяльність за допомогою наявного сучасного

інноваційного обладнання, сучасних інноваційних комплектів, цифрових вимірювальних комплексів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам удосконалення змісту, методики та техніки навчального фізичного експерименту з застосуванням комп'ютерних технологій у навчальному процесі присвячено роботи О. І. Бугайова, С. П. Величка, В. Ф. Заболотного, Ю. О. Жука, О. І. Ляшенка, О. С. Мартинюка та ін. Дослідженню проблем залучення програмно-апаратних засобів для постановки навчального експерименту з фізики присвячували свої публікації Ю. П. Бендес, О. І. Денисенко, О. С. Мартинюк, Петрова М. А., О. П. Руденко, О. В. Сасенко, В. І. Тищук, Н. В. Шаронова та інші.

Мета статті полягає в обґрунтуванні доцільності використання сучасних цифрових вимірювальних комплексів в освітньому процесі, зокрема під час лекційних демонстрацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Новітнє цифрове обладнання, комплекси, цифрові лабораторії – це нове покоління лабораторій природничого напрямку, що покликані для проведення фронтальних та демонстраційних дослідів, виконання лабораторних робіт на сучасному науково-технічному рівні. Використання нових цифрових лабораторій дозволяє доповнити знання, розширити кругозір в інших суміжних галузях, зокрема: освоїти інформаційні технології, роботу із сучасним обладнанням у навчально-науковій дослідницькій лабораторії, роботи з математичними функціями та графіками, освоєння методики проведення наукового дослідження на базі цифрових вимірювальних комплексів (ЦВК).

До складу цифрового комплексу входять такі складові елементи:

- реєстратор даних, який дозволяє записувати та аналізувати дані експерименту;
- комп'ютер з програмним забезпеченням для керівництва реєстратором;
- датчики, що під'єднані до комп'ютера для вимірювання фізичних величин.

Розглядаючи освітній процес у ЗВО розуміємо, що він має бути побудований таким чином, що навчання студентів повинно відповідати цілям випереджувального навчання. А відтак випускники педагогічних ЗВО повинні бути готовими для роботи з новими технологіями. Враховуючи те, що сучасні студенти це особистості, які звикли

до різноманітних цифрових пристроїв, звикли до візуального сприйняття інформації, то робота з новітнім цифровим обладнанням підсилює їхній пізнавальний інтерес і буде стимулювати їх до творчості.

Важливим етапом початку роботи із сучасним інноваційним обладнанням, новітніми цифровими комплексами, на нашу думку, є попереднє ознайомлення з основними принципами і засадами його розробки і створення та принципом дії, роботи безпосередньо під час лекцій, коли викладач з'ясовує усі питання та проблеми у зв'язку з використанням ЦВК. Під час такого ознайомлення з цифровим обладнанням студенти можуть по-перше, попередньо візуально сприйняти його, а по-друге безпосередньо переконатися в результативності та ефективності, швидкого одержання необхідних результатів під час роботи із конкретним цифровим вимірювальним комплексом та виявити його можливі недоліки.

Оскільки вивчення фізики починається з розділу «Механіка», то демонстрації з даного розділу, які проводяться для студентів є першими, з якими вони ознайомлюються. Відповідно використання сучасних цифрових вимірювальних комплексів на початковому етапі вивчення фізики є вельми доцільним.

Ефективним вирішенням цієї проблеми може слугувати використання сучасного цифрового обладнання, створеного компанією Vernier, апаратного і програмного забезпечення LabQuest 2. Аналого цифровий перетворювач з дисплеєм (LabQuest 2) дозволяє обробляти та аналізувати результати дослідження під час проведення та інтегрування з ПК або без під'єднання до нього, або збереження інформації в пам'яті пристрою для проведення подальшої аналітичної та графічної обробки одержаних результатів [2].

Тому ефективним, на нашу думку, є система Dynamics Cart and Track System (DTS динамічна система) виготовлена компанією Vernier. Вона складається із таких елементів (рис.1): 1-з направляючої (рампи) довжиною 1,2 м зі шкалою; 2- двох демонстраційних візочків, в яких поверхня оснащена місцем для фіксації різноманітних датчиків та пристрої стеження за рухом [3].

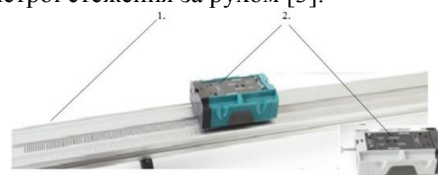

Рис 1. Направляюча з візками

Передбачено, що візки мають (рис. 2) : 1- кнопку запуску, яка дозволяє створювати різні типи зіткнень, 2- відділи для магнітів, 3- чотири відділи для додаткового навантаження тягарцями

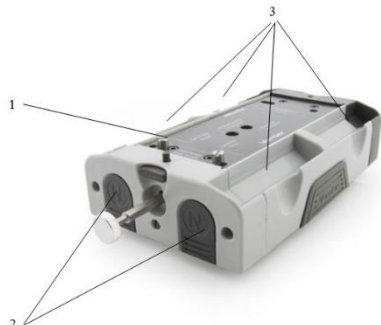

Рис. 2. Елементи демонстраційного візка
Таким чином за допомогою Dynamics Cart and Track System (DTS динамічної системи) можна виконати такі демонстрації

1. Дослідження рівномірного руху;
2. Дослідження рівноприскореного по нахиленій рампі
3. Дослідження пружного зіткнення двох візків.
4. Дослідження непружного удару двох візків з використанням магнітних бамперів.
5. Дослідження закону збереження імпульсу для пружного та пружного зіткнення
6. Дослідження тертя ковзання
7. Дослідження залежностей руху тіл від ваги
8. Дослідження другого закону Ньютона
9. Закон Гука

На неї легко монтується детектор руху, датчик Dual-Range Force, безпроводний Dynamics System Sensor, фото-ворота і акселерометр для вивчення другого закону Ньютона, імпульсу та багато іншого.

Рис 3.Схема установки з показами прискорення по трьом осям у графічному вигляді та у вигляді величин

Зібравши демонстраційну установку Dynamics Cart and Track System (рис.3.) з двох візків, що знаходяться на направляючій, акселерометра, який закріплений на одному з візків та під'єднаний до аналого цифрового перетворювача можна спостерігати за зміною прискорення по трьом осям у вигляді графіка або у вигляді величин. На основі отриманих даних провести необхідні розрахунки

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Порівнюючи виконання досліджень з сучасними цифровими лабораторіями та з традиційним обладнанням, можна прийти до висновку, що цифрові лабораторії дозволяють значно скоротити час на організацію та проведення робіт, покращують точність і наочність експериментів, а також надають більше можливостей, щодо обробки та аналізу отриманих результатів.

Демонстраційні та лабораторні дослідження можна включати під час лекцій, практичних занять для студентів та під час занять гуртка, при організації різноманітних експериментальних досліджень та гурткової роботи. Отже вважаємо перспективним розгляд можливості та ефективності застосування сучасних вимірювальних комплексів під час різних видів навчальної діяльності студентів.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. 37 с. URL: http://www.meduniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia
2. Керівництво з експлуатації LabQuest 2. URL: https://b-pro.com.ua/assets/files/labquest2_user_manual_ukr.pdf
3. Система візка та доріжки Vernier Dynamics. URL: [https://b-pro.com.ua/assets/files/dtsuk\(1\)](https://b-pro.com.ua/assets/files/dtsuk(1))

REFERENCES

1. *Natsional'na stratehiya rozvytku osvity v Ukraini na 2012–2021 roky*. [National strategy for the development of education in Ukraine for 2012. - 2021 years]. Kyiv.
2. *Kerivnytstvo z ekspluatatsiyi LabQuest*. [Labquest Operation Manual].
3. *Systema vizka ta dorizhky Vernier Dynamics*. [Trolley and track system Vernier Actions-namits].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ВЕЛИЧКО Степан Петрович – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри фізики і методики її викладання Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: проблеми методики навчання фізики.

ДОНЕЦЬ Наталія Володимирівна – завідувач кабінетом лекційного демонстрування кафедри фізики та методики її викладання

Центральноукраїнського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка, вчитель фізики Комунального закладу «Навчально-виховне об'єднання I-III ступенів «Науковий ліцей міської ради міста Кропивницького Кіровоградської області».

Наукові інтереси: теорія та методика навчання (фізика та технології).

МАРИНОВ Олександр Васильович – викладач кафедри фундаментальних загально-технічних дисциплін Первомайської філії національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова.

Наукові інтереси: проблеми методики навчання фізики.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

VELYCHKO Stepan Petrovich – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Manager of Department of Physics and Method of its Teaching of the Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian

State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: theory and methodology of teaching.

DONETS Natalia Volodymyrivna – Head of the Department of Lecture Demonstration of the Department of Physics and Method of Teaching it to the Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University, Teacher of Physics Municipal Institution «Educational association of I-III degrees» Scientific Lyceum of the City Council of the City of Kropyvnytsky Kirovohradska.

Circle of scientific interests: theory and methods of teaching (physics and technology).

MARINOV Oleksandr Vasilovich – Lecturer of the Department of FZTD PF NUS named after Admiral Makarov.

Circle of scientific interests: theory and methodology of teaching.

Стаття надійшла до редакції 23.07.2020 р.

УДК 378.015

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-22-26

ГАЛЕТА Ярослав Володимирович –

доктор педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти

Центральноукраїнського державного педагогічного університету

імені Володимира Винниченка

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-0484-529X>

e-mail: yarosvit@rambler.ru

**СОЦІАЛЬНА ЗРІЛІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ
ТА ЙОГО ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ**

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Епохи змін у суспільстві викликають необхідність зіставлення й узгодження накопиченого наукового досвіду з новими фактами реальності. Крім того, соціальні зміни, які надають нову точку відліку, змінюють звичні критерії ставлення до світу, висувають перед наукою нові проблеми, актуалізують її суперечності, формулюють нові завдання. Однією з центральних тем є проблема людини й особистості. Про це розмірковували відомі мислителі здавна (Сократ, Платон, Аристотель) до наших днів (М. О. Бердяєв, М. М. Бахтін, Ж.-П. Сартр, К. Ясперс та ін.). Філософський світогляд кінця XX – початку XXI століття характеризується виявленням інтересу до цієї проблеми. Відроджуються антропоцентричні варіанти дослідницької парадигми, відбувається пошук підходу до її здійснення. На сучасному етапі розвитку світової спільноти посилюються інтеграційні процеси в напрямі нової державної й громадянської цілісності. До того ж, однією з найважливіших тенденцій є зростання уваги

до людини, до проблем її буття, до її внутрішнього, духовного світу. Знову актуалізується об'єктивна потреба в розробці й застосуванні системного підходу до вивчення культурно-цивілізаційних феноменів, одним з яких є особистість – «елементарний» соціальний суб'єкт.

Нині на перший план усе більше висуваються соціально-особистісні проблеми – збереження здоров'я людини, розвиток цінностей особистісного буття, подолання кризи культури, гуманізація та гуманітаризація освіти, відродження й розвиток духовності та ін. У новому геосоціальному просторі надзвичайно важливою є міра зрілості особистості.

Отже, вивчення проблеми формування й розвитку зрілої особистості зумовлена не лише потребами науки, а й вимогами життя.

Побудова державності України вимагає поруч із здійсненням реформ економічної і політичної систем, активізації духовного потенціалу народу, що неможливо без внесення суттєвих коректив у підготовку вчительських кадрів.

Пошуки шляхів удосконалення професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів, що ведуться нині, характеризуються посиленням уваги до розвитку індивідуальності студентів, розширенню сфери їхнього професійного мислення і творчості.

Особливою соціальною проблемою, таким чином, є розвиток соціальної зрілості майбутнього вчителя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти проблеми соціальної зрілості знайшли своє відображення в психологічних концепціях соціалізації-індивідуалізації особистості Г. М. Андреевої, І. С. Кока, Б. Д. Паришна; соціальних установок і ціннісних відношень (В. М. Мясіщев, Ш. А. Надирашвілі, П. Н. Шихирев, В. О. Ядов); розробках проблем керівництва і лідерства С. М. Дубовської, Р. С. Немова, Т. М. Ньюкома, Ф. Фідлера; соціальних конфліктів (В. О. Соснін); стійкості поведінки в екстремальних соціальних умовах (О. О. Журавльов, В. О. Хащенко); у теоретичних уявленнях про особистісну зрілість у вітчизняній (О. Г. Асмолов, Б. С. Братусь, В. П. Зінченко, В. С. Мухіна, В. А. Петровський, Н. І. Соболева, В. І. Слободчиков) і зарубіжній психології (А. Адлер, А. Маслоу, Г. Олпорт, К. Роджерс, В. Франкл, Е. Фромм); у дослідженнях умов становлення людини як суб'єкта пізнання (Г. В. Акопов, В. Я. Ляудіс, В. О. Якунін); у розробці методів активного соціально-психологічного навчання (Ю. М. Ємельянов, Є. С. Кузьмін, Л. О. Петровська) та ін. Проте потенціал соціальної зрілості як фактор професійного становлення майбутнього вчителя розкрито не повною мірою.

Мета статті – показати взаємозв'язок соціальної зрілості та професійного зростання майбутнього вчителя.

Виклад основного матеріалу дослідження. Результати наукових досліджень в галузі педагогіки, отримані за останні десятиліття, все частіше визнають факт істотних змін, що відбуваються в педагогічних явищах. Під впливом соціокультурної ситуації вони стають багатоплановими і більше насиченими, швидше змінюються за формою і змістом, стають менш стійкими і постійними. Соціокультурна залежність робить педагогічні явища, з одного боку, ціннісно-збагаченими, з іншої – критерійно неоднозначними. Як справедливо відмічає Д. І. Фельдштейн, «людство знаходиться

зараз в складнішому, багатоаспектному, такому, що якісно змінюється, у тому числі й багатоплановому, і різноманітному, світі, де принципово змінився соціокультурний, інформаційно-психологічний простір життєдіяльності, що постійно випробовує людей на міцність» [6, с. 48].

Загалом, проблема професійного становлення майбутнього вчителя пов'язана із співвідношенням професійного та особистісного. Враховуючи дослідження науковців, зокрема Є. О. Клімова, Н. С. Пряжнікова та Є. Ф. Зеєра, щодо побудови концепції професіоналізації, на нашу думку пошук факторів та показників професіоналізму варто спрямовувати на траєкторію розвитку фахівця, особливо роль в побудові якої належить поняттю зрілість.

Поняття зрілість є надзвичайно емним та багатозначним. Воно використовується для характеристики різних сторін світу людини: процесів, станів, дій, особистості в цілому. Застосування даного поняття пов'язується або з високим рівнем розвитку, або з ефективністю. «Зараз настає той час, коли наукове дослідження закономірностей психічного розвитку людини, психологічних властивостей її особистості стає необхідною умовою подальшого вдосконалення усіх форм, методів і засобів роботи з людьми» [1, с. 256].

На думку Л. М. Когана, поняття «зрілість» може бути застосоване у будь-якій складній системі для характеристики її окремих елементів і всієї системи в цілому. І це такий стан елементів і всієї системи, при якому даний елемент здатний цілком здійснити свої функції, реалізовувати в практичній діяльності (функціонуванні) свої якісні характеристики. Тобто зрілість системи в цілому означає повну реалізацію її системної якості [4]. Як зазначає П. М. Якобсон, про феномен зрілості особистості йдеться в тому випадку, коли основні лінії її розвитку розглядаються в аспекті переходу від незрілих, недосконалих форм існування до найбільш досконалих. На думку автора, особистісна зрілість являє собою суспільно-історичний феномен. Тому розуміння зрілості людини в різних суспільних умовах має різний зміст: «... Ми виходимо з того поняття зрілості, котре відповідає сучасному етапу розвитку культури в умовах нашого суспільства. Під зрілістю особистості розуміється перш за все соціальна зрілість, що виявляється в тому, наскільки адекватно розуміє людина своє місце в суспільстві, яким світоглядом чи

філософією користується, як ставиться до суспільних інституцій (норми моралі, норми права, закони, соціальні цінності), до власних обов'язків і власної праці» [8, с. 147].

У соціально-психологічному контексті поняття «зрілість» найчастіше трактується як досягнення в розвитку особистості й індивідуальності, які характеризуються здатністю людини до «самостояння» в житті, коли вона не потребує тих «підпо» і «допомог» з боку інших, які б підтримували її життєву рівновагу і забезпечували б протистояння труднощам життя (К. О. Абульханова-Славська, Г. М. Андрєєва, О. Г. Асмолов, В. І. Слободчиков та ін.).

Загальнофілософське розуміння цього поняття передбачає, що йдеться про складну систему з особливим типом функціонування і розвитку. Їй притаманна внутрішня оптимальність. Саме оптимальність функціонування забезпечує не тільки спрямованість розвитку особистості, виникнення і нагромадження її нових стратегічних можливостей, але виявляє себе як показник її цілісності, організованості, що є важливим фактором її подальшого розвитку.

За основу у своєму дослідженні приймаємо таке робоче визначення: зрілість – це особливий якісний стан розвитку особистості як системи, що інтегрально характеризує її оптимальне функціонування в напрямку подальшого прогресивного розвитку. Проведений аналіз показав залежність визначення змісту зрілості особи від конкретної культури, «оскільки людина формується в конкретному історичному часі й просторі, в процесі практичної діяльності і виховання» [5, с. 41].

При вивченні процесу розвитку складним завданням є оцінка ефективності управління розвитком досліджуваного феномену. У літературі описані різні підходи до визначення ефективності управління. По-перше, ефективність управління розглядається (ототожнюється) через досягнутий запланований результат управління. По-друге, ефективність управління розглядається через опис ресурсу (джерела) й механізму, необхідного для досягнення запланованого результату. У цьому випадку необхідно довести, що результат досягнутий за допомогою відомих ресурсів і механізмів, а не є позаплановим ефектом. По-третє, ефективність управління відображає міру досягнення взаємозв'язаної

послідовності цілей, завдань, моделей, результатів, інше.

Для нас особливо важливий погляд філософії на взаємодію людини з людиною. Однією з провідних ідей екзистенціалізму, філософсько-психологічних досліджень, філософській антропології є уявлення про те, що особистість не можна пізнати, розглядаючи її ізольовано, поза взаємодією з іншими людьми. При цьому людина розуміється як деяке ціле, а ціле не у вигляді результату, а у вигляді процесу (процесу постійної зміни й розвитку).

Вивчення проблеми розвитку показує на присутність різних чинників, що впливає на поведінку людини.

З точки зору діяльнісного опосередкування особистість можна зрозуміти тільки в системі стійких зв'язків, які опосередковані змістом, цінностями, сенсом спільної діяльності для кожного її учасника.

Отже, соціальна взаємодія виступає життєво необхідною умовою всієї діяльності й самого існування людей, і як реальність дійсності охоплює безліч взаємозв'язаних процесів, що дає основу розглядати її як систему, у якій в єдності виступають суб'єкт-суб'єктні, суб'єкт-об'єктні зв'язки. Взаємодія викладачів і студентів у закладі вищої освіти є одним з найважливіших чинників, що визначають якість вищої освіти. Від ефективності взаємодії залежать рівень підготовки майбутнього фахівця, успішність його професійної діяльності, а також успішність професійної самореалізації педагога.

Нами виявлено значущі для нашого дослідження ідеї: пізнання людиною самої себе відбувається в актах взаємодії; взаємодія є механізмом самоудосконалення й саморозвитку; взаємодія допомагає будувати стосунки з іншими людьми й підвищувати якість соціального середовища; рівень розвитку людини знаходиться в діалектичному взаємозв'язку з характером взаємодії.

Учені, що досліджують питання соціальної зрілості особистості, розробили досить широкий спектр методик реалізації педагогічних умов її формування. У рамках середовищного підходу виділені умови відбивають роль зовнішніх чинників, зокрема, соціального оточення, у формуванні цієї особистісної якості. На основі використання особистісного підходу для підвищення продуктивності цього процесу автори намагаються задіювати внутрішні

ресурси особистості, наприклад, розвиток мотиваційно-ціннісної сфери або різних форм самозвеличення. Для цього логічно застосовуються діяльнісний й інтерактивний підходи, які припускають включеність тих, що навчаються до соціально значущої діяльності й соціальної взаємодії.

Виключно важливою проблемою в дослідженні системи є виявлення системотвірних чинників. У найзагальнішому сенсі вони є всіма явищами, силами, процесами, зв'язками і так далі, які призводять до утворення системи. Нині прийнято виділяти зовнішні і внутрішні системотвірні чинники.

Слід підкреслити, що будь-який системотвірний чинник є в деякому розумінні першопричиною утворення окремого цілого з певної сукупності елементів. Нерозуміння цього аспекту призводить часто до зміщення акцентів і пошуку системотвірних чинників з опорою на функціонування вже існуючої системи, що розвивається. Результатом цього є абсолютизація зовнішніх чинників, викликана уявною несуттєвістю внутрішніх аспектів, що об'єднують елементи системи, у порівнянні з її спрямованістю на виконання певних функцій. Часто це призводить до спроб знайти єдиний, універсальний, усе пояснюючий чинник, що містить у собі саму суть поняття системи. Як правило, на цю роль висувається мета, що пов'язана з особливим місцем, яке вона займає серед системотвірних чинників.

Сучасні вчені вважають, що середовище є одним з вирішальних чинників у розвитку особистості, а людина своїми діями і вчинками активізує елементи середовища і тим самим створює її для себе.

Головне джерело розвитку людини, рушійна сила знаходиться в самій людині. Проте для того, щоб включилися внутрішні механізми особистісного зростання, потрібні певні умови. На початкових етапах розвитку провідне місце серед цих умов займають умови соціальні, що містяться у взаємодії учасників освітнього середовища.

Ще раз звернемо увагу, спираючись на концепцію професійного розвитку Ю. П. По-варьонкова, де як критерій розвитку особистості професіонала виступає і зрілість. Дослідниця А. П. Чернявська [7] також дотримується погляду, згідно якого професійна готовність прирівнюється до відповідної зрілості особистості.

Як показав Б. Г. Ананьев, результатом розвитку людини як індивіда в ході онтогенезу є досягнення біологічної зрілості

[2]. Результатом розвитку психосоціальних якостей людини як особистості в межах життєвого шляху стає досягнення соціальної зрілості. Розвиток людини як суб'єкта трудової і розумової діяльності сприяє досягненню нею працездатності й розумової зрілості.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Зазначимо, що оскільки проявом зрілості в певній сфері є компетентність, а компетентність визначають як готовність, здатність, схильність, то соціальну зрілість ми можемо розглядати, як найвищу точку розвитку, професійного становлення.

Проведене дослідження не вичерпує всіх теоретичних та практичних аспектів розглянутої проблеми. Предметом окремого наукового пошуку можуть бути особливості становлення соціальної зрілості педагога в умовах інформатизації суспільства. Подальші наукові розвідки потребують розроблення методики вивчення соціальної зрілості особистості педагога та визначення можливостей віртуалізації як нового шляху становлення особистості. Феномен «інформаційна культура» різко актуалізує необхідність обговорення самої проблеми взаємодії людини з інформаційним середовищем, що підтверджується в нашому дослідженні [3]. На перший план виходить проблема успішності професійного становлення, зокрема педагога в умовах оновлення інформаційної культури суспільства та розвитку його соціальної зрілості як базової характеристики.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Ананьев Б. Г. О проблемах современного человекознания. СПб: Питер, 2001. 272 с.
2. Ананьев Б. Г. Психология и проблемы человекознания. М. : [б.в.]; Воронеж: [б.в.], 1996. 384 с.
3. Галета Я. В., Бабенко Т. В., Ляшенко Р. О. Актуалізація феномена інформаційна культура як фактор формування соціальної зрілості особистості в умовах інформатизації суспільства // Рідна школа. 2019. № 2. С. 29–33
4. Коган Л. Н. Цель и смысл жизни человека. М. : Мысль, 1984. 252 с.
5. Реан А. А. Социальная педагогическая психология. СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2008. 574 с.
6. Фельдштейн Д. И. Проблемы психолого-педагогических наук в пространственно-временной ситуации XXI века// Вопросы психологии: науч. журн. 2013. № 1. С. 46–65
7. Чернявская А. П. Психологическое консультирование по профессиональной ориентации. М. : Изд-во ВЛАДОС ПРЕСС, 2001. 96 с.
8. Якобсон П. М. Психологические компоненты и критерии становления зрелой

личности // Психологический журнал. 1981. Т. 2. № 4. С. 147–149

REFERENCES

1. Anan'ev, B. G. (2001). *O problemakh sovremennogo chelovekoznaniiya*. [About the problems of modern knowledge about a person]. Sankt-Peterburg.

2. Anan'ev, B. G. (1996). *Psikhologiya i problemy chelovekoznaniiya*. [Psychology and problems of knowledge about a person]. Moskva; Voronezh.

3. Haleta, Ya. V., Babenko, T. V., Liashenko, R. O. (2019). *Aktualizatsiia fenomena informatsiina kultura yak faktor formuvannia sotsialnoi zrilosti osobystosti v umovakh informatyzatsii suspilstva*. [Information culture phenomenon actualization as a factor for personality's social maturity formation in the condition of society informatization]. Kyiv.

4. Kogan, L. N. (1984). *Tsel i smysl zhizni cheloveka*. [Aim and sense of life of man]. Moskva.

5. Rean, A. A. (2008). *Sotsialnaya pedagogicheskaya psikhologiya*. [Social pedagogical psychology]. Sankt-Peterburg.

6. Feldshcheyn, D. I. (2013). *Problemy psikhologo-pedagogicheskikh nauk v prostranstvenno-vremennoy situatsii XXI veka: vyzovy informatsionnoy epohi*. [Problems psychological and pedagogical sciences in the spatially temporal situation of the XXI century]. Moskva.

7. Chernyavskaya, A. P. (2001). *Psikhologicheskoe konsultirovanie po professionalnoy orientatsii*. [Psychological advising on a professional orientation]. Moskva.

8. Yakobson, P. M. (1981). *Psikhologicheskie komponenty i kriterii stanovleniya zreloy lichnosti*. [Psychological components and criteria of becoming of mature personality]. Moskva.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ГАЛЕТА Ярослав Володимирович – доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: професійне зростання майбутнього вчителя.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

GALETA Yaroslav Volodymyrovych – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Pedagogy and Management of Education of the Central Ukrainian State Pedagogical University named after Volodymyr Vynnychenko.

Circle of scientific interests: professional growth of the future teacher.

Стаття надійшла до редакції 03.09.2020 р.

УДК 37.378

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-26-29

КУЧАЙ Тетяна Петрівна –

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки і психології Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-3518-2767>
e-mail: tetyanna@ukr.net

КУЧАЙ Олександр Володимирович –

доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9468-0486>
e-mail: kuchay@ukr.net

МАРИНЕЦЬ Надія Василівна –

кандидат філософських наук, доцент кафедри історії та суспільних дисциплін Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-0582-9582>
e-mail: marinets@gmail.com

ЗАСТОСУВАННЯ SMART-ТЕХНОЛОГІЙ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Соціально-економічні зміни, які відбуваються в Україні, ставлять перед освітою нові завдання щодо відродження інтелектуального потенціалу народу, розвитку вітчизняної науки до світового рівня. Одним із напрямів реалізації цієї мети є поступ освіти на базі нових концепцій, упровадження smart-технологій у навчальний процес [1].

Нині *smart-технології* еволюціонують із

такою швидкістю, що часто обладнання стає застарілим ще до того, як його впровадять у виробництво. Непостійне й програмне забезпечення: нові розробки та конкурентна продукція випереджають наявні технічні засоби, а користувачі лише дізнаються про можливості попередніх ресурсів, не говорячи вже про повне освоєння їхнього потенціалу [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Усебічний аналіз наукових

розвідок українських і зарубіжних учених свідчить, що проблема підготовки сучасного фахівця із застосуванням smart-технології є актуальним предметом досліджень багатьох наукових шкіл і окремих дослідників.

Теоретичні засади професійно-педагогічної освіти фахівців висвітлено у працях В. Андрушенка, Н. Бідюк, В. Бондаря, І. Зязюна, В. Кременя, А. Кузьмінського, О. Лавріненка, Л. Лук'янової, Н. Ничкало, О. Огієнко, Л. Онищук, О. Семенов, М. Солдатенка, О. Сухомлинської та ін.

Проблеми інформатизації освіти, використання мультимедійних технологій, аналіз педагогічного потенціалу інформатизації навчального процесу розкрито в працях вітчизняних учених В. Бикова, М. Жалдака, Ю. Казакова, А. Коломієць, В. Мадзігона, Ю. Машбиця, І. Прокопенка, О. Шликова та ін.

Процес підготовки вчителів початкових класів із застосуванням мультимедійних технологій у вищих навчальних закладах висвітлюють у своїх публікаціях В. Андрієвська, В. Імбер, Н. Оліфіренко, О. Суховірський, В. Шакоцько, О. Шиман та ін.

Мета статті – розглянути застосування smart-технологій у підготовці майбутніх фахівців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні навчання з використанням smart-технологій стає новим освітнім стандартом, де інформація подається в логічній послідовності, комп'ютерні навчальні системи мають потужні функції для провадження навчального процесу. Сучасні підходи до використання smart-технологій в освітньому процесі у вищій школі ґрунтуються на двох технологіях, а саме: мультимедійних і системі Інтернет.

Функція smart-технологій та мультимедійних технологій полягає в тому, що вони використовують джерело нової змістової інформації, беруть на себе окремі функції як учителя, так і учня, володіють особливостями різних видів унаочнення. Якщо інтерактивна інформація подається через мультимедійний проектор на інтерактивній дошці, то ефективність навчання суттєво поліпшується [3, с. 7–9].

Мультимедіасистеми успішно застосовуються нині у сфері освіти і професійної підготовки. Особливе місце посідають комп'ютерні навчальні мультимедіасистеми, які дають змогу поглибити знання, скоротити термін навчання, збільшити кількість слухачів на одного викладача. Підвищення ефективності

навчання в сучасному ЗВО неможливе без упровадження новітніх форм організації навчального процесу. Як переконують дослідження провідних педагогів і психологів, одним із способів реалізації цього є застосування інформаційно-комунікаційних технологій. Викладач, використовуючи ІКТ, спроможний інтенсифікувати навчальний процес, зробити його наочнішим і динамічнішим [4].

Для поліпшення процесу навчання використовується такий засіб, як мультимедійна дошка. Це універсальний технічний інструмент візуальної комунікації й навчання, що поєднує характеристики звичайної дошки й новітніх комп'ютерних технологій. За її допомогою не просто відображають те, що відбувається на комп'ютері, а й налагоджують взаємозв'язок між викладачем і комп'ютером. За певних умов це може бути взаємодія «викладач – студент – комп'ютер».

Мультимедійна дошка, зазвичай, охоплює чотири *компоненти*: комп'ютер; мультимедійний проектор; програмне забезпечення; спеціальна сенсорна панель, що, власне, і є дошкою. Мультимедійний проектор і сенсорна панель під'єднуються до комп'ютера. Зображення з монітора комп'ютера передається через проектор на панель. Дотик до сенсорної поверхні відбувається завдяки спеціальним маркерам чи шляхом торкання пальцями й передається на комп'ютер за допомогою кабелю або інфрачервоного зв'язку. Подані імпульси зчитуються та інтерпретуються спеціальним програмним забезпеченням, установленим на комп'ютері.

Мультимедійні дошки можуть бути прямого або зворотного проектування. За умови прямого проектування проектор розміщується перед поверхнею сенсорної панелі, а викладач чи студент, які перебувають біля дошки, можуть частково закривати собою деякі зображення. Щоб цього не сталося, проектор підвішують під стелею якомога ближче до дошки, об'єкти нахилиють донизу, а деякі спотворення в зображенні компенсують за допомогою системи цифрової корекції.

Якщо дошка зворотного проектування, то проектор розташовують позаду екрана, що працює на просвіт. Такі дошки дорожчі, їх монтаж в аудиторії потребує додаткової площі, але при цьому зменшується негативний вплив проектора на учасників навчання.

Працюючи з мультимедійною дошкою,

викладач має змогу підтримувати постійний контакт з аудиторією, оскільки він не відволікається на роботу з комп'ютером і постійно повернений обличчям до студентів. За наявності додаткового пристрою – безпроводного електронного планшета – викладач узагалі не залежить від дошки, вільно рухається аудиторією, що сприяє тіснішій взаємодії з кожним студентом, контролю та корекції навчальної діяльності. У будь-який час викладач може передати бездротовий планшет студентові, який пише відповідь, не встаючи з місця. Це стимулює активну діяльність студентів і сприяє залученню їх до процесу навчання, посилює взаємодію з викладачем і оптимізує локальний контроль навчальної діяльності [5].

Нині комп'ютерну техніку широко застосовують у всіх сферах діяльності людини. Упровадження інформаційних технологій зумовлене стрімким розвитком науки, якісним збільшенням можливостей людини та обсягом інформації, що постійно зростає. Інформатизація не оминула увагою й системи освіти, особливо в аспекті використання не лише комп'ютерів і ноутбуків, а й планшетів, що досить широко застосовуються в освіті.

Мультимедійні (електронні) підручники зацікавлюють викладачів і студентів. Це пояснюється тим, що знання, які забезпечують високий рівень професійної кваліфікації, завжди швидко й часто змінюються. Електронні підручники дають змогу відстежувати ці зміни, підвищуючи рівень підготовки. Серед переваг електронних підручників варто виокремити такі:

- наочне представлення матеріалу (використання кольору, ілюстрацій, звуку, відео, анімації тощо);
- швидкий зворотний зв'язок (убудовані тест-системи вможливають миттєвий контроль за засвоєнням матеріалу);
- інтерактивний режим допомагає студентам самостійно контролювати швидкість засвоєння навчального матеріалу;
- регулярне коригування підручника після появи нових даних (електронний підручник розташований у певному місці віртуального простору, доступ до якого мають мільйони людей; для того, щоб додати або виправити що-небудь, достатньо внести зміни до одного файлу – і мільйони людей матимуть виправлену версію старого підручника);

– простота в застосуванні (для запуску case-версії потрібна лише локальна мережа в межах класу та один комп'ютер).

Багато педагогів починають убачати в мультимедійних засобах один з інструментів пізнання світу, причому інструмент настільки потужний, що разом із ним в системі освіти з'являються нові форми й методи навчання, нова ідеологія мислення [6]. Телебачення як засіб навчання, виховання та розвитку учнів почали використовувати в загальноосвітній школі в кінці ХХ ст. Нині неможливо уявити навчально-виховний процес без телевізійної техніки, що широко застосовується у навчальній і позанавчальній час.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Отже, майбутні фахівці постійно використовуватимуть smart-технології у професійній діяльності. Важливо навчати студентів правильно їх застосовувати, ознайомлювати з максимальними перевагами цих інструментів навчання та цінних інформаційних ресурсів. Викладачі вищої школи повинні чітко усвідомлювати, що мультимедійні технології – це потужний і ефективний інструмент навчання, який дає змогу впроваджувати більш диверсифіковані методи залучення студентів до здобуття освіти.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Гороль П. К. Обчислювальна техніка і технічні засоби навчання / Гороль П. К., Гуревич Р. С., Коношевський Л. Л., Подоляк В. О. / За ред. проф. Р. С. Гуревича. Вінниця: ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 1999. 324 с.
2. Чепмен Н. Цифровые технологии мультимедиа / Н. Чепмен, Дж. Чепмен; пер. с англ. 2-е изд. М.: Издательский дом «Вильямс», 2006. 624 с.
3. Актуальні проблеми виробничих та інформаційних технологій, економіки і фундаментальних наук: Збірник наукових праць. Випуск 4. Вінниця: Видавництво-друкарня «Діло»TM, СПД Данилюк В.Г., 2007. 222 с.
4. Мультимедійні презентації як засіб підвищення ефективності навчального процесу [Текст] : навчально-методичний посібник / укл. Ю. М. Ткач, Т. А. Петренко. Чернівці : Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій та праці, 2010. 60 с.
5. Васильєва Д. В. Мультимедія на уроках математики: 5–6 класи / Д. Васильєва. К.: Редакція газет природничо-математичного циклу, 2013. 128 с.
6. Соломахина И. А. Мультимедийные средства в обучении иностранному языку / Соломахина И. А. // Школьные технологии №5 2004 С. 198–202.

REFERENCES

1. Gorol', P. K. (1999). *Obchislyval'na tekhnika i tekhnichni zasobi navchannya*. [Computational technology and technical training supplies]. Vinnitsya.

2. Chepmen, N. *Tsifrovyye tekhnologii mul'timedia*. [Digital multimedia technology]. Moskva.

3. *Aktual'nyye problemy biologicheskikh i informatsionnykh tekhnologiy, ekonomiki i fundamental'nykh nauk: nauchnyy fakul'tet*. (2007). [Topical issues of biological and information technologies, economics and basic sciences: Faculty of Science]. Vinnitsya.

4. *Mul'timediynaya prezentatsiya i metodika effektivnogo navsegda protsessu*. (2010). [Multimedia presentation and methods of effective forever process]. Chernigov.

5. Vasil'ëva, D. V. (2013). *Mul'timedia na urokakh matematiki: 5-6 klasi*. [Multimedia in math lessons: 5-6 grades].

6. Solomakhina, I. A. (2004). *Mul'timediynnye sredstva v obuchenii inostrannomu yazyku*. [Multimedia means in teaching a foreign language].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КУЧАЙ Тетяна Петрівна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки і психології Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці ІІ.

Наукові інтереси: порівняльна педагогіка.

КУЧАЙ Олександр Володимирович – доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України.

Наукові інтереси: порівняльна педагогіка.

МАРИНЕЦЬ Надія Василівна – кандидат філософських наук, доцент кафедри історії та суспільних дисциплін Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці ІІ.

Наукові інтереси: порівняльна педагогіка.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KUCHAY Tetyana Petrovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Pedagogy and Psychology of the Transcarpathian Hungarian Institute named after Ferenc Rakoczi II.

Circle of scientific interests: comparative pedagogy.

KUCHAY Oleksandr Volodymyrovych – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Pedagogy of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine.

Circle of scientific interests: comparative pedagogy.

MARYNETS Nadiya Vasyilivna – Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor of the Department of History and Social Disciplines of the Transcarpathian Hungarian Institute named after Ferenc Rakoczi II.

Circle of scientific interests: comparative pedagogy.

Стаття надійшла до редакції 07.07.2020 р.

УДК 378

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-29-33

МЕЛЬНИЧУК Ірина Миколаївна –

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки вищої школи та суспільних дисциплін Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-5527-0655>

e-mail: ir.melnychuk@gmail.com

ПАШКО Мар'яна Зіновіївна –

кандидат педагогічних наук, викладач кафедри української мови Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-5868-7472>

e-mail: marianazayets@gmail.com

ФОРМУВАННЯ УКРАЇНОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Розвиток сучасної медичної освіти в Україні базується на підготовці висококваліфікованих і компетентних фахівців медичних спеціальностей. Глобалізаційні та інтеграційні процеси, які спостерігаються в сучасному світі супроводжуються мобільністю студентів, які мають змогу здобувати вищу освіту в різних країнах. Така тенденція спостерігається й у медичних

зкладах вищої освіти нашої держави, де щороку збільшується кількість іноземних студентів, що підкріплюється прийняттям законодавчо-правових актів. Так, у Постанові Кабінету Міністрів України (КМУ) «Про навчання іноземних громадян в Україні» (1993 р.) визначаються основні чинники, які сприятимуть реалізації міжнародних програм в освітній сфері. У Законі України «Про засади державної мовної політики» (2012 р.), наголошується на важливості «забезпечення

умов для вивчення української мови як державної ... і викладання ... на відповідних рівнях освіти у державних і комунальних навчальних закладах» [2]. У Концепції формування системи експортування освітніх послуг України на період 2011–2020 рр. вказується, що «в системі вищої освіти в світі за межами своїх країн навчається близько 2,8 млн. студентів. Передбачається, що до 2025 р. їх кількість зросте до 7,2 млн. осіб» [5].

Таким чином, актуалізується проблема використання української мови в підготовці майбутніх фахівців медичної галузі. Актуальність формування україномовної професійної компетентності іноземних студентів медичних спеціальностей підкреслюється ще й тим, що для спілкування з пацієнтами під час практичних занять в університетській лікарні іноземні студенти повинні використовувати українську мову.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування україномовної професійної компетентності іноземних студентів у медичних закладах вищої освіти України залишається актуальною, про що свідчать численні наукові розвідки. Науковці розглядають особливості мовної підготовки іноземних студентів до діалогічної взаємодії у майбутній професійній діяльності лікаря (М. Заєць [1]); теоретичні засади реалізації компетентнісного підходу до професійної підготовки майбутніх фахівців (Л. Кайдалова, Г. Тимошук [3]); специфіку освітньо-виховної роботи з іноземними студентами у вищих медичних навчальних закладах України (Н. Калашнік [4]); різні аспекти підготовки майбутніх фахівців засобами інтерактивних технологій (І. Мельничук [6; 7]) та ін.

Мета статті – розкрити основні принципи формування україномовної професійної компетентності іноземних студентів медичних спеціальностей в процесі використання інтерактивних технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Глобалізація освітнього простору в сучасному світі висуває вимоги до якості навчання іноземних студентів у медичних закладах вищої освіти України. На якість освіти, як відомо, впливають різні чинники, зокрема мовна та соціальна адаптація. Тому іноземні студенти потребують україномовної підготовки в процесі навчання, яку зможуть використовувати під час практичних занять у професійній діяльності лікаря.

Для іноземного студента-медика гарантією якісної професійної підготовки є володіння мовою навчання. Практичний курс української мови, як іноземної, починається з перших днів навчання в медичному закладі вищої освіти і продовжується після закінчення вивчення дисципліни під час клінічної практики в закладах надання медичної допомоги. Навчальний матеріал структурується за конкретними темами. У межах теоретичних занять засвоюються україномовні конструкти, формуються мовні та комунікативні навички й вміння. Практичні заняття іноземної (української) мови будуються відповідно до принципів сучасної методики вивчення нерідної мови на комунікативній основі. Одним із ключових принципів навчання іноземних студентів медичного профілю є принцип мовної спрямованості навчання, поступовий підхід до засвоєння нерідної мови як до навчання мовної діяльності [4, с. 62].

Формування україномовної професійної компетентності іноземних студентів – майбутніх лікарів зумовило вирішення таких питань, як забезпечення мотивації студентів-іноземців до опанування українською мовою як засобу професійного спілкування впродовж навчання та клінічної практики; використання інтерактивних технологій для формування особистісно-розвивального освітнього середовища з метою вдосконалення теоретичної підготовки іноземних студентів українською мовою, а також набуття комунікативних умінь і навичок, необхідних у майбутній професійній діяльності лікаря.

У процесі україномовної підготовки важливо приділяти особливу увагу комунікативним потребам студентів-іноземців:

– звертати увагу на вивчення основних україномовних одиниць, понять, необхідних для мовної підготовки;

– спрямувати зусилля на розвиток основних видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо);

– формування соціокультурної компетенції, що забезпечує іноземним студентам стати суб'єктами навчального процесу, повноправними носіями культурної інформації.

Для виявлення особливостей формування україномовної професійної компетентності іноземних студентів медичних спеціальностей проаналізовано Типову програму нормативної навчальної дисципліни для іноземних студентів вищих

навчальних закладів Міністерства охорони здоров'я України (галузь знань: 22 «Охорона здоров'я»), магістерський рівень вищої освіти, спеціальності 222 «Медицина» [9]. Враховано, що в усіх медичних закладах вищої освіти України проводиться україномовна підготовка студентів з інших країн. Для прикладу взято Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського. Для іноземних студентів усіх спеціальностей тут викладається предмет «Українська мова як іноземна». Вивчення дисципліни здійснюється впродовж двох семестрів на 1 та 2 курсах і передбачає такі завдання:

1) забезпечити комунікативні потреби іноземних студентів у побутовій, навчально-професійній, соціально-культурній і навчально-науковій сферах та формувати комунікативну компетентність, яка сприятиме становленню мовної особистості майбутнього фахівця медичної галузі;

2) забезпечити високий рівень загальномовної підготовки студентів з інших країн;

3) закласти основи знань з української мови, з перспективою їх подальшого використання в професійній діяльності майбутніх лікарів-іноземців під час клінічної практики.

Запропонована організація навчального процесу спонукає студентів систематично вивчати українську мову як іноземну впродовж навчального року. Основними видами навчальної діяльності студентів є:

а) практичні заняття, на яких засвоюється і теоретичний матеріал;

б) самостійна робота студентів.

Організація практичних занять спрямовується на вирішення таких завдань:

1) вивчення основ української мови, її граматичних категорій, вироблення комунікативних умінь і навичок;

2) практичне оволодіння українською мовою в межах програми та основ комунікативних функцій, складання діалогів;

3) вироблення вмінь користування українською мовою в професійній сфері.

Студентам на практичних заняттях з україномовних дисциплін рекомендується:

– коротко записувати лексико-граматичний матеріал, що пояснюється викладачем;

– виконувати письмові завдання;

– робити усні повідомлення з пройденої лексичної тематики;

– вести діалоги.

Поточна навчальна діяльність студентів

контролюється на практичних заняттях відповідно до конкретних цілей та під час індивідуальної роботи викладача зі студентами.

Зазвичай застосовуються такі способи діагностики рівня підготовки студентів:

– контрольне читання текстів українською мовою;

– виконання граматичних вправ для засвоєння специфіки використання українських слів, побудови речень;

– усне повідомлення для виявлення вмінь іноземних студентів правильної вимови українських слів;

– розв'язування ситуативних задач професійного змісту;

– тести для виявлення рівня україномовного словникового запасу;

– складання діалогів для встановлення рівня розуміння іноземними студентами їх смислового наповнення.

Задля ефективного формування україномовної професійної компетентності іноземних студентів медичних спеціальностей використовуються методи інтерактивної взаємодії. У контексті підготовки іноземних студентів до володіння українською мовою «інтерактивне навчання розглядається як педагогічний процес, що є сукупністю закономірних, послідовних активних взаємодій викладача та студентів на основі використання інтерактивних методів і спрямовується на стимулювання природної активності майбутніх фахівців (розумової, емоційної, соціальної) у практичній діяльності – спочатку в умовах професійної підготовки, а в майбутньому – під час виконання професійних функцій» [3, с. 79–80].

Найбільш широкого використання в україномовній підготовці іноземних студентів медичних спеціальностей набули такі методи:

– аудіолінгвальний;

– метод перегляду та обговорення відеофрагментів;

– метод групової дискусії (Cooperative Learning);

– професійно-комунікативні

дидактичні ігри;

– технологія «Телеміст»;

– використання інформаційних, технічних, навчально-методичних засобів навчання, призначених для організації інтерактивної взаємодії іноземних студентів – майбутніх лікарів один з одним і з викладачем;

– застосування професійно-мовленевих ситуацій інтерактивної взаємодії тощо.

Застосування означених методів в освітньому процесі медичного університету зумовлено необхідністю наблизити освітню діяльність студентів під час вивчення української мови до реальних умов лікарської практики в українських медичних закладах для навчання майбутніх лікарів-іноземців налагоджувати оптимальну діалогічну взаємодію на рівні «лікар – пацієнт». Кожне заняття з української мови як іноземної може проводитися зі студентами із застосуванням одного і більше інтерактивних методів.

Згідно з вимогами Стандартів вищої медичної та фармацевтичної освіти і Загальноосвітнього стандарту з української мови як іноземної [8], дисципліна забезпечує набуття студентами таких компетентностей:

– інтегральних: здатність розв'язувати не лише типові, а й складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в процесі навчання чи в окремій сфері побутової, або ж професійної діяльності, що передбачає застосування мовно-комунікативних знань, умінь і навичок; інтенційних програм, стратегій і тактик українськомовного спілкування;

– загальних: здатність здобувати сучасні знання; спілкуватися іноземною (українською) мовою; здатність генерувати нові ідеї (творчість); здатність опрацювати й аналізувати інформацію, отриману з різних джерел; здатність застосовувати набуті знання у відповідних комунікативних (практичних) ситуаціях; здатність абстрактно мислити, аналізувати й синтезувати; здатність працювати в команді;

– спеціальних (фахових, предметних): здатність відтворювати вже відомі й розпізнавати нові лексичні одиниці, використовувати їх у відповідних комунікативних ситуаціях; пояснювати значення загальнонавчаних слів, професіоналізмів, загальнонаукових і спеціальних наукових термінів; здатність граматично правильно утворювати словосполучення, речення та модифікувати їх у текст як логічно завершену послідовність.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. На основі аналізу, узагальнення наукових джерел, нормативних документів аргументовано доцільність формування україномовної професійної компетентності іноземних студентів медичних спеціальностей. Україномовна підготовка іноземних студентів медичних закладів вищої освіти є надзвичайно

важливою складовою професійної підготовки майбутнього фахівця медичної галузі. Вивчення мови за професійним спрямуванням зараз набуває особливого значення для майбутніх лікарів, і саме викладач повинен використовувати такі форми і методи, щоб цей процес був цікавим і бажаним для студентів. Для досягнення окресленої мети доречно використовувати технології інтерактивного навчання, за допомогою яких студенти-іноземці матимуть змогу навчитися чітко формулювати і висловлювати свою думку українською мовою, спілкуватися, дискутувати, сприймати й оцінювати інформацію професійного змісту, тобто активно використовувати здобуті знання і навички україномовного спілкування в практичній професійній діяльності в ролі медичного працівника під час клінічної практики. Систематичне використання в освітньому процесі інтерактивних методів навчання спрямоване на активізацію навчально-пізнавальної, самостійної, комунікативної діяльності іноземних студентів медичних спеціальностей в процесі вивчення української мови на основі посиленої міжособистісної взаємодії викладача та студентів. Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо в розробці навчально-методичного забезпечення для інтеграції педагогічних інтерактивних технологій в процесі здобуття вищої медичної освіти.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Заєць М. Особливості мовної підготовки іноземних студентів до діалогічної взаємодії у майбутній професійній діяльності лікаря / М. Заєць, І. Мельничук // Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. праць. Вип. 715. Педагогіка та психологія. Чернівці: Чернівецький нац. у-т, 2014. С. 71–77
2. Закон України «Про засади державної мовної політики». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2013. № 23. ст. 218. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5029-17>
3. Кайдалова Л. Г. Теоретичні засади реалізації компетентнісного підходу до професійної підготовки майбутніх економістів на основі використання інтерактивних методів навчання / Л. Г. Кайдалова, Г. В. Тимошук // Матеріали методол. семінару «Компетентнісний підхід в освіті: теоретичні засади і практика реалізації», ч. 2. К.: Ін-т одарованої дитини НАПН України, 2014. С. 78–82
4. Калашнік Н. В. Особливості освітньо-виховної роботи з іноземними студентами у вищих медичних навчальних закладах України / Н. В. Калашнік // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки. 2016. Вип. 1 (83). С. 60–66
5. Концепція формування системи експортування освітніх послуг України на період

2011-2020 pp. URL:
<http://ua.convdocs.org/docs/index-38108.html>

6. Мельничук І. М. Діалогічність інтерактивного навчання майбутніх фахівців у вищій школі / І. М. Мельничук, Л. М. Романишина // Вісник національного ун-ту оборони. 2013. Вип. 2 (33). С. 95–100

7. Мельничук І. М. Особливості професійної підготовки іноземних студентів вищих медичних навчальних закладів / І. М. Мельничук, О. В. Яцишина // Науковий вісник Ужгородського національного ун-ту. Сер. Педагогіка. Соціальна робота. 2013. Вип. 27. С. 119–121

8. Стандарт з української мови як іноземної (рівні: А1, А2, В1, В2, С1). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України від 24.06.2014, № 750) / укл. Н. С. Ніколаєва, Н. О. Бондарєва, А. А. Дем'янюк, М. В. Шевченко та ін. 23 с. URL : <http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/1410876247/>

9. Тимчасова програма навчальної дисципліни «Українська мова як іноземна (українськомовна форма навчання)» для іноземних студентів вищих навчальних закладів МОЗ України. Галузь знань: 22 «Охорона здоров'я» / уклад. : С. М. Луцак, О. В. Гончарук, Г. Я. Іванишин та ін. Київ. 2016. 168 с.

REFERENCES

1. Zayets, M., Melnychuk, I. (2014). *Osoblyvosti movnoi pidhotovky inozemnykh studentiv do dialohichnoi vzaiemodii u maibutnii profesiinii diialnosti likaria*. [Features of language training of foreign students to dialogical interaction in the future professional activity of a doctor]. Chernivtsi.

2. *Zakon Ukrainy «Pro zasady derzhavnoi movnoi polityky»*. (2013). [Law of Ukraine «On the Principles of State Language Policy»].

3. Kaidalova, L. H., Tymoshchuk, H. V. (2014). *Teoretychni zasady realizatsii kompetentnysnogo pidkholu do profesiinoi pidhotovky maibutnikh ekonomistiv na osnovi vykorystannia interaktyvnykh metodiv navchannia*. [Theoretical foundations for implementing competent approach to the training of future economists on the basis of using interactive methods of study]. Kyiv.

4. Kalashnik, N. V. (2016). *Osoblyvosti osvithovnoy roboty z inozemnyy studentamy u vyshchykh medychnykh navchalnykh zakladakh Ukrainy*. [Peculiarities of educational work with foreign students in higher medical educational institutions of Ukraine]. Zhytomyr.

5. *Kontseptsiia formuvannia systemy eksportuvannia osvithnikh posluh Ukrainy na period 2011-2020 rr.* [Conception of formation of system of exporting educational services of Ukraine for the period of 2011-2020].

6. Melnychuk, I. M., Romanyshyna, L. M. (2013). *Dialohichnist interaktyvnoho navchannia maibutnikh fakhivtsiv u vyshchii shkoli*. [Dialogue of interactive training of future specialists in high school]. Kyiv.

7. Melnychuk, I. M., Yatsyshyna, O. V. (2013). *Osoblyvosti profesiinoi pidhotovky inozemnykh studentiv vyshchykh medychnykh navchalnykh zakladiv*. [Features of vocational training of foreign students of higher medical educational institutions]. Uzhhorod.

8. *Standart z ukrainskoi movy yak inozemnoi (rivni: A1, A2, B1, B2, C1). Rekomendovano Ministerstvom osvity i nauky Ukrainy (nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 24.06.2014, № 750)*. [Standard from the Ukrainian Language as Foreign (levels: A1, A2, B1, B2, C1). Recommended by the Ministry of Education and Science of Ukraine (Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 24.06.2014, № 750)].

9. *Tymchasova prohrama navchalnoi dysypliny «Ukrainska mova yak inozemna (ukrainskomovna forma navchannia)» dlia inozemnykh studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv MOZ Ukrainy. Haluz znan: 22 «Okhorona zdorovia»*. (2016). [Temporary program of the educational discipline «Ukrainian Language as Foreign (Ukrainian language form of study)» for foreign students of higher educational institutions of the Ministry of Health of Ukraine. Field of knowledge: 22 Health Care]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

МЕЛЬНИЧУК Ірина Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки вищої школи та суспільних дисциплін Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського.

Наукові інтереси: проблеми впровадження інноваційних педагогічних технологій у процес професійної підготовки майбутніх фахівців у вищих закладах освіти.

ПАШКО Мар'яна Зіновівна – кандидат педагогічних наук, викладач кафедри української мови Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського.

Наукові інтереси: теорія та методика професійної освіти, методика викладання іноземних мов, методика викладання української мови як іноземної.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

MELNYCHUK Iryna Mykolaivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Higher Education Pedagogy and Social Sciences of I. Horbachevsky Ternopil National Medical University.

Circle of scientific interests: problems of introduction of innovative pedagogical technologies in the process of vocational training of future specialists in higher educational institutions.

PASHKO Mariana Zinoviivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Professor, Lecturer of the Department of the Ukrainian Language of I. Horbachevsky Ternopil National Medical University.

Circle of scientific interests: theory and methods of vocational training, methods of teaching foreign languages, methods of teaching the Ukrainian language as foreign.

Стаття надійшла до редакції 11.08.2020 р.

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-34-39

NENKO Yuliia Petrivna –

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate professor,
Head of Foreign Languages Department at Cherkasy Institute of Fire Safety
named after Chernobyl Heroes of the National University of Civil Defence of Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7868-0155>
e-mail: julia18016@ukr.net

PECULIARITIES OF FORMATION OF FUTURE CIVIL PROTECTION SERVICE OFFICERS' READINESS TO PROFESSIONAL COMMUNICATION

Formulation and justification of the relevance of the problem. The obligatory component of government activity is to ensure protection of population, territories, environment and property from emergency situations. This task is assigned to personnel of the State Emergency Service of Ukraine. Professional activity of these specialists takes place in extreme conditions [6], which results in increased demands to the professional and personal qualities of employees [8] and necessitate advancement of their vocational training, retraining and professional development.

Theoretical and methodological foundations of professional training of future civil protection service officers are considered in scientific works of O. Bykova, H. Hrybenyuk, V. Hora, O. Ivashchenko, L. Mokhnar, O. Stelmakh, H. Vasyanovych, O. Yevsyukov etc. However, analysis of scientific literature gives grounds to state that conceptual and applied aspects of professionally oriented communication training of future civil protection service officers have not been sufficiently established. Relevance, theoretical and practical significance, as well as social significance of the problem have caused the purpose of the article – to emphasize the importance of communicative training of future officers, determine the factors which affect their readiness for communication and increase its effectiveness.

The overall study **objective** is to theoretically substantiate and experimentally test the model of the system of professionally oriented communicative training of future civil protection service officers in the institutions of higher education of the State Emergency Service of Ukraine.

The main material. Expansion of the international professional interaction of the specialists of the State Emergency Service of Ukraine, rapid development of science and technology [9], narrow professionalization of such specialists requires officers' readiness for a professionally oriented communicative activity.

The author's position on the semantic

content of the term «readiness to professionally oriented communicative activity» is as follows: an integrative long-term state of an individual and logical result of special training, education and self-education, that contains axiological, knowledge and activity components as a combination of knowledge, skills and professionally important qualities, which provide the full-fledged ability of the graduate of the institution of higher education of the State Emergency Service of Ukraine to conduct an effective professionally oriented communicative activity in professional sphere [2].

Meanwhile, despite the increasing focus on communicative training in the world, there is a tendency to reduce the classroom hours for language disciplines or their complete cancellation in Ukrainian departmental higher educational institutions, which can be assessed as a negative fact. The conducted survey, which involved 280 respondents, confirms the lack of targeted communicative training, as indicated by 56.8% of participants.

Time and Location. The research was carried out on the basis of departmental higher educational institutions of the State Emergency Service of Ukraine – Cherkasy Institute of Fire Safety named after Chernobyl Heroes, National University of Civil Defense of Ukraine, Lviv State University of Life Safety. Time of execution of the research is estimated to be approximately four years.

Participants. 422 cadets, 163 teachers and officers of departmental institutions of higher education of the State Emergency Service of Ukraine, 87 specialists of territorial units and subdivisions were involved at various stages of the research.

Results. The Guidebook of Qualification Characteristics of Professions of Civil Protection Workers (2018) [3] shows that qualification requirements include, first of all, good knowledge of Ukrainian language, oral and written speech skills, ability for analytical work, since the rescue work engineer, among other things, prepares plans, orders, instructions, normative and methodical documents for

© Nenko Y. P., 2020

prevention of emergency situations on potentially dangerous objects, conducts classes for personnel, establishes interrelations in the unit and maintains a high moral and psychological state of personnel. However, analysis of curricula demonstrated that communicative training is carried out only during language disciplines; the tasks of professional disciplines do not include it.

Conceptualization of theoretical material, results of the conducted surveys allow to conclude that the process of professional training of cadets in institutions of higher education of the State Emergency Service of Ukraine contains the potential that contributes to the development of the readiness of future officers to professionally oriented communicative activities.

Method of pedagogical modeling made it possible to develop the structural-functional model of the system of professionally oriented communicative training of cadets in departmental institutions of higher education of the State Emergency Service of Ukraine. The model's structure distinguishes the following subsystems: target, conceptual-strategic, organizational-designing, procedural-technological, control-evaluation and resultative. The visual interpretation of the model is presented in Figure 1.

The target subsystem is aimed at substantiating the model and its relevance, based on regulatory and legal acts regulating professional activities of the State Emergency Service of Ukraine, the social order at highly skilled officers with relevant technical and technological knowledge, skills and abilities. The complexity of professional activity of specialists in the field of civil protection is explained by high «price» of labor, decisions taken, high responsibility for the salvation of victims and their material values; lack of time for awareness and processing of received information, decision-making and implementation of specific actions; heavy dynamics of changes of functional states, high physical activity; work in protection equipment for the respiratory and skin systems; occurrence of victims' anxiety and despair; emergence of accidents, threat of explosion and destruction of the burning buildings, etc. [4; 5].

Thus, central link of the target subsystem is the purpose of projected structural-functional model – to improve the quality of communicative training and to form readiness for a professionally oriented communicative activity in accordance with all the structural components of readiness set out in the study: axiological, cognitive, activity.

The basis of conceptual-strategic subsystem is the set of methodological approaches (integrative, humanistic, personality oriented, communicative-active, professional, professionally oriented, competence based, cultural, informational-communicative) and principles (principle of consciousness, principle of practical orientation, principle of systemicity and consistency, principle of assimilation of knowledge, skills and abilities, principle of professional mobility) that serve as guidelines for the design of a professionally oriented communicative training of future officers.

The aforementioned approaches and principles play an important role in designing the model and in selection of optimal traditional and innovative methods, techniques, tools and forms of organization of professionally oriented communicative activity, implementation and correction of cadets' self-education [7].

The core of organizational-designing subsystem is pedagogical conditions: formation of value attitude of cadets to future profession; activation of interactive teaching methods; improvement of teaching and methodological support for professionally oriented communicative training of future officers; optimization of the subject-subjective interaction of participants in the educational process in the simulated situations of professional communication [2].

The procedural-technological subsystem determines methods, forms and means of communicative training of cadets. The educational and content resources of structural-functional model are the following disciplines: «Ukrainian language (for professional purposes)», separate modules of educational disciplines, in particular, «Fundamentals of Management», «Organization of Emergency and Rescue Activities», «State Supervision in the Field of Fire Safety» and «Communicative Practicum».

The distinguished stages of professionally oriented communicative training correspond to the purpose of the research and pedagogical conditions and predict the continuity and interdependence of the components of the specified readiness (axiological, knowledge, activity). The structural-functional model is implemented during three consecutive stages: preparatory, basic, final. The first stage (1st year of study) – preparatory – is aimed at forming positive attitude and persistent interest of cadets in the chosen profession, stimulating the need for communication and the desire for self-improvement. At this stage the following pedagogical condition is realized: formation of

value attitude to future profession. The content line of the first stage envisaged activation of extracurricular work with dialogue interaction, namely: educational conversations, «round

tables», thematic meetings with specialists from practical units, veterans of service and well-known personalities; issue of cadet paper, excursions to social-state and public institutions, participation in public, cultural and educational events.

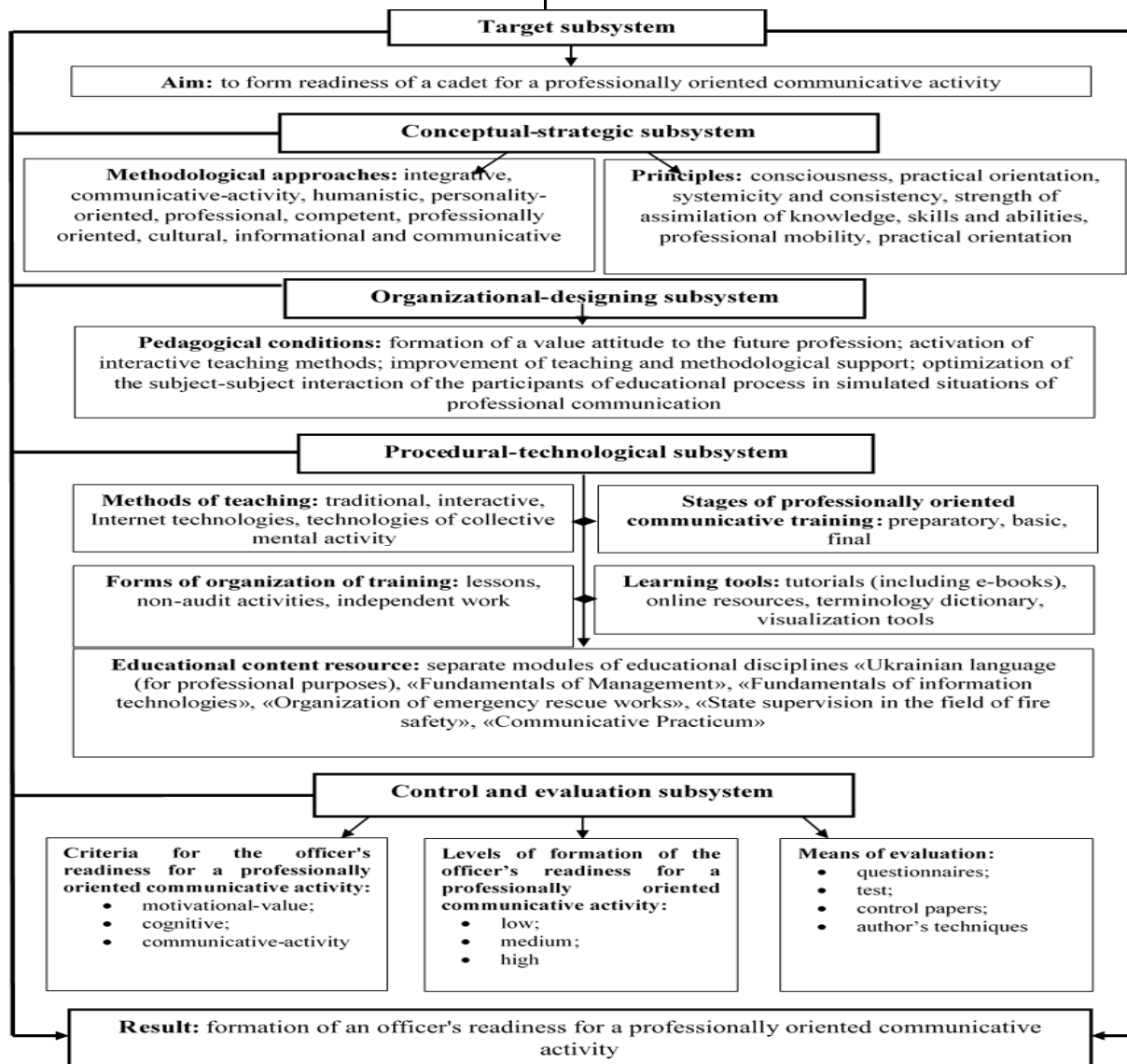

Fig. 1. Structural-functional model of a system of professionally oriented communicative training of a future civil protection service officer

The second stage (2-3 years of study) – basic – was aimed at mastering basic concepts, types and functions, moral and ethical norms and rules of professionally oriented communicative activities of a civil protection service officer, mastering professional terminology and information and communication technologies, acquisition of skills to establish and maintain contacts with the subjects of professional activity, development of cadets' ability to resolve conflicts. The following pedagogical

conditions were realized: activation of interactive teaching methods and improvement of teaching and methodological support. The arsenal of modern learning technologies offered in the study is technology of collective mental activity, implemented through interactive learning methods («learning discussions», «brainstorming», «open discussion», «educational partners», situational, business games, discussions, group work, interactive lectures (lecture-conference, lecture-discussion,

etc.). During the main stage game method and Internet communication technologies have been used as well as terminology dictionary and other professionally oriented literature, video reviews, etc.

In addition to these teaching methods, «Communicative Practicum» was conducted at the second stage of communicative training (III year of study), aimed at actualizing the problem of communicative training, development of strategies of future communicative behavior in different situations of professional communication and skills of rational use of personal resources. The appropriateness of adjusting content of mandatory disciplines has been proved, extending their content by introducing additional modules, which will facilitate formation of cadets' readiness for professionally oriented communicative activities [1].

The purpose of the third (4th year of study) – final – stage was to consolidate knowledge and skills of professionally oriented communicative activities. The following pedagogical condition has been implemented: optimization of the subject-subjective interaction of participants in the simulated situations of professional communication. At the final stage implementation of various types of individual tasks is foreseen: registration of official documents in native language; preparation for a public speaking, conversation, presentation on a chosen theme; writing articles, theses, essays, specifications, requests, responses to requests, business letters; preparation for a discussion on a specific topic; drawing up a plan of work of the unit (annual, quarterly, etc.). The arsenal of modern teaching technologies includes collective mental activities, implemented through interactive learning methods («learning discussions», «brainstorming», «open discussion», «educational partners», situational, business games, discussions, work in groups, interactive lectures (lecture-conference, lecture-discussion, etc.). The main stage involved game method and Internet communication technologies, «Terminology dictionary on rescue», watching videos, etc.

Three indicators have been distinguished in control-evaluation subsystem of the model: criteria for readiness for professionally oriented communicative activity: motivational-value, cognitive, communicative-activity (for each criterion a set of indicators is defined); means, organizational forms, methods of evaluation; levels of readiness: low, medium and high.

The resultative subsystem is a logical and integral element of the structural-functional

model. Effectiveness of the latter is expressed through a final result – the difference between predicted state of readiness to professionally oriented communicative activities and actually received.

The initial research findings revealed that 11.7% of cadets have a high level of readiness, medium is 36%, and the lowest is 52.3%. The data reflects the prevalence of low and medium level of readiness for professionally oriented communicative activities. As a result of the preliminary stage of the study, it was concluded that level of readiness does not meet the current requirements of the labor market to a highly skilled specialist.

The formative stage of the experiment envisaged the experimental verification of the hypothesis, the conceptual provisions of the study, approbation of the developed structural-functional model and pedagogical conditions for its provision; improvement of the content of educational process, taking into account the tasks of the study.

After forming experiment in experimental groups an increase in the number of cadets with high and medium levels of readiness for professionally oriented communicative activities (12.4% and 13.3% respectively) is envisaged. In addition, reduction of the number of cadets with low level of readiness is observed (25.7%) (Fig. 2).

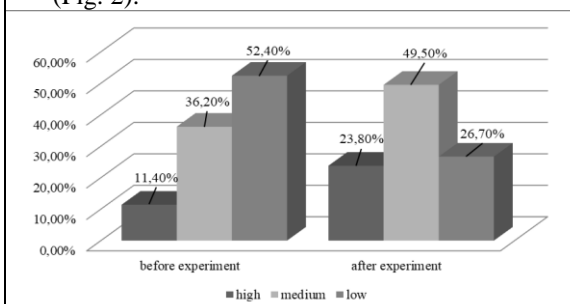

Fig. 2. Dynamics of levels of readiness formation of cadets from experimental groups to professionally oriented communicative activities

It was stated that significant increase of quality indicators in experimental groups was caused by special pedagogical conditions and introduction into the educational process of the author's structural-functional model.

It was recorded that in comparison with the significant increase in the quality indicators of experimental groups, the increase in control groups was less significant: an increase in the number of cadets with high and medium levels (+3.8% and +5.7% respectively) and a decrease in low level of readiness (-9.5%) (Fig. 3).

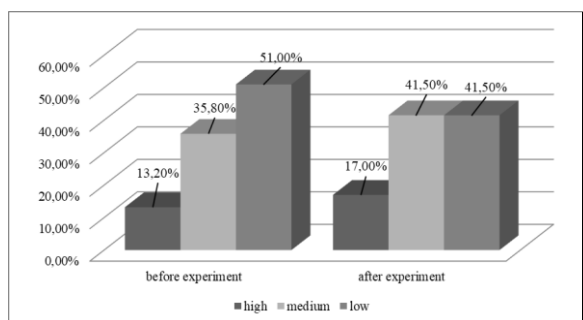

Fig. 3. Dynamics of levels of formation of readiness of control group cadets to professionally oriented communicative activities

According to the results of experiment, the prevailing positive dynamics of the levels of readiness for professionally oriented communicative activity of cadets in experimental groups was recorded in comparison with similar indicators of control groups. This gives grounds for asserting that the purpose of the study has been attained, the defined tasks have been fulfilled, hypothesis has been confirmed.

Conclusions and prospects for further researches of direction. Comparison of results obtained in the pedagogical experiment, their quantitative and qualitative analysis, proves that implementation of the author's structural-functional model caused significant statistically important changes in formation of each component of readiness for a professionally oriented communicative activity, which is confirmed by methods of mathematical statistics.

The study does not cover all aspects of professionally oriented communicative training of cadets and requires further development of scientific and methodological support. Development of tools for forming the readiness of future officers to professionally oriented communicative activities for the system of self-education and distance learning is important. Conclusions and provisions of the study can be used for improving communicative training in higher educational institutions.

СПИСОК ДжЕРЕЛ

1. Мещанінов О. Сучасні моделі розвитку університетської освіти в Україні: монографія. Миколаїв: вид-во Миколаївського державного гуманітарного університету ім. Петра Могили, 2005. URL:http://www.studmed.ru/meschannov-op-suchasn-model-rozvitku-unversitetskoyi-osvti-v-ukrayin_c4ec948c5fb.html

2. Ненько Ю. П. The concept of professionally oriented communicative training of future civil protection service officers. *Теоретична і дидактична філологія*. Серія «Педагогіка». Переяслав-Хмельницький, 2018. Вип. 28. С. 113–120.

3. Про затвердження Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників у сфері цивільного захисту: Наказ ДСНС №707 від 05.12.2018 р. Київ, 2018. URL:http://edu-mns.org.ua/img/news/8237/dkhp_18.pdf

4. Стельмах О. В. Психологічні умови формування професійної Я-концепції майбутніх рятувальників: автореф. дис. ... канд. псих. наук: 19.00.07. Острого, 2016. 23 с.

5. Kalashnik N., Hora V. Modelling the system of preparation of future rescuers to professional activity in conditions of long-term physical stress. *Educational Sciences*. Issue 12, 2017. P. 39–40.

6. Lee Fang Chew, Hsuan-Hua Chen. Motivation, training–reality discrepancy and psychological influence among lay rescuers in Taiwan. *Resuscitation*, 106, e30, 2016. DOI: 10.1016/j.resuscitation.2016.07.067

7. Lytovchenko I., Ohienko O., Sbruieva A., Sotska H. Teaching English for specific purposes to adult learners at university: methods that work. *Advanced education*. Issue 10, 2018. P. 69–75.

8. Taimasov Yu. S., Boichuk Yu. D. Scientific-methodical model of development of professional competence of specialists of fire and rescue service in the system of professional development. *Means of educational and research work*. Issue 43, 2014. P. 183–192.

9. Vodovozov V., Raud Z., Detsiuk T. The model of extracurricular work with students of engineering specialties. *Advanced education*. Issue 10, 2018. P. 55–61.

REFERENCES

1. Meshchaninov, O. (2005). *Suchasni modeli rozvytku universytet-s'koyi osvity v Ukraini: monohrafiya*. [Modern models of development of university education in Ukraine: monography]. Mykolaiv.

2. Nenko, Yu. P. (2018). *Kontsepsiya profesijno oriyentovanoi komunikativnoi pidhotovky maybutnikh pratsivnykiv tsyvil'noho zakhystu. Teoretychna ta dydaktychna filolohiya. Seriya «Pedakhokhika»*. [The concept of professionally oriented communicative training of future civil protection service officers. Teoretychna i dydaktychna filolohiia. Seriya «Pedahohika»]. Pereiaslav-Khmelnytskyi.

3. *Pro zatverdzhennya Posibnyka z kvalifikatsiynykh kharakterystyk profesij pratsivnykiv tsyvil'noho zakhystu: Nakaz DSNS №707 (2018 r., 05 hrudnya*. [On approval of the Guidebook of Qualification Characteristics of Professions of Civil Protection Workers: Nakaz DSNS №707 (2018, December 05)]. Kyiv.

4. Stelmakh, O. V. (2016). *Psykhologichni umovy formuvannya profesijnoi YA-kontsepsiyi maybutnikh ryatuvальnykiv*. [Psychological conditions for the formation of a professional I-concept of future rescuers]. Ostroh.

5. Kalashnik, N., Hora, V. (2017). *Modelyuvannya systemy pidhotovky maybutnikh ryatuvальnykiv do profesijnoi diyal'nosti v umovakh tryvaloyi fizychnoyi napruhy*. [Modelling the system of preparation of future rescuers to professional activity in conditions of long-term physical stress].

6. Lee Fang Chew, Hsuan-Hua Chen. (2016). *Motyvatsiya, rozbihnist' u navchanni ta real'nist' ta psykholohichnyy vplyv sered ryatuvai'nykiv Tayvani*. [Motivation, training–reality discrepancy and psychological influence among lay rescuers in Taiwan].

7. Lytovchenko, I., Ohienko, O., Sbruieva, A. & Sotska, H. (2018). *Vykladannya anhliys'koyi movy dlya konkretnykh tsiley dlya doroslykh, shcho navchayut'sya v universyteti: metody, yaki pratsyuyut'*. [Teaching English for specific purposes to adult learners at university: methods that work].

8. Taimasov, Yu. S., Boichuk, Yu. D. (2014). *Naukovo-metodychna model' rozvytku profesynoi kompetentnosti fakhivtsiv pozhezhno-ryatuvai'noyi sluzhby u systemi pidvyshchennya kvalifikatsiyi. Zasoby navchal'noyi ta naukovo-doslidnoyi roboty*, [Scientific-methodical model of development of professional competence of specialists of fire and rescue service in the system of professional development. Means of educational and research work].

9. Vodovozov, V., Raud, Z., Detsiuk, T. (2018). *Model' pozaklasnoyi roboty zi studentamy inzhenernykh spetsial'nostey*. [The model of

extracurricular work with students of engineering specialties].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

НЕНЬКО Юлія Петрівна – доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного Університету цивільного захисту України.

Наукові інтереси: комунікативна підготовка; професійна комунікація; комунікація фахівця у сфері цивільного захисту та пожежної безпеки; іншомовна комунікативна підготовка офіцера.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

NENKO Yuliia Petrivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate professor, Head of Foreign Languages Department at Cherkasy Institute of Fire Safety named after Chernobyl Heroes of the National University of Civil Defence of Ukraine.

Circle of scientific interests: communicative training; professional communication; communication of a specialist in the field of civil protection and fire safety; foreign language communication training of an officer.

Стаття надійшла до редакції 12.07.2020 р.

УДК 378.016:78

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-39-44

ОЛЕКСЮК Ольга Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри музикознавства та музичної освіти Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-7785-1239>
e-mail: o.oleksiuk@kubg.edu.ua

КОНЦЕПТ НЕЛІНІЙНОСТІ У СУЧАСНОМУ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Звернення освіти до людини, її особистісної сфери, індивідуальності, самореалізації в творчій діяльності, зосередження уваги на розвитку та саморозвитку є чинником наукової рефлексії нових тенденцій. Епіцентром нової методології стають не знання, і навіть не умови оволодіння ними, а людина в її цілісності як суб'єкт власного життя, культури та історії. З погляду цілісності людини, освітній процес розглядають як конструкт, спрямований на розвиток сутнісних духовних сил особистості в напрямі саморозвитку і самоорганізації. Погляди такої людини вирізняються прогностичним підходом, орієнтацією на позитивні тенденції життя та професійні досягнення. На цих засадах ми визначаємо постнекласичну мистецьку освіту як цінність, що зберігає в собі особистісний погляд

людини на світ, мистецтво, себе як творця мистецьких цінностей та їх створення; самоорганізовану систему, що інтегрує в своїй основі саморозвиток мистецтва та людини, яка перебуває в концептуальному полі міжсуб'єктних відносин; процес ціннісного становлення особистості в медіапросторі; результат ціннісної взаємодії учасників освітнього процесу, в якому освіта несе в собі синергетичну єдність модусів часу: Минуле, Теперішнє та Прийдешнє.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема нелінійності у сучасному дискурсі потребує осмислення самого поняття «нелінійність» та його методологічного потенціалу для розуміння сучасних освітніх явищ. З цією метою ми проаналізували міркування А. Гуменюка що до нелінійності як концептуальної ідеї сучасної філософії освіти. Автор зазначає, що поява концепту «нелінійність» у сучасному

науковому дискурсі пов'язана, насамперед, зі становленням постнекласичної наукової раціональності, а термін «постнекласична раціональність» був запропонований В. Стьопіним, який розрізняв класичний, некласичний і постнекласичний типи раціональності [2, с. 48].

У сучасній вітчизняній філософії освіти тлумачення концепту нелінійності знаходимо у працях О. Князевої, Н. Кочубея, В. Лутая, О. Наумкіної, М. Ожевана, П. Сауха та ін.

У концепції О. Наумкіної зазначається, що постнекласична наука відкрила іншу сторону світу – нестабільність, нелінійність, розвиток через флуктуації тощо. Автор підкреслює, що сьогодні постала проблема формування людини, здатної функціонувати в умовах постійних змін, приймати змінність як суттєву характеристику життєдіяльності. «У такій ситуації шаблонне, лінійне мислення стає обмеженим, оскільки сковує людське мислення, зумовлює його консерватизм», – пише О. Наумкіна [6, с. 16].

Цю думку поділяє академік П. Саух, зазначаючи зростання ролі нелінійного, творчого мислення, що характеризується відсутністю шаблону, функціональної фіксованості в розумовій і виконавській діяльності. Автор наголошує на значущості нелінійного мислення в розвитку нового світорозуміння особистості [10].

Мета статті – теоретичне обґрунтування концепту нелінійного мислення майбутніх фахівців мистецького профілю.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження процесів нелінійного мислення особистості дає змогу стверджувати, що педагогічна наука має орієнтуватися не лише на власні педагогічні наукові досягнення минулих епох, а й враховувати думки філософів, культурологів, психологів, соціологів. Такий міждисциплінарний підхід до розв'язання науково-педагогічних проблем вимагає зміщення ракурсу дослідження в бік філософії освіти, пов'язаної з особливостями формування смислових полів у свідомості тих, хто навчається, репрезентації дійсності у вигляді картини світу, культурних концептів, усвідомлено та несвідомо втілених в освітньому процесі. У зв'язку з цим, створення інструментарію для формування картини світу студентської молоді є особливо важливим, адже те, як і яким чином представлені в освітньому процесі ті чи інші концепти як частини картини світу, визначає світогляд, сприйняття дійсності, розуміння світу сучасним поколінням. З цією метою ми

звернулися до поняття «концепт», яке використовується в дослідженнях учених різних напрямів: філософів, психологів, культурологів, а також педагогів. Концепт створює основу для інтерпретації фактів і термінів різних наук. Осмислення поняття «концепт» в культурологічному аспекті інтерпретується як ментальне утворення, своєрідний фокус знань про світ. У структурі концепту міститься ядро – базовий прошарок та інтерпретаційне поле, до якого входять різні смислові ознаки, приховані від основного спостереження [4].

Особливий інтерес у цьому контексті викликає тлумачення нелінійного мислення в концепції С. Гончаренка. Аналізуючи різні тлумачення мислення автор зазначає: «Нелінійність – це фундаментальна властивість усіх без винятку соціоприродних об'єктів і явищ. Нелінійність – це залежність, що існує між аргументами і функцією, яка не описується однозначними рівняннями... Нелінійність передбачає заперечення однозначних розв'язків, визнання їхньої багатоваріантності і ймовірного розвитку подій» [1, с. 3]. *Під нелінійним мисленням розуміють стиль мислення, який розглядає навколишній світ і людину як складні відкриті динамічні системи, зорієнтований на виявлення всезагальних зв'язків і відношень, на необхідність і конструктивну природу хаосу, нестійкості і випадковості.*

С. Гончаренко називає основні характеристики нелінійного стилю мислення: критичність, абстрактність і відверненість у поєднанні з умінням встановлювати взаємозв'язки між ідеальною моделлю і реальним процесом; доказовість і аргументованість у поєднанні з готовністю розглядати альтернативну позицію; прагнення до дослідження природи і суті понять і явищ; масштабність, орієнтація на виявлення глибинних зв'язків і взаємозалежностей між процесами і явищами різної природи; всебічність (підхід до проблеми з різних боків, готовність до об'єктивного аналізу думки опонента); готовність до вчинків у ситуації нестабільності, кризи, коли потрібно розглядати і досліджувати можливі наслідки дій, враховуючи ступінь їх узгодженості з внутрішнім станом системи; доповнюваність (єдність свідомого і підсвідомого, розумного й емоціонального, раціонального та ірраціонального, інтуїтивного) [1, с. 5]. С. Гончаренко стверджує, що можливості для формування нелінійного мислення має практично кожна навчальна дисципліна.

Ознайомлення з літературою засвідчило, що феномен нелінійності розкривається через модель нелінійної онтології – модель ризому, створеної Ж. Дельозом та Ф. Гваттарі. Поняття ризому фіксує принципово нелінійний спосіб організації цілісності (тексту), що залишає відкритою можливість як для внутрішньої іманентної рухомості, так і для інтерпретаційного плюралізму [2, с. 49].

Нелінійний стиль мислення, який пропонує синергетика, передбачає цілісне та багатомірне виховання мінливого, нестабільного та складного світу, готовність до багатоваріантності його розвитку, до появи непередбачуваного і разом з тим «запрограмованого» нового.

«Будуючи» мости між наукою та живою і неживою природою, синергетика виокремлює ряд зразків (*патернів*) нового стилю мислення:

– Наука має вивчати не тільки стійке та повторюване, а й випадкове, індивідуальне, неповторюване.

– Випадковість та причинно-наслідкові зв'язки взаємодоповнюють одне одного: якщо в точці біфуркації діє непередбачуваність, то на більш стійкому етапі існування системи в силу вступає детермінізм.

– Існує багато шляхів розвитку системи, хоча їх кількість не безкінечна, бо визначається її внутрішніми характеристиками.

– Розвиток невідворотний і проходить через серію нестабільностей, тому потрібно усвідомлювати конструктивну роль хаосу, а також допускати існування непередбачуваних та неконтрольованих моментів.

– У процесі розвитку природно поєднуються тенденції підвищення різноманіття (дивергенції) та згортання, різноманіття, підвищення вибіркості (конвергенції).

Синергетика дала змогу науковому співтовариству усвідомити нелінійність, багатовекторність і вірогідність світу мистецтва, поліваріантність шляхів його розвитку. Завдяки загальним закономірностям процесів самоорганізації систем можна побудувати єдину процесуальну модель світу, в якій життя і творчість людини підкоряються єдиним всесвітнім законам. Важливим у цьому контексті є концептуальне положення Н. Ястребової [11] про те, що поєднання структури зовнішньої мети мистецтва та структури соціально-психологічної

проблемної ситуації «середовища» стає для мистецтва провідною ланкою його існування. На думку автора, «запаси» емоційної енергії людських спільнот, втілені в ідеалах, – це своєрідні потенціали, які формувалися під час масових рухів історії та культури. Внутрішню мету мистецтва Н. Ястребова визначає як «функціональний інваріант системи», який є рушійною пружиною еволюції мистецтва. Під цим кутом зору ідея глобального еволюціонізму єдності світового процесу розвитку, передбачаючи існування інваріантних характеристик, еволюційних процесів різних типів, набуває особливого значення. Отже, робить висновок Н. Ястребова, можливості мистецтва, його внутрішні цілі – знаходити, виділяти і згортати нові типи змістовних проблемних відносин між людиною (як соціального багатства «ми») та дійсністю (в будь-яких її вимірах). У загальному вигляді такий висновок автора є визначенням соціологічного аспекту духовного потенціалу мистецтва [8].

Якщо розглядати творчість, у тому числі й музичну, як процес еволюційної самоорганізації особистості, можна знайти успішне втілення ідей синергетики в музичній педагогіці. Проблеми розвитку творчого потенціалу особистості в сфері музичного мистецтва, її професійного зростання, здатності до саморозвитку і саморегуляції, отримали нову інтерпретацію в концепціях сучасних музикознавців та педагогів-музикантів. Так, Т. Мдівані розкрила уявлення про нелінійну концепцію музики, що виражає постмодерну концепцію світу. Уперше авторка висвітлила новизну композиторського мислення, основу якого складає принцип об'єктивної багатоваріантності та відкритий формат. Т. Мдівані визначає нелінійну музичну реальність, в якій виділяються три форми репрезентації: локальна, тотальна, поліфуркаційна. В основі методології дослідження пропонується синергетичний підхід, що дозволяє розкрити нову сутність музичних композицій, релевантних постнекласичному стану світу і, відповідно, композиторському мисленню. Серед жанрових форм автор пропонує інструментальний театр (перфоманс), техніку колажу та інтертекстуальності. Некласична сторона нової музичної реальності, на думку автора – нова інтерпретація синтезу, нетривіальне зближення видів мистецтв – музичного і вербального, музичного і техногенного, музичного та образотворчого,

музичного і квазітеатрального, а також заміна класичного синтезу одночасним поєднанням видимих подій та тих, які ми чуємо у поліфеноменальному контрапункті. На цій основі сформувався своєрідний політекст, особливістю якого є нелінійність.

Т. Мдівані наголошує на характерних рисах нелінійності в музичному мистецтві: казуальність процесу, відкритість форми, поліваріантність, інтерпретативність як тексту, так і засобів вираження, де поєднання матеріалу здійснюється на основі симультанії безфункціональної інтерференції різних видів мистецтв [5, с. 189]. У цілому, авторка робить висновок про те, що художньою інтерпретацією постмодерної дійсності виступає нова постнекласична концепція музики. Змістом цієї музики виступає світ як відкритий текст, який припускає безмежну кількість інтерпретацій. Твори, що репрезентують парадигму нелінійності названі авторкою нелінійною музикою [5, с. 190].

Для нашої концепції особливий інтерес представляє визначення змісту поняття «нелінійність». Т. Мдівані ґрунтується на визначеннях науковців: «...нелінійність – це підхід, що визнає об'єктивну багатоваріантність шляхів еволюції, наявність вибору із альтернативних шляхів і певного темпу еволюції [9, с. 8]. Лінійний підхід заперечує багатоваріантність, наявність вибору, напряму і темпів еволюції [Каган]». Контекстом до нелінійної концепції музики виступає нелінійна архітектура, театр абсурду, сюрреалізм, які через призму авторського світобачення виражають полісемантичну і багатозначну, об'ємну і нетривіальну за змістом картину актуального буття [5, с. 193].

Таким чином, умовами розвитку нелінійного мислення особистості в сфері музичного мистецтва є: прагнення до самовдосконалення, самореалізації та підвищення ефективності педагогічного процесу; наявність діалогічної взаємодії в музично-педагогічному процесі; орієнтація на саморозвиток особистості на засадах ціннісних інтенцій.

Звичайно, фахівцям гуманітарного профілю неможливо використовувати математизований пласт наукового знання. Але завдяки широкому міждисциплінарному синтезу, посиленню філософських і методологічних компонентів синергетичного знання, стає можливим поєднання різних способів осягнення світу, діалог науки та мистецтва, творче переосмислення відомих

образів, символів, цінностей культури. Нелінійний стиль мислення, запропонований синергетикою передбачає цілісне сприйняття нестабільного світу, готовність до багатоваріантності його розвитку, до появи непередбачуваного і разом з тим запрограмованого нового. *Вищий стан творчого духу людини можна вважати найповнішим проявом її резонансу з світом. Однак, сприйняття інформації при цьому відзначається вибірковістю, освоюються тільки ті елементи які відповідають світорозумінню музиканта і вбудовуються в його концепцію чи систему образів.*

Творчі відкриття, осяяння, теж пов'язані з явищем резонансу людини з усім всесвітом. Завдяки правильно організованому імпульсу музикант долає стереотипи і традиції і «виринається» у царство нового. Такий вихід особистості з обмеженості свідомості називається трансценденцією – вихід за межі власної свідомості [7, с. 94–95]. Це шлях пошуку зв'язку особистісного бачення з навколишньою природою і вселенським началом. Здатність до бачення цілого одномоментно прийнято називати аттрактором творчої діяльності.

Проаналізовані вище положення відіграють неабияку роль у моделюванні майбутньої виконавської концепції, необхідної для вибору правильного спрямування в роботі над музичним твором. Ідеальна концепція – це тільки прообраз майбутнього цілого, але вона є специфічною формою настанови, що виникла у свідомості музиканта. Цілісне уявлення про бажаний образ музичного твору має зберігатися на всіх етапах роботи над ним. Для створення переконливої інтерпретації музичного твору дуже важливо до того, як перейти до проробки деталей мати цілісне уявлення («ідеальну концепцію», за В. Ражніковим; «внутрішню інтерпретаційну модель», за Г. Єржемським) про художній образ п'єси. Тільки тоді засоби музичної виразності, як і окремі частини твору, будуть добре узгоджені між собою та підпорядковані загальній ідеї. Така послідовність етапів роботи детально та змістовно викладена у книзі видатного піаніста, доктора мистецтвознавства Г. Когана. Цілком можливо, що визнання та поширення дана методика отримала завдяки своїй відповідності природі утворення нових структур.

Аналіз через синтез, названий А. Брушлінським «основним механізмом мислення», обов'язково присутній в

музичній творчості. Попереднє узагальнення, спрямоване уявленням про бажане ціле, в процесі творчої діяльності структурується, набуває нових якостей, долучається до нових відносин та зв'язків. Другий важливий механізм художньої творчості – з початкових етапів супроводжується понятійним мисленням та значно покращується його продуктивність.

Проблемами співвідношення та взаємодії свідомих та безсвідомих форм творчого процесу композитора присвячено статті М. Арановського. Видатний музикознавець виокремлює компоненти творчого процесу: позамузичний змістовий стимул; включення системи музичного інтелекту; утворення евристичної моделі; реалізація евристичної моделі.

Поняття «евристична модель» М. Арановський розуміє, як «поєднання позамузичного смислу та «граматичних» уявлень у цілому повертає до життя якісно нові психічні утворення, які й керують процесом створення цілого».

Творчі процеси композитора та виконавця мають багато спільних психологічних закономірностей. Тому перенесення запропонованого Арановським поняття «евристичної моделі» в сферу виконавських проблем є цілком доцільним та перспективним.

Процес створення евристичної моделі обумовлений тісною взаємодією екстрамузичних та інтрамузичних факторів. Позамузичний зміст проходить через різні рівні музичного інтелекту, трансформуючись у відповідності з конкретними музичними завданнями. У свою чергу, музичний інтелект зазнає впливу вихідних психічних утворень. У результаті їх взаємоперетворень і виникає евристична модель виконавської інтерпретації.

Процес творення нової структури проходить через етап первинного хаосу, який виконує у цій ситуації конструктивні функції. Залучення різноманітних знань, уявлень, асоціацій, хаос та надлишок версій, максимальне розширення *нелінійного музичного мислення* сприяють переструктуруванню попередньої інформації та створення її нових форм.

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо:

– нелінійне мислення майбутніх фахівців мистецького профілю – це сукупність якісних характеристик особистості, самоорганізація яких проявляється в холистичному сприйнятті

мистецтва, у підвищенні гнучкості, креативності та толерантності до невизначеності;

– концепт нелінійного мислення – це ментальне утворення, своєрідний фокус знань про світ мистецтва. Ядро концепту – інтерпретаційне поле музики, до якого входять різні смислові ознаки в умовах багатоваріантного освітнього процесу.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Перед кожною освіченою особистістю постає проблема необхідного діалогу з попереднім знанням з кожного питання та предмета. Світ нелінійних явищ, для яких час незворотній, відображає еволюційність існування. Отож, насправді історія має пронизувати як світ фізичної реальності, так і знання про неї. Синергетичне знання та нелінійне мислення дає змогу розуміти соціальні проблеми, проблеми педагогіки та музикознавства.

Музично-творча діяльність виявляє гармонізуючий вплив на психофізичні та соціальні процеси особистості, надає широкі можливості для педагогічної творчості. Правильні та своєчасні керівні впливи з боку викладача дозволяють вибрати оптимальні шляхи саморозвитку особистості студента. Згідно з принципом резонансного збудження, для цього достатньо маленького, але з точністю розрахованого енергетичного уколу в потрібній просторово-часовій точці. У процесі педагогічного регулювання освітнього процесу слід враховувати власні тенденції розвитку особистості студента, прагнути до посилення його здібностей до самостійної діяльності та до співробітництва з педагогом. Наявність зворотного зв'язку, тобто активний вплив результатів діяльності студента на його особистість є необхідною умовою активізації освітнього процесу.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко С. У. Формування нелінійного (синергетичного) мислення учнів. Професійно-технічна освіта. Київ. 2012, 2, С. 3–7.
2. Гуменюк А. М. Нелінійність як концептуальна ідея сучасної філософії освіти. Актуальні проблеми філософії та соціології. Київ. 2015. (5), С. 48–51.
3. Каган М. С. (б.г.) Синергетика и культурология. URL: <http://spkurdyumov.ru/art/sinergetika-i-kulturologiya/>
4. Куровская Ю. Г. Когнитивно-лингвистический инструментарий анализа педагогического дискурса. Педагогика. Київ. 2015, 3. С. 16–23.
5. Мдивани Т. Формы репрезентации нелинейности в музыке второй половины XX века. Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Музичне мистецтво. Київ. 2019, 2(2), С. 189–195.

6. Наумкіна О. А. Нелінійне мислення в сучасному швидкоплинному світі. Філософія науки: традиції та інновації. Київ. 2015, № 2 (12), С. 13–18.

7. Олексюк О. М. Розвиток духовного потенціалу особистості у постнекласичній мистецькій освіті: монографія. Київ.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. Київ. 2019. 268 с.

8. Олексюк О. М. Синергетична парадигма й модернізація змісту мистецької освіти. Наука і вища освіта в Україні : міра взаємодії. Київ. 2008. С. 123–130.

9. Пригожин И., Стенгерс И. Порядок из хаоса: Новый диалог человека с природой. (Ю. А. Данилов, пер.). Москва: Прогресс. 1986. С. 193–230.

10. Саух П. Експлікативні зміни освітньої парадигми у контексті трансформації науки. Шлях освіти. Київ. 2007. № 1. С. 2–7.

11. Ястребова М. Н. Формирование эстетического идеала и искусства. М.: Наука, 1976. 295 с.

REFERENCES

1. Goncharenko, S. V. (2012). *Formuvannya nelineynoho (synerhetychnoho) myslennya uchniv*. [Formation of nonlinear (synergistic) thinking of students]. Kyiv.

2. Humeniuk, A. M. (2015). *Nelineynist' yak kontseptual'na ideya suchasnoyi filosofiyi osvity*. [Nonlinearity as a conceptual idea of modern philosophy of education]. Kyiv.

3. Kagan, M. S. (b.g.) *Synerhetyka y kul'turolohyya*. [Synergetics and culturology]. URL: <http://spkurdyumov.ru/art/sinergetika-i-kulturologiya>

4. Kurovskaya, Yu. G. (2015). *Kohnytyvno-lynhvystycheskyy ynstrumentaryy analiza pedahohycheskoho dyskursu*. [Cognitive-linguistic tools of analysis of pedagogical discourse]. Kyiv.

5. Mdivani, T. (2019). *Formy reprezentatsyy nelynyynosti v muzyke vtoroy polovyny KHKH veka*. [Forms of representation of nonlinearity in the music of the second half of the twentieth century]. Kyiv.

6. Naumkina, O. A. (2015). *Nelineynye myslennya v suchasnomu shvydkoplynnomu sviti*. [Nonlinear thinking in the modern fleeting world]. Kyiv.

7. Oleksyuk, O. M. (2019). *Rozvytok dukhovnoho potentsialu osobystosti u postneklasychniy mystets'kiy osviti*. [Development of spiritual potential of personality in post-non-classical art education] Kyiv.

8. Oleksyuk, O. M. (2008). *Synerhetychna paradyhma y modernizatsiya zmistu mystets'koyi osvity*. [Synergetic paradigm and modernization of the content of art education]. Kyiv.

9. Prigogine, I., Stengers, I. (1986). *Poryadok yz khaosa: Novyy dyaloh cheloveka s pryrodoy*. [Order from chaos: A new dialogue between man and nature]. Moscow.

10. Saukh, P. (2007). *Eksplikatyvni zminy osvitynoyi paradyhmy u konteksti transformatsiyi nauky*. [Explicit changes in the educational paradigm in the context of science transformation]. Kyiv.

11. Yastrebova, M. N. (1976). *Formyrovanye esteticheskoho ydeala y yskusstva*. [Formation of the aesthetic ideal and art]. Moscow.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ОЛЕКСЮК Ольга Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри музикознавства та музичної освіти Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка.

Наукові інтереси: теорія і методика музично-педагогічної освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

OLEKSIUK Olga Mukolaiivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Head of Chair of Musicology and Music Education, Borys Grinchenko Kyiv University.

Circle of scientific interests: theory and methods of music and pedagogical education.

Стаття надійшла до редакції 17.07.2020 р.

УДК 37 (091) «18/19»

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-44-48

ОКОЛЬНИЧА Тетяна Володимирівна –

доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка

ORCID: <https://orcid.org/000-0003-3740-2495>

e-mail: t.vladimirovna.75@ukr.net

ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ОТРОЦЬКОГО ВІКУ (7–14 РОКІВ) ЗА ЕТНОГРАФІЧНИМИ ДЖЕРЕЛАМИ XIX – ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ XX СТОЛІТТЯ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Народна педагогіка формувалась упродовж багатьох століть. Однак, її вивчення та письмова фіксація починається з розвитком етнографії. У XIX ст. поглиблюється інтерес європейських учених до історії виникнення та генези

слов'янських народів, в етнографічній науці виникає їх поділ на східних, західних та південних. Східнослов'янську групу вчені репрезентують українцями, білорусами, росіянами. Тоді ж виникає окрема галузь етнографії – східнослов'янська етнографія, об'єктом вивчення якої стала народна

філософія та життєдіяльність українців, білорусів, росіян.

XIX – перша чверть XX ст. характеризується суттєвим поглибленням уявлень про предметну сферу етнографічних пошуків, розширенням територіальних меж досліджень, подальшим удосконаленням методів збирання й опрацювання етнографічного матеріалу, у якому зафіксований народно-педагогічний досвід виховання дітей та молоді.

В історико-педагогічній науці східнослов'янська педагогіка як цілісне окреме явище в площині етнографії XIX – першої чверті XX ст. не була темою спеціального наукового дослідження. Існує достатня кількість досліджень, у яких науковці зверталися до вивчення розвитку педагогічної науки, спадщини видатних педагогів, розвитку шкільництва, але недостатньо уваги приділяли народному досвіду виховання дітей та молоді, хоча близько 90 % українців, білорусів, росіян було зайнято сільським господарством, їхні діти ніколи не навчалися в школі, а виховувалися за традиціями народної педагогіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній історико-педагогічній науці лише частково звернено увагу на вивчення східнослов'янської педагогіки в дослідженнях етнографів.

З-поміж українських істориків педагогіки, об'єктом дослідження яких була народна педагогіка, виділяємо Є. Сявавко, яка у монографії «Українська етнопедагогіка в її історичному розвитку» (1974) першою наголосила на важливості етнографічних джерел для вивчення історії народного виховання.

Досліджуючи народну педагогіку українців на основі етнографічних та фольклорних матеріалів, Н. Жмуд приділяє увагу дитині як архетипу етнічної культури XIX – початку XX ст. (2003, 2008).

Спеціальним об'єктом дослідження став процес виховання дітей давніх східних слов'ян у монографії О. Радул «Виховання дітей в процесі життєдіяльності давніх східних слов'ян (VI–XIII ст.)» (2013).

Окремі питання виховання дітей у східнослов'янських народів розглядаються в дисертаційних дослідженнях. У роботах українських учених І. Щербак «Діти в обрядах та віруваннях українців XIX – початку XX ст. (статевіковий аспект традиційної культури)» (2004), Н. Побірченко «Педагогічна й наукова просвітницька

діяльність громад у контексті сучасного руху Наддніпрянської України (другої половини XIX – початку XX століття)» (2001); російської дослідниці Л. Юди «Этнопедагогические традиции воспитания на Украине во II половине XIX – начале XX веков» (1994); білоруського науковця С. Шабельцева «Семейное воспитание украинцев и белорусов (XIX – первая половина XX вв.)» (2005), вивчаються окремі аспекти народної педагогіки. У цих дослідженнях науковці частково звертаються до вивчення етнографічних джерел.

Мета статті – на основі аналізу етнографічних джерел XIX – першої чверті XX ст. охарактеризувати особливості виховання дитини з 7 до 14 років у східнослов'янській педагогії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Віковий період з 7 до 14 років – підлітковий або отроцький – безпосередньо пов'язаний із залученням дітей в активне соціально-господарське життя сім'ї, родини, сільської громади у цілому.

Цей період життя східнослов'янської дитини найбільше висвітлено в етнографічних матеріалах XIX – першої чверті XX ст. Життєдіяльність дитини отроцького віку та способи її виховання потрапляють до поля зору етнографів першої половини XIX ст. Н. Анімелле, П. Кіреєвського, М. Макарова, М. Максимовича, А. Машкіна, І. Сахарова, І. Снегірьова, А. Терещенка.

У другій половині XIX ст. особливості життя дитини від 7 до 14 років вивчали етнографи А. Афанасьєв, О. Афанасьєв-Чужбинський, І. Бессараба, В. Демич, М. Дерлиця, В. Добровольський, М. Довнар-Запольський, О. Єфіменко, М. Забелін, І. Зарецький, М. Зубрицький, А. Штольберг, Н. Яковлева, В. Ястребов, Х. Ящуржинський та ін.

У першій чверті XX ст. життя та побут отроків досліджували етнографи І. Абрамов, І. Беньківський, Г. Виноградов, Ф. Вовк, П. Понятенко, П. Рибніков, А. Онищук, В. Охримович, Ф. Савченко, В. Тенишев, Г. Фомін, П. Шейн, А. Шереметьєв та ін.

Важливість семирічного віку в житті дитини, як перехідного періоду в підготовці до дорослого життя, засвідчують записи уявлень про семилітніх богатирів, які зветься близнюками або просто «семилітками», зроблені у XIX ст. етнографами [5; 7], на основі яких можна зробити деякі узагальнення щодо цього образу: 1) місцем

їхнього проживання після виповнення 7 років ставав чудернацький острів чи гора; 2) вони володіли неабиякою; казковою силою; 3) уникали людського ока, за порушення людиною цього табу могли бути покарання – неврожай, стихійне лихо тощо.

В етнографічних записах зроблених у другій половині XIX ст. спостерігаємо тенденцію до ототожнення, персоніфікації семилітніх дітей (насамперед, чоловічої статі) з демонічною істотою або ж віщуном-упирем з «большою, как у взрослого, головой, с длинными ногами и очень выразительными глазами – он не мог ходить», який з 7 років почав передбачувати, щоправда, тільки зранку (у народному хронотопі цей час мав особливу сакральну силу) [1].

На підставі досліджень етнографів XIX – першої чверті XX ст. можна виділити такі ключові моменти феномену семилітніх дітей у східнослов'янській педагогіці:

1. Експлікування символіки числа сім як відображення акумулятивного ряду, закріпленого за носіями обох статей – чоловічої та жіночої.

2. Семилітні діти пов'язані з сакральною сферою, їм приписували різноманітні надзвичайні здібності та властивості (наприклад, розпізнавати упирів).

3. Вони наділені даром передбачення, а також були інфернальними істотами – упирями, домовиками чи відьмами.

4. Діти 7 років були носіями особливої мудрості, вони давали дорослим поради, виручали з біди тощо.

Етнографічні записи XIX – першої чверті XX ст. [1; 7] дають підстави говорити про можливе моделювання в особі дітей віком від 7 до 14 років так званих лімінальних осіб, які пов'язані з переходом в іншу соціально-вікову групу.

М. Грушевський, аналізуючи казку про богатыря Михайлика, вважав, що вік дитини з 7 до 14 років означав «наперед пересунений термін воєнної дозрілості» [2].

Етнографи XIX – першої чверті XX ст. [3; 6] відносили дітей 7–14 років до «другої верстви», які займали окреме місце у родині і суспільстві. Це зумовлювало одне з основних завдань, що стояло перед східнослов'янським суспільством: підготувати цю верству до майбутнього продуктивного трудового життя. Уся увага і зусилля дорослих зосереджувалися на подальшому розвитку фізичних сил, поглибленні досвіду й практичних знань потрібних для майбутньої діяльності в дорослому віці.

Одним із головних індикаторів, маркерів

ступеня соціалізованості, інкорпорації дітей в соціальну структуру сільського соціуму була їхня участь у трудовій діяльності. Залучення отроків до господарсько-виробничої діяльності означало, насамперед, поступове набуття ними статусу соціально значущих членів сільської спільноти. Підтвердженням цьому є система соціовікових термінів господарського характеру на позначення важливих моментів переходу від пасивного учасника виробничого життя сім'ї до безпосереднього виконавця трудових обов'язків та повноправного члена своєї спільноти. З 7 років хлопчика називали «пастушок», «свинар», «вівчар», «чередник», «погонич», «бороноволок», «пахолок», «навощик», з 12 до 14 років – «робітнички», «плугатарі», «молотники». Найбільш поширеними найменуваннями для дівчинки були «нянька», «швачечка», «пряшечка» [5].

Особливістю трудового виховання та як наслідок, його ефективністю, було те, що діти не готувалися до майбутньої праці, а залучалися до неї органічно, поступово, через ускладнення різних видів діяльності, які чергувалися між собою. Процес включення дітей до активної трудової діяльності передбачав їхню участь у таких основних ділянках господарства: хліборобство, скотарство, бджільництво, рибальство, збиральництво, народні промисли та ремесла, хатне господарство.

Виховні процеси, спрямовані на оволодіння отроками чоловічими і жіночими видами праці, були своєрідними, майже окремими, яким властиві свої цілі, зміст, форми, організація: процес виховання хлопчиків і процес виховання дівчаток. З 7 років син потрапляв під більший вплив чоловіка, який готував його до виконання функцій годувальника сім'ї та її голови, доньок, відповідно, залучали до жіночої праці. Хлопчики з 7 років допомагали у теслярській справі, гончарстві, бджолярстві, полюванні, обробці шкіри, хутра, виготовленні дерев'яного посуду. Отроцького віку хлопчикам дозволялося самостійно боронити, орати, молотити. Дівчата допомагали у хатньому господарстві, пряли, ткали, вишивали, шили та доглядали менших дітей, згрібали сіно, збирали колоски під час жнив, допомагали в'язати снопи, смикати і тіпати (терти) льон, коноплю.

Одним із шляхів трудової соціалізації східнослов'янських дітей була їхня участь в аграрно-обрядовій сфері – важливій частині життєдіяльності, в якій виявлявся тісний зв'язок із землеробською працею. При цьому

діти були не просто об'єктом виховного впливу, а безпосередніми учасниками річного обрядового кола.

Найважливіші свята і обряди припадали на першу частину року – час сподівання на новий врожай. Діти окремими групами, насамперед, брали участь у такому важливому елементі всіх великих свят, як обхід хат – для того, щоб, за давніми уявленнями, які збереглися і в XIX ст., уберегти громаду від злих сил і привернути добрі. Як засвідчують дослідження етнографів у важливі для майбутнього врожаю періоди, навесні і влітку (зелено-троїцький період), діти брали участь у спільних обходах поля і нив [4].

Окремі обрядові дійства супроводжувалися спеціальними іграми, що сприяли вихованню в отроків особливого ставлення до праці як найважливішої потреби людини. В аграрних іграх діти східнослов'янських народів наслідували трудові функції дорослих: зорювали землю, сіяли, жали та косили, в'язали снопи і складали їх у копиці, молотили зерно і т. ін. У дослідженнях етнографів XIX – першої чверті XX ст. найбільше зафіксовано весняні та літні обрядові ігри дітей (пісні-хороводи «Кривий танець», «А ми просо сіяли», «Мак», «Льон», ігри викликання дощу, «В жнива»). Будучи розвагою, такі ігри готували дітей до трудової діяльності.

Важка землеробська праця зумовлювала надання величезного значення фізичному вихованню. Результати дослідження дозволили визначити шляхи фізичного виховання: в сім'ї (загартування, харчування), у спільноті (рухливі ігри та забави), використання народної медицини.

Як засоби загартування широко застосовувалися сили природи (повітря, вода, земля, сонце, роса тощо), які, зі свого боку, ефективно поєднувалися з раціональним харчуванням і повноцінним руховим режимом.

Дитячі рухливі ігри та забави поділялись на рухливі ігри без предметів, що пов'язані з біганням навздогін, наввипередки, пошуком, прориванням кола, перетягуванням, рухливі ігри з предметами, рухливі забави. Через рухливі ігри та забави відбувалися вироблення, акумуляція, збереження та передавання з покоління в покоління досвіду фізичного виховання.

Для забезпечення та підтримки здоров'я дітей використовувались знання народної медицини. «Лікування» здійснювали народні лікарі (баба-повитуха або місцева знахарка),

елементарні дії для лікування виконувала мати. Для боротьби з недугою використовували поєднання магічних дій та замовлянь. Зміст лікування найчастіше зводився до вигнання із організму дитини нечистої сили чи персоніфікованої хвороби. З метою вигнати хворобу з організму використовували воду, зілля, вогонь.

Згідно досліджень етнографів XIX – першої чверті XX ст., серед регуляторів соціальної поведінки східнослов'янських дітей отроцького віку велику роль відігравало моральне виховання. З'ясовано, що процес морального виховання відбувався як поступове, ступеневе оволодіння поведінковою системою, властивою для східнослов'янської культурної традиції, яка включала оволодіння дитиною знаннями, правилами, нормами і цінностями, тобто стосувалася усіх сторін її життєдіяльності та вимагала виконання одних дій і забороняла інші.

Моральне виховання спрямовувалось на формування у дітей отроцького віку: 1) ставлення до праці як діяльності, яка здатна звеличити людину, 2) гуманної взаємодії з природою, 3) почуття цінності сім'ї, поваги до старших та здійснювалось за допомогою заборон («запук»), сімейних свят, передавання моральних правил та норм поведінки через залучення до ремесел та промыслів.

Механізмами дотримання правильної поведінки були заохочення (словесні: дитину хвалили, ставлячи у приклад, налаштовували на позитивне майбутнє, рідше заохочення було матеріальним) та покарання (осуд, словесні погрози, примусове виконання тих чи тих робіт, іноді «карали голодом»). Фізичне покарання застосовувалося у випадках крадіжки, брехні, злослів'я.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Отже, мета виховання дітей отроцького віку полягала в їх залученні до активного соціально-господарського життя сім'ї, родини, сільської громади в цілому – розпочиналася активна трудова соціалізація дітей шляхом нагромадження практичного досвіду, виконання щоденних доручень і обов'язків для набуття статусу соціально значущих членів сільської спільноти, забезпечення обізнаності в певному ремеслі чи промыслі.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Munroe R. H., Munroe R. Z., Shimmin H. S. Children's Work in four cultures. Determinants and Consequences. *American Anthropologist*. 376 p.
2. Okolnychyа T. Eastern stavic toys as a means

of upbringing children in ethnographic materials of 19 – first quarters of the 20 centuries. *Paradigm of knowledge*. Multidisciplinary Scientific Journal. № 4 (30). Muscat, 2018. P. 26–36.

3. Okolnycha T. V. Ethnographic studies of folk pedagogy of the eastern slavs (XIX – XX centuries). *Paradigm of knowledge*. Multidisciplinary Scientific Journal. № 5 (25). Muscat, 2017. P. 74–92.

4. Okolnycha T. V. The development of Ukrainian ethnography in the nineteenth century and its importance in the study of the eastern slavs' child world. Innovative solutions in modern science. № 7 (16). Dubai, 2017. P. 42–49.

5. Prof V., Kowalewsky M. Mariage among the early slavs. (Folklore, Quarterly Review of Myth, Lond., Dec. 1890). 84 p.

6. Worobec C. D. Temptress or virgin? The precarious sexual position of women in postemancipation Ukrainian peasant society. *Slavic Review*. 1990. Vol. 49. № 2. P. 227–238.

REFERENCES

1. Munroe, R. H., Munroe, R. Z., Shimmin, H. S. (1984). *Robota ditey u chotyrokh kul'turakh. Determinanty ta naslidky*. [Amerykans'kyu antropoloh. Children's Work in four cultures. Determinants and Consequences. American Anthropologist].

2. Okolnycha, T. (2018). *Skhidni slov'yans'ki ihrashky yak zasib vykhovannya ditey v etnografichnykh materialakh 19 - pershykh kvartaliv 20 st.* [Eastern stavic toys as a means of upbringing children in ethnographic materials of 19 – first quarters of the 20 centuries]. Muscat.

3. Okolnycha, T. V. (2017). *Etnografichni doslidzhennya narodnoyi pedahohiky skhidnykh slov'yan (XIX - XX st.)* [Ethnographic studies of folk

pedagogy of the eastern slavs (XIX – XX centuries)]. Muscat.

4. Okolnycha, T. V. (2017). *Rozvytok ukraiyins'koyi etnografii u KHIKH stolitti ta yiyi znachennya u vyvchenni dytyachoho svitu skhidnykh slov'yan*. [The development of Ukrainian ethnography in the nineteenth century and its importance in the study of the eastern slavs' child world]. Dubai.

5. Prof, V., Kowalewsky, M. (1890). *Mariyazh sered rannikh slov'yan* [Mariage among the early slavs]. London.

6. Worobec, C. D. (1990). *Spokusnytsya chy diva? Nestandardne seksual'ne stanovyshche zhinky v postintsypatsiyi ukraiyins'koho selyans'koho suspil'stva*. [Temptress or virgin? The precarious sexual position of women in postemancipation Ukrainian peasant society].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ОКОЛЬНИЧА Тетяна Володимирівна – доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: дослідження історико-педагогічних процесів України.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

OKOLNYCHA Tetiana Volodymyrivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Pedagogy and Management of Education of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: research of the historical and pedagogical processes of Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 10.07.2020 р.

УДК 378.1 + 374.28(09)

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-48-53

ПАВЛЕНКО Олена Олексіївна –

доктор педагогічних наук, доцент,

дійсний член Міжнародної Асоціації професорів слов'янських країн,

професор кафедри соціальної роботи Дніпровського національного університету

імені Олеся Гончара

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6068-2774>

e-mail: pavlenko.lutch@gmail.com

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ В СИСТЕМІ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Формування комунікативної культури майбутнього соціального працівника здійснюється в процесі професійної підготовки в системі університетської освіти. Формування і розвиток комунікативної культури

соціального працівника є необхідною умовою його становлення як професіонала. Успішне здійснення соціальним працівником своєї професійної діяльності залежить, в першу чергу, від сформованого високого рівня комунікативної культури, оскільки професійна діяльність соціального

працівника відбувається в основному через спілкування з клієнтом, групою клієнтів.

Результативність формування комунікативної культури майбутнього соціального працівника здебільшого залежить від методологічних засад професійної підготовки в системі університетської освіти, парадигмальних установок, які задають ціннісні орієнтації, теоретичні положення й відповідні способи досягнення поставлених цілей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для нашого дослідження необхідним є аналіз і узагальнення наукових праць в яких порушується питання методологічних підходів щодо професійної підготовки майбутніх соціальних працівників в системі університетської освіти, розкривається сутність, особливості і значення комунікативної культури в системі підготовки майбутніх фахівців різного професійного спрямування, в тому числі й у підготовці майбутніх соціальних працівників. Аналіз наукових праць вказує на те, що проблему комунікативної культури вчені розглядають з різних позицій.

Так в працях таких вчених як: В. Андрущенко, О. Арнольдова, Л. Коган та ін. проаналізовано філософсько-методологічний підхід до проблеми комунікативної культури як важливого компонента загальної культури особистості. Комунікативна культура розглядається дослідниками як частина професійної культури фахівця, як аспект професійної підготовки, компоненткультури особистості (В. Грехнев, І. Зарецька, А. Мудрик, В. Саф'янов, В. Сластьонін та ін.).

Аспекти професійної і комунікативної компетентності, основні принципи комунікативної підготовки майбутніх спеціалістів розглядалися у працях І. Беха, А. Годлевської, Ю. Емельянова, Ю. Жукова, Е. Зеєра, І. Зязюна, О. Киричук, О. Коропецької, О. Савченко, С. Сисоевої, Т. Федотюк та ін. Аналіз наукових праць даних учених вказує на те, що компетентнісний підхід спрямований на формування професійної компетентності майбутнього фахівця, яка не лише забезпечить якісне вирішення професійних завдань, а й сприятиме самоорганізації особистості та діяльності фахівця, виявленню й розвитку його творчого потенціалу, забезпечує активізацію механізмів загального і професійного саморозвитку з урахуванням мотивації та її динаміки в процесі професійної підготовки студентів.

Мета статті – визначити та надати характеристику комплексу взаємодоповнюючих методологічних підходів, які дають можливість на теоретико-методологічному та практичному рівнях побудувати цілісний процес професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, виокремити основні тенденції її функціонування в формуванні комунікативної культури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Успішне вирішення проблеми, досліджуваної в контексті гуманістичної парадигми, педагогічної та методичної науки, можливе лише на основі методологічних підходів, сутність яких реалізовується через цілі, цінності, принципи та методи, які проєктуються в педагогічному процесі. Сукупність підходів до організації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників забезпечує ефективність формування їх комунікативної культури в системі університетської освіти.

Категорія «підхід» широко використовується в педагогічній теорії та практиці. На думку О. Новікова та Д. Новікова, підхід є, з одного боку, певним вихідним принципом, вихідною позицією, основним положенням чи переконанням (цілісним, комплексним, системним, синергетичним та ін.), а з іншого – напрямом вивчення предмета дослідження (історичним, логічним, змістовим, формальним).

З погляду І. Блауберга та Е. Юдіна, А. Петрова, М. Стефанова, підхід – це принципова методологічна орієнтація дослідження, вихідний принцип, вихідна позиція, основне положення або переконання, що становить основу дослідницької діяльності, або ж напрям вивчення об'єкта (предмета) дослідження.

Варто погодитися з думками науковців В. Борисенкова, В. Маткіна та ін., які розуміють підхід як особливу форму пізнавальної та практичної діяльності людини, свідому орієнтацію педагога-дослідника або педагога-практика на реалізацію у своїй діяльності певної сукупності взаємопов'язаних цілей, принципів, як базову ціннісну орієнтацію, що визначає позицію педагога, як стратегію процесу дослідження.

Підхід ототожнюється з проведенням у дослідженні певної світоглядної позиції або розуміється як стратегічний принцип чи їх сукупність, пов'язується із застосуванням набору процедур, прийомів, які служать формою й умовою реалізації відповідних

принципів.

Аналіз наукових досліджень свідчить про те, що дослідники по-різному визначають дефініцію «методологічний підхід»: як методологічний засіб, методологічний регулятив інноваційної діяльності (Е. Бондаревська, С. Кульневич); як методологічну основу дослідження (А. Жиліна, С. Самохвалова). Поєднуючи декілька функцій, підхід може бути принципом і методом проєктування освіти, як-от культурологічний підхід в особистісно-орієнтованій освіті (Е. Бондаревська, Л. Хоронько).

На основі аналізу наукових праць *ми розглядаємо методологічний підхід з позицій методології проєктування та прогнозування результатів професійної освіти*. У відповідності до дослідження проблеми формування комунікативної культури майбутніх соціальних працівників в системі університетської освіти, *ми визначаємо методологічний підхід* як стратегію програми дій у ході професійної підготовки соціальних працівників із засвоєння професійно-орієнтованих понять, ідей і способів проєктування й організації професійної діяльності з урахуванням соціокультурних передумов, як фактора формування комунікативної культури майбутніх соціальних працівників в системі університетської освіти.

Багатоаспектність досліджуваної проблеми потребує розгляду комплексу взаємодоповнюючих методологічних підходів, які дають можливість на теоретико-методологічному та практичному рівнях побудувати цілісний процес професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, виокремити основні тенденції її функціонування в формуванні комунікативної культури.

Культурологічно-аксіологічний підхід.

Даний методологічний підхід є поєднанням культурологічного й аксіологічного підходів. Така бінарність в нашому дослідженні не випадкова, оскільки зумовлена спрямованістю сучасної освіти в контексті культури, що передбачає об'єктивний зв'язок людини з культурою як системою цінностей.

Культурологічний підхід розглядаємо з позицій конкретно-наукової методології пізнання й перетворення, що ґрунтується на аксіології – ученні про цінності та ціннісну структуру світу. Людина, вбираючи в себе культурні цінності, не тільки розвивається на основі освоєної нею культури, але і вносить щось принципово нове, тобто людина стає

творцем нових елементів культури. Тому, освоєння культури як системи цінностей є розвитком самої людини, становленням її як творчої особистості і суб'єкта культури.

Розвиток світового суспільства в останні десятиліття все частіше ставить у центрі системи освіти – пріоритет особистості. Нова парадигма людського існування, базується на основі нових знань та принципах глобального мислення. «Це також зміщення пріоритетів, де в центрі уваги стоїть особистість майбутнього фахівця, його культура, професіоналізм, а знання та вміння, якими він володіє, перетворюються з самомети навчання в засіб його професійного розвитку і самовдосконалення. Критерієм знання, як феномена культури, є не стільки відповідність цій дійсності, скільки узгодження даної форми знань з загальними ціннісно-сенсовими установками культури» [9, с. 103].

Таким чином, мова йде про зміну парадигми раціонального знання на парадигму культуровідповідності та культуротворчості освіти, про зміну основного сенсового знака «раціоналізм» на знак «культури». При цьому поступово відбувається перехід від абсолютизації цінності наукових знань («знанієцентризм»), до усвідомлення та реалізації в освітній практиці гуманітарних та культурних цінностей («культуроцентризм»).

Особливість культурологічного підходу в формуванні комунікативної культури майбутнього соціального працівника полягає в тому, що зосереджується увага на соціальному працівнику, як суб'єкті культури, який спроможний сприймати комунікативну культуру як загальнокультурну, особистісно-значущу цінність, яка передбачає створення умов для прояву особистісних якостей, самореалізації, культуро-творчої діяльності.

Сутність культури полягає в єдності творчо-перетворювальної діяльності людини з особистісними якостями, необхідними їй для отримання прогнозованого результату у вигляді культурних досягнень людства.

Особистісно орієнтований підхід.

Оскільки, формування комунікативної культури майбутнього соціального працівника відбувається в процесі професійної підготовки в системі університетської освіти, для нас важливим є положення щодо здійснення даної підготовки, формування комунікативної культури на основі одного з демократичних, гуманістичних підходів навчального процесу

– особистісно орієнтованого підходу.

Основна ідея *особистісно орієнтованого підходу* в нашому дослідженні полягає в активному використанні суб'єктного досвіду на основі особистісно-значущих цінностей і внутрішніх установок; організації формування комунікативної культури майбутнього соціального працівника в процесі професійної підготовки в умовах університетської освіти з урахуванням реальних потреб викладачів і студентів, їхніх можливостей і здібностей із дотриманням свободи вибору та перспективи зростання кожного її учасника; організації процесу професійної підготовки на принципі педагогічної взаємодії, співпраці та співтворчості в системі «викладач – студент».

Відповідно до вимог, які висуваються до перебудови вищої освіти щодо підготовки майбутніх фахівців, однією з головних задач є особистісно орієнтовний підхід у професійній підготовці соціальних працівників. За таких умов організація підготовки майбутніх фахівців соціальної роботи в системі університетської освіти центрована на особистість студента, його здібності, становлення та професійний розвиток у постійно змінюваних умовах.

Ефективність професійної підготовки щодо формування комунікативної культури майбутнього соціального працівника може бути підвищена через *взаємодію особистісно орієнтованого і компетентнісного підходів*, оскільки, на думку М. Дубової [3], компетентнісний підхід надає можливість посилити особистісну орієнтацію змісту освіти та зробити його більш практично-орієнтованим.

Отже, наступним підходом в нашому дослідженні є *компетентнісний підхід*. Компетентнісний підхід представлений як методологія проектування та прогнозування цілей і результатів професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, спрямовано на розвиток компетентності й засвоєння комунікативних компетенцій, які забезпечують ефективність формування комунікативної культури з урахуванням як особистісних, так і суспільних потреб та інтересів, здатності вирішувати важливі задачі у практичній професійній діяльності соціального працівника.

Компетентнісний підхід отримав останнім часом в педагогічній літературі широке визнання як стратегія розвитку в майбутніх фахівців професійних, комунікативних, методичних та ін. компетенцій, і здатності вирішувати важливі

практичні задачі (у нашому випадку – ймовірнісні професійні задачі, які спрямовані на вироблення комунікативних практичних умінь та навичок), що є підґрунтям для формування в майбутніх фахівців комунікативної культури. Ми вважаємо, що компетентнісний підхід – це оновлення методології, змісту професійної підготовки майбутнього соціального працівника в системі університетської освіти. Це надасть можливість майбутньому фахівцю бути конкурентоспроможним на ринку праці, вільно володіти надбаним багажем комунікативних знань, умінь і навичок в своїй професійній діяльності, бути готовим до постійного професійного самовдосконалення, до соціальної та професійної мобільності.

Формування комунікативної компетенції у підготовці соціальних працівників в системі університетської освіти є неодмінною умовою подальшого успішного здійснення професійної діяльності соціального працівника з надання соціальних послуг, що здійснюються в умовах безпосереднього спілкування та взаємодії з клієнтами соціальної роботи. Комунікативна компетентність виступає як домінуюча складова професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

Здійснення професійної діяльності вимагає набуття і володіння соціальним працівником цілою низкою компетенцій серед яких – комунікативні компетенції. Це актуалізує питання впровадження компетентнісного підходу в процес підготовки майбутніх соціальних працівників в системі університетської освіти.

Креативно-діяльнісний підхід – певна методологічна спрямованість професійної підготовки майбутніх соціальних працівників в системі університетської освіти на пошук принципово нових шляхів розв'язання проблем професійної діяльності; реалізація сукупності методів, розвитку креативності й творчої самореалізації соціального працівника в професійній діяльності.

Креативно-діяльнісний підхід до організації професійної підготовки майбутнього соціального працівника у системі університетської освіти і формування його комунікативної культури в процесі даної підготовки, відображає в дослідженні практико-орієнтовну тактику. *У його основі лежить певна інтеграція* сторін професійної підготовки студентів у системі університетської освіти – *креативності та діяльності*. Оскільки основою креативності є

творчість, а вона розвивається в діяльності, то діяльність і креативність тісно взаємопов'язані. У процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників на основі креативно-діяльнісного підходу відбуваються засвоєння й практичне накопичення досвіду креативного мислення і здійснення навчальної діяльності майбутніх фахівців на принципі педагогічної взаємодії, співпраці та співтворчості в системі «викладач – студенти», розвиток самостійності, рефлексії, креативності, які виступають показниками сформованості комунікативної культури соціального працівника.

Змістово-процесуальний підхід.

Застосування змістово-процесуального підходу в професійній підготовці майбутнього соціального працівника є необхідною стратегією формування комунікативної культури як важливої структурної одиниці професіоналізму. Провідна ідея **змістово-процесуального підходу** в дослідженні – це методологічна спрямованість синтезу змістової та процесуальної сторін змісту професійної підготовки майбутнього соціального працівника, що являє собою єдність знання професійно-орієнтованих навчальних дисциплін, дії, активної пізнавальної діяльності студентів; виступає ланкою, яка пов'яже процес оволодіння професійно-орієнтованою теорією й використання її як інструменту практичного вирішення ймовірнісних професійних проблем; створює умови для самопізнання і самовизначення студента під час виконання задач професійної діяльності; формує потребу в самовдосконаленні та самореалізації особистості майбутнього соціального працівника в професійній сфері.

Традиційний «знанцевий» підхід орієнтував студентів на засвоєння певного обсягу знань, не співвідносячи їх з майбутньою професійною діяльністю. Змістово-процесуальний підхід змінює стереотипи й усуває формалізм в навчанні. Цей підхід уможливорює побудову процесу навчання таким чином, що відбувається не просте запам'ятовування та відтворення знань, а знання виступають засобом накопичення досвіду, створюються умови для усвідомлення всього процесу набуття знань. Застосування змістово-процесуального підходу в професійній підготовці майбутнього соціального працівника в системі університетської освіти сприяє усвідомленню постановки самої задачі,

формує вміння оцінювати професійний досвід, навчає здійснювати самоконтроль результативності власних дій.

Змістово-процесуальний підхід у формуванні комунікативної культури в процесі професійної підготовки майбутнього соціального працівника в системі університетської освіти передбачає, що кінцевою метою пізнання є не лише знання, а й практичне перетворення дійсності.

Отже, змістово-процесуальний підхід у формуванні комунікативної культури в процесі професійної підготовки майбутнього соціального працівника в системі університетської освіти передбачає, що кінцевою метою пізнання є не лише знання, а й практичне перетворення дійсності.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Враховуючи все вище викладене можемо констатувати, що формування комунікативної культури – складний динамічний процес, ефективність якого визначається професійною підготовкою майбутнього соціального працівника в системі університетської освіти, що базується на сукупності методологічних підходів, яким належить особлива роль у розкритті змісту й характеру професійного становлення особистості соціального працівника, в осмисленні його особистісних можливостей, здібностей і перспектив збагачення власного професійного досвіду.

Формування комунікативної культури майбутніх соціальних працівників в процесі професійної підготовки в системі університетської освіти будується на сукупності методологічних підходів, поєднуючи в собі культурологічно-аксіологічний, особистісно орієнтований, компетентнісний, креативно-діяльнісний, змістово-процесуальний підходи.

Визначені методологічні підходи в нашому дослідженні є підґрунтям в подальшому для розробки концептуальних положень формування комунікативної культури майбутнього соціального працівника в системі університетської освіти, складників, критеріїв та ін. цього складного особистісного утворення.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Блауберг И. В., Юдин Э. Г. Становление и сущность системного подхода. Москва : Наука, 1973. 271 с.
2. Борисенков В. П. Всегда актуальная проблема. *Педагогика*. № 1. 2008. С. 115–118.
3. Дубова М. В. Компетентностный подход среди современных педагогических подходов в системе общего образования. *Интеграция*

образования. № 1. 2010. С. 59–63.

4. Маткин В. В. Теория и практика развития интереса к профессионально-творческой деятельности у будущих учителей: ценностно-синергетический подход : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08. Екатеринбург, 2002. 355 с.

5. Новиков А. М., Новиков Д. А. Методология: словарь системы основных понятий. Москва : Либроком, 2013. 208 с.

6. Павленко Е. А. Компетентностный подход – основа формирования методической культуры будущего преподавателя экономики. *Wyzwania i zaniechania w kształceniu dorosłych* : zb. prace naukowa / redakcja naukowa Elzbieta Jaszczyszyn, Ewa Jagiełło, Jolanta Szada-Borzyszowska. Siedlce : Uniwersytet Przemysłowo-Humanistyczny w Siedlcach, Siedleckie Towarzystwo Naukowe, 2014. T. 4. С. 241–256.

REFERENCES

1. Blauberger, I. V., Yudin, E. G. (1973). *Stanovlenie i sushchnost' sistemnogo podhoda*. [Formation and essence of the system approach]. Moscow.

2. Borisenkov, V. P. (2008). *Vsegda aktual'naya problema*. [Always an actual problem]. Moscow.

3. Dubova, M. V. (2010). *Kompetentnostnyj podhod sredi sovremennyh pedagogicheskikh podhodov v sisteme obshchego obrazovaniya*. [Competence approach among modern pedagogical approaches in the general education system]. Moscow.

4. Matkin, V. V. (2002). *Teoriya i praktika razvitiya interesa k professional'no-tvorcheskoj deyatel'nosti u budushchih uchitelej: cennostno-sinergeticheskij podhod*. [Theory and practice of developing interest in professional and creative activity among future teachers: value-synergetic

approach]. Ekaterinburg.

5. Novikov, A. M., Novikov, D. A. (2013). *Metodologiya: slovar' sistemy osnovnyh ponyatij*. [Methodology: vocabulary of a system of basic concepts]. Moscow.

6. Pavlenko, E. A. (2014). *Kompetentnostnyj podhod – osnova formirovaniya metodicheskoy kul'tury budushchego prepodavatelya ekonomiki*. [The competence-based approach is the basis for the formation of the methodological culture of the future teacher of economics]. Siedlce.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ПАВЛЕНКО Олена Олексіївна – доктор педагогічних наук, доцент, дійсний член Міжнародної Асоціації професорів слов'янських країн (м. Софія, Болгарія), професор кафедри соціальної роботи Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Наукові інтереси: моделювання процесу підготовки майбутніх фахівців в системі університетської освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

PAVLENKO Olena Oleksiivna – Doctor of Pedagogic, Associate Professor, Actual Member of Association of Professors' Slavic countries (Sofia, Bulgaria), Professor of the Chair of Social Work, Dnipro National University the name of Oles Honchar, city.

Circle of scientific interests: modeling of the process of future professional's training in the system of university education.

Стаття надійшла до редакції 11.08.2020 р.

УДК 37.09

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-53-58

РАДУЛ Ольга Сергіївна –

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6342-8168>

e-mail: olga.s.radul@gmail.com

ПРОБЛЕМИ ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ В ПОГЛЯДАХ УТОПІСТІВ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Громадське дошкільне виховання все більше стає частиною системи освіти в різних країнах світу, що зумовлено багатьма причинами: задіяністю жінок у виробничій сфері, збільшенням кількості неповних сімей, перевагами педагогічно організованого дитячого середовища тощо. Якщо в розвинених країнах

світу громадським дошкільним вихованням охоплено до 40 % дітей, то в країнах, що розвиваються – 15–18 %, і цей процент постійно збільшується.

Упродовж багатьох століть у різних народів і в різних країнах виховання малих дітей відбувалося в родинному колі на засадах народної педагогіки. Однак окремі філософи, педагоги висловлювали чимало ідей в галузі

громадського виховання дітей дошкільного віку. Найбільше їх представлено в утопічній літературі, яка змальовувала картини ідеальної та гармонійної держави. Частина з них втілена в життя у XIX–XXI століттях в різних країнах світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В останні десятиліття в нашій країні, у зв'язку зі зміною ідеології, праці утопістів фактично не вивчаються, не розглядається їх внесок у розвиток педагогіки, зокрема й дошкільної, хоча багато їхніх ідей заслуговують на увагу і сьогодні. Більша увага дослідників, переважно філософів, істориків, політологів, приділялася вивченню соціальних поглядів утопістів. Спеціальних досліджень із вивчення їхніх педагогічних ідей мало. З-поміж усіх утопістів, педагогічні ідеї яких вивчалися найбільше, це Томазо Кампанелла, Шарль Фур'є та Роберт Оуен, оскільки саме у творах і діяльності цих діячів питання виховання посідають вагоме місце. Насамперед, це дослідження радянських часів і то нечисленні, зокрема це праці Василькової Ю. В. «Педагогические взгляды Шарля Фурье» (1986), Зільберфарба І. І. «Социальная философия Ш. Фурье» (1964). В останні 30 років праці утопістів не перевидавалися. Водночас зазначимо, що уривки з творів окремих утопістів входять до хрестоматій з історії педагогіки [2; 6; 9 та ін.].

У зв'язку із зазначеним вище, вважаємо доречним актуалізувати педагогічні ідеї гуманістів в галузі громадського дошкільного виховання, в чому і полягає **мета статті**.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ідеї організації громадського виховання дітей дошкільного віку виникли ще за часів античності, зокрема в працях Платона «Держава» та «Закони», в яких описується утопічна картина ідеальної держави, де люди живуть за розумно встановленими законами у цілковитій гармонії. Платон, вірогідно розуміючи, що створити таку ідеальну державу на землі ніколи не вдасться, проте вважає, що наблизитися до неї можна завдяки правильному вихованню. А для цього виховання повинно стати громадським, єдиним і здійснюватися під керівництвом найдостойніших учителів. Для цієї справи треба долучити всі сили держави. При цьому громадське виховання всіх повноправних громадян повинно бути обов'язковим.

У «Державі» Платон пропонує відмовитись від сім'ї і виховувати дітей від самого народження у спеціальних виховних будинках, де їх годує штат годувальниць. Однак у «Законах» Платон все ж визнає сім'ю і намічає організувати громадське виховання

для дітей усього міста чи поселення, спільне для хлопчиків і дівчаток з трьох до шести років. Він пропонує збирати їх в особливих місцях для ігор (своєрідних дитячих майданчиках) при святилищах. Над усіма дітьми і їхніми годувальницями будуть поставлені 12 жінок – по одній на кожну групу дітей, щоб слідкувати за порядком. Цих жінок щорічно будуть призначати охоронці законів.

Платон рекомендує виховувати дітей за допомогою ігор, казок, переказів, музики. При цьому відбір музичних творів та оповідань для переказів повинен контролюватися державою – усе повинно бути максимально морально. Вплив інших соціальних факторів, зокрема й сімейного виховання, які виходять за межі чітко організованого виховання, Платон передбачав максимально обмежити.

Отже, Платон одним із перших висуває ідею громадського виховання дітей дошкільного віку, яке підпорядковується державі.

В епоху Відродження найбільш відомими утопічними творами, в яких розглядаються і питання виховання, стають «Утопія» Томаса Мора та «Місто Сонця» Томазо Кампанелли. У першій виховання малих дітей відбувається в сім'ї, у другій – виховання з самого народження є громадським. Тому зупинимось на окремих ідеях дошкільного виховання за твором італійця Кампанелли, яке розпочинається із немовляти і закінчується 7-річним віком.

Наголосимо, що за виховання малих дітей у державі відповідає помічник правителя Любов або Мор (три букви з іт. amore), у розпорядженні якого є багато наставників і наставниць: «Вигодована грудьми матері дитина переходить під опіку начальниць, якщо це дівчинка, і начальників, якщо це хлопчик» [3, с. 148]. Дітей одягають у гарні барвисті плаття (дорослі носять переважно білий одяг).

У два-три роки дітей поділяють на 4 загони, яких доглядають поставлені на чолі їх четверо вчених літніх мужів. Під їх керівництвом діти разом, немов граючись, навчаються говорити і вчать азбуку, яка зображена на мурах міста, розглядають картини, які зображені на стінах будинків, а також знайомляться по зображенням з історією та мовами.

Кампанелла наголошує, що вчені мужі піклуються і про фізичний розвиток дітей. Так, коли діти трохи підростають, вони з ними гуляють, займаються гімнастикою, бігом, метанням диску та іншими вправами й іграми, в яких рівномірно розвиваються всі їх члени. Сидячі ігри забороняються, перевага надається

рухливим: у м'яч, в обруч тощо. Усі діти повинні вміти плавати, для чого у місті та поза ним влаштовані басейни. До сьомого року діти у місті Сонця ходять завжди босоніж і з непокритою головою.

Важливим аспектом догляду за дітьми та їхнім фізичним розвитком є харчування. Якщо в місті Сонця літні люди їдять тричі на день, усі інші дорослі двічі, то діти – чотири рази на день. Оскільки і харчування є громадським, то за ним слідкують лікарі. В їхні обов'язки входить замовлення кухарям їжі на кожен день: що готувати літнім людям, а що молодим і що хворим. Утопійці «дуже точно розрізняють харчі корисні й шкідливі» [3, с. 163]. В один день вживають м'ясо, в інший – рибу, у третій – овочі.

З метою ознайомлення з майбутньою працею та з'ясування нахилів кожного, дітей водять у майстерні до шевців, пекарів, ковалів, теслярів, живописців і т.і. Дітей також вчать грати на всіх музичних інструментах (окрім труб і барабанів).

Як бачимо, Кампанелла висуває ідею створення спеціальних державних органів з громадського виховання дітей, яке спрямоване на гармонійний розвиток дитини. При цьому велике значення в розвитку дітей надається різноманітним іграм.

В епоху Просвітництва, Великої французької революції питання громадської освіти і виховання стають більш актуальними. Основними гаслами епохи стають рівність, братерство, свобода. Збільшується кількість утопічних праць, поширюється філантропічна діяльність, зокрема і в галузі дошкільного виховання. Так, у середині XVIII ст. ідею громадського дошкільного виховання дітей з 5 років пропагує французький письменник, філософ Мореллі у творі «Кодекс природи» [4]. Він пропонував для всіх дітей (окремо для хлопчиків і дівчаток) створити спеціальні будинки, де для всіх створені однакові умови. Виховують дітей по черзі батьки і матері по 5 днів під наглядом голови регіону. Основна увага приділяється моральному, фізичному (за допомогою ігор), розумовому вихованню.

Найбільше уваги дошкільному вихованню приділено у працях утопіста Шарля Фур'є, написаних на початку XIX ст. Зокрема, у творі «Новий господарський світ, або природовідповідний соціетарний спосіб дії» третій розділ присвячено вихованню у ладі гармонії [7; 8].

У житті малої дитини Фур'є виокремлює кілька періодів: первинне дитинство (сирій вік) – від народження до 2 років (від народження до першого року – сосунки, від 1

до 2 років – карапузи); раннє дитинство – від 2 до 4,5 років (від 2 до 3 років – пустуни, від 3 до 4,5 років – малята (малюки і малявочки); середнє дитинство – від 4,5 до 9 років (від 4,5 до 6,5 – херувіми і херувімки). Виховання дитини із народження є громадською справою [7, с. 336].

Вимогу громадського виховання Фур'є обґрунтовує кількома причинами. Насамперед, Фур'є виступає за рівноправність та емансипацію жінок. У тому суспільстві, в якому жив філософ, бідна жінка народжувала багато дітей і весь час мала працювати, щоб прогодувати їх, зовсім забуваючи про своє власне життя. При цьому зовсім не враховувалися й індивідуальні особливості дітей, усіх виховували однаково й одноманітно. З іншого боку, в новому суспільстві будуть створені всі умови для всебічного розвитку дітей, за допомогою спеціально підібраних для різних вікових груп дітей нянь – *bonnes* (з фр. – добрий) і вихователів – *боннінів* і *боннен* (неологізми, придумані Фур'є, що походять від *bonnes*), менторів і менторок (або менторенів і менторин).

Зупинимось на кожному віковому періоді більш детально.

Згідно Ш. Фур'є, виховання повинно вести людину до щастя, а воно можливе за двох умов: при багатстві і здоров'ї. Відповідно дитині треба дати добре фізичне виховання, а оскільки багатство створюється працею, то треба розвивати індустріальні нахили, знайомити дітей з різними видами праці.

Метою першого вікового періоду є фізичне виховання та розвиток органів чуття. Наголошуючи на застосуванні принципу природовідповідності виховання, Ш. Фур'є дітей від народження до року (грудних) і до двох (карапузів) поділяє на три групи: тихі (спокійні), норолівні і нестерпні (чортенята або дияволенята), яких розташовують відповідно у шести залах. При цьому температура у приміщеннях дозволяє тримати дітей у легкому одязі. Малята перебувають у люльках, а згодом і в еластичних циновках, відокремлених між собою за допомогою шовкових чи льняних сіток, які дають дитині свободу і швидкість рухів. Фур'є акцентує увагу на тому, що, розвиваючи спритність, треба привчати дитину користуватися обома руками, щоб не прирікати одну руку «на вічну неумілість» [8, с. 58].

Із шести місяців, вважає Фур'є, у дітей будуть розвиватися різні органи чуття – за допомогою їжі, концертів (слухання тріо та квартетів), іграшок, прогулянок у візочках тощо.

Доглядають і виховують дітей няні і годувальниці (*bonnes*), які мають до цієї справи природне покликання. Ш. Фур'є наголошує, що вони підбираються відповідно до характерів (темпераменту) дітей: найменш терплячі доглядають тихих малюків, найспокійніші – чортенят. Вивчаючи дітей, вони підбирають і відповідні методи виховання. Нянь досить багато: щодня дітей доглядають 48 жінок і дівчаток 7–9-річного віку. Кожна з них працює лише один раз у три дні 8 годин. Робота цих жінок дуже шанована у новому суспільстві, їх вважають спільними матерями, їм відводять почесні місця на святах. Хоча виховання громадське, матері відвідують дітей у будь-який час.

Наглядають за дітьми і лікарі, відвідуючи дітей щодня. Наголосимо, що, за Фур'є, у ладі гармонії лікарі отримують більшу винагороду, чим більше здорових людей, а не хворих. Мета роботи лікарів полягає в тому, щоб старі люди були бадьорими, а діти міцними.

Із двох років життя дитини відбуваються перші кроки в галузі виробничої праці. Для виявлення і розвитку індустріальних навичок дітей водять по різним майстерням, де є маленькі знаряддя праці. Для дітей усі роботи, які вони пробують виконувати, є забавою, оскільки вони роблять тільки те, що їм подобається, що захоплює.

Ш. Фур'є наголошує, що один вихователь – боннен чи бонніна – водить зазвичай всього трьох пустунів одночасно, що дозволяє краще пізнати дітей, їхні індивідуальні особливості, уподобання. Вихователь не тільки дає можливість дитині виявити свої схильності, а й допомагає долучитися до соціального середовища. Ш. Фур'є наголошує, що вік дитини з 2 до 3 років є найвпливовішою стадією виховання. Успіх дитини на цьому етапі трудової діяльності є запорукою неперервного успіху упродовж усього дитячого життя, а тому роль вихователя на цьому етапі виняткова. Відповідно, основні вимоги до бонненів і боннін – це, як і на попередніх етапах, насамперед покликання до цієї справи, а також розсудливість, твердість, «пристрасна» зацікавленість справою виховання дітей саме цього віку.

Наступний віковий період, за Шарлем Фур'є, триває з 3 до 4,5 років. Із трьох років у дітей починається розрізнення за статтю (малюки і малявки), їх починають одягати у різний одяг – дівчачий і хлоп'ячий (нагадаймо, що і в бідних і багатих сім'ях ще й у XIX ст. хлопчики і дівчатка до 7 років носили однакові довгі сорочки). На цьому етапі життя діти пробують себе у більшій

кількості видів праці, задовольняючи різноманітні пристрасті, бажання.

Вихователі ладу гармонії (ментори і менторини) прагнуть якомога ретельніше розвивати характер дитини. Їхня виховна мета – спрямовувати всі здібності дитини до виробничої праці і корисного навчання. Для її реалізації вихователь підбирає дітей в групу за власними симпатіями, з іншого боку, і дитина обирає свого вихователя за духовною спорідненістю.

У вихованні дітей Фур'є пропонує використовувати гармонічні іграшки [8, с. 72–73], які є імітацією справжніх речей, мініатюрними іграшками. Вони є семи різних розмірів (для різного віку) – овочі, собаки, лопатки, возики, барабани, ляльки тощо. Такі іграшки використовуються з метою навчання, підготовки до дій із справжніми речами. Як бачимо, у цьому випадку Фур'є спирається на досвід народної педагогіки, використовуючи різноманітні іграшкові, мініатюрні, знаряддя праці та побуту у залученні дитини до життя.

На цьому етапі виховання за допомогою спеціальних вихователів завершується. Філософ уважав, що з 4,5 років дитина буде вже готова виховуватися більше самостійно в наукових або виробничих об'єднаннях. Дитина може одночасно вивчати сільське господарство, фабричне виробництво, науки і мистецтва. Для цього у неї вже розвинений інтерес та сформовані елементарні трудові вміння. Водночас Фур'є, як філософ епохи Просвітництва, розвиває ідеї Ж. Ж. Руссо стосовно вільного виховання, свободи дитини. Зокрема, діти мають повну свободу у виборі виду праці та її тривалості, абсолютну незалежність або свободу від підпорядкування будь-якому керівнику [8, с. 64–66]. При цьому патріархи, вихователі, ментори втручаються у виховання, допомагають тільки в разі потреби самої дитини.

Загалом Ш. Фур'є, будучи прибічником громадського виховання, які і інші утопісти, великого значення у вихованні дітей різного віку надає соціальному середовищу. Так, у ладі гармонії, починаючи з 2–3 років вихователями стають і самі діти – ровесники та старші. Причин цього кілька: веселий настрій як супутник дитячих об'єднань під час спільних справ; різноманітні кампанії дітей за обіднім столом, об'єднаних смаками до тих чи тих страв (діти мають власну спеціальну кухню); наслідування діям старших дітей; колективне піднесення, хвилювання під час свят та підготовки до них; виявлення корпоративного духу;

змагання і суперництво між групами дітей тощо.

Виходячи з принципу природовідповідності, Ш. Фур'є великого значення надає розвитку органів чуття дітей. Для цього він пропонує використовувати оригінальні засоби – оперу і кухню. Так, за допомогою кухні розвиваються смак і нюх, за допомогою опери – зір і слух. Почуття ж дотику розвивається у різноманітних видах праці.

Опера посідає перше місце серед стимулів практичного виховання раннього дитинства. Фур'є обирає оперу, бо в ній поєднується кілька мистецтв (музика, поезія, пантоміміка, хореографія, гімнастика, живопис (декорації)), тобто «сукупність усіх матеріальних гармоній» і «дух помірної єдності» [8, с. 99], а це сприяє гармонійному вихованню дітей. Учасниками оперного дійства є самі гармонійці, до якого залучаються з раннього віку. Загальна звичка до сцени сприяє і гарній мові дітей.

Оскільки основою економічного життя Ш. Фур'є вважає сільське господарство, а остаточна обробка сільськогосподарських продуктів відбувається на кухні, то кухня, на думку філософа, є одним із найважливіших засобів виховання. Окрім розвитку смаку і нюху, кухня дає багато освітнього матеріалу (наочне вивчення рослин і тварин, відомості з гігієни), тут дитина набуває навички і пізнання в галузі дрібних робіт з продуктами. А також кухня відповідає природному потягові дитини до смачних страв.

Ш. Фур'є, як і Ж. Ж. Руссо, противник раннього навчання дітей. Сучасне йому навчання, Фур'є критикує за те, що дитина спочатку отримує теорію, а потім практику (у ладі ж гармонії дитина до 7 років практично займається трьома десятками різних ремесел і вже сама потребує спертися на вивчення точних наук), за сидячий спосіб навчання за партою упродовж багатьох годин і місяців (а природа дитини прагне активності), за застосування покарань, за одноманітність навчання, за відсутність стимулів навчання.

Отже, Ш. Фур'є у галузі дошкільного виховання висуває чимало оригінальних і цікавих ідей, частина з яких є актуальними і сьогодні. До таких відносимо: принцип природовідповідності виховання, гендерний підхід у вихованні, використання ігор, «гармонічних іграшок», розвиток органів чуття, створення умов для реалізації різноманітних дитячих потреб та інтересів, виховання в малих групах, велика кількість вихователів, поєднання свободи дитини з

цілеспрямованими виховними впливами дорослих. Заслуговує на увагу й шанобливе ставлення до вихователів у суспільстві, а також акцентування уваги на природному покликанні до справи виховання.

Ш. Фур'є своїм попередником у поглядах на виховання дітей уважав Р. Оуена. Вірогідно, що деякі педагогічні положення Оуена (всебічний розвиток дитини, поєднання навчання із виробничою працею і гімнастикою, виховання колективізму), які були перевірені практично, стали для Фур'є підкріпленням його власних ідей.

З-поміж усіх утопістів Роберт Оуен вирізнявся тим, що не тільки писав праці, а й на практиці реалізовував чимало ідей у галузі виховання, зокрема й дошкільного. Нагадаймо, що саме він уперше для дітей 2–5 років організував дошкільні заклади, назвавши їх «дитячими школами» (infantschool), у Нью-Ленарку (Шотландія) на початку XIX ст., які стали частиною «Нового інституту по створенню характеру». Переїхавши в Америку і створивши трудову колонію «Нова гармонія», він також організовує дошкільні заклади для дітей до 5 років.

На підставі практичного досвіду Р. Оуен написав кілька праць, присвячених дошкільному вихованню, зокрема «Про заходи з дошкільного виховання і про школи в Нью-Ленарку», «Нові педагогі в школі для маленьких дітей» [5] та ін. Наполягаючи на громадському вихованні малих дітей, Оуен, з одного боку, прагне уберегти дітей від шкідливих впливів суспільства та, з іншого – організувати спеціальне виховне середовище, оскільки й батьки дітей неосвічені або ж малоосвічені і відповідно не спроможні у повній мірі виховувати дітей. Однак, діти не ізольовані повністю від родини – в обідній час і на ніч діти поверталися до батьків.

Для Оуена мета виховання полягала у гармонійному всебічному розвитку дитини. У дошкільному закладі він пропонує реалізовувати фізичне, моральне, естетичне, розумове виховання за допомогою танців (з двох років), військових вправ, співів (з 4 років), бесід про навколишні предмети, прищеплення моральних понять (що таке «добре» і що «погано»), формування нахилів і звичок, які б сприяли щастю дітей. Для дитячих ігор був створений спеціальний майданчик.

Важливе значення надавалося формуванню соціальних уявлень. У дітей розвивалося почуття товарищескості щодо однолітків. Старші діти позитивною

поведінкою надавали приклад для наслідування молодшими, що, як ми вже бачили, було використано у творах Ш. Фур'є.

У дитячій школі малюків поділяли на чотири групи, на чолі з керівними особами і нянями, які вирізнялися кращими розумовими здібностями у порівнянні з іншими, любов'ю до дітей, терплячістю. За здоров'ям дітей стежив лікар.

Отже, заслуга Р. Оуена для розвитку громадського дошкільного виховання полягає, насамперед, у тому, що він першим організовує спеціальні дошкільні заклади («дитячі школи») і реалізовує на практиці різнобічне виховання дітей за допомогою спеціальних вихователів.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Проблема громадського дошкільного виховання розглядалася окремими філософами і педагогами у різні часи, насамперед в утопічних працях, в яких описувалася ідеальна гармонійна держава. Найбільше педагогічних ідей представлено у творах Платона, Т. Кампанелли, Ш. Фур'є, Р. Оуена. Багато їхніх прогресивних ідей уже втілено в практику дошкільного виховання, частина заслуговує на вивчення та реалізацію, зокрема: велика увага дошкільному вихованню з боку держави, поєднання вільного виховання дитини з цілеспрямованими виховними впливами дорослих, створення у закладах дошкільної освіти умов для реалізації різноманітних дитячих потреб та інтересів, поважне ставлення до вихователів у суспільстві та ін.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Василькова Ю. В. Педагогические взгляды Шарля Фурье. М.: Педагогика, 1986. 273 с.
2. Історія дошкільної педагогіки: Хрестоматія / Упор.: З. Н. Борисова, В. З. Сміль. 2-ге вид., допов. К.: Вища школа, 1990. 321 с.
3. Кампанелла Т. Місто Сонця // Мор Т., Кампанелла Т. Утопія. Місто Сонця / Перекл. з лат.; Вступ. сл. Й. Кобова та Ю Цимбалюка. К.: Дніпро, 1988. с. 132–182.
4. Морелли. Кодекс природи // Утопический социализм: Хрестоматія /общ. ред. А. И. Володина. М. Политиздат, 1982. С. 154–173.
5. Оуен Р. Про заходи з дошкільного виховання і про школи в Нью-Ленарку. Нові педагоги в школі для маленьких дітей // Історія дошкільної педагогіки: Хрестоматія / Упор.: З. Н. Борисова, В. З. Сміль. 2-ге вид., допов. К.: Вища школа, 1990. С. 70–73.
6. Рацун А. Б., Радул О. С., Рацун О. А. Історія зарубіжної педагогіки: навч. посібник. Кіровоград, КДПУ ім. В. Винниченка, 2008.
7. Фурье Ш. Новый хозяйственный мир, или

природосообразный социетарный способ действия // Избранные сочинения: в 4 т. Т. III. М.: АН СССР, 1954. С. 113–596.

8. Фурье Ш. О воспитании при строе гармонии / пер. с фр. Г. М. Филиппова / Ред., ввод. статья и примеч. И. И. Зильберфарба. М., 1939. 294 с.

9. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки: навчальний посібник / Упор. З. Н. Борисова, В. У. Кузьменко / За заг. ред. З. Н. Борисової. К.: Вища школа, 2004. 329 с.

REFERENCES

1. Vasylykova, Yu. V. (1986). *Pedagogicheskiye vzglyady Sharlya Fourier*. [Pedagogical Ideas of Charles Fourier]. Moskva.
2. *Istoriya doshkil'noyi pedahohiky: Khrestomatiya* (1990). [History of Pre-School Pedagogics: a Reader]. Kyiv.
3. Campanella, T. *Misto Soncyu*. [The City of the Sun]. Kyiv.
4. Morelly. *Kodeks prirody*. [The Code of Nature]. Moskva.
5. Ouen, R. *Pro zakhody z doshkil'noho vykhovannya i pro shkoly v Nyu-Lenarku. Novi pedahohy v shkoli dlya malen'kykh ditej*. [About the Activities in Pre-School Upbringing and about Schools in New Lenakru. New Pedagogues in the School for Small Children]. Kyiv.
6. Ratsul, A. B., Radul, O. A. (2000.). *Istoriya zarubizhnoyi pedahohiky: navch. Posibnyk*. [History of Foreign Pedagogy: a Study Guide]. Kirovohrad.
7. Furier, Sh. (1954). *Novyj khozyajstvennyj mir, ili prirodosobraznyj societarnyj sposob dejstviya*. [New Economic World or Nature Matchable Way of Actions]. Moskva.
8. Furier, Sh. (1939). *O vospitanii pri stroie harmonii*. [About the Upbringing in the Order of Harmony]. Moskva.
9. *Khrestomatiya z istoriyi doshkil'noyi pedahohiky*. (2004). [A Reader in History of Pre-School Pedagogy]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

РАДУЛ Ольга Сергіївна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: дошкільне виховання у поглядах утопістів.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

RADUL Olga Serhiivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy of Preschool and Primary Education of the Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

Circle of scientific interests: preschool education in the views of utopians.

Стаття надійшла до редакції 08.08.2020 р.

УДК 001.8(075.8)

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-59-62

РЕБУХА Лілія Зіновіївна –

доктор педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри освітології і педагогіки

Тернопільського національного економічного університету

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0054-0651>

e-mail: L_Rebukha@ukr.net

МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ: СПОСОБИ ПОШУКУ ТА ОПРАЦЮВАННЯ НАУКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Методологія слугує вченням про організацію діяльності. Таке формулювання однозначно визначає і предмет методології, яким є сама організація діяльності. Для «методологічної діяльності» та «методологічної роботи» як основи професійної діяльності «притаманний мінімальний зміст і максимальний обсяг охоплення найбільш суттєвих зв'язків і відношень» [4, с. 175]. Вартісна сутність зазначених категорій полягає в тому, що вони мають значний вплив на визначення методології наукових досліджень, зокрема на окреслення її змістовлених ознак, формування структури, форм виявлення та механізмів її умов здійснення [1, с. 57]. Це, відповідно, актуалізує способи пошуку та опрацювання необхідної наукової інформації, котра є важливою для досягнення методології наукових досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Початки методологічних засад діяльності відображено у працях В. Стюпіна [3, с. 5], який засвідчував, що в роботах Р. Декарта «Роздуми про метод» й Ф. Бекона «Новий Органон» представлено методологічне мислення, що слугує важливою складовою як наукових пошуків, так і всіх життєвих форм діяльності людини. Для такого підходу до організації результативної діяльності об'єктивно властиве існування ідеального об'єкта, визначення предмета пізнання, віднаходження та обґрунтування дієвих способів і методів дослідження й проведення практико-орієнтованого експерименту.

Водночас нині науковці [4, с. 25] активно обговорюють проблемні питання методології, що є найбільш досконалою формою мислення і професійної діяльності. Окреслена таким чином мислєдіяльність сповна передбачає оцінку, дослідження-розвідку; віднаходить і розробляє дієві теоретичні способи та засоби подолання проблем. У повнозначному розумінні методологія, на переконання А. Фурмана [4,

с. 27], є наукою і мистецтвом, які уможливають досконале мислення та ефективну діяльність в усіх сферах суспільного життя особистості. Науковці О. Антонова, Л. Барановська та Д. Чернілевський [5, с. 34] вважають, що для методології як вчення про обґрунтовані способи організації та побудови теоретико-практичної діяльності людини властивий загальний характер. Вона здатна конкретизуватися відповідно до різних форм цієї діяльності.

Відомий методолог сучасності Г. Щедровицький [6, с. 331] логіко-змістовно змодельовав два способи побудови методології: науковий, що спрямований на дотриманням норм наукового мислення (окреслює предмет і об'єкт знання, задіяння засобів і технік мислєдіяльності для формування подальших наукових розвідок) та суто методологічний, що передбачає чітку регламентовану методологічну роботу (реалізовує практикування). Методологічні засади науки досліджував Е. Юдін (здійснив її системний аналіз) [7], тоді як Д. Чернілевський розкрив сутнісну значимість методології наукової діяльності [5]; С. Стюпін виокремив філософсько-методологічні засади генези соціально-гуманітарних наук [3]; Л. Ребуха звернула увагу на здатність сучасної методології і теорії пізнання вирішувати та одночасно пояснювати проблеми професійного повсякдення [1].

Мета статті – охарактеризувати особливості методології наукових досліджень, що розкриваються у способах пошуку та опрацюванні наукової інформації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Результативне проведення наукових досліджень значною мірою залежить від своєчасного забезпечення інформацією про нові досягнення в сфері науки та ефективного використання її в наукових, дослідницьких та проєктних цілях. Скласти достовірне уявлення про наукове дослідження неможливо без отримання

повної і достовірної інформації щодо досягнень сучасної науки. Важливу роль при цьому відіграють документальні джерела інформації. Нині документ розглядається як матеріальний об'єкт, що містить інформацію в закріпленому вигляді. Тоді як наукові документи містять результати теоретичних чи експериментальних досліджень науковців, розкривають шляхи і характер наукових досліджень, описують хід і методику їх проведення. З їхньою допомогою можна простежити історію найважливіших відкриттів.

Для способів пошуку наукової інформації важливо знати, що більшість наукових документів опубліковані, тобто є виданнями. Серед них можна виділити: праці видатних вчених; повні зібрання творів класиків певної наукової сфери; монографії – наукові видання, що містять всебічне і повне дослідження однієї проблеми або теми і належать одному або декільком авторам; тематичні збірники та фахові видання, що складаються зі статей різних авторів, присвячених огляду декількох питань окремої теми чи нерозв'язаної наукової проблеми. Такі наукові видання, на відміну від монографії не висвітлюють теми в цілому, але детально розглядають її окремі аспекти, які є найбільш значущими або актуальними.

Особливе місце серед наукових документів належить дисертаціям і авторефератам до них. Для проведення наукового дослідження слід враховувати, що дисертація як кваліфікаційна наукова робота з певної галузі науки містить сукупність наукових результатів, наукових положень, котрі висуваються автором для публічного захисту. Результати дисертаційної роботи свідчать про особистий внесок автора в науку та його особистісні якості як вченого [1]. Автореферат, як важливий документ, слугує для всезагального ознайомлення широкої наукової громадськості з науковим внеском дисертанта. В авторефераті викладаються основні ідеї та висновки, показано внесок автора в проведені дослідження, відображені ступінь новизни і практична значущість результатів. Автореферат володіє всіма правами наукового видання.

Нині існує низка методів аналізу документів: інформаційний, термінологічний, контент-аналіз, психолінгвістичний, метод експертних оцінок, бібліографічний. Аналіз необхідних літературних джерел включає в себе пошук вихідних джерел інформації в поєднанні з попереднім вивченням їх змісту. Літературні джерела інформації найчастіше

використовуювані при підготовці письмових робіт. Всі джерела інформації, що використовуються при підготовці письмових робіт, можна віднести до таких типів поділу:

– друквані джерела інформації. До них належать періодичні видання, які поділяються на газети і журнали та деякі інші види спеціальних видань; книжкові видання, яких набагато важче класифікувати в міру їхнього тематичного розмаїття;

– спеціалізовані інформаційно-пошукові системи. Порівняно новий засіб пошуку, збору, систематизації і аналізу вихідних джерел інформації, що пов'язаний із появою і стрімким прогресивним розвитком інформаційних технологій (винахід комп'ютера, розробка досконалих операційних систем і нових засобів програмування та ін.);

– електронні джерела інформації. На ці джерела інформації припадає Інтернет та інша інформація, яка поширюється в електронному вигляді.

Одна із найважливіших технологічних процедур – це збір первинних джерел інформації за темою дослідження. При проведенні збору важливо систематизувати необхідні літературні джерела, так як основне завдання систематизації полягає в упорядкуванні та згрупуванні всього зібраного матеріалу не лише за змістом, а й за послідовністю його використання при підготовці письмової роботи. Систематизований аналіз виконує дві основні функції:

– здійснення ретельної перевірки повноти відбору літературних джерел;

– зреалізування перевірки відповідності вихідних даних цих джерел.

При підготовці письмової роботи не менш важлива роль відводиться правильному веденню записів прочитаного, які слугують найбільш ефективним методом обробки інформації, що міститься в наукових джерелах. Якщо процес читання супроводжується фіксацією обраних вагомих фрагментів (складання плану, написання тез, резюме, анотацій, конспектування тексту, складання виписок тощо), то надійність засвоєння прочитаного матеріалу багаторазово зростає. Ознайомлюючись з науковою книгою чи іншими науковими документами багато корисних відомостей можуть дати її випускні дані (прикнижкова анотація, передмова, вступна стаття). Особливо уважне читання допроваджує здобувача науково-дослідної роботи до повного усвідомлення знайденої інформації. Тоді власні думки, що виникають в процесі

ознайомлення з роботами науковців та обдумування над їхнім змістовим наповненням слугують основою для отримання власного нового знання.

В процесі вивчення літератури з обраної теми використовується тільки та інформація, яка має безпосереднє відношення до проблематики наукового дослідження і тому саме вона є найбільш цінною та корисною. Водночас вирішення наукового завдання вимагає вмiлого його подiлу на певнi частини, кожну з якої слiд продумувати до дрiбниць. Працюючи над певним питанням або роздiлом наукового дослідження, не слiд забувати про його зв'язки з власною науковою проблематикою в цiлому.

Вiдбiр та оцiнка фактичного матерiалу для написання наукової роботи – це наукова творчiсть (вимагає цiлеспрямованих зусиль, особистiсної наполегливостi i вмотивованого бажання), яка передбачає значний обсяг роботи, пов'язаної з пiдбором основної та додаткової iнформацiї, її узагальненням i поданням у формi, зручнiй для проведення аналізу та написання висновкiв. Тому важливо навчитися вiдбирати лише тi науковi факти, якi характеризуються особливими властивостями – новизною, об'єктивнiстю, точнiстю i достовiрнiстю. Новизна наукового факту засвiдчує принципово новий, невідомий досi предмет, явище чи процес. В результатi утворюється нове знання про те, чого ми досi не знали, науково не досягали.

Робота по накопиченню наукових фактiв з обраної теми завжди багатоаспектна. Вона складається iз вивчення опублiкованих лiтературних джерел, ознайомлення з архiвними даними, отримання рiзноманiтних консультацiй, аналізу i узагальнення власних наукових результатiв.

Накопичення попередньої iнформацiї вимагає певного строгого упорядкування. Вся зiбрана первинна наукова iнформацiя оформляється вiдповiдно до рiзних форм: реєстрування нової iнформацiї на спеціальних бланках, анкетах, статистичних картках, що утворюють результативну тематичну картотеку; запис спостереження в лабораторних журналах, витягах з протоколiв засiдань кафедри та iн.; побудова графiкiв, рисункiв, схем та iн. графiчних матерiалiв; оформлення наукових звiтiв; проведення розрахункiв, виконаних за допомогою комп'ютерних програм; виписки з аналізованих лiтературних джерел, документiв (авторефератiв, дисертацiйних досліджень, статей, монографiй, тез конференцiй та iн.).

На початковiй стадiї органiзацiї

наукового дослідження необхідно здiйснити вибiр найбільш прийнятної системи зберiгання первинної документацiї для полегшення успiшного використання зiбраних матерiалiв, що водночас сприяє заощадити велику кiлькiсть часу здобувачами освiтньої програми в подальшому. Одночасно з реєстрацiєю зiбраного матерiалу важливо отриманi данi угрупувати, зiставити, порiвняти, класифiкувати та iн., без чого унеможливлене чiтке структурування наукового дослідження, його написання та формулювання результативних висновкiв. Органiзована таким чином робота дає змогу здобувачу в найкоротшi термiни правильним вибраним шляхом проникнути в наукову проблему та дослідити й зреалiзувати поставленi завдання.

Висновки та перспективи подальших розвiдок напрями. Запропонована методологiчна дiяльнiсть направлена на полегшення наукового пошуку та допомагає встановити ранiше непомiченi зв'язки i взаємозалежностi з даної теми дослідження, сприяє чiткому виокремленню його об'єкта, предмета та окресленню завдань. Проведення такої методологiчної дiяльнiстю унеобхiдне впродовж усього написання наукової роботи, так як вона є однією з центральних та iстотних складових загальної методологiї будь-якого наукового дослідження.

Методологiя наукових досліджень в царинi збору, фiксацiї, зберiгання та класифiкацiї первинної наукової iнформацiї сприяє узагальненню та систематизацiї отриманої наукової iнформацiї для написання цiлісного, логiчно-структурованого оглядового тексту. Перспективами наших подальших наукових розвiдок стане методологiчне забезпечення експериментальної дiяльнiстю.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Ребуха Л. З. Теоретичнi i методичнi засади фундаменталiзацiї професiйної пiдготовки майбутнiх соціальних працівникiв: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Хмельницька гуманiтарно-педагогiчна академiя, Мiнiстерство науки i освiти України. Хмельницький, 2019. 560 с.

2. Ребуха Л. З. Сутнiсний аналіз рiвнiв методологування науково-професiйної соціальної роботи / Л. З. Ребуха // Science Rise: Pedagogical Education, 2017. №2 (10). С. 13–18.

3. Стьопiн В. Наукова рацiональнiсть у техногеннiй культурi: типи та iсторична еволюцiя. Система сучасних методологiй: хрестоматiя у 4-х т. / упоряд.-перекл. А. В. Фурман. Тернопiль: ТНЕУ, 2015. Т. 2. С. 5–10.

4. Фурман А. В. Идея i зміст професiйного

методологування / А. В. Фурман. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 378 с.

5. Чернілевський Д. В., Антонова О. Є., Барановська Л. В. та ін. *Методологія наукової діяльності: навч. посіб. / за ред. проф. Д. В. Чернілевського*. Вінниця: Вид-во АМСК П, 2010. 484 с.

6. Щедровицкий Г. П. *Философия. Наука. Методология*. Москва: Шк. культ. политики, 1997. 656 с.

7. Юдин Э. Г. *Методология науки. Системность. Деятельность*. Москва: Эдиториал УРСС, 1997. 445 с.

REFERENCES

1. Rebukha, L. Z. (2017). *Sutnisnyj analiz rivniv metodologuvannia naukovo-profesijnoyi sotsialnoyi roboty*. [Substantial analysis of the levels of methodology of scientific-professional social work]. Khmelnyskyi.

2. Rebukha, L. Z. (2019). *Teoretychni i metodychni zasady fundamentalizatsiyi profesijnoyi pidgotovky maybutnikh sotsialnykh pratsivnykiv*. [Theoretical and methodical principles of fundamentalization of professional training of future social workers]. Khmelnyskyi.

3. Stiopin, V. (2015). *Naukova ratsionalnist u tekhnogennyi kulturi: typy ta istorychna evolutsia. Systema suchasnykh metodologiy: khrestomatia u 4-kh t.* [Scientific rationality in technogenic culture: types and historical evolution. The system of modern methodologies: a textbook in 4 volumes]. Ternopil.

4. Furman, A. V. (2016). *Ideya i zmist profesijnogo metodologuvannya*. [The idea and content of professional methodology]. Ternopil.

5. Chernilevsky, D. V., Antonova, O. E., Baranovskaya, L. V. (2010). *Metodologiya naukovoyi diyalnosti*. [Methodology of scientific activity: textbook]. Vinnytsia.

6. Shchedrovitsky, G. P. (1997). *Filosofiya. Nauka. Metodologiya*. [Philosophy. Science. Methodology]. Moscow.

7. Yudin, E. D. (1997). *Metodologia v nauki. Sistemnost. Methodology of science. Systematic. Activity*. [Methodology of science. Systematic. Activity]. Moscow.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

РЕБУХА Лілія Зіновіївна – доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри освітології і педагогіки Тернопільського національного економічного університету.

Наукові інтереси: методологія наукових досліджень, фундаменталізація професійної підготовки майбутніх фахівців.

INFORMATION ABOUT THE

AUTHOR

REBUKHA Lillia Zinoviivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Educology and Pedagogy of Ternopil National Economic University.

Circle of scientific interests: methodology of scientific researches, fundamentalization of professional training of future specialists.

Стаття надійшла до редакції 01.09.2020 р.

УДК 378.147

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-62-67

САВЧЕНКО Лариса Олексіївна – доктор педагогічних наук, професор завідувачка кафедри педагогіки та методики технологічної освіти Криворізького державного педагогічного університету
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-4246-3228>
e-mail: larisasavcenko506@gmail.com

КОВАЛЕНКО Вікторія Костянтинівна – аспірантка кафедри педагогіки Криворізького державного педагогічного університету
ORCID <https://orcid.org/0000-0001-8383-2723>
e-mail: kovalenko.vik.k@gmail.com

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ ЗАСОБАМИ ПРЕЗЕНТАЦІЙНОЇ КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРАФІКИ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасний освітній простір спрямований на виховання творчої, креативної особистості, яка здатна приймати нові, креативні рішення та застосовувати новітні технології у просторі. А саме така

особистість починає формуватись у процесі реалізації навчально-виховних завдань у художньо-педагогічній освіті за допомоги формування готовності майбутніх учителів до використання комп'ютерної графіки у професійній діяльності. Якісна підготовка

фахівців залежить від високого рівня педагогічної майстерності викладачів вищої школи, формування компетенцій, художньо-педагогічних якостей особистості яка спрямована на швидкий розвиток у формуванні ринку послуг, впровадження нових стандартів та потреб суспільства. У зв'язку з цим, необхідно звернути увагу на формування професійних умінь у вчителів образотворчого мистецтва при використанні комп'ютерної графіки оскільки вони є базисом для освоєння нових технік.

Мета статі – проаналізувати та обґрунтувати використання візуалізації навчального матеріалу засобами презентаційної комп'ютерної графіки при підготовці майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дає можливість зробити висновок, що науковцями зроблений вагомий внесок у теорію і практику формування професійних умінь майбутніх фахівців образотворчого мистецтва. Зокрема, питанням формування системи графічних знань, умінь і навичок досліджували такі вчені, як: Л. Гриценко, І. Голіяд, П. Дмитренко, В. Селезн. Дослідженням проблеми класифікації спеціальних умінь майбутнього фахівця образотворчого мистецтва присвячені наукові роботи: Б. Ананьєва, В. Кузіна, Е. Шорохова, П. Якобсона та ін..

Виклад основного матеріалу дослідження. Принцип наочності залишається одним з головних принципів навчання. В передмові до книги У. Боумена «Графічне представлення інформації» вказується: «Існує форма представлення інформації: наочна, помітна, зрозуміла всім з дитинства. Такою формою є графіка» [9, с. 5]. Поняття «візуалізація» трактується в [1, с. 6] як один із способів впровадження інформації в масову та індивідуальну свідомість. Основні цілі візуалізації інформації в процесі навчання полягають у тому, щоб привернути увагу до повідомленої інформації, підвищити рівень її сприйняття, рівень засвоєння знань, прискорити сприйняття та засвоєння знань, повторно нагадувати про дану інформацію. Основною функцією візуалізації інформації є її сприйняття.

Психологічний вплив візуалізованої інформації виявляється в процесах переробки візуальних повідомлень емоціях, думках, рішеннях. Важливе значення мають когнітивні аспекти візуального впливу. Одним з таких елементів когнітивної діяльності є відчуття. Другим важливим

елементом когнітивної діяльності є сприйняття. За психологічними дослідженнями стверджується, що момент усвідомлення відбувається за рахунок одноразового сприймання сукупності взаємопов'язаних чинників, а не при вивченні окремих елементів цієї сукупності. Якщо візуалізована інформація являє собою цілісний образ, то при подальшому представленні окремих її елементів студенти будуть згадувати цілісний образ. Найважливішою властивістю сприймання є увага, яку потрібно залучати способом змін, руху, контрасту та виділенням фону. Важливим пізнавальним процесом є також пам'ять, яку можна означити як процес запам'ятовування, збереження і подальшого відтворення матеріалу. Вважається, що природним є процес забування, а не запам'ятовування. В зв'язку з цим, потрібно систематично повторювати інформацію, для того щоб сприйняття було неодноразовим, наприклад під час лекції, при узагальненні вивченого матеріалу, під час підведення підсумків. Важливим психологічним процесом, який відбиває у свідомості людини предмети і явища у закономірностях та зв'язках, є мислення. При візуалізації використовується опосередкований характер мислення, абстрактність, зв'язок з мовою, асоціативність [3, с.13–18].

Можна виділити високоякісні графічні зображення: Corel Draw (векторний графічний редактор); Photo Shop (растровий графічний редактор), Microsoft Power Point (програма підготовки презентацій) та інші.

Програмою PowerPoint можна розробити слайди, які продемонструють зміни у здійсненні процесу. Щоб продемонструвати процес в уповільненому або прискореному темпі, в слайди презентації можна вставляти не лише статичні графічні об'єкти, а й відеофрагменти, звукові фрагменти, анімацію.

Візуалізації навчального матеріалу засобами презентаційної комп'ютерної графіки сприяє застосування *скрайбінгу*. Провідним ефектом скрайбінгу є захват уваги аудиторії специфічними графічними образами, що створюються тут і зараз, виразно акцентуючи на заздалегідь визначених ключових моментах матеріалу, що подається в ідеях, особливостях, відмітних рисах, тобто саме на тому основному, що потрібно сприйняти, усвідомити, запам'ятати. Варто підкреслити, що сучасні студенти звикли до швидких темпів життя, вони непосидючі, їх увагу

важко сконцентрувати на тривалий час. Скрайбінг застосовує той самий принцип, що й дудл (від англ. doodle, що означає «каракулі» або «недбалий малюнок») – малювання від руки, і саме це «живе малювання» заворожує, заінтриговує студента, змушує з інтересом очікувати, що ж буде далі, тим самим занурюючи його в навчальну проблему. Скрайбінг виступає зручним інструментом не тільки для викладу навчального матеріалу. Новизна й привабливість цієї технології дає змогу на її основі організувати самостійну роботу студентів, спрямовану на опрацювання ними вивченого матеріалу, відтворення власного ставлення до об'єкта навчання. Використання скрайбінгу дає змогу надати такій роботі привабливості для студентів, забезпечити її творчий характер, сприяти зацікавленню школярів у набутті нових предметних знань і технологічних умінь [2].

Перший вид – скрайбінг мальований. Процес створення такого скрайбінгу полягає у малюванні від руки зображень, піктограм, схем, діаграм, запису ключових слів, що ілюструють розповідь вчителя паралельно з тим, як він озвучує питання, що розглядається. Наступний вид – це скрайбінг аплікаційний. На аркуш паперу або будь-який інший фон у кадрі викладаються (наклеюються) готові зображення, відповідні супроводжувальному тексту. Третій вид – це скрайбінг магнітний, який цілком аналогічний аплікаційному і має лише ту відмінність, що зображення складаються з магнітних заготовок і кріпляться на презентаційну магнітну дошку [7].

Науковець Кондратюк М. О. у своїй праці зазначає, що головною метою формування художньо-графічних умінь майбутніх художників є: – ознайомлення студентів із сучасним станом та перспективами розвитку комп'ютерного графічного забезпечення, озброєння майбутніх фахівців знаннями методів застосування комп'ютерного графічного забезпечення в комп'ютерних системах та мережах у процесі створення ілюстрованої продукції прогресивних комп'ютерних інформаційних технологій, набуття студентами умінь та навичок використання технологій двовимірного та тривимірного графічного та геометричного моделювання, комп'ютерної поліграфії та Web-дизайну для розв'язування типових задач професійної діяльності фахівців із комп'ютерних систем та мереж [4, с. 4–5].

Отже, тільки успішне виконання людиною будь-якої діяльності слідує накопичення вмінь та дає можливість використовувати їх для досягнення поставленої мети. За умови неналежного виконання діяльності, вміння не будуть сформовані, тому весь процес виконання діяльності буде порушений та не має можливості еволюціонувати

Основними завданнями вивчення художньо-графічних умінь майбутніх учителів образотворчого мистецтва є система загальних теоретичних знань, базових практичних знань, умінь та навичок за допомогою яких створюються складні комп'ютерні графічні 2D/3D – зображення та їх складні композиції (растрові малюнки та фотоколажі, векторні рисунки та точні креслення, реалістичні тривимірні сцени та інтерактивні відеоролики), які призначені для наочної візуальної підтримки професійної діяльності фахівців із комп'ютерних систем та мереж.

Створіть (рекламу, новини, вітання та ін.) для свого факультету, відео ролик на тему: «Мій улюблений факультет», фотосесію «Факультет моїх мрій», комікс «Студентське життя», рекламу «Моя спеціальність», проект «Створення художнього образу України засобами мас медіа», Web – сторінка свого факультету/кафедри/спеціальності/академічної групи.

Проведіть Батл «Дизайн інтер'єру кафе, ресторану»

У ході виконання завдання студентам було запропоновано можливі варіанти вирішення проблеми, а також спрогнозувати можливий розвиток проблемної ситуації при її вирішенні. Наприклад, результатом роботи з кейсом «Битва дизайнерів інтер'єра закладу громадського харчування», «Битва стилів (лофт і класика), (скандинавський стиль і стиль хай-тек) повинен бути готовий продукт, тобто дизайн-проект інтер'єру конкретного закладу, підкріплений відповідними проектно-графічними матеріалами, розрахунками, ескізами, кресленнями, виконаний засобами програмного продукту (Corel Draw, Adobe Photoshop, Auto CAD), вибір якого необхідно обґрунтувати. Важливою частиною роботи з кейсом є остаточна експозиція дизайн-проекту, процедура і форма його офіційного авторського уявлення.

Дизайн інтер'єру	Яскравість	Рівень	Змістовніс	Можливість	Рівень володіння
------------------	------------	--------	------------	------------	------------------

кафе, ресторану	творчих ідей	художньо-технічної візуалізації	ть роботи	використання у практиці	комп'ютерними програмами/технікою
У східному стилі					
У Європейському стилі					
В Українському стилі					
В Азійському стилі					
У класичному стилі					
АРТ-декор					

Студентам було запропоновано створення першої сторінки газети або обкладинки журналу. Так, за допомогою Corel Draw, Adobe Photoshop, Auto CAD відбувалось робота над цим завданням.

Особливе місце у візуалізації навчального матеріалу засобами презентаційної комп'ютерної графіки займає метод творчих вправ-клаузур (Г. Гребенюк, О. Коберник, Г. Сотська та інші) [2, с. 41–43]. Цикли клаузур дозволяють також контролювати рівень засвоєння студентами знань і професійно-художніх умінь, здобутих у системі аудиторних і позааудиторних навчальних занять і добре інтегруються з рештою методів і технологій формування художньо-професійних умінь майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Клаузур – це вид проектної діяльності, з допомогою якої проводиться перевірка практичних навичок студентів при вирішенні архітектурної або дизайнерського завдання. Студенти повинні проявити свої творчі здібності та фантазію, щоб візуалізувати ідею у вигляді макетів, графіків, художніх композицій і ескізів, це допомагає виявити індивідуальні можливості кожного студента, розвинути його самостійність у вирішенні завдань. Студенти повинні вірно розрахувати відведений їм час і застосувати всі свої практичні навички. Отже, клазура – це вид роботи над проектом, який допомагає сконцентрувати творчий потенціал і проявити своє бачення заданої теми. Тобто, клазура допомагає розвивати здатність мислити нестандартно.

Цілі можуть бути різні: 1) пошук загальної ідеї проекту; 2) рішення приватної проблеми (наприклад, пошук варіантів оформлення фасаду); 3) контрольні вправи.

Студенти можуть знати про майбутню роботу, а ось її тема іноді заздалегідь невідома. Ставляться різні завдання, для вирішення кожної відводиться певна

кількість часу.

Наприклад. Завдання 1. «Мурал твоєї школи» (дотримуватись архітектурного стилю твого міста; створити мурал «Гаррі Поттер і школа магії Хогвартс (Hogwarts School)» для виконання потрібні прості і ефективні прийоми графіки. Це розтушовування вугіллям, сангіною, штрихування пером, вугільним і свинцевим олівцем. Обмеження по часу змушує застосовувати туш і акварель в один шар і т. д. Манера виконання завжди відповідає жанру заданої теми. Необхідний навик відобразити найбільш суттєві сторони проекту в максимально короткі терміни.

Завдання 2. Намалюй першу мітлу Гаррі Поттера (Громобой, Нимбус, Блискавка 2000, Фаербол) використовуючи наочно-образні схеми.

Завдання 3. Факультети Хогвартса – чотири відділення школи магів, куди учнів відбирають по типу характеру. Перед розподілом юні маги надягають спеціальний капелюх, який дає відповідь, де чарівник повинен проходити навчання. Використовуючи структурно-логічні конспекти, електронні плакати, комп'ютерні презентації. Презентуй за допомогою комп'ютерної графіки факультети Хогвартса (герби, капелюх, одяг, символічні кольори кожного факультету - червоні рубіни в Грифіндорі, жовті топази в Пуффендуя, смарагди в Слизерині і сині сапфіри в Когтеврані).

Завдання 4. Виконай самостійне завдання, які передбачають активізацію уваги студентів. У вигляді колажу, плакату. Вітальня Грифіндор розташована на сьомому поверсі східного крила замку, що охороняється портретом Гладкої Пані в рожевій сукні. Вона вимагає вимовити пароль кожного, хто намагається пройти в кімнату. Пароль повідомляють учням старости факультету.

Завдання 5. У книгах про Гаррі Поттера, наряди для урочистих випадків обов'язкові. Чому парадні мантії такі страшні, як вони описані в книгах? Створіть колекцію мантій у вигляді малюнку.

Графічні можливості комп'ютера – унікальні. Велике значення мають візуальні ефекти комп'ютера, за допомогою яких можна демонструвати студентам динаміку розвитку процесів та явищ, їх перетворення (можна простежувати динаміку розвитку окремих популяцій, демонструвати фізичні процеси тощо). Комп'ютери роблять інформацію наочною, завдяки чому фундаментально змінюють людську комунікацію, бо носієм інформації стає візуальний образ.

Використання звукових програм надає навчальному процесу із застосуванням комп'ютерів гнучкості при поясненні нового навчального матеріалу та при розв'язуванні завдань. Унікальні можливості комп'ютерних засобів надають студенту значно більше можливостей здійснення обчислювальних і дослідних робіт, аніж при роботі олівцем на папері.

Наприклад. Вправа 1. Створіть мультимедійне портфоліо, структурована колекція «Мода в період пандемії» електронних ресурсів (Fashion style),

Проект «Мода вікторіанської пори». Віртуальний музей – тип web-сайту, оптимізований для експозиції музейних матеріалів; уможливує віртуальний тур, має розширені пошукові можливостей для знаходження й класифікації експонатів.

Вправа 2. Пошуки скарбів, як різновид рольової гри, – пошук прихованого в мережі документа чи важливої інформації до теми заняття за допомогою списку посилань.

У літературній спадщині Леонардо да Вінчі є так звані «передбачення». Насправді це загадки, але сформульовані вони у вигляді опису сцен з майбутнього. Сюжети загадок найчастіше жакливі, як краці картини Босха, а рішення – прості. Найдіть ці предбачення.

Вправа 3. Web-квест, організація виконання студентами проблемних художньо-професійних задач із використанням інформаційних ресурсів Інтернету. Легенда Таємної Вечері. У історії створення картини є легенда. Натурника на роль Христа майстер знайшов у церковному хорі. За легендою, юнак вразив Леонардо своєї одухотвореністю. З роллю Іуди виявилось складніше. Минуло три роки, робота була закінчена, тільки профіль Іуди залишався неготовим. Замовники квапили

художника із завершенням розпису. Як намальовано Іуду і чим закінчилась легенда?

Вправа 4. Навіть в наші дні багато записів Леонардо да Вінчі залишилися не розшифровані. Труднощі читання полягають у багатьох причинах – у нерозбірливому почерку автора, манері записи на слух (іноді майстер поділяв слово на склади, іноді записував два слова разом), дзеркальної записи (Леонардо писав справа наліво). Найдіть за допомогою Інтернет ресурсу, які винаходи є у щоденниках Леонардо да Вінчі.

Комп'ютерна графіка є багатофункціональною складовою графічно-інформаційних технологій, яка найлегше сприймається та найшвидше обробляється (у інформаційному плані) й засвоюється людиною, повною мірою відповідає природним психологічним особливостям сприйняття людиною навколишнього середовища.

Художня діяльність учителів образотворчого мистецтва у професійній діяльності передбачає розвиток його творчих здібностей, формування художнього світогляду, самосвідомості, самоосвіти, естетичного ставлення до дійсності і мистецтва, накопичення необхідного досвіду креативної діяльності.

Висновки та перспективи подальших розвідок на пряму. Доцільність використання візуалізації навчального матеріалу засобами презентаційної комп'ютерної графіки зумовлена необхідністю врахування когнітивних особливостей сучасного покоління студентів, а також потребою ємного подання навчального матеріалу у вигляді, найбільш зручному для його сприйняття, розуміння, засвоєння, запам'ятовування. Урахування психологічних особливостей сприйняття навчального матеріалу студентами, зумовлює звернення до технологій візуалізації інформації, які забезпечують компактність, виразність, динамічність подання змісту навчального матеріалу, донесення його, а також надають платформу для залучення студентів до колективної творчої роботи, в процесі якої знаходять відтворення й практичне застосування, набуті ними знання. Формування художньо-графічних умінь майбутніх художників у процесі вивчення основ комп'ютерної графіки залежить від духовного багатства самого викладача його культури, ерудиції, прагнення і вміння пов'язувати будь-який матеріал із завданням морального виховання з метою комплексного впливу на свідомість, почуття поведінку

студента. Тому оволодіння графічними вміннями дає можливість формувати творчу ініціативу, яка спрямована на пошук найбільш ефективних вирішень завдань та має індивідуально-творчий характер. Подальшу роботу вбачаємо у розробці індивідуальної траєкторії навчання майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Baran V. Ethnogenesis of the Ukrainian people [brief sketch] / V. Baran Kyiv: Society «Knowledge», 2007. 148 p.
2. Belousova L. Visualization of educational material with the use of scribing technology in the professional activity of a teacher / L. Belousova, N. Zhitenyova // Physical and mathematical education: scientific journal, 2016. Issue 1 (7). P. 39–47. URL: <https://core.ac.uk/reader/162608350>.
3. Bryzhata I. Professional skills in the structure of readiness of a teacher of fine arts / I. Bryzhata // Higher and secondary school pedagogy, 2017. Issue 1 (50). P. 13–18.
4. Goncharenko S. Ukrainian Pedagogical Dictionary / S. Goncharenko. Kyiv: Libid, 1997. 373 p.
5. Kondratyuk M. Formation of artistic and graphic skills of the future artists in the course of studying the discipline «Computer Graphics» / M. Kondratyuk. URL: <http://tme.uomo.edu.ua/docs/almanax/26.pdf>.
6. Oreshko M. Scribing: drawing a presentation on interesting books with teenagers-readers / M. Oreshko // School library: today and tomorrow. Moscow, 2013. Issue 2. P. 49–53.
7. Osadchiy V. Information and communication technologies in the process of development of visual thinking of future teachers / V. Osadchiy, K. Osadcha // Scientific Bulletin of Melitopol State Pedagogical University, 2014. Ser.: Pedagogy 1. P. 128–133
8. Milerian E. Psychology of labor and vocational education: selected scientific works / E. Milerian. Kyiv: NPP Interservice, 2013. 290 p.
9. Podlasy I. Pedagogy. New course: textbook [for students. ped universities] / I. Podlasy. Moscow, 1999. in 2 books 576 p.

REFERENCES

1. Baran, V. (2007). *Ethnogenesis Ukrain'skogo naroda*. [Ethnogenesis of the Ukrainian people]. Kyiv.
2. Belousova, L., Zhitenyova, N. (2016). *Vizualizatsiya uchebnogo materiala s ispol'zovaniem tekhnologii skraybinga v professional'noy deyatel'nosti uchitelya*. [Visualization of educational material with the use of scribing technology in the professional activity of a teacher].
3. Bryzhata, I. (2017). *Profesiini uminnia v strukturi hotovnosti vchytelya obrazotvorchoho*

mystetstva. [Professional skills in the structure of readiness of the teacher of fine arts]. Kyiv.

4. Goncharenko, S. (1997). *Ukrainskiy pedagogicheskiy slovar'*. [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. Kyiv.
5. Kondratyuk, M. (2018). *Formirovanie khudozhestvenno-graficheskikh navykov budushchikh khudozhnikov v protsesse izucheniya distsipliny «Komp'yuternaya grafika»*. [Formation of artistic and graphic skills of the future artists in the course of studying the discipline «Computer Graphics»].
6. Oreshko, M. (2013). *Skraybing: risuem prezentatsiyu po interesnym knigam s podrostkami-chitatatelyami*. [Scribing: drawing a presentation on interesting books with teenagers-readers]. Moscow.
7. Osadchiy, V., Osadcha, K. (2014). *Informatsionno-kommunikatsionnye tekhnologii v protsesse razvitiya vizual'nogo myshleniya budushchikh uchiteley*. [Information and communication technologies in the process of development of visual thinking of future teachers].
8. Milerian, E. (2013). *Psikhologiya i professional'nogo obrazovaniya: izbrannye nauchnye trudy*. [Psychology of labor and vocational education: selected scientific works]. Kyiv.
9. Podlasy, I. (1999). *Pedagogika. Novyy kurs : uchebnyk [dlya stud. ped. vuzov]*. [Pedagogy. New course: textbook [for students. ped universities]. Moscow.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

САВЧЕНКО Лариса Олексіївна – доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри педагогіки та методики технологічної освіти Криворізького державного педагогічного університету.

Наукові інтереси: використання комп'ютерної графіки в професійній підготовці майбутніх учителів.

КОВАЛЕНКО Вікторія Костянтинівна – аспірантка кафедри педагогіки Криворізького державного педагогічного університету.

Наукові інтереси: застосування комп'ютерної графіки при підготовці фахівців.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

SAVCHENKO Larisa Alekseevna – Doctor of Pedagogical Sciences. Professor Kryvyi Rih State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: use of computer graphics in the training of future teachers.

KOVALENKO Viktoriia Konstantinivna – PhD student pedagogy Kryvyi Rih State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: use of computer graphics in training.

Стаття надійшла до редакції 10.07.2020 р.

УДК 372.853

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-68-74

САЛЬНИК Ірина Володимирівна –

доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри фізики та методики її викладання
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1117-9862>
e-mail: isalnyk@gmail.com

СІРИК Едуард Петрович –

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри фізики та методики її викладання
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9201-2943>
e-mail: epsiryk@gmail.com

ПІДГОТОВКА ТА ПРОВЕДЕННЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З ФІЗИКИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. У зв'язку зі змінами та перетвореннями, що відбуваються у різних сферах (соціально-економічному, політичному, духовному) життя суспільства нашої держави, посиленням демократичних тенденцій і підвищенням ролі загальнолюдських цінностей, розвитком інтеграційних процесів у науці, освіті, становленням ринкових відносин, розвитком національної культури, а також науковими та соціально-економічними досягненнями суспільства, що обумовлюють тенденцію до його прогресивного розвитку в усіх напрямках, висуваються нові вимоги до системи освітніх в умовах надзвичайної ситуації. У контексті таких змін на навчальні заклади України покладено завдання по підготовці та вихованню соціально-активних, професійно освічених, творчих особистостей, здатних до самоосвіти, самовдосконалення та самореалізації, які б володіли такими особистісними якостями, як системність мислення, інформаційна та комунікативна культура, самостійність, ініціативність, творча активність, відповідальність.

Місце фізики у шкільній освіті визначається значенням науки у житті, її вирішальним впливом на розвиток всіх природничих дисциплін і на темпи науково-технічного прогресу. Стрімкий розвиток сучасної науки призвів до зростання теоретичного рівня курсу фізики в усіх типах навчальних закладів і до збільшення обсягу наукового змісту, який учні не встигають засвоїти за час, відведений навчальною програмою з фізики для загальноосвітньої школи.

Розвиток освітніх технологій у старшій школі в даний час відрізняє зростаючий вплив інтерактивних форм і методів навчання фізики, що відповідають сучасним все зростаючим вимогам до показників якості та ефективності освітнього процесу. Застосування інтерактивних методів навчання під час викладання фізики, є сучасним методичним підходом, що дозволяє орієнтувати учнів на оволодіння теоретичними знаннями у взаємозв'язку з практичним їх використанням. Процес організації освітньої діяльності у старшій школі є об'єктом уваги багатьох вчених, які розробляли особистісно-орієнтовані, зокрема інтерактивні, освітні технології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню ефективних технологій навчання фізики і виховання учнів присвячені праці В. П. Беспалько, М. В. Кларіна, Г. К. Селевко. Основні теоретичні положення особистісно-орієнтованого, інтерактивного підходу в освіті викладені в роботах В. Г. Гульчевської, В. Т. Фоменко, І. С. Якиманської.

Процес реформування освіти в Україні, який мав би усунути вади шкільної практики, насправді часто зводиться до спроб введення нового змісту в рамки старої системи. Адже проблеми радянської системи освіти, що була орієнтована значною мірою на інформативні цілі, автоматично переносяться на сучасний розвиток школи. Вносяться зміни в навчальні плани та програми, збільшується число років навчання в початкових чи старших класах тощо, проте ці заходи істотно не впливають на якість навчання. Як і раніше, в центрі цих перетворень залишається питання «що

вивчати». Такий підхід уже вичерпаний самою практикою розвитку освіти. Адже обсяг знань не може зростати до безкінечності. Все гострішою стає проблема вдосконалення форм організації процесу навчання, знаходження відповіді на запитання «як навчати, як створити умови для розвитку та самореалізації особистості в процесі навчання». Як, залишаючись в рамках класно-урочної системи, підвищити ефективність навчального процесу, досягти високого інтелектуального розвитку учнів, забезпечити оволодіння ними навичками саморозвитку особистості. Значною мірою цього можна досягти, використовуючи сучасні інноваційні технології, зокрема технології інтерактивного навчання, перетворюючи, таким чином, традиційний урок в інтерактивний [2].

Мета статті – обґрунтування технології проведення семінарських занять з фізики в умовах дистанційного навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Особливістю дистанційного навчання є підготовка молоді до життя і громадянської активності в громадянському суспільстві і демократичній правовій державі на заняттях з будь-якого предмета шкільної програми. Це вимагає активізації навчальних можливостей учня замість переказування абстрактної, готової інформації, відірваної від їхнього життя і суспільного досвіду. Уроки також повинні надати учням основні пізнавальні та громадянські вміння, а також навички і зразки поведінки [3].

Уроки мають захоплювати учнів, пробуджувати у них інтерес та мотивацію, навчати самостійному мисленню та діям. Ефективність і сила впливу на емоції і свідомість учнів у великій мірі залежать від умінь і стилю роботи конкретного вчителя.

Отже, суб'єкт навчання має бути налаштований на ефективний процес пізнання, мати в ньому особистісну, власну зацікавленість. Усвідомлювати, що і навіщо він зараз робитиме. Без виникнення цих внутрішніх підвалин: мотивів учіння і мотивації навчальної діяльності – не може бути ефективного пізнання. З цією метою можуть бути використані прийоми, що створюють проблемні ситуації, викликають у дітей здивування, подив, інтерес до змісту знань та процесу їх отримання, підкреслюють парадоксальність явищ та подій. Це може бути і коротка розповідь учителя, і бесіда, і демонстрування наочності, й нескладна інтерактивна технологія. Мотивація чітко

пов'язана з темою уроку, і психологічно готує учнів до її сприйняття, налаштовує їх на розв'язання певних проблем [2].

Як правило, матеріал, вербалізований (словесно оформлений) учнями під час мотивації, наприкінці підсумовується і стає місточком для представлення теми уроку. Цей елемент уроку має займати не більше 5% часу заняття. Як оцінювати роботу учнів під час проведення дистанційних уроків, як підтвердити, що діти справді набули необхідні знання, уміння і навички, сформуливали у себе значущі для сучасного життя цінності та компетентності. Ці важливі проблемні питання спонукають педагогів, які застосовують інтерактивні технології, переосмислювати критерії оцінювання навчальних досягнень школярів. Наприклад, у інтерактивному навчанні важливими є такі вміння, як здатність відстоювати свою думку чи аргументувати свою позицію під час дискусії або дебатів. Отже, оцінювання повинно базуватися саме на цих важливих умінь, а не лише на оцінюванні здатності учня запам'ятовувати та відтворювати фрагменти інформації. Разом із застосуванням традиційних методів оцінювання рівня навчальних досягнень учнів учителі шукають також альтернативні підходи до вирішення цього питання. У розробці підходів до оцінювання першим кроком є чітке формулювання завдань оцінювання. Традиційно це такі завдання:

- показати учням, як вони досягли мети уроку;
- визначити найкращих за результатами учнів;
- стимулювати мотивацію учнів до навчання й отримання знань;
- визначити рівень здібностей учнів;
- з'ясувати, чи є необхідність у додатковому навчанні або «перенавчанні»;
- поставити оцінки [4].

Такі традиційні завдання оцінювання зберігають свою актуальність і на інтерактивних уроках, але поруч з ними перед учителями постають і нові проблеми. Так, на такому уроці вчителі інколи, повідомляючи учням завдання, заздалегідь інформують їх про критерії, за якими воно буде оцінюватися. Такий засіб дає можливість досягнути більшої ефективності навчання. Іноді вчителі здійснюють відкрите оцінювання результатів навчання самими учнями і не використовують результати такого оцінювання для виставлення оцінок у балах [3].

Нові стратегії оцінювання повинні

показати рівень оволодіння навичками мислення і комунікації, вирішення складних проблем і використання правових та інших соціальних інструментів. Оцінювання повинно бути тісно пов'язаним з процесом навчання хоча б тому, що учні засвоюють власне те, за що їх оцінюють. Отже, методика перевірки знань, умінь та навичок має відповідати меті та методиці викладання курсу. Якщо для перевірки знань існують традиційні способи оцінювання, то перевірка навичок вимагає набагато більше часу, а оцінити виховний ефект програми безпосередньо на уроці практично неможливо. Цінності, особисте ставлення проявлятимуться в реальному житті; завдання ж учителя – надати учням можливість проявляти і захищати власну думку в будь-яких навчальних ситуаціях у класі та поза школою [8].

Ми вважаємо, що оцінювання досягнень школярів повинно мати потрібний характер: вчителям рекомендовано перевіряти роботу учнів і її результати відразу після закінчення засвоєння матеріалу, що міститься в розділі програми, а також в кінці семестру і шкільного року. На відміну від існуючих сьогодні думок про відмову від поточного оцінювання на інтерактивних уроках вчителю треба приділяти більше уваги поточному оцінюванню роботи учня під час уроку (а також оцінюванню домашніх робіт), аніж тестам у кінці семестру. Діагностична і класифікаційна цінність такого «м'якого оцінювання» є важливою на інтерактивних уроках. Варто також дбати про те, щоб оцінювання не заважало самому процесові навчання: воно повинно виконувати допоміжну функцію, а не бути окремою пріоритетною функцією вчителя. Бажано застосувати подвійну форму оцінювання – оцінювання в рамках шкали оцінок-балів і описове оцінювання, яке дає можливість краще передати учням та їхнім батькам інформацію про способи і результати їхньої роботи, досягнення і труднощі учня [5].

Бажано оцінювати також те, як учень бере участь у навчальній діяльності – його активність на уроці, спосіб спілкування з товаришами, готовність до співпраці і прийняття відповідальності, дотримання правил обміну думками та інших норм поведінки на уроках. Цей аспект оцінювання не може замінити інших, більш суттєвих критеріїв, але його не можна недооцінювати чи зовсім не враховувати. При цьому важливо, щоб учні на початку занять могли ознайомитися з правилами поведінки на

уроках [4].

Багато вчителів, які застосовують інтерактивні технології під час дистанційного навчання для опрацювання матеріалу важливого змісту і для формування в учнів умінь вирішувати проблеми, відчувають труднощі у виставленні учням оцінок у балах. На наш погляд, це пов'язано з відсутністю обґрунтованих підходів до розробки стратегії оцінювання, яка тісно пов'язана з підготовкою і плануванням вчителем уроку.

Вибір показників (критеріїв) оцінювання результатів діяльності. Далі вчителю необхідно поставити собі запитання: «Як я зможу переконатися, що учні досягли цих результатів?» Відповідь на це запитання може утворити цілий список дій: що повинні вміти робити учні, якщо урок був результативним. Ці дії учнів і будуть показниками (або критеріями) оцінки. Використовуючи ці критерії, вчитель зможе краще сформулювати очікувані навчальні результати, висловивши їх через дії учнів.

Як приклади прийомів оцінювання можна назвати такі:

- Тест. Завдання тесту може полягати в тому, що учні повинні вибрати правильну відповідь із кількох запропонованих варіантів або знайти «пару» тощо.

- Експрес-опитування. Це можуть бути стислі усні або писемні відповіді (наприклад, за картками на знання основних понять), завдання типу «продовжити речення», заповнити таблицю, намалювати діаграму, скласти схему тощо.

- Розширене опитування. Вчитель пропонує учням усно або письмово дати повну відповідь на поставлене запитання з поясненнями окремих положень, з наведенням аргументів, прикладів. Під час усної відповіді педагог та інші учні можуть ставити додаткові запитання; варіантами цього метода є усний «екзамен» з білетом, письмова контрольна робота, домашнє есе.

- Контрольна вправа або творче завдання. Контрольною може бути оголошена будь-яка вправа. Наприклад, це може бути виступ у суді, підготовка аргументів, виконання завдання в групі, упорядкування документів, написання доповіді, есе-твору, реферату, упорядкування портфоліо тощо.

- Спостереження. Спостереження є одним із головних методів оцінювання при інтерактивних методах викладання; педагог вибирає для себе показники, які він буде відслідковувати протягом заняття, а також учнів, знання яких треба оцінити. Особливу

роль при використанні цього методу відіграють; підготовлені форми для спостереження й оцінювання.

Розглянувши детально методіку підготовки та проведення різних видів семінарських занять, їх особливості та дидактичне значення, можна зробити висновок – щоб семінарське заняття виконувало свої основні функції, під час його підготовки та проведення необхідно враховувати ряд умов [6]:

- семінар потребує певного мінімуму знань, тому проводиться після вивчення теми чи розділу;

- семінар планується з теми, яка дозволяє узагальнити велике коло фактів, поглибити розуміння основних понять, закономірностей, розгорнути обговорення складних питань;

- зміст матеріалу, що виноситься на семінарське заняття, повинен бути посильним для учнів, викликати посильний інтерес, а головне – забезпечити вирішення навчально-виховних завдань;

- питання плану семінарського заняття формулюються коротко і чітко; вони повинні включати весь матеріал теми і бути зрозумілими для всіх учнів;

- рекомендовано виносити на семінарське заняття не більше 4-6 питань;

- плани семінарів складаються на весь курс, а до відома учнів доводяться перед початком вивчення теми, щоб у них було достатньо часу для підготовки; одночасно вчитель рекомендує обов'язкову і додаткову літературу для підготовки до семінару;

- при визначенні тематики семінарських занять враховується умова, що їх повинно бути не більше 3-4 в місяць, тому що підготовка до них пов'язана з додатковим навчальним навантаженням;

- для забезпечення високого рівня самостійної пізнавальної діяльності, в учнів повинні бути сформовані такі вміння: аналізувати літературні джерела, коротко викладати їх зміст, узагальнювати навчальний матеріал, робити короткі повідомлення і доповіді, брати участь в обговоренні, рецензувати виступ, робити виписки із тексту, складати план, користуватися мислинневими операціями аналізу, синтезу, порівняння, виділення головного, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, вміння аргументувати свою думку, виділяти і формулювати проблеми, знаходити шляхи їх вирішення;

- необхідно визначити вид семінарського заняття, враховуючи його

зміст та рівень культури розумової праці учнів.

Ефективність і результативність семінарських занять значно залежать від рівня організації самостійної роботи учнів з навчальною літературою, накопичення необхідних знань для участі в дискусії. Особистісно зорієнтована освіта вимагає нестандартних підходів до проблем навчального процесу і, насамперед, до його активізації, творчих рішень та дій у роботі з учнями.

Світовий досвід показує, що освіта, наука та засновані на них інноваційні технології завжди були базою, фундаментом стійкого розвитку будь-якої країни.

Тому навчальний процес у старшій школі повинен бути організований так, щоб дати випускникові крім професійних знань, навиків, умінь орієнтуватися у постійно зростаючому потоці інформації, ще й спроможність спілкування, умінь працювати в колективі, бути готовим до вирішення конфліктних ситуацій, до постійного поновлення та поповнення знань, пошуку оригінальних рішень в умовах конкуренції [7].

Забезпечення випускника таким комплексом кваліфікації та компетентності повинно проходити в умовах докорінної зміни функцій вчителя, системи і форм організації навчального процесу.

Саме семінарське заняття дає можливість молоді впродовж усього періоду навчання розвивати самостійність, навчатися і спеціальності, і вмінню жити в суспільстві.

Методичні рекомендації, в яких розкриваються загальні методологічні основи підготовки і проведення семінарських занять, дадуть можливість вчителям розробити вимоги до проведення семінарських занять з окремих дисциплін, забезпечити відповідність активних форм організації навчання сучасним дидактичним вимогам [3].

Семінарські заняття:

- сприяють розвитку пізнавальної активності, самодіяльності учнів більшою мірою, ніж будь-які інші форми організації навчання;

- вчать учнів умінню висловлювати свої аргументи й думки, вмінню критично аналізувати аргументи опонентів;

- розвивають логічне мислення, – спонтанне мовлення;

- сприяють глибшому засвоєнню фундаментальних знань, формуванню переконань і виробленню активної життєвої позиції;

- забезпечують оволодіння умінням ставити та вирішувати інтелектуальні проблеми, відстоювати свою точку зору;

- розвивають пізнавальну мотивацію учнів.

Вчитель у ході семінарського заняття може вирішувати такі завдання:

- повторення і закріплення знань;
- контроль знань;
- педагогічне спілкування, безпосередній контакт з учнями, взаєморозуміння та творча співпраця;
- узагальнення і оцінювання знань учнів [7].

Кожен вид семінарського заняття має свої позитивні сторони і недоліки. Педагог повинен оптимально підбирати види семінарських занять, враховуючи умови в яких проходить навчальний процес: рівень підготовки учнів; матеріально-технічне забезпечення; зміст конкретної теми, її обсяг; наявність літератури для самостійної роботи; час відведений для підготовки учнів до семінарського заняття, а також рівень своєї педагогічної майстерності. Результативність семінарського заняття залежить від підготовчої роботи та засвоєння методики проведення кожного окремого виду семінарського заняття [6].

Побудова освіти з урахуванням сучасних вимог на основі компетентнісного підходу призвело до збільшення ролі інтерактивних методів навчання, які допомагають не тільки сформувати вміння та набути досвід через дії, але розширити і поглибити знання, отримані в результаті теоретичної підготовки в більшому обсязі, ніж традиційні методи навчання.

Інтерактивні методи навчання дозволяють активізувати і використовувати величезний освітній потенціал учнів, внести в навчальний процес елементи змагання і використовувати властивість синергії, властиве позитивно функціонуючим системам.

При використанні інтерактивних методів відбувається тісна взаємодія учнів не тільки з викладачем, але й один з одним спостерігається домінування активності учнів в процесі навчання.

У процесі проведення інтерактивних семінарських занять, активна робота учнів повинна відповідати певним принципам: учні повинні спілкуватися між собою; розподіл по групах має бути переважно добровільним, хоча допускається і формування команд викладачем; учні повинні бути психологічно підготовленими до занять інтерактивного

типу; рівень завдань повинен бути адекватним рівню підготовки учнів.

Потрібно відзначити і особливості роботи викладача при такій формі занять: наявність варіативних різноманітних завдань; своєчасне реагування при зупинці роботи груп; необхідність контролю ротації учасників всередині груп; контроль за емоційним станом малих груп; вміння підключати більш активних і швидко схоплюють інформацію учні в до підтримки інших учнів всередині груп.

Інтерактивне навчання як різновид активного, має свої закономірності та особливості. Сенс його в тому, що в освітній процесу залучаються всі учні, кожен робить свій внесок, відбувається обмін знаннями, ідеями, способами діяльності.

Орієнтація методики на діалог «викладач-учень» робить інтерактивні технології особливо цікавими і ефективними. Саме завдяки ефекту новизни і оригінальності інтерактивних методів при правильній їх організації і зростає інтерес до процесу навчання, а значить, і до активізації діяльності учнів.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Таким чином, особливість семінарського заняття в тому, що воно орієнтує учнів на проявлення високої пізнавальної активності в навчальній діяльності. Вчитель на семінарі лише керує колективною діяльністю учнів. Навчання на семінарському занятті відрізняється від традиційного, яке характеризується як взаємодія «вчитель – учень», воно повинно передбачати переважно взаємодію «учень – учень» (учень і навчає, і навчається)

Дуже важливо, щоб семінарські заняття не були одноманітними, щоб учнів цікавили не тільки проблеми, які розглядаються, але й форми їх обговорення, методи роботи на занятті, робили їх цікавими і динамічними. Досягти цього можна використовуючи на практиці різноманітні види семінарських занять та підвищуючи рівень активної пізнавальної діяльності учнів.

До прийомів, що сприяють розвитку активних самостійних дій учня на занятті, можна віднести створення таких ситуацій, за яких він повинен вміти:

- захищати свою думку, наводити аргументи, докази, використовуючи при цьому свої знання й життєвий досвід;
- ставити запитання вчителю й товаришам, з'ясувати незрозуміле;
- рецензувати відповіді;

- допомагати однокурсникам при ускладненнях, пояснювати їм незрозуміле;
- самостійно виконувати завдання, розраховані на читання літератури, спостереження тощо;
- знаходити не одне, а кілька самостійних рішень;
- практикувати вільний вибір завдань, переважно пошукових і творчих;
- бути зацікавленим у колективній діяльності та сприяти творчим пошукам товаришів.

Проведення семінарських занять під час дистанційного навчання активізує роботу учня протягом семестру, змушує його працювати систематично і самостійно, розширює можливості для всебічного розкриття здібностей учнів, розвиває їхнє творче мислення, індивідуалізує навчання, розширює межі самостійної роботи й докорінно змінює взаємовідносини в ланці вчитель-учень, створюючи атмосферу співробітництва.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бойченко Л. Мотивація навчальної діяльності: методичний семінар-тренінг із використанням методів інтерактивного навчання // Завуч. Сер. Шкільний світ. 2011. № 11. С. 1–8.
2. Вовкотруб Л. Інтерактивні технології в системі особистісно зорієнтованого навчання / Л. Вовкотруб та ін. // Сучасна школа України. Сер. Шкільний світ. 2012. № 10 (жовт.). С. 59–80.
3. Волосюк М. А. Інтерактивні форми роботи на уроці / М. А. Волосюк // Управління школою. 2005. № 16–18. С. 70–78.
4. Гаркава Н. Інтерактивне навчання. Практичні поради Н. Гаркава // Відкритий урок. 2012. № 9. С. 25–26.
5. Мороз І. О. Теоретичні та методичні засади інтегрованого навчання термодинаміки і статистичної фізики в педагогічних університетах / Автореф. дис. ...доктора пед. наук за спец.: 13.00.02 – теорія та методика навчання (фізика) / Іван Олексійович Мороз. Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. 40 с.
6. Полат Е. С. Теория и практика дистанционного обучения: учебное пособие для студентов высших педагогических заведений / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева; под ред. Е. С. Полат. М.: «Академия», 2004. 416 с.
7. Петросян О. Р. Метод проектів на уроках фізики // Фізика в школах України. Основа, 2010, №6. 36 с.
8. Шарко В. Д. Сучасний урок фізики: технологічний аспект: посібник для вчителів і студентів / В. Д. Шарко. К., 2005. 220 с.
9. Шульга С. В. Організація індивідуальної роботи студентів засобами ІКТ у підготовці та виконанні лабораторного практикуму з курсу загальної фізики (квантова фізика) / Навч. посібник

для студ. фіз.-мат. фак-тів пед. ун-тів /Наук. ред.: С. П. Величко. Кропивницький: ПП «Ексклюзив-Систем», 2018. 142 с.

REFERENCES

1. Boichenko, L. (2011). *Motivatsiia navchalnoi diialnosti: metodychni seminar-treninh iz vykorystanniam metodiv interaktyvnoho navchannia*. [Motivation of educational activity: methodical seminar-training with the use of interactive learning methods]. Kyiv.
2. Vovkotrub, L. (2012). *Interaktyvni tekhnologii v systemi osobystisno zoriientovanoho navchannia*. [Interactive technologies in the system of personality-oriented learning]. Kyiv.
3. Volosiuk, M. A. (2005). *Interaktyvni formy roboty na urotsi*. [Interactive forms of work in class]. Kyev.
4. Harkava, N. (2012). *Interaktyvne navchannia. Praktychni porady N. Garkava*. [Interactive learning. Practical advice from N. Garkov N. Harkava]. Kyiv.
5. Moroz, I. O. (2012). *Teoretychni ta metodychni zasady intehrovanoho navchannia termodynamiky i statystychnoi fizyky v pedahohichnykh universytetakh*. [Theoretical and methodical bases of integrated teaching of thermodynamics and statistical physics in pedagogical universities]. Kyiv.
6. Polat, E. S. (2004). *Teoriia y praktyka dystantsyonnoho obuchenia: uchebnoe posobyie dlia studentov visshykh pedahohycheskykh zavedenyi*. [Theory and Practice of Distance Learning: A Study Guide for Students of Higher Pedagogical Institutions]. Moskva.
7. Petrosian, O. R. (2010). *Metod proektiv na urokakh fizyky*. [Project method in physics lessons Fizyka v shkolakh Ukrainy]. Kyiv.
8. Sharko, V. D. (2005). *Suchasnyi urok fizyky: tekhnolohichnyi aspekt*. [Modern physics lesson: technological aspect]. Kyiv.
9. Shulha, S. V. (2018). *Orhanizatsiia indyvidualnoi roboty studentiv zasobamy IKT u pidhotovtsi ta vykonanni laboratornoho praktykumu z kursu zahalnoi fizyky (kvantova fizyka)*. [Organization of individual work of students by means of ICT in preparation and performance of laboratory workshop on a course of general physics (quantum physics)]. Kropyvnytskyi.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

САЛЬНИК Ірина Володимирівна – доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри фізики та методики її викладання Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: інтеграція реального та віртуального навчального фізичного експерименту в старшій школі.

СІРИК Едуард Петрович – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри фізики та методики її викладання Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: удосконалення шкільного фізичного експерименту.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

SALNIK Iryna Volodymyrivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Physics and Methods of Teaching it at the Central Ukrainian State Pedagogical University named after Volodymyr Vynnychenko.

Circle of scientific interests: integration of real and virtual physical physical experiment in high school.

SIRYK Eduard Petrovich – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Chair of Physics and Methods of Teaching it at the Central Ukrainian State Pedagogical University named after Volodymyr Vynnychenko.

Circle of scientific interests: improvement of school physical experiment.

Стаття надійшла до редакції 07.05.2020 р.

УДК 371.32 : 37.091.26

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-74-78

ТЕРЕЩУК Андрій Іванович –

доктор педагогічних наук,

професор, завідувач кафедри технологічної освіти

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ORCID:<https://orcid.org/0000-0001-9404-4722>

e-mail: tereshandrey@gmail.com

АБРАМОВА Оксана Віталіївна –

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри теорії і методики технологічної підготовки,

охорони праці та безпеки життєдіяльності

Центральноукраїнського державного педагогічного університету

імені Володимира Винниченка

ORCID:<https://orcid.org/0000-0003-1802-8274>

e-mail: abramova1978oks@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ПОРТФОЛІО У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Підготовка вчителя трудового навчання до організації проєктної діяльності учнів у закладах освіти є актуальним завданням у вимірі нової української школи. Проєктна діяльність учнів, як педагогічний феномен, розкриває широкі можливості для учителя у формуванні ключових компетентностей, відповідних цінностей та ставлень, розвитку системного та критичного мислення учнів.

Досвід співпраці авторів публікації із учителями трудового навчання та проведені анкетування й бесіди з питань запровадження проєктного навчання з метою формування в учнів компетентностей, дали змогу виявити наступні труднощі методичного характеру, які спіткають учителя в організації проєктної діяльності школярів. По-перше, серед основних перешкод, вчителі вказують на недостатню кількість навчального часу для виконання учнями проєктів (98 % опитаних вчителів вказали саме на брак навчального часу). По-друге, вчителі значну частину методичної роботи і навчального часу спрямовують на розробку і створення учнями

навчального проєкту, акцентуючи увагу на його якість, довершеність та презентабельність як практичного результату. Однак поза увагою більшості респондентів (58 % з опитаних учителів) залишилися питання сформованості в учнів умінь, навичок чи компетентностей внаслідок їхньої участі у даному проєкті. Лише незначна частина учителів (близько 10 %) змогли дати відповідь на питання пов'язані з формуванням в учнів умінь, ставлень, цінностей, яких учні набувають у безпосередній роботі над проєктом. Решта 32 % опитаних вказували на ті уміння і знання, які учні могли засвоїти лише у межах засвоєної ремісничої технології, що передбачена змістом навчальної програми з трудового навчання.

Таким чином, актуальним у методичній роботі вчителя є його вміння розробляти, так би мовити стратегію чи «власну авторську методику» для запровадження проєктної діяльності. Тому, важливою професійною характеристикою майбутнього вчителя трудового навчання є його здатність планувати проєктну діяльність таким чином,

щоб можна було не лише спрогнозувати творчий поступ учнів у роботі над проектом але й запланувати і досягти очікуваних результатів передбачених у змісті навчальної програми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Навчально-виховна та розвиваюча цінність проектно-технології для учнівського колективу, докладно обгрунтована у працях відомих вчених психологів, педагогів та методистів-новаторів (Н. Матяш, О. Коберник, В. Сидоренко, Н. Боринець та ін.) та не потребує окремого обгрунтування. Однак, більш проблемним виявляється підготовка вчителя трудового навчання до реалізації компетентнісного навчання та формування відповідних наскрізних навичок нової української школи через організацію проектно-діяльності школярів.

Дисертаційні дослідження В. Сидоренка, Є. Кулика, Л. Оршанського, М. Корця, М. Курача, В. Титаренко, О. Торубари, С. Ткачука, А. Цини та багатьох інших учених, присвячені професійній підготовці майбутніх учителів трудового навчання [3]. У численних статтях, монографіях та методичних посібниках, учені розкривають наукові та організаційно-методичні аспекти підготовки учителів трудового навчання.

Разом з тим, осторонь залишилися питання методичної підготовки майбутніх учителів трудового навчання до організації проектно-діяльності школярів, і зокрема реалізації компетентнісного потенціалу трудового навчання учнів.

Метою статті є розкриття методичного підходу для підготовки майбутнього учителя до організації проектно-діяльності школярів через навчальну технологію портфоліо.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для розв'язання вищевказаного завдання нами було проаналізовано різні навчальні методики і педагогічні технології [2], які б могли допомогти майбутньому вчителю в першу чергу в підготовці до занять, на яких учні будуть проектувати. Проведений аналіз ми здійснювали на основі вище згаданих тут недоліків у організаційній роботі з проектування, які було виявлено за результатами проведеного анкетування та численних бесід з учителями трудового навчання. Проведена робота дозволила розробити власний підхід у методичній підготовці майбутніх учителів трудового навчання, який ґрунтувався на навчальній технології портфоліо.

Розкриємо лише основні аспекти, які

вплинули на вибір саме технології портфоліо у підготовці майбутніх учителів.

Проектна діяльність учнів виходить за межі класно-урочної системи навчання, коли учителю доводиться консультувати учня, і зокрема дистанційно підтримувати його у роботі над проектом. Ця діяльність вмотивована особистісним інтересом учня до проекту, коли він знає і розуміє що він робить і для чого йому це потрібно. Отже, учитель мусить спланувати як навчальну діяльність учня так і спрогнозувати його творчу самостійну, пошукову роботу над проектом. Серед таких методик найбільш помітною за ефективністю можна назвати програму «Інтел навчання для майбутнього» (Н. Морзе, Н. Дементієвська), де автори пропонують створювати проєкт на основі ІКТ [6]. Розробники вказаного методичного забезпечення запропонували підхід, який дозволяє вчителю створювати методичний комплекс індивідуально під окремий учнівський проєкт, з урахуванням усіх його організаційних та методичних особливостей.

Отже, розкриємо методичну сторону використання портфоліо у процесі підготовки майбутніх учителів трудового навчання, з використанням тих ідей проектно-діяльності як це запропоновано авторами вище згаданої програми [6].

Навчальну технологію портфоліо ми розуміємо як цілеспрямований та взаємопов'язаний процес виконання учнями самостійних завдань з відбору оптимальних або кращих результатів навчальної (проектно-технологічної) діяльності, з метою їх презентації або оцінювання.

Поняття портфоліо має давнє походження, коли у Західній Європі на рубежі XV–XVI століть, архітектори пропонували замовникам замальовки або малюнки майбутніх будівель – проєктів із відповідними розрахунками та докладним описом. Ці документи та плани на виготовлення зберігалися в окремій теці, яку називали портфоліо. Сьогодні, у сфері виробництва або бізнесу під портфоліо розуміють спеціально зібрані матеріали, які демонструють найкращі реальні досягнення у певній галузі людської діяльності.

В сучасній системі освіти України портфоліо стає все більш популярною формою науково-методичної діяльності педагога, яка дає змогу перейти від адміністративної системи обліку результативності діяльності в системі оцінювання успішності педагога у навчально-

виховній та науково-методичній роботі.

Зазвичай, портфоліо – це набір матеріалів, які демонструють систему діяльності й досягнення педагога у вирішенні актуальних завдань навчання, виховання і розвитку учнів [5].

Технологія портфоліо активно упроваджувалася в практичній діяльності авторами публікації при підготовці вчителів трудового навчання та вже ставала об'єктом дослідження, проте у контексті проголошених цінностей нової української школи, реалізації компетентнісного підходу, особистісно орієнтованої моделі освіти, дане питання набуває актуальності та потреби обґрунтування й висвітлення. Щоб досягти визначеної мети цієї публікації, детально розглянемо методику роботи учителя трудового навчання із застосуванням навчальної технології портфоліо у контексті організації проектної діяльності учнів.

Проектна діяльність учнів складається з наступних етапів:

- організації та визначення теми і завдань проекту, пошуку оптимальної конструкції виробу чи процесу і розробки плану дій, кресленика чи технологічного процесу для створення продукту,

- наступний етап – процес виготовлення, виконання усіх запланованих робіт;

- завершальний етап – усунення недоліків, підготовка до презентації. Саме на останньому етапі, після завершення всіх запланованих робіт до кінцевого продукту додається портфоліо.

Портфоліо (або проектна тека) учня містить результати усіх вказаних етапів реалізації проекту, а також додаткових етапів запланованих учнем. Портфоліо відображає хід індивідуальної роботи учня, у ньому накопичуються всі робочі матеріали, зокрема, знайдені в мережі або літературних джерелах зразки, інформація про проблему чи ідею яку досліджують в межах проекту, робочі записи чи замальовки, теоретична частина проекту у вигляді рефератів, обґрунтування проблеми тощо. Портфоліо формується на основі банку ідей і пропозицій, яке наповнюється під час роботи над проектом та перетворюється на «портфоліо проекту» по завершенні роботи над ним [8].

Зупинимось на питаннях, для чого потрібне портфоліо й у чому, з точки зору методики трудового навчання учнів, полягає його функція.

Портфоліо демонструє зусилля, динаміку, досягнення, хід індивідуальної роботи учня або учнів у процесі реалізації

проекту. Важливим тут є не стільки те, що з допомогою портфоліо можна презентувати зовнішній результат, тобто продукт, отриманий у процесі роботи над проектом, скільки саму роботу і в тому числі її очікуваний результат. Разом з тим учитель може застосовувати портфоліо як оцінну технологію. Технологія, яку опановують школярі, перетворює процес навчання з репродуктивного на продуктивний. Учень отримує не лише матеріальний, а й освітній продукт, самостійно або з допомогою інших учнів чи учителя здобуває цікаві й життєво необхідні йому знання. Під терміном «життєво необхідні» ми розуміємо ті знання, що дають змогу розв'язати проблему, з якої почалась робота над проектом. Найбільш важливим моментом у цій технології навчання є те, що учні не тільки опановують знання, вміння й навички, а й набувають *досвід* використання як засвоєних раніше, так і нових знань і вмінь в умовах проектно-технологічної діяльності [8].

Таким чином, портфоліо розкриває індивідуальний учнівський досвід роботи над проектом, відображає досвід, що накопичувався впродовж усієї роботи над проектом одного учня або всієї проектної групи. У цьому розумінні портфоліо можна розглядати як оцінну технологію практичних результатів навчання школярів в умовах проектної діяльності.

Портфоліо проекту (проектної теки) містить: – плани виконання проекту, у яких можуть вказуватися індивідуальні завдання для кожного учня чи завдання для всієї проектної групи та визначатися форма досягнення результату в цілому й на кожному етапі роботи; – уся зібрана інформація за темою проекту, у тому числі творчі реферати, ксерокопії літературних джерел, роздруковки з Інтернету, накопичений матеріал учнів тощо; – результати досліджень і аналізу зібраної інформації; – фіксація усіх ідей, гіпотез і розв'язків, рішень, спродукованих у результаті мозкового штурму чи інших інтерактивних методів, тощо; – стислий опис усіх проблем, що виникали у ході роботи над проектом та ідей щодо їх розв'язання; – ескізи, замальовки майбутнього продукту; – технологічні карти на виготовлення виробу; – інші робочі матеріали та чернетки, що об'єднані темою проекту, сюди також можуть входити зображення, світлини, схеми, кресленики чи будь-яка інша графічна інформація, яку учні вважають доцільно застосувати чи ознайомитися для розв'язання досліджуваної проблеми [8].

У процесі підготовки до уроку вчитель повинен враховувати, що метою проектної діяльності є залучення школярів до творчої діяльності та використання знань, вмінь і навичок, здобутих під час вивчення різних предметів, у тому числі з основ наук: математики, фізики тощо.

Учитель плануючи разом із школярами завдання уроку, на якому відбуватиметься проектування, спрямовує їх до формування таких завдань: навчатися плановій діяльності, коли учень повинен уміти визначати мету і завдання проєкту і роботи на уроці, описувати основні кроки на шляху її досягнення, зосереджуватися на досягненні поставленої мети впродовж усієї роботи; набувати навички пошуку, накопичення й обробки інформації, її компонування у вигляді творчих рефератів тощо; уміти визначати достовірність джерел інформації; навчатися аналізувати зібрану інформацію для проєкту, і зокрема уміти бачити спільне у різних джерелах інформації; виконувати заплановані роботи; формувати позитивне ставлення до своєї роботи, конструктивно керувати емоціями тощо.

Зупинимось на процесі формування змісту основних тек портфоліо.

Проектна технологія як суб'єкт-суб'єктна модель навчання передбачає активну та інтерактивну взаємодію не лише учнів, а й учителя. Однак учитель має бути готовим до коригування навчального процесу, здійснення контролю над тими його параметрами, які допоможуть усім учасникам проєкту досягти запланованих навчальних результатів. Одним з таких параметрів є учнівська проектна робота, що може бути представлена у формі учнівського портфоліо або проектної теки. Звідси впливають два основних підходи, що є обов'язковими під час підготовки учителя до уроків, на яких учні будуть проектувати: по-перше, учитель виконує учнівський проєкт і, відповідно, розробляє учнівське портфоліо; по-друге, розробляє власну проєктну теку (портфоліо вчителя) для методичного забезпечення проектної діяльності учнів (розробки ними власних портфоліо).

У портфоліо вчителя відображено його методичну підготовку до організації проектної діяльності учнів та розроблено учнівський проєкт у вигляді учнівського портфоліо, зокрема, розроблену вчителем проєктну теку. Методичний комплекс портфоліо вчителя містить плани-конспекти занять, календарно-тематичне планування, інтерактивний комплекс вправ, які вчитель

застосовує під час уроків технологій тощо.

Учнівська презентація може містити презентацію проблеми й презентацію проєкту в тому вигляді, у якому учень захищатиме результати своєї роботи. Проектування починають з визначення проблеми, її аналізу та презентації для визначення подальших завдань роботи над проєктом. Принагідно, відзначимо можливі види практичних робіт, які викликають в учнів найбільші труднощі, однак саме вони наповнюють зміст портфоліо: визначення головних і поточних (для кожного етапу роботи) цілей і проблемних завдань; генерування ідей для розв'язання визначених проблем; прогнозування наслідків вибору, обмірковування ризиків та прийняття рішень; аргументоване доведення своєї думки; самостійна навчальна діяльність та робота на спільний результат; порівняльна характеристика отриманого результату з поставленими цілями й завданнями, з метою покращення освітнього результату; оцінювання процесу та практичного результату проектування [8].

Виконуючи учнівський проєкт і готуючись до уроків, на яких школярі працюватимуть над проєктом, учителю слід звертати особливу увагу на ці види практичних робіт. Він має ґрунтовно обмірковувати зміст практичних завдань, пояснень чи інструктування стосовно їх виконання, ретельно добирати інтерактивні методи для залучення всіх учнів до процесу проектування тощо.

Висновки та перспективи подальших розвідок наперед. Навчальна технологія портфоліо дозволяє учителю організувати структуровану проєктну, творчу та практичну роботу учнів, і водночас не втручатися у процес навчання учнів, залишаючись лише помічником, рівноправним учасником їх проектної діяльності. Тут є можливість створити навчальне середовище де з успіхом можна формувати найбільш провідні компетентності й навички нової української школи – здатність то комунікації, кооперації, критичного мислення, уміння з різноманітної інформації виділяти спільну, креативність у роботі над проєктом тощо. Також, серед основних переваг цієї навчальної технології є її відтворюваність учителем з будь-яким рівнем досвіду використання педагогічних технологій, і зокрема проектної. Тому описана вище методика впровадження навчальної технології портфоліо виявилася ефективною у підготовці майбутніх учителів трудового навчання (технологій) які ще не

мають педагогічної практики, а також у випадку застосування дистанційного навчання або проведення захисту педагогічних практик дистанційно.

Досвід запровадження навчальної технології портфоліо у процесі організації проєктної діяльності школярів на уроках трудового навчання, дозволяє констатувати про більш ефективне запровадження формувального оцінювання на основі портфоліо учня, що потребує більш докладного дослідження.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Коберник О. М. Трудове навчання в школі: проєктно-технологічна діяльність. 5-12 класи. [За ред. О. М. Коберника, В. В. Бербець, Н. В. Дубова, А. І. Терещук та ін.]. Харків: «Основа», 2010. 256 с.
2. Коберник О. М., Яшук С. М. Наукові засади теорії та методики навчання технологій: навчальний посібник. Умань: ФОП Жовтий, 2013. 289 с.
3. Кулик С. В. Теорія і практика підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності: Автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04; Тернопільський нац. пед. ун-т ім. М.Гнатюка. Тернопіль, 2006. 40 с.
4. Матяш Н. В. Психологія проєктної діяльності школьників в умовах технологічного образования. Мозырь, 2000. 284 с.
5. Методична робота. Положення і накази. [О. Перехейда]. Київ: Редакції газет з управління освітою, 2012. 128 с.
6. Морзе Н., Дементієвська Н. Навчання для майбутнього. Методичні рекомендації для тренерів-методистів. Intel Corporation, 2005. 124 с.
7. Нова українська школа: poradnyk dlya vchytelya. [за заг. ред. Н. М. Бібік]. Київ: Літера ЛТД, 2018. 160 с.
8. Терещук А. І. Проєктна технологія як інноваційна складова технологічної підготовки учнів старшої школи. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. Зб. наук. праць: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 12 (55). Частина 2. Рівне-Київ: Міленіум, 2015. 616 с.

REFERENCES

1. Kobernik, O. M., Verbets, V. V., Dubova, N. V., Tereshchuk, A. I. (2010). *Trudove navchannya v shkoli: proyektno-tekhnologichna diyal'nist'. 5-12 klasy*. [Labor training at school: design and technological activities. Grades 5–12]. Kharkiv.
2. Kobernyk, O. M., Yashchuk, S. M. (2013). *Naukovi zasady teoriyi ta metodyky navchannya tekhnolohiy*. [Scientific principles of theory and methods of teaching technology]. Uman'.

3. Kulyk, Ye. V. (2006). *Teoriya i praktyka pidhotovky maybutnikh uchyteliv trudovoho navchannya do pedahohichnoyi doslidnyts'koyi diyal'nosti*. [Theory and practice of training future teachers of labor education for pedagogical research]. Ternopil'.

4. Matyash, N. V. (2000). *Psikhologiya proektnoy deyatel'nosti shkol'nikov v usloviyakh tekhnologicheskogo obrazovaniya*. [Psychology of project activity of schoolchildren in the conditions of technological education]. Mozyr'.

5. Perekheyda, O. (2012). *Metodychna robota. Polozhennya i nakazy*. [Methodical work. Regulations and orders]. Kyiv.

6. Morze, N., Dementiyevs'ka, N. (2005). *Navchannya dlya maybutn'oho. Metodychni rekomendatsiyi dlya treneriv-metodystiv*. [Learning for the future. Methodical recommendations for trainers-methodologists]. Intel Corporation.

7. *Nova ukrayins'ka shkola: poradnyk dlya vchytelya*. (2018). [New Ukrainian school: a guide for teachers]. Kyiv.

8. Tereshchuk, A. I. (2015). *Proyektna tekhnolohiya yak innovatsiyana skladova tekhnologichnoyi pidhotovky uchniv starshoyi shkoly*. [Project technology as an innovative component of technological training of high school students]. Rivne-Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ТЕРЕЩУК Андрій Іванович – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри технологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Наукові інтереси: підготовка майбутніх учителів технологій.

АБРАМОВА Оксана Віталіївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики технологічної підготовки, охорони праці та безпеки життєдіяльності Центрально-українського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: підготовка майбутніх учителів технологій.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

TERESHCHUK Andriy Ivanovich – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of Technological Education Chair, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Ukraine.

Circle of scientific interests: training of future teachers of technologies.

ABRAMOVA Oksana Vitaliyevna – PhD, Docent at the Chair of theory and methods of technological training, professional labour and life safety, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University, Kropyvnytskyi, Ukraine.

Circle of scientific interests: training of future teachers of technologies.

Стаття надійшла до редакції 09.09.2020 р.

УДК 378.091.12:001.895

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-79-84

ТОЛОЧКО Світлана Вікторівна –

доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки
 Національного університету біоресурсів і природокористування України
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9262-2311>
 e-mail: svitlana-tsv@ukr.net

ВИКЛАДАЧ-ІННОВАТОР ЯК ОРГАНІЗАТОР УЧІННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ СТУДЕНТОЦЕНТРОВАНОГО НАВЧАННЯ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Проект постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2015 р. № 1109» [6] мав на меті сприяти підвищенню мотивації педагогічних працівників (ПП) до фахової діяльності; підтвердженню індивідуальних досягнень в умовах освітнього процесу; розповсюдженню передової практики; стимулюванню до розширення сфери професійних інтересів, самореалізації і професійному зростанню. Цим документом пропонувалося замінити нинішню посаду «Викладач-методист» такими позиціями: «Викладач – експерт, Викладач – інноватор, Викладач – наставник». Вітчизняна освітянська спільнота, у цілому не заперечуючи проти вказаних змін, усе ж сподівається, що вони позитивно вплинуть як на якість освіти, так і на добробут ПП. Критика спрямована передусім на можливість нівелювання посади «Викладач-методист» та актуалізує необхідність забезпечення дотримання прав тим ПП, які вже мають звання «Викладач-методист», до закінчення дії їхніх атестаційних листів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досвід освітньо-наукових інновацій став об'єктом дослідження в роботах науковців: І. Арт'ємова, Ю. Бабанського, В. Безпалька, В. Воронкової, О. Киричука, М. Кларіна, В. Кременя, В. Лозової, В. Лугового, О. Ляшенка, С. Максименка, М. Махмутова, Н. Ничкало, О. Пехоти, О. Пометун, С. П'ясецької-Устич, П. Сауха, Г. Селевка, С. Сисоевої, К. Стоута, О. Топузова, А. Шершун та ін. Основні питання освітньої інноватики в сучасній теорії і практиці досліджували Л. Буркова, Л. Даниленко, І. Дичківська, О. Дубасенюк, Т. Калюжна, О. Козлова, Ю. Красильник, Л. Мільто, О. Огієнко, А. Підласий, О. Попова, І. Пригожин, Ю. Радченко, К. Ушаков, А. Хуторський тощо.

Метою статті є окреслення основних тенденцій і напрямів професійного і особистісного розвитку викладачів-

інноваторів як організаторів учіннєвої діяльності в умовах студентоцентрованого навчання в післядипломній педагогічній освіті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз науково-педагогічної літератури свідчить про те, що вітчизняні вчені приділяли значну увагу питанням інновацій в освіті й науці. Науковцями охарактеризовано понятійно-термінологічний апарат [1; 3; 4], а саме: «інновативність», «інноваційна активність», «інноваційна діяльність», «інноваційна інфраструктура», «інноваційна компетентність педагога», «інноваційна культура особистості», «інноваційна освіта», «інноваційна педагогіка», «інноваційна педагогічна діяльність», «інноваційна система вищого навчального закладу», «інноваційне навчання», «інноваційне середовище», «інноваційний освітній продукт», «інноваційний освітній проект» тощо. У контексті нашої наукової розвідки зупинимося на деяких із них. Чинне законодавство [5] *освітніми інноваціями* називає створення нових або вдосконалення наявних освітніх, навчальних, виховних, психолого-педагогічних та управлінських технологій, методів, моделей, продукції, освітніх, а також технічних рішень у галузі освіти, котрі суттєво підвищують якість, результативність та ефективність освітньої діяльності. *Інноваційною освітньою діяльністю в системі освіти* вважає спрямовану на розроблення й використання у сфері освіти результатів наукових досліджень та розробок навчально-науково-дослідних практик. *Об'єкти інноваційної освітньої діяльності* асоціюються з новими емпіричними та/або теоретичними знаннями, освітнім процесом, освітніми (педагогічними), дидактичними, виховними, управлінськими системами, моделями, методами, інноваційними освітніми програмами і проектами, іншими інтелектуальними продуктами, засобами навчання та обладнання, організаційними та адміністративними рішеннями з метою поліпшення якості освіти, результативності

освітньої діяльності ПП та науково-педагогічних працівників (НПП), закладів освіти.

Сучасні освітні інновації у вітчизняних закладах вищої освіти (ЗВО) детермінуються й актуалізуються впровадженням студентоцентрованого підходу, що передбачає застосування методів для перенесення акцентів з викладачів на студентів. Імплементацією означеного підходу до навчання і викладання в освітньо-науковому процесі досягається дотримання принципів толерантності й поваги до різноманітності здобувачів освіти, їхніх особливостей, потреб, розбудови особистісних освітніх траєкторій; використання різноманітних засобів репрезентації навчально-пізнавальної чи наукової інформації та застосовуваних педагогічних методів, а також їхнє систематичне оцінювання і коригування; формування незалежності, самостійності в поєднанні з наставництвом, фасилітацією і допомогою викладачів; дотримання принципів взаємоповаги у стосунках педагогів і студентів; реагування на побажання чи невдоволення здобувачів освіти.

Наразі постала нагальна потреба змінити пріоритети освітньої галузі з метою підготовки фахівця, коло знань якого не буде обмежене лише раз і назавжди заданими *hard skills* у сфері формалізованих технологій (фінанси, аудит, логістика, маркетинг тощо), здатного сприймати зміни, впливати на них, а також змінювати самого себе, тобто набувати нових навичок і вмінь – *soft skills*, менш формалізованих, необхідних у будь-якій професії. Саме вміння працювати в команді, рефлексивність, відповідальність за власний вибір, комунікабельність, мобільність і є трансверсальними компетенціями, що їх, на нашу думку, має формувати нова освітня парадигма завдяки впровадженню міждисциплінарних досліджень. До них також належать лідерство, критичне мислення, рефлексивне мислення, креативність, здатність брати на себе відповідальність і працювати в критичних умовах, комунікативні навички, співпраця. Серед комунікативних, інтер- та інтраперсональних навичок мають домінувати робота у команді, колегіальність, уміння полагоджувати конфлікти, здатність до компромісу, емпатія, управляти своїм часом, самодисципліна, самоповага, вміння долати кризу, управління емоціями та

стресом, розуміння важливості дедлайнів тощо.

Панівні в сучасній освіті парадигми: *знаннєва* (в основі освіти базові знання та вміння, способи навчання, навички; зміст освіти складається з важливих і необхідних вузькоспеціалізованих знань; значна вага загальнолюдських цінностей); *технократична* (фахівець як носій доведених і науково обґрунтованих та перевірених досвідом знань, еталон, ідеал, норматив, за яким звіряється рівень підготовки, освіченості, вихованості); *гуманістична* (розвиток здобувача освіти, його інтелектуальних потреб і міжособистісних взаємин, допомога в особистісному зростанні; культурологічний підхід до освіти, заснований на інтеграції навчальних дисциплін, створенні цілісного образу епохи, культури, на розумінні співвідношення культури і цивілізації, розумінні кожної галузі знань у формуванні культури і тощо) – нині поволи поступаються *футурологічній* (сучасна освіта й наука повинні бути зорієнтовані на передбачення тенденцій розвитку світу в майбутньому, допомогу нинішнім і наступним поколінням адаптуватися до незворотніх змін у способі життєдіяльності людини й суспільства). Означена парадигма визначається інтегративністю, комплексністю, філософічністю, багаторівневістю, утилітарністю, гуманістичністю тощо. Досягнення *futures studies* ґрунтуються як на актуальних нині інтерпретаціях сутності і завдань науки, так і на усвідомленні важливості творчості та інтуїції у процесі наукової діяльності. Е. Тоффлер у книзі «Шок майбутнього» визначив структуру будь-якої інновації, яка складається з 3 стадій: 1) творча ідея, яка може бути впроваджена в життя; 2) традиційна й інноваційна практика; 3) поширення в суспільстві (маркетингові практики).

Зважаючи на означене вище, *викладач-інноватор* як суб'єкт інноваційної освітньої діяльності має бути автором, розробником, дослідником, користувачем, критиком і пропагандистом нових емпіричних та/або теоретичних знань, освітніх технологій, теорій, концепцій, моделей, методів, інноваційних освітніх програм і концепцій. Водночас йому належить здійснювати відбір, аналіз, діагностування, оцінювання й упровадження у власну професійно-педагогічну діяльність інноваційного досвіду, нових освітніх концепцій, експериментів, методик тощо. Він повинен прийняти

нововведення, перетворити його або використати в освітньому процесі; проєктувати нову систему освітньої/освітньо-наукової діяльності для отримання максимально нового якісного результату; фахово володіти методами дослідницької, експериментальної педагогічної діяльності. Здійснений структурно-логічний аналіз і систематизація уможливили створення таблиці 1 «Професіограма викладача-інноватора у післядипломній педагогічній освіті» з характеристикою особливостей їхньої професійної підготовки, концептуалізацією системних якостей, здібностей, знань, умінь, здатностей, сформованості, готовності, відповідальності і відповідності в синергізмі становлення і розвитку.

Таблиця 1

Професіограма викладача-інноватора в післядипломній педагогічній освіті

<i>Дефініція поняття «викладач-інноватор»</i>	фахівець із креативної інноваційної унікальної діяльності незалежних учасників освітньо-наукового процесу, що здійснюється для віднаходження технологій, концепцій, парадигм, принципів, методів його оновлення, реалізації можливостей здобувачів освіти та забезпечення власного освітнього, професійного, соціального й особистісного розвитку
<i>системні якості</i>	ерудиція, науковий інтелект, креативність, системне і позитивне мислення, здатність до виправданого ризику, динамізм, безоціночна позиція, стійкість до стресів, толерантність до невизначеності, відповідальність, саморозвиток, цілеспрямованість, мобільність, адаптивність, рефлексивність, емоційний інтелект, оптимізм, гуманізм, полікультурність, толерантність, емпативність, розвиненість мови
<i>здібності</i>	наукового пізнання, аналітично-мисленнєвої

	діяльності, системного аналізу, з наукометрії, системно-педагогічного управління, прогнозування, моделювання та планування, генерування нових форм поведінки і діяльності із використанням можливостей життєвого простору, забезпечення режиму саморозвитку
<i>знання</i>	методів науково-дослідницької діяльності, технологій інноваційного педагогічного проєктування, організації та проведення інноваційного навчання, принципів, підходів, технологій, форм, методів, засобів розвитку творчих здібностей і рефлексії студентів
<i>уміння</i>	ставити запитання, що розкривають інформацію, та креативно шукати на них відповіді; перевіряти та аналізувати власний досвід; вивчати та застосовувати кращі педагогічні практики;
<i>здатність</i>	сприймати, систематизувати та транслювати науково обґрунтовану інформацію, досліджувати оточуюче середовище (соціальне, освітнє), інноваційно мислити через осягнення протиріч між наявним та необхідним, креативно й усвідомлено вирішувати їх відповідно до потреб чи запитів здобувачів освіти, створювати можливості для індивідуального вибору
<i>сформованість</i>	розуміння необхідності фахової самореалізації власного потенціалу у професійно-викладацькій діяльності
<i>готовність</i>	до створення спільно зі здобувачем освіти перспективи для неперервного навчання та

	наукових досліджень, життєвих і робочих ситуацій із метою продукування подальших знань, освітнє, наукове, технокорелятивне підприємництво
<i>відповідальність</i>	викладача за використання ефективної спонукально-стимулюючої комунікації; визначення автентичної культуроідентифікації потенціалу особистісних переваг здобувачів освіти і основних сфер для навчання, науки й інтелектуального зростання, вирішення важливих питань та неперервний розвиток (отримувати зворотній зв'язок, установлювати переваги і швидкість навчання й наукових досліджень, рефлексувати та навчатися на досвіді), формування позитивної мотивації майбутніх фахівців до інноваційної діяльності
<i>відповідність</i>	особливостей ціннісно-сміслового усвідомлення життєвого світу запитам щодо розкриття професійного інноваційного потенціалу здобувача освіти для максимальної самореалізації та підвищення ефективності.

Тож основною функцією викладача-інноватора визначимо розбудову інноваційного середовища для досягнення визначених і передбачуваних результатів, консультування здобувачів освіти на їхнє прохання під час самостійно-пошукової роботи в процесі освітньо-науково-пізнавальної діяльності.

Фахова діяльність викладача-інноватора здійснюється відповідно до принципів: організованої інноваційної зміни станів системи освіти, переходу від стихійних механізмів перебігу інноваційних процесів до свідомо реалізації керованих, інформаційної, матеріально-технічної, кадрової забезпеченості реалізації основних етапів

інноваційних освітніх процесів, прогнозування зворотних або незворотних структурних змін в інноваційному соціально-педагогічному середовищі, посилення стійкості інноваційних освітніх процесів, прискорення розвитку інноваційних процесів у системі освіти. Науковцями визначено низку законів здійснення інноваційних процесів: необоротної дестабілізації педагогічного середовища, обов'язкового інноваційного процесу, стереотипізації педагогічних інновацій [1; 3; 4].

Аналіз інноваційних технологій в освіті й науці, котрі покликані підтвердити дотримання викладачем інноваційного режиму провадження освітньої діяльності, його творче самовираження, налаштованість на самовдосконалення, самоосвіту, саморозвиток та забезпечити нову якість освіти, дозволив визначити найважливіші, на нашу думку, а саме:

– *навчання через дію* (створення здобувачем освіти реальних речей в матеріальному світі й отримання знань у процесі діяльності, які сприяють створенню більш складних продуктів праці та продукування нових знань);

– *адаптивне навчання* (використання комп'ютера як інтерактивного засобу для пристосування навчального матеріалу під потреби студента, що відбувається у формі відповідей на проблемні запитання та виконання науково-дослідних творчих завдань, поєднує інтерактивні можливості студента і наставництва викладача, з яким може спілкуватися студент; включає відомості, отримані з різних галузей знань, включаючи інформаційні технології, педагогіку та психологію);

– *віртуальний клас* (онлайн-навчальне середовище, що формується в Інтернеті з доступом до нього через портал, здобувач освіти у віртуальному класі бере участь в синхронному обговоренні, викладач і студенти заходять в віртуальне навчальне середовище одночасно);

– *використання мультимедійних сервісів* (створення за допомогою сервісів (TED-Ed) відеозанять будь-якого рівня складності);

– *застосування інфографіки* (візуальні образи, створені за допомогою програмного забезпечення для редагування ілюстрацій, наприклад: Adobe Illustrator, Inkscape, Corel Draw, Corel Designer, Corel Painter, Adobe Photoshop, Corel PhotoPainter, Gimp);

– *масові відкриті онлайн-курси* (інтернет-класи, створені для великої

кількості учасників для перегляду відео-лекції (нарізаних на 10–15-хвилинні ролики), онлайн-обговорення на форумі разом з викладачами та іншими слухачами; проходження перевірочних завдань та тестів, які передбачають вибір відповіді із запропонованих, виконання творчих завдань, які оцінюються кількома людьми, зокрема і самими слухачами);

– *eLearning* (широкий спектр додатків і процесів для забезпечення здобувачів освіти навчальним матеріалом, зокрема Інтернет, CD-ROM, відео-конференції через супутник тощо);

– *мобільне навчання* (можливість отримувати навчальні матеріали на персональні пристрої – планшети, смартфони та мобільні телефони, спеціальні програми для мобільних пристроїв з посиланнями на освітні сайти роблять доступним будь-який освітній матеріал);

– *«хмарне» навчання* (спільна робота мережі комп'ютерів, об'єднаних у Інтернеті, модель для масштабування джерел відповідно до потреб, що уможливорює навчально-пізнавальну діяльність великої кількості користувачів від онлайн-класів акредитованих університетів до локальних навчальних модулів, які використовуються в приватних закладах)

– *синхронне і асинхронне навчання* (синхронні онлайн-класи припускають одночасну участь у лекціях, обговореннях і презентаціях у визначений час студентів і викладачів; асинхронні передбачають наявність навчального матеріалу, лекцій, тестів і завдань, доступ до яких може бути здійснений у будь-який зручний час. Студентам може даватися часовий інтервал, протягом якого вони повинні вийти для навчання в Інтернет один або два рази, але студенти вільні у виборі цього часу);

– *змішане навчання* (поєднання реального навчання «віч-на-віч» із викладачем у навчальному приміщенні і інтерактивних можливостей за допомогою цифрових матеріалів (здобувачі освіти присутні в закладі один раз на тиждень замість трьох, а вся діяльність із вивчення матеріалу перенесена в Інтернет);

– *перевернуте навчання* (зворотний метод навчання, коли читання лекцій і вивчення предмета відбувається онлайн, а домашнє завдання виконується в реальному навчальному приміщенні);

– *мікронавчання* (отримання інформації невеликими порціями: короткими відео (3–5 хвилин), презентаціями та з

миттєвим зворотним зв'язком – короткими тестами – сприяє кращому засвоєнню матеріалу, дозволяє навчатися протягом робочого дня у зручний час із можливістю використання гаджетів);

– *самонаправляюче навчання* (процес отримання знань, при якому студент сам приймає рішення, без сторонньої допомоги або з консультативною практикою викладача відповідно до власних освітніх потреб, формулює цілі, яких хоче досягти, визначає людські та матеріальні джерела знань, вибирає і здійснює освітню стратегію і оцінює отримані знання);

– *персоналізація* (кастомізація освіти, знання своєї аудиторії і підлаштування під неї контенту й способу подачі і/або її сегменту через проведення попереднього опитування слухачів і аналізу їхніх очікувань, рівня знань, необхідної для успішного навчання інформації);

– *використання смарт-технологій* (інтерактивний навчальний комплекс для створення, редагування та поширення мультимедійних навчальних матеріалів як в аудиторний, так і в позааудиторний час, проникнення різноманітних розумних пристроїв, що полегшують процес фахової діяльності та особисте життя (смартфон, смарткар – інтелектуальний автомобіль, смартборди – інтерактивна інтелектуальна електронна дошка, SMART-система самодіагностики жорсткого диска комп'ютера, розумний будинок тощо);

– *послугування скринкастами* (цифровий відеозапис інформації, що відбувається на моніторі, із можливістю додавання звукового супроводу і коментарів);

– *долучення скрайбінгу* (новітня техніка презентації, коли матеріал ілюструється «на льоту» малюнками фломастером на білій дошці чи аркуші паперу);

– *використання можливостей youtube* (розміщення навчальних роликів, створення власного каналу і викладання уроків там, фоно- та відеотека для створення відеоуроків на інших платформах);

– *застосування креативних технік латерального зсуву* (проведення практичних занять у вигляді конкурсів ідей, фестивалю креативу, мозкового штурму);

– *гейміфікація* (залучення в гру як найважливіший тренд в індустрії інформаційних технологій для навчання людей і розважання та перетворення користувачів у гравців);

– консалтинговий супровід (надання консультативної допомоги педагогам на етапах технологізації та персоналізації досвіду апробації, адаптації та впровадження педагогічної інновації).

Викладач-інноватор, реалізуючи очікування студентів на організацію гнучкого навчання в інтерактивному середовищі та побудову індивідуальної програми для кожного слухача, створює багатопрофільні (міждисциплінарні) програми навчання та освоює нові освітні професії: куратор змісту освітньої/освітньо-наукової програми, фасилітатор, модератор освітнього блогу, тьютор, наставник, консультант, архітектор індивідуальної освітньої траєкторії тощо. Необхідною умовою підготовки викладача-інноватора є підвищення кваліфікації, стажування, неперервний професійний саморозвиток із використанням можливостей формальної, неформальної чи інформальної післядипломної педагогічної освіти. Формування науково-методичної компетентності викладача-інноватора передбачає його оцінювання з використанням основних критеріїв, до яких нами віднесено такі: новизну, оптимальність освітніх інновацій, рівень результативності та якості, можливості творчого застосування інновацій в масовому досвіді.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Проведене дослідження уможливило окреслення основних тенденцій і напрямів професійного і особистісного розвитку викладачів-інноваторів як організаторів учінневої діяльності в умовах студентоцентрованого навчання в післядипломній педагогічній освіті. Викладача-інноватора визначено як фахівця з креативної інноваційної унікальної діяльності незалежних учасників освітньо-наукового процесу, що здійснюється для віднаходження технологій, концепцій, парадигм, принципів, методів його оновлення, реалізації можливостей здобувачів освіти та забезпечення власного освітнього, професійного, соціального й особистісного розвитку. Перспективи подальшого наукового пошуку пов'язані з обґрунтуванням педагогічних умов та аналізом критеріїв оцінювання професійної діяльності викладача-інноватора в післядипломній педагогічній освіті.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Інновації у вищій освіті: глосарій термінів і понять / за ред. І. В. Артьомова. Ужгород: ПП «АУТДОР – ШАРК», 2015. 160 с.

2. Інноваційна Україна 2020 : національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця та ін. НАН України. Київ, 2015. 336 с.

3. Інноваційна діяльність вчителя : термінологічний словник / за заг. ред. О. І. Огієнко. НАПН України. Київ, 2016. 120 с.

4. Національний освітньо-науковий глосарій. Київ : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 524 с.

5. Про внесення змін до Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності : наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2017 № 994. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1171-17#Text> (дата звернення 04.08.2020).

REFERENCES

1. *Innovatsii u vyshchii osviti: hlosarii terminiv i poniat.* (2015). [Innovations in higher education: a glossary of terms and concepts]. Uzhhorod.

2. *Innovatsiina Ukraina 2020 : natsionalna dopovid.* (2015). [Innovative Ukraine 2020: national report]. Kyiv.

3. *Innovatsiina diialnist vchytelia : terminolohichni slovnyk.* (2016). [Innovative activity of a teacher: terminological dictionary]. Kyiv.

4. *Natsionalnyi osvithno-naukovyi hlosarii.* (2018). [National educational-scientific glossary]. Kyiv .

5. *Pro vnesennia zmin do Polozhennia pro poriadok zdiisnennia innovatsiinoi osvithnoi diialnosti.* [On amendments to the Regulations on the procedure for carrying out innovative educational activities].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ТОЛОЧКО Світлана Вікторівна – доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України.

Наукові інтереси: післядипломна педагогічна освіта, професійно-педагогічна та науково-методична компетентність викладачів.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

TOLOCHKO Svitlana Viktorivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor of Pedagogy Department, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine.

Circle of scientific interests: postgraduate pedagogical education, professional-pedagogical and scientific-methodical competence of teachers.

Стаття надійшла до редакції 21.08.2020 р.

УДК 37.147.091.33-027.22:74:004.92
DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-85-90

ЧЕРКАСОВ Володимир Федорович –

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри музичного мистецтва і хореографії
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9112-3468>

e-mail: cherkasov_2807@ukr.net

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ДО ВИКОРИСТОННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРАФІКИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Запровадження Концепції Нової української школи (2016) та Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах (2004) вимагає від вчителів образотворчого мистецтва використання сучасних інтерактивних технологій та інноваційних методів навчання. Надзвичайно перспективним напрямом в образотворчому мистецтві є комп'ютерна графіка, яка забезпечує найбільш сприятливий інтерфейс між вчителем, учнем та електронною обчислювальною машиною. Це дає підстави стверджувати про доцільність вивчення та запровадження кращих надбань суспільства, що відбиває реальний поліфонічний образ світу, сприяє формуванню педагогічної майстерності, стимулює якісні соціокультурні зрушення. У зазначеному контексті обґрунтування проблеми формування готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до використання комп'ютерної графіки в професійній діяльності є своєчасним і актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науковій літературі дослідження проблем дизайн-освіти, розробки комп'ютерної технології навчання, застосування нових інформаційних технологій в навчальному процесі здійснено відомими вітчизняними і зарубіжними науковцями, з-поміж яких: О. Арефьева, Г. Блуднов, А. Василюк, Г. Веселовська, О. Генесаретський, Б. Гершунський, В. Даниленко, О. Зайченко, В. Косів, Б. Ломов, В. Маслов, Н. Мельникова, Д. Миронов, В. Прусак, О. Різник, Г. Селевко, О. Скиба, А. Соловов, Н. Тализша, О. Тихомиров, В. Ходаков. Тематика нашого наукового пошуку значною мірою доповнює дослідження названих авторів, допомагає усвідомити процес формування готовності майбутніх учителів образотворчого

мистецтва до використання комп'ютерної графіки в професійній діяльності.

Мета статті полягає в обґрунтуванні моделі формування готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до використання комп'ютерної графіки в професійній діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні комп'ютерну графіку використовують практично у всіх сферах життєдіяльності людини і, перш за все, в художньому вихованні, у створенні зображень та обробки візуальної інформації, отриманої під час вивчення різних видів мистецтв, а також при спілкуванні з різними видами образотворчого мистецтва. За такого підходу доцільним вважаємо визначення ролі комп'ютерної графіки в науковому середовищі та її місця в системі дисциплін.

Наразі, варто зазначити, що комп'ютерна графіка є складовою інформатики і вивчає засоби і способи створення й обробки графічних зображень за допомогою комп'ютерної техніки. Комп'ютерною графікою називають наукову дисципліну, яка розробляє сукупність засобів та прийомів автоматизації кодування і декодування графічної інформації. Комп'ютерна графіка вивчає методи цифрового синтезу і обробки зорового контенту.

Доречно зазначити, що у ХХІ столітті комп'ютерну графіку досліджують як сучасний вид мистецтва, яке називають цифровим мистецтвом, що входить до загального медіа-арту, тобто зображення, яке створюється, перетворюється, оцифровується, обробляється і виводиться засобами обчислювальної техніки. Для виведення графіки використовують монітор, принтер, плотер тощо.

Вельми цінним є те, що комп'ютерною графікою займаються програмісти, художники і дизайнери, які розробляють програми масового використання та сучасні мультимедійні програми.

Комп'ютерна графіка застосовується для створення спецефектів у презентації творів образотворчого мистецтва, проведенні відеоконференцій, обробки цифрових матеріалів, в роботі з цифровим телебаченням та Інтернет ресурсами.

За видами комп'ютерна графіка поділяється на растрову, векторну, фрактальну та тривимірну. Растрова графіка використовується у поліграфічному виробництві та електронних виданнях. У загальному вигляді вона нагадує мозаїку, яка складається з одного розміру пікселів. Чим менше розміри пікселів і чим їх більше, тим якісніше передається гама відтінків і краще виглядає загальне зображення картинки. Векторна графіка використовується в разі створення ясних і чітких контурів, значною більшістю при створенні логотипів і схем, а також у картографії та інженерній графіці. Векторна графіка представляє зображення у вигляді аплікацій окремих базових об'єктів, а саме: прямокутників, овалів, відрізків, кривих тощо. Тож цілком закономірно, що такий вид графіки характеризується кольоровою насиченістю об'єктів зображення, наявністю невеликих за розміром файлів зображення, доступності модефікацій зображень.

Передусім визначаємо, що вельми цінною є фрактальна графіка, яка використовується при моделюванні тих чи тих процесів, для автоматичної генерації абстрактних зображень. Порівняно з векторною і растровою графікою рисунки, які складаються з подібних між собою елементів мають менший розмір. Технологія побудови фрактального малюнка відбувається за певним алгоритмом. Не зважаючи на використання досить складних формул і понять, фрактальна графіка відрізняється простою модифікацією зображень та можливістю їх конкретизації. Тривимірна графіка використовується в мультиплікації, кінематографії, моделюванні сценічних об'єктів і процесів. Вона асоціюється з об'ємними моделями об'єктів наближених до реальних величин оточуючого середовища. Сприймання об'єкта відбувається не в екранній площині, а як об'єкта, який можна розглядати з різних сторін. Тривимірна графіка представляє собою технологію більш складну у створенні та редагуванні. Тож в апіорі вона має більше можливостей моделювання різних об'єктів за об'ємністю зображення.

Для обґрунтування ключової дефініції, тобто моделі формування готовності майбутніх учителів образотворчого

мистецтва до використання комп'ютерної графіки у професійній діяльності вартісним вважаємо визначення сутності поняття «модель», що широко використовується в різних сферах. Слово «модель» походить від латинського *modulus* – «міра, мірило, зразок». «Модель – це об'єкт, що заміщує оригінал і відображає найважливіші риси і властивості оригіналу для даного дослідження, даної мети дослідження за обраної системи гіпотез» [3, с. 44]. С. Гончаренко пропонує під моделлю розуміти «еталон, стандарт, зразок, примірник чогось; схему для пояснення якогось явища або процесу» [2, с. 195]. А. Уйомов стверджує, що модель – це: «система, дослідження якої слугує засобом для отримання інформації про іншу систему» [5, с. 48], В. Маслов інтерпретує модель як «суб'єктивне відтворення в свідомості людини або групи людей і зовнішнє відображення різними способами та формами найбільш суттєвих ознак, рис та якостей, властивих конкретному об'єкту, процесу, які об'єктивно йому (об'єкту) притаманні і дають загальну уяву про феномен, що нас цікавить, чи його окремі складові» [7, с. 19].

Модель формування готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до використання комп'ютерної графіки в професійній діяльності в контексті предметного поля нашого дослідження містить три блоки, а саме: методологічно-цільовий (мета, завдання, підходи, принципи); змістово-процесуальний (етапи, зміст, форми, методи, технології); діагностично-результативний (критерії, показники, рівні готовності).

Методологічно-цільовий блок передбачає постановку мети, завдань, враховує положення методологічних підходів, загальнодидактичних та спеціальних принципів; увиразнює уявлення про спрямованість освітнього процесу на формування готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до використання комп'ютерної графіки в професійній діяльності. Сформованість складових методологічно-цільового блоку мотивує студентів у професійно спрямованому контексті, визначає потребу в успішному виконанні поставлених завдань, забезпечує усвідомлене й творче сприйняття методологічних підходів, орієнтує майбутніх учителів на використання загальнодидактичних та спеціальних принципів в опануванні технологічними процесами комп'ютерної графіки.

Метою є обґрунтування й експериментальна перевірка педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до використання комп'ютерної графіки у професійній діяльності. Реалізація мети дослідження передбачає розв'язання таких завдань: аналіз наукової літератури та уточнення ключових понять дослідження; обґрунтування та експериментальна перевірка педагогічних умов; визначення критеріїв, показників та рівнів сформованості зазначеного феномена; розробка технології формування готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до використання комп'ютерної графіки. До методологічних підходів варто віднести: акмеологічний, аксіологічний, компетентнісний, системно-діяльнісний, інтегративний, середовищний, особистісно зорієнтований. Зазначені підходи реалізуються на засадах певних принципів: фундаменталізації, гуманізації, демократизації, неперервності, системності, діалогічності, культуровідповідності, які не виключають один одного і не суперечать один одному, а поглиблюють і розширюють уявлення про багатогранність досліджуваного феномена.

Змістово-процесуальний блок увиразнює практичну реалізацію моделі формування готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до використання комп'ютерної графіки в професійній діяльності відповідно до педагогічних умов: цілеспрямованої мотивації майбутніх учителів образотворчого мистецтва до використання комп'ютерної графіки в професійній діяльності в процесі вивчення фахових дисциплін; оволодіння майбутніми вчителями образотворчого мистецтва теоретичними знаннями про сутність, зміст комп'ютерної графіки та методику її використання; удосконалення практичних умінь і навичок формування готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до використання комп'ютерної графіки у професійній діяльності.

Змістово-процесуальний блок формування готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до використання комп'ютерної графіки у професійній діяльності об'єднує традиційні та інноваційні форми, з-поміж яких: лекції візуалізації, лекції проблемного типу, семінар-проекти, семінар-дискусії, семінар-дебати, самостійна робота, індивідуальна робота, науковий гурток, практика, тренінги, студентські наукові конференції. До даного блоку

належать технології, як-от: технічні, програмні, мережеві (соціальні мережі, блоги, Інтернет-сайти, вебіари, форуми, Youtube). Позитивний результат у формуванні досліджуваної дефініції забезпечено використанням загальних та спеціальних методів, а саме: евристичних, дослідницьких, проєктних, проблемних, ігрового моделювання, інтерактивних, рольової перспективи, а також поєднання аудиторної роботи з позааудиторною діяльністю.

Стрижнем такого підходу є виокремлення засобів формування готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до використання комп'ютерної графіки в професійній діяльності, з-поміж яких: навчальна фахова література, у тому числі періодична, візуальні, аудіо- та відеозасоби, мультимедіа.

У діагностично-результативному блоці моделі з урахуванням положень компетентнісного й текстоцентричного підходів представлено діагностувальний інструментарій оцінювання сформованості рівнів готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до використання комп'ютерної графіки в професійній діяльності за наступними критеріями: мотиваційно-ціннісним – тестовий опитувальник «Мотивація особистості до успіху» А. Реана (адаптований відповідно до теми дослідження), авторський опитувальник «Критичний аналіз медіатексту»; знаннявим – авторський тест «Грамотність (медіаосвітня, медіалінгвістична, медіадидактична)».

У діагностично-результативній площині відбувалося діагностування рівнів, корекція і контроль за результатами формування готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до використання комп'ютерної графіки в професійній діяльності.

У такому тлі, у контексті дослідження розроблено критерії формування готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до використання комп'ютерної графіки у професійній діяльності, а саме: аксіологічний, гносеологічний, праксеологічний. Як зазначається в «Енциклопедії освіти», під критеріями і показниками якості навчальної діяльності розуміють «сукупність ознак, на основі яких складається оцінка умов, процесу й результату навчальної діяльності, що відповідає поставленій меті» [4, с. 434].

Аксіологічний критерій створює підґрунтя для орієнтації на цінності, що сприяють розв'язанню проблеми вибору та

запровадженню комп'ютерних технологій, що відповідають колективним інтересам і нормам в конкретних практичних ситуаціях. Аксиологічний критерій засвідчує ціннісне ставлення до графічної інтерпретації твору образотворчого мистецтва, обмін думками і враженнями в процесі створення загальної композиції. Виходячи з мотивації готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до використання комп'ютерної графіки в професійній діяльності, високий рівень формування готовності до запровадження комп'ютерних технологій проявляється в сукупності соціальних установок на цінності образотворчого мистецтва; творчому опануванні комп'ютерною графікою для розв'язання поставлених завдань; пошуку нових технологій комп'ютерної графіки для оволодіння цінностями образотворчого мистецтва. Середній рівень характеризується відсутністю мотивації на цінності образотворчого мистецтва; обов'язковим опануванням комп'ютерною графікою для розв'язання поставлених завдань; відсутністю ініціативи в пошуку нових технологій комп'ютерної графіки для оволодіння цінностями образотворчого мистецтва. Низький рівень характеризується відсутністю соціальних установок на цінності образотворчого мистецтва; безвідповідальним ставленням до опанування комп'ютерною графікою для розв'язання поставлених завдань; відсутністю інтересу щодо пошуку нових технологій комп'ютерної графіки для оволодіння цінностями образотворчого мистецтва.

Гносеологічний критерій увиразнює наявність у вчителів образотворчого мистецтва знань, вмінь і навичок науково-теоретичного, психолого-педагогічного та практичного характеру, які дозволяють створити завершену картину художнього твору в залежності від інтелектуально-творчих здібностей творця. Цей критерій також передбачає адекватне сприйняття й усвідомлення природних та соціальних процесів навколишнього світу (відбиття, пізнання, моделювання світу). Він відображає наявність системи знань з дисциплін, множинність пов'язаних між собою елементів, які представляють певне цілісне новоутворення та характеризується такими якостями, як гнучкість, динамічність, варіативність, адаптивність, прогностичність, спадковість, цілісність. Оскільки показниками гносеологічного критерію є опанування знаннями, вміннями і навичками

в застосуванні комп'ютерної графіки, то високий рівень характеризується творчим запровадженням комп'ютерної графіки; виявленням ініціативи і креативності у використанні інноваційних методів і прийомів; вільним володінням знаннями, вміннями та навичками з планування та виконання творчого проєкту. Середній рівень забезпечується виробничою потребою запровадження комп'ютерної графіки; можливістю використання інноваційних методів і прийомів у роботі; добре володінням знаннями, вміннями і навичками з планування та виконання творчого проєкту. Низький рівень зумовлено відсутністю вміння самостійно використовувати комп'ютерну графіку; безвідповідальним відношенням щодо використання інноваційних методів і прийомів; відсутністю інтересу використовувати знання, вміння і навички щодо планування і виконання творчого проєкту.

Праксеологічний критерій відображає практичні вміння та навички, необхідні для запровадження комп'ютерної графіки в творчі проєкти та відеопрезентації. Майбутні вчителі образотворчого мистецтва набувають вміння і навички моделювання за допомогою комп'ютера, різноманітних форм представлення інформації, створення проєктів для забезпечення навчального процесу. Це надає можливість учителю організувати комп'ютерний оперативний контроль і допомогу учням свого класу. Високий рівень праксеологічного критерію характеризується креативним ставленням щодо використання практичних умінь і навичок, необхідних для запровадження комп'ютерної графіки; мотивацією до удосконалення практичних умінь і навичок стосовно запровадження комп'ютерної графіки у професійній діяльності; мотивацією щодо пошуку нових інтерактивних технологій запровадження комп'ютерної графіки. Середній рівень зумовлюється традиційним підходом стосовно використання практичних умінь і навичок, необхідних для запровадження комп'ютерної графіки; незацікавленням відношенням до удосконалення практичних умінь і навичок стосовно запровадження комп'ютерної графіки в професійній діяльності; безініціативним ставленням щодо пошуку нових інтерактивних технологій запровадження комп'ютерної графіки. Низький рівень характеризується відсутністю інтересу щодо використання практичних умінь і навичок, необхідних для

запровадження комп'ютерної графіки; безвідповідальним ставленням стосовно удосконалення практичних умінь і навичок із запровадження комп'ютерної графіки в професійній діяльності; відсутністю мотивації щодо пошуку нових інтерактивних технологій із запровадження комп'ютерних програм.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. З огляду на сказане та зважаючи на недостатню розробленість дослідженої проблематики варто зазначити, що запропонована модель формування готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до використання комп'ютерної графіки в професійній діяльності містить три блоки: методологічно-цільовий, змістово-процесуальний і діагностично-результативний. Для ліквідності дослідно-експериментальної роботи визначено мету, розроблено завдання, обґрунтовано підходи і принципи стосовно зазначеного феномена дослідження. У другому блоці запропоновано етапи, зміст, форми, методи і технології формування готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до використання комп'ютерної графіки. Окрім того, на діагностично-результативному етапі дослідно-експериментального дослідження умотивовано критерії, показники та рівні готовності. До того ж запропоновано педагогічні умови, які спрямовані на підвищення ефективності зазначеного феномена, з-поміж яких: цілеспрямована мотивація майбутніх учителів образотворчого мистецтва до використання комп'ютерної графіки в професійній діяльності в процесі вивчення фахових дисциплін; оволодіння майбутніми вчителями образотворчого мистецтва теоретичними знаннями про сутність, зміст комп'ютерної графіки та методика її використання; удосконалення практичних умінь і навичок формування готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до використання комп'ютерної графіки в професійній діяльності. Перспективи подальшого наукового дослідження пов'язані із запровадженням запропонованих педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до використання комп'ютерної графіки в професійній діяльності.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Василюк А. С., Мельникова Н. І. Комп'ютерна графіка: навч. посіб. для студентів напряму підгот. 6.040303 «Систем. аналіз». Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2016. 308 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. К. : Либідь, 1997. 376 с.
3. Дахин А. Н. Педагогическое моделирование: сущность, эффективность и неопределенность / А. Н. Дахин // Теория и практика образовательной технологии. М.: НИИ школьных технологий, 2004. С. 65–93.
4. Енциклопедія освіти. Гол. ред. академік НАН і АПН України, Президент АПН України В. Г. Кремень. Київ, Юрінком Інтер, 2008. 1037 с.
5. Уемов А. И. Логические основы метода моделирования / А. И. Уемов. М. : Пед. общ-во России, 2000. 448 с.
6. Основи комп'ютерної графіки: курс лекцій / О. Я. Різник; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. ун-т «Львів. політехніка». Л. : Вид-во Львів. політехніки, 2012. 220 с.
7. Теоретичні і методичні засади моделювання фахової компетентності керівників закладів освіти : моногр. / [Г. В. Єльнікова, О. І. Зайченко, В. І. Маслов та ін.]; за ред. Г. В. Єлькової. К. Чернівці : Книги XXI, 2010. 460 с.

REFERENCES

1. Vasilyuk, A. S., Melnikova, N. I. (2016). *Komp'yuterna hrafika: navch. posib. dlya studentiv napryamu pidhot.* [Computer graphics: textbook. way. for students directly prepared]. Lviv.
2. Goncharenko, S. V. (1997). *Ukrayins'kyi pedahohichnyy slovnyk.* [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv.
3. Dakhin, A. N. (2004). *Pedahohycheskoe modelyrovanye: sushchnost', efektyvnost' y neopredelennost'.* [Pedagogical modeling: essence, efficiency and uncertainty]. Moskva.
4. *Entsyklopediya osvity.* (2008). [Encyclopedia of Education]. Kyiv.
5. Uемов, A. I. (2000). *Lohycheskye osnovy metoda modelyrovanyya.* [Logical foundations of the modeling method]. Moskva.
6. *Osnovy komp'yuternoyi hrafiky: kurs lektsiy.* (2012). [Fundamentals of computer graphics: a course of lectures]. Lviv.
7. *Teoretychni i metodychni zasady modelyuvannya fakhovoyi kompetentnosti kerivnykiv zakladiv osvity.* (2010). [Theoretical and methodical bases of modeling of professional competence of heads of educational institutions]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЧЕРКАСОВ Володимир Федорович – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри музичного мистецтва і хореографії Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: запровадження комп'ютерної графіки у викладанні дисциплін художньо-естетичного циклу.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

CHERKASOV Volodymyr Fedorovych – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor Department of Musical Art and Choreography of Volodymyr Vinnichenko Central Ukrainian State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: introduction of computer graphics in the teaching of disciplines of the artistic and aesthetic cycle.

Стаття надійшла до редакції 14.08.2020 р.

УДК 378.147:63:51

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-90-94

АНТОНЕЦЬ Анатолій Вікторович –

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри загальнотехнічних дисциплін Полтавської державної аграрної академії
ORCID:<https://orcid.org/0000-0002-2332-6711>
e-mail: anatoliyantonecs1@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ГАЛУЗЕВОГО МАШИНОБУДУВАННЯ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. На сучасному етапі економічного розвитку країни вітчизняний ринок праці потребує висококваліфікованих інженерів, зокрема працівників машинобудівного комплексу. Роботодавці очікують не тільки їх високої кваліфікації, а в першу чергу активної творчої особистості, готової до плідної спільної роботи в колективі, де їй доведеться працювати. Тому перед ЗВО стоїть першочергова задача підготовки фахівців готових до високої динаміки життя.

Одним із таких шляхів, на нашу думку, є розробка технології ефективного формування математичної компетентності інженерів в процесі вивчення фундаментальних та фахових дисциплін. Математична компетентність є основою для формування ключових компетентностей майбутніх фахівців галузевого машинобудування. Саме ефективне використання математико-статистичних методів і моделей, а також сформовані інтелектуальні, аналітичні та проєктивні вміння сприяють вибору оптимального варіанта при обґрунтуванні ефективності інженерних рішень.

Треба зазначити, що ефективне формування будь-яких професійних компетентностей, у тому числі і

математичної, потребує чітко розробленої моделі, яка спирається на відповідні психолого-педагогічні умови формування математичної компетентності. На основі раніше проведених досліджень, нами була запропонована організаційно-функціональна модель формування математичної компетентності майбутніх інженерів [1], що репрезентована цільовим, змістовим, діяльним та діагностико-корегувальним компонентами. Модель спирається на відповідні психолого-педагогічні умови формування математичної компетентності [2], серед яких чільне місце посідає використання інноваційних методів навчання до яких відносяться й інтерактивні технології.

Суттєвою перевагою методів інтерактивного навчання є великий коефіцієнт корисної дії в процесі засвоєння знань і набуття відповідних умінь. Студент перетворюється з об'єкта на суб'єкт навчання, тому відчуває себе активним учасником всього процесу, що і підсилює внутрішню мотивацію, яка забезпечує більшу ефективність засвоєння знань, завдяки ефекту новизни й оригінальності інтерактивних методів.

Інтерактивні технології базуються на постійній взаємодії всіх учасників

навчального процесу та побудовані на основі партнерства викладача та студента. Ефективне застосування інтерактивних методів дасть змогу виховати індивідуальність здобувачів за рахунок впровадження в навчально-виховний процес інженерної освіти концепції особистісно-орієнтованого навчання, що спонукатиме майбутніх фахівців галузевого машинобудування до критичного мислення і усвідомленого пошуку шляхів розв'язання різноманітних інженерно-технологічних задач.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичними та практичними розробками сучасних інтерактивних технологій навчання займалися такі науковці, як Ю. К. Бабанський, А. О. Гін, О. І. Пометун, В. П. Беспалько та інші. Згідно з проведеним аналізом, вони в своїх дослідженнях неоднозначно підходять до поняття «інтерактивне навчання». Так, науковці А. О. Гін та Л. С. Голодюк вважають, що інтерактивне навчання – це, перш за все, діалогове навчання, в ході якого здійснюється взаємодія вчителя та учня [3; 4]. Сам термін «інтерактивний», з англійської мови перекладається як «взаємодіючий», що означає здатність взаємодіяти чи знаходитись в режимі бесіди, діалогу з чим-небудь або ким-небудь. Ми, в свою чергу, погоджуємося з думкою О. І. Пометун та Л. І. Пироженко про те, що зміст інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної, активної взаємодії всіх учнів, тобто в процесі колективного та групового навчання у взаємній співпраці з викладачем [5]. Також заслуговують на увагу думки, які наводить в своїх дослідженнях Н. В. Шульга, про те, що в основі активного навчання лежить принцип безпосередньої участі, який зобов'язує викладача залучати студентів до участі в навчальному процесі заради пошуку шляхів та способів вирішення проблеми [6]. В нашому дослідженні – це процес пошуку вирішення фізико-математичних завдань тісно пов'язаних з реалізацією інженерних та технологічних задач.

На думку багатьох науковців, успішне впровадження методів інтерактивного навчання неможливе без правильного психологічного налаштування студентів. Тобто викладач повинен донести до аудиторії, що: всі присутні в аудиторії – партнери; ніхто зі студентів не повинен боятися висловлюватись; потрібно говорити чітко і зрозуміло; необхідно вміти вислухати

опонента; наводити тільки обґрунтовані докази, вміти погодитися чи не погодитися залежно від доказів [3; 4; 5].

Спираючись на вже проведені дослідження багатьох науковців, з'ясуємо специфіку використання технологій інтерактивного навчання в процесі формування математичної компетентності інженерів з машинобудування.

Мета статті – визначити та схарактеризувати шляхи використання технологій інтерактивного навчання в процесі формування математичної компетентності майбутніх фахівців галузевого машинобудування під час вивчення фізико-математичних дисциплін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для успішного впровадження методів інтерактивного навчання в систему формування математичної компетентності, перш за все потрібно спонукати майбутніх інженерів до самостійного мислення та дій. У цьому контексті важливого значення набуває створення на заняттях позитивної атмосфери, яка сприятиме розвитку особистості, та зможе зацікавити та мотивувати студентів.

Ми пропонуємо впроваджувати методи інтерактивного навчання на основі введення їх у вибрані теми окремих дисциплін. Фрагмент дидактичної моделі впровадження даних методів представлений у таблиці 1, яка пов'язує окремі теми фізико-математичних дисциплін з методами інтерактивного навчання. Дана модель наводиться для дисциплін «Вища математика», «Теорія ймовірностей та математична статистика», «Прикладна математика», «Математичне програмування», «Основи математичного моделювання» та «Фізика». Запропонована модель упровадження методів інтерактивного навчання заснована на поступовому, поетапному, логічному використанні методів інтерактивного навчання від найбільш простих до найбільш складних. Дана технологія включає: введення методів інтерактивного навчання в традиційні форми навчання інженерів; використання широкого спектра методів активного навчання; організацію комфортних умов для студентів; розробку методів інтерактивного навчання для вибраних тем.

Для більш детального розгляду проблеми впровадження інтерактивних методів в систему формування математичної компетентності розглянемо сутність і види інтерактивного навчання та проілюструємо їх упровадження в процесі професійної підготовки фахівців галузевого

машинобудування, зокрема при вивченні фізико-математичних дисциплін.

Робота в парах. Студенти працюють у парах, в процесі вирішення завдання вони обмінюються думками, що прискорює його виконання. Після цього один з пари доповідає про результати. Зазначений вид роботи має відкриті і закриті пари. Перші ведуть діалог перед всією групою, а закриті (фіксовані) пари обговорюють проблеми, як правило, з сусідом за столом, не виносячи деталей на загальне [5]. Даний метод є особливо ефективним на початковому етапі формування математичних умінь. Він сприяє розвитку навичок спілкування, вміння висловлюватись, критично мислити, вміння вести дискусію й переконувати співрозмовника. Під час роботи в парах можна швидко виконувати математичні вправи, які за інших умов потребують великої затрати часу. Робота у закритих парах, коли обговорення не слухають інші учасники, знімає психологічне напруження і дає змогу комфортно обговорювати поставлену задачу. Це сприяє розвитку незалежності у судженнях студентів. Даний метод можна використати в курсі «Вища математика» під час вивчення теми «Метод найменших квадратів». Кожній парі студентів даються координати точок на площині, потрібно побудувати ці точки, визначитись із типом функціональної залежності та знайти за допомогою МНК функцію, яка найкраще відображає (апроксимує) залежність даних точок. Задача пари обговорити до якого типу функції наближається побудований графік, а потім знайти саму функцію регресії.

Робота в мінігрупах. Один із найпоширеніших інтерактивних методів у ЗВО. Мінігрупи створюються розміром 4-6 осіб, відповідно до рівня навченості та науковості, їх завданням є пошук способів вирішення поставленої проблеми та пошук аргументації на користь вибраного підходу. Така форма роботи формує у студентів комунікативні вміння, зокрема аргументувати власну думку, робити порівняння різних позицій і думок, об'єктивно оцінювати свої помилки, що є важливим для майбутньої професійної діяльності інженерів. Приклад: при вивченні теми «Повне дослідження функцій» кожній мінігрупі даються завдання дослідити одну функцію, потім доповідач від кожної групи виходить і на дошці досліджує функцію, оцінку з ним отримує вся група.

Раунд. Одна із форм колективної роботи схожа на «мікрофон». У ході раунду всі студенти почергово висловлюються протягом

обмеженого часу з приводу запропонованого завдання або поставленого питання. Даний метод сприяє активізації роботи майбутніх інженерів і підняттю їхньої мотивації до навчання. Його можна використати в темі «Пряма та площа» курсу «Вища математика» для актуалізації опорних знань студентів. Для цього студентам пропонується для домашнього розгляду перелік питань, що можуть бути задані під час раунду, крім цього, кожен студент повинен сформулювати хоча б одне своє питання стосовно теми заняття. Для ефективної підготовки студентам вказується перелік літератури для опрацювання. В ході раунду студенти, залежно від поставленого питання, по черзі називають те чи інше рівняння прямої або площини та його основні характеристики. Крім цього, студенти можуть самі задати цікаві питання, зокрема стосовно взаємного розміщення двох прямих, знаходження кута між ними та відстані від точки до прямої чи площини.

Мозковий штурм. Загальновідомий, широко використовуваний метод, суть якого полягає в тому, що всі студенти по черзі висловлюють абсолютно всі, навіть нелогічні думки з приводу поставленої проблеми. Відбувається генерування ідей, що викликані певними асоціаціями. Висловлене не критикується і не обговорюється до закінчення висловлювань. Після того, як усі ідеї згенеровані, з них відбирають найбільш вдалі чи корисні. Основною вимогою, яка ставиться перед студентами – ґрунтовна самостійна теоретична підготовка до даної теми заняття, в свою чергу, викладач повинен заздалегідь повідомити студентам зміст і завдання майбутньої мозкової атаки [5].

Метод мозкового штурму можна запропонувати на практичному занятті «Розв'язування СЛАР» курсу «Вища математика». На кожний стіл даються декілька математичних задач інженерно-технічного спрямування, студенти висловлюють думки, як за заданими умовами потрібно скласти систему рівнянь для її розв'язання, потім кожний самостійно чи в парах складає і розв'язує обговорені системи. Також дану форму навчання доцільно використати в темі «Диференціювання функцій». Для цього студентам даються нестандартні інженерно-математичні задачі на застосування похідної. Далі викладач робить спробу викликати у студентів асоціативні зв'язки. Вони висловлюють свої думки з приводу розв'язання задач, викладач виділяє з них найбільш вдалі. Наприклад:

знайти розміри ангара прямокутної форми найбільшого об'єму при заданій кількості будівельного матеріалу.

Даний метод навчання можна також використати в курсі «Фізика» під час виконання лабораторної роботи на тему «Дослідження обертального руху». Завдання студентів полягає у висловленні власних думок стосовно виведення кінцевих формул для обчислення моменту сили та моменту інерції тіла обертання в процесі дослідного використання маятника Обербека. Більш аргументовані відповіді повинні заохочуватися викладачем.

Аналіз проблеми. Студенти обговорюють певну проблему, кожен озвучує власну думку. Технологія навчає студентів ставити питання, відрізняти факти від думок, виявляти важливі та другорядні обставини, аналізувати й виносити рішення. Для організації ефективної роботи майбутніх інженерів потрібно підготувати проблемну ситуацію, яка є неоднозначною. Аналіз ситуації можна провести, користуючись навідними питаннями: які є дані? які дані є важливими, а які другорядними? що з них є сталими, а що змінними? яке інженерне питання треба вирішити, щоб вирішити задачу? якими можуть бути обмеження і допуски? яким буде розв'язання точним чи наближеним? чому саме? Якими фактами, законами і формулами керуємось, обираючи таке рішення? які можуть бути виключення? чи існує загальне або тільки часткові вирішення задачі?. Даний метод ефективно використовувати разом з технологією прийняття рішень на основі емпіричного, теоретичного та дихотомічного аналізу.

Прикладом такого поєднання є обговорення в темі «Математичний аналіз у прийнятті інженерних рішень» в курсі «Математичне програмування» задач на розподіл ресурсів та вибору оптимального рішення.

Мозаїка. Мінігрупи працюють над різними частинами задачі, потім переформовуються так, щоб у кожній новоствореній групі були експерти з кожного аспекту проблеми. Наприклад, під час вивчення дисципліни «Основи математичного моделювання» кожна первинна група аналізувала залежність досліджуваної механічної моделі від одного фізичного показника, після переформування перша нова група повинна узагальнити взаємозалежність і вплив один на одного цих показників, друга – вплив їх на досліджувану модель, третя – розрахувати рух об'єкта за

допомогою розробленої моделі. Даний приклад показує, що мозаїка ефективно поєднує в собі роботу в малих групах, мозковий штурм і карусель.

До інтерактивних технологій навчання відносять також ігрові технології навчання, які представлені діловими іграми. Навчальні ділові ігри доцільно використовувати для систематизації і закріплення навчального матеріалу, а також для вдосконалення професійних умінь і навичок майбутніх інженерів з машинобудування. Завданням ділової гри, запропонованої студентам в ході дослідження, було випробування набутих ними знань, умінь і навичок математичного моделювання, щодо вирішення реальних ситуацій. Зокрема моделювання механічного руху дробинки під час дробоструменевої обробки (очистки) металеві поверхні.

У ході впровадження методів інтерактивного навчання в систему формування математичної компетентності інженерів, були виявлені як позитивні моменти так і деякі недоліки. Основні труднощі, які виникають у процесі практичного застосування інтерактивних методів навчання: студенти часто не мають власної думки; працюють з різною активністю, що пояснюється різною підготовкою до заняття та слабкою мотивацією деяких майбутніх інженерів; невміння вислухати один одного та об'єктивно сприймати інші думки; неготовність у процесі обговорення змінювати власну думку; відсутність аргументації своїх думок.

Водночас, за умови вмілого використання методів інтерактивного навчання вони дозволяють: залучити до активної роботи всю групу; навчити студентів логічно аргументувати свої думки; виробити вміння приймати спільні рішення; поліпшити рівень сприйняття процесу моделювання технологічних процесів і систем; підняти рівень володіння та використання математичних знань, умінь і навичок. Під час інтерактивного навчання студенти вчаться відкрито спілкуватись, критично мислити, самостійно приймати рішення. Вони почувають себе впевнено, вільно висловлюють свої думки і спокійно сприймають зауваження. У такій атмосфері формування математичної компетентності є більш ефективним і тим самим посилює здатність фахівців галузевого машинобудування ефективно моделювати та розв'язувати інженерні задачі та приймати оптимальні рішення.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку.

Запропонована дидактична модель використання методів інтерактивного навчання дає змогу більш глибоко сформувати математичну компетентність фахівців галузевого машинобудування та підняти рівень їх професійних умінь вцілому. Дослідження показало, що впровадження інтерактивних методів навчання неможливе без чітких правил. Зокрема необхідно: проводити роз'яснювальні бесіди; вибір методів потрібно корегувати відповідно до особливостей контингенту студентів; давати завдання студентам для попередньої підготовки; враховувати темп роботи студентів та їх здібності; робити обговорення після завершення вправ; проводити міжпредметний зв'язок з фаховими дисциплінами. Перспективою подальших досліджень є розроблення чітких методичних рекомендацій щодо цілісного, поетапного та наскрізного використання технологій інтерактивного навчання в процесі формування математичної компетентності інженерів.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Антонєць А. В. Модель формування математичної компетентності майбутніх інженерів агропромислового комплексу. Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка: зб. наук. праць. 2019. № (2) 40. С. 28–35.
2. Антонєць А. В. Психолого-педагогічні передумови формування професійних умінь майбутніх агроінженерів. Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка: зб. наук. праць. 2016. № 32. С. 109–113.
3. Гін А. О. Прийоми педагогічної техніки. Луганськ, 2004. 84 с.
4. Голодюк Л. С. Як навчити учнів спілкуватися на уроці. Рідна школа. 2001. № 9. С. 35–39.
5. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання : теорія і практика. Київ, 2002. 136 с.
6. Шульга Н. В. Методика реалізації міжпредметних зв'язків у навчанні математики студентів вищих навчальних закладів економічного спрямування : метод. посіб. для викладачів. Харків, 2008. 116 с.

REFERENCES

1. Antonets, A. V. (2019). *Model formuvannya matematychnoyi kompetentnosti maybutnikh inzheneriv ahropromyslovoho kompleksu*. [Future engineers of the agro industrial complex mathematic competence model forming]. Ghluhiv.
2. Antonets, A. V. (2016). *Psykhologho-pedagoghichni peredumovy formuvannya profesijnnykh uminj majbutnikh aghroinzheneriv*. [Psychological and pedagogical prerequisites for the formation of professional skills of future agroengineering]. Ghluhiv.
3. Hin, A. O. (2004). *Pryyomy pedahohichnoyi tekhniki*. (2004). [Techniques of pedagogical technique]. Luhans'k.
4. Holodyuk, L. S. (2001). *Yak navchyty uchniv spilkuvatysya na urotsi*. [How to teach students to communicate in a lesson]. Kiev.
5. Pometun, O., Pyrozhenko, L. (2002). *Interaktyvni tekhnolohiyi navchannya : teoriya i praktyka*. [Interactive learning technologies: theory and practice]. Kiev.
6. Shul'ha, N. V. (2008). *Metodyka realizatsiyi mizhpredmetnykh zv'yazkiv u navchanni matematyky studentiv vyshchyykh navchal'nykh zakladiv ekonomichnoho spryamuvannya*. [Methods of realization of interdisciplinary connections in teaching mathematics to students of higher educational institutions of economic direction]. Kharkiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

АНТОНЕЦЬ Анатолій Вікторович –

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри загальнотехнічних дисциплін Полтавської державної аграрної академії.

Наукові інтереси: професійна освіта, теорія та методика навчання математики і фізики, природничі та технічні науки.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

ANTONETS Anatoliy Viktorovich –

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor the Department of General Technical Disciplines Poltava State Agrarian Academy.

Circle of scientific interests: professional education, theory and methods of teaching (Mathematics and Physics) natural sciences, technical sciences.

Стаття надійшла до редакції 25.08.2020 р.

УДК 37.091.279.7

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-95-101

БЕЗЕНА Іван Михайлович –

кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедри соціально-гуманітарної освіти

КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7169-2038>

e-mail: ivanbezen@ukr.net

БОГАТИРЬОВА Тетяна Миколаївна –

старший викладач кафедри соціально-гуманітарної освіти

КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0869-1128>

e-mail: tatyanadn79@gmail.com

ДОРОШЕНКО Оксана Анатоліївна –

старший викладач кафедри соціально-гуманітарної освіти

КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3374-5407>

e-mail: ok.doroshenko@ukr.net

ФОРМУВАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ ВМІНЬ І КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ШКОЛЯРІВ В КОНТЕКСТАХ СТРАТЕГІЙ СУЧАСНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми.

Сучасна національна шкільна освіта перебуває в стані докорінних змістових трансформацій, які направлено на підвищення якості освіти та компетентісний розвиток особистості. Кардинально змінюється завдання і місія педагогічних працівників школи, які мають постати особистостями й партнерами у супроводі здобувачів освіти на шляху розвитку вмінь та компетентностей, комфортному освітньому просторі і процедурі оцінювання школяра. Трансформації і удосконалення в загальній середній освіті спрямовано на переорієнтацію процесу навчання на розвиток особистості школяра у співпраці з педагогом, навчання його самостійно та в групі оволодівати новими знаннями для вирішення життєвих ситуацій. Адже в контекстах розвинутого цифрового світу, сучасна молода людина змушена бути більш самостійною, мобільною, інформованою, критично і творчо мислячою, а значить і більш мотивованою до самонавчання і саморозвитку, вміти працювати в групі і нестійких ситуаціях, мати ціннісні основи та якості людиноцентризму.

Загальноосвітня компетентісна освіта в новій українській школі зорієнтована на досягнення практичних результатів, розвиток досвіду особистої діяльності, вироблення індивідуально зорієнтованих ставлень, що зумовлює докорінні і принципові зміни в процесах організації навчання, та стає спрямовуючим фактором у становленні особистості. В окреслених аспектах має

відбуватися прогнозування результативності в змісті освітнього процесу, що відповідно вимагає зміни у системі оцінювання навчальних досягнень школярем. Процес оцінювання тепер має ґрунтуватися на позитивних принципах, які враховують рівні досягнень школяра в контекстах всіх освітніх процесів, а не як раніше – ступені поразок і невдач.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження окресленої проблеми в Україні, як науковцями так і педагогами-практиками тільки розпочинається: Барановська В., Блізнякова О., Ганжа І., Деньга Н., Покрова С., Полонська Т., Поліщук Ю., Кабан Л., Ключова Т., Кельнер С., Овсюк Н., Онопрієнко Н., Сахно О., Щербак Н. та ін. Зарубіжні науковці визначили нові методики вимірів рівня освіти ще в кінці 60-х років ХХ ст. Бенжамін Блум, Пол Блек та Ділен Вільям.

Мета статті – провести аналіз стану розвитку процесу оцінювання вмінь і компетентностей школярів в гуманітарній середній освіті Дніпропетровщини та України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оцінювання в освіті є аналітичним інструментом або процедурою, призначення якої – вимірювання прямих наслідків освітньої діяльності, результативності в процесах застосування знання і вміня для досягнення результатів життєвих практик. У наукових дослідженнях використовуються поняття «оцінювання» та «оцінка», які мають різне прикладне значення і широту застосування. Тому, саме

«оцінювання» постає у практиках як процес вимірювань системних або несистемних інформацій, аналізів, формування індивідуальних або колективних суджень, загальних або проміжних висновків, подальших стратегій, способів досягнення, визначення термінів дії тощо. Оцінювання може проводитись у різні терміни та етапи дослідження: 1) оцінювання Ex-Ante/передоцінювання (допочатковий етап процесу); 2) оцінювання Ex-Post/постоцінювання (через якийсь період після завершення процесу); 3) оцінювання впливу Impact Evaluation/зміни (зміни, які стали наслідком); 4) оцінювання процесу Process evaluation/процес (різновид оцінювання через доступ до послуги, її якість, рівень задоволення здобувача, підходи до управління процесами, досягнення мети); 5) оцінювання результатів Outcome evaluation/результати (наскільки заходи вплинули на бажані цілі і результати).

За принципами фінських науковців, оцінювання – це навичка і завжди діалог педагога та дитини, а суть оцінювання вбачається у баченні цінності в кожному школяреві, знайшовши заохочувальні моменти для навчання, розвитку сильних і підтягуванні слабких сторін в особистості. В. Сухомлинський відмічає, що «оцінка лише тоді стає стимулом, який пробуджує до активної розумової праці, коли відносини між учителем і дитиною будуються на взаємній довірі і доброзичливості» та «оцінка – це найгостріший інструмент, використання якого потребує величезного вміння й культури» [1, с. 496]. Про окремі аспекти практичного застосування таких принципів, ми вже свого часу відзначали у статтях за результатами досліджень [2, с. 57–58; 3, с. 25–26].

У сучасному суспільстві ключовою частиною шкільної культури постають приклади прогресивної фінської моделі оцінювання здобувача освіти – школяра або школярки. Метою такої культури оцінювання є не фіксування успішності здобувача освіти, а індивідуальний розвиток і формування почуття власної гідності, впевненості в собі, самопізнання. З окресленого постає нова і особлива роль учителя школи у пошуку через комунікацію в дитині сильних та підтягуванні слабких сторін не порушуючи життєвої рівноваги особистості й спрямування на перспективи. Основу оцінювання в фінській школі визначають наступні 7 принципів: оцінювання на рівних; відкритість, співпраця та участь; системність

і послідовність; різноманітне і проводиться часто; ґрунтується на цілях і критеріях; врахування віку і здібностей школяра/школярки. Відповідно у фінській шкільній системі застосовуються наступні різновиди оцінювання: діагностичне, формувальне, підсумкове і прогностичне [4].

Діагностичне оцінювання є початковим різновидом у вимірах компетентності та вміння особистості; форми виміру – бесіда, тест, читання, розповідь тощо. Що дає для вчителя діагностичне оцінювання: на якому рівні освітньої підготовки є здобувач та яка освітня програма для нього необхідна для досягнення цілей навчання. Формувальне оцінювання проводиться в навчальний період, сприяє результативності навчання та досягненню цілей; учасниками формувального оцінювання можуть бути вчителі, учні/учениці, батьки. Ключовою формою і основою процесу формувального оцінювання є: 1) самостійність: оцінка самого себе та свого однолітка за певними алгоритмами і схемами; 2) періодичне проміжне оцінювання (за модулями, навичками, процесами тощо). Надалі постають моделі оцінювання: підсумкова, прогностична, у яких беруть участь не тільки вчителі, а й діти, батьки, тобто те, що ми відзначали раніше – формат діалогу і відкритості процесу оцінювання.

У сучасній Новій українській школі розпочато стратегію з переходу на модель формувального оцінювання здобутків школярів. Але, розпочинаючи дослідження щодо загальноосвітнього оцінювання навчальних досягнень школярів, ми відзначаємо, що Міністерство освіти і науки України (далі – МОНУ) запровадило нормативні акти з регулювання: наказ від 19.08.2016 року № 1009 «Про затвердження Орієнтовних вимог до контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи», лист від 01.07.2019 року № 1/11-5966 «Щодо методичних рекомендацій про викладання навчальних предметів у закладах середньої освіти у 2019/2020 навчальному році» тощо [5]. Так, в указаному листі МОНУ вже надаються перші рекомендаційні концепти щодо формувального оцінювання, як одного з актуальних в школі видів альтернативного (нетрадиційного) оцінювання, який має на меті оцінювати не результат, а процес навчання, яке було запроваджено в перших класах НУШ починаючи з вересня 2018 року. Відповідно, й на сьогоднішній час це вже актуально для других-третьох класів та в

наступні періоди у класах основної школи.

Окреслена модель виміру дозволяє проводити процес оцінювання школярів в умовах розвиваючого та компетентнісного загальноосвітнього навчання. Відзначимо, що до цього в освітній системі України не було практики формувального оцінювання. Учителі школи знають, як оцінити за встановленими критеріями результати навчання, проте не знають і інколи не розуміють процедури, як проводити індивідуальне оцінювання процесу навчання і компетентності школяра/школярки. Адже оцінювання тепер має відбуватися тоді, коли діти замість запам'ятовування інформації формують і опановують компетентностями й вміннями, які сьогодні та завтра знадобляться у житті. Здобувачі освіти в ході навчальної діяльності отримують не тільки багаж академічних знань, але й набувають уміння співпрацювати в команді, вирішувати складні проблеми, пропонувати нові ідеї тощо. А відповідно найважливіше завдання і роль учителя – підтримувати в кожному школяреві стійку впевненість і мотивацію до пізнання. Таким чином, правова база процесів шкільного формувального оцінювання окреслена та основним постає питання практичного застосування вчителями закладів середньої освіти вимірних аспектів, які сприятимуть підвищенню якості шкільної освіти. Ми відзначаємо, що проблема оцінювання має проходити фільтри деяких галузей науки, які вивчають людину та її світ: філософії освіти, педагогіки, психології, менеджменту освіти.

Незаперечно, що школа є суспільним соціальним інститутом головною метою якого є соціалізація дитини спочатку в освітній простір через індивідуальну і спільну діяльність та спілкування, що в подальшому стане основою самостійного життєвого простору реалізації і успішності. Особливостями в окресленому процесі постають особистісні життєві питання: індивідуальності, інтереси, цінності, власні зусилля, розуміння інших, успіхи, поразки тощо. В окресленому форматі вчитель постає як носій ситуації очікуваного успіху соціальної норми та балансу індивідуального та колективного досягнення через реальність діяльності і оцінок. Або, як відмічає Кен Робінсон, що «освіта – живий процес», «знати свій предмет – замало» та «вчителювання – це форма мистецтва» [6, с. 107–109].

Життєві практики підтверджують правдивість народного висловлювання, що

«сьогодні новий день, тому їздити верхи на вчорашньому коні – погана ідея». Часи змінилися і сучасний вчитель має розуміти і застосовувати нову модель оцінювання – формувальну. Що таке формувальне оцінювання? Це інтерактивне оцінювання прогресу дитини, яке передбачає відстеження особистісного розвитку школярів та поступу у набутті ними навчального досвіду і компетентностей, це оцінювання ефективного розвитку дитини. Говорячи про оцінювання молодших школярів, сучасному вчителю важливо розуміти особливості оцінювання на початковому етапі навчання, під час якого традиційне оцінювання є проблематичним з багатьох причин та міркувань. У рекомендаціях МОНУ зазначається, що діти початкової школи сприймають оцінку за завдання як оцінювання себе особисто. Тому низька оцінка в їхньому розумінні – це негативне ставлення до себе з боку вчителя, що відповідно може привести до певних проблем особистості. Сучасному вчителю пропонується бути доброзичливим та ставитись до учня як до особистості, позитивно сприймати індивідуальні зусилля дитини, які вона спрямовує на розв'язання задачі та пошуку власного шляху в житті (навіть якщо вони не дали позитивного результату). Алгоритмом оцінювання «учитель-учень» стають наступні концепти: формування об'єктивних і зрозумілих для учнів навчальних цілей; забезпечення активної участі учнів у процесі пізнання; ознайомлення з критеріями; забезпечення можливості і вміння аналізувати власну діяльність (рефлексія); корегування спільно з учнями підходів до навчання з урахуванням результатів оцінювання.

Дослідниця проблеми оцінювання знань як стимулу розвитку С.Кельнер окреслює практико-орієнтовані для вчителя правила і техніку контролю успішності навчальної діяльності дитини: 1) аналіз й оцінка знань, умінь і навичок учнів – шлях забезпечення зворотного зв'язку в процесі навчання; 2) систематичність аналізу й оцінювання знань, умінь і навичок школярів; 3) створення ситуації значимості процесу моніторингу, перевірки й оцінки навчальної діяльності учнів; 4) повага у ставленні до навчальної праці вихованців; 5) не витрачати час на з'ясування в учнів, що було задано додому; 6) створення позитивного емоційного настрою дитини під час опитування; 7) зосередження уваги на результативності роботи та рівень оволодіння новими

знаннями, вміннями й навичками; 8) чіткість формулювання запитання, які спонукають учнів до активних розумових дій, витримування паузи для осмислення та відповіді; 9) уважне слухання відповіді учнів, схвальні слова, жести і міміка, які стимулюють розумову активність вихованців; 10) не перебивати відповідь учня; 11) чутливе врахування індивідуальних особливостей учнів (повільність, темперамент, мовні дефекти тощо); 12) залучення учнів до перевірки рівня оволодіння знаннями, виконання письмових робіт іншими учнями класу; 13) короткі відповіді надаються не піднімаючись із місця; 14) аналіз якості відповіді учня, а не його особистості; 15) після відповіді – короткий аналіз, оцінюйте аргументовано й об'єктивно; 16) залишайте можливість для учня повторно опрацювати навчальний матеріал, відповідно до їхніх індивідуальних розумових можливостей; 17) відповідаючи учень може користуватися опорними схемами, іншими наочними матеріалами; 18) забезпечення оптимальних умов для всебічної перевірки знань, умінь і навичок учнів за допомогою різноманітних методів. Адже вчителю потрібно різними педагогічними методами сприяти змінам в житті дитини та вселити впевненість у собі й своїх силах.

Продовжуючи вище окреслене можна навести думку Кена Робінсона, який говорить про те, що «добрі вчителі – осердя добрих шкіл, виконуючи різні ролі; вони досягають трьох головних цілей: натхнення – надихають учнів любов'ю до предмету і спонукають до досягнень; впевненості – допомагають набутти вміння, поглибити знання й досягнути впевненості в собі; творчості – змога експериментувати, досліджувати і формувати нестандартне мислення» [6, с. 129]. Не можна не погодитися з думками вчителів, які проходять підвищення кваліфікації в Дніпровській академії неперервної освіти, що оцінювання є невід'ємною складовою процесу навчання і відображенням процесу викладання та учіння на основі взаємозв'язку та комунікації. У більшості випадків учителі звикли до традиційного оцінювання, яке ґрунтується на кількісних вимірах невдач (скільки помилок тощо), а не на якісних показниках. Адже виміри мають враховувати багато досягнень: як учень працював на уроці; рівень комунікації – чи співпрацював з іншими; які індивідуальні зусилля докладав в процесі роботи; чи ставився до навчання з цікавістю; які ефективні результати досягнув та над якими потрібно ще попрацювати. У

більшості випадків вказане можливо оцінити лише через учительське спостереження за роботою учня/учениці, а не як було раніше – перевірку результатів навчання у формі оцінки, яка впливає на подальше вмотивування і надихання дитини, а може спричинити негативні психолого-емоційні настрої особистості, заблокувати індивідуальну здатність мозку дитини навчатися і розвиватися.

На сьогоднішній день в українських наукових та педагогічних джерелах обмежена кількість інформації щодо сучасних підходів до нової моделі оцінювання. Її вперше в кінці 60-х років ХХ століття Бенжамін Блум, американський педагог-психолог (відомі його методики дослідження – Таксономія Блума, ромашка Блума), почав використовувати термін «formative assessment», вкладаючи в нього найефективніший інструмент підвищення якості процесу викладання предмету, навчання/учіння, який описано в роботі «Handbook on formative and summative evaluation of student learning» (1971). В подальшому процес оцінювання, у контекстах реформування старих та пошуку нових вимірів, було описано в роботі Пола Блека та Ділена Вільяма «Inside the Black Box: Raising Standards Through Classroom Assessment» (1998). Пол Блек наводив для ілюстрації наступний приклад: «Кухар готує суп і куштує його, це і формувальне оцінювання; але коли готову страву супу почне дегустувати клієнт або експерт, то це вже буде підсумкове оцінювання». Таким чином, ми відповідно за Блумом Б., можемо виділити два види оцінювання: формувальне або альтернативне оцінювання (formative assessment) та підсумкове або традиційне оцінювання (summative evaluation). Відповідно можна визначити наступну характеристику обом видам:

Формувальне оцінювання	Підсумкове оцінювання
Мета – підвищити якість;	мета – оцінити якість;
перевіряє як триває навчання та учіння – процес;	перевіряє, що було вивчено – результат;
має діагностувальну функцію, тобто ідентифікує сфери, де необхідне покращення;	має оціночну функцію, тобто вимірює досягнення певного рівня;
ідентифікує недоліки та покращує навчання/учіння;	судить про якість;
здійснюється під час навчального процесу;	відбувається в кінці навчального процесу;
допомагає учням вчитися один в одного.	змушує учнів конкурувати між собою.

У ході дослідження практик реалізації формуального оцінювання у початковій школі, ми прийшли до формулювання наступних правил, як реалізувати формуальне оцінювання на уроках іноземної або української мови: 1) формуальне оцінювання не може складатися з цифрового балу, букви чи лише одного слова, тому батькам мають додаватися вчителем пояснення, розширену категорію чи словесну характеристику або складену із запропонованих варіантів; 2) формуальне оцінювання не повинно містити частки «не», жодних негативних суджень чи критики, лише діагностуються сфери, які потребують покращення або допомоги у покращенні; 3) оцінювання не результату, а процесу, тому не потрібно проводити спеціальні контрольні роботи або тестування. Отже, підсумовуючи вищенаведене, завданнями вчителів і менеджменту закладу у формуальному оцінюванні є: 1) мотивація учнів/учениць до вивчення іноземної або української мов; 2) формувати в дитини упевненість в собі і своїх силах; 3) розвивати здатність дитини до самостереження та усвідомлення відповідальності за власне учіння; 4) педагогічне спостереження за поступом дитини в набутті первинних мовленнєвих навичок; 5) педагогічне визначення і врахування індивідуальних особливостей кожного учня/учениці; 6) вчителю корегувати навчальний процес і підвищувати його якість та менеджменту закладу – сприяти окресленому; 7) звертати увагу на учнів/учениць, які потребують особливої підтримки і уваги з метою запобігання проблем у майбутньому; 8) забезпечувати інформацією адміністрацію школи та батьківську громаду про розвиток і поступ дитини в опануванні первинними мовленнєвими навичками.

По особливому має проходити оцінювання в період дистанційного навчання, у зв'язку із карантинном: для учнів 1–2-х та 3-х пілотних класів початкової школи застосовується формуальне та підсумкове оцінювання; для учнів 3–4-х класів початкової школи, базової та профільної школи – поточне, формуальне та підсумкове (тематичне, семестрове, річне) оцінювання. У минулому навчальному році МОН України запровадило проведення державного аудиту загальноосвітніх шкіл. Одне із ключових питань, яке вивчається експертною комісією у закладі освіти, є – здійснення формуального оцінювання в освітньому процесі на уроках іноземної та української

мови.

Нове формуальне оцінювання вимагає й нового сприйняття її змісту з боку батьків: їм не варто згадувати свій досвід в школі (як учителі або батьки дорікали за погані оцінки); не ставати в захисну позицію відносно вчителя і не загострювати увагу дитини, якщо вона не досягла очікуваних ними результатів. Батькам, крім відзначеного, доведеться вчитися сприймати формуальне оцінювання як відверту розповідь учителя про те, що відбувається у розвитку дитини в школі, як ресурсу для ефективного розвитку, цінної інформації, запрошення до взаємної співпраці з метою розкрити найкращі життєві і освітні якості маленької особистості. Адже, батьки завжди обирають до якої школи віддати дитину, «добра школа – та, що створює найкращі умови, в яких діти можуть вчитись і розвиватись когнітивно, емоційно, соціально й духовно». А складовими успіху є кілька факторів, які мають вплив на якість і цінність освіти: навчальна програма (інформація, яку мають опанувати учні); викладання (допомога з опануванням цієї інформації); оцінювання (розуміння учнівського прогресу); розклад (організація часу й ресурсів для навчання); середовище (фізичний простір, де відбувається навчання); культура (цінності й поведінка, що їх дотримується школа) [6, с. 113]. Особливе питання освітнього простору середньої школи навички школяра на самостійне оцінювання і самоконтролю, які є невід'ємною складовою формуального оцінювання. Тому до завдань, які учитель доручає дітям для виконання, бажано додавати індивідуальні завдання для розвитку в учня/учениці зрозумілих дитині критерійної шкали самооцінювання. Навчальні завдання, підготовлені вчителем за допомогою електронних засобів, можуть містити інструменти для самооцінювання в ігровій формі, що сприятиме підвищенню мотивації учнів до їх комфортного виконання.

На сьогоднішній день існує декілька технологій організації формуального оцінювання на уроках іноземної або української мови, є помилки і не розуміння, але це буде темою наших подальших досліджень.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Таким чином, за результатами дослідження було встановлено наступне: метою педагогічного формуального оцінювання є: підтримати

активний і вмотивований навчальний поступ дитини; сформувати у здобувача освіти впевненість у собі, наголошуючи на її сильних сторонах, та слабких, які потрібно розвивати; діагностувати досягнення на кожному з етапів навчання; вчасно виявляти проблеми й запобігати їх нашаруванню; всебічно підтримувати бажання дитини навчатися та прагнути максимально можливих ефективних результатів; запобігати індивідуальним побоюванням/страхам помилитися. В Україні має змінитися ставлення до поняття «оцінювання», і як швидко окреслений процес відбудеться – залежить від вчителів, дитини та батьків. В ході нами визначено подальші перспективи у розвідках моделей формувального оцінювання в закладах освіти та їх предметної результативності.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Сухомлинський В. А. Сто советов учителю. Т. 2. Избранные произведения в 5-и т. К. 1978. С. 487–566
2. Безена І. М. Вчитель та школяр: педагогіка індивідуальності у освітньому поступі через взаємну довіру. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Випуск 183. 2019. С. 55–60
3. Безена І. М., Кирпа А. В., Богатирьова Т. М. Трансформація ролі вчителя гуманітарних дисциплін у сучасній післядипломній освіті. Нова педагогічна думка. Науково-методичний журнал. №2 (102). 2020. С. 23–28
4. Салберг Пасі Фінські уроки. Чого може навчитися світ з освітніх змін у Фінляндії. Переклад А.Шиян. К. Ранок. 2018. 240 с.
5. Наказ Міністерства освіти і науки України від 19.08.2016 року № 1009 «Про затвердження Орієнтовних вимог до контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи». Лист Міністерства освіти і науки України від 01.07.2019 року № 1/11-5966 «Щодо методичних рекомендацій про викладання навчальних предметів у закладах середньої освіти у 2019/2020 навчальному році».
6. Робінсон Кен і Лу Ароніка Школа майбутнього. Революція у вашій школі, що назавжди змінить освіту. Пер.з англ. Г.Лелів. Львів. Літопис. 2016. 258 с.

REFERENCES

1. Sukhomlynskyi, V. A. (1978). *Sto sovetov uchyteliu*. [One Hundred Tips for Teacher].
2. Bezena, I. M. (2019). *Vchytel ta shkoliar: pedahohika individualnosti u osvithomu postupi cherez vzaiemnu doviru*. [Teacher and student: pedagogy of individuality in educational progress through mutual trust].
3. Bezena, I. M., Kyrpa, A. V., Bohatyrova, T. M. (2020). *Transformatsiia roli vchytelia*

humanitarnykh dystsyplin u suchasni pislidiplomni osviti. [Transformation of the role of a teacher of humanities in modern postgraduate education].

4. Salberh Pasi. (2018). *Finski uroky. Choho mozhe navchytysia svit z osvitynikh zmin u Finliandii*. [Finnish lessons. What the world can learn from educational change in Finland].

5. *Nakaz (2016). Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 19.08.2016 r. № 1009 «Pro zatverdzhennia Oriientovnykh vymoh do kontroliu ta otsiniuvannia navchalnykh dosiahnen uchniv pochatkovoї shkoly»*. [About the statement of Approximate requirements to the control and estimation of educational achievements of pupils of elementary school].

6. Robinson Ken i Lu Aronika (2016). *Shkola maibutnoho. Revoliutsiia u vashii shkoli, shcho nazavzhdy zminyt osvitu*. [School of future. A revolution in your school that will change education forever]. Lviv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

БЕЗЕНА Іван Михайлович – кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедри соціально-гуманітарної освіти КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради.

Наукові інтереси: філософія освіти, педагогіка школи, децентралізація.

БОГАТИРЬОВА Тетяна Миколаївна – старший викладач кафедри соціально-гуманітарної освіти комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради.

Наукові інтереси: професійна освіта, педагогічна освіта дорослих, компаративна освіта.

ДОРОШЕНКО Оксана Анатоліївна – старший викладач кафедри соціально-гуманітарної освіти комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради.

Наукові інтереси: педагогіка співробітництва як умова формування позитивної мотивації здобувачів, проблеми культури та стилістики української мови.

INFORMATION ABOUT AUTHOR

BEZENA Ivan Mykhajlovich – Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Social and Humanitarian Education of Dnipro Academy of Continuing Education of Dnipropetrovsk Regional Council.

Circle of scientific interests: philosophy of education, pedagogics of school, public management and administration, decentralization.

BOGATYROVA Tetiana Mykolaivna – Senior Lecturer at the Department of Social and Humanitarian Education of Dnipro Academy of Continuing Education of Dnipropetrovsk Regional Council.

Circle of scientific interests: professional education, pedagogical education of adults, teaching English as a foreign language, comparative education.

DOROSHENKO Oksana Anatolivna – Senior Lecturer at the Department of Social and Humanitarian Education of Dnipro Academy of

Continuing Education of Dnipropetrovsk Regional Council.

Circle of scientific interests: pedagogy of cooperation as a condition for the formation of positive motivation of applicants.

Стаття надійшла до редакції 27.08.2020 р.

УДК 371.39

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-101-105

БУКАТОВА Оксана Михайлівна –

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри технологічної і професійної освіти та загальнотехнічних дисциплін Ізмаїльського державного гуманітарного університету

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3808-4938>

e-mail: bukatova4974-2@ubogazici.in

ФЕДОРОВА Ольга Василівна –

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри технологічної і професійної освіти та загальнотехнічних дисциплін Ізмаїльського державного гуманітарного університету

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9086-7473>

e-mail: fedorova4974@kpi.com.de

ЯРЕНЧУК Людмила Георгіївна –

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри технологічної і професійної освіти та загальнотехнічних дисциплін Ізмаїльського державного гуманітарного університету

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9496-3478>

e-mail: yarenchuk4974@unesp.co.uk

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАНЯТЬ З ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Питання підготовки висококваліфікованих спеціалістів у закладах вищої освіти (далі – ЗВО) є важливим завданням сьогодення. Серед значного переліку різноманітних дисциплін, які вивчає майбутній фахівець у ЗВО, важливе місце посідає блок природничих дисциплін. Дані дисципліни можуть використовуватись в навчальному процесі при підготовці біологів, екологів, хіміків-технологів, медиків, фізиків, педагогів та інших спеціальностей де дані дисципліни входять в блоки обов'язкових та загальноосвітніх предметів чи належать до предметів вільного вибору. Екологія входить до переліку природничої дисципліни, яка вивчається майже на всіх спеціальностях у ЗВО України. Біологія, хімія, географія та інші із зазначеного вище переліку – це більш вузьконаправлені дисципліни. Проте є важлива особливість, яка об'єднує всі ці дисципліни, а саме необхідність наявності сучасного навчально-методичного забезпечення у вигляді навчально-методичних комплексів дисциплін (далі – НМК). Не залежно від спеціальності за якою навчатиметься майбутній фахівець змістове наповнення навчально-методичних комплексів має сприяти максимізації їх загально-професійної підготовки і разом із

іншими компонентами навчально-педагогічного процесу утворювати науково-теоретичну й концептуальну єдність їх професійної підготовки як спеціалістів в конкретній галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розробки та удосконалення особливостей НМК займалися такі відомі вчені і дослідники, як О. Арбузова, Ю. Алфьоров, В. Байденко, М. Степко, Я. Болюбаш, В. Шинкарук, В. Грубіянко, І. Бабін, Н. Вознесенська, Т. Дмитренко, В. Міхєєв, Т. Паніна, Л. Вавілова, О. Пугачевський, С. Смирнов, І. Фаліна, М. Мохова, І. Шендрик та ін. Окремим важливим напрямком формування НМК в умовах сьогодення є електронні НМК. Питанням їх формування та впровадженням в навчальний процес займалися такі вчені, як М. Жалдак, Н. Морзе, О. Спін, Ю. Триус, В. Биков. Варто зазначити, що вимоги до розробки НМК мають тенденцію до постійних змін та удосконалення, а загальні вимоги до сучасного навчально-методичного забезпечення навчального процесу потребують постійного моніторингу з боку викладацького складу.

Мета статті – на основі аналізу та узагальнення сучасних підходів до створення НМК та сучасних нормативних вимог,

запропонувати оптимальний варіант побудови НМК для вивчення природничих дисциплін, в тому числі й із застосуванням дистанційних платформ та технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження. У роботі було застосовано теоретичні методи дослідження, а саме аналіз літературних джерел щодо побудови навчально-методичних комплексів для природничих дисциплін; узагальнення наукових даних з метою подальшого формування методичної системи забезпечення природничих дисциплін; аналіз підходів до формування дистанційної форми організації навчального процесу. В першу чергу варто дослідити питання навчально-методичного комплексу та яке тлумачення надають йому відомі дослідники та вчені. У науково-технічних літературних джерелах НМК розглядається як інструмент навчально-методичного забезпечення освітнього та начального процесів і відповідно підвищення їх якості. О. Арбузова у рамках наукової праці [2] пропонує розглядати навчально-методичний комплекс як систему матеріалів, які використовуються в навчальному процесі, відображають особливість навчального процесу з конкретної дисципліни та направлені на практичне використання викладачами та студентами в рамках освітнього процесу.

Способи розроблення ЕНМК на платформі Moodle розглядаються і в дослідженні. Наведено основні кроки створення електронних навчально-методичних комплексів. На кожному кроці представлено різні підходи до подачі студенту навчального матеріалу (форма, зміст), в залежності від специфіки навчання, спеціальності, курсу та інших важливих особливостей навчального процесу. Також представлені всі основні компоненти електронного навчально-методичного комплексу. При розробці НМК важливим етапом є також і завдання для самостійної роботи студентів. Дане питання досліджувалось колективом авторів у праці. У статті наведено процедуру виконання самостійної роботи студентами ЗВО в основу якого покладене використання ЕНМК. Даний тип навчальних комплексів є важливою складовою частиною навчального та інформаційно-освітнього середовища ЗВО. В рамках роботи також деталізовано розглянуто структуру ЕНМК, наведено вимоги та критерії його створення та використання, як повноцінної форми навчального процесу у сучасних ЗВО.

Таким чином, проведений літературний огляд показав, що вчені намагаються адаптувати педагогічні особливості своєї роботи у ЗВО до сучасних вимог. Відбувається розробка новітніх навчально-методичних комплексів із специфічних дисциплін, в тому числі і з використанням дистанційних форм навчання та електронних навчально-методичних комплексів. Крім того, варто зазначити про незначну кількість публікацій в яких би досліджувалось питання розробки НМК для природничих дисциплін. А тому, поставлена в нашому дослідженні мета є актуальною.

У першу чергу перед розглядом питання формування навчально-методичних комплексів природничих дисциплін, варто визначитись з терміном навчально-методичного забезпечення навчального процесу закладу вищої освіти. Отже, навчально-методичне забезпечення навчального процесу – це пакет (комплекс) документів, навчальних та методичних матеріалів, в яких зазначено зміст навчального процесу, визначено його структуру та результати, які мають бути досягнуті, а також прописаний регламент навчального процесу ЗВО. На основі положення про організацію освітнього процесу розроблено на основі Закону України «Про вищу освіту» було визначено основні компоненти, які формуються навчально-методичним забезпеченням навчального процесу та природничих дисциплін закладу вищої освіти.

Навчально-методичний комплекс природничої дисципліни – це сформований пакет (комплекс) спеціально розроблених матеріалів, компоненти якого є базою для успішного вивчення студентами природничих дисциплін з опануванням особливостей кожної. Відповідальність розробку навчально-методичного комплексу з конкретної природничої дисципліни покладається на викладача, за яким закріплена дисципліна згідно з робочим навантаженням. Зазначені компоненти навчально-методичних комплексів дисциплін природничого спрямування можуть доповнюватись іншими матеріалами та засобами навчання. Про їх необхідність та перелік зазначає сам викладач, а затвердження відбувається на засіданнях кафедр та Вчених рад факультетів ЗВО. Всі матеріали НМК природничої дисципліни, окрім тестів поточних, модульних та підсумкових контролів, можуть видаватися

студентам для використання під час періоду навчання.

Однією із важливих професійних компетентностей викладача природничої дисципліни є його здатність до підготовки компонентів НМК.

Важливим нововведенням, який активно почав впроваджуватись в освітній процес з 2019 року є спеціальний документ «силлабус» (Syllabus) – робочої програми з дисципліни для підготовки студента. В даній робочій програмі вказується кількість кредитів на дисципліну, її мету й завдання, кількість годин на лекційні, лабораторні, практичні та семінарські заняття короткий зміст кожного заняття, завдання для самостійної роботи студента, вимоги викладача до критеріїв оцінювання занять, перелік питань для поточних, модульних та підсумкових контролів, список літератури. Даний документ має бути обов'язково розроблений в рамках формування НМК природничої дисципліни.

Крім силлабусу викладачем за яким закріплено конкретну природничу дисципліну має бути розроблено та затверджено конспект лекцій. Конспект лекцій важливий як і для самого викладача, котрий варто зазначити може працювати на занятті і без нього, троте ще більш важливий він для студентів. Він може полегшити їм засвоєння поточної лекції і мати розуміння про зміст майбутніх занять. Це сприятиме активному діалогу з викладачем на аудиторному занятті і відповідно підвищити рівень засвоєння знань.

У випадку коли завершення лекційного заняття передбачає контроль знань, в кінці кожної лекції в конспекті має бути наявним перелік контрольних запитань, а якщо це тестова форма контролю – підготовлено викладачем заздалегідь.

Крім лекційного забезпечення природничих дисциплін особливої уваги потребує також забезпечення лабораторних, практичних та семінарських занять. Важливе місце в цьому забезпеченні посідає матеріально-технічне забезпечення (біологія, хімія, фізика та їх супутні дисципліни), але дана стаття направлена на аналіз методичного забезпечення.

Головним, а тому обов'язковим складовим елементом навчально-методичного забезпечення лабораторних, практичних та семінарських занять є методичні матеріали до їх проведення та виконання завдань робіт.

Важливим компонентом навчально-методичного забезпечення природничих дисциплін є комплекти для оцінювання рівня знань студентів. Це комплекти тематичних завдань, питань для опитування та письмового контролю, тестових завдань, а також критеріїв для їх оцінювання. Комплекти для оцінювання знань студентів виконуються викладачем дисципліни у зручній для нього формі згідно існуючих стандартів.

Тестова форма завдань є найбільш популярною формою контролю сучасної системи освіти. Це пояснюється простотою до складання та швидкістю перевірки листів відповіді студентів. Крім того, тести мають здатність до комбінування (мінлива кількість відповідей на питання; декілька правильних відповідей, або взагалі без правильних відповідей; доповнення наведеного визначення кількома словами із запропонованого переліку). Форму тестових завдань рекомендуємо міняти щороку для запобігання звикання студентами до них.

Згідно сучасних вимог отримання вищої освіти до 50 – 65 % годин виділених на вивчення дисципліни, в тому числі і природничої, відводиться на самостійне вивчення. Тому одним із найголовніших аспектів формування НМК є підготовка матеріалів для самостійного вивчення студентами, адже опанування даного матеріалу студентами самостійне досить суттєве навантаження і складне завдання.

Складові НМК природничої дисципліни для забезпечення самостійної роботи студентів – сукупність навчально-методичних матеріалів, які призначені для опанування студентами матеріалу дисципліни самостійно, у вільний від навчання час.

Крім того студент може отримувати необхідні йому матеріали з дисципліни та знання і в дистанційній формі. Даний формат самостійної роботи розглянемо на прикладі електронного навчально-методичного комплексу з вивчення дисципліни Екологія (Основи екології), який розміщено на платформі дистанційного навчання MOODLE.

У межах платформи Moodle можливо розмістити будь-які навчальні матеріали, які викладач вважатиме за потрібні для доступу до них студентів.

Після опрацювання конкретної лекції студенту буде запропоновано пройти тести для перевірки рівня засвоєння інформації. Якщо студент дає достатню кількість

правильних відповідей серед запропонованих запитань, система дає доступ до інших. А викладач отримує результат в свій особистий кабінет. Таким чином, застосування дистанційних технологій може сприяти інтенсифікації студентами їх самостійної роботи в рамках вивчення будь-якої природничої дисципліни, а викладу контроль рівня знань.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. В результаті роботи було здійснено аналіз підходів до побудови навчально методичних комплексів. Визначено складові навчально-методичного забезпечення закладу вищої освіти на основі законодавчої бази. Визначено основні складові навчально-методичного комплексу природничої дисципліни. Сформовано узагальнений перелік матеріалів для забезпечення проведення лекційних занять з природничих дисциплін. Запропоновано алгоритм розробки методичних матеріалів до проведення лабораторних, практичних та семінарських занять з природничих дисциплін. Сформовано алгоритм підходу до підготовки матеріалів для самостійної роботи студентів при вивченні природничих дисциплін.

У подальших дослідженнях варто розглянути особливості наповнення навчально-методичних комплексів конкретних природничих дисциплін, а також на питання матеріально-технічного забезпечення проведення занять.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Алферов Ю. С. Мониторинг развития образования в мире. *Педагогика*. 2014. № 7. С. 88–95.
2. Арбузова Е. Н. Учебно-методический комплекс по «Теории и методике обучения биологии». *Фундаментальные исследования*. 2008. № 5. С. 46–48.
3. Дмитренко Т. А. Новые образовательные технологии в высшей педагогической школе. *Высшее образование сегодня*. 2003. № 8. С. 26–30.
4. Жорнова О. І. Нові грані підготовки фахівця: соціокультурний аспект змісту освіти. *Нові технології навчання*. 2004. № 39. С. 83–90.
5. Полонский В. М. Инновации в образовании. *Инновации в образовании*. 2007. № 2. С. 4–14.

REFERENCES

1. Alferov, Yu. S. (2014). *Monitoring razvitiya obrazovaniya v mire*. [Monitoring the development of education in the world]. Moscow.
2. Arbuzova, E. N. (2008). *Uchebno-metodicheskiy kompleks po «Teorii i metodike*

obucheniya biologii». [Educational and methodical complex on «Theory and methods of teaching biology»]. Moscow.

3. Dmitrenko, T. A. (2003). *Novyye obrazovatel'nyye tekhnologii v vysshey pedagogicheskoy shkole*. [New educational technologies in higher pedagogical school. Higher education today]. Moscow.

4. Zhornova, O. I. (2004). *Novi grani pidgotovki fakhivtsya: sotsiokul'turniy aspekt zmistu osviti*. [New facets of specialist training: socio-cultural aspect of the content of education. New learning technologies]. Kiev.

5. Polonsky, V. M. (2007). *Innovatsii v obrazovanii*. [Innovations in education. Innovations in education]. Moscow.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

БУКАТОВА Оксана Михайлівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри технологічної і професійної освіти та загально технічних дисциплін Ізмайльського державного гуманітарного університету.

Наукові інтереси: методика навчання природничих дисциплін у вищій школі, використання платформи Moodle під час навчання.

ФЕДОРОВА Ольга Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри технологічної і професійної освіти та загально технічних дисциплін Ізмайльського державного гуманітарного університету.

Наукові інтереси: методика навчання природничих дисциплін у вищій школі, особливості проведення лекційних занять у ВНЗ.

ЯРЕНЧУК Людмила Георгіївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри технологічної і професійної освіти та загально технічних дисциплін Ізмайльського державного гуманітарного університету

Наукові інтереси: методика навчання природничих дисциплін у вищій школі, особливості проведення практичних та семінарських занять у ВНЗ.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

BUKATOVA Oksana Mykhaylivna – PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Department of Technological, Vocational Education and General Engineering Disciplines, Izmail State University for the Humanities.

Circle of scientific interests: methods of teaching natural sciences in high school, use of Moodle platform during training.

FEDOROVA Olga Vasylivna – PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Technological, Vocational Education and General Engineering Disciplines, Izmail State University for the Humanities.

Circle of scientific interests: methods of teaching natural sciences in higher education, peculiarities of lectures at universities.

YARENCHUK Lyudmila Heorhiivna – PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Department of Technological, Vocational Education and General Engineering Disciplines, Izmail State University for the Humanities.

Circle of scientific interests: methods of teaching natural sciences in higher education, peculiarities practical and seminar classes at universities.

Стаття надійшла до редакції 18.07.2020 р.

УДК 378.147

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-105-110

ВОЛОШИНА Ольга Сергіївна –

кандидат педагогічних наук, методист лабораторії моніторингових досліджень КЗ «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»
ORCID <https://orcid.org/0000-0001-8226-8681>
e-mail: mikka071986@gmail.com

ПРОФЕСІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ ПЕДАГОГА

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Педагогічна діяльність у суспільній ієрархії професій за складністю та відповідальністю виконуваної роботи належить до найбільш значущих. Тисячі професій народжуються і вмирають. Та й серед цих вічних професій учительська посідає особливе місце: вона – початок усіх професій. Змінюються умови й засоби виховання, та незмінним залишається головне призначення вчителя [1].

Діяльність педагога, як форма вияву активного ставлення людини, до навколишньої дійсності, сконцентрована в галузі залучення молодого покоління до накопичення суспільного досвіду. Брак цілеспрямованої освіти може призвести як до інтелектуальної, так і до моральної деградації нових поколінь. На фахівця у сфері освіти покладено соціальну відповідальність за наслідки його праці [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розкриттю різних аспектів професійної спрямованості присвячено чимало теоретичних і практичних досліджень: Бодрова В. О., Вербицького А. О., Деркача Т. С., Каганова О. Б., Кузьмінної Н. В., Щербаківа А. І., Шавіра П. А. та інших. Поряд із загальними дослідженнями професійної спрямованості, чільне місце в педагогіці займають студії з проблем її формування у студентів закладів вищої освіти (Землянська О. М., Каганов О. Б., Колденкова А. Т., Федоров В. Д. та інші). В своїх працях їх автори підкреслюють визначальний характер професійної спрямованості в процесі професійного і життєвого самовизначення молоді (Вавілов Ю. П., Голомшток О. Ю.,

Журавльов В. І. та інші); відзначають першочергове значення професійної спрямованості на етапі вибору професії й професійного навчання (Бокарева Г. О., Добринін М. О., Ільїна Т. А.).

Мета статті – дослідження стану професійної спрямованості педагогів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загальна мета діяльності педагога – формування ключових компетенцій особистості в процесі навчання. З психологічного погляду мета – це прогнозований людиною результат її діяльності з певним об'єктом. Результат діяльності демонструє зміни, що відбуваються з об'єктом під час взаємодії людини з ним. Питання про ключові компетенції є сьогодні предметом обговорення в усьому світі. Особливо актуальна ця проблема звучить зараз у зв'язку з модернізацією української освіти [2].

Будь-яка діяльність має «подвійний» предмет роботи: педагог повинен бути і гарним організатором, і гарним фахівцем.

Це означає, що сучасний викладач закладу освіти повинен успішно здійснювати як управлінську, так і педагогічну діяльність, забезпечуючи реалізацію цілей і змісту навчально-виховного процесу і різноманітних форм між-суб'єктних відносин у нових умовах.

Спираючись на психологічні уявлення про природу мети у структурі діяльності, педагогічну мету викладання нам слід розглядати як зміни, які прогнозує педагог у розвитку особистості учня в процесі навчання. Педагогічні дії є складовою операційної сфери

педагогічної діяльності. Вони охоплюють різновиди як психомоторних, так і розумових дій. Психомоторні дії виявляються у виразних рухах і загальній моториці тіла педагога. Сформованість цих дій впливає на рівень оволодіння вчителем педагогічною технікою. Розумові дії пов'язані з розв'язанням завдань, що потребують професійної уваги, уваги, мислення, спостережливості педагога. Рівень виконання педагогічної діяльності пов'язаний із наявністю педагогічних умінь [3].

До основних педагогічних умінь відносяться: уміння переносити відомі вчителю знання, варіанти рішення, прийоми навчання та виховання в умови нової педагогічної ситуації; вміння знаходити для кожної педагогічної ситуації нове рішення за допомогою комбінації відомих ідей, знань, навичок; уміння створювати нові елементи педагогічних знань, конструювати нові прийоми для вирішення педагогічних ситуацій.

За останні роки істотно підвищилися вимоги, що пред'являються суспільством до педагога нової формації. Учитель нової формації – це духовно розвинена творча особистість, здатна до рефлексії, професійними навичками, педагогічним даром і прагненням до нового. В ідеалі вчитель повинен ясно розуміти самоцінність освіти, бути людиною в культурі, прекрасно знати власний предмет, педагогіку та психологію, використовувати особистісно-орієнтовані педагогічні методи і мати мотивацію до подальшого зростання і розвитку своєї особистості.

У зв'язку з цим модель педагога нової формації пред'являє до його особистості наступні вимоги:

- 1) професійна спрямованість особистості;
- 2) компетентність особистості вчителя;
- 3) ідейно-моральна позиція особистості;
- 4) інноваційна та творча діяльність особистості;
- 5) адаптація вчителя до умов професійної діяльності.

Однією з вимог, що пред'являються до особистості вчителя є професійна спрямованість особистості, яка в основному розкривається трьома її компонентами – змістовним, процесуальним і особистісним.

У професійній спрямованості можна виділити її основні параметри:

- Якою мірою педагогічна діяльність значуща чи маскується вона іншими цілями?
- Чи значущим є об'єкт педагогічної діяльності?

- Якою мірою педагог усвідомлює можливість правильного розв'язання педагогічних завдань?

- Як пов'язана педагогічна спрямованість з іншими видами спрямованості (наука, мистецтво, громадсько-корисна діяльність)?

- Задоволеність діяльністю.

- Які труднощі мають місце у професійній діяльності викладача та як вони долаються?

- Як співвідносяться педагогічна спрямованість з самооцінкою особистості, рівнем домагань, здібностями, характером тощо?

Досягнення високої майстерності у навчанні й вихованні особистостей великою мірою залежить від особистих якостей педагога. І в першу чергу від його педагогічних здібностей.

Професійну спрямованість педагога ми розуміємо, як сукупність стійких мотивів поведінки педагога, що проявляється в цінностях, прагненнях, переважаною системою змістотворних мотивів педагогічної діяльності. У ході моніторингового дослідження було виявлено, що значущими термінальними цінностями для педагогів є: здоров'я, щасливе сімейне життя, активна діяльне життя. Інструментальних цінностей є ті, які є кращі в будь-якій ситуації такі: освіченість, вихованість, акуратність. Статистично значущим виявилось домінування у більшості педагогів, які мають стаж роботи від 20 до 30 років спрямованості «на себе». Це свідчить про те, що дана група педагогів зацікавлена здебільшого своїми особистими проблемами. Такі педагоги не реагують на потреби оточуючих їх дітей. Вони займаються переважно собою, ігнорують людей або роботу, яку зобов'язані виконувати. Це свідчить про підвищення інертності комунікації, зниження продуктивності комунікації у взаємодії з дітьми і, як наслідок, зниження якості освіти.

А.А. Бодальовим [1] було встановлено, що педагоги, що працюють з учнями, розрізняються за своїм стилем спілкування, пов'язаного з характерною для них направленістю особистості. Це дозволяє визначити на практиці різні стилі спілкування і виявити їх вплив на особистісний розвиток дитини, тобто вивчення даної проблеми є потребою практики.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури показує, що дорослий має певний вплив на розвиток дитини, так зокрема, для продуктивної комунікативної діяльності

педагог повинен знати, що спілкування пронизує всю систему педагогічного впливу, кожен його мікроелемент. На занятті педагога необхідно володіти комунікативною структурою всього педагогічного процесу, бути максимально чуйним до найменших змін, постійно співвідносити обрані методи педагогічного впливу з особливостями спілкування на даному етапі.

Як зазначають Бодальов А. А., Горяніна В. А., Маркова А. К., педагогічна спрямованість – це сукупність стійких мотивів комунікативної поведінки педагога, яка проявляється в цінностях, прагненнях, переважаючою системою змістотворних мотивів педагогічної діяльності [1, 3, 7].

Загальними критеріями оцінки педагогічної спрямованості є:

- домінуюча спрямованість особистості;
- емоційно-ціннісне ставлення до процесу спілкування;
- особливості комунікативних потреб в педагогічній взаємодії;
- системи змістотворних педагогічних мотивів, що виражаються в повідомлення, передачі інформації.

Дослідженням видів спрямованості займалися Станкін М. М., Додонов Б. М., Нейман Л. І. З позиції нашого дослідження інтерес представляє класифікація спрямованості, яка включає спрямованість «на себе», «на взаємини», «на завдання». Відповідно до критеріїв, відібраними нами для психодіагностики, ми визначили спрямованість педагогів за допомогою кількісно-якісного аналізу результатів моніторингового дослідження «Спрямованість особистості».

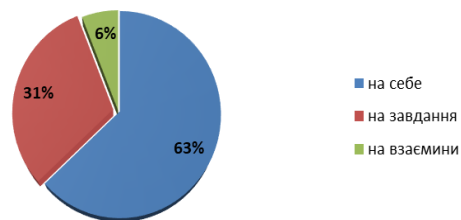
63% педагогів характеризуються домінуючою спрямованістю «на себе». Це дозволяє прогнозувати у педагогів з домінуючою спрямованістю «на себе», очікування прямої винагороди і задоволення незалежно від того, яку роботу і з ким вони виконують.

Другою домінуючою є спрямованість «на завдання» – 31%. Дозволяє прогнозувати у педагогів з домінуючою спрямованістю «на завдання», швидкість виконання завдання, вирішення проблем, вони зацікавлені виконувати свою роботу якнайкраще.

Стосовно педагогічної діяльності домінування подібного виду спрямованості можна розглянути як тенденцію до ефективної комунікації, тому рішення педагогічних завдань з учнями вимагає ефективної комунікації.

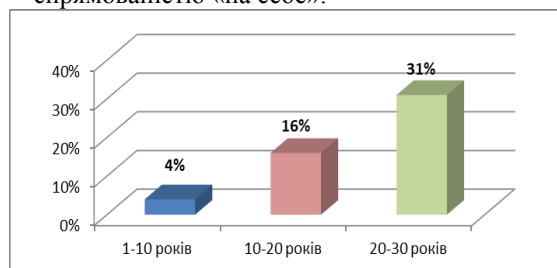
Третя спрямованість (6%) «на взаємини

». Такі педагоги намагаються підтримати хороші взаємини, але лише «на поверхні», що часто перешкоджає виконанню конкретних завдань або наданню ширшої допомоги людям.

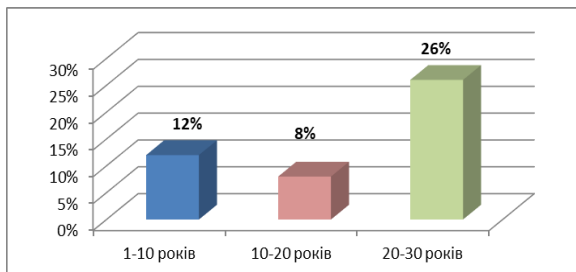
У групі обстежених нами педагогів зі спрямованістю «на себе» зі стажем роботи від 20 до 30 років виявилось 31%. На другому місці зі стажем роботи від 10-20 років 16%. На третьому місці зі стажем 1-10 років 4%.

Звертає на себе увагу, той факт, що чим більше у педагога педагогічний стаж роботи з дітьми, тим більше тенденція замикатися в собі, що сигналізує про прогресуванні емоційного вигорання, відсутність психологічних ресурсів до роботи з дітьми, і, як наслідок, зниження активності комунікації в цілому, комунікативна спрямованість на дітей не актуалізована. Нами відмічено, педагоги, які мають стаж роботи від 20 до 30 років характеризуються високою спрямованістю «на себе».

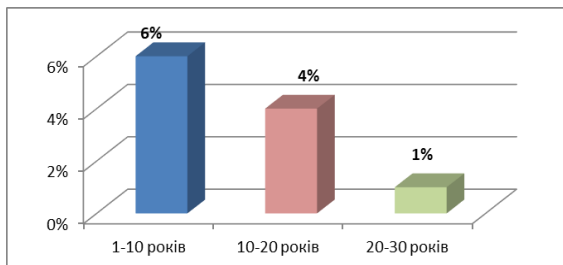
Розглянемо результати другої групи педагогів із спрямованістю особистості «на завдання» відповідно з педагогічним стажем роботи. У групі обстежених нами педагогів зі спрямованістю «на завдання» зі стажем роботи понад 30 років виявилось домінуюча у 26% педагогів. Від 10-20 стажу роботи на другому місці у 8%. На третьому місці зі стажем роботи від 1-10 років у 12%. Процентне співвідношення представлене нами дозволяє чітко розмежувати, превалювання даної спрямованості при педагогічному стажі понад 30 років. Дані результати ми вважаємо, емпірично цікаві, в аспекті, що підвищення педагогічного стажу за 30 років, призводить до актуалізації ресурсної спрямованості особистості, а саме «на завдання». Педагог з подібним стажем в

літературі кваліфікується, як педагог – майстер, це і пояснює цю спрямованість на завдання, так як вихователь з подібним стажем знає «як», «ніж», «за допомогою чого» ефективно взаємодіяти з дітьми.

Аналізуючи прояви у педагогів спрямованості «на завдання» виділимо її корелянти з комунікативною спрямованістю. Цим педагогам характерно, незважаючи на свої особисті інтереси, бажання співпрацювати з колективом, якщо це підвищить ефективність групи. У колективі вони прагне відстояти свою думку, яке вважає корисним для роботи. ефективне співробітництво в педагогічному колективі засновано на спілкуванні, вміння слухати і чути один одного, що явно свідчить про наявність у даної групи тенденцій до комунікативної спрямованості.

Педагоги з спрямованістю «на взаємини» зі стажем роботи від 1-10 років займають 8%. У даній групі педагогів низька спрямованість «на взаємини». Це свідчить про дані рисах педагогів, вони намагаються підтримати хороші взаємини, але лише «на по поверхні», що часто перешкоджає виконанню конкретних завданні або наданню щирої допомоги людям. Такі педагоги проявляють великий інтерес, коли мова йде про колективну діяльність, але, по суті, самі не вносять ніякого вкладу та здійснення трудових завдань групи.

Таким чином, проаналізувавши дані обстежуваних педагогів, слід зазначити, що:

– педагоги зі стажем роботи від 30 і понад у них середня спрямованість «на завдання». Це говорить нам про те, що педагоги прагнуть виконувати свою роботу ефективно для оточуючих їх людей і для

себе, щоб отримати моральне задоволення від отриманих результатів, а це свідчить про наявність у даній групі тенденцій до комунікативної спрямованості.

– педагоги, які мають стаж роботи від 20-30 року мають високу спрямованість «на себе». Це свідчить про те, що дана група педагогів зацікавлена в основному своїми особистими проблемами. Такі педагоги не реагують на потреби оточуючих їх учнів.

Вони займаються переважно собою, ігнорують людей або роботу, яку зобов'язані виконувати. Це свідчить про підвищення інертності комунікації, в загальному, і комунікативної спрямованості на дітей.

– педагоги з 1-10 стажем роботи, низька спрямованість «на взаємини». Тут потрібно відзначити, що дана група педагогів має комунікативну спрямованість, вона виражається в умінні налагоджувати контакт з дітьми і дорослими, в прагнення до колективної роботи, де йде активний процес взаємодії.

Найбільш значущими термінальними цінностями для педагогів є: здоров'я, щасливе сімейне життя, активна діяльне життя. інструментальних цінностей є ті, які є кращі в будь-якій ситуації такі: освіченість, вихованість, акуратність.

Уявімо особливості термінальних і інструментальних ціннісних орієнтацій у групах педагогів з напрямками «на себе», «на взаємини», «на завдання». Загальні тенденції в характері ціннісних орієнтацій педагогів відповідно до домінуючої спрямованості особистості характеризуються такими особливостями:

– педагоги з спрямованістю 26% «на завдання» або 6% «взаємини» виявляють тенденції комунікативної спрямованості, тому що у даної групи педагогів домінують цінності, які спрямовані на продуктивну, раціональну діяльність.

Наприклад, педагоги зі стажем роботи від 1-10 років з спрямованістю «на взаємини» у них термінальні цінності є: цікава робота, наявність хороших і вірних друзів, впевненості в собі, продуктивне життя. Інструментальні цінності є: вихованість, освіченість, відповідальність, акуратність, незалежність. Для педагогів зі стажем роботи від 30 і понад термінальними цінностями є: цікава робота, творчість, продуктивне життя.

Інструментальними цінностями є: відповідальність, старанність, терпимість.

– педагоги з спрямованістю 31% «на себе», характеризуються відсутністю комунікативної спрямованості виходячи, від

цінностей які у них домінують.

Це говорить про відсутність ефективної взаємодії з дітьми і колегами. Наприклад, у педагогів, які мають стаж роботи від 20-30 років значущими термінальними цінностями є: матеріально забезпечене життя, впевненість в собі, цікава робота.

Інструментальними цінностями є: самоконтроль, раціоналізм, широта поглядів.

Для нас важливим в дослідженні є вивчення стилів педагогічного спілкування у відповідності з спрямованістю, тому що це дасть більш загальну картину особливостей комунікативної спрямованості педагогів.

У педагогів з спрямованістю «на себе» переважає демократичний стиль. У педагогів з спрямованістю «на завдання» теж домінуючим є демократичний стиль спілкування.

Педагоги третьої групи зі спрямованістю «на взаємини» у них стиль педагогічного спілкування авторитарний.

Узагальнюючи вище представлені емпіричні дані можна констатувати наявність взаємозв'язку таких змінних як: особливість домінуючої спрямованості особистості, стаж педагогічної роботи, характер ціннісних орієнтацій, самооцінки професійних якостей.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. За результатами моніторингового дослідження 63% педагогів виявили спрямованість «на себе». У даній групі більшу частину склали педагоги зі стажем роботи від 20 до 30 років. Основні характеристики спрямованості даного виду, свідчать про те, що педагоги не реагують на потреби оточуючих їх дітей. Вони займаються переважно собою, ігнорують людей або роботу, яку зобов'язані виконувати. Термінальними цінностями є: матеріально забезпечене життя, впевненості в собі, цікава робота.

Інструментальними цінностями є: самоконтроль, раціоналізм, широта поглядів. Стиль педагогічного спілкування демократичний.

Основними професійними якостями виявилися за результатами діагностики – задоволеність знаннями, самовпевненість. Сукупність даних показників дозволила нам констатувати інертність комунікативної спрямованості на дітей. Цінності і професійні якості, спрямовані на особисті пріоритети, і домінують, що не сприяє розвитку комунікативної спрямованості.

З усієї групи 31% педагогів спрямовані «на завдання». Дана спрямованість корелює зі стажем педагогічної роботи від 30 і понад.

Прояви даного виду спрямованості – прагнення виконувати свою роботу ефективно для оточуючих їх людей і для себе, для отримання морального задоволення від отриманих результатів. Це свідчить про наявності у даної групи тенденцій до комунікативної спрямованості. Термінальними цінностями є: цікава робота, творчість, продуктивне життя.

Інструментальними цінностями є: відповідальність, старанність, терпимість. Стиль педагогічного спілкування демократичний. професійні якості: самовладання, професійна гнучкість, захопленість. З отриманих даних можна говорити про тому, що дана група педагогів, виходячи з сукупності показників, активно проявляють комунікативну спрямованість.

З усієї досліджуваної групи 6% педагогів спрямовані «на взаємини», переважає дана спрямованість у педагогів зі стажем роботи від 1-10 років.

Тут потрібно відзначити, що дана група педагогів має комунікативну спрямованість, вона виражається в умінні налагоджувати контакт з дітьми і дорослими, в прагнення до колективної роботи, де йде активний процес взаємодії. термінальними цінностями є: наявність хороших і вірних друзів, цікава робота, суспільне визнання. інструментальні цінності, виходячи з даних, є: широта поглядів, ефективність у справах, відповідальність. Стиль педагогічної взаємодії авторитарний. педагоги в більшій мірою проявляються професійні якості, такі як імпровізація, захопленість, самокритичність, самовладання.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бодальов А. А. Особистість і спілкування [Текст] / А. А. Бодалев. М., 1995. 330 с.
2. Гальскова Н. Д., Никитенко З. Н. Теория и практика обучения иностранным языкам. Начальная школа: методическое пособие. Москва: «Айрис-Пресс». 2004. 270 с.
3. Горяніна В. А. Психологія спілкування [Текст] / В. А. Горянин. М.: издат. центр «Академія». 2002. 416 с.
4. Коньшева А. В. Современные методы обучения английскому языку. Издание 2-е, стереотипное. Минск. 2004. 146 с.
5. Коростелёв В. С. Основы функционального обучения иноязычной лексике. Воронеж: издательство Воронежского университета. 1990. 89 с.
6. Ключева Н. В. Педагогічна психологія. [Текст] / Ю. А. Кореляков. М.: издат. центр «Владос». 2006. 399 с.
7. Маркова А. К. Психологія праці вчителя [Текст] / А. К. Маркова. М.: Просвещение, 1993. 487 с.

8. Мітіна Л. М. Психологія професійного розвитку вчителя [Текст] / Л. М. Мітіна. М.: Флінта: Московський психолого-соціальний інститут. 1998. 375 с.

9. Ніколаєва С. Ю. Методика викладання іноземної мови. Київ. 1990. 115 с.

REFERENCES

1. Bodal'ov, A. A. (1995). *Osobistist' i spilkuvannya* [Personality and communication]. Moscow.

2. Gal'skova, N. D., Nikitenko, Z. N. (2004). *Teoriya i praktika obucheniya inostrannym yazykam*. [Theory and practice of teaching foreign languages]. Moskva.

3. Goryanina, V. A. (2002). *Psikhologiya spilkuvannya*. [Psychology communication]. Moskva.

4. Konysheva, A. V. (2004). *Sovremennyye metody obucheniya angliyskomu yazyku*. [Modern methods of teaching English]. Minsk.

5. Korostelov, V. S. (1990). *Osnovy funktsional'nogo obucheniya inoyazychnoy leksike*. [Fundamentals of functional learning of foreign language vocabulary]. Voronezh.

6. Klyuêva, N. V. (2006). *Pedagogichna psikhologiya*. [Pedagogical psychology]. Moscow.

7. Markova, A. K. (1993). *Psikhologiya pratsi vchitelya*. [Psychology of teacher work]. Moscow.

8. Мітіна, Л. М. (1998). *Psikhologiya*

profesijnogo rozvitku vchitelya. [Psychology of professional development of a teacher]. Moscow.

9. Nikolaeva, S.YU. (1990). *Metodika vkladannya inozemnoi movi*. [Methods of teaching a foreign language]. Kiev.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ВОЛОШИНА Ольга Сергіївна – кандидат педагогічних наук, методист лабораторії моніторингових досліджень КЗ «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського».

Наукові інтереси: використання тестових технологій у викладанні педагогічних дисциплін, формування професійної компетентності майбутнього вчителя.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

VOLOSHINA Olga Serhiivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Methodist of the Laboratory of Monitoring Research of the Kirovohrad Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education named after Vasyl Sukhomlynsky.

Circle of scientific interests: the use of test technologies in the teaching of pedagogical disciplines, the formation of professional competence of future teachers.

Стаття надійшла до редакції 18.07.2020 р.

УДК 534.2;539.2

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-110-115

ВОЛЧАНСЬКИЙ Олег Володимирович –

кандидат фізико-математичних наук, доцент, доцент кафедри фізики та методики її викладання

Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9560-6595>

e-mail: Olegvol2002@yahoo.com

РОЗВИТОК ДОСЛІДНИЦЬКИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ОПТИКИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Одним із напрямів удосконалення методики навчання природничих дисциплін, розширення й поглиблення розуміння навчального матеріалу, підвищення практичної значущості результатів навчання є збільшення компонента дослідницької діяльності. Послідовне впровадження в навчальний процес розвитку розумово-пізнавальних і творчих якостей молоді підвищує конкурентну спроможність на сучасному ринку праці: здатність і готовність до розв'язання комплексних задач (проблем), критичного мислення, творчості, когнітивної гнучкості, співпраці, управління, здійснення інноваційної діяльності [1]. Недаремно, чинні програми вивчення курсу фізики в профільних класах старшої школи вимагають

обов'язкового «ознайомлення учнів з методами наукових досліджень, формування в них умінь.....на практиці проводити фізичні дослідження (демонстрації, досліди, експерименти тощо), аналізувати, узагальнювати результати, робити висновки» [2].

Особливо широкі перспективи тут відкриваються з упровадженням комп'ютерних технологій. Важливим аспектом застосування ІКТ при вивченні фізики може бути організація модельного експерименту з використанням відповідних програмних модельних засобів (ПМЗ). Такі програми дозволяють не тільки спостерігати за ходом експерименту, а й легко змінювати його параметри. Це особливо актуально тоді, коли робота з реальним обладнанням у кабінеті фізики стає неможливою через

карантинні заходи та, відповідно, перехід вітчизняної освіти на дистанційну форму навчання [3]. Учитель може не тільки наповнювати контент навчального матеріалу зі свого предмету на обраній інтернет-платформі та здійснювати контроль за його засвоєнням, а й виступати координатором проведення учнями самостійних досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. При вивченні природничих дисциплін у сучасній школі все більшого значення набирає використання в освітньому процесі інформаційно-комунікаційних технологій [3–5]. Однією з особливостей курсу фізики є те, що вона немислима без спостережень, експериментів і наочних демонстрацій [6]. Використання комп'ютерних програм у процесі навчання фізики й астрономії дає змогу проводити урок більш інтенсивно, при цьому він стає змістовнішим, цікавішим і наочнішим. Комп'ютерні демонстрації та моделювання дозволяють учням більш наочно представити досліджувані явища й об'єкти, за лічені хвилини простежити протікання процесів, які в реальному житті тривають значні проміжки часу або їх демонстрування вимагає складного і коштовного обладнання.

Мета статті – розглянути особливості використання віртуальної лабораторії Wolfram Demonstration Project при вивченні оптики учнями старшої школи в умовах дистанційної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Актуальність розробки ПМЗ з оптики зумовлена ще й тим, що світлові хвилі та об'єкти, з якими ці хвилі взаємодіють через малі розміри (довжина хвилі, елементарні частинки, період дифракційної ґратки) неможливо безпосередньо спостерігати. Про їхні властивості ми дізнаємось опосередковано: інтерференційна й дифракційна картина, непружне розсіяння світла на мікрочастинках, фотоефект і т. ін.)

Однією з переваг віртуальної лабораторії Wolfram Demonstration Project є користування без реєстрації. Програма дозволяє в ході проведення експерименту легко змінювати його параметри.

Для доступу до неї потрібно:

- 1) перейти за посиланням [http://demonstrations.wolfram.com/](http://demonstrations.wolfram.com;);
- 2) на головній сторінці обрати розділ Physical Sciences;
- 3) обрати розділ High School Physics.

Оскільки оптика вивчається після теми «Електромагнітні коливання та хвилі», почнемо аналіз використання лабораторії

Wolfram Demonstration Project з дослідження явищ *хвильової оптики*, зокрема проведення віртуальних експериментів при вивченні інтерференції і дифракції світла.

Для розуміння явища інтерференції доцільно використати анімацію *Constructive and Destructive Interference*, яка демонструє утворення системи максимумів і мінімумів при інтерференції когерентних хвиль, отриманих від двох щілин (Рис. 1). Переміщуючи досліджувану точку по екрану, спостерігаємо, як змінюються відстані до неї від двох когерентних джерел, а, відповідно, й кількість хвиль, які на них укладаються.

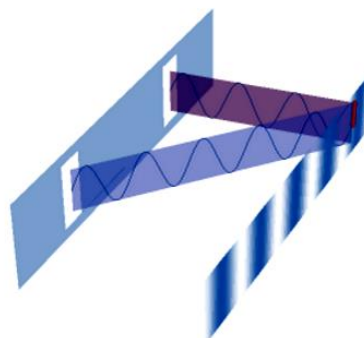

Рис. 1. Дослід *Constructive and Destructive Interference*

При цьому можна наочно побачити, що для максимуму інтерференції хвилі повинні приходити у фазі, а мінімуму – у протифазі, що у свою чергу напряму залежить від кількості хвиль, які укладаються на різниці відстаней від щілин до обраної точки екрану. Таким чином, учні мають можливість бачити не тільки результат інтерференції (інтерференційну картину), а й динаміку хвильових процесів, які її утворюють.

Дослід *Superposition of Waves* (Рис.2) дає можливість провести аналіз просторового розподілу амплітуди інтерференції.

Superposition of Waves | \rightleftharpoons BETA

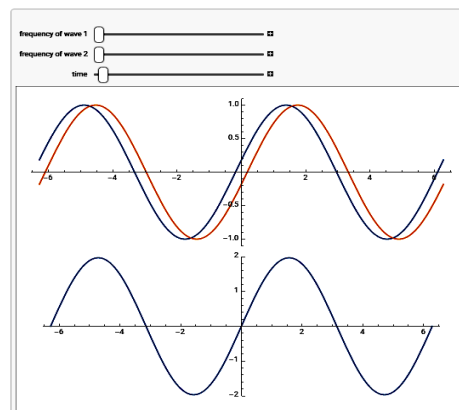

Рис. 2.а. Дослід *Superposition of Waves* при різниці фаз хвиль, близьких до нуля.

Superposition of Waves BETA

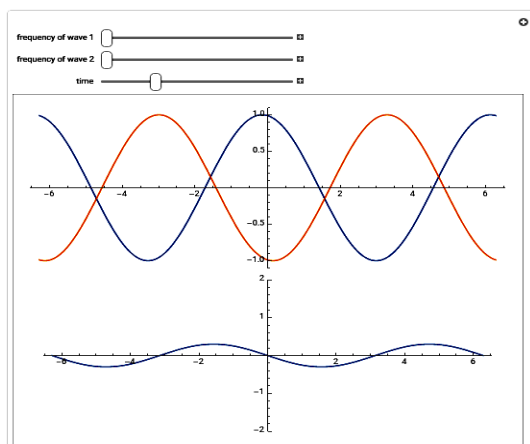

Рис. 2.б. Дослід Superposition of Waves при різниці фаз хвиль, близьких до π рад.

Він дозволяє простежити зв'язок між зсувом фаз $\Delta\phi$ двох когерентних хвиль однакової амплітуди A_i (Рис.2.а) та амплітудою результуючих коливань A при їх інтерференції в досліджуваній точці екрану (Рис.2.б), який описується формулою [9, с. 142]:

$$A = 2A_i \cos(\Delta\phi/2). \quad (1)$$

Вимірюючи на графіках зсув фаз та відповідне йому значення амплітуди інтерференції, учні мають можливість дослідно перевірити справедливості формули (1).

Для дослідної перевірки формули, що визначає умови максимуму дифракції на дифракційній ґратці

$$d \cdot \sin\theta = n \cdot \lambda \quad (2)$$

можна обрати експеримент Interference of Waves from Double Slit (Рис.3).

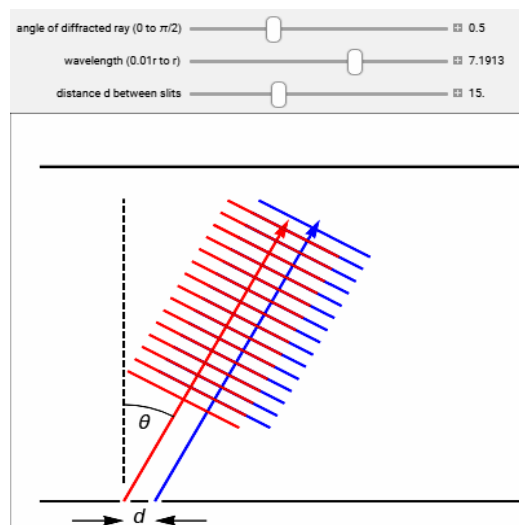

Рис. 3.а. Дослід Interference of Waves from Double Slit при різниці ходу хвиль, близьких до λ .

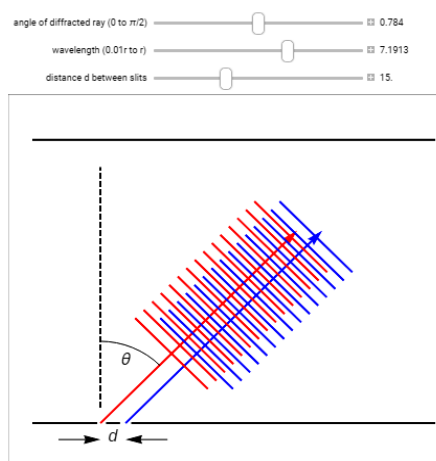

Рис. 3.б. Дослід Interference of Waves from Double Slit при різниці ходу хвиль, близьких до $1,5 \lambda$.

У програмі передбачено можливість змінювати всі параметри дифракції: 1) кут дифракції θ ; 2) довжину хвилі світла λ ; 3) відстань між щілинами d . Вимірюючи на графіках різницю ходу хвиль та відповідне йому значення кута дифракції, учні мають можливість дослідно перевірити справедливості формули (2).

Дослід Intensity Profiles for Newton's Rings дає змогу в режимі дистанційного навчання провести лабораторну роботу «Дослідження явища інтерференції за допомогою кілець Ньютона» (Рис. 4).

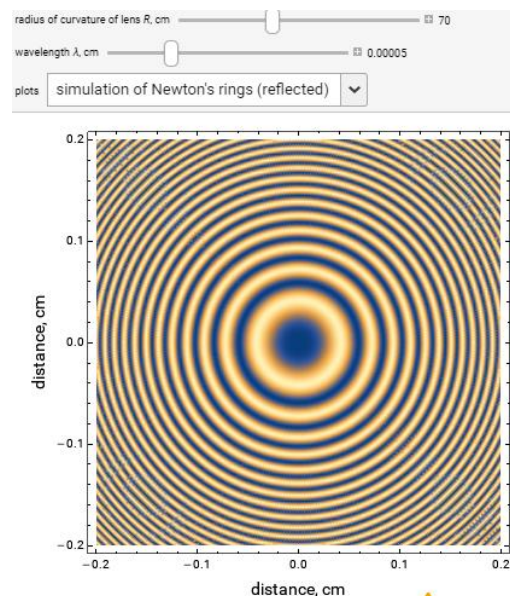

Рис. 4. Дослід Intensity Profiles for Newton's Rings у відбитому світлі.

У програмі передбачено можливість змінювати радіус лінзи R і довжину хвилі світла λ . Вимірюючи на малюнку радіус n -го

темного кільця r_n , учні мають можливість дослідним шляхом перевірити справедливості формули

$$r_n = \sqrt{n\lambda R} \quad (3)$$

Виконання цієї лабораторної роботи можна запланувати за варіантами, пропонуючи різні комбінації радіуса лінзи R і довжини хвилі світла λ .

При вивченні **геометричної оптики** даний ПМЗ дає можливість моделювати й досліджувати її основні явища і закони: прямолінійне поширення, відбивання і заломлення світла, побудову зображень у дзеркалах, лінзах, оптичних системах.

Дослід *Reflection and Refraction on a Flat Surface between Two Different Materials* дозволяє в режимі дистанційного навчання провести лабораторну роботу «Вивчення законів відбивання і заломлення світла». У досліді є можливість вибору середовищ та кута падіння променя (Рис. 5). Для кожного середовища подано значення швидкості світла.

Учні пропонується для декількох напрямів падаючого променя виміряти значення кутів падіння та заломлення й обрахувати відношення їхніх синусів. Отримане усереднене значення пропонується порівняти з відношенням швидкостей поширення світла в обраних середовищах. Учні роблять висновки про пряму залежність явища заломлення від швидкості поширення світла.

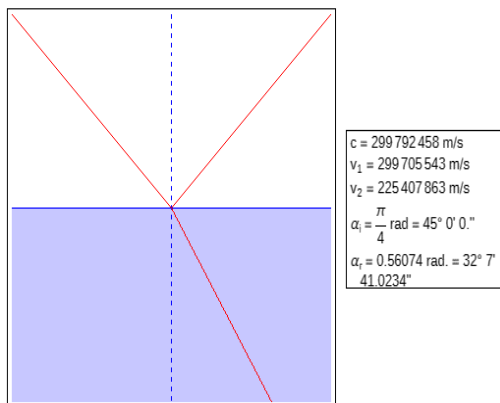

Рис. 5. Дослід *Reflection and Refraction on a Flat Surface between Two Different Materials*

Одним з головних елементів оптичних систем, дія якого базується на явищі

заломлення світла, є лінза. Віртуальний дослід *Lensmaker's Equation* (Рис. 6) присвячений вивченню головних точок лінзи, оптичного центру та фокусів, і зв'язку її основних характеристик – фокусної відстані і оптичної сили з геометрією лінзи та показником заломлення її матеріалу. Вікно цієї програми оснащене такими засобами зміни умов демонстрації: 1) показник заломлення матеріалу лінзи відносно зовнішнього середовища n_2 ; 2) товщина лінзи d ; 3) радіуси кривизни поверхонь лінзи R_1 і R_2 .

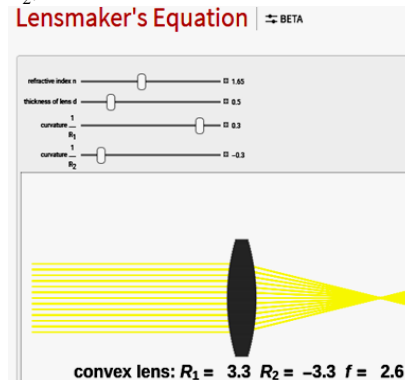

Рис. 6. Дослід *Lensmaker's Equation*. Фокус збиральної лінзи.

Наступним дослідженням може бути експеримент з побудови зображень і перевірка основного закону зв'язку фокусної відстані F , відстаней до об'єкта d і зображення для f тонкої лінзи:

$$\frac{1}{d} + \frac{1}{f} = \frac{1}{F} \quad (5)$$

Для цього обираємо експеримент *Ray Diagrams for Lenses* (Рис. 7). Програма дозволяє вибирати тип лінзи (збиральна чи розсівна), оптичну силу, а також варіювати розмірами об'єкта та його відстанню до оптичного центра лінзи.

Ray Diagrams for Lenses

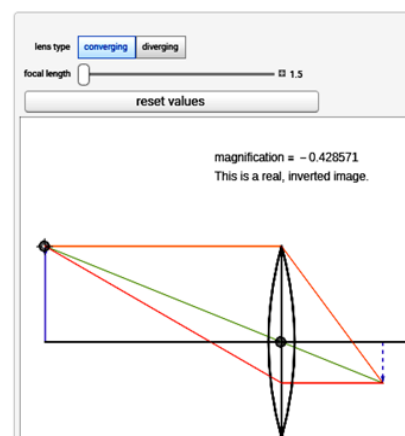

Рис. 7. Дослід *Ray Diagrams for Lenses*

Після вибору названих параметрів програма показує хід променів і буде зображення об'єкта. Вимірюючи відстані від лінзи до об'єкта та зображення, а також їхні розміри, учні експериментально перевіряють справедливість формули тонкої лінзи (5), а також обраховують отримане збільшення.

У профільних класах доцільно було б провести й дослідження побудови зображень і на цій основі перевірити дію закону зв'язку фокусної відстані F , відстаней до об'єкта d і зображення f для сферичних дзеркал. Для цього обираємо експеримент *Ray Diagrams for Spherical Mirrors* (послідовність дій та сама, що й для тонкої лінзи).

Одним із базових дослідів **квантової оптики** є експеримент по дослідженню законів фотоелектру. Для його проведення засобами Wolfram Demonstration Project слід відкрити дослід *The Photoelectric Effect* (Рис. 8). Вікно цієї програми оснащено такими засобами зміни умов демонстрації:

- 1) вибір металу: Ag, Al, Au, Ca, Cs, Cu, Fe, K, Mg, Na, Zn;
- 2) зміна довжини хвилі випромінювання світла;
- 3) зміна інтенсивності світла.

The Photoelectric Effect | BETA

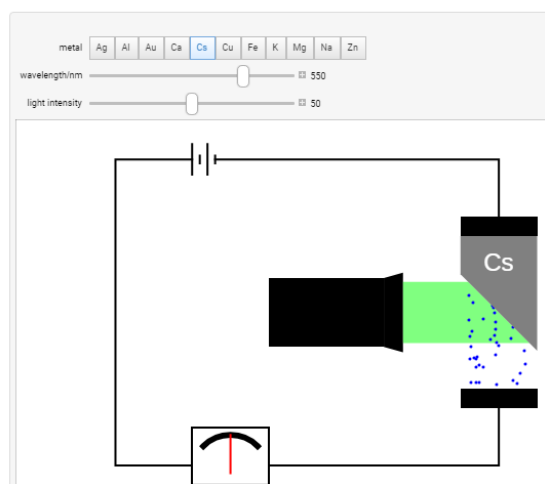

Рис. 8. Дослід *Photoelectric Effect*

За допомогою такої віртуальної демонстрації можна перевірити перші два закони фотоелектру.

Для перевірки першого закону змінюємо інтенсивність світла, за умови, що матеріал катода та частота випромінювання світла залишаються незмінним, і спостерігаємо зміну фотоструму. При цьому школярі можуть бачити не тільки зміщення стрілки гальванометра, а й наочно спостерігати зміну числа вибитих фотоелектронів.

Досліджуючи другий закон фотоелектру, учні збільшують довжину хвилі світла λ за його сталої інтенсивності та матеріалу катода, поступово досягаючи такого значення λ , при якому фотострум припиняється (червона межа фотоелектру). Змінюючи матеріал катода і повторюючи ті самі операції, школярі переконуються, що кожен матеріал має свою червону межу фотоелектру.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Таким чином, використання віртуальної лабораторії Wolfram Demonstration Project може суттєво допомогти вчителю при вивченні оптики школярами в режимі дистанційної освіти, зокрема проведенні лабораторних робіт з фізики. Кожен учень при наявності підключення до інтернету має можливість проводити власні дослідження, керуючись вказівками вчителя. Описаний ПМЗ дає можливість не тільки фіксувати результати експерименту (інтерференційна і дифракційна картини, покази приладів), а й наочно спостерігати динаміку руху об'єктів, недоступних для реальних спостережень (рух фронту хвилі, потік фотоелектронів і т. ін.). Пропоновані віртуальні демонстрації та експерименти сприяють розвитку дослідницьких здібностей учнів, підвищують їхню активність і зацікавленість у здобуванні знань, покращують розуміння навчального матеріалу.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Про утворення робочої групи з питань впровадження STEM-освіти в Україні. Наказ МОН України від 29.02.2016 № 188. URL: <https://imzo.gov.ua/stem-osvita/normativ-nopravove-zabezpeche-nnya/naka-zi-mon-ukrayini>.
2. Навчальні програми для 10-11 класів закладів загальної середньої освіти. Фізика. Авторський колектив під керівництвом Локтева В. М. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/fizika-10-11-avtorskij-kolektiv-pid-kerivnicztvom-lokte-va-vm.pdf>.
3. Бузько В. Л., Величко С. П. Дистанційна освіта в загальноосвітній школі у процесі вивчення природничо-математичних дисциплін // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія педагогічна. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2014. Вип. 20. С. 68–70.
4. Янишина, В. М. Інформаційні технології на уроках фізики та астрономії // Фізика в школах України. 2013. № 10. С. 7–8.
5. Волчанський О. В. Вивчення властивостей теплових хвиль за допомогою віртуальної лабораторії // Інформаційні технології в професійній діяльності: Матеріали XII Всеукраїнської науково-практичної конференції

(м. Рівне, 30 жовтня 2019 року). Рівне: РВВ РДГУ. 2019. С. 48–50.

REFERENCES

1. *Pro utvorennya robochoyi grupy z piytan' vprovadzheniya STEM-osvity v Ukraini.* (2016). [On the establishment of a working group on the implementation of STEM-education in Ukraine]. URL: <https://imzo.gov.ua/stem-osvita/normativno-pravove-zabezpeche-nnya/naka-zi-mon-ukrayini>.
2. *Navchalni programy dlia 10-11 klasiv zakladiv zagalnoi serednoi osvity. Fyzyka.* [Programs for 10-11 grades of secondary schools. Physics]. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/fizika-10-11-avtorskij-kolektiv-pid-kerivnicztvom-lokteva-vm.pdf>.
3. Buzko, V. L., Velychko, S. P. (2014). *Dystantsiyna osvita v zagalnoosvitniy shkoli u protsesi vyvchennya pryrodnycho-matematychnykh dystsyplin.* [Distance education in secondary school in the process of studying natural sciences and mathematics]. Kamenets-Podilsky.
4. Yanyshyna, V. M. (2013). *Informatsiyni tekhnologii na urokakh fizyky ta astronomiyi.* [Information technologies in physics and astronomy classes]. Kyiv.
5. Volchanskyi, O. V. (2019). *Vyvchennya vlastyvostry teplovykh khvyl' za dopomogyu*

virtualnoiy laboratorii. [Studying of the properties of thermal waves using a virtual laboratory]. Rivne.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ВОЛЧАНСЬКИЙ Олег Володимирович – кандидат фізико-математичних наук, доцент, доцент кафедри фізики і методики її викладання Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: фототермоакустичні явища в конденсованому середовищі, методика навчання фізики і астрономії.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

VOLCHANSKYI Oleh Volodymyrovych – Ph.D. in Physics and Mathematics, Associate Professor, Associate Professor of Department of Physics and Method of its Teaching of the Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: photo-thermoacoustic phenomena in a condensed matter; theory and methodology of teaching physics and astronomy.

Стаття надійшла до редакції 08.09.2020 р.

УДК 373.2.016:51-028.31]:793.3

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-115-120

ГРИШКО Ольга Іванівна –

доцент кафедри дошкільної освіти

Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

ORCID:<https://orcid.org/0000-0002-9149-3992>

e-mail: missoliva20@gmail.com

ВІЛЬХОВА Оксана Григорівна –

асистент кафедри дошкільної освіти

Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

ORCID:<https://orcid.org/0000-0002-9152-2511>

e-mail: oksana.vilhovadinec@gmail.com

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ХОРЕОГРАФІЇ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТАРНИХ МАТЕМАТИЧНИХ УЯВЛЕНЬ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. В умовах гуманізації та демократизації освітнього простору особливої актуальності набувають питання всебічно розвиненої особистості дитини дошкільного віку, розвитку її творчого потенціалу, національної самосвідомості, самостійності та формування навичок взаємодії з іншими людьми. Зважаючи на складність цієї проблеми, глибину взаємопов'язаних цілей і принципів виховного процесу, наше суспільство нагально потребує фахівців спеціальності «Дошкільна освіта», які повинні не лише

визначати завдання діяльності та пропонувати ефективні рішення, знати закономірності ефективної комунікації з батьками, а мають предметно усвідомлювати самоцінність і унікальність дошкільного періоду дитинства, розробляти індивідуальну програму виховання і розвитку дитини.

Розвиток теорії і практики дошкільної освіти в Україні дає можливість стверджувати, що сьогодні відбувається удосконалення форм, методів і прийомів виховання дітей у ЗДО, що певною мірою впливає і на політику держави в цій сфері. На перший план виходить проблема якості

підготовки вихователів, саме від них залежить формування дитячого контингенту для вчителів Нової української школи. Сьогодні вміння створювати якісне предметно-розвивальне освітнє середовище, використовуючи можливості сучасних інформаційно-комунікаційних та мультимедійних технологій – головне завдання сучасного вихователя ЗДО. Нині як ніколи спостерігається потреба у цілеспрямованому розвитку логічних прийомів мислення дошкільників, що забезпечується, передусім, в процесі формування елементарних математичних уявлень. Математика має величезні можливості для розвитку мислення вихованців. Відомо, що у дошкільному віці в дітей закладаються основи знань про число, множину, лічбу, геометричні фігури, орієнтування в просторі і часі, вимірювання тощо. Основне місце в цьому процесі належить розвитку пізнавального інтересу дошкільників, що дозволить їм в майбутньому ефективно опанувати математичну науку, успішно скласти державну підсумкову атестацію та зовнішнє незалежне оцінювання, отримати якісні професійні знання і вміння та зайняти достойне місце в суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку логіко-математичних здібностей дітей дошкільного віку, формування їхнього пізнавального інтересу до вивчення математики присвячують свої науково-методичні розвідки багато сучасних науковців та педагогів-практиків. Так, О. Коваленко [3] розглядає індивідуальний підхід до формування логіко-математичної компетентності дошкільників, характеризує особливості створення умов для розвитку кожної конкретної дитини, як неповторної, унікальної, своєрідної особистості. Надає необхідні рекомендації для вихователів, щоб у кожної дитини сформувалася сенсорно-пізнавальна та математична компетенція, аналізує гендерні особливості як чинники успішності вихованців. О. Брежнева [1] та Л. Смоляр [7] звертають увагу на необхідність використання ігрової діяльності в процесі формування елементарних математичних уявлень дошкільників, інтегрованих розваг, веселих математичних конкурсів. Розкривають особливості розважального потенціалу математичних ігор, максимально діючи при цьому на чуттєво-емоційну зону дитини, а також на зону пам'яті й уваги. Акцентують увагу на

винятковій ролі батьків під час навчальної діяльності дітей, що є запорукою успіху учасників освітнього процесу як спільноти однодумців.

Педагоги-практики Н. Василюгло [2], О. Харченко [8] діляться із сучасними вихователями ЗДО своїми методичними розробками інтегрованих занять логіко-математичного спрямування, майстер-класів для педагогів тощо.

Особливості хореографічної роботи з дітьми дошкільного віку розглядає у своїх наукових розвідках сучасна дослідниця А. Шевчук. Вона обґрунтовує термін «дитяча хореографія», аналізує систему поетапного формування танцювальних навичок. О. Мартиненко [5] з'ясовує роль українських народних ігор у хореографічній інтерпретації, описує власний досвід роботи з дошкільниками.

Серед зарубіжних дослідників варто згадати німецького педагога К. Орфа [6], який пропонує досить цікаву інтеграцію в процесі музичного розвитку вихованців, формування їхнього творчого начала.

Мета статті – дослідити розвиток пізнавального інтересу дошкільників засобами хореографії у процесі формування елементарних математичних уявлень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні, у часи реформування початкової школи, спільнота вихователів ЗДО заострює свою увагу на такій позиції: для того, щоб сформувати у дошкільників цілісну картину світу і здатність застосовувати отримані знання у типових, а також нетипових ситуаціях, потрібно сучасну дошкільну освіту спрямувати не на опанування дітьми окремих знань із різних галузей, а на їх інтеграцію. О. Коваленко зазначає, що в центрі уваги педагогів повинна бути зростаюча особистість, її нахили, інтереси і потреби. Навчання при цьому слід розуміти не як трансляцію інформації, а як активізацію і стимуляцію вільного процесу засвоєння знань. Тому акцент потрібно робити на діяльнісні методи навчання, наповнюючи ними інтегровані заняття [3, с. 45].

У Базовому компоненті дошкільної освіти України логіко-математичному розвитку дитини відведено особливе місце. Якщо раніше переважала орієнтація на опанування відповідних знань, умінь і навичок з математики, то тепер вони розглядаються як засоби розвитку особистості, які спонукають її до міркувань, висловлення своєї думки, проявляти активність мислення. Іноді вихованці не

готові застосовувати набуті знання на практиці, не можуть достеменно обґрунтувати власні твердження, відповідають на поставлені питання однобічно, їхні судження незавершені, докази слабкі. Сьогодні вихователям потрібно так організувати освітній процес, щоб він стимулював пізнавально-пошукову, математичну активність дітей, розвивав уміння висловлювати припущення, з'ясовувати суперечності, формулювати рішення.

М. Лещенко зауважує, що педагогічна майстерність вихователя полягає у виробленні математичного світогляду дітей і передбачає реалізацію таких напрямів:

1. Формування позитивного почуттєво-емоційного ставлення до математичних знань;

2. Цілеспрямований розвиток психологічних процесів, особливо мислення, фантазії, уяви, пам'яті, уваги;

3. Систематичне навчання класифікаційних умінь;

4. Забезпечення інтуїтивного формування математичних понять шляхом використання різних видів дослідно-експериментальної і мистецької діяльності;

5. Застосування дітьми набутих знань на практиці [4, с. 34–35].

Відомо, що гра є найбільш результативним засобом навчання дітей дошкільного віку. Математичними вважають ігри, у яких змодельовані математичні відношення та закономірності. Для розв'язання завдань у межах таких ігор необхідно спочатку проаналізувати умови, правила гри і сутність самого завдання, а також виконувати математичні дії, застосовувати методи аналізу, порівняння, робити умовиводи і на їх основі приймати рішення [1, с. 29].

Роль гри в процесі формування пізнавального інтересу дошкільників важко переоцінити. Вона має потужний розвивальний потенціал. У системі освітньої роботи з формування елементарних математичних уявлень дидактичні ігрові методи, зазвичай, мають кілька ступенів складності, що дає змогу вихователю чутливо реагувати на постійно зростаючі дитячі можливості, мотивуючи отримати інтелектуальне задоволення від виконаного завдання та стимулюючи їх пізнавальну активність [3, с. 45]. О. Коваленко констатує, що компетентність вихованців у розумовій діяльності засвідчується їх здатністю аналізувати, порівнювати, розмірковувати,

робити певні узагальнення, обчислювати, класифікувати, упорядковувати висловлювання, висувати елементарні гіпотези тощо [3, с. 47]. Механізм розуміння дитиною математичного змісту матеріалу, що опрацьовується, складається із показу дитині об'єкта вивчення, включення у процес вивчення її чуттєво-емоційної зони, потім отримана інформація надходить у зони уяви та пам'яті [1, с. 31].

На наш погляд, для розвитку пізнавального інтересу дошкільників під час вивчення елементарних математичних уявлень, на етапі включення їх чуттєво-емоційної зони, яка працює через сенсорну систему, вихователям необхідно використовувати математико-хореографічні ігри та розваги. Спираючись на обґрунтування А. Шевчук поняття «дитяча хореографія», визначимо поняття «математико-хореографічних ігор» як метод вивчення та закріплення математичних знань з використанням сукупності танцювальних рухів, що призначені для кращого засвоєння елементарних математичних уявлень, мають яскраво виражений образний зміст і музичний супровід, поєднують елементи зображальності, наслідування і творчості, створюють можливості для образної хореографічної імпровізації.

Французький вчений Б. Паскаль говорив: «Предмет математики наскільки серйозний, що не слід нехтувати нагодою зробити його цікавим» [1, с. 30]. Для того, щоб з'ясувати, чи подобається дітям вивчати основи математичної науки у закладах дошкільної освіти, нами було опитано близько 20 сімей, які виховують дітей дошкільного віку. Результати опитування засвідчили, що 55% дітей, на думку батьків, відчують інтерес до поставлених завдань математичного змісту і з радістю виконують отримані доручення. Однак, 45% дошкільників частіше всього стараються уникнути подібних завдань, їхня увага розсіюється і переключається на завдання, які потребують більшої рухової активності. Тому, на наш погляд, під час логіко-математичного розвитку дітей, необхідно використовувати засоби ритміки та хореографії, які дадуть можливість ефективно організувати навчальну взаємодію, сприятимуть формуванню пізнавального інтересу.

Використання елементів хореографії у сучасному навчанні і вихованні дітей дошкільного віку стало однією з важливих ланок модернізації освітнього простору України й виступає потужним чинником

мотиваційного розвитку, самореалізації та формування життєвої позиції особистості. Сьогодні танцювальне мистецтво є надзвичайно популярним серед дітей. Як зазначає О. Мартиненко, танцювальна діяльність сприяє психічному розвитку дошкільників: розширенню кругозору, розвитку довільної уваги, пам'яті (зорової, слухової, рухової), творчої уяви, активізації пізнавальних процесів. Вона виконує завдання морально-етичного виховання [5, с. 40]. Якщо поєднати розвиток логіко-математичних умінь дошкільників з хореографічною діяльністю, то така інтеграція, на наш погляд, сприятиме не тільки формуванню відповідних мисленневих компетентностей, а і закріпленню навичок виконання простих танцювальних рухів, почуття ритму, розкриття творчого потенціалу.

Наприклад, під час засвоєння дошкільниками поняття «порядок», уміння розташовувати предмети від найвищого до найнижчого, закріплювати навички порядкової та кількісної лічби, вихователь може запропонувати дітям таке завдання: потрібно стати один за одним, від найвищого до найнижчого. Кожен з вихованців перевіряється у яку-небудь тварину (на вибір). Педагог акцентує увагу на тому, що лісові звірята дружно вивчають математику. Включається музика. Кожен вихованець повинен за допомогою танцювальних рухів показати свою тварину. Вихователь кожному допомагає. При цьому педагог нагадує, що звірята танцюють, знаходячись у певному порядку, від найвищого до найнижчого. Отже, слово «порядок» означає певну послідовність, правило. Проводиться бесіда на закріплення матеріалу, що вивчається.

Для реалізації цієї ж дидактичної мети можна порекомендувати педагогам ЗДО таке завдання: вихователь розділяє дошкільників на підгрупи. Потім під музику декілька найвищих дітей повторюють за педагогом танцювальні рухи, наприклад, жирафа. Потім декілька нижчих дошкільників повторюють рухи ведмежат, а найнижчі вихованці виконують танок каченят. При цьому педагог акцентує увагу на порядковій і кількісній лічбі. На наш погляд, помічникам вихователя цей процес доцільно відзняти на відео, яке в подальшому можна використати під час узагальнення знань та умінь дошкільників розташовувати предмети від найвищого до найнижчого. Можна запропонувати дітям його переглянути на наступному занятті, що активізуватиме їхній пізнавальний інтерес.

Також цими відеоматеріалами педагог може користуватися під час своєї роботи з батьками.

Відомо, що основними прийомами формування в дітей уявлення про геометричні фігури є розглядання, показ, обстеження дотиково-руховим способом. Ще одним досить ефективним прийомом, на наш погляд, є такий. Під час вивчення поняття «коло», доцільно вихователю поставити дітей в коло. Під музику, виконати в колі танцювальні вправи-руханки. Можна, щоб вихованці за допомогою хороводу зробили велике і маленьке коло (при цьому обов'язковий коментар вихователя щодо того математичного матеріалу, що вивчається). Аналогічно під музику за допомогою танцювальних рухів можна вишикувати дошкільників у формі трикутника, квадрата тощо. Таким чином, відбувається не тільки засвоєння дошкільниками математичних понять, а і формування кращого відчуття навколишнього простору, сприймання сутності процесу взаємодії, набуття досвіду сприйняття багатовимірності світу, музично-хореографічний вплив на психологічний стан, зняття напруги тощо.

У процесі формування понять про числа можна застосувати такі види хореографічної діяльності. Вихователь читає вірш, наприклад, про цифру «2»:

Подивіться, ось яка
Наша цифра чепурна,
Хвостик гарно підіймає,
Шию вміло вигинає.

Спочатку діти відстукують музичний ритм (дві чверті), а потім разом з педагогом танцюють, імітуючи рухи лебедя. При цьому, вихователь акцентує увагу на тому, що лебідка схожа на цифру «2», ось вона засумувала, тому що закінчилося літо (змінюється музика, діти повинні відтворити емоційний стан лебідки), аж ось закінчилася зима, вийшло ясне сонечко і наша лебідка весело змахнула крилами (знову змінюється музика, діти за допомогою засобів танцювальної виразності імітують рухи птаха). Після проведення вищезазначеної хореографічної діяльності, щоб зміцнити засвоєні знання, вихователь повинен ще раз повторити дітям той математичний матеріал, що вивчався на занятті.

Для розвитку пізнавального інтересу дошкільників, пропонуємо педагогам використати нестандартний підхід до розв'язання прикладів. Наприклад, вихователь обирає п'ятеро дітей і говорить, що 5 цуценят вирішили піти на прогулянку

(звучить музика О. Михайло «Цуценя»). Діти, виконуючи танцювальні вправи-руханки, виходять на середину кімнати. Потім до них приєдналось ще двоє кошенят (під музику А. Кривути «Мурчик М'яу» ще двоє вихованців приєднуються до гурту). Разом вони виконують нескладну танцювальну композицію. Педагог пропонує порахувати, скільки разом звірят відправилось на прогулянку?

Для того, щоб вдома у невимушеній ігровій формі розвивати і закріплювати отримані у ЗДО елементарні математичні уявлення, батькам можна порекомендувати:

1. Кожного разу, включаючи музику, разом з дітьми відплескувати ритм, рахуючи при цьому до 2, 3, 4. Потім запропонувати дитині написати відповідну цифру, розповісти, на якого казкового (лісового) героя вона схожа. Виконати разом з дитиною невеликий танок цього героя.

2. Якщо, наприклад, мама разом з донькою або сином миють посуд, спочатку можна запропонувати порахувати кількість тарілок, виконати елементарні приклади на додавання чи віднімання. Потім, включивши музику, нехай дитина уявить себе і потанцює як весела тарілочка, з часом перетвориться у сумну (чисту, брудну) тощо.

3. Для розвитку дрібної моторики, вміння класифікувати можна попросити дитину перебрати горох та квасолу у різні посудини. Потім, для формування пізнавального інтересу, мама може перевтілитися в «квасолину», а дитина – в «горошину» і під музику пограти в гру «Хто кого перетанцює».

Такі види роботи, на наш погляд, позитивно впливатимуть на розширення світогляду дітей дошкільного віку і сприятимуть закріпленню базових математичних уявлень.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Аналіз соціально-історичних та педагогічних передумов становлення і розвитку сучасної дошкільної освіти, визначення форм і методів навчально-виховної роботи, дає змогу стверджувати, що сьогодні надзвичайно зросли вимоги суспільства до підготовки вихователів закладів дошкільної освіти. Передусім вектор пильної уваги педагогів-практиків спрямовано на особливості розвитку пізнавального інтересу дошкільників. Оскільки математика є базовою наукою, на основі якої у майбутньому діти будуть мати змогу вступити до закладів вищої освіти, то її ефективне опанування, починаючи з

дошкільного віку, є надзвичайно важливим. Тому, готуючи дітей до навчання в умовах Нової української школи, вихователі ЗДО повинні особливу увагу звертати на інтеграцію занять з логіко-математичного розвитку з іншими заняттями мистецького спрямування. Зокрема, досить вдалим є поєднання з різними формами хореографічно-ритмічної діяльності. Такі інтегровані заняття сприяють не тільки розвитку логічного мислення, вміння абстрагувати, виділяти основне, пізнавальної самостійності, а і формують навички танцювальної техніки, вміння вільно і невимушено координувати рухи, володіти корпусом. Також впливають на покращення емоційного стану дітей дошкільного віку та їх загального фізичного розвитку.

Перспективами подальших наукових розвідок у цьому напрямі може бути більш детальне розкриття змісту математико-хореографічних ігор та стимулювання математичної активності дітей дошкільного віку засобами хореографічно-театральної діяльності.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Брежнева О. Організуємо математичні ігри в літній період. *Методична скарбничка вихователя*. 2016. № 7. С. 29–34.
2. Василюгло Н. Математичні знахідки. Майстер-клас для педагогів. *Дитячий садок. Управління*. 2018. № 1. С. 16–17.
3. Коваленко О. Індивідуальний підхід до формування логіко-математичної компетентності дошкільників. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2016. №5. С. 44–47.
4. Лещенко М. Як малеча може полюбити математику. *Обдарована дитина*. 2005. № 2. С. 34–42.
5. Мартиненко О. Українські народні ігри в хореографічній інтерпретації або танцювально-ігрова мозаїка. *Початкова школа*. 2016. № 1. С. 39–44.
6. Методика Карла Орфа. Педагогіка і терапія: веб-сайт. URL : <https://www.pedrada.com.ua/article/2408-orf-metod-yak-pedagogka-terayu> (дата звернення 03.04.2020).
7. Смоляр Л. Математика у грі. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2015. №4. С. 23–27.
8. Харченко О. Порядок потрібен скрізь. *Дошкільне виховання*. 2016. № 7. С. 28–29.
9. Чабаненко О. Формуємо логічні вміння. *Дитячий садок. Управління*. 2018. № 1. С. 18–19.
10. Шевчук А. Дитяча хореографія. *Дошкільне виховання*. 2016. № 5. С. 13–16.

REFERENCES

1. Brezhnieva, O. (2016). *Orhanizovuiemo matematychni ihry v litnii period*. [We organize math games in the summer].

2. Vasyliohlo, N. (2018). *Matematychni znakhidky. Maister-klas dlia pedahohiv.* [Mathematical findings. Master class for teachers].

3. Kovalenko, O. (2016). *Indyvidualnyi pidkhid do formuvannia lohiko-matematychnoi kompetentnosti doshkilnykiv.* [Individual approach to the formation of logic and mathematical competence of preschool children].

4. Leshchenko, M. (2005). *Yak malecha mozhe poliubyty matematyku.* [How a toddler can love math].

5. Martynenko, O. (2016). *Ukrainski narodni ihry v khoreohrafichnii interpretatsii abo tantsiuvalno-ihrova mozaika.* [Ukrainian folk dances in choreographic interpretation or dance and game mosaic].

6. *Metodyka Karla Orfa. Pedahohika i terapiia.* [Karl Orff Methodology. Pedagogy and therapy].

7. Smoliar, L. (2015). *Matematyka u hri.* [Math in the game].

8. Kharchenko, O. (2016). *Poriadok potriben skriz.* [The order is needed everywhere].

9. Chabanenko, O. (2018). *Formuiemo lohichni vminnia.* [We form logical skills].

10. Shevchuk, A. (2016). *Dytiacha khoreohrafiia.* [Children's choreography].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ГРИШКО Ольга Іванівна – доцент кафедри дошкільної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Наукові інтереси: теорія та методика формування елементарних математичних уявлень дошкільників.

ВІЛЬХОВА Оксана Григорівна – асистент кафедри дошкільної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Наукові інтереси: виховання дітей дошкільного віку засобами хореографічного мистецтва.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

GRISHKO Olga Ivanivna – Associate Professor, Department of Preschool Education, Poltava National Pedagogical University named after V. G. Korolenko.

Circle of scientific interests: theory and method of formation of elementary mathematical representations of preschool children.

VILKHOVA Oksana Grigorivna – assistant at the department of preschool education of Poltava National Pedagogical University named after V. G. Korolenko.

Circle of scientific interests: upbringing of children of preschool age by means of choreographic art.

Стаття надійшла до редакції 06.07.2020 р.

УДК 37.015.31:614:796.817–057.87(043.3)

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-120-128

СРЬОМЕНКО Едуард Анатолійович –

професор кафедри спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки Факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету державної фіскальної служби України, кандидат педагогічних наук, Заслужений працівник фізичної культури і спорту України, майстер спорту України міжнародного класу, Заслужений тренер України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8162-7539>
e-mail: world.horting@gmail.com

**БОЙОВИЙ ХОРТИНГ У КОМПЛЕКСІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАСОБІВ
ВИХОВАННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ОСНОВ ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ**

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сьогодні активізувалася увага до здорового способу життя молоді, що відображається у занепокоєнні суспільства здоров'ям випускників закладів вищої освіти, зростанням захворюваності в процесі навчання та інших сторін їхньої життєдіяльності. Необхідно відзначити, що не існує фізичної культури та здорового способу життя як певної особливої форми життєдіяльності поза способу життя в цілому [1; 3]. Тенденція абсолютизувати фізичну культуру і здоровий спосіб життя, перетворити їх в якийсь самостійний феномен відволікає від справжньої суті

проблеми, деформує трактування фізичної культури студентів та підходи до її виховання.

Якою б досконалою не була медицина, вона не може позбавити кожного від усіх хвороб. Людина – сама творець свого здоров'я, яке треба зміцнювати, і за яке необхідно боротися, і це є правдою життя. З раннього віку необхідно вести активний спосіб життя, гартуватися, займатися фізкультурою і спортом, дотримуватися правил особистої гігієни, тобто домагатися розумними шляхами справжньої гармонії здоров'я [2; 4; 5].

Не випадково останні роки вчені все частіше звертаються до фізичної культури

особистості, здорового способу життя як до самостійного соціального феномена, характеризують їх як особливий стан особистості (І. Д. Бех, О. М. Докукіна, Т. Ю. Круцевич, В. Б. Нечерда, Т. Є. Федорченко). Проте феномен фізичної культури студента вивчений далеко не повністю, хоча проблеми культури духу і тіла ставилися ще в епоху стародавніх цивілізацій, і ставляться зараз.

Всі сторони людського життя в широкому діапазоні соціального буття – виробничо-трудоному, соціально-економічному, політичному, сімейно-побутовому, духовному, оздоровчому, навчальному чи тренувальному (що стосується бойового хортингу) – в кінцевому рахунку, визначаються рівнем здоров'я. Гарне здоров'я – основна умова для виконання людиною її біологічних і соціальних функцій, фундамент самореалізації особистості. Здоров'я представляє собою досить складне явище, характерні і значущі сторони якого не можна висловити коротко й однозначно.

У даний час існує багато різних визначень здоров'я. Сучасне наукове визначення цього поняття за методикою бойового хортингу ґрунтується на факті, що стан здоров'я студента виступає як процес та матеріальне явище в людському організмі. Таким чином, фізична культура грає ключову роль в становленні особистості студента закладу вищої освіти, який займається бойовим хортингом, а формування ставлення до здорового способу життя як цінності, виступає найважливішим компонентом успішного навчання [7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведений аналіз щодо виховання у студентів фізичної культури та основ здоров'я, формування здорового способу життя студентської молоді засобами бойового хортингу дозволяє зробити висновок про те, що найчастіше виховання даного особистісного утворення відбувається стихійно. За результатами констатувального експерименту на базі закладів вищої освіти та інших наукових майданчиків лабораторії фізичного розвитку та здорового способу життя Інституту проблем виховання НАПН України, цілеспрямованої роботи з виховання фізичної культури та основ здоров'я студентів, формування в студентській молоді ставлення до здорового способу життя як особистої цінності постійно приділяють увагу 20 % вчителів, 50 % – лише іноді, 30 % вчителів – взагалі не надають цій проблемі значення.

Питання виховання фізичної культури особистості, формування ставлення студентської молоді до здорового способу життя досліджувалися О. О. Єжовою, О. І. Остапенком, Ж. В. Петрочко, Т. В. Тарасовою, М. В. Тимчиком, К. І. Чорною. Валеологічні аспекти досліджуваної проблеми і питання оптимізації рухової активності студентської молоді розглядалися в роботах П. П. Гай-Нижника, З. М. Діхтяренко, М. Д. Зубалія, С. І. Присяжнюка, А. В. Хатько та ін. Ціннісні аспекти здорового способу життя студентської молоді порушувалися в роботах І. Д. Бега, К. О. Журби, В. І. Кириченко, В. М. Оржеховської, Т. Є. Федорченко. Однак, процес виховання фізичної культури та основ здоров'я студентів, формування здорового способу життя у молоді засобами бойового хортингу не було предметом окремого дослідження [1; 2; 5].

Мета статті – розкриття можливостей методик бойового хортингу, який викладається у спортивних секціях закладів вищої освіти, щодо виховання фізичної культури та основ здоров'я студентів, підвищення ефективності формування здорового способу життя студентської молоді на заняттях бойовим хортингом, визначення та наукове обґрунтування засобів позитивного впливу бойового хортингу на здоров'я студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. В усі часи у всіх народів світу справжньою цінністю людини і суспільства було і є фізичне і психічне здоров'я. Ще в давнину воно розумілося лікарями і філософами як головна умова вільної діяльності людини, її досконалості. Але, незважаючи на велику цінність, що надається здоров'ю, поняття «здоров'я» з давніх пір не мало конкретного наукового визначення. І в даний час існують різні підходи до його визначення. При цьому більшість авторів: філософів, медиків, психологів щодо цього явища згодні один з одним лише в одному, що зараз відсутнє єдине, загальноприйняте, науково обґрунтоване поняття «здоров'я індивіда» [6; 8; 9].

Найперше з визначень здоров'я – визначення Алкмеона, має своїх прихильників аж до сьогодення: «Здоров'я є гармонія протилежно спрямованих сил». Існують й інші формулювання: здоров'я – набуття людиною своєї індивідуальності, реалізація особистого «Я», повноцінна та гармонійна включеність до спільноти людей тощо [10].

Поняття «здоров'я», його зміст і критерії.

Життя людини залежить від стану здоров'я організму і здатності використання його психофізіологічного потенціалу. Велика медична енциклопедія визначає здоров'я як «стан людського організму, при якому функції всіх його органів і систем урівноважені з зовнішнім середовищем при відсутності будь-яких хворобливих змін». Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) визначає здоров'я як «стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних дефектів».

Існують різні підходи до визначення поняття «здоров'я», які можна класифікувати наступним чином: здоров'я – це відсутність хвороб; здоров'я як єдність морфологічних, психо-емоційних і соціально-економічних аспектів. Тому поняття «здоров'я» можна визначити наступним чином: здоров'я – нормальний психосоматичний стан людини, що відбиває її повне фізичне, психічне і соціальне благополуччя і забезпечує повноцінне виконання трудових, соціальних і біологічних функцій.

Фізичне здоров'я – це природний стан організму, обумовлений нормальним функціонуванням усіх його органів і систем.

Психічне здоров'я залежить від стану головного мозку, воно характеризується рівнем і якістю мислення, розвитком уваги і пам'яті, ступенем емоційної стійкості, розвитком волевих якостей.

Моральне здоров'я визначається тими моральними принципами, які є основою соціального життя людини, тобто життя в певному людському суспільстві. Відмінними ознаками морального здоров'я людини є, насамперед, свідоме ставлення до праці, оволодіння скарбами культури, активне неприйняття вдач і звичок, що суперечать нормальному способу життя.

У якості складових здоров'я виділяються такі соціально значущі критерії, як: тривалість життя, розумова і фізична працездатність, відтворення здорового потомства. Критерії здоров'я – це такі показники, за якими можна його оцінити. Здоров'я можна характеризувати багатьма параметрами, до основних відносять здоров'я населення та індивідуальне здоров'я.

Здоров'я населення – основна ознака, важлива властивість людської спільності, її природний стан, що відображає індивідуальні пристосувальні реакції кожного члена спільності і здатність всієї спільності в

конкретних умовах найбільш ефективно здійснювати свої соціальні і біологічні функції. Якість здоров'я населення відображає ступінь ймовірності для кожної людини досягнення максимального рівня здоров'я та творчої працездатності протягом максимально продовженого індивідуального життя, а також характеризує життєздатність всього суспільства як соціального організму і його можливості безперервного гармонійного росту і соціально-економічного розвитку.

Здоров'я індивіда – це здоров'я окремо взятої людини. Стан здоров'я індивіда може бути встановлено на підставі суб'єктивних відчуттів конкретної людини в сукупності з даними клінічного обстеження з урахуванням статі, віку, а також соціальних, кліматичних, географічних і метеорологічних умов, в яких постійно живе людина.

Вплив навколишнього середовища та спадковості на здоров'я студента.

Стан навколишнього середовища суттєво впливає на здоров'я студента. Втручання людини в регулювання природних процесів не завжди приносить бажані позитивні результати. Забруднення поверхні суші, гідросфери, атмосфери і світового океану позначається на стані здоров'я людей, ефект «озонової діри» впливає на утворення злоякісних пухлин. Забруднення атмосфери відображається на стані дихальних шляхів, а забруднення води впливає на травлення, різко погіршує загальний стан здоров'я людства, знижує тривалість життя. Однак, здоров'я, отримане від природи, тільки на 5 % залежить від батьків, а на 50 % – від умов, які нас оточують [5].

Крім цього, необхідно враховувати ще об'єктивний фактор впливу на здоров'я – спадковість. Це притаманна всім організмам властивість повторювати в ряді поколінь однакові ознаки та особливості розвитку, здатність передавати від одного покоління до іншого матеріальні структури клітини, що містять програми розвитку з них нових особин.

Вплив культурного розвитку студентів, які займаються бойовим хортингом, на ставлення до свого здоров'я.

Судження студентської молоді про вплив бойового хортингу та фізичної культури на загальнокультурний розвиток особистості більшою мірою пов'язані з поліпшенням форм розумового, тілесного та функціонального розвитку. Помітне зниження впливу фізичної культури на інші сторони особистості та її діяльність обумовлені постановкою питання щодо

якості фізичного виховання студентів у закладі вищої освіти, недостатньою реалізацією його гуманітарного змісту, негативним досвідом попередніх занять, впливом найближчого оточення тощо.

За даними фахівців науково-методичної колегії Національної федерації бойового хортингу України менше чверті студентів закладів вищої освіти долучено до регулярної фізкультурно-спортивної діяльності у секції бойового хортингу та у позитивному здоров'язбережувальному дозвіллі. Вони виділяють серед факторів ризику здоров'я, перш за все, зловживання алкоголем – 84,2 %, куріння – 80,4 %, що відображає один із стереотипів пропаганди здорового способу життя. Недолік рухової активності відзначений 41,5 % студентів; забруднення навколишнього середовища усвідомлюється 32,8 % респондентів; на конфлікти з оточуючими вказали 31,6 %; на перевантаженість навчальними та домашніми обов'язками 14,3 %. У той же час напружений режим навчальної праці, як показують багато досліджень, є істотним фактором виникнення астенічних станів студентів закладів вищої освіти [7].

Серед причин неуваги до підтримки свого фізичного стану студентами закладів вищої освіти, які відвідують заняття з бойового хортингу, відзначається брак часу (21,4 % жінок і 39,7 % чоловіків) і відсутність необхідної завзятості, волі, наполегливості (21,2 % жінок та 19,9 % чоловіків). Це свідчить про недостатню організованість і вимогливість до себе студентів в організації життєдіяльності, де органічно присутні і вольові аспекти, які у подальшому виховуються у процесі занять бойовим хортингом.

Отримані дані говорять про відсутність у більшості студентів активних зусиль на підтримку свого фізичного стану. Прості і доступні засоби – самомасаж, загартовування, аутогенне тренування дуже рідко використовуються студентами, що свідчить про певні вади в їхній освітній підготовці. А наявність в арсеналі засобів регулювання фізичного стану таких як не вживання тютюну, алкоголю і навіть наркотиків, з одного боку, характеризує обмежений вибір засобів, з іншого – говорить про відсутність *валеологічного мислення* та *здоров'язберігальної поведінки* у більшості студентів.

Шлях до загальнокультурного розвитку, а отже, і до здоров'я починається з оволодіння знаннями. Вони випереджають

практику, вказують шлях позитивного перетворення, перетворюють знання в елементи свідомості, розширюючи і переробляючи їх в переконання. А переконання у студентів будуються не стільки на логічному характері знань, скільки на їх практичному сенсі, а також на особистому прикладі тренера-викладача.

Основне джерело інформації для студентів закладів вищої освіти – заняття фізичним вихованням в секціях бойового хортингу – теоретичні і практичні (41–62 %). Помітний вплив засобів масової інформації: газет, теле- і радіорепортажів (31–58 %). Рідко використовується інформація, отримана зі спеціальної літератури, від відвідування спортивних видовищ (21–32 %). В якості значимої студентська молодь виділяє інформацію про оздоровчі методики бойового хортингу, раціональне харчування, методику оздоровчого бігу і ходьби, а також самоконтроль у процесі занять бойовим хортингом і фізичними вправами, методику використання загальнорозвивальних гімнастичних і дихальних вправ, загартовування, питання регулювання статевого життя (від 74 до 91 %).

Виховання фізичної культури та основ здоров'я засобами бойового хортингу включає в себе такі основні елементи: розклад занять спортивної секції бойового хортингу, режим навчання і відпочинку, викорінювання шкідливих звичок, оптимальний загальний руховий режим, особисту гігієну, загартовування, раціональне харчування тощо. Режим навчання та відпочинку – необхідний елемент здорового способу життя студентів. При правильному і раціональному режимі виробляється чіткий і необхідний ритм функціонування організму, що створює оптимальні умови для навчання в закладі вищої освіти, відвідування спортивної секції бойового хортингу у позааудиторний час, відпочинку, і тим самим сприяє зміцненню здоров'я, поліпшенню працездатності і підвищенню продуктивності навчальної праці.

Сон – обов'язкова і найбільш повноцінна форма щоденного відпочинку. Час, призначений для сну не можна розглядати як певний резерв часу, який можна часто і безкарно використовувати для інших цілей. Це, як правило, позначається на продуктивності розумової праці і психоемоційному стані. Безладний сон може призвести до безсоння й інших нервових розладів.

Наступною ланкою фізичної культури і

здорового способу життя студента, який займається бойовим хортингом, є викорінювання шкідливих звичок (куріння, алкоголь, наркотики). Ці речі, що порушують здоров'я, є не тільки підставою для поганих спортивних результатів у бойовому хортингу, а ще й є причиною багатьох захворювань.

Дуже багато студентів, які займаються у спортивній секції бойового хортингу, починають своє спортивне життя з відмови від куріння, яке вважається однією з найнебезпечніших звичок сучасної людини. Недарма медики вважають, що з курінням безпосередньо зв'язані самі серйозні хвороби серця, судин, легень. Куріння не тільки підточує здоров'я, але і забирає у студента сили в самому прямому сенсі. Як встановили фахівці науково-методичної колегії Національної федерації бойового хортингу України (НФБХУ), через 5–9 хв після вкурювання тільки однієї сигарети, м'язова сила знижується на 15 %, що відображається на ефективності тренування [4; 5].

Куріння також знижує у студентів розумову діяльність. Навпаки, експеримент показав, що тільки через куріння знижується точність виконання спортивних тестів, сприйняття навчального матеріалу. Курець вдихає не всі шкідливі речовини, що знаходяться в тютюновому димі. Близько половини дістається тим, хто знаходиться поруч з ним. Не випадково, що в родинах курців діти хворіють на респіраторні захворювання набагато частіше, ніж у сім'ях, де ніхто не курить. Куріння є частою причиною виникнення пухлин порожнини рота, гортані, бронхів і легень.

Постійне і тривале куріння призводить до передчасного старіння. Порушення харчування тканин киснем, спазм дрібних судин роблять характерною зовнішність курця (жовтуватий відтінок білків очей, шкіри, передчасне в'янення), а зміна слизових оболонок дихальних шляхів впливає на голос людини (втрата дзвінкості, знижений тембр, хриплість). Дія нікотину особливо небезпечна в юнацький і молодіжний періоди, коли навіть слабка збудлива дія порушує нервову регуляцію [8].

Наступне завдання – подолання спокуси вживання горілчанних виробів. Для студента, який займається бойовим хортингом, це взагалі неприйнятно. Медиками встановлено, що алкоголь руйнівно діє на всі системи і органи людини. У результаті систематичного споживання алкоголю (у тому числі і пива) розвивається симптомокомплекс хворобливої пристрасті до нього: втрата відчуття міри і

контролю над кількістю споживаного; порушення діяльності центральної і периферичної нервової системи (психози, неврити тощо) і функцій внутрішніх органів. Зміна психіки, що виникає навіть при епізодичному прийомі алкоголю (порушення, втрата стримувальних впливів, пригніченість тощо), обумовлює частоту самогубств молодих людей, скоєних у стані сп'яніння.

До шкідливих звичок, що заборонені Етичним кодексом бойового хортингу, відноситься також вживання наркотиків. Існує декілька класів наркотичних речовин, які відрізняються за характером і ступенем свого впливу на організм людини. Їх основна властивість – здатність викликати стан ейфорії (не виправданий реальною дійсністю піднесений та радісний настрій). Систематичне вживання наркотиків призводить до різкого виснаження організму, зміни обміну речовин, психічним розладам, погіршенню пам'яті, появи стійких маячних ідей, до проявів, подібних шизофренії, деградації особистості, безпліддю. Загальна деградація особистості настає в 15–20 разів швидше, ніж при зловживанні алкоголем. Лікувати від наркоманії дуже складно, кращий варіант для студентської молоді – навіть не пробувати наркотики.

Наступною складовою фізичної культури і здорового способу життя студента – учасника спортивної секції бойового хортингу є раціональне харчування. Коли про це йде мова, студентам, які займаються бойовим хортингом, слід пам'ятати про два основні закони, порушення яких небезпечно для здоров'я.

Перший закон – рівновага між енергією, що одержується і витрачається. Якщо організм одержує енергії більше, ніж витрачає, тобто якщо ми отримуємо їжі більше, ніж це необхідно для нормального розвитку людини, для навчання, тренування в бойовому хортингу і гарного самопочуття – ми повніємо. Надлишкове харчування призводить до атеросклерозу, ішемічної хвороби серця, гіпертонії, цукрового діабету, низки інших захворювань.

Другий закон – відповідність хімічного складу раціону фізіологічним потребам організму в харчових речовинах. Ця рекомендація стосується також батьків студентів, від яких залежить забезпечення життя студентської молоді. Харчування студента, який займається бойовим хортингом, має бути різноманітним і забезпечувати потреби в білках, жирах, вуглеводах, вітамінах, мінеральних

речовинах, харчових волокнах. Багато з цих речовин незамінні, оскільки не утворюються в організмі, а надходять лише з їжею. Відсутність хоча б одного з них, наприклад, вітаміну С, призводить до захворювання, і навіть смерті.

Приєм їжі повинен складатися зі змішаних продуктів, що є джерелами білків, жирів і вуглеводів, вітамінів і мінеральних речовин. Тільки в цьому випадку вдається досягти збалансованого співвідношення харчових речовин і незамінних факторів харчування, забезпечити не тільки високий рівень перетравлення і всмоктування харчових речовин, але і їх транспортування до тканин і клітин, повне їх засвоєння на рівні клітини.

Рухова активність студента, який займається бойовим хортингом, забезпечується регулярним відвідуванням секції бойового хортингу в закладі вищої освіти, а також іншими засобами. Оптимальний руховий режим – найважливіша умова фізичної культури і здорового способу життя молоді. Його основу складають систематичні заняття бойовим хортингом і фізичними вправами, що ефективно вирішує завдання зміцнення здоров'я і розвитку фізичних здібностей студентської молоді, збереження здоров'я і вдосконалення рухових навичок, посилення профілактики несприятливих вікових змін. При цьому бойовий хортинг виступає як ефективний засіб виховання.

Основними фізичними якостями, що характеризують фізичний розвиток студента – спортсмена секції бойового хортингу, є сила, швидкість, спритність, гнучкість і витривалість. Удосконалення кожної з цих якостей сприяє зміцненню здоров'я, але далеко не в однаковій мірі. Можна стати дуже швидким, тренуючись в бігу на короткі дистанції. Нарешті, можна стати спритним і гнучким, застосовуючи гімнастичні та акробатичні вправи, однак при цьому не вдається сформуванню у студента достатню стійкість до хвороботворних впливів.

Таким чином, щоб студенту – учаснику спортивної секції бойового хортингу виконувати корисний руховий режим, необхідна активна рухова діяльність в обсязі 1,3–1,8 годин на день, яку цілком забезпечує розклад тренувань. Загалом, за рахунок використання рухової активності з відносно високою інтенсивністю можна скоротити її тривалість. Так, двогодинну прогулянку зі швидкістю 4,5 км/год замінює 15-хвилинний біг зі швидкістю 10 км/год або 30 хв занять

бойовим хортингом. Як компонент рухової активності не слід забувати змагання з бойового хортингу. Їх високий емоційний ефект пов'язаний і з гарним функціональним ефектом (пульсовий режим – 120–140 уд/хв).

Для ефективного оздоровлення та профілактики хвороб студентської молоді необхідно тренувати й удосконалювати, в першу чергу, саме цінну якість – витривалість у поєднанні із загартовуванням та іншими компонентами фізичної культури, що забезпечить організму студента, який займається бойовим хортингом, надійний щит проти багатьох хвороб. Широко відомі різні способи загартовування – від повітряних ванн до обливання холодною водою. Корисність та ефективність цих процедур для підготовки спортсмена не викликає сумнівів. Відомо, що ходьба босоніж – чудовий загартовувальний засіб. Зимове плавання – вища форма загартовування. Щоб її досягти, студент має пройти всі шаблі загартовування. Ефективність загартовування зростає при використанні спеціальних температурних впливів і процедур.

Ще одним дієвим загартовувальним засобом для студентів може бути контрастний душ до і після занять бойовим хортингом. Контрастні душі тренують нервово-судинний апарат шкіри і підшкірної клітковини, удосконалюючи фізичну терморегуляцію, здійснюють стимулюючий вплив на центральні нервові механізми. Загартовування – потужний і ефективний оздоровчий засіб студента, який займається бойовим хортингом. Загартовування здійснює загальнозміцнювальну дію на організм, підвищує тонус нервової системи, поліпшує кровообіг, нормалізує обмін речовин, дозволяє уникнути багатьох хвороб і підвищити рівень спортивних досягнень, зберегти високу працездатність.

Знання правил та вимог особистої гігієни обов'язкове для кожного учасника спортивної секції бойового хортингу. Гігієна тіла пред'являє особливі вимоги до стану шкірних покривів, що виконують такі функції: захист внутрішнього середовища організму, виділення з організму продуктів обміну речовин, теплорегуляція тощо. У повному обсязі вони виконуються тільки при здоровій і чистій шкірі. Шкіра здатна до самоочищення. Мити тіло під душем, у ванній чи бані рекомендується не рідше одного разу на 4–5 днів. Після занять бойовим хортингом необхідно приймати теплий душ і міняти натільну білизну.

Догляд за порожниною рота і зубами вимагає, щоб після їжі рот прополіскували теплою водою. Чистити зуби рекомендується 2 рази на день. Зубна щітка не повинна бути занадто жорсткою, а процедура чищення повинна займати не менше 2 хв. Щоб зберегти зуби, важливо, щоб їжа містила достатню кількість кальцію. Під час їжі потрібно уникати швидкого чергування гарячих і холодних страв. Небажано безконтрольно гризти горіхи, кісточку ягід і плодів, оскільки емаль, що покриває зуби, може дати тріщину, після чого починається руйнування зубних тканин. Не рідше, ніж 2 рази у рік, необхідно відвідувати лікаря стоматолога для профілактичного огляду зубів.

Гігієна одягу студента, який займається бойовим хортингом, вимагає, щоб при її виборі керувалися не мотивами престижності, а її гігієнічним призначенням у відповідності з умовами та діяльністю, в яких вона використовується. До спортивного одягу бойового хортингу (хортровка – куртка, брюки, пояс) пред'являються спеціальні вимоги, зумовлені характером занять і правилами змагань з даного виду спорту. Він має бути у необхідній мірі легким і не утрудняти рухів. Спортивний одяг із синтетичних тканин рекомендується застосовувати лише для захисту від вітру, дощу, снігу тощо. Спортивний одяг (хортровку) слід використовувати тільки під час занять і змагань з бойового хортингу; його необхідно регулярно прати. Гігієна взуття вимагає, щоб воно було легким, еластичним, добре вентильованим, а також забезпечувало правильне положення ступні. У цьому відношенні кращими якістьми володіє взуття з натуральної шкіри [10].

Додаткові гігієнічні засоби бойового хортингу включають гідропроцедури, масаж, самомасаж, які спрямовані на прискорення відновлення працездатності після тренувань чи змагань. Душ надає температурний і механічний вплив на організм студента: гарячий і тривалий душ знижує збудливість, підвищує інтенсивність обмінних процесів. Теплий душ діє заспокійливо. Короткочасні холодні і гарячі душі підвищують тонус м'язів і серцево-судинної системи студентів, які займаються бойовим хортингом.

Таким чином, виховання фізичної культури і здоровий спосіб життя студентської молоді засобами бойового хортингу – це раціонально організований спосіб життєдіяльності і тренування, який сприяє повноцінному виконанню учасниками

секції бойового хортингу закладу вищої освіти соціальних функцій, дозволяє зберігати фізичну підготовленість, моральне та психічне здоров'я студентів. Особливе місце необхідно відвести загальнолюдському аксіологічному підходу, тобто: здоровий спосіб життя – це не тільки спосіб організації всіх сторін життєдіяльності, спрямованих на зміцнення здоров'я і виконання загальноприйнятих норм і правил здорового способу життя.

Дана категорія передбачає вироблення у студентської молоді цінностей, пріоритетною серед яких є фізична культура, формування усвідомленого ставлення до власного здоров'я, і на цій основі – вибір студентом своєї поведінки у різних сферах діяльності, що дозволяє забезпечити йому фізичні, психічні та соціальні компоненти здоров'я.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Узагальнення результатів дослідження дає можливість зробити такі висновки:

1. Теоретичний аналіз наукової літератури та практичний досвід з проблеми вивчення позитивного впливу бойового хортингу, що сприяє вихованню фізичної культури, формуванню здорового способу життя студентської молоді та підвищенню рівня здоров'я студентів доводить, що дана проблема є актуальною, адже вона забезпечує подолання негативних тенденцій серед студентів секцій бойового хортингу, пов'язаних з підвищеним навчальним і тренувальним навантаженням у закладі вищої освіти, корегуванням функціонально-емоційного стану та необхідністю виховання й оздоровлення студентів у процесі занять бойовим хортингом.

2. Визначено основні загальнотеоретичні засади бойового хортингу як ефективної складової частини навчально-виховного процесу, спрямованої на задоволення запитів, інтересів студентської молоді щодо виховання фізичної культури і формування здорового способу життя через виховний вплив тренера-викладача закладу вищої освіти (педагога).

3. Класифікація впливу компонентів, методик і фізичних вправ бойового хортингу, які сприяють вихованню фізичної культури та формуванню здорового способу життя студентської молоді, має такі ознаки: інтенсивність (низька, середня, велика); вікова категорія (студентська молодь 17–25 років); стать (хлопці та дівчата); переважаючий прояв вольової якості (одна або декілька вольових якостей:

цілеспрямованість, ініціативність, самостійність, наполегливість, дисциплінованість, рішучість, витримка, організованість, діловитість, сміливість, мужність тощо, які формуються у процесі занять бойовим хортингом).

4. Обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність особистісно орієнтованої технології виховання фізичної культури і формування здорового способу життя студентської молоді у процесі занять бойовим хортингом, яка складається з трьох етапів: підготовчого, основного та завершального. Вона передбачає врахування організації різних за характером і змістом видів навчально-виховної діяльності, методів, форм та засобів виховання фізичної культури і формування здорового способу життя студентів у секції бойового хортингу закладу вищої освіти.

Таким чином, результати дослідження дають підстави стверджувати, що бойовий хортинг має високі потенційні можливості як засіб виховання фізичної культури та основ здоров'я студентів, формування здорового способу життя студентської молоді, розроблена педагогічна модель і визначені засоби впливу через основні складові фізичної культури і формування здорового способу життя студентської молоді на заняттях бойовим хортингом виявились ефективними, а це дозволяє говорити про досягнення поставленої мети і розв'язання основних завдань дослідження.

Подальша робота над вихованням фізичної культури та основ здоров'я студентів, формуванням здорового способу життя студентської молоді на заняттях бойовим хортингом у констатувальному, формуальному та контрольному експериментах буде конкретизована в результатах дослідження.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бойовий хортинг у системі підготовки співробітників правоохоронних органів до протидії незаконному переміщенню товарів у районах здійснення операції об'єднаних сил / В. В. Чмелюк, Е. А. Єрьоменко, В. Р. Біла, В. В. Бондарчук, С. П. Бобік // Шляхи удосконалення професійних компетентностей фахівців в умовах сьогодення : матер. міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. 28-29 травня 2020 р. / Мін-во освіти і науки України, Держ. наук. установа «Інститут модернізації змісту освіти», [та ін.]. Київ, 2020. С. 513–527.

2. Грищук В. Л. Бойовий хортинг як засіб професійно-прикладної, функціональної підготовки студентів, курсантів і слухачів

спеціалізованих закладів вищої освіти та співробітників правоохоронних органів / В. Л. Грищук, Е. А. Єрьоменко // Шляхи удосконалення професійних компетентностей фахівців в умовах сьогодення : матер. міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. 28-29 травня 2020 р. / Мін-во освіти і науки України, Держ. наук. установа «Інститут модернізації змісту освіти», [та ін.]. Київ, 2020. С. 537–544.

3. Грищук В. Л., Єрьоменко Е. А., Бухтіяров О. А. Бойовий хортинг як засіб професійно-прикладної підготовки правоохоронців до виконання службово-бойових завдань з протидії контрабанді у районах здійснення Операції об'єднаних сил. *Протидія незаконному переміщенню товарів в районах здійснення Операції об'єднаних сил* : тези доп. наук.-практ. семінару (15 травня 2020 року). Ірпінь : Університет ДФС України, 2020. С. 59–73.

4. Єрьоменко В. Е., Єрьоменко М. О., Єрьоменко Е. А. Профілактика стоматологічних захворювань працівників правоохоронних органів у період виконання службово-бойових завдань. *Протидія незаконному переміщенню товарів в районах здійснення Операції об'єднаних сил* : тези доп. наук.-практ. семінару (15 травня 2020 року). Ірпінь : Університет ДФС України, 2020. С. 79–86.

5. Єрьоменко Е. А., Полторацький С. С., Суліма І. В., Марченко О. І. Бойовий хортинг як засіб військово-прикладної та фізичної підготовки особового складу підрозділів з протидії незаконному переміщенню товарів у районах здійснення операції об'єднаних сил на сході України. *Протидія незаконному переміщенню товарів в районах здійснення Операції об'єднаних сил* : тези доп. наук.-практ. семінару (15 травня 2020 року). Ірпінь : Університет ДФС України, 2020. С. 43–58.

6. Єрьоменко Е. А. Виховання фізичної культури та основ здоров'я студентів у процесі занять бойовим хортингом. *Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)* : зб. наук. праць. К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2019. Вип. 10 (118) 19. С. 49–56.

7. Єрьоменко Е. А. Засади формування цінностей здорового життя учнівської та студентської молоді засобами хортингу / Е. А. Єрьоменко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. праць. К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. – Вип. 10 (80) 16. С. 38–44.

8. Єрьоменко Е. А. Значимість цінностей фізичної культури та основ здоров'я для студентів і курсантів, які займаються бойовим хортингом. *Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-*

педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. праць. К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2019. Вип. 11 (119) 19. С. 71–79.

9. Єрмоєнко Е. А. Комплексне використання потенціалу бойового хортингу для забезпечення національної безпеки України в умовах зовнішньої агресії. *Актуальні проблеми забезпечення національної безпеки та спрощення процедур міжнародної торгівлі* : зб. тез IV наук.-практ. інтернет-конф. (м. Ірпінь – м. Хмельницький, 25-31 травня 2020 р.). Хмельницький: Науково-дослідний центр митної справи, 2020. С. 18–23.

10. Єрмоєнко Е. А. Навчальна програма гурткової (секційної) роботи «хортинг» для учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів / Е. А. Єрмоєнко. К. : Паливода А. В., 2012. 268 с.

REFERENCES

1. Chmeliuk, V. V., Yeromenko, E. A., Bila, V. R., Bondarchuk, V. V. Bobik, S. P. (2020). *Boyovyi khortyng u systemi pidgotovky spivrobotnykiv pravookhoronnykh orhaniv do protydii nezakonnomu peremishchenniu tovariv u rayonakh zdiysnennia Operatsii obyednanykh syl*. [Combat horting in the system of training law enforcement officers to combat the illegal movement of goods in the areas of the joint forces operation]. Kyiv.

2. Gryshchuk, V. L., Yeromenko, E. A. (2020). *Boyovyi khortyng yak zasib profesiyno-prykladnoi, funktsionalnoi pidgotovky studentiv, kursantiv i slukhachiv spetsializovanykh zakladiv vyshchoi osvity ta spivrobotnykiv pravookhoronnykh orhaniv*. [Combat horting as a means of professionally applied, functional training of students, cadets and students of specialized higher education institutions and law enforcement officers]. Kyiv.

3. Gryshchuk, V. L., Yeromenko, E. A., Bukhtiyarov, O. A. (2020). *Boyovyi khortyng yak zasib profesiyno-prykladnoi pidgotovky pravookhorontsiv do vykonannia sluzhbovo-boyovykh zavdan z protydii kontrabandi u rayonakh zdiysnennia Operatsii obyednanykh syl*. [Combat horting as a means of professional and applied training of law enforcement officers to perform combat missions to combat smuggling in the areas of the Joint Forces Operation]. Irpin.

4. Yeromenko, V. E., Yeromenko, M. O., Yeromenko, E. A. (2020). *Profilaktyka stomatolohichnykh zakhvoryuvan pratsivnykiv pravookhoronnykh organiv u period vykonannia sluzhbovo-boyovykh zavdan*. [Prevention of dental diseases of law enforcement officers during the performance of combat missions]. Irpin.

5. Yeromenko, E. A., Poltoratskyi, S. S., Sulima, I. V., Marchenko, O. I. (2020). *Boyovyi khortyng yak zasib viyskovo-prykladnoi ta fizychnoi pidhotovky osobovoho skladu pidrozdiliv z protydii nezakonnomu peremishchenniu tovariv u rayonakh zdiysnennia Operatsii obyednanykh syl na skhodi*

Ukrainy. [Combat horting as a means of military-applied and physical training of personnel of units to combat illegal movement of goods in the areas of the joint forces operation in eastern Ukraine]. Irpin.

6. Yeromenko, E. A. (2019). *Vykhovannia fizychnoi kultury ta osnov zdorovya studentiv u protsesi zanyat boyovym khortyngom*. [Education of physical culture and basics of students' health in the process of combat horting]. Kyiv.

7. Yeromenko, E. A. (2016). *Zasady formuvannya tsinnostei zdorovogo zhyttya uchnivskoi ta studentskoi molodi zasobamy khortyngu*. [Principles of forming the values of a healthy life of pupils and students by means of horting]. Kyiv.

8. Yeromenko, E. A. (2019). *Znachymist tsinnostei fizychnoi kultury ta osnov zdorovya dlya studentiv i kursantiv, yaki zaymayutsya boyovym khortyngom*. [Importance of values of physical culture and bases of health for students and cadets who are engaged in combat horting]. Kyiv.

9. Yeromenko, E. A. (2020). *Kompleksne vykorystannia potentsialu boyovoho khortynhu dlia zabezpechennia natsionalnoi bezpeky Ukrainy v umovakh zovnishnioyi agresii*. [Comprehensive use of the potential of combat horting to ensure the national security of Ukraine in the face of external aggression]. Khmelnytskyi.

10. Yeromenko, E. A. (2012). *Navchalna prohrama hurtkovoyi (seksiynoyi) roboty «khortynh» dlya uchniv 1-11 klasiv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladi*. [The curriculum of the circular (sectional) work «horting» for pupils of grades 1–11 of secondary schools]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЄРЬОМЕНКО Едуард Анатолійович –

професор кафедри спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки Факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету державної фіскальної служби України, кандидат педагогічних наук, Заслужений працівник фізичної культури і спорту України, майстер спорту України міжнародного класу, Заслужений тренер України.

Наукові інтереси: педагогіка, фізичне виховання, спорт, психологія, філософія, військові науки.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

YEROMENKO Eduard Anatolievich –

Associate Professor (Faculty of Training, Retraining and Professional Development of Tax Militia. University of the State Fiscal Service of Ukraine: Irpin, Kyiv, UA

Circle of scientific interests: pedagogy, physical education, sports, psychology, philosophy, military sciences.

Стаття надійшла до редакції 16.07.2020 р.

УДК 378.3:811.248

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-129-132

ЗАДІЛЬСЬКА Галина Миколаївна –

кандидат філологічних наук, доцент кафедри порівняльної педагогіки та методики викладання іноземних мов
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5888-9792>
e-mail: halyna.zadil@gmail.com

НАВЧАННЯ У СПІВПРАЦІ ЯК ОДНА З БАЗОВИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ ЗВО

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасні педагогічні технології внесли свої корективи в систему освіти, особливо у заклади вищої освіти. Адже вимоги ринку праці ХХІ століття диктують нові критерії підготовки педагогічних кадрів. Кардинально змінилася роль викладача – від викладача-інформатора до викладача-організатора, який мотивує студентів до пізнавальної діяльності, до креативного мислення, залучає їх до праці в команді, спрямовує комунікацію і культурне розв'язання проблем під час співпраці між студентами. Тому актуальною є розробка теоретичних питань з організації діяльності студентів для формування позитивного ставлення до вивчення іноземної мови й активізації комунікативної компетенції.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Навчання у співпраці (*cooperative learning*) виникло у 20-х роках ХХ століття як елемент прагматичного підходу до освіти у філософії Дж. Дьюї. Перші теоретичні обґрунтування цієї технології з'являються наприкінці 70-х – початку 80-х років ХХ століття. Теоретичні постулати педагогіки співпраці вітчизняних педагогів Ш. А. Амонашвілі, І. П. Волкова, М. П. Гузика, П. М. Ерднієва, Є. М. Ільїна, В. А. Караковського, С. М. Лисенкової, Є. С. Полат, М. П. Щетиніна та інших було викладено в ґрунтовній науковій праці – «Маніфест» [3], в основі якої – принцип поваги до студента як особистості та навчання без примусу. Така дидактична модель навчання реалізується в колективі з викладачем-організатором, де головний пріоритет – спільна праця, яка сприяє генеруванню нових знань студентів при безпосередньому спілкуванні один з одним [1].

Зарубіжні педагоги Дж. Аронсон, Р. Джонсон і Д. Джонсон, Де Врі, С. Каган, В. Х. Кілпатрік, Е. Коен, С. Кук, Р. Славін, Й. Шаран, Ш. Шаран та інші розглядають створення різних навчальних ситуацій для спільної діяльності студентів, що сприяє

їхній соціальній адаптації, активізує формування комунікативних умінь та розвиток критичного мислення. Успішним вважається навчання, коли кожна підгрупа в межах класу чи групи самостійно виділяє конкретні індивідуальні та спільні для всіх цілі, маючи спільну мету, що забезпечує набуття навичок взаємодіяти та наприкінці отримувати високі результати [9].

Власне ідея особистісного підходу до студента замість індивідуального підсумовує очевидність навчання у співпраці як базової педагогічної технології, яка закладає нові умови діяльності викладачів та студентів.

Реалізація педагогічної технології навчання у співпраці з огляду на новітні інформаційні технології та широке використання на практиці студентами-філологами зумовлює **актуальність** дослідження.

Метою статті є дослідження моделі активізації інтелектуальної діяльності та розвиваючих прийомів навчання у співпраці при навчанні студентів мовних спеціальностей практичного курсу англійської мови у закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зазначимо, що педагогіка співпраці – це напрям педагогічного мислення і практичної діяльності, який спрямований на демократизацію та гуманізацію педагогічного процесу [7, с. 429]. У скандинавських країнах педагогіку співпраці називають педагогікою діалогу [8, с. 269]. Вищезазначена технологія фокусується на створенні дружньої ненапруженої атмосфери і сприятливого середовища, в якому кожен студент зокрема має можливість реалізувати себе, демонструючи свої здібності під час спільної навчальної діяльності. Залежно від постановки навчальних завдань виділяються три найпоширеніші види діяльності при навчанні у співпраці (навчання у команді – Student Team Learning, піла – Jigsaw, вчимося разом – Learning Together) з використанням найрізноманітніших форм навчання таких, як

колективно-групова робота, колективна творча робота, робота в мікрогрупах, робота в змінних групах, ігрова діяльність.

Розглянемо на прикладі вищезазначену технологію. Загальновідомо, що студенти у межах академічної групи мають неоднаковий рівень володіння іноземною мовою. Під час об'єднання в невеличкі групи (3–4 студенти) їм дається спільне завдання, а певний студент має виокремлене індивідуальне завдання доступне для виконання. У такому виді діяльності увага акцентується на особистій відповідальності кожного студента за свою працю, адже його дії впливатимуть на результат роботи всієї групи. Адже робота, зосереджена на досягненні спільної мети, є набагато продуктивнішою та захоплюючою, а загалом і результативнішою. Поясненням досконалості такої діяльності є відсутність напруги і страху, натомість спільна праця приносить радість від дружньої атмосфери, яка спонукає студентів до реалізації власної творчості, мимовільно виховуючи одну з найважливіших рис характеру людини – здатність до взаємодопомоги, що і є невід'ємною складовою навчання у співпраці. Важливо вказати на те, що діяльність студентів оцінюється узагальнено, не вказуючи на оцінку кожного окремого студента.

Відомий педагог Іван Павлович Підласий вказує на те, що в технології співпраці викладач може використовувати й інші методи, що не відносяться до цієї технології, зокрема відеометод, нетрадиційні методи, лекцію тощо, проте в такому випадку він повинен бути готовий до погіршення результатів, і в цілому педагогічна технологія співпраці власне не буде реалізованою. Учений підкреслює, що з багатьох методів необхідно виділяти ті, що забезпечують необхідну продуктивність навчання за заданими критеріями [5, с. 287].

Слідом за Г. В. Пристай [6, с. 102], ми використовуємо такі моделі технології навчання у співпраці на практичних заняттях з англійської мови:

1. «Навчання в команді» – успіх всієї групи залежить від самостійної роботи кожного.

2. «Ажурна пилка» – обрані представники різних команд пояснюють самостійно опрацьований ними матеріал.

3. «Навчасось разом» – навчальний матеріал поділений між окремими групами. Спільна ж праця цих груп сприяє засвоєнню всього матеріалу.

4. «Круглий стіл» – передбачає вміння

вправно аргументувати свою думку під час бесіди чи дискусії, власне зробити свій власний внесок у вирішення поставленої викладачем проблемної ситуації.

5. Дослідницька робота – кожен студент, працюючи індивідуально, здійснює внесок у вивчення загальної теми.

6. «Кейс-метод» – спільна робота над певною ситуацією, яка передбачає колективний пошук найбільш ефективної пропозиції.

7. Проектна діяльність – найскладніший етап вищезазначеної технології, який має на меті обговорення дискусійних тем та вимагає інтегрованих знань з інших галузей науки та громадського життя.

На практичних заняттях з англійської мови найчастіше використовується нами проектний метод, який може застосовуватися на будь-якому етапі навчання іноземної мови з різноманітною тематикою.

Принагідно нагадаємо, що проекти можуть бути індивідуальними, парними і груповими. Найбільш поширеними є групові проекти, оскільки вони передбачають співпрацю серед студентів, обмін думками, дискусії, мозкову атаку, а також колективну та індивідуальну відповідальність за виконану роботу. Однак на початку вивчення матеріалу проекти можуть бути індивідуальними, підготованими у формі презентацій, а також парними. Підготовка індивідуальних проектів дозволить студентів ознайомитися із специфікою дисципліни, понятійним апаратом, усвідомити шляхи та стратегії її оволодіння, сформувані індивідуальний стиль роботи з матеріалом, тощо. Проекти підготовані студентами у парах можуть сприяти формуванню професійно-методичних умінь: комунікативно-навчаючих (встановлювати різноманітні мовленнєві контакти, помічати помилки та корегувати їх), організаційних (організувати виконання проекту, забезпечувати обговорення, допомагати у вирішенні завдання), дослідницьких (виявляти рівень сформованості навичок та вмінь у співрозмовника, прогнозувати труднощі та шляхи їх усунення) [2, с. 6].

Варто доповнити вищезазначений список моделей технології навчання у співпраці ще однією важливою моделлю – Вікі-сайт для організації електронної співпраці студентів.

Так, електронна співпраця (далі – е-співпраця) – це низка заходів, які налаштовані на забезпечення взаємодії між людьми в електронному вигляді за

допомогою мережі Інтернет при спільній співпраці над певними спільними завданнями.

Е-співпраця сприяє виконанню спільних завдань в будь-який час у будь-якому місці. Зокрема, студенти можуть спілкуватися з вітчизняними й іноземними студентами однакових спеціальностей, обмінюючись досвідом, а також працювати над спільними проєктами тощо.

Виділяють три ознаки класифікації е-співпраці – час, вид зв'язку та кількість передавачів і приймачів. При цьому використовуються такі сервіси – електронна пошта, соціальні мережі, блоги, вікі, спільні Інтернет-документи тощо.

До основних складових, які визначають електронну співпрацю належать [4, с. 96]: 1) спільне завдання, яке можна розбити на частини; 2) список ролей, які допоможуть виконати окремі частини спільного завдання; 3) технології і сервіси електронної співпраці; 4) особи, залучені до виконання спільного завдання; 5) певні компетентності, якими володіють особи, що залучаються до співпраці; 6) фізичне (матеріальне) навколишнє середовище, що оточує залучених осіб; 7) соціальне навколишнє середовище.

До сервісів, функцією яких є електронна співпраця, можна зарахувати:

1) елефонну конференцію (також сприяє обміну відомостями, але в інтерактивній формі); 2) відео- (і аудіо-) конференція – обмін відео й аудіо за допомогою комп'ютерних мереж; 3) он-лайн зустріч – обмін повідомленнями в режимі реального часу; 4) веб-форум – інтернет-сервіс, популярний вид спілкування в Інтернеті. На форумі створюються теми для спілкування, що робить його кращим за чат. Усі, кого цікавить певна інформація, можуть зручно й швидко переглянути її на форумі; 5) миттєве повідомлення – мережевий сервіс для обміну текстовими повідомленнями між користувачами за допомогою комп'ютерів або інших пристроїв через комп'ютерні мережі; 6) чат – мережевий сервіс для швидкого обміну текстовими повідомленнями між користувачами Інтернету в режимі реального часу; 7) блог – це веб-сайт, що містить записи, зображення чи мультимедіа, які регулярно додаються; 8) інтернет-портал – сайт, що надає користувачеві Інтернету різні інтерактивні сервіси, які працюють у рамках єдиного сайту; 9) вікі-сайт для швидкого створення і редагування колективного гіпертексту;

10) електронні списки розсилки – сервіс Інтернету, що надає можливість об'єднати певну кількість людей в єдину закриту групу розсилання; 10) «біла дошка» – інтернет-сервіс для розміщення файлів, що використовуються спільно, на екрані «спільної записної книжки» або «білій дошці»; 11) група новин – це загальнодоступний дискусійний форум, як наприклад клуб за інтересами, який формують у формі каталога; 12) карта розуму – сервіс для створення схем, на яких відображають слова, ідеї, завдання, або інші елементи, розташовані радіально навколо основного слова або ідеї; 13) соціальна мережа – соціальна структура, утворена особами або організаціями, яка дозволяє надсилати повідомлення різного типу й відображати різні зв'язки між ними через різноманітні соціальні взаємовідносини [4, с. 96–97].

Базовим ж принципом методики навчання у співпраці є відповідальність кожного учасника групи за кінцевий результат, власне те, що саме від кожного зокрема залежить успіх всієї групи.

Такий вид діяльності забезпечує реалізацію навчальної та виховної мети. Адже так засвоюються не лише нові лексичні та граматичні одиниці, а й прищеплюється доброзичливе ставлення до кожного члена групи, відповідальність за власний успіх та, відповідно, за отримання позитивного результату колективу групи. За такого виду діяльності виховується взаємодопомога та, зазначимо, що мимовільно, готовність учасників досягнути належного рівня володіння мовою

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Отже, навчання у співпраці використовуємо для закріплення вивченого лексико-граматичного матеріалу. Така педагогічна технологія сприяє удосконаленню ефективності володіння іноземною мовою, підвищенню мотивації до навчання студентів та закріплення й автоматизації лексико-граматичних одиниць. Під час роботи у співпраці створюється сприятливий психологічний клімат процесу навчання (кожен студент – це особистість), формується високий рівень внутрішньої мотивації студентів, а результатом є висока репродуктивність ведення іншомовного діалогу. Перспективами подальших досліджень є когнітивна-прагматична інтерпретація аспекту начання у співпраці на практичних заняттях з англійської мови у ЗВО.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Амонашвили Ш. А. Размышления о гуманной педагогике / Ш. А. Амонашвили. М. : Издательский Дом Шалвы Амонашвили, 1995. 496 с.

2. Задільська Г. М. Проектна методика навчання практичного курсу англійської мови студентів мовної спеціальності ВНЗ / Г. М. Задільська // Вісник Черкаського університету. Серія педагогічні науки. Черкаси, 2013. № 3 (256). С. 30–34.

3. Манифест «Педагогика сотрудничества» [Электронный ресурс] // Учительская газета. 18. 10. 1986. URL: http://www.muzeigp.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=55:-q-q-1986&catid=9:2011-09-28-11-41-39&Itemid=14.

4. Морзе Н. В. Формування навичок ефективної співпраці студентів під час використання Вікі-порталу / Н. В. Морзе, Л. О. Варченко-Троценко // Інформаційні технології і засоби навчання. 2014. Т. 40, вип. 2. С. 92–106.

5. Підласий І. П. Продуктивний педагог. Настільна книга вчителя / Іван Павлович Підласий. Х. : Основа, 2010. 360 с.

6. Пристай Г. В. Особливості навчання іноземних мов в умовах співпраці / Г. В. Пристай // Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки. Випуск 5 (77), 2014. С. 10–105.

7. Фіцула М. М. Педагогіка : Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / М. М. Фіцула К. : Видавничий центр «Академія», 2002. 528 с.

8. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посібник / В. В. Ягупов К. : Либідь, 2003. 560 с.

9. Johnson David W. An Overview of Cooperative Learning [Електронний ресурс] / W. David Johnson, T. Roger Johnson. URL: <http://www.co-operation.org/home/introduction-to-cooperative-learning/>.

REFERENCES

1. Amonashvili, Sh. A. (1995). *Razmyshlyeniya o humannoу pyedahohikye* [Reflections on Human Pedagogue]. Moskva.

2. Zadil's'ka, H. M. (2013). *Proektna metodyka*

navchannya praktychnoho kursu anhliys'koyi movy studentiv movnoyi spetsial'nosti VNZ [Project work methods of teaching students practical course of the English language]. Cherkasy.

3. Manifest «Pedagogika sotrudnichestva» (1986). [Manifesto «Collaboration in Education»].

4. Morze, N. V. (2014). *Formuvannya navychok efektyvnoyi spivpratsi studentiv pid chas vykorystannya Viki portalu* [Formation of students' effective cooperation skills basing on usage of Wiki-portal].

5. Pidlasyy, I. P. (2010). *Produktyvnyy pedagog. Nastil'na knyga vchytelya* [The Productive Teacher. Tabletop Teacher's Book]. Kharkiv.

6. Prystay, H. V. (2014). *Osoblyvosti navchannya inozemnykh mov v umovakh spivpratsi* [Peculiarities of the collaborative foreign languages learning]. Zhytomyr.

7. Fitsula, M. M. (2002). *Pedahohika* [Pedagogy]. Kyiv.

8. Yagupov, V. V. (2003). *Pedahohika* [Pedagogy]. Kyiv.

9. Johnson David W. *Ohlyad navchannya u spivpratsi* [An Overview of Cooperative Learning]. [Elektronnyy resurs].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЗАДІЛЬСЬКА Галина Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри порівняльної педагогіки та методики викладання іноземних мов Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Наукові інтереси: когнітивно-комунікативний підхід до навчання англійської мови студентів-філологів ЗВО.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

ZADIL'S'KA Halyna Mykolayivna– Ph.D. (Philology), Associate Professor of Comparative Pedagogics and Methodology of Foreign Languages Teaching Department, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: cognitive-communicative approach in teaching English for university students of linguistic departments.

Стаття надійшла до редакції 19.08.2020 р.

УДК 78.071.5:001.8-048.56

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-132-135

ІЛІНЦЬКА Наталія Степанівна –

кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри інструментально-виконавських дисциплін Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

ORCID:<https://orcid.org/0000-0001-8659-7781>

e-mail: ilinicaya.natalya1@gmail.com

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ЯК ПІДґРУНТЯ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. На сьогоднішній день у суспільному житті відбувається багато

змін, що приводить і до змін у системі освіти. Методологічні підходи визначають ключові напрямки розвитку компонентів освітньої

системи. У методології освіти відводиться особливе місце не тільки загальнопедагогічним системам, а й категорії «диференціація», яка, на нашу думку, повинна більш широко використовуватись у закладах вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання методології у педагогічних дослідженнях розглядають науковці І.Зимна, В.Ортинський Є.Пургін. Наукові підходи до фахової підготовки студентів-музикантів потребують розробки питань, пов'язаних із розвитком творчої активності. Питання професійного росту особистості, її успішність є головними для акмеології, яка займає одну з провідних позицій у вищій освіті. Використанню акмеологічного підходу при підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва присвятили свої наукові праці у сфері мистецької освіти Н. Гузій, А. Козир, Г. Падалка, О. Рудницька, О. Щолокова та ін.

Вивченням питань, пов'язаних із синергетикою, займалися Є. Князева та В. Буданов, який, зокрема вважає, що «введення синергетики в освітній процес відбувається за трьома напрямками: *синергетика для освіти; синергетика в освіті; синергетика освіти* [2, с. 169–179].

Проблеми упровадження компетентнісного підходу в освітній процес вищого навчального закладу розкриваються в працях Н. Кравцової, Л. Масол, М. Михаськової, І. Стотик та ін. Головна ідея компетентнісного підходу полягає в необхідності не тільки володіти професійними знаннями, але й самостійно користуватися ними як у музично-педагогічній діяльності, так і в різних сферах життя.

Метою статті є дослідження сучасних методологічних підходів стосовно фахової підготовки студентів-музикантів як підґрунтя диференціації музично-педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Методологія освіти і педагогіки в змістовному аспекті дозволяє співвідносити розуміння і пояснення сутності, структури освіти людини з її співвіднесення зі структурою світу в цілому і буття людини зокрема; прогнозувати напрям розвитку системи освіти; здійснювати проектування та організацію освітнього процесу.

Методологія вивчає типи і рівні педагогічних досліджень у їхніх взаємозв'язках, співвідношення якісних і кількісних характеристик під час опису

процесу навчання й виховання, професійної, спеціальної, морально-психологічної і психологічної підготовки, а також розглядає питання прогнозування шляхів розвитку педагогіки вищої школи. Важливою функцією методології педагогіки вищої школи є розвиток її категорій, понять і термінів.

На думку І. Зимної, методологічний підхід є світоглядною категорією, в якій відображаються соціальні установки суб'єктів навчання як носіїв суспільної свідомості, а також глобальна і системна організація та самоорганізація освітнього процесу, включаючи всі його компоненти [3].

На нашу думку, для розкриття питань диференціації в освіті та виділення умов ефективності професійної підготовки студентів-музикантів необхідно використовувати такі методологічні підходи:

- акмеологічний;
- синергетичний;
- компетентнісний.

Розглянемо кожен із них детальніше.

Акмеологія виникла на стику психології, педагогіки, соціології та інших гуманітарних наук. Вона з'явилася як синтетична наука про людину, досягнення нею вершин професіоналізму.

Акмеологічний підхід до освіти спрямований на самовдосконалення людини в освітньому середовищі через диференціацію і самодиференціацію знань студентів, на її розвиток, рух від однієї вершини до іншої, досягнення акме на різних рівнях зрілості, в навчанні та творчості [1, с. 5–10].

Акмеологічний підхід передбачає:

- 1) цілісне вивчення зростаючої людини: як індивіда, особистості, індивідуальності;
- 2) створення в освітньому процесі ситуацій для мотивації успіху, прагнення до високих результатів, до креативності;
- 3) організацію творчої діяльності як варіативного освітнього простору, інтелектуального й творчого потенціалу кожної індивідуальності;
- 4) професіоналізм як вищий рівень практичної реалізації сутнісних сил людини у її професійній діяльності; духовність [5].

Наступний підхід – *синергетичний*. Зауважимо, що синергетика – відносно новий методологічний напрям у педагогічній науці.

Синергетичний підхід ґрунтується на домінуванні в освітній діяльності самоосвіти, самоорганізації і полягає в стимулюючому впливі на суб'єкт із метою його саморозкриття і самовдосконалення,

самоактуалізації в процесі співпраці з іншими людьми і з самим собою.

Загальні ознаки педагогічних систем із позиції синергетичного підходу розкриває Н. Полетаєва: відкритість; прагнення до гармонійності, цілісності; наявність системоутворюючих цілей, ідеалу; здатність до самоорганізації і розширення соціальних зв'язків і функцій; наявність структури, що включає всі елементи діяльності (мотив – потреба – мета – зміст – операції – відносини – результат – рефлексія), що реалізує функції управління, навчання, виховання, розвитку, адаптації, соціалізації та інтеграції в соціум; гуманістичний характер відносин між елементами системи з урахуванням принципу компліментарності (взаємодоповнюючі) і синергетичності в досягненні загальнозначущого ідеалу; орієнтація на механізми «м'якого» управління і рефлексію, що забезпечують сталий розвиток учасників педагогічного процесу; свідоме чергування процесів інтеграції та диференціації, спрощення та ускладнення як усвідомлене прагнення до прогресу [6].

Наступний підхід – компетентнісний, у форматі якого науковці відмічають, що українська освіта тільки починає оперувати поняттям компетентності і тому ще знаходиться на стадії вивчення та засвоєння зарубіжного досвіду. Учені розглядають професійну компетентність майбутнього вчителя як системну єдність професійних знань, умінь, досвіду, особистісних властивостей і якостей, умінь організувати свою діяльність, навички пошуку рішень, удосконалення професіоналізму і готовність до активного виконання педагогічної діяльності [4].

Розроблений у 2017 році стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціалізації 014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво) розкриває перелік фахових компетентностей, упровадження яких у навчальний процес допоможе студентам сформуванню комплексу знань, умінь, навичок та досвіду для подальшої музично-педагогічної діяльності.

При цьому результатом підготовки стане сформований комплекс ключових компетенцій, який виявляється:

а) на теоретико-методичному рівні – у спроможності аналізувати музичні твори різних стилів, жанрів, форм, застосовуючи для цього набуті знання з теорії та історії музичного мистецтва;

б) на практично-виконавському рівні – у готовності професійно виконувати музичні

твори різної складності в поурочній діяльності перед шкільною аудиторією та в концертних заходах.

Процес диференціації в освіті дозволяє забезпечити процес розвитку за допомогою компетентнісного підходу, який формує у студента-музиканта глобальне мислення, фахові навички та уміння, сприяє підвищенню рівня загальної та професійної культури, спонукає до музично-педагогічної діяльності.

При компетентнісному підході фахові компетентності знаходяться у центрі діяльності студента, тобто в навчальному процесі відбувається перебудова на студентоцентричний освітній процес. Використання компетентнісного підходу передбачає не лише передачу знань від викладача до студента, але й формування у студентів-музикантів фахових компетентностей та навичок застосовувати отримані знання.

Висновки та перспективи подальшого розвитку напрямку. Отже, методологічні підходи є актуальними при підготовці студентів-музикантів. Використання акмеологічного, синергетичного, компетентнісного підходів у професійній музичній підготовці спонукає до реалізації власної музично-педагогічної діяльності із урахуванням принципів диференціації в освіті. Перспективою розвитку тематики статті вбачаємо у поглибленому розкритті кожного з методологічних підходів.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бочарова Е. П. Акмеологический подход к образованию / Е. П. Бочарова // Педагогика. Социология. 2008. № 4.
2. Буданов В. Г. Трансдисциплинарное образование в XXI веке: проблемы становления / В. Г. Буданов. М.: Будущее России в зеркале синергетики, 2006. С.169–179
3. Зимняя И. А. Педагогическая психология. / И. А. Зимняя. М. : МПСИ; МОДЭК, 2010. 448 с.
4. Кравцова Н.С. Модернізація сучасної музично-педагогічної освіти: перспективи і потреби. URL: https://dspace.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3731/modernizacia_muz_ _ped_osvitu.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
5. Максимова В. Н., Полетаєва Н. М. Акмеология последипломного образования педагога. / В. Н. Максимова, Н. М. Полетаєва. Санкт-Петербург. 2004.
6. Полетаєва Н. М. Синергетический подход к проблемам образования. URL: <https://murzim.ru/29048-sinergeticheskiy-podhod-k-problemam-obrazovaniya.html>.

REFERENCES

1. Bocharova, E. P. (2008). *Akmeologicheskii podhod k obrazovaniiu*. [Transdisciplinary education in the XXI century: problems of formation]. Kiev.
2. Budanov, V. G. (2006). *Transdistsiplinarnoe obrazovanie v XXI veke: problemyi stanovleniya*. [Transdisciplinary education in the XXI century: problems of formation]. Moscow.
3. Zimnyaya, I. A. (2010). *Pedagogicheskaya psihologiya*. [Pedagogical psychology]. Moscow.
4. Kravczova, N. Ye. *Modernizaciya suchasnoyi muzy`chno-pedagogichnoyi osvity`: perspekty`vy` i potreby`*. [Modernization of modern music and pedagogical education: prospects and needs].
5. Maksimova, V. N., & Poletaeva, N. M. (2004). *Akmeologiya poslediplomnogo obrazovaniya pedagoga*. [Acmeology of postgraduate teacher education]. Sankt-Peterburg.
6. Poletaeva, N. M. *Sinergeticheskii podhod k problemam obrazovaniya*. [Synergetic approach to education problems]. Kiev.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ІЛІНЦЬКА Наталія Степанівна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувача кафедри інструментально-виконавських дисциплін Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.
Наукові інтереси: музична педагогіка, методика гри на фортепіано, диференціація навчання.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

ILINITSKA Nataliia Stepanivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Instrumental-Performing Disciplines of Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy.

Circle of scientific interests: music pedagogy, piano playing technique, differentiation of teaching, differentiation in music-pedagogical education.

Стаття надійшла до редакції 10.09.2020 р.

УДК 331.105.6

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-135-138

КОЛОДІЙЧУК Юлія Вікторівна –

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри психології та соціальної роботи Одеського національного політехнічного університету
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5938-8685>
 e-mail: ylala_v@ukr.net

ПРО ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО» ДЛЯ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Реалії українського сьогодення засвідчують процес активного розвитку соціальної сфери, який характеризується популяризацією соціальної роботи, розширенням спектру надання соціальних послуг та поліпшення їх якості, налагодженням взаємовідносин між соціальними працівниками і клієнтами соціальної роботи, збільшенням мережі соціальних закладів, розробкою інструментів оцінки й контролю якості послуг. Визначенні чинники співіснують у широкій взаємодії державних органів влади, інститутів громадянського суспільства та соціально-відповідального бізнесу як соціальних партнерів у соціальній сфері. Іншим важливим напрямком є необхідність розвитку соціально-трудова відносин, підвищення ролі громадських інституцій, спрямованих на захист прав та свобод різних груп населення, вирішення трудових та соціальних конфліктів.

За таких умов постає потреба у впровадженні навчальної дисципліни «Соціальне партнерство» для майбутніх

соціальних працівників, оскільки в межах даної навчальної дисципліни студенти зможуть навчитися аналізувати та вирішувати проблеми, які пов'язані із: підвищенням якості надання соціальних послуг у громаді на основі принципів соціального партнерства; забезпеченням взаємодії між державою, соціально відповідальним бізнесом та інститутами громадянського суспільства у соціальній роботі; поліпшенням соціально-економічного стану різних груп населення у складних життєвих обставинах; зниженням гостроти соціальних конфліктів та сприянням пошуку компромісів між інтересами роботодавців та найманих працівників на основі соціального діалогу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняними та зарубіжними науковцями проведено чимало досліджень у сфері соціально-трудова відносин і соціального партнерства (В. Борисов, О. Грішанова, В. Жуков, А. Колот, В. Новіков, Г. Осовий, В. Скуратівський, С. Українець, В. Хмільовський, Д. Дунлоп, Л. Ерхард, Д. Коммонс та ін.). Зокрема,

проаналізовано різнопланові аспекти соціального партнерства у професійній підготовці фахівців (А. Ворначева, Н. Креденець, Н. Ничкало, В. Радкевич, Л. Пуховської); зарубіжний досвід соціального партнерства у професійній освіті (Н. Абишкіна, Н. Бідюк, А. Каплун, О. Огієнко, Н. Пазюра); становлення системи соціального партнерства на ринку праці (А. Колосок); механізм регулювання державно-приватного партнерства у соціальній сфері (Н. Хусейн). Водночас, недостатньо вивченими залишаються проблеми функціонування системи соціального партнерства на мікрорівні, її значення і особливостей розвитку у вітчизняних умовах.

Метою даної роботи є висвітлення сутності соціального партнерства та обґрунтування доцільності викладання дисципліни «Соціальне партнерство» для майбутніх соціальних працівників.

Виклад основного матеріалу дослідження. У педагогіку поняття «соціальне партнерство» прийшло із сфери соціально-трудових відносин і визначається довідковою літературою як система правових і організаційних норм, принципів, структур, процедур (заходів), які спрямовані на забезпечення взаємодії між найманими працівниками, роботодавцями, державними органами влади в регулюванні соціально-трудових відносин на національному, галузевому, регіональному рівнях [2, с. 4]; спільна участь державних установ, громадських організацій, бізнесу, окремих осіб у діяльності, спрямованій на вирішення конкретних завдань, що стоять перед суспільством [5, с. 10].

На думку Н. Діденко, соціальне партнерство можна розглядати в двох значеннях:

– у широкому – соціальне партнерство розглядається як система соціальної взаємодії між суспільними секторами, в процесі якої відбувається соціальний діалог між партнерами щодо спільного вирішення соціально значимих проблем, досягнення соціального консенсусу, пошуку спільного бачення суспільних цінностей і перспектив;

– у вузькому розумінні, соціальне партнерство є соціальною взаємодією у сфері соціально-трудових відносин, яка включає таких суб'єктів як робітники/роботодавці (біпартизм) або робітники/роботодавці/держава (трипартизм) і спрямована на врегулювання соціально-трудових відносин [1, с. 14].

Соціальне партнерство передбачає забезпечення відповідних прав різним соціальним групам, прошаркам, класам на участь у політичних і економічних процесах вироблення й прийняття рішень щодо актуальних проблем розвитку суспільства. Що є одним із базових принципів функціонування сучасного демократичного суспільства, важливим інструментом реалізації соціальної політики держави, засобом попередження та розв'язання соціальних конфліктів.

Головними законодавчими актами, що регулюють соціально-трудові відносини та соціальне партнерство в Україні, є: Конституція України, закони України «Про соціальне партнерство», «Про колективні договори й угоди», «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)», «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності».

До ключових елементів соціального партнерства відносять: існуючу соціальну проблему, що вимагає якомога швидшого вирішення; інтереси та цінності партнерів; правову обґрунтованість партнерства; можливості й сильні сторони партнерів; правила взаємодії та взаємного контролю; рівний доступ до інформаційного поля; інноваційні шляхи вирішення соціальних проблем.

Пріоритетною ціллю соціального партнерства є захист інтересів різних соціальних груп та класів, що сприяє формуванню відкритого демократичного суспільства. Реалізується соціальне партнерство через систему взаємних консультацій, переговорів, угод на державному, галузевому, територіальному рівнях, укладання колективних договорів на підприємствах або в їхніх підрозділах, укладання індивідуальних трудових контрактів між роботодавцем та працівником, а також через систему вирішення трудових спорів, узгодження й захисту інтересів сторін [3, с. 17].

Механізм соціального партнерства, що складається в Україні і діє на загальнонаціональному рівні має характеристики моделі трипартизму, що дозволяє оптимально збалансувати взаємні вимоги трьох сторін учасників. При тристоронньому співробітництві держава на законодавчому рівні встановлює ряд мінімальних соціальних гарантій, правила ведення колективних переговорів, порядок висунення представників від різних сторін на

переговори, рівень відповідальності за недотримання вимог колективних договорів. У зв'язку з цим особливу роль відіграє діяльність законодавчих і виконавчих органів держави, які повинні не тільки вдосконалювати законодавчу базу соціального партнерства, а й створювати умови для ділового трьохстороннього співробітництва з метою забезпечення соціальної стабільності суспільства.

Сторонами соціального партнерства є працівники й роботодавці в особі уповноважених у встановленому порядку представників. Організація співробітництва із соціальними партнерами передбачає крім офіційних домовленостей ще й міжособистісні відносини. Мається на увазі деякі психолого-педагогічні та соціокультурні умови відносин: ступінь критичності мислення, здатність до діалогу, вміння подолати труднощі, невдачі та конфліктні ситуації тощо. Запорукою успішного соціального партнерства є дотримання усіма сторонами основних принципів партнерської взаємодії, а саме: повага й врахування інтересів сторін та їх значимих цінностей; зацікавленість сторін в участі в договірних відносинах; дотримання сторонами і їхніми представниками законів, нормативно-правових актів; повноправність представників сторін; добровільність прийняття сторонами на себе зобов'язань; обов'язковість виконання колективних договорів, угод.

У соціальній роботі для налагодження оптимального співробітництва між соціальними партнерами передбачено використання соціальних технологій: посередництва, екстремальної підтримки, варіативних і перехресних пропозицій. Найуживанішою з яких є соціальне посередництво, що слугує ефективному налагодженню взаємостосунків між клієнтом і соціальною службою. Фахівці, які працюють в управліннях соціального захисту населення, виступають у ролі посередників при розгляді скарг громадян з таких питань, як гендерна нерівність, дискримінація, цькування тощо. Посередницьку роль часто відіграють і спеціалісти, які працюють у службах зайнятості населення, зокрема в забезпеченні рівноправ'я при працевлаштуванні. Для прикладу, в зарубіжній практиці соціальної роботи соціальний працівник виконує роль брокера соціальних послуг, захисника прав клієнта, маючи для цього певні повноваження в різних органах влади [4, с. 97]. Натомість в

Україні посередницькі функції соціального працівника відображені в його функціональних обов'язках. Встановлюючи і підтримуючи соціальні зв'язки, соціальний працівник створює соціально-педагогічні, соціально-психологічні, соціально-правові та управлінські умови щодо поліпшення та стабілізації життєвого становища клієнта.

Соціальне партнерство у сфері соціальної роботи є особливим видом практичної діяльності спрямованої на розбудову партнерських стосунків та розширення ринку надання якісних соціальних послуг для вразливих категорій населення в умовах децентралізації влади. Означену діяльність виконують соціальні працівники із відповідною професійною підготовкою. А відтак, вивчення та освоєння майбутніми соціальними працівниками навчальної дисципліни «Соціальне партнерство» має ґрунтуватися на чіткому розумінні змісту професійної діяльності з урахуванням наукових, організаційних, методологічних засад розбудови соціального партнерства та соціального діалогу. Таке розуміння є теоретичним орієнтиром у визначенні змісту і цілей навчання майбутніх соціальних працівників основам соціального партнерства у соціальній роботі.

Для ефективної реалізації соціального партнерства на практиці майбутнім соціальним працівникам необхідно оволодіти системою теоретичних знань і практичних умінь та навичок, необхідних для побудови партнерських стосунків з клієнтами як об'єктами соціальної роботи, а також із представниками державних установ та громадських організацій як суб'єктами соціальної роботи для профілактики або вирішення соціальних проблем; сформувати цілісне уявлення про основні переваги соціального партнерства як фундаментального механізму формування громадянського суспільства в Україні; виробити практичні навички щодо вирішення соціально-трудова конфліктів у соціальній сфері та ефективного пошуку потенційних партнерів. Не менш важливими і необхідними вміннями є: залучення до співпраці представників бізнесу і громади на умовах корпоративної соціальної відповідальності, а також волонтерів та спонсорів з метою вирішення соціальних проблем вразливих категорій населення; встановлення партнерських стосунків шляхом посередництва і соціального діалогу.

Слід зазначити, що в сфері освіти соціальне партнерство має на меті

підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців у ЗВО через тісну взаємодію із підприємцями. Суть цих взаємин полягає в тому, що, з одного боку, сфера освіти повинна здійснювати професійне навчання, відповідно до вимог ринку праці та запитів підприємців, а з іншого – роботодавці повинні брати активну участь у виробленні стратегії освіти, контролі за її якістю та фінансуванні. Так, на основі соціального партнерства між ЗВО і базою практики (різнопрофільними підприємствами, установами, організаціями) студенти забезпечені робочими місцями під час проходження виробничої практики. Услід за чим розвиваються партнерські відносини між різними соціальними інституціями, що сприяє навчанню, вихованню, соціалізації та працевлаштуванню студентів.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Відтак, викладання навчальної дисципліни «Соціальне партнерство» для майбутніх соціальних працівників особливо важливе й необхідне, оскільки сучасне суспільство вимагає від системи вищої освіти всебічно розвинутого конкурентоспроможного професіонала, чийі знання, вміння та навички будуть успішно слугувати подальшому соціальному розвитку суспільства. Успіх такого розвитку неможливий без висококваліфікованого фахівця із соціальної роботи, професіоналізм і відданість якого, вплине на підвищення якості надання соціальних послуг та покращення добробуту українського населення загалом.

Для зміцнення системи соціального партнерства в Україні потрібне дотримання деяких важливих аспектів: можливість безперешкодного отримання соціального захисту, соціальної гарантії чи соціальної послуги; посилення соціально-нормативної бази з метою приведення її у відповідність із нормами міжнародного права; мотивація роботодавців до участі в соціальному діалозі; підвищення поінформованості суспільства про соціальне партнерство.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Діденко Н. Г. Державне управління і соціальне партнерство: актуальні проблеми теорії і практики : монографія / Н. Діденко. Донецьк, 2007. 404 с.
2. Закон України «Про організацію роботодавців» [ел. ресурс] : Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2013. № 15. 97 с.
3. Кучер В. А. Механізми соціального партнерства у сфері соціального захисту учасників

антитерористичної операції та операції об'єднаних сил : дис. канд. наук з державного управління : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / В. А. Кучер. . Київ, 2019. 227 с.

4. Романова Н. Ф., Мельник І. П. Соціальне партнерство / Н.Ф. Романова, І. П. Мельник: навчально-методичний посібник. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. 238 с.

5. Молчанова А. О. Соціальне партнерство в діяльності ПТНЗ: Конспект лекції з курсу підвищення кваліфікації для керівників професійно-технічних навчальних закладів за очно-дистанційною формою навчання / ЦППО АПН України. К.: ТОК, 2007. 44 с.

REFERENCES

1. Didenko, N. G. (2007). *Derzhavne upravlinnia i sotsialne partnerstvo: aktualni problemy teorii i praktyky : monohrafiia*. [Public administration and social partnership: current problem theories and practices: monograph]. Donetsk.
2. *Zakon Ukrainy «Pro orhanizatsii robotodavtsiv»*. (2013). [Law of Ukraine «The Organization of Employers» of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Kiev.
3. Kucher, V. A. (2019). *Mekhanizmy sotsialnoho partnerstva u sferi sotsialnoho zakhystu uchasykiv antyterorystychnoi operatsii ta operatsii obiednanykh syl*. [The mechanism of social partnership in the field of social protection of participants of the anti-terrorist operation and the operation of the joint forces: dissertation]. Kiev.
4. Romanova, N. F., Melnyk, I. P. (2017). *Sotsialne partnertstvo: navchalno-metodychnyi posibnyk*. [Social partnership: training manual]. Kiev.
5. Molchanova, A. O., (2007). *Sotsialne partnerstvo v diialnosti PTNZ: Konspekt lektsii z kursu pidvyshchennia kvalifikatsii dlia kerivnykiv profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladiv za ochno-dystantsiinoiu formoiu navchannia*. [Social partnership in the activities of PTNZ: Syllabus course on the advanced training for managers of vocational schools]. Kiev.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КОЛОДІЙЧУК Юлія Вікторівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри психології та соціальної роботи Одеського національного політехнічного університету.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутніх соціальних працівників.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KOLODIYCHUK Yuliia Viktorivna – candidate of Pedagogical Sciences, Senior lecturer of the Department of Psychology and Social Work, Odessa National Polytechnic University.

Circle of scientific interests: professional training of future social workers.

Стаття надійшла до редакції 15.07.2020 р.

UDK 453.11.978

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-139-142

LYSENKO Liudmyla Oleksandrivna –

PhD, Associate Professor, Chair of Linguodidactics And Foreign Languages Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5732-6317>

e-mail: lysenkoluda78@i.ua

DEVELOPING NEW APPROACHES FOR IMPROVING CLASSROOM ACTIVITIES

Formulation and justification of the relevance of the problem. Learning foreign languages seems to become more and more increasing requirement of modern education. Issue of effective teaching methods have always been widely discussed in educational world community as finding the effective ones is the task of primary importance. One of the main distinctive features of today's education system is moving of gravitation center from the traditional methodology of conducting lessons to innovational one. This process is usually accompanied with a series of obstacles that do not leave the teaching and learning process unmarked. Technology classroom activities differ greatly from the traditional ones. The teacher should take into account various methodological, psychological, linguistic and physical aspects that impact the process of learning of foreign language. Designing and implementing technologies in the teaching and learning process has become one the most demanding tasks in modern education.

Analysis of the recent researches and publications. Problems devoted to introducing of new technologies in the teaching and learning process of foreign language are the issues of the research of many foreign researchers as G. Dudeney and N. Hockly, J. Harmer. G. Dudeney emphasizes that a layout which has computers at desks around the walls, facing the walls, with a large table in the center of the room, allows the teacher to walk around and easily see what the learners are working on and what they're looking at on the computer screens (monitors). The central area provides and easily accessible space where learners can go when they don't need the computers, and for when they might want to do some communicative group work [4, p. 13–14].

Speaking about language laboratories, J. Harmer stresses the role of innovation overuse that makes teaching and learning too machine-based. This allows teachers and students to listen, word process, watch video clips or other presentation programs. Teachers can have students work individually, individually with the teacher, in small groups or in lockstep where the whole class working with the same material at

the same time. The great advantage is that users no longer have to worry about alphabetical order. They can find what they want just by typing in a word or phrase. Modern portable electronic dictionaries are now much more impressive than the originals since they have bigger windows, better navigation systems, and often two or more dictionaries bundled into the same device [6, p. 256–257].

It should be noted that, as language teachers we should make our classroom microcosms of life [2, 36 p.], with real relationships and purposeful use of language. All our techniques and technologies should be directed toward achieving this goal. So, it's upon a teacher how effective their ways of teaching might be in order to help students use the language we teach in their real life. We must keep in mind some very important things how to turn all the activities into interactive and really communicative.

The concept of interactive language teaching was developed by Brown H. D, W. Rivers and Michael Canale. W. Rivers (1987) states that through interaction, students can increase their language store as they listen to read 'authentic linguistic material', or even the output of their fellow students in discussions, joint problem-solving tasks, or dialogue journals.

The first thing to be mentioned is that education process is based on interactive language teaching. Students are no longer the objects to be installed and filled with different sorts of information. They should participate in the education process together with the teacher, not only acquire knowledge presented by the teacher, but they should also get it themselves from a deep well of knowledge and understanding using all possible techniques and technologies. So, in today's modern world, technology has an ever-changing effect on many things – and this includes English language learning and teaching. Technology has gained a more prominent place in classrooms in recent times and is of particular use to modern teachers.

The purpose of the article is to highlight the principal concepts of using effective technologies of learning English. Throughout the work we mention the importance of correct

application of information communication technologies in teaching a foreign language and various factors which accompany that process and from which much depends.

The main material of the study.

Technology, in one form or another, has always been part of the teaching and learning environment. It is part of the teacher's professional toolbox. In other words, it is among the resources that teachers use to help facilitate student learning. Technology has changed dramatically over recent decades. The increasing variety and accessibility of technology has expanded the toolbox and the opportunities teachers have to use technology. Computer devices are more powerful and come in different forms, from those that sit on our desks to those that sit in the palm of our hands. The internet connects those devices and connects students to each other in the classroom, through the school and around the world. Technological devices and networks have changed our schools and classrooms. Information technologies are the catalysts of the social progress. Their use in the sphere of education allows not just collecting, saving, processing, presenting and circulating of all information types but also contains vast opportunities for person-oriented education, promotes the selection of content, individualization, management programming of learning process, cognitive work of every student [1, p. 132]. Learning second language is a process as complex as second language teaching: various factors contribute to and combine together in order to achieve the success of this endeavour. To result in a favourable outcome, teachers have to devote a lot of time and effort to determine the most satisfactory, suitable and effective methods of teaching. Not only everyday reality is affected by the new technology, but also the development of language skills started to depend on it. As the number of English learners is ever increasing, fortunately, more and more modern tools and technology devices are implemented into the process of teaching. Currently, teachers tend to use tools such as videos, podcasts, worksheet banks, e-learning platforms, applications, and websites, accessible through electronic devices such as personal computers, or smart phones. These inventions facilitate classroom environment and diversify learning activities.

It is quite obvious that, a wide range of multimedia can be implemented to enhance the quality of education and boost the effectiveness of second language teaching. The boredom and the routine of using only a course book and repeatedly drilling the same types of exercises can be easily avoided.

While lectures and lessons can be informative when delivered with passion and good materials by knowledgeable experts, sadly many traditional lectures and lessons are boring, and even worse often ineffective. The good news is that the Web is loaded with great free tools that can enable teachers to bring a sense of fun and engagement to their lessons. Of course, you do need devices with Internet access to give these tools a try. Even if you don't have computers or tablets available in your classroom, the fact that an increasing number of students have smartphones is making it easier than ever to leverage technology to create engaging, active lessons students enjoy working on. Here's a whole bunch of ideas for leveraging technology to kick those lessons up a notch!

1. Incorporate Student Input & Gather Feedback

There are many applications that allow students to provide live feedback. A lot of them can be used from smartphones. You can also gather feedback by creating a «back channel» using Twitter.

– **Quick, easy Polling Applications:** PollDaddy and PollEverywhere are two of many applications that make it quick and easy to create simple polls that can let you gather feedback from students – determine if they are struggling with a topic, if they know the correct answers to questions you ask, and so on. They can often participate in these polls using a smartphone.

– **Plickers:** This is a pretty cool lo-tech approach to collecting student responses during class that doesn't require students to use technology.

– **Twitter:** Twitter is a great way to gather input by creating an easy to use 'backchannel'. This is great for students with smartphones (they will need the Twitter app and an account). Simply create a unique hashtag and have students post feedback to Twitter using that hashtag.

2. Gamify It

Leveraging gaming mechanics that can make learning more fun is probably easier than you think. Any time you bring competition or levels of achievement to a classroom exercise, you're adding an element of 'gamification'. Of course, gamification can be leveraged in much richer ways.

3. Let Students Create

There are so many fun free tools and apps available today that can let students create all kinds of awesome digital content. Below is diversified set of different article and resources that share different tools and ideas for students (and teachers) to create digital content – presentations, interactive digital posters, eBooks,

videos, and more. In the spirit of creating in the classroom, we also included an article introducing the burgeoning Makerspace Movement in education.

4. Get Interactive

Many teachers enjoy using interactive tools with their students. Here are a few tools and ideas to consider.

Online Interactive White Boards: Did you know that there are several good free interactive whiteboards available online? If you have a computer and a projector, you can make them work a lot like a «smart board». Some of these applications even allow students to log on online and collaboratively edit content.

– **Interactive apps that work with Smartphones:** Many of the tools in this article work on smartphones!

5. Have Students Collaborate

Getting students to work together as partners, in small groups, or maybe even as one large group, teaches them about team work. Collaborative work can be fun. It is even possible to collaborate with students across the world thanks to many of today's technologies. Here are a number of tools and techniques for classroom collaborations.

– **Share writing and encourage feedback with News Activist:** *News Activist* is a free tool that lets teachers set up their students with a private area where they can write about selected subjects. You can enable them to share what they write with just their classmates, or with the larger audience of students from across the world using *NewsActivist*. Students can then provide feedback on other students' writings.

– **Collaborative Document Editing with Google Drive (drive.google.com):** Google Drive lets you share and collaboratively edit Google Docs with anyone else who has a Google account, for free. This is a powerful capability.

– **Collaborative Mind Mapping with MindMeister (mindmeister.com):** This application lets users easily create mind maps that can be edited collaboratively.

– **Collaborative Research:** Working in pairs or small groups to find, assess, summarize, and present content in specific topic areas make for a great learning experience and assignment.

6. Project Based Learning

When students apply what they are learning to projects that they undertake, the topics they are learning about can take on a much deeper meaning. Not only does the activity and the increased sensory exposure of project work help to stimulate the mind, the extended time often required of project work, and the visible, tangible results further reinforce learning.

7. Simulations

Simulations can be a powerful addition to the classroom. Since they tend to be somewhat complicated, they are typically suited towards high school, college, or post-graduate or professional studies. Here are some examples of simulations being used in education:

– **Economics:** This site, Economic-Games.com, offers free online classroom games for teaching economics.

– **Marketing:** Have you ever wished you could give your Marketing students the chance to practice different e-marketing skills and techniques? [Check out Simbound](#).

– **Medical:** Simulations have been a significant teaching and learning tool in the medical field for many years. [Harvard Medical School](#) has even created a [web site](#) focused on their use of Simulations.

– **Business:** [Business Simulation Games](#) are a great way to bring active, applied learning into Business courses.

8. Bring in a Guest or Two

With the power of video conferencing apps like Skype, Google Hangout, Facetime, and others, our ability to connect with people all across the world has never been better or less costly. Teachers have been using Skype and similar tools to bring guest lecturers, experts, students, and others into the classroom for years. Nothing breaks up the monotony of «same old thing» like an enthusiastic subject matter expert from another county or a room full of students from another continent!

Last but not least, modern technology in the classroom allows students to develop abilities needed in their future workplaces. They acquire practical skills such as research and critical thinking which are essential in the 21st century.

Conclusions and prospects for further researches of direction. The media along with the emerging technology can be an excellent tool to teach a foreign language. The usage of such devices does not reject traditional methods or undermine their importance, but rather supports and completes the whole process of teaching and learning by offering alternative forms of spreading the knowledge and putting it into practice. With the help of activities involving multimedia, the classroom becomes more dynamic and interesting place which makes learning more efficient and pleasant. However, the implementation of such exercises depends on the presence of electronic devices in the classroom.

BIBLIOGRAPHY

1. Solanki D. Shyamlee, M Phil. Use of Technology in English Language Teaching and Learning: An Analysis / IACSIT Press, Singapore, 2012. vol 33.

2. Al-Mahrooqi R., Troudi S. Using Technology in Foreign Language Teaching / Cambridge Scholars Publishing, 2014.

3. Hossain R, Shaikh P., Salam F. The Effectiveness of Using Technology in English Language Classrooms in Government Primary Schools in Bangladesh / Issue 1 Information and Communication Technology (ICT) for Development – Special Issue, 2015.

4. Shandruk, Svitlana. Tendentsii profesiinoi pidgotovky vchyteliv u USA [Tendencies of professional preparation of teachers in the USA]: [monography]. Kirovohrad:Imeks-LTD, 2012.

5. Tafani V. Teaching English Through Mass Media/ ActaDidacticaNapocensia, Volume 2 Number 1, 2009.

6. The Use of the Media in English Language Teaching / ELT documents / The British Council, 1979.

7. Webster R. A reflective and Participatory Methodology for E-learning and Life-long Learning / R. Webster // Advances in E-learning: Experiences and methodologies / J. Francisco, G. Penalvo // Information Science Reference. Hershey. 2008. P. 4.

8. Wilson B. What is a constructivist learning environment? In B. g. Wilson (Ed.) / B. Wilson // Constructivist learning environments: Case-studies in instructional design: Educational Technology Publications. 1996. P. 3.

REFERENCES

1. Solanki, D. Shyamlee, M Phil. (2012). *Vy`kory`stannya texnologij u vy`kladanni ta navchanni anglijs`koyi movy`*. [Use of Technology in English Language Teaching and Learning].

2. Al-Mahrooqi, R., Troudi, S. (2014). *Vykorystannya tekhnolohiy u vykladanni inozemnykh mov*. [Using Technology in Foreign Language Teaching].

3. Hossain, R, Shaikh, P., Salam, F. (2015). *Efekty`vnist` vy`kory`stannya texnologiyi v klasny`x kimnatax anglijs`koyi movy` v Uryadovy`x Pervy`nny`x Shkolax v Bangladesh*. [The

Effectiveness of Using Technology in English Language Classrooms in Government Primary Schools in Bangladesh].

4. Shandruk, Svitlana. (2012). *Tendentsii profesiinoi pidgotovky vchyteliv u USA*. [Tendencies of professional preparation of teachers in the USA]. Kirovohrad.

5. Tafani, V. (2009). *Vy`kladannya anglijs`koyi movy` cherez zasoby` masovoyi informaciyi*. [Teaching English Through Mass Media].

6. *Vy`kory`stannya media u vivchenni anglijs`koyi movy`*. (1979). [The Use of the Media in English Language Teaching].

7. Webster, R. (2008). *Refleksy`vna metodologiya uchasti dlya elektronnoho navchannya ta navchannya protyagom us`ogo zhyt`tya*. [A reflective and Participatory Methodology for E-learning and Life-long Learning].

Wilson, B. (1996). *Shho take konstrukty`vists`ke seredovy`shhe navchannya?* [What is a constructivist learning environment?].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЛИСЕНКО Людмила Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, кафедри лінгводидактики та іноземних мов Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: іншомовна комунікативна культура, інноваційні методи навчання, комунікативна компетенція.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

LYSENKO Liudmyla Oleksandrivna – Ph, Associate Professor, Chair of Linguodidactics And Foreign Languages Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: foreign language communicative culture, innovative teaching methods, communicative competence.

Стаття надійшла до редакції 18.07.2020 р.

УДК 378.018:37.091.31

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-142-147

ЛЯШЕНКО Ольга Дмитрівна –

кандидат педагогічних наук, доцент

кафедри інструментально-виконавської майстерності

Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка

ORCID:https://orcid.org/0000-0002-5840-8178

e-mail: music 1951@ukr.net

БУТЕНКО Тетяна Максимівна –

викладач кафедри інструментально-виконавської майстерності Інституту мистецтв

Київського університету імені Бориса Грінченка

ORCID:https://orcid.org/0000-0002-2898-3294

e-mail: t.butenko@kubg.edu.ua

ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ ПАРАДИГМ ІННОВАЦІЙ В СИСТЕМІ ОСВІТИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. В різні часи педагоги-новатори, для подолання кризи в

системі освіти, використовували більш ефективні, як для тих часів, інформаційні та інноваційні технології навчання, педагогічні

технології. Застосування таких технологій в системі вищої педагогічної освіти дозволяло модернізувати її зміст і створювати умови для підготовки конкурентоспроможних педагогічних кадрів.

Модернізація професійної підготовки в умовах вищого навчального закладу відбувається і сьогодні. Науковці-педагоги застосовують інноваційні технології викладання, різні форми та методи роботи зі студентами, що дає змогу збагатити новим змістом сферу освіти та якісно вирішувати її завдання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Інноваційна діяльність в організації педагогічного процесу вищої школи, це коли студенти активізують свою пізнавальну діяльність, занурюються в квазіпрофесійну діяльність, розвивають свої інтелектуальні якості, необхідні для прийняття рішень, а також навички аналізу і критичного мислення. При цьому відбувається: з'єднання теорії та практики; встановлення міжпредметних зв'язків; суттєве підвищення ролі самоосвітньої підготовки тих, хто навчається. Робота викладача передбачає створення таких умов, в яких студент не може навчатися нижче своїх можливостей і може отримати нове педагогічне мислення.

Багато науковців розробляли і впроваджували в систему вищої мистецької та педагогічної освіти різні інновації (Л. Бондаренко, І. Бех, Н. Гузій, Н. Гуральник, І. Зязюн, Н. Морзе, Н. Ничкало, О. Олексюк, О. Отич, Г. Падалка, А. Растригіна, О. Рудницька, Л. Хоружа, В. Черкасов, О. Щолокова та ін.). В їхньому полі зору були інноваційні освітні технології, а також інноваційні методики викладання різних курсів для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» та «магістр».

Аналізуючи ці технології та методики можливо зробити висновок, що інноваційний напрям інтегрує в собі різноманітні підходи до здійснення педагогічних нововведень, основою яких є філософські, психологічні, педагогічні, психосоціальні розробки та нові досягнення у сфері інформатики. Проте проблеми інноваційної діяльності в Інститутах мистецтв постійно залишаються в сфері наукового дослідження.

Мета статті – дослідити проблему інновацій в педагогічній та музично-педагогічній діяльності ХХ сторіччя та охарактеризувати сучасні педагогічні технології навчання у вищих мистецьких

зкладах освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Цілеспрямований аналіз наукових робіт дозволив з'ясувати, що інновації в навчанні з'являються ще в античні часи, але тільки на початку ХХ століття інновації усвідомлюються як «технології навчання», «освітні технології», «технології в навчанні», «технології в освіті», «педагогічні технології» в залежності від того, як автори уявляють структуру і складові освітньо-педагогічної діяльності.

Історичне поняття «технологія» виникло в зв'язку з технічним прогресом і, згідно із тлумаченням за словником (techne – мистецтво, наука; logos – поняття, вчення), є сукупністю знань про способи і засоби обробки матеріалів. Технологізація включає і мистецтво володіння процесом, який завжди передбачає послідовність операцій за певних умов із використанням необхідних засобів.

Серед відомих українських та російських педагогів ХІХ – початку ХХ століття ми можемо назвати К. Ушинського, Б. Грінченка та А. Макаренка, оригінальні новаторські педагогічні інновації яких вибудовувались на технологіях колективного способу навчання та всебічному розвитку особистості, розкритті їхніх індивідуальних якостей та здібностей. І тут ми можемо звернути увагу на сукупність прийомів і засобів, спрямованих на колективне й творче виховання, на чітку й ефективну організацію навчальних занять.

Для нашого дослідження суттєвим було проаналізувати не тільки різні педагогічні інновації в сфері освіти, але, в першу чергу, звернути увагу на «педагогічні технології», що використовували в своїй роботі видатні науковці-педагоги. Уперше термін «педагогічна технологія» згадується на початку ХХ століття в роботах радянських науковців з педології, заснованих на працях з рефлексології. При цьому педагогічні технології визначали дві сторони: 1) застосування системних знань для вирішення практичних завдань; 2) використання в навчанні технічних засобів.

Сьогодні триваюча дискусія про сутність інновацій, педагогічних технологій знайшла відображення в численних визначеннях різних авторів, педагогічних комісій і асоціацій. Але і нині у визначенні сутності педагогічних технологій немає єдиного погляду: одні розуміють це як певну систему вказівок щодо використання сучасних методів і засобів навчання; інші – цілеспрямоване застосування прийомів,

засобів, дій для підвищення ефективності навчання; треті – цілісний процес визначення мети, обґрунтування плану і програми дій та навчальних методів [6, с. 485]. Кожний з цих підходів має право на існування, оскільки охоплює різні сторони навчального процесу і передбачає використання варіативних технологій на рівні творчості та майстерності. У сучасній дидактиці представлені найрізноманітніші технології, бо кожен автор і виконавець приносять в педагогічний процес щось своє індивідуальне.

На думку В. Боголюбова, існує 4 етапи розвитку педагогічних інформаційних технологій навчання, які базуються на зміні типів навчання: вербальний – аудіовізуальний – програмований – мультимедійний та гіпермедійний» [1, с. 15]. Але для кожного з цих етапів характерним є існування й інших педагогічних технологій, таких, як: технологія традиційного навчання, технологія проблемного навчання, ігрові технології навчання, технологія особистісно-орієнтованого навчання, технологія розвивального навчання, технологія колективного способу навчання, технологія розвитку критичного мислення, технологія програмного навчання, технологія інтерактивного навчання, проектна технологія, технологія модульного навчання, технологія колективного творчого виховання, що з'являються на тому чи іншому етапі.

Перший етап, вербальне навчання (приблизно початок ХХ стст. – середина 50-х років ХХ ст.), характеризується виникненням у навчальних закладах різних технічних засобів подання інформації. В цей час, в першу чергу в США, з'являються перші програми аудіовізуального навчання, навчання за допомогою технічних засобів. В Європі використовуються на заняттях різні аудіовізуальні засоби, але все ж такі мови, яка є засобом мислення, людського спілкування приділяється велика увага. З її допомогою здійснюється пізнання і розуміння світу, опрацювання і передача інформації.

На спілкуванні з музикою була зорієнтована інноваційна музично-педагогічна технологія С. Шацького та В. Шацької. Для їхніх технологій розвивального навчання характерні вільна організація спеціальних занять музикою, гнучкий розклад занять за умов взаємодії всіх учасників навчально-виховного процесу, активізація цілісного комплексу процесів: пізнавальних, діяльнісних та емоційних, що охоплюють світ прекрасного – музику,

літературу, театр, живопис, ужиткове мистецтво. На заняттях В. Шацька велике значення надавала народній пісні і вважала, що її розуміння готує до сприйняття музичних класичних творів. Вирішувалися завдання накопичення музичних вражень, розвитку інтересів та смаків вихованців [6].

Другий етап (аудіовізуальне навчання), це середина 50-х – 60-і роки ХХ століття. В різних країнах вирішуються питання використання в навчанні технічних засобів (М. Кларк, Д. Хокридж з Великобританії; К. Чедуїк, Д. Фінн із США; К. Бруслінч із Швеції; Т. Сакамоте з Японії).

Теоретичною базою цього періоду є ідея програмованого навчання, а технологічною основою була розробка аудіовізуальних засобів, спеціально призначених для навчальних цілей: засоби зворотнього зв'язку, електронні класи, навчальні машини, лінгфонні кабінети, тренажери та ін. При цьому будь-яка педагогічна діяльність оголошується технологією, а основна увага в педагогічних технологіях концентрується не на засобах, а на системній організації навчального процесу. Центральне місце при цьому займає результат навчання, який може бути запланований, досягнутий, а сама технологія – відтворена. Велика увага приділялась людському фактору, особистості педагога і особистого потенціалу учнів з метою підвищення результативності їхньої діяльності [5, с. 44].

У цей час з'являється і нова педагогічна технологія В. Сухомлинського, що поєднує традиційну технологію навчання з потребами вчителя і учнів в спілкуванні зі світом природи, культури й знань. Він створює систему в основі якої лежить любов і повага до дитини, взаємозв'язок національного й загальнолюдського у формуванні гуманних цінностей особистості Така «гуманістична» педагогіка зорієнтована на велику кількість ідей, що мають відношення до виховного процесу в школі, до співтворчості вчителя з учнем.

В. Сухомлинський надавав великого значення розвитку в школярів свідомого ставлення до навчання, до оволодіння знаннями як найважливішою життєвою потребою. Василь Олександрович також наполягав на необхідності гармонії середовища й слова. Слово – найтонший інструмент учителя. Виховна сила слова – в позиції, в точці зору вихователя, в його ставленні до людей, до світу. Слово стимулює самовиховання, оскільки пробуджує внутрішні духовні сили,

допомагає дитині побачити щось незрівнянно вище й значніше, ніж повсякденний світ особистого життя.

Третій етап (70-ті роки ХХ ст.), характеризується розширенням бази педагогічних технологій. Програмована концепція навчання вперше з'являється в США, а пізніше, в Європі. В Україні перші дослідження у цьому напрямі були зроблені в 60-ті роки директором Інституту кібернетики НАН України академіком В. Глушковым, психологом, академіком Г. Костюком, професорами Г. Балл і О. Довгялло і, завдяки чому в 70-ті роки стало можливим застосування електронно-обчислювальних машин у системі освіти, інформатизація освіти, використання персональних комп'ютерів у навчальному процесі середньої і вищої школи.

Змінюється методологічна основа педагогічних технологій, здійснюється перехід від вербального до програмованого навчання. У цей період технологія навчального процесу розробляється на основі системного підходу, а дослідники розуміють педагогічні технології як вивчення, розробку і застосування принципів оптимізації навчального процесу на основі новітніх досягнень науки і техніки.

Подальше осмислення суті педагогічного процесу дало можливість Ф. Фрадкіну, І. Лернеру, М. Кларіну розширити трактування поняття «педагогічна технологія» і усвідомити його як мистецтво володіння процесом, який завжди передбачає послідовність операцій за певних умов із використанням необхідних особистих, інструментальних і методологічних засобів, що використовуються для досягнення педагогічної мети [3, с. 10].

Звертається увага і на нові форми комунікації. Так, М. Кларк запропонував педагогу перетворитися «з авторитарного передавача готових ідей у натхненника (animateur) інтелектуального й творчого потенціалу учнів» Внаслідок цього відбувається передача творчих функцій педагога учню. Роль педагога і його мистецтва на стадії навчання у сфері самоосвіти поступово знижуючись, зникає.

Таким чином, рутинне навчання, що доведене до стадії розробленого технологічного процесу, учень (студент) здійснює самостійно в посиленому для нього темпі (інколи за допомогою викладача). Природно, учень (студент) повинен заздалегідь оволодіти своєю «професією» учня (студента), тобто

навчитися користуватися необхідним технологічним арсеналом. Слід лише спростити цей арсенал, звести його до простих навичок, правил та інших регламентованих нормативних процедур [4, с. 78–79].

У 70–80 роки ХХ століття відомий російський композитор, науковець й педагог Д. Кабалевський для того, щоб підняти музичну культуру слухачів, розробив свою нову педагогічну технологію навчання, що мала назву «педагогіка мистецтв». Педагогіка мистецтв знайшла своє втілення і в Україні. Продовжуючи традиції Д. Кабалевського у 90-х роках під керівництвом О. Ростовського, на основі української національної культури розробляється програмна технологія навчання, створюються нові програми з музики. Вони не тільки змінюють зміст попередніх програм, але і засоби навчання і виховання.

Гостре невдоволення існуючим станом справ у педагогічній науці 80-х років ХХ сторіччя вилилося потужним педагогічним рухом під назвою «педагогіка співробітництва» в якому брали участь В. Шаталов та М. Щетинін. Педагогіка співробітництва виступила з гострою критикою існуючої системи освіти і висунула вимоги щодо гуманізації та демократизації освіти, співробітництва в процесі взаємодії педагога та учня.

У той час значний інтерес становила і нова педагогічна технологія вироблена Є. Ільїним. Її суть полягала в реалізації найважливіших принципів освіти: індивідуалізації, диференційованого навчання, а також у розвитку емоційної сфери учнів, демократизації взаєностосунків («викладач – учень») у діалоговому режимі. Основним у методиці, що була складовою педагогічної особистісно-орієнтованої технології, було використання асоціативного фонду учнів під час пояснення нового матеріалу, елементів акторської майстерності та у зміні темпоритму заняття.

Нині триває четвертий (мультимедійний, гіпермедійний) етап. Відбувається визнання педагогічних технологій міждисциплінарним конгломератом, що функціонує на базі всіх відомих галузей педагогічного знання, а також використовує в своєму науковому апараті досягнення інших наук (кібернетика, логіка, соціологія, інформатика, оптика, акустика, професійний менеджмент та інші) [6, с. 488].

На цьому етапі панує мультимедійна технологія, що уможливорює поєднання

дидактичних функцій комп'ютера з традиційними формами роботи, створення інноваційних методик викладання конкретного предмета в системі освіти, а також сприяє більш ефективному засвоєнню знань, формуванню різних компетентностей та їх реалізації в творчій діяльності учнів та студентів.

Під мультимедійною технологією розуміємо технологію, яка окреслює порядок розробки, функціонування та застосування засобів обробки інформації різних модальностей. Найпростіший різновид мультимедійної технології – мультимедійна презентація. Цікавими і сучасними мультимедійними засобами є також електронні підручники й посібники, ігри, тренажери тощо, які потребують для своєї розробки певного досвіду педагога та володіння програмними засобами.

Кожна лекція або практичне заняття, де використовується мультимедійний посібник, складається з певної кількості кроків – структурних елементів (фреймів), що містять сукупність зображень, відео фрагментів, тексту та музичного матеріалу, об'єднаних за певною ознакою (наприклад, при написанні диктанту на заняттях «Сольфеджіо»), використання електронного посібника дозволяє: прослухати музичний диктант, зробити його аналіз, пояснення і перевірку тощо).

Використання мультимедійної технології на лекційних, практичних, семінарських заняттях у вузі дозволяє підвищити наочність у представленні інформації; здійснювати словесний супровід наочної інформації; забезпечувати інтерактивність створених програмних засобів; використовувати багатосередовищне поле інформації за допомогою технічних засобів, перш за все, комп'ютера, в найбільш оптимальній для сприйняття та засвоєння формі учбово-інформаційного гіпермедійного середовища.

Термін учбово-інформаційне середовище ми розуміємо, зазвичай, як сукупність комп'ютерних засобів та способів їхнього функціонування, що використовуються для реалізації навчальної діяльності. До складу комп'ютерних засобів входять апаратні, програмні та інформаційні компоненти, способи, використання яких регламентуються в методичному забезпеченні освітнього процесу. Сучасні комп'ютерні і мультимедійні технології дозволили перейти до створення учбово-інформаційних середовищ нового типу, в основі яких лежить гіпермедійна модель

побудови. Такі середовища називають гіпермедійними учбово-інформаційними середовищами, вони відрізняються достатком і розмаїтістю матеріалу, форм і методів його подачі, а також свободою у виборі способу вивчення даного матеріалу [2].

Гіпермедійне учбово-інформаційне середовище з будь-якого навчального курсу складається з двох блоків: адміністративного та учбово-методичного. Адміністративний блок забезпечує обслуговування користувачів, а саме: реєстрацію, контроль умінь і навичок студентів, настроювання системи, адміністрування баз даних, статистичну обробку результатів тестування. Учбово-методичний блок включає всі необхідні освітні ресурси, необхідні при вивченні конкретної дисципліни, а саме: мультимедійний лекційний матеріал, інтерактивні навчальні завдання для тренінгу, засоби контролю знань студентів, інформаційно-довідкову систему і глосарій [2, с. 57].

У цілому, гіпермедійні учбово-інформаційні середовища забезпечують дистанційне навчання (distance learning, в російськомовних варіантах також – online навчання) – це навчання, в основі якого є використання інформаційно-комунікаційних технологій, в першу чергу таких, як Інтернет (7).

Всі вищеперераховані нові педагогічні технології навчання знаходять своє відображення у викладанні різних дисциплін на кафедрі інструментально-виконавської майстерності Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Отже, проведений в статті історичний аналіз парадигм інновацій в системі освіти дозволив визнати, що науково-технічний прогрес у XX–XXI сторіччях не тільки зумовив технологізацію численних галузей виробництва. Він зачепив і сферу культури, гуманітарні галузі знань, в яких генеральною ідеєю є гуманістичний світогляд, що передбачає відмову від авторитарного стилю мислення, терпимість, схильність до компромісу, шанобливе ставлення до чужої думки, інших культур, цінностей, вірувань. В основі такого процесу технологізації лежить формування нової методології, створення інноваційних парадигм навчання і виховання, в центрі уваги яких перебуває особистість.

Видатні педагоги XX сторіччя залишили цінну виховну, теоретичну і практичну спадщину, яка продовжує бути актуальною і

потребує глибокого пізнання й використання в сучасному педагогічному просторі. Засвоєння просвітницького, наукового і педагогічного доробку, накопиченого людством протягом століть, дає можливість об'єктивно оцінити педагогічні явища сьогодення і на основі цього сформулювати концептуальні засади сучасних інноваційних педагогічних технологій, які мають відношення до взаємодії науки, мистецтва і людських цінностей.

У перспективі планується більш детально зупинитися на інформаційних педагогічних технологіях: коучингу (Coaching), мультимедійних технологіях, модульного навчання та технологіях дистанційного навчання, що запроваджені в Інституті мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Боголюбов В. И. Эволюция педагогических технологий / В. И. Боголюбов // Школьные технологии. 2004. № 4. С. 12–21.
2. Денисова Л. В. Гіпермедійна модель побудови учбово-інформаційного середовища підготовки фахівців з фізичного виховання і спорту / Л. В. Денисова // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: [наук. монографія за ред. проф. С.С. Єрмакова]. Харків: ХДА ДМ, 2006. № 12. С. 53–57.
3. Кларин М. В. Педагогическая технология в учебном процессе / М. В. Кларин. М.: Знание, 1989. 75 с.
4. Кларк М. Технология образования или педагогическая технология? / М. Кларк // Перспективы. 1983. С. 78–79.
5. Селевко Г. К. Традиционная педагогическая технология и ее гуманистическая модернизация / Г. К. Селевко М.: НИИ школьных технологий. 2005. 144 с.
6. Шевченко Л. С. Розвиток поняття «педагогічні технології» в педагогічній науці та практиці / Л. С. Шевченко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2013. Вип. 36. С. 484–490.
7. Morze, N. N., Hlazunova, O. N. (2008) Models of effective of information and communication and distance technologies in higher school. Information Technologies and Learning Tools, 6 (2).

REFERENCES

1. Bogolyubov, V. I. (2004). *Évoluyutsyya pedahohycheskykh tekhnolohyy*. [Evolution of pedagogical technologies]. Moscow.
2. Denisova L.V. (2006). *Hipermediyna model' pobudovy uchbovoinformatsynoho seredovyshcha pidhotovky fakhivtsiv z fizychnoho vykhovannya i sportu*. [A hypermedia model of building a training and information environment for training specialists in physical education and sports]. Kharkiv.

3. Klarin, M. V. (1989). *Pedagogicheskaya tekhnologiya v uchebnom protses*. [Pedagogical technology in the educational process]. Moscow.

4. Clark, M. (1983). *Tekhnologiya obrazovaniya ili pedagogicheskaya tekhnologiya?* [Educational technology or pedagogical technology?] Moscow.

5. Selevko, G. K. (2005). *Traditsyonnaya pedahohycheskaya tekhnolohyya y ee humanystycheskaya modernyzatsyya*. [Traditional pedagogical technology and its humanistic modernization]. Moscow.

6. Shevchenko, L. S. (2013). *Rozvytok ponyattya «pedahohichni tekhnolohiyi» v pedahohichniy nautsi ta praktytsi*. [Development of the concept of «pedagogical technologies» in pedagogical science and practice].

7. Morze, N. N., Hlazunova, O. N. (2008). *Modeli efektyvnykh informatsiyno-komunikatsiynykh ta dystantsiynykh tekhnolohiy u vyshchiy shkoli*. *Informatsiyni tekhnolohiyi ta zasoby navchannya*, 6 (2). [Models of effective of information and communication and distance technologies in higher school. Information Technologies and Learning Tools].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЛЯШЕНКО Ольга Дмитрівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри інструментально-виконавської майстерності Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка.

Наукові інтереси: проблеми формування виконавської компетентності у теорії та методиці інструментального навчання у вищій школі, фахова підготовка майбутніх педагогів-музикантів.

БУТЕНКО Тетяна Максимівна – викладач кафедри інструментально-виконавської майстерності Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка.

Наукові інтереси: проблеми формування виконавської компетентності у теорії та методиці інструментального навчання у вищій школі, фахова підготовка майбутніх педагогів-музикантів.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

LIASHENKO Olga Dmitrievna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Chair of Instrumental and Performing Skills of the Art Institute of Kyiv University named after Borys Grinchenko.

Circle of scientific interests: problems of formation of executive competence in the theory and methodology of instrumental training in high school, professional training of future teachers-musicians.

BYTENKO Tetiana Maksymivna – Lecturer of the Chair of Instrumental and Performing Skills of the Art Institute of Kyiv University named after Borys Grinchenko.

Circle of scientific interests: problems of formation of executive competence in the theory and methodology of instrumental training in high school, professional training of future teachers-musicians.

Стаття надійшла до редакції 05.07.2020 р.

УДК 796:005.32]-057.875-045.25

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-148-152

МАЛАХОВА Жанна Володимирівна –

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,

завідуючий кафедри фізичного виховання

Донецького національного медичного університету

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1199-0973>

e-mail: zhanna.koval.11@gmail.com

БСЛКОВА Тетяна Олександрівна –

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри фізичного виховання

Донецького національного медичного університету

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9357-8941>

e-mail: belkovato@ukr.net

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНИМ ВИХОВАННЯМ У СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Фізичне виховання в освітньому процесі вищих освітніх закладів, як складова загальної системи освіти, передбачає забезпечення основи та розвитку здоров'я, комплексного підходу до формування розумових і фізичних якостей особистості, вдосконалення фізичної працездатності, підготовку до активного життя і майбутньої професійної діяльності на принципах індивідуального підходу, пріоритету оздоровчої спрямованості та оптимізації процесу навчання з використанням різноманітних засобів і форм фізичного вдосконалення [4, с. 3].

Акцентування на формуванні здорового способу життя для здоров'язбереження молоді зумовлено тим, що саме в молоді роки відбувається сприйняття певних норм та зразків поведінки, накопичення відповідних знань та вмінь, усвідомлення потреб і мотивів, визначення ціннісних орієнтацій, інтересів та уявлень [2, с. 10].

Сучасною проблемою побудови освітнього процесу в університеті є формування зацікавленого ставлення студентів до дисципліни «фізичне виховання». У фізичному вихованні, проблема мотивації до занять фізичними вправами досі залишається недостатньо вивченою, на практиці не вистачає конкретних рекомендацій і розробок.

У зв'язку з низькою мотивацією до занять фізичною культурою серед сучасної студентської молоді, виникає необхідність пошуку шляхів підвищення цієї мотивації і висвітленні досвіду її упровадження в освітньому процесі медичного університету й зумовлює актуальність нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і

публікацій. В сучасних умовах розвитку вищої освіти фізична культура та спорт мають вагоме соціально-економічне значення для суспільства в цілому та окремого студента зокрема. Майбутня професійна діяльність кожного фахівця вимагає певного розвитку фізичних якостей, професійно необхідних фізичних умінь. Одним із найважливіших завдань фізичного виховання у вищому закладі освіти є забезпечення формування необхідного рівня фізичного розвитку студента. Вирішення цього завдання не може бути достатньо ефективним без подальшого вдосконалення системи фізичного виховання, без вивчення проблем мотивації до систематичних самостійних занять з фізичного виховання.

Позитивну мотивацію студентів, взаємозалежність зовнішніх і внутрішніх умов розвитку особистості та мотиваційну сферу досліджували Б. Ананьєв, А. Леонтьєв, В. Мясіщев, Т. Плачинда, В. Радул, С. Рубінштейн, С. Собко, І. Шостак та інші. Про зміни у розвитку і формуванні мотивації йдеться у роботах В. Вілюнаса, Д. Ельконіна, Г. Костюка, Ю. Орлова, Д. Пятницької, А. Турчака, Т. Шамової, Ю. Шарова, П. Якобсона. Джерела мотивації розглянуто у працях В. Асєєва, І. Джидаряна, С. Занюка, О. Ковальова, Ю. Кулюткіна, В. Мерліна, Г. Сухобської та інших.

Із зарубіжних вчених проблему мотивації досліджували Ж. Аткинсон, М. Дауголл, К. Левін, А. Маслоу, Ж. Нюттен, П. Фресс, Х. Хекхаузен та інші [3, с. 2].

Загалом мотивація є однією з фундаментальних проблем у педагогіці та педагогічній психології, саме тому в багатьох наукових працях вітчизняні й зарубіжні

науковці досліджують саме мотивацію та мотив.

Незважаючи на численні дослідження в цій галузі, вказана проблема залишається не повністю розкрита.

Мета статті – на основі проведеного анкетування визначити мотивацію до занять фізичною культурою і спортом й цінностей здоров'я серед студентів Донецького національного медичного університету, виявити проблемні аспекти, окреслити актуальні питання та шляхи вдосконалення системи фізичного виховання студентської молоді.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для реалізації зазначеної мети необхідно виховувати у студентів прагнення до оволодіння уміннями і навичками збереження і зміцнення здоров'я, психологічного благополуччя, розвитку фізичних якостей, здібностей і властивостей особистості [1, с. 230].

Особливості сучасних умов життя, стрімкий розвиток технологічного прогресу, модернізація навчальних і трудових процесів, різке зростання обсягів інформації, проблеми з екологією навколишнього середовища, перевага шкідливих звичок на протигагу здоровому способу життя – все це негативно впливає на організм студентської молоді [5, с. 7].

Відсутність науково обгрунтованих навчальних програм, вимог до рухової активності студентів є значним гальмівним фактором в оптимізації фізкультурно-спортивної роботи серед студентів. Зниження обсягу рухової активності студентів негативно позначається на показниках їх фізичного стану, у зв'язку із чим особливої уваги набувають питання формування, збереження та зміцнення здоров'я студентів вищих закладів освіти [8, с. 5].

Саме регулярні заняття фізичною культурою і спортом мають забезпечити досягнення необхідного рівня розвитку фізичних якостей, тобто придбання певного рівня тренуваності. Цього можна добитися тільки тоді, коли викладач з фізичного виховання спрямує свою діяльність на формування у студентів, насамперед, позитивної мотивації до занять фізичною культурою і спортом, що передбачає врахування інтересів студентів. Необхідно виявляти найбільш бажані ними види рухової активності, а також за допомогою засобів і методів фізичного виховання виробити у студентів зацікавленість до занять фізичною культурою.

Сформувати у студентів потребу до занять фізичною культурою та спортом – одне з першочергових завдань, яке постає перед фізичним вихованням у виші. Більша кількість студентів не проявляє великого інтересу до занять фізичною культурою або не хоче займатися взагалі. Серед них домінує низький рівень обізнаності у питаннях, що стосуються здоров'я, профілактики захворювань. Багато студентів першого курсу мають незадовільну фізичну підготовленість, у них немає потреби в заняттях спортом, прагнення і вміння поліпшити фізичний статус, відсутня фізкультурна грамотність [6, с. 112].

Важливою умовою успішного навчання і подальшої професійної діяльності є підтримка працездатності і здорового стану завдяки фізичному вихованню. Фізичне виховання – це двосторонній процес, в якому бере участь, з одного боку, викладач, який прагне навчити, а з іншого – студент, котрий повинен виявити бажання вчитися. Кваліфікований спеціаліст повинен мати високий рівень професійної і фізичної культури, що забезпечить повноцінну фахову діяльність в умовах сучасного суспільства [9, с. 112].

Оптимізація освіти у вищій школі передбачає цілеспрямоване формування у молоді позитивного ставлення до фізкультурної діяльності. Мотивація залучення студентської молоді до занять фізичною культурою, як і будь-який її вид, є системною та характеризується спрямованістю, стійкістю та динамічністю. Домінувати в ній можуть або внутрішні мотиви, які пов'язані зі змістом спортивної діяльності, її виконанням, або широкі соціальні мотиви [7, с. 23].

Ці теоретичні положення були експериментально перевірені в процесі педагогічного дослідження. Для визначення рівня розвитку позитивної мотивації для зміцнення особистого здоров'я засобами фізичної культури на констатувальному етапі нами було проведено анкетування та тестові завдання для визначення рівня сформованості знань з фізичної культури, як основи формування стійкої мотивації до зміцнення особистого здоров'я. Зміст анкетування передбачав з'ясувати думку студентів про особисте здоров'я, їхнє ставлення до дисципліни «Фізичне виховання» й інтерес до використовуваних інноваційних форм і змісту занять з фізичного виховання. В анкеті містилися напівзакриті запитання, що дозволило респондентам, як вибирати з

поміж представлених варіантів відповідей, так і висловити свою власну точку зору на те чи інше запитання. В опитуванні брали участь студенти Донецького національного медичного університету у місті Кропивницький, 180 респондентів I-II курсів медичного і стоматологічного факультетів.

Основна мотивація студентів Донецького національного медичного університету до занять фізичною культурою, як свідчать анкетні відповіді, це, передусім, – «необхідність отримання заліку», яка домінує у юнаків і дівчат. Мотив «розвиток фізичних якостей» у юнаків переважає над показниками дівчат; «зміцнення особистого здоров'я» у юнаків складає – 31%, у дівчат – 49%; «цікаве проведення вільного часу», на жаль – один з останніх факторів мотивації студентів до занять фізичними вправами.

Так, серед причин, які заважають студентам займатися фізичними вправами, на їхню думку це – відсутність бажання (лінь) – 38%, відсутність компанії – 19%, бажання відпочити з друзями (кафе, бар) – 33%. Тобто причини недбалого ставлення до свого здоров'я досить багатогранні, які спостерігаються у байдужому та невідповідальному ставленні до занять фізичними вправами. Особливо це простежується у студентів I-го курсу (59% юнаків і 38% дівчат). На другому курсі цей відсоток збільшується. Причини, які обмежують студентів у заняттях фізичною культурою, як свідчать відповіді анонімних анкет, це – брак часу й одноманітність занять, а також особиста недисциплінованість студентів.

Хоча значна частина студентів і вказують на те, що займаються різноманітними видами рухової діяльності у вільний від навчання час, однак, ці заняття зазвичай носять нерегулярний та епізодичний характер. На I-II курсі кількість студентів, які займаються регулярно лише 38 % юнаків та 25 % дівчат. Більшість студенток, відвідує у позанавчальний час заняття епізодично – 48 %, тоді як 35 % юнаки. Систематично відвідують заняття з різними видами рухової діяльності у позанавчальний час 15 % – дівчата та 17 % – юнаки, випадково 12 % – дівчата і 10 % – юнаки.

Щодо занять фізичною культурою та спортом поза університетом, то анкетування показало, що 50% досліджуваних студентів відвідують спортивні секції. Близько половини студентів, а саме: 52 % юнаків обирають заняття у секціях з різних видів

спорту поза межами навчального закладу. Також високою популярністю користуються самостійні заняття вдома або на вулиці 25 % студентів юнаків обрали таку відповідь. На нашу думку, саме така форма більш доступна для організації занять. Заняттям у секціях з різних видів спорту на базі вищого навчального закладу віддають перевагу 13 % юнаків.

Серед дівчат лідируючу позицію займають самостійні заняття фізичними вправами 47 %. На відміну від юнаків великою популярністю користуються заняття у фітнес клубах 21%.

Самостійні заняття не потребують зайвих матеріальних витрат, спеціального інвентарю та витрати значного терміну часу. Зазвичай, студенти займаються на вуличних спортивних майданчиках, які знаходяться неподалік від місця їх проживання.

Високий рейтинг занять у спортивних секціях пояснюється, на нашу думку, усвідомленням студентами-медиками необхідності мати і підтримувати високий рівень фізичного та психічного здоров'я.

Урізноманітнення занять з фізичного виховання відбувалося за рахунок впровадження ігрового та змагального методів навчання при проведенні практичних занять з навчальної дисципліни «Фізичне виховання». Ми поєднали ці методи і проводили різноманітні ігри у формі змагань. Як один з найдієвіших засобів розвитку мотивації майбутніх медиків до зміцнення особистого здоров'я нами було обрано рухливі ігри. Вони були запропоновані як в підготовчій, так і в основній та заключній частинах заняття, і мали різну спрямованість.

На основі проведення занять засобами ігрових технологій зі студентами медичного вищого експериментальної групи високий рівень сформованості позитивної мотивації до зміцнення особистого здоров'я покращився на 8,9%, середній на 5,6%, а низький знизився на 14,5%, що свідчить про дієвість запропонованої методики (див. табл. 1).

Впровадження в освітній процес студентів-медиків комплексу ігрових технологій наразі має достатню перевагу перед іншими засобами проведення занять з фізичного виховання і перебуває на вищому щаблі їх інтересів. Тому, використання даної методики сприятиме оптимальному вирішенню проблеми мотивації майбутніх фахівців та підвищило якість підготовки.

Таблиця 1

Порівняльні показники рівнів сформованості позитивної мотивації студентів до зміцнення особистого здоров'я засобами фізичної культури після впровадження ігрового та змагального методів навчання

Рівні	На початку експерименту		Після впровадження методики		Показник покращення
	кількість	%	кількість	%	
Високий	46	51,1	54	60,0	+ 8,9
Середній	28	31,1	33	36,7	+5,6
Низький	16	17,8	3	3,3	- 14,5

Висновки з дослідження і перспективи подальших розробок. Отже, формування у студентської молоді позитивної мотивації на активну підтримку особистого здоров'я протягом життя, завдяки фізичній культурі і спорту є одним із шляхів, здатних певною мірою забезпечити її здоровий спосіб життя.

Перспективи подальших досліджень полягають у використанні сучасних технологій щодо залучення студентів до фізично активного життя.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Белкова Т. О. Підготовка студентів вищих медичних закладів до формування особистого здоров'я засобами фізичної культури: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Т. О. Белкова. Кропивницький, 2018. 316 с.
2. Дубогай О. Д. Фізичне виховання і здоров'я: навч. посібник / О. Д. Дубогай, Н. Н. Завидівська та ін. К. : УБС НБУ, 2012. 270 с.
3. Міхеєва Л. В. Формування мотивації вивчення педагогічних дисциплін майбутніми вчителями праці і професійного навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Л. В. Міхеєва. Вінниця, 2005. 19 с.
4. Попелюк М. В. Аспекти формування знань про здоровий спосіб життя у студентської молоді [Електронний ресурс] М. В. Попелюк. – 2015. – Режим доступу : <http://www.rusnauka.com/17PM2015/Pedagogica/4195116.doc.htm>.
5. Пятницька Д. В. Розвиток фізичних здібностей студенток вищих навчальних закладів засобами аеробіки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Д. В. Пятницька. Харків, 2017. 22 с.
6. Римар О. Фізична культура в ієрархії цінностей сучасного студента / О. Римар, О. Куценко // Молода спортивна наука України. 2011. №15. Т. 2. С. 211–216.
7. Сущенко Л. П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 / Л. П. Сущенко. К., 2003. 650 с.
8. Фурман Ю. М. Корекція аеробної та анаеробної лактатної продуктивності організму молоді біговими навантаженнями різного режиму : автореф. дис. ... д-ра біол. наук : 03.00.13 / Ю. М. Фурман / К., 2003. 20 с.

9. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Ч. 1. / Б. М. Шиян. Тернопіль : Навчальна книга; Богдан, 2008. 272 с.

REFERENCES

1. Belkova, T. O. (2018). *Pidgotovka studentiv vyshich medychnykh zakladiv do formuvannya osobystogo zdorov'ya zasobamy fizychnoi kultury*. [Preparation of students of higher medical institutions for formation of personal health by means of physical culture]. Kropyvnytskyi.
2. Dubohay, O. D. (2012). *Fizychne vykhovannya i zdorov'ya: navch. Posibnyk*. [Physical education and health: study. manual]. Kiev.
3. Mikheeva, L. V. (2005). *Formuvannya motivatsiyi vyvchennya pedahohichnykh dystsyplyn maybutnimy vchytelyamy pratsi i profesiynoho navchannya*. [Formation of motivation of studying pedagogical disciplines by future teachers of work and vocational training]. Vinnitsa.
4. Popelyuk, M. V. (2015). *Aspekty formuvannya znan' pro zdorovyiy sposib zhyttya u student-s'koyi molodi*. [Aspects of formation of knowledge about healthy lifestyle in student youth]. Kiev.
5. Pyatnitskaya, D. V. (2017). *Rozvytok fizychnykh zdibnostey studentok vyshchyykh navchal'nykh zakladiv zasobamy aerobiky*. [Development of physical abilities of students of higher educational establishments by means of aerobics]. Kharkiv.
6. Rimar, O. (2011). *Fizychna kul'tura v iyerarkhiyi tsinnostey suchasnoho studenta*. [Physical culture in the hierarchy of values of the modern student]. Kiev.
7. Sushchenko, L. P. (2003). *Teoretyko-metodolohichni zasady profesiynoi pidhotovky maybutnikh fakhivtsiv fizychnoho vykhovannya ta sportu u vyshchyykh navchal'nykh zakladakh*. [Theoretical and methodological principles of professional training of future specialists of physical education and sports in higher educational establishments]. Kiev.
8. Furman, Yu. M. (2003). *Korektsiya aerobnoyi ta anaerobnoyi laktatnoyi produktyvnosti orhanizmu molodi bihovymy navantazhenyamy riznoho rezhymu*. [Correction of aerobic and anaerobic lactate productivity of the organism of young people by running loads of different regime]. Kiev.
9. Shiyani, B. M. (2008). *Teoriya i metodyka fizychnoho vykhovannya shkolyariv*. [Theory and methods of physical education of students]. Ternopol.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

МАЛАХОВА Жанна Володимирівна – кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, завідувач кафедри фізичного виховання Донецького національного медичного університету.

Наукові інтереси: фізична культура різних груп населення, фізичне виховання студентів.

БЕЛКОВА Тетяна Олександрівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри фізичного виховання і спорту Донецького національного медичного університету.

Наукові інтереси: формування особистого здоров'я студентів засобами фізичної культури.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

MALAKHOVA Zhanna Vladimirovna – Candidate of Sciences in Physical Education and Sports, Associate Professor, Head of the Department of Physical Education of Donetsk National Medical University.

Circle of research interests: physical culture of different groups of the population, physical education of students.

BELKOVA Tetiana Oleksandrivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Department of Physical Education and Sports of Donetsk National Medical University.

Circle of research interests: formation of students' personal health by means of physical culture.

Стаття надійшла до редакції 05.07.2020 р.

УДК 373.3.011.31

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-152-155

ПРИМА Дмитро Анатолійович –

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри соціальної роботи і педагогіки вищої школи Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2102-9932>

e-mail: primar@ukr.net

ПРОЄКТНО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В КОНТЕКСТІ ВИМОГ НУШ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. В Україні тривають освітні реформи в контексті вимог Нової української школи (НУШ) – школи XXI століття, яка зумовлює необхідність кардинального переосмислення освітньої парадигми, створення проєктно-життєвого простору, спрямованого на розвиток і саморозвиток компетентної, конкурентоздатної особистості, позаяк серед ключових компонентів формули нової школи вчителі-класоводи мають орієнтуватися, зокрема, на новий зміст освіти, «оснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві» [1].

Зауважимо, застосування компетентнісного підходу в НУШ передбачає не лише формування в учнів комплексу знань, але й вмінь і здатностей самостійно здобувати нові знання, переосмислювати інформацію, диференціювати й критично оцінювати знання, використовувати їх для розв'язання особистісно значущих завдань. Поза сумнівом, компетентісно спрямована освіта має і може стати провідною інноваційною домінантою сучасної модернізації через упровадження проєктно-дослідницьких практик в освіту, згідно з якими сьогоднішній вчитель має бути дослідником, готовим до проєктування,

відкритим до інновацій та творчості. При цьому перед учителем початкової школи постає завдання пошуку нових способів діяльності й забезпечення збалансованості між пошуковою та виконавською частиною навчальної роботи молодших школярів, найбільш «відкритих» до нових знань, допомогти їм стати творчою й інтелектуально розвиненою особистістю відповідно до нових життєвих тенденцій, що, вочевидь, актуалізує значущість проєктно-дослідницької діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що питання проєктно-дослідницької діяльності не є абсолютно новою проблемою, оскільки її наукове осмислення ґрунтується на теоретично обґрунтованих ідеях щодо методу проєктів і проєктної технології (В. Зверева, В.Лазарев, М. Поташник, Г. Селевко та ін.), висвітленні проблем організації проєктної (Т. Башинська, Л. Коваль, О. Онопрієнко, В. Тименко та ін.) та навчально-дослідницької діяльності в початковій школі (Т. Байбара, Н. Бібік, М. Вашуленко, Я. Кодлюк, О. Онопрієнко, О. Савченко та ін.), різних площин організації дослідницької діяльності учнів (В. Андреев, А. Савенков, А. Хуторской та ін.), в аспекті формування компетентностей (В. Андреев, В. Буряк, І. Зимня, А. Савенков, А. Хуторской та ін.). Однак

потребують висвітлення як змістові аспекти феномена «проектно-дослідницька діяльність», так і її потенційні можливості в роботі вчителя початкової школи.

Метою статті є розкриття деяких змістових і процесуальних аспектів проектно-дослідницької діяльності вчителя початкової школи в контексті вимог Нової української школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Логіка дослідження зумовлює необхідність, передусім, внести уточнення щодо сутності, смислового поля категорії «проектно-дослідницька діяльність» через характеристику складових означеного феномена «проектна діяльність» і «дослідницька діяльність», їх основу, позаяк, за В. Капрановою, нерідко йде змішування й підміна понять, їх ототожнення [2], неоднозначність розуміння. Відтак, виникає необхідність визначитися з термінологією.

Так, за Енциклопедією освіти, проектна діяльність характеризується як конструктивна і продуктивна діяльність особистості, спрямована на розв'язання життєво значущої проблеми, досягнення кінцевого результату в процесі цілевизначення, планування і здійснення проекту. Вона належить до унікальних способів людської практики, пов'язаної із передбаченням майбутнього, створенням його ідеального образу, здійсненням та оцінкою наслідків реалізації задумів. Проектування виступає як творча, інноваційна діяльність, оскільки завжди спрямована на створення об'єктивно і суб'єктивно нового продукту [3, с. 717].

Звертаємо увагу на наявність різних наукових позицій щодо основ проектно-дослідницької діяльності як інноваційної педагогічної технології. Зокрема, за твердженням одного з російських дослідників і розробників сучасної теорії проектно-дослідницької діяльності В. Гузєєва, технології, подібні методу проектів, незамінні для вироблення вмінь взаємодіяти зі світом в собі і навколо себе [4]. Інший компетентний автор праць із означеної проблеми Є. Полат відзначає: проектна діяльність, що дозволяє учневі бути активним суб'єктом своєї роботи від задуму до результату, – це сукупність його дій з метою вирішення значущої для нього проблеми, оформленої у вигляді кінцевого продукту. Основне призначення цього методу полягає в наданні учневі можливості самостійного придбання знань у процесі вирішення практичних завдань [5].

Існує думка, що специфічною

особливістю проектно-дослідницької діяльності є її активізуючий вплив на розвиток творчої спрямованості особистості і забезпечення творчого характеру освоєння дійсності [6].

За твердженням сучасної дослідниці Н. Матяш (нам імпонує такий підхід), проектна діяльність є інтегративним видом діяльності, що синтезує в собі елементи ігрової, пізнавальної, ціннісно-орієнтаційної, перетворювальної, навчальної, комунікативної і творчої діяльності. При цьому особливо підкреслюється зв'язок проектно-дослідницької діяльності саме з проблемою творчості [7].

Важливим у контексті дослідження є те, що здатність учителя початкової школи до творчості й вирішення проблемних завдань, постановки й розв'язання нестандартних завдань у процесі проектно-дослідницької діяльності засвідчує його *проектну компетентність*. Проектна компетентність учителя, як слушно зауважує Т. Парфєнова, «полягає в здатності розробляти і реалізовувати проекти, а саме: виявляти і аналізувати проблеми, знаходити зацікавлених людей; сформувати систему цілей, термінів, бюджет проектів; здійснювати інтеграцію і планування проектно-дослідницької діяльності; прогнозувати очікувані результати всіх учасників проекту; управляти якістю, ризиками проекту; ввести проект в діяльнісне поле групи дітей; вибудовувати взаємини з дітьми в процесі проектно-дослідницької діяльності; співвідносити частку нового і відомого в проекті; організувати презентацію отриманих продуктів і результатів проектно-дослідницької діяльності учасників проекту» [8].

Слід відзначити, що у науковій літературі спостерігається варіативність поглядів і на трактування поняття «дослідницька діяльність», зокрема, на думку Т. Мієр, відповідно до трьох підходів: *процесуального, результативного та комбінованого* [9, с. 54]. За реалізації *процесуального підходу*, зауважує вчена, у змісті трактування домінує звернення до певних складових процесу, що підтверджено у роботах О. Савєнкова, Є. Ільїна, П. Серєденка, О. Святохи та ін.

За визначенням Т. Мієр, *комбінований підхід* характеризується наявністю двох смислових центрів: акцентування уваги на процесі та на результатах його здійснення [9, с. 54], наприклад, трактування, запропоноване О. Шашєнковою: дослідницька діяльність – це специфічна людська діяльність, яка регулюється свідомістю й активністю особистості, спрямована на задоволення пізнавальних, інтелектуальних потреб; продуктом

діяльності є нове знання, отримане відповідно до поставленої мети, об'єктивних законів і наявних обставин, що визначають реальність та досяжність мети; має конкретні способи і засоби дій, пов'язані з постановкою проблеми, виявленням об'єкта дослідження, проведенням експерименту, описом і поясненням фактів, формулюванням гіпотези, перевіркою отриманого знання. Отже, як бачимо, дослідницька діяльність пов'язана з пошуковою активністю, а її продуктом є нове знання, отримане згідно з поставленою метою.

Зауважимо, інтегративною характеристикою, яка визначає здатність учителя до психолого-педагогічної дослідницької діяльності, що включає знання її основних компонентів та вміння з їх реалізації, стійке визнання важливості цієї діяльності для вирішення професійних дослідницьких задач в умовах модернізації освіти, на думку Т. Шкеріної, є *дослідницька компетентність*.

Звертаємо увагу на те, що проведений нами аналіз наукових джерел засвідчив різноаспектність і семантичного, і процесуального співвіднесення та взаємодоповнення складових феномена «проектно-дослідницька діяльність», їх спільність і відмінність. Так, наприклад, Т. Кузнєцова характеризує дослідницьку діяльність як різновид проекту, як спеціально організовану спільну навчально-пізнавальну діяльність учнів і педагога з проектування індивідуального або колективного дослідження в рамках таких етапів:

- 1) постановка особистісно значущих освітніх завдань (ініціатив);
- 2) планування ходу й способів дослідження;
- 3) визначення очікуваних результатів;
- 4) розгортання діяльності;
- 5) створення конкретного продукту [16].

Проектно-дослідницька діяльність за Т. Кузнєцовою, є діяльністю з проектування дослідження, яке, своєю чергою, не є самим дослідженням, а лише його етапом, що має результатом розроблений робочий план дослідження.

Суттєвими у площині окресленої проблеми вважаємо міркування [17], згідно з якими проектна діяльність вже несе в собі елемент дослідництва як складову частину. А відтак, оперування поняттям «проектно-дослідницька діяльність» у контексті професійної діяльності вчителя початкової школи лише підкреслює дослідницький характер методу проектів. Відзначається, що неодмінною умовою проектною діяльності є

наявність заздалегідь вироблених уявлень про кінцевий продукт, а також визначеність етапів проектування (вироблення концепції, визначення цілей і завдань проекту, доступних і оптимальних ресурсів діяльності, створення плану реалізації проекту тощо). Природно, що на різних етапах проектною діяльності необхідно вирішувати дослідницькі завдання [9, с. 61], що, своєю чергою, вказує на можливість інтегрування проектною діяльності з дослідницькою, позаяк це, в контексті вимог Нової української школи, допомагає дитині:

- навчити себе вчитися, що сприяє саморозвитку;
- знайти себе, що буде сприяти самовизначенню;
- реалізувати себе, що сприяє самореалізації;
- навчити керувати собою, що сприяє саморегуляції та самовихованню.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Таким чином, проаналізовано різні підходи щодо уточнення сутності, смислового поля категорії «проектно-дослідницька діяльність» через характеристику складових означеного феномена «проектна діяльність» і «дослідницька діяльність», їх основу, спільність і відмінність, можливість інтегрування. Обґрунтовано, що оперування поняттям «проектно-дослідницька діяльність» у контексті професійної діяльності вчителя початкової школи лише підкреслює дослідницький характер методу проектів. Поза сумнівом, відповідно до концептуальних положень Нової української школи сучасний вчитель повинен постійно професійно розвиватися, орієнтуватися на освітні потреби учнів, мати свободу творчості, здатність досліджувати проблеми, приймати рішення на раціональних засадах, мати індивідуальну дослідницьку траєкторію професійної діяльності. Це виводить на новий рівень актуальності значення дослідницької парадигми у формуванні проектно-дослідницької компетентності вчителя початкової школи, з чим, власне, ми і пов'язуємо перспективи подальших наукових розвідок.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Міністерство освіти і науки України. (2016). Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої освіти. URL:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
2. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремін. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

3. Капранова В. А. Проектное обучение в вузе: исторические и технологические аспекты // Известия БГПУ. 2014. №3 (264). С. 78

4. Гузеев В. В. Образовательная технология: от приёма до философии. М.: Высшая школа, 1996. 368 с.

5. Полат Е. С. Метод проектов. URL: /http://www.ioso.ru/distant/project/methproject/metod-pro.htm

6. Ахметов М. А. Проектный метод обучения // Химия в школе. 2012. № 3

7. Матяш Н. В. Психология проектной деятельности школьников в условиях технологического образования. Мозырь: [Б.и]. М. 2000. С. 127.

8. Парфенова Т. А. Формирование проектной компетентности будущих педагогов в условиях вуза [Электронный ресурс]. URL: http://teoria-practica.ru/rus/files/arhiv_zhurnala/013/10/pedagogika/parfenova.pdf

9. Мієр Т. І. Дидактичні засади організації навчально-дослідницької діяльності молодших школярів: дис... док. пед. наук. К. 2017. 594 с.

REFERENCES

1. Ministerstvo osvity` i nauky` Ukrainy`. (2016). *Nova ukrayins`ka shkola. Konceptual`ni zasady` reformuvannya seredn`oyi osvity`*. [New Ukrainian school. Conceptual foundations of reform of secondary education]. Kyiv.

2. *Encyklopediya osvity`* (2008). [Encyclopedia of education]. Kyiv.

3. Kapranova, V. A. (2014). *Proektnoe obuchenie v vuze: istoricheskie i tekhnologicheskie aspekty`*. [Project-based learning in the University: historical and technological aspects]. Minsk.

4. Guzeev, V. V. (1996). *Obrazovatel'naya tehnologiya: ot priëma do filosofii*. [Educational technology: from receipt to philosophy]. Moskva.

5. Polat, E. S. *Metod proektov*. [Project method].

6. Ahmetov, M. A. (2012). *Proektnyy metod obucheniya*. [The project method of teaching]. Kyiv.

7. Matyash, N. V. (2000). *Psihologiya proektnoy deyatel'nosti shkolnikov v usloviyah tekhnologicheskogo obrazovaniya*. [The psychology of design activity of pupils in conditions of technological education]. Moskva.

8. Parfenova, T. A. (2013). *Formirovanie proektnoy kompetentnosti buduschih pedagogov v usloviyah vuza*. [Formation of design competence of future teachers in the conditions of the University].

9. Miier, T. I. (2017). *Dydaktychni zasady orhanizatsii navchalno-doslidnytskoi diialnosti molodshykh shkoliariv*. [Didactic basis of the educational-research activity of younger schoolchildren]. Kyiv.

10. Savenkov, A. I. (2006). *Psihologicheskie osnovyi issledovatel'skogo pohoda k obucheniyu*. [Psychological basis of the research of campaign for learning]. Moskva.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ПРИМА Дмитро Анатолійович – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри соціальної роботи і педагогіки вищої школи Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Наукові інтереси: формування професійної позиції майбутнього вчителя початкової школи.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

PRIMA Dmitro Anataliyovych – Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer in the Department of Social Work and Pedagogy of the Higher School, Lesya Ukrainka Eastern European National University.

Circle of scientific interests: formation of the professional position of future teacher of primary school.

Стаття надійшла до редакції 15.07.2020 р.

УДК [378.091.3-027.22:004.032.6]:81'243
DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-155-160

РОЖАК Наталія Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент Львівського національного університету імені Івана Франка
ORCID:https://orcid.org/0000-0002-6872-2531
e-mail: sulymn@ukr.net

МИКИТЕНКО Марія Михайлівна – аспірант кафедри початкової та дошкільної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка
ORCID:https://orcid.org/0000-0002-2311-5391
e-mail: mykytenkomariia@gmail.com

THE ROLE OF MULTIMEDIA IN THE PROCESS OF INTENSIFICATION OF FOREIGN LANGUAGE CLASSES

Formulation and justification of the relevance of the problem. Nowadays, information technology has become an integral part of our lives. It is now virtually impossible to

find an area of human activity where part of the tasks would not be solved by a computer and the Internet. The active use of information technology is also observed in higher education.

The use of information technologies in the educational process provides a large informative capacity of the language material, increasing the cognitive activity of students, increasing motivation through the emotional presentation of educational information, a high degree of clarity of the educational material, promotes the differentiation of students' activities, taking into account their individual features. Recent advances in high technology provide teachers with great opportunities to intensify the learning process and translate it into a brand new foundation. There is an opportunity to transfer information by various software and hardware, which allow it to be processed in sound and visual form. The greatest effect here is achieved by the use of multimedia tools.

Analysis of recent research and publications. M. Boremchuk, L. Koltok, E. Subotina, S. Fomin pay special attention to the study of the use of Internet resources in teaching foreign languages to future specialists. The general theories of the use of multimedia in education are covered in the works of V. Ageev, V. Baharev, V. Bykov, A. Vasyura, B. Gershunsky, I. Gordeev, M. Gurzhia, R. Gurevich, A. Ershov, PM Zhdanovich, G. Kleiman, K. Colin, L. Konoshevsky, O. Konoshevsky, N. Robert, R. Seleznev, O. Shlikova. Study of multimedia that are implemented in the process of foreign language classes devoted to the works of local and foreign scientists, such as: J. Beztin, R. Bolito, O. Buzdugan, P. Viddosvon, S. Kozhushko, V. Korzh, Moskvina, V. Nasonova, N. Nikitina, A. Waters, T. Hutchinson, P. Shpirko. Pedagogical and methodological aspects of the use of multimedia in the process of intensification of foreign language classes are also sufficiently thoroughly considered in the studies of T. Vakolyuk, M. Vasilovskaya, Y. Galon, Y. Gromova, V. Lyudis, I. Mural, E. Nosenko, O. Sukhovirsky, G. Cherednichenko, O. Shiman, V. Shakotko.

Coverage of previously unresolved parts of the general problem addressed by the article. Although the study of the organization of the initial process with the use of modern information and communication technologies is a relevant area in pedagogy, it is worth paying more attention to the introduction of multimedia tools while conducting foreign language classes.

The purpose of the paper is to determine the role of multimedia in the process of intensification of foreign language lessons.

The main material of the study.

Multimedia and the Internet provide ample opportunities to increase efficiency, intensify the learning process through interactivity, individualize the learning process, and enhance student motivation. The intensification of learning should be understood as improving the productivity of the teaching work of the teacher and the student for each unit of time. In order to keep the workload at an acceptable level, not to lead to overload, not to make negative reflection on health and at the same time, to organize work of the teacher and the student highly effective, it is necessary to choose the optimal methods of teaching. Therefore, the intensification and optimization of classes should be carried out using the most important multimedia means of organizing teaching. Implementing them in educational practice helps to overcome formalism in teaching and the transition from dogmatic to creative construction of the educational process [10, p. 87].

Nowadays, such concepts as «multimedia», «multimedia technologies», «multimedia tools» are being used in the educational process. Thus, the term «multimedia» (from lat multum – many and media medium – cell, means) in the encyclopedic dictionary is treated as an electronic medium of information, which includes several of its types (text, images, animation, etc.). In other words, it is a collection of computer technologies that simultaneously use several information environments: graphics, text, video, photography, animation, sound effects, high-quality soundtrack; multimedia shell program; a product made on the basis of multimedia technology; computer equipment.

Therefore, «multimedia» should be understood as the interaction of visual and audio effects under the control of interactive software. Usually, this means a combination of text, sound and graphics, and more recently animation and video.

The scientist V. Korzh defines «multimedia technologies» as a set of audio-video and other means of displaying information, which are integrated in the interactive programming environment. Yu. Moskvina understands multimedia media as information technologies that use different software and hardware for the most productive influence on students.

It should be noted that multimedia means are different from traditional ones, first of all in that [2]:

- 1) information (data) is stored and processed digitally using a computer;
- 2) they can contain different types of

information (not only text, but also audio, graphics, animation, video);

3) their essential feature is interactivity – active interaction of a resource, program, service and person and their mutual influence. The user can take one or another online product and immediately add to it their own materials, thereby acting as its co-author;

4) presence of hypertext.

It is important that multimedia is an effective learning tool in the intensification of classes that contain elements inherent in any didactic system. Now, multimedia programs are an additional means of organizing the learning process within the traditional education system. They provide an opportunity to increase the motivation and intensification of learning through the use of modern methods of processing audiovisual information. In other words, a modern computer allows didactic developers to use a range of verbal and non-verbal tools that they have never had before. These tools allow you to create aesthetic, interesting, informative, problematic materials, namely to solve the problem of intelligence given at different stages of learning, and thus increase motivation [3, p. 119].

Analyzing the methods and approaches of domestic and foreign authors on the process of intensification of foreign language lessons, the following characteristic features of intensive learning can be distinguished (Fig. 1):

According to research by D. Johnson and M. V. Clarina pedagogical methods and techniques used in the process of intensification of foreign language teaching by means of multimedia in higher education institutions (Universities) can be classified as [8; 9]:

– teaching methods through student interaction with educational resources with minimal teacher involvement. The development of these methods is characterized by a multimedia approach, when using various means to create educational resources: printed, audio, video and educational materials coming from computer networks;

– methods of individualized teaching and learning that are characterized by the relationship of one student with one teacher or one student with another student (one-to-one teaching);

– methods based on providing students with instructional material when students do not play an active role in communication (one-to-many teaching). These methods, inherent in the traditional education system, are getting new development based on modern information

technologies;

– methods characterized by active interaction between all participants in the educational process (many-to-many learning). The development of these methods is associated with the conduct of collective discussions, role-playing games and polylogist presentations.

As a result, with the ability to store and share a large amount of text, audio and visual material, multimedia technologies have become a powerful and convenient means of supporting and enriching the educational process when teaching foreign languages [2].

Open Internet access increases the ability of students to study foreign languages. Using the network, it is easy to find new authentic texts, electronic textbooks, directories, foreign newspapers and magazines that meet the interests of students and their specialties. Such materials are interesting and intimate, students readily work with them, read and discuss them. Thus, the skills of reading, reading comprehension, translation and speaking are improved [6, p. 231].

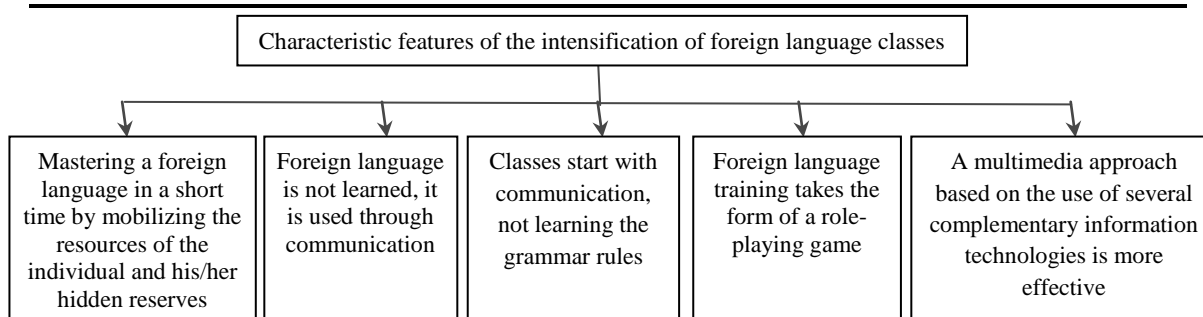
Recently multimedia technologies became the main means of teaching students foreign languages. Multimedia technologies aimed at developing linguistic and communicative skills. High-volume multimedia products on a variety of electronic media (USB Flash, CD, DVD) include encyclopedias, dictionaries, educational games [13].

The main types of multimedia in the scientific and pedagogical literature include: computer games; multimedia business applications; educational programs; special programs designed for the self-production of various multimedia products (both amateur and professional) [7].

In addition, multimedia that can be used in the learning process include interactive whiteboard, multimedia projector, laptop or netbook, multimedia player, smartphones and communicators, etc. [4, p. 11].

From our point of view, during the correct and systematic use of multimedia tools in the classroom, the volume of the learned educational material is increased several times and a high degree of mastery of foreign languages is achieved.

The forms and location of the use of multimedia technologies in foreign language classes depend, of course, on the content of the lesson and on the goal set by the teacher. However, the practice makes it possible to identify some of the most common, most effective methods of using such tools:

1. When learning new material.

Multimedia technologies allow to illustrate new (both grammatical and vocabulary) material with a variety of visual and cognitive tools. Application is especially advantageous when it is necessary to show the dynamics of the development of any process.

2. For testing. Computer testing is self-testing and self-realization thing, it is a good stimulus for learning, it is a way of activity and expression of oneself. For the teacher, it is a mean of quality control of knowledge, a programmable way of accumulating grades. First of all, multimedia tools neutralize the punishment function of the teacher, since the assessment takes place automatically and without the direct involvement of the teacher. It should be noted that the computer removes such a negative psychological factor as «fear». During traditional classroom activities, various factors (defects in pronunciation, fear of making mistakes, inability to formulate their thoughts aloud, etc.) do not allow many students to show their real knowledge. Staying «alone» with the display, the student, as a rule, does not feel tight and tries to show the maximum of their knowledge.

3. To deepen knowledge with a supplementary material to the lessons. Yes, the use of a multimedia projector allows to demonstrate multimedia presentations, training videos, tables and charts, as well as multimedia educational games. The combination of graphics, animation, photos, video and audio in interactive mode of learning, activates the work of all sensory channels of students and creates an integrated information environment in which new opportunities for learning foreign languages are opened at the university. Small groups require the use of a laptop or multimedia player to present a new topic, develop listening skills, work with an electronic textbook or tutorial, watch training videos, write business emails, or browse advanced foreign periodicals with Internet access, use programs in foreign language, check students' independent work, for example, in the form of multimedia presentation and more.

4. When checking independent work.

Optimization of independent work can be achieved with the help of multimedia. The important point here is that when working with a multimedia program, the learning material is perceived through not only visual (text, color, still images, videos, animations) but also hearing (speaker or actor voice, music or noise), which allows to create a given emotional background, which increases the efficiency of assimilation of the given material [1, p. 52].

The interesting thing is that there is an increase in the objectivity of students' knowledge assessment, the teacher begins to perform the role of a consultant, thus ceasing to be a source of negative emotions. There is an inability to control or test students' knowledge using innovative technologies to identify or encourage «favorite students», on the other hand, making it difficult for them to prompt or write off. In general, it can be noted the positive aspects of the use of computer technology, such as increasing the speed and accuracy of the results of the assessment and evaluation of objectivity and impartiality.

5. When solving problems of educational character. It helps execute and control intermediate and final work results. The student can use the computer both to study individual topics and to self-control the acquired knowledge. In this case, the computer can repeat the same task as long as possible, and in the end, this leads to such a useful phenomenon as the automation of a skill. The computer has many technical features: graphics, sound, animation, which makes it attractive to students. But the main thing that differentiates a computer from other learning avenues is the possibility of informal dialogue when the computer asks a question, and the student must answer in the strictly defined frameworks of interactive dialogue: when the personality becomes the main in the dialogue, when it imposes a computer or teaches him or her to make certain actions.

The most effective way of teaching of foreign languages is the intensification process, which includes discussion, intense mental

activity and collective activity. A promising area of work in the system of intensification of foreign language lessons is an integrated approach to solving the main tasks, which combine: a complex of multimedia technologies with high didactic potential, telecommunication technology, computer learning of foreign languages and methods of intensive language learning.

The use of multimedia in the process of intensification of foreign language lessons has the following advantages: it teaches «live» spoken language; gives the opportunity to speak, starting with the first lesson; gets acquainted with the culture and traditions of the language being taught; takes into account the individual needs of each; helps to overcome the language barrier; provides for maximizing the volume of educational material; takes place in a friendly informal atmosphere [5].

Therefore, the introduction of multimedia, as an auxiliary tool in the process of teaching a foreign language in high school, gives the opportunity to develop and implement pedagogical, methodological, didactic and psychological principles. The use of innovative technologies in foreign language classes can improve the quality of learning, develop cognitive activity of the student, his independence in the study, search, selection and processing of information.

It is important that the use of multimedia technologies in the educational process allows to increase the efficiency of learning due to stimulation of the greatest number of feelings of the student; use of various forms of work with the computer, which contributes to the formation of skills in them, which in other educational computer environments it is almost impossible to form.

Conclusions and prospects for further researches of direction. Thus, the process of learning a foreign language is a complex and constantly evolving system. Teachers need to take advantage of the opportunities that exist in today's world. Today, they are multimedia. They are effective educational technologies due to their inherent qualities of interactivity, flexibility and integration of different types of educational information, as well as the ability to take into account the individual characteristics of students and to enhance their motivation. As a result, these tools are included in the educational process as supportive of traditional methods of the education system. Multimedia resources act as the means of intensifying the learning process, individualizing learning and partially automating the work of teachers associated with the

measurement and assessment of students' knowledge.

The prospect of further research is the problem of the introduction of multimedia in English classes.

BIBLIOGRAPHY

1. Baharev, V. Possibilities of multimedia tools in the organization of students' independent work (on the example of studying English). Saransk. 2017.
2. Beztinna Zh. Application of multimedia tools for optimization of students' independent work in the process of learning a foreign language in a non-language university // Teaching languages in higher education institutions at the present stage. Interdisciplinary connections. Scientific research. Experience. Search, 16. 2010, P. 27–33.
3. Beztinna, Zh. Advantages of using multimedia tools for organizing independent work of students in the process of learning a foreign language in a non-linguistic higher education institution // Collection of scientific works, 10. 2012, P.117–120.
4. Buzdugan, O. (2015). Use of multimedia learning tools in the context of updating the foreign language teaching process // Science and education, 2. 2015, P.10–15.
5. Vakolyuk, T. Multimedia approach to intensive foreign language teaching at a higher military institution // Scientific journal of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine, 1. 2010.
6. Vasilovskaya, M. 2008. The use of multimedia as one of the means of intensifying independent work in learning a foreign language // News of the Southern Federal University. 2008, P. 230–234.
7. Gordeeva, I. Multimedia technology // SSGA. Novosibirsk. 2010.
8. Dzhonson, D. *Learning Methods. Training in cooperation* // SPb. : Economic school. 2001.
9. Klarin, M. V. Pedagogical technology in the educational process. Analysis of foreign experience. Moscow: Knowledge. 1989.
10. Koltok, L. Intensification of the educational process in the light of modern pedagogical discussions // *Young people and morning*, 8 (79). 2011, P. 87–90.

REFERENCES

1. Baharev, V. V. (2002). *Vozmozhnosti multimediynykh sredstv v organizatsii samostoyatelnoy raboty studentov (na primere izucheniya angliyskogo yazyka)*. [Possibilities of multimedia tools in the organization of students' independent work]. Saransk.
2. Beztinna, Zh. P. (2010). *Zastosuvannya mul'tymediynykh zasobiv dlya optimizatsiyi samostiynoi roboty studentiv u protsesi navchannya inozemnoyi movy v nemovnomu VNZ*. [Application of multimedia tools for optimization of students' independent work in the process of learning a foreign language in a non-language university].

3. Bezsinna, Zh. P. (2012). *Perevagy vykorystannya mul'tymediyh zasobiv dlya organizatsiyi samostiynoi roboty studentiv u protsesi navchannya inozemnoyi movy v nemovnomu vyshchomu navchal'nomu zakladi*. [Advantages of using multimedia tools for organizing independent work of students in the process of learning a foreign language in a non-linguistic higher education institution].

4. Buzdugan, O. A. (2015). *Vykorystannya mul'tymediyh zasobiv navchannya v konteksti osuchasnennya protsesu vykladannya inozemnoyi movy*. [Use of multimedia learning tools in the context of updating the foreign language teaching process].

5. Vakolyuk, T. V. (2010). *Mul'tymediyni pidhid do intensyvnogo navchannya inozemnoyi movy u vyshchomu viyskovomu navchal'nomu zakladi*. [Multimedia approach to intensive foreign language teaching at a higher military institution].

6. Vasilovskaya, M. N. (2008). *Ispolzovanie multimedia kak odnogo iz sredstv intensifikatsii samostoyatelnoy raboty pri izuchenii inostrannogo yazyka*. [The use of multimedia as one of the means of intensifying independent work in learning a foreign language].

7. Gordeeva, I. V. (2010). *Multimedia tehnologiya*. [Multimedia technology]. Novosibirsk.

8. Dzhonson, D. (2001). *Metody obucheniya. Obuchenie v sotrudnichestve*. [Learning Methods. Training in cooperation].

9. Klarin, M. V. (1989). *Pedagogicheskaya tehnologiya v uchebnom protsesse. Analiz zarubezhnogo opyita*. [Pedagogical technology in the educational process. Analysis of foreign experience]. Moskva.

10. Koltok, L. (2011). *Intensyfikatsiya navchalno-vyhovnogo protsesu v svitli suchasnyh pedagogichnyh diskusiy*. [Intensification of the educational process in the light of modern pedagogical discussions].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

РОЖАК Наталія Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент Львівського національного університету імені Івана Франка.

Наукові інтереси: методика викладання іноземних мов.

МИКИТЕНКО Марія Михайлівна – аспірант кафедри початкової та дошкільної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка.

Наукові інтереси: методика викладання іноземних мов.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

ROZHAK Nataliya Volodymyrivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of Ivan Franko National University.

Circle of scientific interests: methodology of teaching foreign languages.

МЬКЬТЕНКО Марія Мькхайлівна – Postgraduate Student of the Department of Primary and Preschool Education of Ivan Franko National University.

Circle of scientific interests: methodology of teaching foreign languages.

Стаття надійшла до редакції 18.07.2020 р.

УДК 377.8.011.3

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-160-163

ФЕСЕНКО Оксана Сергіївна –

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової та дошкільної освіти

КЗВО «Дніпропетровська академія неперервної освіти» ДОР

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3666-3861>

e-mail: 777oxana7@i.ua

ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ЗАСТОСУВАННЯ ІГРОВИХ МЕТОДІВ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. У контексті реформи «Нова українська школа» модернізація науково-освітнього простору визначає необхідність професійного вдосконалення й підвищення рівня професійної компетентності вчителів початкової школи. Уміння будувати власну професіограму в освітньому просторі через самовдосконалення, мобільність, відкритість

до інновацій є важливими і необхідними в умовах сьогодення. Отже, питання впровадження в освітній процес інноваційних підходів, зокрема до застосування ігрових методів в умовах реформування Нової української школи, є своєчасним і актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна освітня система характеризується як глобальна система,

спрямована на пріоритет гнучких індивідуально адаптованих знань, а також на можливість отримання знань людиною протягом життя. Науковці зазначають, що основу концепції інноваційних підходів складають технологічні інновації в освіті; педагогічні інновації (пропонують нові методи, прийоми, форми викладання); організаційні інновації в освіті (Фокіна В. Н.). Освітня реформа України враховує сучасну тенденцію до інноваційного розвитку через важливі нормативні акти: закон «Про інноваційну діяльність», закон «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» та інші [4]. Питання імплементації нових педагогічних технологій, зокрема ігрових методів у педагогічне середовище досліджували І. М. Дичківська, О. Злобіна, М. В. Гриньова, О. І. Пометун [3]. Зазначимо, що питання інноваційного підходу до застосування ігрових методів на уроках «Я досліджую світ» у контексті реформи «Нова українська школа» досліджено недостатньо.

Мета статті – обґрунтувати нові підходи до застосування ігрових методів на уроках «Я досліджую світ» у контексті реформи «Нова українська школа».

Виклад основного матеріалу дослідження. Концепція Нової української школи пояснює ідеологію змін держави в освіті. Основними напрямками Концепції для подальшого обговорення й конкретизації дій у процесі освітньої діяльності є наступні: педагогіка партнерства (як на засадах взаємної довіри й поваги досягти високих результатів у площині співпраці між батьками-дітьми-педагогами); нові стандарти й результати навчання (які засоби оцінювання компетентісно-орієнтованого освітнього процесу; який інструментарій оцінювання компетентностей у зв'язку зі зміною знаннєвої парадигми на діяльнісну); автономія школи і вчителя (як розподілити ресурси між ланками управління; як визначити рівновагу між правами освітян, їх автономією та відповідальністю за результат освіти); фінансування освіти (як забезпечити рівність умов оплати послуг і отримання освітнього результату; як визначити внесок держави, органів місцевого самоврядування, батьків); готовність до інновацій (як забезпечити готовність суб'єктів освітнього процесу до інноваційних підходів; які зміни в формах і змісті освіти; як і де сформувати пілотні лабораторії для апробації інноваційних форм і змісту освіти). Важливо зазначити, що випускники нової школи – це особистості, «всебічно розвинені,

відповідальні громадяни і патріоти, здатні до ризику та інновацій» [2 с. 6].

Отже, готовність до інноваційних підходів визначається як пріоритетний напрям освітнього процесу.

Серед дев'яти ключових компонентів формули Нової української школи в контексті інноваційних підходів виокремлюються наступні положення: оновлений зміст освіти з опорою на компетентності; нова структура школи; оновлене сучасне освітнє середовище, здатне забезпечити необхідні умови, засоби і сучасні технології. Здатність до інноваційних кроків проявляється в наступних ключових компетентностях: уміння вчитися впродовж життя (здатність до пошуку та засвоєння нових знань, набуття нових умінь); ініціативність і підприємливість (здатність до генерації нових ідей); інформаційно-цифрова компетентність (критичне застосування інформаційних масивів; здатність сприймати, обробляти, користуватися, оновлювати контентом).

Отже, Концепція Нової української школи зорієнтована на прогресивні зміни щодо імплементації інноваційного підходу в освітній процес. Зазначена тенденція визначає траєкторію уточнення професіограми (вимог до формування професійної компетентності) вчителя початкової школи.

Професійна компетентність педагога є динамічним складним феноменом, з індивідуальним вектором утворення, в якому переплетені сучасні світові тенденції, вимоги часу, запити ринку праці, відповідні освітні орієнтири. Враховуючи об'єктивні зміни, науковці теоретично вдосконалюють структуру професійної компетентності вчителя, збагачують її сучасними компетентностями. У складі професійної компетентності часто зустрічаються наступні компоненти: предметна, методична, психолого-педагогічна, загальнонаукова компетентності. Відповідно до світових тенденцій, до складу професійної компетентності науковці пропонують віднести інформаційну компетентність, прогностичну, проєктивну, економічну, валеологічну та інші.

Методична компетентність вчителя Нової української школи є складним динамічним утворенням, «формування якого відбувається внаслідок здійснення наукової, навчальної та організаційно-методичної діяльності» [6]. Вчитель початкової школи проявляє здатність до інноваційної

поведінки, реалізації інноваційних підходів як методичну творчість.

Методична творчість як складник методичної компетентності вчителя «виявляється через здатність до методичного проєктування, створення нового оригінального методичного продукту, методичних цінностей на рівні мистецтва з опорою на інтуїцію й імпровізацію» [7 с. 6]. Методична творчість учителя початкової школи в процесі викладання предмета «Я досліджую світ» цілком залежить від методичної мобільності, яка проявляється у здатності до швидкого реагування на нову педагогічну ситуацію, здатності корегувати власну педагогічну поведінку; здатності спрямовувати власну інноваційну діяльність.

Викладання предмету «Я досліджую світ» в початковій школі вимагає від вчителя застосування сучасних підходів: діяльнісного, особистісно зорієнтованого, біоцентричного, інноваційного. Зазначені підходи взаємодоповнюють один одного. Запровадження інноваційного підходу до застосування ігрових методів під час викладання предмету «Я досліджую світ» дозволяє створити когнітивне творче середовище з метою отримання результату освітнього процесу на достатньому й високому рівнях.

Навчальна програма «Я досліджую світ» має на меті гармонійний особистісний розвиток здобувачів освіти: формування цілісного уявлення про наукову картину світу, засвоєння різних видів соціального досвіду. В умовах когнітивного творчого середовища застосування ігрових методів дозволяє ефективно викладати інтегровані знання, що стосуються сфери життєдіяльності, ціннісних орієнтацій, дослідницької поведінки, системи знань про природу.

Змістові лінії навчальної програми, що складають тематичну основу, визначені Державним стандартом початкової освіти, а саме: «Людина»; «Людина серед людей»; «Людина в суспільстві»; «Людина і світ»; «Людина і природа». Зміст навчальної програми, а також сучасні тенденції щодо автономного права вчителя обирати педагогічні форми, методи, засоби викладання змісту освітніх галузей Стандарту сприяють цьому в найбільш ефективній формі. Обмеженість учнів у власному досвіді поведінки в певних життєвих ситуаціях, зв'язку набутих знань із життям потребує включення до інтерактивної взаємодії учень-учень, учень-група учнів,

учень-педагог у процесі гри з метою дослідження об'єктів і явищ навколишнього світу.

Класифікація інтерактивних технологій навчання О. І. Пометун включає різноманітні ігрові методи і прийоми [3]. Використання ігрових методів і прийомів на уроках «Я досліджую світ» підвищує мотивацію дітей до навчання, активно стимулює емоційну сферу до активної науково-творчої пошукової діяльності. Включення ігрових методів у простір уроку дозволяє знаходити нестандартні рішення і робити «відкриття» в сутності природничих процесів і явищ. Можна стверджувати, що за таких умов формуються здатності до креативного мислення дітей на уроках «Я досліджую світ».

Необхідною умовою якісного перебігу обраного підходу до ігрових методів є правильний вибір теми. Організація освітнього процесу на уроках з предмету «Я досліджую світ» може відбуватися з використанням рольових ігор (галузь: «Людина» тема: «Стандарти поведінки в суспільстві»), дидактичних ігор (галузь: «Людина і світ» тема: «Винаходи людства та їх вплив на життєдіяльність людини»), гра-моделювання ситуації (галузь: «Людина і світ» тема: «Спостереження за добовими і сезонним змінами в природі»), гра-вирішення проблемної ситуації (галузь: «Людина» тема: «Розв'язання ситуацій морального вибору»). Ділові ігри й інсценування являють собою окрему групу імітаційних інтеракцій в технологіях ситуативного моделювання. Ігри зазначеного типу в просторі уроку «Я досліджую світ» створюють атмосферу, що сприяє формуванню у здобувачів освіти комунікативних здатностей, креативності й критичності мислення, сприяють командній роботі, заохочують до навчання, підвищують позитивну мотивацію до процесу навчання.

Під час проведення ділових ігор з дітьми на уроках «Я досліджую світ» імітаційні ігри вплинули на здатність аргументовано доводити думку, а також унаочнювати й презентувати власні висновки за допомогою технічних засобів.

Специфіка застосування імітаційних ігор на уроках передбачає ретельну підготовку вчителя на всіх етапах гри: аналіз змісту матеріалу за підручником «Я досліджую світ», визначення завдань і мети заняття, підбір засобів навчання і видів самостійної роботи, продумування особливостей стимулювання учасників ігри. Ефективність ігрових ситуацій визначається максимальним

наближенням їх до реалій життя з опорою на індивідуальний досвід дитини.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. На основі проведених теоретичних досліджень зазначимо, що в процесі вивчення предмету «Я досліджую світ» інноваційний підхід до застосування ігрових методів визначено як ефективний і перспективний. Ігрові методи на уроках сприяють: створенню позитивної мотивації до навчання, поглибленому свідомому засвоєнню матеріалу, створенню позитивного мікроклімату і доброзичливих взаємин між дітьми, розвитку взаємоповаги й співпраці; реалізації інноваційного, діяльнісного, особистісно зорієнтованого, компетентнісного підходів.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. К.: Академвидав, 2004. 352 с.
2. Концепція Нової української школи: схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року». Київ: 2016. 40 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
3. Пометун О. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід / О. Пометун, Л. Пироженко. К.: А. П. Н., 2002. 136 с.
4. Про освіту : Закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР). 2017. № 38-39 ст. ст.380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
5. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии: учеб. пособ. / Г. К. Селевко. М.: Народное образование, 1998. 256 с.
6. Фесенко О. С. Створення інтелектуально-творчого освітнього середовища як педагогічна умова формування методичної компетентності майбутнього вчителя / О. С. Фесенко // Педагогічні науки : зб. наук. праць. Херсон : Херсонський державний університет, 2017. Вип. LXXXVII, Т. 2. С. 127–131.
7. Фесенко О. С. Формування методичної компетентності майбутнього вчителя початкової школи у процесі вивчення природничих дисциплін у педагогічному коледжі : Автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. С. Фесенко. Кропивницький., 2018. 20 с.
8. Черкасов В. Ф. Сучасні методи навчання на уроках музичного мистецтва / В. Ф. Черкасов // Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (школа методичного досвіду): матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 28–29 листопада 2016 року за ред. Л. С. Бровчак,

Л. В. Старовойт. Вінниця : ФОП Корзун Д. Ю., 2016. С. 290–295.

REFERENCES

1. Dychkivska, I. M. (2004). *Innovacijni pedagogichni tehnologiji*. [Innovative pedagogical technologies]. Kyiv.
2. *Kontseptsija Novoyi ukrayins'koyi shkoly*. (2016). [*The concept of the New Ukrainian School*]. Kyiv.
3. Pometun, O. *Interaktyvni tehnologiji navchannya: teoriya, praktyka, dosvid*. [Interactive learning technologies: theory, practice, experience]. Kyiv.
4. *Zakon Ukrayiny pro osvitu*. (2017). [Law of Ukraine about education].
5. Selevko, G. K. (1998). *Sovremennye obrazovatelnye tehnologii: ucheb.posob*. [Modern educational technologies]. Moscow.
6. Fesenko, O. S. (2017). *Stvorennya intellektualno-tvorchogo osvitnogo seredovyssha yak pedagogichna umova formuvannya metodychnoyi kompetentnosti majbutnogo vchytelya*. [Creating an intellectual and creative educational environment as a pedagogical condition for the formation of methodological competence of the future teacher].
7. Fesenko, O. S. (2018). *Formuvannya metodychnoyi kompetentnosti majbutnogo vchytelya pochatkovoyi shkoly u procesi vyvchennya pryrodnychih dyscyplin u pedagogichnomu koledzhi*. [Formuvannya metodychnoyi kompetentnosti majbutnogo vchytelya pochatkovoyi shkoly u procesi vyvchennya pryrodnychih dyscyplin u pedagogichnomu koledzhi]. Kropyvnytszkyj.
8. Cherkasov, V. F. (2016). *Cuchasni metody navchannya na urokax muzychnogo mystecztva*. [Aktualni problemy mysteczkoj pidgotovky majbutnogo vchytelya Modern teaching methods in music lessons]. Vinnytsya.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ФЕСЕНКО Оксана Сергіївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової та дошкільної освіти КЗВО «Дніпропетровська академія неперервної освіти» ДОР.

Наукові інтереси: обґрунтування підходів до застосування ігрових методів на уроках «Я досліджую світ» у контексті реформи «Нова українська школа».

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

FESENKO Oksana Serhiiivna – PhD in Pedagogical Sciences, Head of the Department of Preschool and Primary Education of Communal Institution of Higher Education «Dnipro Academy of Continuing Education» of Dnipropetrovsk Regional Council.

Circle of scientific interests: substantiation of approaches to the application of game methods in the lessons «I explore the world» in the context of the reform «New Ukrainian school».

Стаття надійшла до редакції 19.08.2020 р.

УДК 373.5.016:53]:631.5

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-164-169

ЧІНЧОЙ Олександр Олександрович –

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри фізики та методики її викладання

Центральноукраїнського державного педагогічного університету

імені Володимира Винниченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2572-1416>e-mail: chinchoy@ukr.net

ОЗНАЙОМЛЕННЯ УЧНІВ ІЗ СУЧАСНИМИ АГРОТЕХНОЛОГІЯМИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ І ГРОМАДСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА УРОКАХ ФІЗИКИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Світ навколо стрімко змінюється, технологічні та економічні галузі розвиваються так швидко, що людині складно встигати за таким прогресом і передбачити, які напрями для досягнення кар'єри в найближчі десять або двадцять років будуть актуальними й затребуваними. Інформаційні та цифрові технології визначають успіх у багатьох галузях діяльності, «розумні» машини та інноваційні засоби масової інформації змінюють наше уявлення про професії майбутнього.

У кожного сучасного випускника основної або старшої школи виникає питання куди піти вчитися. Про це часто замислюються учні та їхні батьки. Для зацікавлення школярів роботою в агропромисловому секторі важливо формувати уявлення про сучасні й перспективні агротехнології під час вивчення загальноосвітніх предметів. Такий підхід допоможе учням визначитися, де можна працювати після закінчення школи та яку професію обрати.

Професійна орієнтація учнів загальноосвітньої школи передбачає інформаційну й педагогічну діяльність сім'ї, школи, державних та комерційних організацій, що забезпечують допомогу молоді у виборі професії з урахуванням індивідуальних інтересів кожної особистості та потреб ринку праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Психолого-педагогічні дослідження з обраної проблеми проводили Є. Клімов, Г. Костюк, Б. Федоришин, С. Чистякова та ін. Проблема профорієнтації в змісті курсу фізики в середній школі займалися Є. Коршак, А. Павленко, В. Ільченко, В. Нижник, І. Нізамов, М. Опачко, З. Сичевська, В. Сагарда, О. Сергєєв, Л. Хуторська, О. Цедринський, та ін.

Належно оцінюючи напрацювання, здійснені в цій галузі, зауважимо, що останнім часом відбулися значні зміни в техніці та технології сільськогосподарського виробництва, також відчутно змінився зміст шкільного курсу фізики; для школи розроблені нові завдання, одне з яких – формування компетентностей учнів.

Мета статті – показати доцільність ознайомлення учнів із сучасними агротехнологіями для формування соціальної і громадської компетентності учнів профільної школи та їх професійної орієнтації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зростання населення Землі вимагає все більшої кількості продуктів харчування (продовольства). У сільськогосподарській галузі з'явилася низка важливих проблем, пов'язаних, по-перше, із зміною клімату, що вимагає пристосування до нових сезонних і погодних умов, зокрема й до можливих засух і різких змін температур; по-друге, з виснаженням ґрунтів; по-третє, зниженням різноманітності в рослинництві: з кожним роком стає все менше нових видів сільськогосподарських культур, а наявні вимирають. Питання технічного переоснащення галузі особливо актуальне для нашої країни, оскільки Україна – аграрна держава.

Ознайомлення учнів із сучасними агротехнологіями в процесі навчання фізики потрібно здійснювати в невіддільному зв'язку з вивченням програмного матеріалу, що сприятиме більш міцному його засвоєнню. Для реалізації цього завдання можна обрати різні шляхи:

- використання матеріалу практичного змісту під час закріплення знань на уроці;
- використання сучасного нескладного обладнання в навчальному фізичному експерименті для ознайомлення учнів з фізичними методами контролю та аналізу, що застосовується в агропромисловій практиці;

– розв’язування задач з практичним змістом агропромислової тематики;
 – проведення навчальних екскурсій на агропромислове виробництво та агропромислові виставки;
 – виконання учнями навчальних дослідницьких проектів для ознайомлення з фізичною суттю технологічних процесів, що використовуються в агропромисловому секторі.

Прикладний матеріал, відібраний для уроків фізики, має відповідати таким вимогам:

- сприяти свідомому й міцному засвоєнню навчального матеріалу;
- забезпечувати професійну орієнтацію учнів;
- відповідати сучасному рівню розвитку технологій і техніки;
- демонструвати здійснюване в Україні технологічне переоснащення агропромислової галузі.

Виходячи із розглянутих вимог, та враховуючи стратегію агробізнесу майбутнього, у шкільному курсі фізики, на наш погляд, слід розглянути інноваційні технології, що зосереджені у сферах точного та вертикального землеробства, штучного інтелекту, автоматизації, робототехніки, супутникової системи моніторингу полів та інших [4].

Наведена нижче таблиця віддзеркалює зв’язок сучасних технологій в агропромисловому комплексі з окремими темами програми профільної школи.

*Таблиця 1
 Зв’язок сучасних технологій в агропромисловому секторі з навчальним матеріалом профільної школи*

Клас	Зміст навчального матеріалу	Сучасні технології в агропромисловому секторі
10	Поняття про миттєву швидкість руху.	Анемометр.
	Розвиток космонавтики, внесок українських учених у дослідження космосу.	Супутникова система моніторингу полів.
	Підймальна сила крила	Точне землеробство. Робототехніка. Безпілотні літальні апарати, мотодельтаплан
	Вологість повітря, її вимірювання. Капілярні явища.	Big Data. Вологість ґрунту та повітря. Переносна метеостанція. Спеціальні портативні прилади

		для вимірювання вологості зерна. Вологомір та термометр для ґрунту.
	Деформації. Механічні властивості твердих тіл.	Ґрунтовий пенетрометр
	Рідкі кристали та їхні властивості.	Рідкокристалічні дисплеї на гаджетах.
	Електроємність.	Сенсорні датчики.
11	Напівпровідникові технології та елементна база сучасної обчислювальної техніки.	Гаджети для фермерів
	Принцип дії індукційного генератора змінного струму.	Побутові автономні генератори
	Виробництво, передавання та використання електричної енергії, проблеми сучасної енергетики і охорони природи.	Електрифікація агропромислових підприємств. Використання альтернативної енергетики в сільському господарстві.
	Фізичні основи сучасного телекомунікаційного зв’язку.	GPS-навігація, електронні карти оброблюваних полів
	Відбивання світла.	N-Sensor
	Основні фотометричні величини та їх вимірювання.	Люксиметр.
	Лінзи, оптичні системи та оптичні прилади.	Big Data. Фотозйомка з допомогою БПЛА, супутникова зйомка.
	Спектроскоп. Неперервний спектр світла.	Мультиспектральні сенсори.
	Застосування фотоефекту, сонячні батареї.	Фотодатчики. Сонячні електростанції.
	Шкала електромагнітних хвиль. Властивості електромагнітних хвиль різних діапазонів.	Технології розумного обприскування. Сканери ділянок посівів у червоному та інфрачервоному діапазонах.
	Електромагнітні хвилі в природі та техніці.	РТК-станції.

Розглянемо окремі з поданих у таблиці агротехнологій стосовно шкільного курсу фізики.

Інновації в точному землеробстві.
 Концепція точного землеробства (precision agriculture – англ.) полягає в тому, що в межах одного поля наявні неоднорідності

грунту, вологості, повітря й т. п. Для відстеження та фіксації цих неоднорідностей використовують новітні технології, наприклад, на полі розміщують датчики, які роблять виміри, а дрони й супутники фотографують урожай. Отримані дані допомагають фермерам приймати рішення: на підставі цієї інформації планують норми посіву, добрива, захисту рослин і т. д. [3].

Нині для багатьох аграріїв планшет або смартфон стають незамінними атрибутами праці й в офісі, і на полі. Водночас агромашина «розумнішають», отримавши автопілот, GPS-навігацію, електронні карти оброблюваних полів та автоматику для точного оброблення землі.

Вертикальні ферми. Під назвою «вертикальна ферма» розуміємо автоматизований агропромисловий комплекс, який розміщено в спеціально сконструйованій багаторівневій будівлі. Основна відмінність від традиційних тепличних господарств – це інтенсивний підхід до використання території, вертикальне багатоярусне розміщення насаджень. Одним з важливих принципів ідеї є місцеве виробництво продуктів харчування. Певною мірою це дає змогу зміцнити продовольчу безпеку, оптимізувати попит і пропозицію, зменшити шкідливі викиди й знизити витрати на транспортування.

Ці мініферми – яскрава ознака «міського сільського господарства», яке набуває популярності, оскільки його метою є скорочення часу між виробництвом продукту та його споживанням. Окремі компанії почали виробляти свою продукцію прямо в ресторанах і супермаркетах, а виведені з експлуатації корпуси заводів, шахти і прохідні тунелі можна знову використовувати, проте вже з іншою метою – облаштувати їх як підземні вертикальні ферми з вирощування овочів і зелені.

Супутникова система моніторингу допомагає аграріям досліджувати стан полів у будь-який зручний момент. Супутниковий моніторинг посівів – це технологія онлайн-спостереження за змінами індексу вегетації, які отримано за допомогою спектрального аналізу супутникових знімків на окремих полях або для окремих сільськогосподарських культур. Це дозволяє відстежувати позитивну та негативну динаміку розвитку рослин, вологість ґрунту, вміст мінеральних речовин та інші показники для прийняття агрономічних й управлінських рішень. Супутниковий моніторинг посівів допомагає відкоригувати прогнози погоди,

зорієнтовуючи метеорологічні дані на координати конкретних полів або їх груп, а також дає змогу ознайомитися з ретроспективою метеоданих [5].

Штучний інтелект. Одне із завдань застосування *штучного інтелекту* в агросфері – узагальнення, аналіз та оброблення даних різних засобів моніторингу й видача рекомендацій на їхній основі. Штучний інтелект дозволяє агровиборникам збільшити економічну ефективність із зниженням видаткової частини виробництва й підвищенням врожайності.

Насьогодні для прийняття рішень агровиборник має різноманітні джерела інформації: знімки супутників і дронів, показники датчиків вологості, наземних метеостанцій і т. д.

Технології розумного обприскування. Активне використання пестицидів та агрохімікатів є загальноприйнятою практикою, тому законодавство більшості країн лояльне до широкого застосування таких засобів, однак побічні ефекти від них сьогодні очевидні всім. Зниження кількості пестицидів, окрім економічного ефекту, сприятливо позначиться на стані земельного фонду, що згодом позитивно вплине на врожайність.

Зокрема автономні системи точкового обприскування, установлені на трактори, ідентифікують бур'яни за допомогою світлодіодів – сканують ділянку посівів у червоному та інфрачервоному діапазонах. Відбите світло автоматично аналізується. Під час виявлення рослини сигнал подається на форсунку, яка спрацьовує точно над нею. Час спрацювання залежить від швидкості проходження. Залпове вприскування уможливорює ефективну роботу системи при сильному вітрі. На ділянках, де бур'яни трапляються періодично, можна зекономити близько 80% активної речовини. Такі системи дають змогу диференційовано вносити гербіциди за наявності індивідуальних форсунок і сенсорів. Для диференційованого внесення добрив сенсорний датчик врожайності визначає в режимі реального часу необхідну кількість внесення. Автоматика регулює висоту штанги розпилювача, забезпечує рівномірний тиск у системі, подаючи потрібну кількість активної речовини на кожному форсунку.

Дрони. БПЛА в сільському господарстві використовують для моніторингу й транспортування – для обприскування полів отрутохімкатами. Найчастіше для моніторингу сільгоспугідь застосовують

дрони, оснащені фотокамерами, які проводять зйомку у видимому діапазоні, або відеокамерами чи мультиспектральними сенсорами, які дозволяють знімати у видимому та інфрачервоному діапазонах і в подальшому розраховувати оцінку стану рослинності. Результати зйомки, проведеної тепловізійними камерами, дозволяють оцінити потреби рослини в зрошуванні та регуляції роботи зрошувальних систем, оцінки вологості ґрунтів [1].

Особливістю даних фотозйомки з БПЛА є їх висока роздільна здатність та можливість планувати й виконувати зйомку в найбільш зручній для досягнення поставленої мети час. Саме це є найсуттєвішою перевагою дронів порівняно із супутниковою зйомкою.

Big Data. Терміном Big Data («великі дані») окреслюють групу технологій та методів, які дають змогу аналізувати та обробляти величезну кількість структурованих і неструктурованих даних для отримання якісно нових знань, тобто це інформація, що не піддається обробленню класичними способами через її величезний обсяг. Аграрна галузь – одна з небагатьох, де важливою для виробництва інформації справді дуже багато. У неї різна структура, тому отримати її можна з різних за своєю природою джерел. На кінцевий результат у рослинництві впливають десятки чинників, а Big Data допомагає використовувати ресурси так, щоб максимально збільшити врожай за мінімального втручання в екосистему, а також здешевити вирощені продукти внаслідок оптимального використання обладнання та добрив [2]. У межах збору інформації потрібно провести агрохімічний аналіз ґрунту, просканувати ґрунт на предмет його структури та електропровідності, наявності ущільнень, створити матрицю рельєфу. Для проведення повноцінного метеомоніторингу потрібно встановити стаціонарну метеостанцію та мобільні метеостанції на техніку для збирання інформації про температуру, вологість повітря та швидкість вітру. Також потрібно ввімкнути датчики вологості та температури ґрунту й польові датчики для збору інформації щодо реальних опадів.

Для комплексного аналізу проведених операцій техніка обладнується системами моніторингу висіву, внесення добрив та засобів захисту рослин, датчиками моніторингу глибини оброблення ґрунту і під'єднуються до бортових терміналів.

Для забезпечення систематичного надходження даних щодо стану посівів,

підключають систему супутникового моніторингу та використовують дрони для визначення проблем у виконаних операціях й аналізу динаміки вегетації. Після цього агрономи працюють на проблемних ділянках поля. Для повноцінної аналітики на комбайни встановлюють системи картування врожайності.

Гаджети в сільському господарстві – невеликі пристрої, призначені для полегшення та вдосконалення життя й праці фермера. Розглянемо лише ті, які здатні доповнити прикладний матеріал курсу фізики.

Планшет, або ж смартфон для фермерів, – незамінний помічник, оскільки в ньому можна не тільки зберігати потрібну інформацію, а й планувати посіви, моніторити поля (щоправда, за наявності додаткових програм), контактувати з партнерами тощо. На тлі сучасного розвитку бездротових технологій доступу в Інтернет планшет дозволяє кожному аграрію завжди бути в курсі всіх новин, знати про події у світі, вести свої справи, брати участь у конференціях.

Ґрунтовий вологомір та термометр дає точні дані про температуру й рівень зволоженості ґрунту на глибині майбутнього залягання зерна. Це універсальний прилад, обладнаний щупом з датчиком, який занурюється у ґрунт на потрібну глибину, та дисплеєм, на якому віддзеркалюється отримана інформація.

Під час вивчення деформацій корисно ознайомити учнів з важливістю врахування механічних властивостей ґрунтів за допомогою пенетрометра, для знаходження найбільш ефективних способів оброблення ґрунту. Принцип дії ґрунтового пенетрометра полягає в перетворенні деформації пружного елемента тензOMETричного датчика, спричиненої дією прикладеної сили, в електричний сигнал. Електронний блок реєструє електричний сигнал, обробляє його й результати вимірювань в одиницях сили віддзеркалює на дисплеї.

Анемометр точно вимірює швидкість вітру, що дає змогу агроному бути впевненим у тому, що поле буде якісно оброблено під час обприскування або внесення гербіцидів.

N-Sensor – обладнання, яке встановлюють на трактор, що дозволяє варіювати дозу внесення азотних добрив. N-Sensor вимірює коефіцієнт відбивання світла в певних діапазонах хвиль і визначає вміст хлорофілу в рослинах і біомасі. Пристрій

обчислює фактичне поглинання азоту. Оптимальні дози внесення є похідними від даних поглинання азоту і надсилаються на контролер розкидача або обприскувача, який дозує внесення відповідно до отриманих даних.

Переносні метеостанції дозволяють отримувати точні дані про температуру й вологість, вимірювати атмосферний тиск, аналізувати динаміку зміни атмосферного тиску, на підставі чого самостійно прогнозувати погоду на час від 6 до 36 годин. Цифрові метеостанції мають можливість підключення додаткових бездротових датчиків, які передають інформацію про температуру (іноді й вологість) у будь-якій точці. Є моделі цифрових метеостанцій, які мають додаткові функції: розрахування точки роси, віддзеркалення фаз місяця, розрахування рівня комфорту з огляду на температуру і вологість.

РТК-станції в аграрному секторі використовують для забезпечення високої точності всього циклу робіт від підготовки ґрунту до збирання врожаю. Особливо істотну перевагу за використання *РТК* отримують господарства, які спеціалізуються на просапних культурах, оскільки вирощування цих культур вимагає найбільшої точності під час висівання, обприскування, зрошення та збирання.

Важливим засобом розширення кругозору учнів та профорієнтаційної роботи є *навчальні екскурсії*, під час яких учні ознайомлюються з виробничими процесами, роботою машин, механізмів та агрегатів, які використовують фізичні закони та явища, дізнаються про впровадження сучасних технологій у сільське господарство, спостерігають за роботою людей, що керують машинами, ознайомлюються із сучасними аграрними підприємствами.

Об'єктами екскурсії можуть бути будь-які підприємства, що використовують сучасні технології (див. таблицю): вітряна або сонячна електростанція, фермерське господарство, застосування дронів під час сільськогосподарських робіт та ін.

Наприклад, під час екскурсії на сонячну електростанцію учні мають можливість ознайомитися з пристроями прямого перетворення сонячного випромінювання на електричний струм за допомогою напівпровідникових фотоелементів – сонячних батарей, а також пристроями і елементами електричних мереж. Спеціалісти пояснюють учням, як сонячні батареї перетворюють сонячне випромінювання в

електричний струм, як електроенергія із сонячних батарей потрапляє на контролер, який перетворює її до оптимального значення для заряду акумуляторних батарей. Учні з цікавістю слухають змістовні розповіді фахівців та мають змогу отримати відповіді на свої запитання: попит професії в інноваційних технологіях, вимоги до цих професій. Для досягнення результатів від екскурсії й кращого запам'ятовування учнями здобутої інформації потрібно запропонувати їм виконати навчальний проєкт.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Цікавий прикладний матеріал дозволяє школярам ознайомитися із сучасним обладнанням підприємств, вивчити технологічні ланцюжки – від початку виробництва й до виходу готової продукції, під час екскурсій поспілкуватися й поставити багато питань керівникам і майстрам своєї справи, які працюють в агробізнесі. Учні мають змогу уявити себе на місці співробітників підприємств, з'ясувати, які завдання стоять перед сучасними фахівцями, настільки важливо знати програмування, фізику та інші шкільні предмети.

Ознайомлення школярів із сучасними агротехнологіями сприяє готовності випускників шкіл до праці в умовах інноваційного розвитку економіки, забезпечує цільову орієнтацію на затребувані ринком праці сільськогосподарські професії.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Асачов А. Б., Асачова А. О. Безпілотні літальні апарати як інструмент сучасного землеробства та охорони ґрунтів / Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, серія «Екологія». Випуск 15. Харків, 2016. С.15–20.
2. Що таке BIG DATA і чому це так важливо для сільського господарства? URL: <https://smartfarming.ua/ua-blog/scho-take-big-data-i-chomu-tse-vazhливо-dlya-sil'skogo-gospodarstva> (дата звернення 07.03.2020).
3. Як точне землеробство допомагає аграріям економити ресурси і приймати більш ефективні рішення. URL: <http://persona.pumb.ua/ua/club/digest/detail.php?COD E=yak-tochne-zemlerobstvo-dopomagaе-agrariyam-ekonomiti-resursi-i-priyati-bilsh-efektivni-rishennya-> (дата звернення 10.05.2020).
4. Агро інновацій 2019 року. URL: <https://aggeek.net/ru-blog/8-agro-innovatsij-2019-roku> (дата звернення 10.05.2020)
5. Допоможи собі сам: 10 гаджетів-помічників для фермерів. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/dopomozhi-sobisam-10-gadzetiv-pomicnikiv-dla-fermeriv> (дата звернення 10.05.2020)

REFERENCES

1. Asachov, A. B., Asachova, A. O. (2016). *Bezpilotni litaljni aparaty yak instrument suchasnogho zemlerobstva ta okhorony gruntiv*. [Unmanned aerial vehicles as a tool of modern agriculture and soil protection]. Kharkiv.
2. *Sheho take VELYKI DANI i chomu tse tak vazhlyvo dlya sil'skoho hospodarstva?* (2020). [What is BIG DATA and why is it so important for agriculture?].
3. *Yak tochno zemlerobstvo dopomahaye fermeram ekonomyty resursy ta pryymaty bil'sh efektyvni rishennya*. (2020). [How precision farming helps farmers save resources and make more efficient decisions].
4. *Ahroinnovatsiyi 2019 roku*. (2020). [8 Agro innovations of 2019].
5. *Pomozhit' sobi: 10 prystosuvan'-pomichnykiv dlya fermeriv* (2020). [Help yourself: 10 gadgets-helpers for farmers].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЧНЧОЙ Олександр Олександрович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фізики та методики її викладання Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: проблеми методики навчання фізики в загальноосвітній школі та закладах вищої освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

CHINCHOY Alexander Alexandrovich – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Physics and Methods of its Teaching of the Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: problems of methodology of teaching physics in general education school and higher education institutions.

Стаття надійшла до редакції 21.08.2020 р.

УДК 378.147

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-169-173

ЩЕРБИНА Світлана Володимирівна –

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов Центральноукраїнського національного технічного університету
ORCID:<https://orcid.org/0000-0003-2729-4267>
e-mail:2108sveta64@gmail.com

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. За умов сучасних інтеграційних процесів посилюються взаємозв'язки і взаємовпливи між національними освітніми системами на Європейському континенті. У міжнародному педагогічному словнику з'явилося нове поняття «європейський вимір в освіті і вихованні» (European Dimension in Education), яке позначає процеси розбудови єдиного європейського освітньо-виховного простору. Сьогодні, говорячи про навчання іноземній мові, неможливо відокремлювати цей процес від процесу міжкультурної комунікації. У зв'язку з цим виразно простежується потреба у формуванні саме іншомовної комунікативної компетенції. Процес мовної, особливо іншомовної комунікації являє собою настільки складне й багатоаспектне явище, що його адекватний розгляд навряд чи можливий у межах розуміння логічної і граматичної структури мови, його лексичного змісту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На підставі бібліографічного аналізу проблеми іншомовної підготовки фахівців виокремлено основні напрямки

дослідження, а саме: загальні теоретико-методологічні і методичні основи педагогіки і психології (С. І. Архангельский, Ю. К. Бабанський, М. Т. Махамутов, К. К. Платонов та інші), інтенсифікація навчальної діяльності студентів і підвищення її комунікативної спрямованості (Н. І. Гез, О. Б. Тарнапольський), засвоєння комунікативних засобів іншомовного спілкування для реалізації комунікативного наміру (Ю. М. Жукова, Л. А. Петровська, П. В. Растьянникова), іншомовне комунікативне спрямування (С. В. Козак, Г. В. Колшанський, Ю. М. Маланчук, Є. І. Попов, Н. К. Складенко, Л. Л. Федорова).

Питанню методики викладання іноземних мов присвятили свої праці такі науковці, як В. П. Безпалько, І. М. Берман, В. Л. Скалкін. У роботах даних авторів проводиться аналіз всіх видів мовленнєвої діяльності та їх роль у навчальному процесі, а також розглядаються основні підходи до відбору лексики та граматичного матеріалу. Також, науковці приділяють велику увагу проєктному методу, який розвивається на основі комунікативно-орієнтованого підходу.

Як відзначають М. Легутк, С. Ю. Ніколаєва, А. Н. Баранов, основною метою комунікативного підходу є надбання студентами комунікативної компетенції.

На підставі аналізу зарубіжних літературних джерел можна виділити такі напрямки досліджень: теорія мовленнєвої компетентності, яка призвела до виникнення комунікативного підходу, що за кордоном затвердився в методиці викладання іноземних мов завдяки роботам К. Johnson, W. Littlewood, E. Williams та основні засади формування комунікативної компетенції (J. Harmer, D. Hymes, C. Paulston, B. Spolsky, H. N. Stern).

Мета статті полягає в обґрунтуванні основних напрямів формування іноземної комунікативної компетенції студентів на заняттях з іноземної мови немовних закладів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній лінгвістиці комунікативні компетенція визначається як володіння лінгвістичною компетенцією, тобто визначеною сумою зведень мовного матеріалу, вміння співвідносити мовні засоби з завданнями й умовами спілкування, а також здатність організувати мовне спілкування з огляду на соціальні норми поведінки та комунікативну доцільність висловлення [1, с. 2].

Іноземовну комунікативну компетенцію розуміють як «орієнтацію неносія мови», котрий говорить іноземною мовою, свого мовного поведінки на іноземного адресата, тобто успішне використання фонових знань про культурно обумовленні комунікативні особливості іноземного адресата, а також комплекс умінь враховувати наявні міжкультурні комунікативні розбіжності в ході спілкування з носіями певної іноземної мови [2, с. 27].

На сьогодні однією з основних проблем викладання іноземних мов в Україні є визначення цілей, а також адекватного їм змісту навчання, при розробці яких найбільш ефективними видаються ідеї про навчання не просто мови, а саме іноземної культури в широкому розумінні цього слова. Без знання соціокультурного тла не можна сформувати комунікативну компетенцію навіть у якихось межах. Не менш важливим при цьому є врахування того факту, що соціокультурні знання використовуються не тільки як засіб спілкування на міжособистісному рівні, але і як засіб збагачення духовного світу особистості на основі набуття знань про культуру країни виучуваної мови.

Таким чином, іноземна комунікативна компетенція є, безперечно, «поняття багаторівневе і багатокомпонентне» [5, с. 65].

Провідною тенденцією сучасної методики навчання іноземним мовам є комунікативна спрямованість, тобто прагнення забезпечити оволодіння й володіння мовою через спілкування. Мета такого навчання – формування іноземної комунікативної компетенції, що дозволяє учням задовольняти свої життєві (у тому числі навчальні) потреби в обраній сфері спілкування. Найважливішим компонентом комунікативної компетенції справедливо визнається мовна компетенція, що забезпечує на основі гідного обсягу знань як побудову граматично правильних форм і синтаксичних конструкцій, так і розуміння смислових відрізків мови, організованих відповідно до норм іноземної мови. Безперечним є те, що вербальна комунікація можлива лише за наявності мовної компетенції, на формування якої й зосередженні основні зусилля викладачів вищої школи. Разом з тим, зняття лише мовного бар'єру не приводить автоматично до повноцінного іноземного спілкування. Стрімке зростання міжнародних контактів ставить усе більше число комунікантів перед необхідністю подолання не тільки мовного, але й культурно-ментального бар'єру між представниками різних співтовариств.

Ми поділяємо точку зору дослідників, котрі переносять акцент із вивчення мови в традиційному контексті історичної й побутової культури (формування соціально-культурної компетенції) на виявлення міжкультурних зв'язків та розбіжностей (формування міжкультурної компетенції).

Аналіз специфіки розбіжностей концептуальних систем різних соціумів може бути важливим компонентом навчання міжкультурному мовному спілкуванню в умовах немовного ВНЗ. Як приклад варто згадати про такі можливості, як вивчення назв кольору в зіставленні колірної символіки різних країн, знайомство з мовним етикетом у контексті норм поведінки носіїв мови, порівняння сприйняття однакових понять тих самих подій представниками різних культур. Так, у ході підготовки до рольової гри «Ділові переговори» наші студенти, котрі вивчали англійську мову, могли порівняти не тільки правила поведінки в громадських місцях Великої Британії (Америці) та України або тактику ведення переговорів українців з англійськими (американськими) партнерами, але й запропонувати свою

модель україно-англійської (україно-американської) ділової зустрічі. Вважаємо, що такого роду навчальне моделювання міжкультурних контактів допоможе майбутнім фахівцям у спілкуванні з іноземними партнерами уникнути «соціокультурних непорозумінь», викликаних різними менталітетами.

Український і зарубіжний досвід підготовки фахівців до міжкультурного мовного спілкування об'єктивно сприяє досягненню кращого взаєморозуміння іноземних партнерів, а відтак прискоренню процесів міжнародної інтеграції [4, с. 12].

Прийнятий у вітчизняній методиці викладання комунікативний підхід до навчання іноземній мові зумовлює необхідність оперативної й водночас якісної підготовки до функціонування його мовних засобів, що є частиною структури мовної діяльності. Головною метою навчання іноземної мови у ВНЗ є комунікативна – формування комунікативної компетенції, тобто уміння здобувати досить повну інформацію при читанні іншомовних текстів, вміння зрозуміти співрозмовника, а також висловити свою думку, точку зору чи усно, чи письмово. Особливість предмета «іноземна мова» полягає у тому, що метою навчання є не стільки знання про сам предмет, тобто про мову (мовна компетенція), скільки вироблення певних навичок та вмінь різних видів мовної діяльності на основі знань про спосіб діяльності (комунікативна компетенція). Відповідно до теорії діяльності, навчати будь-якому виду діяльності можна лише в ході виконання цієї діяльності.

Сьогодні самостійна діяльність студентів є одним з складників процесу навчання. У тих випадках, коли мова йде про формування вмінь і навичок, самостійна діяльність тих, кого навчають, стає умовою досягнення намічених результатів. Навчальний процес на базі комп'ютерних комунікацій обов'язково передбачає диференціацію та індивідуалізацію навчання. Ті, хто навчається, в силу своїх психо-фізіологічних особливостей мають різні задатки, здібності, тому для засвоєння навчального матеріалу потрібна різна кількість часу, різна кількість вправ різного ступеня складності, щоб досягти позитивних результатів [3, с. 19].

В умовах удосконалення методики викладання іноземної мови телекомунікаційні технології створюють відповідні технологічні, інформаційні та методологічні передумови й можливості,

оскільки являють собою глобальний комплексний набір сучасних, єдиних у всьому світі, телекомунікаційних інструментальних засобів, універсальне програмно-методичне забезпечення, а головне – багатожанрове всеосяжне інформаційне середовище, котре включає величезні світові масиви інформації, що дозволяє наповнити навчальний процес великим обсягом інформації як за кількістю, так і за мобільністю відшукування й використання [2, с. 44].

Також, слід зазначити, що однією з актуальних проблем сучасної методики формування комунікативних вмінь є розробка таких прийомів роботи, які б дозволили викладачу розвивати у студентів здатність швидкої мобілізації мовних знань, умінь та навичок з метою висловлювання їхніх думок, вражень, почуттів. Такий взаємозв'язок комунікативних і власне мовних системних принципів засвоєння іноземної мови найбільш органічним є в лексиці, бо вона своїм змістом виходить за межі лінгвістичної дійсності. Тому постає завдання розширити коло засобів та прийомів, що забезпечують комунікативну зумовленість усіх видів роботи з лексикою. Далі пропонуються декілька варіантів ситуативно співвіднесеного опрацювання слова для розвитку складових комунікативної компетенції на різних рівнях володіння нею:

1) ознайомлення з тематичними та семантичними групами слів і виразів відповідно до ситуації спілкування;

2) демонстрація нових структур у діалозі – зразку;

3) лексико-граматичний аналіз текстового матеріалу:

а) виконання лексичних вправ (добір синонімів, антонімів, розширення висловлювань новими лексичними одиницями, заміна лексичного наповнення окремих речень у залежності від комунікативного завдання);

б) виконання граматичних вправ (трансформація речень, групування граматичних структур відповідно до комунікативного наміру);

4) виконання умовно-комунікативних вправ для розвитку вмінь обирати належну форму для вираження комунікативного наміру та реагувати на репліки співрозмовника з використанням тематично-семантичних таблиць та тлумачного словника.

Наприклад, така багатоаспектна тема, як «Поїздка за кордон», включає різноманітні

ситуації спілкування, для кожної з яких можна підібрати таблиці тематично-семантичних груп та декілька діалогів-зразків. Викладач допомагає студентам проаналізувати особливості їх побудови, виокремити ті вирази, які сприяють реалізації комунікативної інтенції: формули вітання, запитання, прохання, вибачення, згоди, заперечення тощо. Можна використати завдання об'єднати виділені кліше у семантичні або тематичні групи. Наприклад, у групу, що виражає запитання про дозвіл, входять вирази «Do you mind...?», «Would you mind...?», «Would it be all right if...?», «May I...?».

Доцільним буде такий вид роботи, як заміна стверджувальних речень на заперечні в залежності від комунікативної інтенції співрозмовників, наприклад: «Excuse me, can you change a pound, please?» – «Yes I can.» (No, «I'm afraid I can't»).

Сполучуваність слів – це явище, розуміння якого допомагає набувати комунікативної компетенції. Значення деяких правильно побудованих з граматичної точки зору речень є цілком зрозумілими, хоча їх неприродність можуть помітити лише носії мови, які відчують порушення у сполучуваності слів. У таких випадках вони говорять: «It doesn't sound English». Так, певний іменник може поєднуватися лише з одним з декількох дієслів чи прикметників, які мають один відповідник у рідній мові та є подібними за значеннями. Наприклад, прикметники «soft» і «mild» є взаємозамінними для позначення якості іменників «answer», «reply», «heart», «person». Але словосполучення «soft drink» (безалкогольний напій) не допускає заміни прикметника «soft» на «mild». Глумачний словник подає вичерпну інформацію про можливі варіанти сполучуваності різних частин мови, знання яких розвиває граматичну компетенцію, що є важливою частиною комунікативної компетенції.

Корисним для формування та удосконалення комунікативних умінь є прийом збагачення словникового запасу студентів шляхом наведення синонімічних рядів з поясненням різниці у значеннях. Так, відповідниками українського слова «подорож» виступають синонімічні іменники «journey», «voyage», «travel», «tour», «trip». Перший з них означає процес пересування на довгі або короткі відстані, другий використовується зі значенням довгої подорожі літаком або на кораблі. Іменник «travel» описує акт здійснення подорожі,

«tour» вживається по відношенню до почергового відвідування кількох місць, «trip» – поїздка до певного місця в обидві сторони. Для цього виду роботи викладач повинен відбирати значення найбільш уживаних у певній ситуації слів, використання яких викликає у студентів труднощі. Доцільним буде завдання вставити замість пропусків один із синонімів, попередньо ознайомившись з особливостями семантики кожного з них. Можна використати і такий прийом, як пояснення правильності вживання виразу в залежності від його стилістичної маркованості. Подібні вправи є елементами проблемного навчання, яке сприяє реалізації принципів міцності засвоєння знань, свідомості й активності студентів.

Формування комунікативної компетенції потребує ознайомлення з психологічними та соціокультурними реаліями країни, мова якої вивчається. Через це робота над опорними висловлюваннями вимагає коментарів культурознавчого характеру. Так, під час опрацювання ситуації «В гостях у британській сім'ї» слід зазначити, що звичним для англомовних комунікантів є пояснення причин залишення кімнати. Варто також звернути увагу студентів на різницю між виразами «Excuse me» та «I am sorry», перший з яких передуює питанням до незнайомих людей, а другий використовується як форма вибачення за якийсь недолік у поведінці.

Аналогічно можна пояснити особливості вживання інших формул ввічливості за допомогою таблиць тематично-семантичних груп виразів, які ілюструють випадки їх ситуативно обумовленого функціонування, наприклад:

Asking for help:

- Excuse me, have you change for the phone, please?
- Excuse me, can you tell me the way to (St. Anne's), please?
- Excuse me, can you tell me if there's a (post-office) near here, please?

Такі коментарі сприяють формуванню якісно нового рівня комунікативної компетенції, коли використання мовних засобів підпорядковується не тільки лексичній і граматичній правильності, але й обґрунтовується комунікативними властивостями.

Усі ці кроки є достатньою підготовкою для створення непередбачених (ініціативних) діалогічних і монологічних висловлювань у заданих ситуаціях спілкування.

Отже, засвоєння призначення слова, концептуального функціонування лексичного матеріалу в запропонованих варіантах прийомів спрямоване на досягнення адекватної реалізації комунікативного наміру.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Отже, на основі аналізу наукових джерел та емпіричного матеріалу нами з'ясовано сутність поняття «комунікативна компетенція», як провідної тенденції сучасної методики навчання іноземним мовам та розглянуто декілька підходів до формування іншомовної комунікативної компетенції студентів ВНЗ.

Важливим елементом формування комунікативної компетенції є навчання іншомовній культурі та соціокультурного тла. Одним із засобів такого навчання є застосування новітніх інформаційних технологій.

Подальша розробка засобів та прийомів формування складових комунікативної компетенції і надалі залишатиметься актуальною в навчанні іноземної мови студентів немовних вищих навчальних закладів, що відкриває нові можливості для наукового та творчого пошуку викладачів. Перспективи подальших досліджень полягають у відборі і дослідженні різноманітних методів та прийомів для формування іншомовної комунікативної компетенції студентів, деталізації їх використання на заняттях з іноземної мови в немовних вищих закладах освіти, що дозволить визначити подальші напрямки підготовки з іноземної мови майбутніх фахівців.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева О. В. Теория і практика виховання громадянськості в школах Франції у контексті Європейської інтеграції: Автореф. дис... канд.пед.наук: 13.00.07 /Ін-т проблем виховання АПН України К., 2003. 18 с.
2. Гуревич Р. С. Інформаційно-телекомунікаційні технології в підготовці майбутнього фахівця //Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Вип.4 . Київ. 2002. С. 62–67.
3. Дмитриева Е. И. О перспективах и возможностях дистанционного обучения иностранным языкам с использованием компьютерных телекоммуникационных сетей

//Иностранные языки в школе. Вып. 2. М. 1997. С. 11–15.

4. Тарасов Е. Ф. Межкультурное общение – новая онтология анализа языкового сознания //Этнокультурная специфика языкового сознания (под ред. Н. В. Уфимцевой). М.: Ин-т языкознания РАН, 1996. С. 7–22.

5. Vaniscotte F. L'Europe de l'education. Paris PUF.1989. 148 p.

REFERENCES

1. Alekseiieva, O. V. (2003). *Teoriia i praktyka vyhovania gromadianskosti v shkolah Frantsii u konteksti Yevropeiskoi integretsii*. [Theory and practice of citizenship education in French schools in the context of European integration]. Kyiv.
2. Hurevich, R. S. (2002). *Informatsiino-telekomunikatsiini tehnologii v pidgotovtsi maibutnogo fahivtsia*. [Information and telecommunication technologies in the training of future specialists]. Kyiv.
3. Dmitriieva, Y. I. (1997). *O perspektivah i vozmozhnostiah distantsionogo obucheniiia inostranyim yazykam s ispolzovaniiem komputernykh telekomunikatsionnykh setei*. [On the prospects and possibilities of distance learning languages using computer telecommunication networks]. Moscow.
4. Tarasov, Y. F. (1996). *Mezhkulturnoie obshcheniie – novaia ontologiia analiza yazykovogo soznaniia*. [Intercultural communication – a new ontology for the analysis of linguistic consciousness]. Moscow.
5. Vaniscotte, E. (1989). *Yevropeiska osvita*. [European education]. Paris.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЩЕРБИНА Світлана Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов Центральноукраїнського національного технічного університету.

Наукові інтереси: теорія та методика навчання іноземним мовам.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

SHCHERBYNA Svitlana Volodymyrivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Foreign Languages of Centralukrainian National Technical University.

Circle of scientific interests: theory and methodology of teaching foreign languages.

Стаття надійшла до редакції 12.08.2020 р.

УДК 795.07

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-174-179

БРЮХАНОВА Тетяна Сергіївна –

викладач кафедри фізичного виховання та спорту

Донбаської державної машинобудівної академії

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0783-3737>

e-mail: bryukhanova.tatjana@yandex.ru

ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕС ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

Постановка та обґрунтування проблеми. Одним зі стратегічних напрямів сучасної фізкультурної освіти є впровадження компетентнісного підходу. Саме орієнтація на досягнення певного освітнього результату, пошук нових форм і методів навчання в останні десятиліття визначає ключові тенденції сучасної професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту.

Не залишається осторонь фахова підготовка майбутніх спеціалістів. Поняття професійної компетентності разом із близькими йому категоріями фахової, методичної компетентності, а також деякими предметними компетенціями в останнє десятиліття міцно увійшло до наукового обігу теорії і практики фізичного виховання. Система освіти є однією з найбільш важливих структур, яка закладає основи здорового способу життя, тим самим, сприяючи збереженню психічного, фізичного і морального здоров'я підрастаючого покоління, відповідно, і нації в цілому.

Одним з інтегральних показників, що визначають культурний потенціал країни, є рівень здоров'я студентів, отже, сучасні стратегії освіти повинні бути спрямовані на зниження рівня захворюваності та здоров'язбереження всіх суб'єктів освітнього процесу.

Проблема зростання захворюваності за період навчання в даний час залишається однією з гострих і невирішених. Сучасне медичне супроводження навчального процесу не дає належного ефекту, отже, це не стільки медична, скільки психолого-педагогічна проблема.

У зв'язку з цим актуальним стає формування у майбутніх педагогів фізичної культури здоров'язберігаючої компетенції, спрямованої на вироблення особистісно-ціннісних і діяльнісно-практичних орієнтирів збереження і зміцнення здоров'я майбутніх випускників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальні категорії

компетентнісного підходу сформульовано в дослідженнях Н. Бібік, Т. Байбари, М. Головань, І. Зимньої, Л. Карпової, В. Краєвського, О. Локшиної, В. Лозової, А. Маркової, О. Овчарук, О. Онопрієнко, О. Пометун, О. Савченко, А. Хуторського та багатьох інших науковців, якими диференційовано поняття «компетентність» та «компетенція», визначено базові і ключові компетентності, що сповна відображають різноманітні сфери буття людини, сприяють досягненню успіхів у житті, професійному становленню, підвищують ефективність функціонування суспільних інститутів тощо.

Базові категорії компетентнісного підходу отримали нормативноправове підґрунтя в державних освітніх стандартах і закріплені в новому Законі України про вищу освіту, вони прописані в документах Міжнародної комісії Ради Європи, програми «DeSeCo» тощо. Послугуючись названими державними документами та науковими розвідками сучасних учених-педагогів (Н. Бібік, Н. Кузьміна, О. Овчарук, О. Савченко та ін.), базові поняття компетентнісного підходу розглядаємо таким чином:

– компетенція – об'єктивна категорія, суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок, ставлень тощо, в певній сфері діяльності людини, як абстрактного носія;

– компетентність – інтегрована характеристика якості особистості, сформована через знання, вміння й навички, ставлення, поведінкові реакції та здатність самостійно виконувати завдання в конкретній діяльній сфері;

– професійна компетентність учителя – особистісна властивість педагога, що дозволяє йому продуктивно розв'язувати навчально-виховні завдання; єдність теоретичної і практичної готовності вчителя до здійснення педагогічної діяльності.

Особистість учителя і його професійна підготовка завжди займала і продовжує займати одне із центральних місць у системі педагогічної освіти. Не випадково важливим

науковим напрямком в галузі освіти є подальша розробка проблеми професійної підготовки вчителя.

Соціально-оздоровча функція освіти актуалізує проблему формування здоров'язберігаючої компетентності педагога. Провідне місце у цьому напрямку належить учителю фізичної культури, від компетентності якого багато в чому залежить здоров'я і працездатність нації загалом.

Мета статті – професійна підготовка майбутнього педагога фізичної культури. Педагогічні умови формування здоров'язберігаючої компетенції у майбутніх педагогів фізичної культури. Теоретично обґрунтувати проблему формування здоров'язберігаючої компетентності майбутнього спеціаліста фізичної культури і спорту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування нової моделі фізичного виховання вимагає формування здоров'язберігаючої компетентності майбутнього вчителя фізичної культури. Досліджуючи цю проблему, виникла потреба її теоретичного обґрунтування. Основним напрямком теоретико-методологічного обґрунтування вказаної проблеми є визначення дефініцій цього процесу. Очевидним є те, що формування здоров'язберігаючої компетентності майбутнього спеціаліста фізичної культури значною мірою залежатиме від загальнотеоретичних поглядів на суть і складові понять «компетентність», «компетенції» і «здоров'язберігаюча компетентність».

Компетентність випускника ВНЗ визначається багатьма чинниками, оскільки власне компетентності, на думку багатьох міжнародних експертів, є тими індикаторами, що дозволяють визначити готовність майбутнього спеціаліста до життя, подальшого особистого розвитку й активної участі в житті суспільства.

Універсальні компетентності широкого спектру використання, які називають ключовими, охоплюють основи сучасного наукового знання, принципи і закономірності безлічі предметів і явищ дійсності. Ці компетентності багатofункціональні, надпредметні й міждисциплінарні, оскільки включають пізнавальні, операційно-технологічні, емоційно-вольові і мотиваційні компоненти.

Автори стратегії модернізації змісту загальної освіти, ґрунтуючись на зарубіжному досвіді, наводять базові

компетентності у сферах: самостійної пізнавальної, цивільно-суспільної, соціально-трудової, культурно-дозвілдової діяльності, у побутовій сфері (включаючи аспекти власного здоров'я, родинного буття та ін.).

Таким чином, до базових компетентностей належить комплекс універсальних знань, що відрізняються широким рівнем узагальнення, включають загальнонаукові і загальнопрофесійні категорії, поняття, закони, принципи і закономірності функціонування науки, техніки і суспільства.

За результатами діяльності робочої групи з питань запровадження компетентнісного підходу, створеної в рамках проєкту ПРООН «Освітня політика та освіта «рівний – рівному», запропоновано такий перелік ключових компетентностей: уміння вчитись (навчальна), громадянська, загальнокультурна, компетентність з інформаційних та комунікаційних технологій, соціальна, підприємницька, здоров'язберігаюча.

Ідеї збереження найбільшої цінності, якою є здоров'я і життя людини, певною мірою привертали увагу суспільства на різних етапах його розвитку. Сучасні дослідження феномена «здоров'я людини» виявили обмеженість суто медичного підходу, що визначає здоров'я як відсутність хвороби. Більш того, комплекс суто медичних питань складає лише малу частину феномена здоров'я. Так, узагальнені підсумки досліджень залежності здоров'я людини від різних чинників переконують, що стан системи охорони здоров'я зумовлює в середньому лише близько 10% всього комплексу впливів. Решта 90% припадає на екологію (близько 20%), спадковість (близько 20%) і найбільше – на умови і спосіб життя (близько 50%). Тобто, суто медичний аспект не є головним серед різноманітності впливів на здоров'я людини, а відтак медичне визначення здоров'я як відсутність хвороби не відповідає життєвим реаліям.

Сучасні наукові дані свідчать, що здоров'я людини є складним феноменом, який можна розглядати як філософську, соціальну, економічну, біологічну, медичну категорії; як об'єкт споживання, внесення капіталу; як індивідуальну і суспільну цінність; динамічне явище системного характеру, що постійно взаємодіє з довкіллям, яке, у свою чергу, постійно змінюється. Аналіз наукових джерел засвідчив, що у науковій літературі пропонується понад 200 дефініцій поняття

«здоров'я людини». Загальноприйняте в міжнародному вживанні наступне визначення здоров'я, викладене в преамбулі Статуту ВООЗ (1948): «Здоров'я це стан повного фізичного, духовного й соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб або фізичних вад». Однак будь-яке визначення здоров'я, включаючи й це, не може претендувати на абсолютну точність, воно змінюється, розвивається, удосконалюється відповідно до прогресу суспільства, науки й культури.

Аналізуючи сучасні джерела в психолого-педагогічній галузі знань, нами не виявлено загальноприйнятого терміну «компетентність». Це обумовлено тим, що фахівці пов'язують його з різними аспектами життєдіяльності людини. Відокремлюються ключові, життєві, освітні, професійні та інші компетентності людини.

Більшість авторів пов'язують поняття «компетентність» з професійною діяльністю людини. Компетентність розглядається як сукупність знань, умінь, навичок, способів і засобів досягнення цілей, а також уміння актуалізувати опановані знання й вміння в потрібний момент і використати їх у процесі реалізації професійних функцій [2].

За визначенням багатьох міжнародних експертів, поняття ключових або життєвих компетентностей належать до сфери узагальнених понять, яка містить комплекс різних компонентів – знань, умінь, навичок, взаємовідносин, цінностей та інших чинників, що становлять особистісні й суспільні аспекти життя і діяльності людини та від яких залежить особистий і суспільний прогрес. Якщо сфера життя, в якій людина відчуває себе компетентною (тобто здатною ефективно функціонувати), є вузькою, наприклад, у рамках певної наукової дисципліни, то можна говорити про предметну чи галузеву компетентність.

Відомі російські педагоги В. Краєвський, А. Хуторський визначають освітні компетенції як складні узагальнені способи діяльності, що їх опановує учень під час навчання. На їхню думку, компетентність є результатом набуття компетенцій.

Міжнародний експерт, професор О. Крісан, узагальнюючи досвід різних країн, зазначає, що спостерігається тенденція до розроблення системи компетентностей на різних рівнях змісту. Таку систему можуть складати компетентності «надпредметні» (міжпредметні), загальнопредметні (їх набуває учень упродовж вивчення тих чи інших предметів), спеціально-предметні (їх

набуває учень при вивченні конкретного предмета) [4].

В Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту зазначається, що зміст і обсяг занять фізичними вправами повинні визначатися на підставі науково обґрунтованих норм для окремих груп населення, наявних мотивів і цінностей, з урахуванням характеру рухової активності людини у професійній діяльності, навчанні і побуті. Першочергового значення набуває формування у громадян переконання в необхідності регулярного використання різноманітних форм фізичного виховання та масового спорту.

Формування здоров'язберігаючої компетентності майбутнього фахівця фізичної культури відображено в кваліфікаційній характеристиці випускника, де зазначені типові завдання з усіх видів професійної діяльності педагога. Опанувавши матеріал циклу медико-біологічних дисциплін, спеціаліст повинен, зокрема: розуміти закономірності взаємодії організму з навколишнім середовищем; науково вірно оцінювати вплив фізичних вправ на організм людини; визначати рівень фізичного розвитку та оцінювати стан соматичного здоров'я; раціонально дозувати фізичне навантаження; проводити кваліфіковану консультацію серед населення з питань вибору найбільш корисних для кожної людини рухових режимів і форм занять фізичними вправами та ін.

Проблеми сучасної освіти актуалізують необхідність впровадження в практику навчання і виховання підростаючого покоління здоров'язберігаючих технологій. Дослідження вчених різних областей знань показують, що традиційна організація освітнього процесу створює постійні стресові перевантаження, які призводять до збоїв в саморегуляції фізіологічних функцій і сприяють розвитку хронічних хвороб.

Вищесказане дозволяє констатувати здоров'язатратний характер існуючої системи сучасної освіти взагалі та занять фізичної культури зокрема. Аналізуючи соціальні фактори, які чинять негативний вплив на здоров'я, виділяють: гігієнічні, фізіологічні, методичні, валеологічні та психологічні.

Побудова навчального процесу на основі зміни даного впливу дозволяє виділити в якості домінуючого критерію здоров'язберігаючої обґрунтованості заняття дотримання принципу природовідповідності, який розуміється як відповідність освітнього процесу базовим потребам і

психофізіологічним можливостям індивідуума, кажучи інакше, передбачає, перш за все, застосування освітніх технологій особистісно орієнтованого характеру.

Аналіз технологічних підходів, пропонує сучасною педагогічною практикою, можна виділити сутнісні риси їх особистісної орієнтованості. Вони припускають створення в ході освітнього процесу ситуацій, що стимулюють активність студентів, формування внутрішньої навчальної мотивації, усвідомлення цінності здоров'я і необхідності його заощадження. Говорячи конкретно, освітній процес з фізичної культури передбачає використання технологій орієнтованих на вільний вибір, творчість і самореалізацію.

У курсі «Інноваційна діяльність спеціаліста з фізичної культури і спорту» для студентів по спеціальності фізична культура і спорт реалізується програма яка включає підготовку та проведення інноваційного уроку на педагогічній практиці.

Зіставлення понять «компетентність», «здоров'я», «здоров'язбереження» дозволяють нам дати визначення поняття «здоров'язберігаюча компетентність», під якою слід розуміти інтегральну якість особистості, яка проявляється в загальній здатності та готовності до здоров'язберігаючої діяльності, що ґрунтується на інтеграції знань, умінь, навичок, ціннісних ставлень особистості, спрямованих на збереження фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я – свого та оточення. Вона охоплює низку життєвих навичок (компетентностей), що сприяють здоровому способу життя.

Життєві навички, що сприяють фізичному здоров'ю: навички раціонального харчування (дотримання режиму харчування; вміння складати харчовий раціон, враховуючи реальні можливості та користь для здоров'я; вміння визначати й зберігати високу якість харчових продуктів); навички рухової активності (виконання ранкової зарядки; регулярні заняття фізичною культурою, спортом, руховими іграми, фізичною працею); санітарно-гігієнічні навички (навички особистої гігієни; вміння виконувати гігієнічні процедури: догляд за шкірою, зубами, волоссям тощо); режим праці та відпочинку (вміння чергувати розумову та фізичну активності; вміння знаходити час для регулярного харчування й повноцінного відпочинку).

Життєві навички, що сприяють соціальному здоров'ю: навички ефективного

спілкування (вміння слухати; вміння чітко висловлювати свої думки; вміння відкрито виражати свої почуття, без тривоги та звинувачень; володіння невербальною мовою (жести, міміка, інтонація тощо); адекватна реакція на критику; вміння просити про послугу або допомогу); навички співчуття (уміння розуміти почуття, потреби і проблеми інших людей; вміння висловити це розуміння; уміння зважати на почуття інших людей; вміння допомагати та підтримувати); навички розв'язування конфліктів (уміння розрізняти конфлікти поглядів і конфлікти інтересів; вміння розв'язувати конфлікти поглядів на основі толерантності; вміння розв'язувати конфлікти інтересів за допомогою конструктивних переговорів); навички поведінки в умовах тиску, погроз, дискримінації (навички впевненої (адекватної) поведінки, зокрема й застережливих дій щодо ВІЛ-СНІДу; вміння розрізняти прояви дискримінації, зокрема щодо людей з особливими потребами, ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД; вміння відстоювати свою позицію та відмовлятися від небажаних пропозицій, зокрема й пов'язаних із залученням до куріння, вживання алкоголю, наркотичних речовин; вміння уникати небезпечних ситуацій і діяти при загрозі насилля); навички спільної діяльності та співробітництва (вміння бути «членом команди»; вміння визнавати внесок інших у спільну роботу; вміння адекватно оцінювати свої здібності та свій внесок у спільну діяльність).

Життєві навички, що сприяють духовному та психічному здоров'ю: самоусвідомлення та самооцінка (вміння усвідомлювати власну унікальність; позитивне ставлення до себе, інших людей, до життєвих перспектив; адекватна самооцінка: вміння реально оцінювати свої здібності й можливості, а також адекватно сприймати оцінки інших людей); аналіз проблем і прийняття рішень (вміння визначати суть проблеми та причини її виникнення; здатність сформулювати декілька варіантів розв'язання проблеми; вміння передбачати наслідки кожного з варіантів для себе та інших людей; вміння оцінювати реальність кожного варіанта, враховуючи власні можливості та життєві обставини; здатність вибирати оптимальні рішення); визначення життєвих цілей та програм (вміння визначати життєві цілі, керуючись своїми потребами, нахилами, здібностями; вміння планувати свою діяльність, враховуючи аналіз можливостей і

обставин; вміння визначати пріоритети й раціонально використовувати час); навички самоконтролю (вміння правильно виражати свої почуття; вміння контролювати прояви гніву; вміння долати тривогу; уміння переживати невдачі; вміння раціонально планувати час); мотивація успіху та тренування волі (віра в те, що ти є господарем свого життя; установка на успіх; вміння зосереджуватися на досягненні мети; розвиток наполегливості та працьовитості).

Данне заняття може містити інноваційну схему побудови або оцінки, використання інтерактивних видів навчання, з обов'язковим обґрунтуванням здоров'язберігаючого потенціалу.

У проектуванні завдання використовуються компоненти, які базуються на факторах підтримуючих психічне здоров'я:

- позитивний настрій і оптимізм;
- різноманітність вражень, оптимальне поєднання роботи і відпочинку, широкий спектр прийомів навчання;
- музичний супровід;
- ігрові практики, включаючи спортивні ігри;
- вільна творчість;
- загальнокультурний розвиток, спілкування, взаємодія;
- самоорганізація, самоконтроль і саморегуляція
- побудова індивідуальної траєкторії успіху;
- моральна підтримка здорового способу життя.

Можна прогнозувати, що реалізація курсу «Інноваційна діяльність спеціаліста з фізичної культури і спорту» може мати своїм наслідком:

1. Формування об'єктивного світогляду у студентів, заснованого на природничих законах.

2. Формування особистості, що володіє навичками саморозвитку, має творчу активність, націлену на позитивні відносини з природно-екологічним і соціальним середовищем.

3. Підвищення імунних сил організму, психологічної стійкості, зміцнення здоров'я за рахунок оптимального, збалансованого розвитку фізичної, психоемоційної, інтелектуальної та духовної сфер.

4. Підвищення ефективності освітнього процесу, його результативності за рахунок комплексного використання інтелектуальних і психофізіологічних можливостей організму.

Вивчення досвіду роботи педагогічних ВНЗ дозволив виявити невідповідність між

сучасними вимогами суспільства до здоров'язберігаючої компетентності спеціаліста і недостатньою:

– науково-теоретичною розробленістю проблеми формування здоров'язберігаючої компетентності;

– розробленістю програмно-методичного забезпечення її формування в процесі навчання у ВНЗ;

– розробленістю змістового і методико-технологічного аспекту формування здоров'язберігаючої компетентності педагога.

Аналіз педагогічних досліджень і практичного досвіду свідчать про зростаючий інтерес до питань, пов'язаних із здоров'язберігаючою компетентністю вчителя фізичної культури. Однак проблема її формування залишається невирішеною. Основними причинами цього є:

– відсутність загально визнаного розуміння здоров'язберігаючої компетентності вчителя фізичної культури як комплексного феномена, який має великий потенціал для покращення рівня здоров'я підростаючого покоління;

– недостатня розробленість теоретико-педагогічних основ формування здоров'язберігаючої компетентності педагога, що характеризують її суть і можливості вдосконалення.

Переорієнтація змісту фізичного виховання учнівської молоді на оздоровчу спрямованість вимагає вдосконалення змісту біологічної компоненти професійної підготовки спеціаліста фізичної культури. Контент-аналіз змісту навчальних програм з фізіології людини і фізіологічних основ фізичного виховання показав, що проблемі оздоровлення людини присвячено менше одного відсотка навчального матеріалу. Це питання, які розкривають значення рухової активності людини і фізіологічні основи організації занять дітей і підлітків фізичною культурою. У змісті цих програм не передбачено вивчення проблеми керування здоров'ям людини, що передбачає аналіз стану керованого об'єкта, прийняття управлінських рішень, їх реалізацію й оцінку ефективності [1].

Переорієнтацію змісту біологічної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури з природничо-наукового спрямування на гуманістичний, людиноцентричний вимагають сучасні уявлення про здоров'я, які базуються на провідних теоретичних положеннях про єдність організму з навколишнім

середовищем, вчення про адаптацію, теорії гомеостазу, теорії функціональних систем і даних біологічної кібернетики про системи керування в біологічних об'єктах.

Фахівець фізичної культури повинен володіти методиками визначення та оцінки кількісних показників здоров'я індивіда та вміти використовувати найбільш інформативні з них у практичній діяльності. Для цього, на нашу думку, не потрібно в навчальні плани включати нові дисципліни або спеціальні курси. Необхідно внести відповідні корективи в навчальні програми з біологічних дисциплін для студентів спеціальності фізична культура і спорт ВНЗ. Особливої уваги в цьому контексті надається фізіології, оскільки вивчення функцій систем організму може доповнюватися методами дослідження їх функціонального стану за допомогою різноманітних біологічних проб.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Під компетентністю людини педагоги розуміють спеціально структуровані знання, вміння, навички і ставлення, що їх набувають у процесі навчання. Вони дозволяють людині ідентифікувати і розв'язувати незалежно від контексту проблеми, характерні для певної сфери діяльності.

Суть поняття «здоров'язберігаюча компетентність» учителя фізичної культури досліджена недостатньо, а тому вимагає подальших наукових пошуків.

Необхідно ліквідувати суперечність між сучасною вимогою суспільства до здоров'язберігаючої компетентності вчителя фізичної культури і недостатньою теоретико-методологічною і методико-технологічною розробленістю проблеми її формування. Подальше наше дослідження передбачає визначити суть, структуру і зміст здоров'язберігаючої компетентності майбутнього вчителя фізичної культури, обґрунтувати організаційно-педагогічні умови та розробити методико-технологічний аспект її формування в процесі біологічної підготовки.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Апанасенко Г. Л. Проблемы управления здоровьем человека // Наука в олимпийском спорте. 1999. Спец. выпуск. С. 56–60.
2. Белкин А. С. Компетентность. Профессионализм. Мастерство. Челябинск: Юж.-Урал. книж. изд-во, 2004. 176 с.
3. Воронін Д. С. Здоров'язберігаюча

компетентність студента в соціально-педагогічному аспекті // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2006. № 2. С. 25–28.

4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О. В. Овчарук. К.: К.І.С., 2004. 112 с.

5. Національна доктрина розвитку освіти // Педагогіка і психологія професійної освіти. 2002. № 2. Та перспективи подальших трозвідок напрямку. С. 9–22.

REFERENCES

1. Apanasenko G. L. (1999). *Problemy upravlinnya okhoronoyu zdorov'ya lyudyny // Nauka v olimpiys'komu rytmi.* [Problems of human health management // Science in the Olympic snart].
2. Belkin, A. S. (2004). *Kompetentnist' Profesionalizm. Navychka.* [Competence. Professionalism. Skill]. Chelyabinsk.
3. Voronin, D. Is. (2006). *Zdorov'yazberihayucha kompetentnist' studenta v sotsial'no-pedahohichnomu aspekt.* [Health-preserving competence of the student in the socio-pedagogical aspect].
4. *Kompetentnisnyy pidkhdid u suchasniy osviti: svitovyy dosvid ta ukrayins'ki perspektyvy: Biblioteka osvith'noyi polityky.* (2004). [Competence approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives: Library of educational policy].
5. *Natsional'na doktryna rozvytku osvity.* (2002). [National education development doctrine // Pedagogy and psychology of professional education].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

БРЮХАНОВА Тетяна Сергіївна – викладач кафедри фізичного виховання та спорту Донбаської державної машинобудівної академії.

Наукові інтереси: формування здоров'язберігаючої компетентності майбутнього вчителя фізичної культури.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

BRYUKHANOVA Tatyana Sergiyvna – Teacher of the Department of Physical Education and Sports of the Donbass State Machine-Building Academy.

Circle of scientific interests: formation of health-preserving competence of the future teacher of physical culture.

Стаття надійшла до редакції 01.09.2020 р.

УДК 37.01-04

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-180-184

КІРЮХА Катерина Ігорівна –

аспірант кафедри педагогіки та методики професійної освіти

Криворізького державного педагогічного університету

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7598-6287>

e-mail: katekrog@i.ua

ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ ІДЕЙ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В ПЕРІОД НОВОГО ЧАСУ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Побудова свідомого громадянського суспільства – пріоритетна мета розвитку всіх держав світу. Україна не є виключенням. Протягом історії українські землі опинялися в складі іноземних держав, виносили тягою військових часів та релігійно-культурного гноблення. Активні державотворчі процеси кінця XVIII–XIX стст., стали основою для формування громадянського суспільства на засадах демократії, поваги до національних цінностей та норм моралі. Виховання громадянина з активною життєвою позицією стає потребою, в реалізації якої відіграє значущу роль освіта. Проте, остаточно говорити про створення власної незалежної держави український народ може лише після 1991 року. Та сьогодні можемо стверджувати про все ще незначний рівень правової обізнаності молоді, низьку соціальну та політичну активність, недостатню готовність учасників освітнього процесу брати на себе відповідальність за власні вчинки та бездіяльність.

Актуальність теми дослідження зумовлена потребою висвітлення серед молоді еволюції понять «громадянство» та «громадянська відповідальність» в історичному та правовому полі, визначенні їх концептуального змісту в історії світових держав та українського народу. Формування громадянської відповідальності в освітньому просторі України сьогодні розглядається як одна з наскрізних змістовних ліній, реалізувати яку без історичної ретроспективи є недоцільним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджуючи еволюцію розвитку понять «громадянство» та «громадянська відповідальність» слід звернути увагу на твори Аристотеля, Платона, Протагора, Сократа, Солона, Демосфена, Тертуліана. Певну відповідальність особи перед суспільством передбачали закони Хамурапі, статті «Золотої булли» та «Руської правди»

Ярослава Мудрого, інші збірники Стародавнього світу та Середньовіччя. Актуальним дане питання було й для священних релігійних книг, вчень Лао Дзи, Конфуція, Сіддхартхи Гаутами. З посиленням впливу католицької церкви в Європі для пояснення законів життя та з метою примирення з власною долею поширюються ідеї Аврелія Августина, Іоанна Солберійського, Томи Аквінського, Марсілія Падуанського тощо. Твори вищезазначених мислителів стали підґрунтям для вивчення проблеми формування «громадянської відповідальності» вченими радянського періоду та часів незалежності України.

Метою статті є здійснити аналіз становлення та змістовну складову понять «громадянство» та «громадянська відповідальність» у період Нового часу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз наукових досліджень є показником зростаючого інтересу теоретиків і практиків до технологій формування громадянської відповідальності старшокласників. Але науковці в освітній галузі сьогодні обирають форми і методи роботи для обґрунтування і впровадження власних теорій, звертаючись до демократичних засад держав Європи та світу, намагаючись врахувати традиції та звичаї власного народу. Отже, вважаємо за доцільне дослідити формування поняття «громадянство» та «громадянська відповідальність» і в розрізі історії Нового часу.

Формування таких понять як громадянство, громадянськість, громадянська відповідальність відбувалось у Стародавньому світі паралельно зі створенням перших держав, а тому рабовласницькі відносини сприймаються як норма життя, закон. За часів Середньовіччя панував християнський світогляд суспільно-етичним догматом якого був договір людини з Богом. Науковці, філософи Нового часу починають формувати концепцію рівності всіх членів суспільства та теорію суспільного

договору за яким суверенітет народу є основною ознакою громадянського суспільства. Важливу роль у зміні світогляду відіграли Великі географічні відкриття, Велика французька буржуазна революція, становлення парламентаризму, тощо.

Засновником теорії суспільного (політичного) договору за часів Просвітництва став Ж.-Ж. Руссо, який показував взаємозв'язок та взаємозалежність громадян та керівництва державою, наголошував на самообмеженні людини і її здатності підкорятися обраному уряду/судді, що має правити справедливо та суворо. Мислитель вірив у те, що можливо проводити реформи в державі, що здатні задовольнити населення, а не керівництво [1, с. 558]. Філософ наголошував на провідній ролі освіти у формуванні активного свідомого громадянина, який перетворює демократичні засади на догмати власного існування. Праця «Еміль, або Про виховання», написана Ж.-Ж. Руссо 1762 р. стала втіленням поглядів філософа зі створення гармонічної і цілеспрямованої особистості, в якій високо розвинуті якості людини-громадянина, патріота своєї країни. Саме в першому розділі твору мислитель акцентує увагу на громадянській відповідальності: «...щоб бути чим-небудь, щоб бути самим собою і завжди єдиним, потрібно діяти, як говориться, потрібно бути завжди готовим на рішення, що потрібно прийняти, потрібно приймати сміливо і впливати на нього постійно» [2].

Теорія суспільного договору викликала активну полеміку серед мислителів. І, навіть, її творці та ідеологи продовжували розвивати власні теорії, сперечаючись зі своїми попередниками. Г. Гроцій, Т. Гоббс, С. Пуфендорф, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо та І. Кант належать до числа найбільш відомих теоретиків суспільного договору і зробили неоціненний вклад в розуміння значущості громадянської відповідальності на державотворчі процеси.

Майже двадцять років (1751–1772) французькі філософи, науковці, інженери, вчені працювали над створенням «Енциклопедії або Тлумачного словника науки, мистецтва й ремесел» головними редакторами якої стали Д. Дідро та Ж. Д'Аламбер. Не зважаючи на тиск і критику з боку влади та церкви, автори-упорядники спробували показати світ крізь призму раціонального світогляду та його принципи, намагалися надати наукове пояснення явищам та процесам, підносили

значення освіти та науки, як рушійної сили побудови демократичного суспільства.

Отже, можемо говорити про невтомні спроби просвітників популяризувати освітньо-виховні акції, що мають у майбутньому сприяти формуванню відповідального громадянина з активною життєвою позицією. Саме освіта та моральність, на думку мислителів, здолає найганебніший бич людства – феодалізм. А людина повинна брати приклад та відповідально ставитися до природи, адже саме її закони довели свою розумність та дієвість [3, с. 228–230].

На вихованні високої моральності в громадян наголошують всі представники Просвітництва. Бо саме моральність повинна стати запорукою відповідального ставлення до обов'язків, що будуть покладені на людину внаслідок виконання нею відповідної соціальної ролі. А збільшення кількості високоморальних громадян прямо пропорційне обсягові громадянських обов'язків. Недарма саме представнику Просвітництва – Ш. – Л. Монтеск'є – сягнула ідея розподілу влади в державі на три гілки: законодавчу, виконавчу й судову. Це значить, що брати участь у прийнятті законів та контролі щодо їх дотримання мають не лише обрані за народженням, а також ті, хто здобув авторитет завдяки активній громадянській позиції та високому рівню громадянської відповідальності.

Найбільш традиційним є погляд, згідно з яким громадянське суспільство з'являється з виникненням приватної власності й держави, а саме поняття «громадянське суспільство» застосовується для характеристики певного стану суспільства й отожднюється з державою особливого типу, в якій юридично забезпечено й політично захищено основні права та свободи особи, через що її можна вважати цивілізованою. А.-Дж. Тойнбі є одним з тих науковців, який пропонує цивілізаційну концепцію історії.

Вважається, що Т. Гоббс був першим, хто розрізняє поняття «громадянське суспільство» та «державу». Опрацювавши значну кількість філософських категорій Т. Гоббс визначає пріоритетним соціальні питання, визначення ролі людини в суспільстві та державі, подає власне розуміння дефініцій. Власну теорію суспільства і держави Т. Гоббс намагався спробувати аргументувати в творах «Про громадянина» та «Левіафан, або Матерія, форма і влада держави церковного і цивільного». Філософ та політичний теоретик

Т. Гоббс простежує еволюцію від первісного суспільства з його всезагальною ворожнечою та страхами до культурного впорядкованого етапу існування людської спільноти. Він вважає, що саме державна влада дисциплінує і дає поштовх для подальшого розвитку членам суспільства. Мир і спокій, благополуччя населення, порядок, який встановлюється державою організовують звичайну людину, роблять її відповідальною, перетворюють на громадянина. Мислитель стверджує, що природним станом людини є бажання суперечити, боротися проти держави. Саме тому закон як прояв державної влади зобов'язаний здолати природній потяг людини і забезпечити мир у суспільстві.

Ідеї Т. Гоббса про громадянське суспільство та державу протягом тривалого часу викликали дискусію серед інтелектуалів, стали підґрунтям для написання наукових праць мислителів XVII–XIX стст.

На противагу Т. Гоббсу Дж. Локк у своїх працях намагається обґрунтувати теорію відокремлення громадянського суспільства, вважаючи, що перше з'явилося значно раніше другого. Філософ виклав теорію свободи людини і рівності в суспільстві у формулі: «життя – свобода – власність» [5, с. 11].

Філософам Нового часу притаманний погляд на державу як на систему упорядкування життя суспільства, кожен громадянин якого має відповідально ставитися до своїх громадянських обов'язків та підкорятися владі. У випадку зловживання владою, порушення законів представниками керівних органів держави народ має право повстати та звільнитися від влади.

Французький матеріалізм дійсно посідає особливе місце в філософії Просвітництва. В його основі – ідеї верховенства людського розуму та людської свободи. Одним з наріжних каменів стає здатність реалізовуватися за для прогресу моральності й самоствердження людини.

Ще один з представників французького матеріалізму Ж. де Ламетрі розглядає людину крізь призму «природного закону» – природного вміння людини, як соціальної істоти, розрізняти добро і зло. Саме цей «природний закон» сприяє формуванню громадянської відповідальності.

Важливою віхою у формуванні дефініцій «громадянство» та «громадянська відповідальність» відіграла творчість І. Канта. Свою концепцію він виклав у працях «Критика чистого розуму», «Критика

практичного розуму», «Ідея загальної історії у всесвітньо-громадянському плані», «Антропологія» та інших. Філософ вірив у прогрес людства, як у скеровану розумом еволюцію. Вважав, що відповідальність визначає моральний закон, а вчинками керує «внутрішній суддя» – совість [6]. Лише за умови високого рівня суспільної свідомості можна говорити про громадянське суспільство, що є проміжною ланкою між тваринним станом та втіленням ідеї світового громадянства. Проте стати повноцінними громадянами, досягти категоричного імперативу протягом одного покоління за І. Кантом не можливо: лише віра в Бога, добросесність та добродійність допоможе людству досягти високої мети [7, с. 40–44].

Праці І. Канта вплинули на творчість видатних мислителів Нового часу, таких як Ю.Габермаса, Г. Гегеля, Е. Фромма, Ф. Шеллінга, А. Шопенгауера та інших.

Виходячи з позицій екзистенціалізму, Ж.-П. Сартр стверджує, що людина приречена бути вільною, відповідальною за весь світ та за всі вчинки, оскільки постійно формує себе, сама створює і керує ситуаціями, до яких потрапляє. В реальності ж, нескінченно втілюючи в життя власні проекти, така особистість не здатна реалізувати власні ідеали, а абсолютна відповідальність перетворюється на безвідповідальність, оскільки неможливо визначити сам суб'єкт відповідальності – прошарок суспільства, певна група людей чи конкретна особистість [8, с. 172]. Ми бачимо, що і в цьому випадку відповідальність виступає як засіб контролю.

Окремої уваги потребують дослідження українських учених у сфері громадянства та громадянського суспільства. Знаковими для української наукової думки були твори Г. Сковороди, представників Кирило-Мефодіївського товариства (М. Костомарова, В. Білозерського, М. Гулака), П. Юркевича, М. Драгоманова, І. Франка, Ю.Бачинського, М. Міхновського.

1846–1847 рр. на Наддніпрянщині діяло «Кирило-Мефодіївське товариство» до складу якого входили визначні митці свого часу: М. Костомаров, Т. Шевченко, М. Гулак тощо. І хоча в програмних документах організації зафіксовано переважно політичні погляди її членів, та в особистих листах, творах фігурує питання громадянської відповідальності, морально-етичного виховання. Проте, ці питання підіймалися виключно прогресивною педагогічною елітою та виключно у вузькому, надійному

колі слухачів. Перебування Наддніпрянщини у складі Російської імперії гарантувало переслідування та жорстокі покарання для пропагандистів національної ідеї та реформаційних змін в освітньому процесі [9, с. 54].

До прибічників того, що громадянське виховання є складовою загально виховного процесу слід віднести К. Ушинського, В. Стоюніна, П. Каптерева. Відповідно до переконань дослідників, людина є частиною суспільства, складовою держави, а значить, школа працює плідно лише в тому випадку, якщо виховує молодь з активною громадянською позицією. Школа зобов'язана виховувати громадянина. При цьому громадянин не повинен знищувати людину, а людина – громадянина.

Українська філософія наріжним каменем ставить проблему справедливості, моральної автономії людини, повагу до державотворчих процесів та демократичних цінностей. Мислителі мріяли про створення високорозвиненої християнської держави, метою існування якої мала стати турбота про своїх громадян, забезпечення їх добробуту. М. Драгоманов пріоритетом у державі бачив особу «над громадою» (державою) з ідеями світової моралі та єдності [10].

Наприкінці XVIII – XIX ст. наукова думка на українських землях зазнала активізації в рамках національно-культурного відродження, боротьби української нації за особисту свободу та державну незалежність. Саме період Нового часу подарував українські історії філософів, науковців, митців, що ставили інтереси нації над особистими вподобаннями, здатні були витримати тортури та обмеження волі заради поширення ідей демократії. Перші україномовні друковані видання, освітницькі та політичні організації вселяли надію в українське суспільство на формування власної державності. Саме вони дали поштовх створенню багатопартійності на українських землях, першому досвіду парламентської роботи, ідеям Української революції.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Взаємовідносини між різними прошарками, регулювання механізмів управління державою задля задоволення потреб суспільства стає основною метою і змістом існування людини Нового часу. Особистість зобов'язана (на думку значної кількості мислителів) прислухатися, а не поклатися на Бога. Людина – це особистість, а значить вона –

особлива ланка в житті держави, яка має внести свій неоціненний вклад в розвиток науки, мистецтва, освіти, формування громадянських цінностей. Особистість же, розвиваючись, усвідомлює себе громадянином, частиною держави, важливим гвинтиком у механізмі взаємодії соціуму. Людина починає усвідомлювати свою значущість у світі, що саме вона здатна досягти певних зрушень заради власного добробуту, власної родини і держави. Не слід забувати також, що саме в Нову добу відбувається формування більшості європейських держав й поширення представницьких органів влади – парламенту. Ці процеси збігаються в часі з національно-культурним відродженням та державотворчими процесами на українських землях. Відповідно можемо відзначити ідентифікацію себе людиною, не лише як особистості, а як громадянина, що не просто може, а повинен втручатися у громадські й політичні процеси. З огляду на вищесказане, слід акцентувати увагу на необхідності подальшого дослідження еволюції понять «громадянство» та «громадянська відповідальність». Вбачаємо за необхідне формування громадянської відповідальності у старшокласників, реалізації наскрізної змістовної лінії «громадянська відповідальність» в освітньому процесі як необхідної умови становлення демократичної нації.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Руссо, Жан-Жак // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. 742 с.
2. Руссо, Жан-Жак Єміль, или о воспитании [Електронний ресурс]. URL: <https://mybook.ru/author/zhan-zhak-russo/emil-ili-o-vospitanii/read/>
3. Философия. Учебник для вузов/ Под ред. проф. В. Н. Лавриненко, В. П. Ратникова. Москва: 2007. 282 с.
4. Пустова Т. О. Томас Гоббс про ключові чинники становлення громадянського суспільства // Філософські проблеми гуманітарних наук: зб. наук. пр. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-text-11542.html>
5. Лобанова А. Громадянське суспільство: пошук наукової парадигми. / Громадянське суспільство та проблеми становлення особистості: Збірник наукових праць / Відп. ред. А.С. Лобанова. Вип. 3. Криий Ріг. –Забже: Видавничий дім, 2008. С. 9–25.
6. Кант І. Критика чистого розуму / Пер. з нім. та приміт. І. Бурковського. Київ: Юніверс, 2000. 504 с.

7. Кант І. Критика практического разума. Москва: Эксмо, 2015 [Електронний ресурс]. URL: <http://iakovlev.org/zip/kant2.pdf>

8. Сартр Ж.-П. Слова. М.: Политическая литература, 1966. 176 с. [Електронний ресурс]. URL: https://platon.net/load/knigi_po_filosofii/ehkzistencia_lnaja_filosofija/sartr_zh_p_slova/35-1-0-4738

9. Кучинська, І. Прогресивні представники національної еліти про формування громадянської особистості (II пол. XIX ст.) / І. Кучинська // Українська література у загальноосвітній школі 2007. № 8. С. 53–54.

10. Драгоманов М. Нові українські пісні про громадянські справи 1764 – 1880 [Електронний ресурс]. URL: https://archive.org/stream/libgen_00699918#page/n5/mode/2up

REFERENCES

1. Shinkaruk, V. G. (2002). *Russo, Zhan-Zhak. Fi'losofs'kij encziklopedichnij slovník*. [Rousseau, Jean-Jacques. Philosophical encyclopedic dictionary]. Kiyiv.

2. Russo, Zhan-Zhak *Yemil', ili o vospitanii*. [Smil, or about education].

3. Lavrinenko, V. N., Ratnikova V. P. (2007) *Filosofiya. Uchebnik dlya vuzov*. [Philosophy. Textbook for universities]. Moskva.

4. Pustova, T. O. *Tomas Gobbs pro klyuchovi`chinniki stanovlennya gromadyans`kogo suspi`l'stva*. [Thomas Hobbes on the key factors in the formation of civil society].

5. Lobanova, A. (2008). *Gromadyans`ke suspi`l'stvo: poshuk naukovoyi paradigmi*. [Civil society: the search for a scientific paradigm].

6. Kant, G. (2000). *Kritika chistogo rozumu*. [Critique of pure reason]. Kiyiv:

7. Kant, I. (2015). *Kritika prakticheskogo razuma*. [Criticism of practical reason]. Moskva.

8. Sartr, Zh.-P. (1966). *Slova*. [The words]. Moskva.

9. Kuchins`ka, G. (2007). *Progresivni` predstavniki naczì onal`noyi eli`ti pro formuvannya gromadyans`koyi osobistosti` (II pol. XIX st.)*. [Progressive representatives of the national elite on the formation of civic personality (second half of the XIX century)].

10. Dragomanov, M. *Novi` ukrayins`ki` pi`sni` pro gromadyans`ki` spravi 1764–1880*. [New Ukrainian songs about civil affairs 1764–1880].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КІРІОХА Катерина Ігорівна – аспірант кафедри педагогіки та методики професійної освіти Криворізького державного педагогічного університету.

Наукові інтереси: формування громадянської відповідальності у старшокласників в умовах профільного навчання.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KIRIUKHA Kateryna Ihorivna – graduate student of the Department of Pedagogy and Methods of Vocational Education of Kryvyi Rih State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: the formation of civic responsibility in high school students in the context of specialized training.

Стаття надійшла до редакції 18.07.2020 р.

УДК 811.161.2'243:378.147

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-184-189

ЛІПАТОВА Марина Валентинівна –

викладач кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи Центральноукраїнського національного технічного університету
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-6410-1762>

e-mail: marinalipatova58@gmail.com

БАБИЧ Тетяна Валеріївна –

кандидат філологічних наук, доцент кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи Центральноукраїнського національного технічного університету
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-0174-623X>

e-mail: babichtetyana1211@gmail.com

ДЕЯКІ МЕТОДИЧНІ ПИТАННЯ НАВЧАННЯ ГРАМАТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності проблеми. Інтеграція України в міжнародний науково-освітній та культурно-інформаційний простір посилила зацікавленість до вивчення української мови [1, с. 1]. Навчання української мови як іноземної належить до

актуальних, практично необхідних і важливих питань. Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю пошуку шляхів оновлення і оптимізації процесу викладання української мови іноземним студентам. Основною метою вивчення української мови є формування

комунікативної компетентності для забезпечення комунікативних потреб студентів у різних сферах спілкування. Одним із найважливіших засобів, що забезпечує акт комунікації, є граматики. Здатність участі в комунікації базується на знанні системи мови, граматичного матеріалу, до складу якого входять знання загальних правил граматики. Проблема формування і розвитку граматичних навичок і вмінь є однією з найважливіших у процесі навчання української мови, потребує пошуку оптимальних і ефективних методів навчання граматики. Дослідження питання, що розглядається у статті, є актуальним, тому що сформованість граматичних навичок – одна з передумов формування вміння висловлювати свої думки в усній та письмовій формах, а також уміння розуміти викладені іншими людьми думки, що важливо для процесу комунікації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблему оволодіння граматичною стороною іншомовного спілкування широко досліджували зарубіжні та вітчизняні мовознавці. Особливості формування граматичної компетенції під час вивчення іноземної мови досліджували у своїх роботах М. Вятютнев, В. Костомаров, М. Найфельд, Є. Пасов. Велику роль у розвитку концепції навчання мови мали ідеї Л. Щерби, зокрема ідея розмежування граматики на активну та пасивну.

Ідеї комунікативної лінгвістики в методиці викладання мови отримали реальне втілення в процесі створення двох типів практичних функціональних грамастик – описово-функціональних (для викладачів) і комунікативно-функціональних (для студентів). Особливу популярність отримують комунікативний метод навчання, розроблений Є. Пасовим, різні модифікації інтенсивних методів (метод інтенсивного навчання й активізації резервних можливостей учнів Г. Китайгородської, інтенсивний метод навчання усного мовлення Л. Гегечкорі, емоційно-смісловий метод І. Шехтера.

Основні засади навчання граматики української мови як іноземної достатньо висвітлені в науково-методичній літературі. Теоретичні і практичні питання навчання іноземних студентів граматики української мови досліджували З. Мацюк, Л. Паламар, О. Антонів, С. Соколова, О. Тростинська, Е. Копилова та інші науковці.

Ключовим питанням викладання української мови як іноземної є пошук

ефективних методів, прийомів навчання, які б сприяли удосконаленню мовних і мовленнєвих знань та вмінь.

Мета статті – дослідити та висвітлити особливості формування у студентів-іноземців граматичних навичок під час вивчення української мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Граматика – один із найважливіших аспектів навчання іноземної мови. Її вивчення є необхідним для оволодіння всіма видами мовленнєвої діяльності: аудіюванням, говорінням, читанням і письмом. Без знань граматики неможливе повноцінне спілкування ні в усній, ні в письмовій формі. Під час вивчення граматики студенти опановують граматичний матеріал, необхідний для вираження думок в усній та письмовій формі і розуміння їх при читанні і на слух. Формула «граматика вчить говорити» відображає об'єктивну реальність. Студент має усвідомити просту істину: «щоб говорити на певну тему, він повинен оволодіти необхідними граматичними формами і конструкціями». Складна граматична система української мови, яка належить до флективних мов із розгалуженою приєднково-відмінковою системою, потребує від іноземців суттєвих зусиль для її опанування, що змушує викладачів фокусувати увагу на граматичному аспекті в процесі навчання української мови як іноземної [8, с. 108]. Відомий лінгвіст Л. В. Щерба писав, що «оволодіння граматичним аспектом мови, формування вмінь використовувати її граматичні ресурси, обирати відповідні граматичні структури, необхідні для вираження думки, й правильне оформлювання висловлювання – кінцева мета вивчення будь-якої мови». Формування граматичної компетенції студентів є важливою складовою процесу навчання української мови як іноземної.

Граматична компетенція – це складова частина мовної компетенції, що входить, своєю чергою, до структури іншомовної комунікативної компетенції. Граматичну компетенцію розглядають також як здатність розуміти й виражати значення, продукуючи й розпізнаючи коректно оформлені згідно з певними принципами фрази і речення (що є протилежним

заучуванню та відтворенню їх як стійких формул) [2, с. 112].

Як зазначає О. Вовк, граматична компетенція забезпечує системне знання лексичного, морфологічного, синтаксичного,

фонетичного та орфографічного аспектів мови для побудови осмислених і зв'язних висловлювань; володіння граматичними поняттями, а також засобами вираження граматичних категорій; навички і вміння адекватно використовувати граматичні явища у мовленнєвій діяльності в різноманітних ситуаціях спілкування для розв'язання мовленнєво-розумових проблемних завдань [6, с. 20].

У процесі формування й удосконалення іншомовної граматичної компетенції дуже важливим є етап формування мовленнєвих граматичних навичок, під якими розуміють автоматизовані компоненти мовленнєвої діяльності, психофізіологічну основу яких становлять динамічні стереотипи.

Отже, мовна граматична компетенція є частиною комунікативної, оскільки неможливо розглядати оволодіння граматичною стороною іноземної мови ізольовано від процесу комунікації.

Несформованість граматичних навичок та вмінь, у свою чергу, є перешкодою для формування комунікативної компетенції студентів. Тому ця проблема є однією з найбільш актуальних.

Основними компонентами граматичної компетенції є граматичні навички (репродуктивні та рецептивні), граматичні знання, граматична усвідомленість.

Вивчення граматики та правильне оформлення висловлювання, а також розпізнавання граматичних форм у мові та письмі відбувається завдяки формуванню граматичних навичок. Формування граматичних навичок студентів є актуальною проблемою, оскільки потребує комплексного підходу. За Є. І. Пассовим, граматичний навик є сукупністю автоматизованих дій, що забезпечують адекватне морфолого-синтаксичне оформлення одиниць мовлення. При формуванні граматичної компетенції необхідно приділяти увагу не лише формальній стороні граматичного навика, яка відповідає за правильне оформлення граматичної структури згідно з нормами мови, але й функціональній стороні, яка обумовлює функціонування граматичного явища у мовленні відповідно до комунікативних задач, тобто втілює комунікативні можливості граматичних явищ [3, с. 124].

Комунікативна мета навчання граматики дозволяє сформулювати основну вимогу щодо обсягу граматичного матеріалу, який необхідно засвоїти: він повинен бути достатнім для користування мовою як

засобом спілкування і реальним для засвоєння в межах програми. Граматичні навички є компонентами різних видів мовленнєвої діяльності, і тому вони відрізняються залежно від виду мовленнєвої комунікації.

Визнати важливу роль граматики в практичному оволодінні мовою недостатньо для вирішення проблеми її вивчення. Можна знати правила, аналізувати граматичний склад тексту, виконувати вправи на вживання граматичних форм, але не вміти підтримати елементарну бесіду або зрозуміти повідомлення. Тому в практичному курсі української мови як іноземної граматику виконує службову роль. Метою навчання є мовленнєва діяльність – вираження і розуміння думки, яка оформлена засобами мови.

Кожне явище мови вивчається не як ізольований факт, а як елемент системи, тобто у взаємодії з іншими явищами мови – граматику неможливо вивчати без лексики і фонетичного оформлення мовної одиниці. Викладач повинен одночасно формувати мовну систему, комунікативну і соціокультурну компетенції. Кожне граматичне явище має граматичне значення, граматичний засіб вираження цього значення, лексичну семантику [5, с. 136]. Вивчати граматику – вивчати єдність форми, значення, засобу його вираження і функціональної ролі в реченні. Навчання граматики є логічною і важливою складовою процесу формування іншомовної комунікативної компетенції. Робота з граматикою повинна бути не окремою метою, а пов'язана з практичним використанням мови, відповідно як засіб, що сприяє комунікації.

Здатність участі в комунікації базується на знанні системи мови. Л. В. Щерба так визначав роль граматики в практичному оволодінні мовою: «... мова складається з граматичних і лексичних правил, які містяться в загальному мовному матеріалі... Саме ці правила дають нам змогу говорити і зрозуміти висловлювання, тому як людину неможливо прирівняти до папуги, який повторює тільки почуті та вивчені фрази». Це твердження відомого російського лінгвіста-методиста означає, що практичне навчання мови як іноземної має спиратися на виявлення системних відношень, які існують у мові, тобто обов'язковість урахування в процесі викладання граматики української мови в іншомовній аудиторії результатів системних досліджень мовних одиниць та

явищ.

Практична спрямованість навчання мови як іноземної ставить власне дидактичні завдання :

- відбору граматичного матеріалу, необхідного в практичному курсі іноземної мови;

- виділення матеріалу, який важкий для засвоєння;

- вибору шляхів і методів організації роботи з метою ефективності та інтенсивності навчання [7, с. 37].

Під час навчання іноземної мови граматичний матеріал вивчається в концентричній послідовності. Це дозволяє систематично проводити граматичне узагальнення, необхідне для формування у студентів здатності вільно користуватися вивченим матеріалом в ситуаціях спілкування, розвитку і активізації мовленнєвих навичок.

Л. В. Щерба ввів в методику поняття про активну та пасивну граматику [4, с. 90]. Він писав, що «пасивна грамика обслуговує такі види мовленнєвої діяльності, як читання і аудіювання, тобто рецептивні види. Активна грамика призначена для використання цих форм в мовленні і обслуговує продуктивні види мовленнєвої діяльності – говоріння та письмо».

Відомий лінгвіст С. Пассов виділяє такі етапи формування граматичних навичок: сприйняття структури (відбувається у процесі її презентації); імітація (починає формуватися механізм аналогії в утворенні форм); підстановка (зароджується усвідомлення узагальненої моделі мовного зразка); трансформація (зароджується механізм самостійного виклику структури); цілеспрямоване ізольоване використання [3, с. 62].

На заняттях з української мови як іноземної введення граматичного матеріалу відбувається поетапно, поступово.

Послідовність введення граматичного матеріалу на першому етапі відбувається таким чином: пояснення нового граматичного явища; правило-інструкція; мовленнєвий зразок.

Другий етап – це автоматизація навичок. Відпрацювання ізольованих форм під час виконання формальних завдань з подальшим їхнім введенням в мовлення не вважається ефективним. Тому для формування граматичних навичок необхідно використовувати завдання комунікативної спрямованості.

Третій етап полягає у формуванні

комунікативно-мовленнєвих умінь в різноманітних видах мовленнєвої діяльності.

При введенні навчального граматичного матеріалу, а також під час тренувальної роботи з ним на початковому етапі навчання використовуються мовленнєві зразки, які презентують новий матеріал.

Під час введення і пояснення граматичного матеріалу треба використовувати:

- таблиці;
- схеми;
- малюнки;
- комп'ютерні презентації [5, с. 143].

Абстрактно-графічна наочність необхідна для диференціації деяких граматичних явищ. Предметно-образотворча наочність допомагає студенту порівняти лексико-граматичні явища та краще їх усвідомити. Таблиці використовують для узагальнення парадигматичних явищ. Схеми відображають граматичні зв'язки в реченні.

При вивченні граматики та лексики виконуються мовні вправи. Їх виконання спрямовано на усвідомлення лексико-граматичних норм мови, що вивчається. Навички та вміння їхнього вживання в мовленні формуються в мовленнєвих вправах.

Мовні вправи навчають розпізнавати різні морфологічні показники (рід іменників, прикметників, вказівних та присвійних займенників, розуміння їхньої приєднано-відмінкової системи, засвоєння дієслівних форм, уживання приєдників та ін.).

Вправи з граматичною спрямованістю поділяються на підготовчі та мовленнєві.

Підготовчі вправи відпрацьовують окремі операції і дії з граматичним матеріалом. Серед підготовчих вправ важливе місце мають вправи, які формують навички узагальнення і синтезування граматичного матеріалу.

Можна назвати основні види вправ, які сприяють розвитку граматичних умінь і навичок:

- імітативні вправи направлені на ознайомлення з новим граматичним матеріалом, його осмислення та запам'ятовування, студент знаходить готовий матеріал у мовленнєвому зразку; імітаційні вправи передбачають повторення граматичної структури без змін, контрастне повторення, списування тексту або підкреслювання граматичних орієнтирів;

- вправи на відстрочене відтворення мовного явища, що вивчається;

– підстановчі вправи застосовуються для закріплення граматичного матеріалу, вироблення мовних автоматизмів у застосуванні граматичної структури в аналогічних ситуаціях; дозволяють здійснити генералізацію мовленнєвого зразку з виходом в мовлення;

– трансформаційні вправи забезпечують формування навичок комбінування, заміни, скорочення, розширення заданих граматичних структур у мовленні.

Підсумком роботи з мовними вправами стає розуміння студентами закономірностей уживання граматичних форм або диференційних ознак, характерних для мовного матеріалу; практичне використання лексико-граматичного матеріалу в мовленні завдяки багаторазовому тренуванню та автоматизації вживання мовного явища в мовленні.

Мовленнєві вправи передбачають створення таких умов на занятті, коли студент постійно залучений до процесу спілкування, тобто до процесу практичного користування мовою в різних видах мовленнєвої діяльності: аудіюванні, говорінні, читанні, письмі.

Мовленнєві вправи спрямовані на розвиток і вдосконалення мовленнєвих умінь. Під час їх виконання увага зосереджена перш за все на змісті висловлювання, а не на формі. Методисти вважають, що співвідношення між мовними та мовленнєвими вправами в підручниках комунікативного типу має бути у співвідношенні 1:4.

Деякі методисти виділяють також групу умовно-мовленнєвих вправ, які займають проміжне місце між вправами мовними та мовленнєвими. Умовно-мовленнєві вправи призначені для розвитку мовленнєвих умінь, набутих знань і сформованих навичок. Але їх виконання передбачає використання навчальних ситуацій і вирішення менш складних мисленнєвих задач, ніж при виконанні мовленнєвих завдань. Вони можуть бути тренувальними (направлені на формування мовленнєвих навичок і закріплення набутих знань) і контрольними (служать для визначення рівня сформованості навичок і вмінь).

Обов'язковою умовою ефективності системи вправ з граматичною спрямованістю є комунікативний характер. В цих вправах контролюється не знання граматичного матеріалу, а його використання у мовленні.

Таким чином, основна задача навчання граматики на початковому етапі – навчити студентів практично користуватися нею в

комунікативних цілях, а це означає «оволодіти засобами змінювати форми слів та поєднувати слова в реченні», тобто оволодіти граматичними навичками.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Навчання граматики відіграє важливу роль у процесі навчання студентів-іноземців української мови. Оволодіння граматикою складає основу комунікативної компетенції – здатності самостійно будувати висловлювання в ситуаціях реального життя і розуміти висловлювання (текст), з яким комунікант зустрічається вперше. Тому так важливо навчити студентів практично використовувати граматику в комунікативних цілях. Під час навчання граматики викладач повинен перш за все формувати лінгвістичну компетенцію студента і головну її складову – граматичну компетенцію [5, с. 144]. Граматичні правила і структури мають слугувати комунікативним цілям навчання.

Таким чином, граматика має сприяти формуванню та розвитку мовленнєвих умінь і навичок.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Мазурик Д. В. Державний стандарт з української мови для іноземців як засіб уніфікації навчальних вимог і результатів. Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів. 2009. 14 с.
2. Ніколаев С. Ю. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / Ред. С. Ю. Ніколаєва. К.: Ленвіт, 2003. 273 с.
3. Пассов Е. И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению / Е. И. Пассов. М.: Русский язык, 1989. 276 с.
4. Щерба Л. В. Преподавание иностранных языков. Общие вопросы методики. М., 1974. 112 с.
5. Крючкова Л. С. Практическая методика обучения русскому языку как иностранному. Учебное пособие. / Л. С. Крючкова, Н. С. Мощинская. М.: Флинта: Наука, 2009, 480 с.
6. Вовк О. І. Формування англомовної граматичної компетенції у майбутніх учителів в умовах інтенсивного навчання: дис. ...канд. пед. наук:13.00.02 / О. Вовк. К., 2008. 335 с.
7. Мацюк З. Л. Лінгвістичні основи методики викладання граматики української мови як іноземної. Теорія і практика викладання української мови як іноземної. 2007. Вип.2. С. 31–39
8. Тростинська О. М., Копилова О. В. Граматичний аспект у навчанні української мови як іноземної. Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти. 2018. Вип. 32. С. 101–111.

REFERENCES

1. Mazuryk, D. V. (2009). *Derzhavnyy standart z Ukrayinskoyi movy dlya inozemtsiv yak zasib unifikatsiyi navchalnykh vymoh i rezultativ*. [National standard of Ukrainian for foreigners as mean of standardization of educational requirements and results]. Lviv.
2. Nikolaev, S. Yu. (2003). *Zahalnoyevropeyski Rekomendatsiyi z movnoyi osvity: vuvchennya, vykladannya, otsinyuvannya*. [Pan-European Recommendations for Language Education: Study, Teaching, Assessment]. Kyiv.
3. Passov, E. I. (1989). *Osnovy kommunykatyvnoy metodiki obucheniya inoyazychnomu obshcheniyu*. [Fundamentals of communicative methods of teaching foreign language communication]. Moscow.
4. Shcherba, L. V. (2002). *Prepodavaniye inostrannykh yazykov. Obshchiye voprosy metodiki*. [Teaching foreign languages. General questions of the methodology.]. Moscow.
5. Kryuchkova, L. S. (2009). *Prakticheskaya metodika obucheniya russkomu yazyku kak inostrannomu*. [Practical methods of teaching Russian as a foreign language]. Moscow.
6. Vovk, O. I. (2008). *Formuvannya anhlomovnoyi hramatychnoyi kompetetsiyi u maybutnikh uchyteliv v umovakh intensyvnogo navchannya*. [Formation of English grammar competence in future teachers in the conditions of intensive training]. Kyiv.
7. Matsyuk, Z. L. (2007). *Linhvistychni osnovy metodyky vykladannya hramatyky ukrayinskoyi movy yak inozemnoyi. Teoriya i praktyka vykladannya ukrayinskoyi movy yak inozemnoyi*. [Linguistic bases of methods of teaching Ukrainian grammar as a foreign language. Theory and practice of teaching Ukrainian as a foreign language].
8. Trostinska, O. M., Kopylova, O. V. (2018). *Hramatychnyy aspekt u navchanni Ukrayinskoyi movy*

yak inozemnoyi. Vykladannya mov u vyshchyykh navchalnykh zakladakh osvity. [Grammatical aspect in teaching Ukrainian as a foreign language. Language teaching in higher education institutions]. Kharkiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЛПАТОВА Марина Валентинівна – викладач кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи Центральноукраїнського національного технічного університету.

Наукові інтереси: проблеми методики навчання української мови як іноземної.

БАБИЧ Тетяна Валеріївна кандидат філологічних наук, доцент кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи Центральноукраїнського національного технічного університету.

Наукові інтереси: семантика мови художнього тексту.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

LIPATOVA Marina Valentinivna – Lecturer of the Department of the History, Archaeology, Information and Archival Affair of the Central Ukrainian National Technical University.

Circle of scientific interests: problems of methodology of teaching Ukrainian as a foreign language.

BABICH Tetyana Valeriivna – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of the Department of the History, Archaeology, Information and Archival Affair of the Central Ukrainian National Technical University.

Circle of scientific interests: semantics, semantic transformations of words semantic transformations of words.

Стаття надійшла до редакції 03.09.2020 р.

УДК 792.071.2.027:784]:005.336.2
DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-189-192

ЛИМАРЕНКО Валерій Ігорович – аспірант кафедри музикознавства та музичної освіти Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4691-1267>
e-mail: valeriy8099417959@gmail.com

МЕТОДИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО КЕРІВНИКА ВОКАЛЬНОГО АНСАМБЛЮ: КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Відповідно до сучасної парадигми освіти у вищих мистецьких освітніх закладах постає проблема конкурентоздатності фахівців у європейському освітньому просторі. Тенденції розвитку технологій зумовлюють зростання їх ролі у розвитку людства. Тому необхідно модернізувати інформаційно-

освітнє та наукове середовище освітнього закладу та привести його у відповідність до сучасного рівня розвитку науки, технологій і виробництва. Одним із ключових напрямів є саме формування методичної компетентності майбутнього керівника вокального ансамблю.

Варто зазначити, що визначення компетентності як властивості і особливої якості особистості з'явилося у відносно

недавні часи. Дедалі більше публікацій в науковій і діловій літературі розглядають компетентність як системотворчу особистісну якість будь-якого фахівця. Найчастіше поняття «компетентність» пов'язується з певною областю діяльності. Іншими словами, компетентність слід трактувати як певні сформовані навички особистості, які проявляються в своєчасній і якісно виконаній роботі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Педагогічна наука має певні досягнення у вивченні проблем компетентісного підходу. Цю проблему розглядали у своїх працях І. Бех, Л. Берестова, Г. Беліцька, Л. Масол, О. Овчарук, О. Олексюк, І. Родигіна, О. Савченко, Н. Хомський, Л. Хоружа, С. Шишова, О. Щолокова. У той же час зі зміною вимог сучасного суспільства до професійних якостей майбутнього спеціаліста актуальним є питання переходу професійної мистецької галузі на нову концепцію освіти, яка базується на компетентісному підході. Вже проведені дослідження з методики формування виконавської майстерності майбутніх артистів ансамблів (Д. Бабіч) та методики роботи з вокальними та інструментальними ансамблями у вищих педагогічних навчальних закладах (Т. Пляченко), теоретико-культурологічні аспекти камерного ансамблю

Мета статті – розкриття сутності понять «методична компетентність», «вокальний ансамбль», «майбутній керівник вокального ансамблю» та їх вплив на формування майбутнього керівника вокального ансамблю.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найбільш близькі між собою поняття «готовність» і «компетентність», які ми відповідно розрізняємо. Якщо готовність є характеристикою потенційного стану, який дозволяє фахівцю увійти до професійної спільноти і професійно розвиватися, то компетентність виявляється лише в реальній діяльності, втілюючись із «внутрішнього» у «зовнішнє».

В. Козирева, Н. Радіонова і А. Тряпцін у своїх дослідженнях дійшли висновків:

1. Компетентність має діяльнісний характер узагальнених вмінь, що поєднуються з предметними вміннями і навичками в конкретних галузях;

2. Компетентність проявляє себе в умінні здійснювати вибір на основі адекватного самооцінювання в конкретній ситуації.

Вітчизняні науковці визначають компетентність як здатність застосовувати теоретичні знання та вміння у практичній діяльності вміння використовувати особистий педагогічний досвід, знання про специфіку діяльності і виконувати певні трудові функції.

Професійна компетентність сучасного фахівця – це складне багатокomпонентне поняття, що трактується у психолого-педагогічній літературі як сукупність знань, умінь і навичок, що визначають результативність праці; єдність теоретичної та практичної підготовки студентів; поєднання знань із професійно значущими особистісними якостями; система знань та вмінь педагога, що виявляється при вирішенні на практиці професійно-педагогічних завдань; система знань та вмінь, на основі яких формується творчий потенціал учителя та будується його діяльність.

Методичну компетентність науковці визначають по-різному. Спільним є розуміння, що методична компетентність це інтегративна сукупність знань вмінь і навичок, що характеризують особистість та опосередковують професійних досвід фахівця. Ми погоджуємося з висновками О. Лебедевої [4] що методична компетентність – це знання в галузі дидактики, методики навчання предмету, уміння логічно, обґрунтовано конструювати освітній процес для конкретної дидактичної ситуації з урахуванням психологічних механізмів засвоєння. Наголошує на багаторівневості формування методичної компетентності Т. Сясіна і виділяє чотири рівні розвитку: інтуїтивний, нормативний, активний і креативний. І. Гребеньов підкреслює, що методична компетентність вчителя – це знатність сконструювати ефективний освітній процес для широкого кола педагогічних ситуацій в контексті навчальної дисципліни. Також автор зазначає факт формування методичної компетентності на знаннях і вміннях в області науково-теоретичної і психолого-педагогічної компетентності.

У нашому дослідженні ми спираємось на результати досліджень Л. Теряєвої, яка після аналізу визначення поняття методичної компетентності великої кількості дослідників (О. Олексюк, О. Щолокова, О. Мартинюк, Н. Цюлюпи, О. Ігна, Н. Соловова, Т. Сясіна, Ж. Фрицко та ін.) дійшла висновку, що методична компетентність – це інтегральна здатність особистості володіти методичними знаннями, вміннями контролювати і

аналізувати освітній процес, оцінювати якість знань для досягнення мети, шукати нові шляхи та ефективні методи навчання, впевнено впроваджувати сучасні інноваційні методи і технології в освітній процес.

Предмет нашого дослідження передбачає аналіз сутності і структури методичної компетентності майбутнього керівника вокального ансамблю.

Сьогодні проблема виконавської підготовки вокаліста є однією з актуальних в музичній педагогіці України, адже спів – самий мобільний різновид виконавства. Традиційна система вокально-виконавської підготовки студентів мистецьких факультетів вищих педагогічних навчальних закладів потребує реалізації такого методологічного підходу, який би міг забезпечити інтеграцію мистецьких знань у систему фахової підготовки студентів і був би спрямований на відшліфування їхніх умінь виконавської майстерності та на оволодіння ними практичними знаннями, вміннями та навичками.

Сутність «вокальної підготовки» вивчається багатьма науковцями. Як цілісну систему зі складним динамічним утворенням розуміє вокальну підготовку Г. Стасько. На думку Ю. Юцевича, успішна вокальна підготовка досягається після виконання завдань: знати природу та механізми звукоутворення, закономірності формування співацького голосу, практично керувати процесом співу, розуміти сутність різних фонаційних явищ, вміти створити художньо-музичний образ тощо [5]. Аналіз навчальних планів, починаючи з 1991 року показав, що на опанування дисципліни «Вокальний клас» («Постановка голосу») в підготовці вчителя музики, поступово збільшувалася кількість аудиторних годин.

Ансамбль (*фр.* Ensemble – разом) в музиці має кілька значень. У музичному виконавстві цей термін означає будь-яке спільне виконання музичного твору. Тому такі сполучення, як тріо, квартет, квінтет та інші, називають ансамблями. У спільному музичному виконавстві є поняття ансамблевого виконання. Це мистецтво спирається на вміння виконавця розміряти свою художню індивідуальність відповідно до індивідуальності партнерів, що забезпечує злагодженість і гармонійність виконання в цілому.

Відповідно, вокальний ансамбль – це ансамбль, який багатоголосно виконує вокальні або вокально-хорові твори. Кожен ансамбль має керівника, який безпосередньо

керує ансамблем в процесі розучування творів, підготовки до концертно-конкурсних виступів та самих виступів.

Відповідно до сучасних вимог, майбутній керівник вокального ансамблю після завершення підготовки має:

- знати теоретичний матеріал (фахові вимоги до керівника вокального ансамблю та специфіку його професійної діяльності; види, типи, ознаки, функції вокального ансамблю; принципи організації та діяльності вокального ансамблю; репертуар вокального ансамблю; робота з ансамблевими партитурами);

- володіти методикою роботи з вокальним ансамблем (методи формування навичок ансамблевого співу в процесі роботи над вокальними вправами та ансамблевими творами; методи репетиційної роботи та сценічної діяльності вокального ансамблю);

- демонструвати рівень готовності до практичної роботи з вокальним ансамблем в процесі роботи над творами для вокального ансамблю.

Оскільки вокальний ансамбль є цілісним утворенням, то він складається з компонентів. Компонентами ансамблю є:

- виконавці (кількість яких обмежена – від двох до десяти);

- музичний твір, що виконується;

- необхідний для виконання інструментарій.

Ансамбль може включати в себе такі складові як спів, декламацію, гру на музичному інструменті, хореографію, жест, рух. Усі ці компоненти виявляються в сумісній дії, бо тільки за таких умов можна створити музичний образ, сформувати зміст вокально-інструментальної композиції. Ансамблевий колектив може складатися з кількох груп – вокальної, хореографічної та інструментальної, які органічно поєднуються між собою. Специфічного, якісного виконання в такому колективі можна досягти, мобілізувавши усіх членів колективу на художню колективну творчість, бо кожний учасник тут стає і виконавцем, і творцем одночасно.

Отже, вокальний ансамбль – це художнє утворення, що вирізняється узгодженістю, злагодженістю, гармонії цілого і частини, об'єднання частин у цілісне і виникнення на цій основі нової якості [11].

В освітньо-професійній програмі 025.00.02 «Сольний спів» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зазначені програмні, загальні та фахові компетентності. Метою програми є підготувати

компетентного конкурентоспроможного артиста ансамблю, викладача початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів, здатного до концертно-виконавської та вокально-педагогічної діяльності. Надати вищу вокальну освіту з можливістю викладання у початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладах.

Вокально-методична компетентність визначається як володіння методикою постановки голосу, методами розвитку вокальної техніки, культури співу, творчого потенціалу співака. Знання принципів класифікації співацьких голосів та вміння правильно визначити тип голосу співака. Спроможність проєктувати вокально-педагогічний репертуар для різних типів співацьких голосів (дитячих, дорослих). Володіння методикою роботи над вокальними вправами, вокалізами, вокальними творами різної форми, жанру, стилю. Здатність застосовувати набуті знання і навички в процесі викладання сольного співу у початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладах.

Висновки та перспективи подальшого розвитку напрямку. Формування методичної компетентності майбутнього керівника вокального ансамблю – це динамічний процес, який базується на теоретико-практичних знаннях, вміннях і навичках. Оволодіння методичною компетентністю надасть майбутнім керівникам вокальних ансамблів необхідні знання, уміння і навички для успішної підготовки і керівництва вокальним ансамблем.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України: Історія. Теорія: підручник для студентів, аспірантів та молодих викладачів / А. М. Алексюк. К.: Либідь, 1998. 560 с.
2. Браже Т. Г. Развитие творческого потенциала учителя / Т. Г. Браже // Советская педагогика. 1989. № 8. С. 89–94.
3. Кузьмина Н. В. Методы исследования педагогической деятельности / Н. В. Кузьмина. Л., 1970. 114 с.
4. Лебедева О. В. Развитие методической компетентности учителя как средство повышения эффективности учебного процесса в общеобразовательной школе: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Новгород, 2007. 24 с.

5. Лоцман Р. О. Особливості вокальної підготовки майбутніх вчителів музики в різних співацьких манерах [Електронний ресурс] : [стаття] / Р. О. Лоцман. Електрон. дані. 2015. Формат файлів: PDF / Adobe Acrobat. С. 69-71. URL : <http://www.enpui.npu.edu.ua/bitstream/123456789/4753/1/Lotsman.pdf> Назва з екрана.

REFERENCES

1. Alekseyuk, A. M. (1998). *Pedagogika vyshchoyi osvity` Ukrainy` : Istoriya. Teoriya.* [Pedagogika vyshchoyi osvity` Ukrainy` : Istoriya. Theory]. Kiev.
2. Brazhe, T. G. (1989). *Razvytye tvorcheskogo potentsyala uchytelya.* [Development of creative potential of the teacher].
3. Kuz'my'na, N. V. (1970). *Metody yssledovaniya pedagogicheskoy deyatel'nosti.* [Methods of research of pedagogy of Czech activity]. Leningrad.
4. Lebedeva, O. V. (2007). *Razvytye metody cheskoj kompetentnosti uchytelya kak sredstvo povisheniya efektyvnosti uchebnogo processa v obshheobrazovatel'noj shkole.* [Razvytye metody cheskoj kompetentnosti uchytelya kak sredstvo povisheniya efektyvnosti uchebnogo processa v obshheobrazovatel'noj shkole]. Novgorod.
5. Loczman, R. O. (2015). *Osoblyvosti vokal'noyi pidgotovky` majbutnix vchyteliv muzyky` v riznyx spivacz'kyx manerax.* [Special features of the vocals and training of the maybut to the musicians in the sacrificial manner]. Kiev.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЛИМАРЕНКО Валерій Ігорович – аспірант кафедри музикознавства та музичної освіти Київський університет імені Бориса Грінченка.

Наукові інтереси: підготовка майбутнього керівника вокального ансамблю, ед'ютейнмент, «хмарні технології».

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

LYMARENKO Valeriy Ihorovych – PhD Student of the Department of Musicology and Music Education, Borys Grinchenko Kyiv University.

Circle of scientific interests: training of the future leader of the vocal ensemble, editing, «cloud technologies».

Стаття надійшла до редакції 01.09.2020 р.

УДК 795.06

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-193-198

ЛОСІК Вікторія Георгіївна –
викладач кафедри фізичного виховання та спорту
Донбаської державної машинобудівної академії
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5081-215X>
e-mail: viktorialoievskaya@gmail.com

ВИХОВАННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ – ОСНОВНИЙ ФАКТОР ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ФІЗКУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ

Постановка та обґрунтування проблеми. У сучасному суспільстві, в тому числі і в системі освіти, все більшої актуальності набуває проблема конкурентоспроможності фахівців. Конкурентоспроможність спеціаліста визначається його професіоналізмом, майстерністю. При цьому становлення професіонала зазвичай спирається на загальний психічний розвиток і здійснюється на його тлі.

Аналіз державних вимог до мінімуму змісту та рівня підготовленості випускника за фахом «фізична культура і спорт» показує, що вища школа зобов'язана виконувати соціальне замовлення на підготовку фахівців фізичної культури і спорту, здатних проектувати діяльність у професійній сфері, методично і психологічно готових до своєї майбутньої роботи, які розуміють значущість своєї професії.

У діяльності вчителя фізичної культури і тренера суб'єктивним критерієм професіоналізму є стійка професійна спрямованість, розуміння важливості професії, її цінностей, сукупність необхідних професійно-психологічних якостей особистості, позитивне ставлення до себе як професіонала, відсутність особистісних деформацій.

Професійна спрямованість є однією з важливих змістовних сторін особистості. У соціальній психології спрямованість розглядається як провідний структурний елемент, що визначає її цілеспрямованість, характер діяльності, орієнтацію в цінностях. Спрямованість особистості об'єднує соціальні за змістом якості, що визначають ставлення людини до навколишнього світу, до психологічної основи його поведінки: морально-етичних принципів, переконань, соціальних установок, та світогляду. Формами прояву спрямованості є потреби, мотиви, інтереси, ідеали, переконання і світогляд. Всі структурні компоненти спрямованості особистості тісно пов'язані між собою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Спрямованість особистості в професійній підготовці пов'язана, перш за все, з пізнавальною діяльністю і проявляється в інтересах, установці, мотивації, потребі, ціннісних орієнтацій.

У визначенні змісту і структури професійної спрямованості можна виділити 3 групи, що характеризують її сутність: емоційно-ціннісне ставлення до професії, схильність займатися видами діяльності, що втілюють специфіку даного фаху; професійно значущі якості особистості педагога або компоненти педагогічних здібностей; рефлексивне управління розвитком учнів.

Професійна спрямованість фахівця з фізичної культури і спорту складається з двох домінуючих компонентів – педагогічного та спортивного.

Професійно-педагогічна спрямованість особистості фахівця з фізичної культури і спорту – ставлення до професійної діяльності вчителя фізичної культури і тренера, до її змісту; наявність пізнавальних схильностей і інтересів; наявність потреб та бажань проникнути в сутність педагогічних явищ і процесів; розуміння цілей і завдань професійної діяльності, наявність педагогічної установки і професійно-ціннісних педагогічних орієнтацій.

Під професійно-спортивною спрямованістю ми маємо на увазі прагнення особистості до підвищення спортивної майстерності і досягнення максимально високих спортивних результатів, що не виключає матеріального стимулювання або виграшу цінних призів. Дана спрямованість часто є домінуючою в процесі навчання, а навчання у вузі розглядається як одне з «сприятливих умов» в досягненні мети.

Мета статті – дослідити теоретичні аспекти виховання фізичної культури особистості майбутніх спеціалістів фізичної культури та спорту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблеми підвищення рівня фізичної культури набувають останнім часом

особливої актуальності. Це обумовлено перш за все її об'єктивною роллю в підвищенні якості життєдіяльності людини. Рівень розвитку фізичної культури, здоров'я, активне довголіття є найважливішими передумовами реалізації людського потенціалу і розглядаються сьогодні в ряду провідних критеріїв соціального прогресу. Актуальність теми дослідження пов'язана також з посиленням негативних тенденцій у структурі способу життя сучасної молоді, що мають негативні наслідки для здоров'я, як окремої особистості, так і суспільства в цілому. Помітно знижується рівень психофізичної культури, що пов'язано з різким зростанням інформаційних та емоційних навантажень, слабкою технологічною оснащеністю населення способами подолання стресових ситуацій. Про падіння рівня здоров'я суспільства свідчить зростання девіантних форм поведінки (алкоголь, наркотики), збільшення числа психопатологій, зниження загальних показників здоров'я людей. Іншою крайністю цієї проблеми є надмірне захоплення інструментальними спортивними показниками, абсолютизація тілесно-фізичних характеристик людини. В результаті формується одностороння особистість, нездатна до розкриття свого відпущеного природою потенціалу.

Погіршення здоров'я у різних груп населення, особливо у дітей і підлітків пов'язано з несприятливою екологічною ситуацією, комерціалізацією установ спорту, деформацією способу життя багатьох сімей, нерозвиненістю оздоровчих форм проведення дозвілля, низьким рівнем фізичної і психічної культури батьків, відсутністю системи безперервного фізичного виховання. У соціально-культурній і педагогічній площині причина ситуації, що склалася полягає в девальвації цінності фізичної культури, відсутності соціально значущого статусу фізичної складової іміджу людини. Соціально-педагогічний аналіз фізичної культури на соціальному та особистісному рівні свідчить про її значний потенціал у формуванні різнобічно розвинутої особистості. Однак в реальній практиці ці можливості використовуються не в повній мірі.

У період гуманізації та демократизації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах країни виникла нагальна необхідність в науковому обґрунтуванні та аналізі інноваційних підходів до фізкультурного виховання студентів.

Вивчення спеціальної науково-методичної літератури показує, що найактуальнішою проблемою професійної підготовки фахівців фізичного виховання та спорту, є формування у студентів фізичної культури особистості.

Тому всі інновації у підготовці студентів повинні бути націлені, перш за все, на вирішення цього завдання. Однак, у більшості випадків, така націленість відсутня. В публікаціях немає достатньо чітких теоретичних обґрунтувань, теоретичних підходів, що, природно, викликає у читачів не розуміння і сумніви в можливості за допомогою таких інновацій досягти головної цілі-виховання у студентів фізичної культури особистості. У даній статті ми викладемо наші теоретичні позиції та результати багаторічних соціально-педагогічних досліджень цієї проблеми, які можуть бути використані при розробці інноваційних підходів в фізкультурному вихованні фахівців фізичної культури та спорту.

Спеціаліст з фізичної культури та спорту повинен бути особистістю, яка володіє організаторськими здібностями. Він є організатором процесу спортивної підготовки і саме завдяки цьому, він може проявити свої знання, досвід, навіть інтуїцію. Інакше як через організацію процесу, тобто через конкретні дії та вчинки, майбутній тренер зможе проявити свої особисті якості, які, безумовно сприяють результативності його праці.

До позитивних якостей відносять:

- доброту та уважність, комунікабельність;
- справедливість, чесність;
- принциповість, працьовитість, жертвність;
- професійну талановитість, широкий світогляд тощо.

Шкала цінностей особистості тренера в розумінні самих спортсменів постійно змінюється. Коли на початковому етапі тренувань молоді спортсмени найбільше цінують позитивне ставлення до себе, приємні манери, дотепність наставника, то з часом більшу ціну в очах спортсменів набувають професійні якості тренера, його організаційні здібності, інтелект тощо.

У житті особисті якості тренера зрідка проявляються в ізольованому, «стерильному» вигляді. Частіше – в сукупності й протиріччі з іншими проявами темпераменту, поведінки. При цьому, суттєве значення мають не лише позитивні, але й негативні якості і риси характеру. Наприклад, така риса як честолюбство, яка переважно трактується

негативно, у поєднанні з професіоналізмом є неабияким важливим професійним стимулом діяльності.

Особливості темпераменту майбутнього тренера не мають вирішального значення. Звичайно, бажаними є урівноваженість і емоційна стабільність, проте їх відсутність може компенсуватися іншими важливими рисами характеру і властивостями темпераменту.

Загальними ознаками професіоналізму є:

- володіння спеціальними знаннями про мету, зміст, об'єкт і засоби діяльності;

- володіння спеціальними вміннями здійснювати діяльність на всіх етапах підготовки спортсмена;

- спеціальні властивості особи і риси характеру, що дозволяють здійснювати діяльність і домагатися заданого результату.

Ефективність тренувального процесу залежить від економічного, соціального, організаційного, наукового, ситуаційного та інших факторів.

Основними критеріями роботи є:

- рівень спортивних досягнень;

- склад та стан груп.

Непрямим показником ефективності тренерської праці є також суспільне визнання, але воно може носити суб'єктивний характер і не завжди має об'єктивне підтвердження.

Спеціаліст з фізичної культури та спорту повинен бути готовий до вирішення комплексу задач – педагогічних, виховних, організаційно-управлінських, господарських тощо. На практичному рівні їх можна звести до таких обов'язків:

- комплектація навчальних груп;

- організація тренувального процесу;

- організація підготовки та участі в змаганнях;

- забезпечення комплексності виховання;

- організація матеріально-технічного забезпечення.

Процес виховання, в широкому розумінні цього слова, є по суті найголовнішою функцією фахівця фізичної культури та спорту й здійснюється специфічними засобами спорту. Огріхи виховання не тільки знижують цінність особи як людини, але й у спортивному значенні заважають розкрити її природний потенціал. І навпаки, успішно ведений виховний процес має вирішальний вплив на особу, незмірно підвищує і робить громадсько-значимим спортивний результат.

Предметом гордості і внутрішнього задоволення для майбутнього тренера є вихованці, які «зірок з неба не хапали», проте, зуміли суттєво вдосконалити себе у фізичному і моральному плані. З іншого боку, час активного заняття спортом, навіть якщо він не привів спортсмена до спортивних лаврів, може стати для конкретної особистості невичерпним джерелом наснаги і досягненням успіхів в іншій діяльності.

Доцільно зважити на те, що процес формування особи спортсмена є явищем тривалим і зрідка, йде паралельно в часі з процесом спортивного зростання. Омолодження спорту є причиною дуже раннього спортивного дозрівання, а загальнолюдське, громадянське змушнення може відбутися пізніше, за умови, що виховна робота не була витіснена з процесу підготовки спортсмена. Перехід індивідуума від видатного спортсмена до повноцінної, а тим більше зрілої особистості, є процесом складним і тривалим, але єдино правильним. Для майбутнього спеціаліста з фізичної культури та спорту найбільшу цінність має праця, вкладена у виховання і спортивну підготовку, та свій приклад в якості всебічно-розвинутої особистості, для якої фізична культура та спорт – сенс життя.

По-перше – процес формування інтересу і потреби в заняттях фізичною культурою, як основи діяльнісного компонента фізичної культури особистості, ми умовно поділяємо на 2 стадії: формуючу і реалізаційно-формуючу.

Перша стадія здійснюється в дитячих дошкільних установах, у школах і, безумовно, в сім'ї. Тут дитині і школяреві необхідно надавати можливість займатися різними видами спорту, системами фізичних вправ, різними видами рухової активності. Діти дошкільного віку та школярі повинні вибрати вид занять, найбільш відповідний їх вродженним, генетично визначеним психофізіологічним, морфологічним, конституціональним особливостям, типу нервової системи, характеру, темпераменту та особистісним якостям [3].

Друга фаза – реалізаційно-формуюча, яка здійснюється у вузах, у виробничих колективах, в організаціях, установах, в акціонерних товариствах, у фірмах і т. д. Парадигма повинна бути такою: не особистість для кимось придуманої або заданої фізкультури, а фізкультура – для особистості, для реалізації її мотивів, потреб та інтересів.

У центрі особистісних утворень, що

обумовлюють фізичну культуру, лежить активний інтерес до занять фізичною культурою. Тому необхідно науково обґрунтовано формувати цей інтерес [4]. Інтерес виникає в результаті внутрішньої мотивації (внутрішніх спонукань). У кожній практично здорової людини є природна потреба в рухах, в нових враженнях, в новій інформації.

Заняття фізкультурою в дитячих дошкільних установах, в школах починаються під тиском зовнішньої мотивації (обов'язкове відвідування занять). Але педагогам слід застосовувати такі засоби, методи і методики виховання мотивації, які б виховували внутрішню мотивацію до занять, що є психологічною основою інтересу [4].

Інтерес викликає активність, в результаті якої формуються звичка і потреба, та виникнення нових мотивів і інтересів, виховується активно-позитивне ставлення до занять і фізичної культури особистості. В мотивацію занять ми включаємо сенс занять, мотиви, цілі, інтереси і емоції. Сенс занять може бути суспільно і особистісно значущим; мотиви-зовнішніми і внутрішніми по відношенню до вихованця; цілі – перспективними і найближчими; інтереси – епізодичними і постійними; емоції – негативними і позитивними.

Активний, стійкий інтерес до фізичної культури виникає тоді, коли сенс занять носить особистісний характер, мотивами є внутрішні спонукання вихованця, цілі – найближчими, інтереси – постійними, емоції – позитивними. Інтерес формується з окремих, часом дуже короткочасних емоційних, цільових, результативних і особистісних компонентів.

Всі компоненти мотивації тісно взаємопов'язані між собою: реалізація мотиву може стати метою і навпаки – досягнення мети може стати мотивом; реалізація інтересу до якого-небудь виду спорту може стати метою і навпаки і т. д. При всьому цьому студенти і школярі відчувають емоції: позитивні чи негативні. Мотиви занять ми поділяємо на результативні, процесуальні, позначкові (або залікові), соціально значущі (бути здоровим, готовим до життя, праці та військової служби) і мотиви позитивного настрою. Будь-який мотив (крім уникнення неприємностей) може бути зовнішнім (це вимоги викладачів, батьків, деканатів) або внутрішнім по відношенню до студента. Щоб зовнішній мотив став внутрішнім необхідно застосовувати науково-обґрунтовані засоби, методи і методики виховання мотивації [4].

Зовнішня і внутрішня мотивації повинні існувати в діалектичній єдності. Заперечення ролі зовнішньої мотивації (тобто вимог викладачів, деканатів) не допустимо, особливо при відсутності матеріальної бази та умов для занять фізкультурою, які б задовольняли студентів.

Якщо говорити коротко, то внутрішні мотиви виникають тоді, коли заняття носять особистісний сенс, цілі ставляться доступні (найближчі), оцінка досягнень проводиться за зрушеннями в результатах, а не за їх абсолютними показниками, коли вихованці відчувають позитивні емоції при успішній реалізації мотивів і цілей, при взаєминах з викладачем, з товаришами по групі, при існуючих умовах занять.

У цих випадках виникають внутрішні результативні мотиви (бажання досягти певного результату в контрольних вправах, у змаганнях), процесуальні мотиви (подобається займатися, подобаються умови занять, подобається викладач, подобаються взаємини в групі, взаємини з викладачем і т. д.), виникають внутрішні залікові та відміткові мотиви, а також більш успішно реалізуються і виховуються соціально-значущі мотиви (бути здоровим, фізично підготовленим до життя, праці, військової служби).

В цілому, виникає активно-позитивне ставлення до фізичної культури, суспільні цінності фізичної культури стають особистісними цінностями наших вихованців, тобто у них виховується фізична культура особистості [6; 8]. В даний час виникла нагальна необхідність теоретично обґрунтувати значення рухового середовища, як фактора фізкультурного виховання студентів. Справа в тому, що певна частина управлінців і керівників (в тому числі на найвищому рівні) і безпосередньо педагогів фізичної культури, як і раніше відстоюють позиції стандартно-нормативного фізичного виховання, що існувало за радянської влади. Підсумки цієї системи сумні: за нашими даними лише 1-2% дорослого населення систематично займалися фізичною культурою [5].

Ми щодня бачимо це за кількістю бігаючих, стрибаючих в довжину і висоту, метаючих гранату, ядро і т.д. Цей експеримент явно не вдалий, тому на порядок денний поставлено спортивноорієнтоване фізичне виховання [2]. Дослідження показують, що це дійсно ефективний інноваційний підхід до фізкультурного виховання не тільки школярів, а й студентів.

У той же час певна частина вчених і педагогів показують, що головним компонентом фізкультурного виховання молоді є валеологічні знання [5]. Деякі дослідники надають важливе значення комп'ютеризації та інформаційним технологіям у фізичному вихованні та спорті. Безумовно, всі ці засоби виховання важливі. Але дослідження показали, що найважливіше значення у фізкультурному вихованні студентів має рухове середовище, що відповідає фізкультурноспортивним інтересам наших вихованців, тобто відповідна матеріальна база. Без неї будь-які валеологічні знання і інформаційно-комп'ютерні технології в переважній більшості випадків не зможуть вирішити проблему фізкультурного виховання, тобто проблему самостійних занять фізичною культурою.

І дійсно, сьогодні наукова думка відзначає необхідність принципово нового підходу до виховання молоді, як до найскладнішої проблеми світової спільноти. Особливо цікаві в цьому відношенні роботи медіапедагогів і медіакulturологів.

Згідно з нашими уявленнями фізична культура особистості включає в себе два основних компоненти: інтелектуальний [1] і діяльнісний. У цих напрямках і повинні здійснюватися педагогічні впливи. Інтелектуальний компонент-це, перш за все, валеологічні знання, а в основі діяльнісного компонента лежать засоби: види спорту, системи фізичних вправ та інші види рухової активності, які ми називаємо діяльнісними засобами фізкультурного виховання.

При цьому, на підставі проведених соціологічних досліджень, першорядне значення ми надаємо діяльнісному напрямку педагогічних впливів, вважаючи найважливішим завданням створення рухового середовища, відповідної фізкультурно-спортивним інтересам студентів.

Другим за значенням ми вважаємо інтелектуальний напрямок педагогічних впливів. А технологічний напрям (це головним чином інформаційно-комп'ютерні технології) має лише забезпечувати найбільшу ефективність перших двох напрямків. Фізкультурне виховання особистості ми розглядаємо, перш за все, на культурологічній основі, як процес розвитку індивідуальної культури особистості, становлення індивідуальної системи цінностей, на базі яких формуються життєві принципи кожної особистості, як «людини

культури», «творця себе і культури».

Невід'ємною умовою цього процесу ми вважаємо суб'єктивний руховий простір, як простір особистісного саморозвитку. Таким чином, рухове середовище є важливим фактором фізкультурного виховання. Разом з тим фізкультурне виховання і самовиховання ми розуміємо і як процес інтеграції знань, свідомості і підсвідомості особистості. На заняттях фізичною культурою у студентів відбувається постійний діалог між цими компонентами мотивації.

Результатом такого діалогу має стати суб'єкт фізкультурного виховання – особистість, яка буде носієм предметно практичної діяльності у вихованні, як джерело і результат активності, так як і мінливий соціум ставить індивідуальність при заняттях фізичною культурою і спортом в певні ситуації. В тому числі проблеми, від їх вирішення та адаптації залежить емоційний стан особистості.

Тому особистість студента розглядається нами і як суб'єкт ціннісно-емоційної основи фізкультурного виховання. Таким чином, фізкультурне виховання особистості – це змістовно-цінне і емоційно-чуттєве поняття і досліджується нами, як процес інтеграції знання, свідомості і підсвідомості (емоцій і почуття). Тому, воно представляється нами, як суб'єктний процес і має ціннісно-емоційні основи.

Отже, інтеграційна взаємодія знання, свідомості і підсвідомості є невід'ємною умовою успіху в фізкультурному вихованні студентів. З метою визначення необхідної пріоритетності у впливах на ці складові мотиваційної сфери студентів, було проведено анонімне анкетування [6]. Воно показало, що провідним компонентом в мотиваційній сфері студентів є емоційний компонент, тобто інтерес до певних видів спорту, видів рухової активності. Це означає, що емоційний компонент мотивації у них домінує над раціональним.

На питання «Чому ви крім навчальних занять не займаєтеся фізичною культурою самостійно?», більшість студентів (85% з 540 опитаних) відповіли: «немає умов». «Чому ви не займаєтеся доступними видами: бігом?», 92% студентів відповіли: «не подобається». Це означає, що підсвідомість, тобто негативні емоції при заняттях цими видами, перемагає в діалозі зі свідомістю студента про необхідність зміцнення свого здоров'я і валеологічними знаннями, і студент не стає суб'єктом головного компонента фізкультурного виховання – діяльнісного.

Слід враховувати також той факт, що сучасне виховне середовище насичене сильно діючими на емоційну сферу студентів інформаційно-технічними засобами.

Але, на жаль, за допомогою їх демонструються кінострічки, засновані на стрільбі, вибухах, сексі, вбивствах, жахах, різних злочинах, насильствах, що чинять негативний вплив на людину і сприяють деградації ціннісно-емоційних прагнень молоді. А навчальні заняття з фізичної культури в більшості випадків у вузах практично не зачіпають позитивну емоційно-чуттєву сферу студентів.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Таким чином, можна зробити висновки: потрібно, перш за все, створювати студентам умови (рухове середовище фізкультурного виховання) для свободи їх вибору, для задоволення їх емоційної потреби. Тільки в цьому випадку можливий успіх у фізкультурному вихованні студентів, у вихованні у них діяльнісного компонента фізичної культури, активного, творчого ставлення до свого фізичного вдосконалення.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Апанасенко Г. Л. Проблемы управления здоровьем человека // Наука в олимпийском спорте. 1999. Спец. выпуск. С. 56–60.
 2. Белкин А. С. Компетентность. Профессионализм. Мастерство. Челябинск: Юж.-Урал. книж. изд-во, 2004. 176 с.
 3. Воронін Д. С. Здоров'язберігаюча компетентність студента в соціально-педагогічному аспекті // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2006. № 2. С. 25–28.
 4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О. В.

Овчарук. К.: К.І.С., 2004. 112 с.

5. Національна доктрина розвитку освіти // Педагогіка і психологія професійної освіти. 2002. № 2. С. 9–22.

REFERENCES

1. Apanasenko, G. L. (1999). *Problemy upravlinnya okhoronoyu zdorov'ya lyudyny // Nauka v olimpiys'komu rytmi.* [Problems of human health management // Science in the Olympic smart].
 2. Belkin, A. S. (2004). *Kompetentnist' Profesionalizm. Navychka.* [Competence. Professionalism. Skill]. Chelyabinsk.
 3. Voronin, D. Is. (2006). *Zdorov'yazberihayucha kompetentnist' studenta v sotsial'no-pedahohichnomu aspekt.* [Health-preserving competence of the student in the socio-pedagogical aspect]. Kiev.
 4. *Kompetentnisnyy pidkhid u suchasniy osviti: svitovyy dosvid ta ukrayins'ki perspektivy: Biblioteka osviti'noyi polityky.* (2004). [Competence approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives: Library of educational policy]. Kiev.
 5. *Natsional'na doktryna rozvytku osvity.* (2002). [National education development doctrine // Pedagogy and psychology of professional education]. Kiev.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЛОСІК Вікторія Георгіївна – викладач кафедри фізичного виховання та спорту Донбаської державної машинобудівної академії.

Наукові інтереси: теоретичні аспекти виховання фізичної культури особистості майбутніх спеціалістів фізичної культури та спорту.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

LOSZYK Victoria Georgiyvna – Teacher of the Department of Physical Education and Sports of the Donbass State Machine-Building Academy.

Circle of scientific interests: teoretychni aspekty vykhovannya fizychnoyi kul'tury osobystosti maybutnikh spetsialistiv fizychnoyi kul'tury ta sportu.

Стаття надійшла до редакції 01.09.2020 р.

УДК 37.013.42:316.614:379.8

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-198-203

ОПАЛЬЧУК Богдан Віталійович –

асистент кафедри соціальної роботи та реабілітації

Національного університету біоресурсів і природокористування України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4531-0486>

e-mail: bogdan_opalchuk@ukr.net

ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОЗВІЛЛЄЗНАВСТВА ЯК ІНСТИТУТУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Для сучасного соціуму все більшої актуальності набувають питання педагогічного потенціалу

дозвіллєзнавства. З'являється необхідність звернення уваги на вивчення нових напрямів, спрямованих на розв'язання актуальних проблем дозвілля. Здійснюються спроби

підвищити ефективність соціально-педагогічної роботи в дозвіллевій сфері задля забезпечення безперервного ефекту дозвіллевої діяльності на соціалізацію індивіда.

Сучасні тенденції піднесення системи дозвілля обумовлені з оновленням та вдосконаленням змісту культурно-дозвіллевої роботи. «Модернізація й реформування загальновідомих інститутів соціалізації особистості здатні забезпечити повне задоволення потреб формування цілісних орієнтацій, схвалюваних нормативних уявлень, світоглядних переконань та життєвих позицій» [1].

Проблема взаємодії соціального працівника та особистості в умовах соціалізації є вкрай важливою, адже саме соціальний працівник, здійснюючи культурно-дозвіллеву діяльність, формує способи впливу на особистість, а також безпосередньо впливає на культурне середовище й обсяг реальних можливостей реалізації позитивної поведінки особистісного потенціалу. Тому «особливо актуальними стали дослідження, пов'язані з проблемою професійної соціалізації майбутніх соціальних працівників в умовах закладу вищої освіти та пошуку ефективних засобів оптимізації та прояву активності здобувачів вищої освіти у вільний час» [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему соціалізації особистості розкривають праці таких відомих учених, як Б. Ананьєв, Л. Божович, Л. Бурлачук, М. Корнєв, Н. Максимова, І. Петрова та інших, в яких розглянуті загальні теоретико-методичні й соціально-педагогічні проблеми становлення особистості.

Загальні проблеми соціалізації особистості розглядаються в дослідженнях М. Боришевського, Л. Віготського, А. Капської, Н. Лавриченко, О. Мудрика, Г. Овчаренка, С. Савченка та ін.

Дослідження С. Савченка свідчить, що сьогодні «соціалізацію особистості слід розглядати як:

– складний і багатофакторний процес набуття індивідом людських властивостей та якостей;

– явище, сутнісні характеристики якого забезпечують суб'єкт-суб'єктну єдність особистості;

– соціокультурний феномен, який характеризується незмінністю психологічних механізмів;

– рушійну силу, що активізує процеси

самоперетворення;

– соціально-педагогічне поняття, яке відображає перебіг соціального формування особистості» [2].

На думку А. Капської, «соціалізацією називається послідовне влиття особистості в соціальну сферу, що супроводжується засвоєнням і відтворенням культури спільноти внаслідок взаємодії індивіда зі стихійними та непохитно створеними вимогами існування на всіх етапах життя» [6, с. 9].

Як зазначає А. Капська, «новочасне керування процесом соціалізації особистості ставить на меті залучення до прийняття рішень щодо проблем свого життя і діяльності, заохочувати здійснення її призначення, потенціалів, починання й творчості» [6, с. 21].

Можемо погодитися з поглядами Г. Андрєєвої, що «соціалізація – процес двобічний, котрий включає: засвоєння особистістю суспільного досвіду напрямом входження в суспільну сферу, систему суспільних зв'язків; процес встановлення порядків суспільних зв'язків та формування індивіда внаслідок активної діяльності, ініціативного введення в соціальне коло» [7, с. 176].

У ряді досліджень новочасних науковців (Л. Артемова, А. Богущ, І. Гавриш, Н. Грама, Л. Карнаух, О. Кононко, Т. Поніманська, Н. Рогальська, О. Трифонова та ін.) підкреслюється роль дозвіллезнавства як інституту соціалізації, в якому створюються умови для соціального розвитку особистості, ознайомлення із суспільним доквіллям, засвоєння та відтворення норм поведінки, соціальних зв'язків і соціального досвіду [3].

Мета статті – з'ясування впливів культурно-дозвіллевої діяльності на процес професійної соціалізації майбутніх соціальних працівників в умовах закладу вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес соціалізації особистості здійснюється за певних умов. «Головну роль відіграють такі процеси, як: а) гуманістичне становлення у суспільстві; б) відповідності межі, розуміння та природи педагогічним перспективам, умов певного соціального оточення; в) доцільне розставлення часу та простору усіх планомірних взаємодіях.

«Виникнення соціальних інститутів – процес, багато в чому зумовлений соціально-історичною необхідністю. Існує п'ять основних потреб суспільства, для задоволення яких на різних етапах його

становлення виникли основні групи соціальних інститутів: інститут шлюбу; інститут держави; інститут економіки; інститут релігії; інститут освіти» [8].

«Дозвіллезнавство як інститут соціалізації визначає необхідність важкого та багатобічного дозвіллевого процесу, в якому особистості призначається активна функція; вона визначається як одна з наук про людину, про виховання та розвиток особистості у вільний час» [4].

«Дозвіллезнавство – це сфера науки, що пізнає життєдіяльність, взаємини та організацію у сфері вільного часу. Повноцінну значущість він набирає, коли використовується для гармонійного розвитку індивіда» [8].

Педагогічні можливості дозвіллезнавства, як інститут соціалізації особистості вивчали Ю. Стрельцов, Т. Сущенко, В. Тріодін, Г. Фролов. У своїх працях Ю. Стрельцов, Г. Фролов зауважують, що дозвіллезнавство не являється суперником загальноприйнятим напрямом педагогіки. Натомість Т. Сущенко, В. Тріодін підкреслюють вагомє значення дозвіллезнавства на заповненні та усуненні прогалин у процесі навчання за сприяння правильного розподілу вільного часу. Не правильний «розподіл вільного часу заважає соціокультурному розвитку особистості, для відкриття соціальної роботи ширшого простору для ефективного використання засобів, методів та форм організації культурно-дозвіллевої діяльності. Основну увагу педагогічні засади дозвіллезнавства відводять соціальному розвитку особистості, впливу соціального середовища на особистість, визначеності вільного часу, соціалізації та формування особистості» [3].

Установлення дозвіллезнавства як одного з інститутів соціалізації на нинішньому етапі є новим підходом до дозвілля. Як зазначають В. Й. Бочелюк, В. В. Бочелюк «найбільш успішно особистість розвивається в умовах соціально значущої та цікавої для неї діяльності, зокрема дозвіллевої» [4].

Дозвіллезнавство як інститут соціалізації охоплює загальновідоме поняття «Вільний час», справжня цінність якого набувається в процесі гармонійного всебічного розвитку особистості. Призначення вільного часу має фундаментальний характер в процесі соціалізації, задоволення постійно зростаючих потреб, піднесення на вищий рівень розвитку власних здібностей та розкриття особистості в цілому. На всіх

вікових етапах соціалізації особистості, починаючи з дитячих років і закінчуючи поважним віком, завжди має місце вільний час. У широкому розумінні вільний час – це зайнятість особливого роду, що впливає на становлення та розвиток особистості, формування соціальних норм і цінностей, засвоєння зразків поведінки, поетапне засвоєння соціально-культурного досвіду.

У вільний час відбуваються процеси: навчання, виховання, саморозвитку, самоосвіти, міжособистісного спілкування, що без сумніву мають безпосередній вплив на соціалізацію особистості. Досить очевидним може скластися враження, що вільний час є ототожненням дозвілля, при всій подібності дозвілля і вільного часу конкретні поняття мають різний змістовий характер.

Вільний час приймає видимість дозвілля, але з певною відмінністю. Насамперед для дозвілля властиві прояви видовищно-пасивних форм проведення вільного часу. Слова «дозвілля» і «вільний час» у Великому тлумачному словнику сучасної української мови трактується як синоніми на позначення пори, позбавленої від праці, якоїсь діяльності. Часто під дозвіллям розуміють пасивне споживання готового культурного досвіду, що не має нічого спільного з творенням культури. В дозвіллі особистість прагне задовільнити власні потреби в розвагах, задоволенні та насолоді.

Однак, варто відрізнити вільний час, що регулюється дозвіллезнавством, як інститутом соціалізації та самою особистістю. Методологічним підґрунтям поділу виступають характер діяльності у вільний час та форми організації вільного часу, що на думку науковців В. Й. Бочелюк, В. В. Бочелюк є взаємопов'язані критерії.

Ми розглядаємо дозвіллезнавство та соціалізацію особистості, як один із напрямів професійної соціалізації майбутніх соціальних працівників що впливає на організацію вільного часу в умовах закладу вищої освіти, згуртованість яких утворюють специфічний механізм взаємозв'язку дозвілля і соціалізації. Роль дозвілля в процесі професійної соціалізації майбутніх соціальних працівників визначається суспільною необхідністю і перспективами становлення соціально важливих видів діяльності у вільний час. Для успішного використання вільного часу, в умовах закладу вищої освіти, майбутні соціальні працівники в процесі професійної соціалізації обумовлюється забезпеченням об'єктивних

умов для прояву активності здобувачів вищої освіти, формування інтересів, установок, потреб та цінностей.

Напрями застосування вільного часу задається процесом професійної соціалізації майбутніх соціальних працівників, якісний зміст якого залежить від здобувачів вищої освіти. Прояв активності здобувачів вищої освіти у вільний час в процесі професійної соціалізації, умовно можна розділити на такі види: початковий (споживання існуючих благ, навчання без пошуку додаткової інформації, не регулярне відвідування занять, міжособистісне спілкування на побутовому рівні, відсутність інтересу до занять у гуртках, колективах, спортивних секціях, байдужість до суспільно-політичних ситуацій...) піддається впливу соціуму; базовий (споживання існуючих благ з особистим доповненням, пошук додаткової інформації в доповнення до стандартного викладу навчальної програми, регулярне відвідування занять, більш розширене коло міжособистісного спілкування, має місце зацікавленості у відвідуванні гуртків, наявність членства у колективах, спортивних секціях, прояв інтересу до суспільно-політичних ситуацій тощо...) менше піддається впливу соціуму; вищий (мінімальне споживання існуючих культурних благ, прояв індивідуальної творчості, пошук додаткової інформації в процесі навчання, виразний прояв самоосвіти й саморозвитку, систематичне відвідування навчальних занять, велике коло налагоджених міжособистісних зв'язків, активна робота у гуртках, колективах, спортивних секціях, явно виражено громадська активність, участь у суспільно-політичних ситуаціях тощо...) менше піддається впливу соціуму або не піддається взагалі.

Професійна соціалізація майбутніх соціальних працівників шляхом прояву активності вільного часу в умовах закладу вищої освіти здійснюється за етапами: перший етап – визначення життєвих цілей та перспектив, другий – адаптація власного вільного часу до умов ЗВО, третій – засвоєння та формування, у вільний час, навчального змісту та практичних умінь, четвертий – професійної готовності до раціонального використання вільного часу. Основні чинники, що мають вплив на процес професійної соціалізації майбутніх соціальних працівників у вільний час в умовах ЗВО, на нашу думку, є: характеристика особистості (життєвий

досвід, риси та цінності особистості, особиста мотивація...); зміст професійної підготовки (зміст освітнього процесу, якість професійної підготовки, наявність методичного забезпечення...) культурно-професійна орієнтованість (формування професійної культури, орієнтація на налагодження міжособистісних професійних зв'язків).

Для констатування впливу дозвіллезнавства на процес професійної соціалізації майбутніх соціальних працівників в умовах вищого навчального закладу, нами було здійснене емпіричне дослідження, результати якого продемонстрували реальний стан прояву активності здобувачів вищої освіти у вільний час. Здобувачам вищої освіти спеціальною відповіді на запитання, які стосувалися організації їхнього вільного часу. Опитування здійснювалося за допомогою анкетування академічних груп та індивідуального усного опитування вибіркового членів груп для перевірки правильності результатів отриманих шляхом анкетування.

Опитувальник складався із трьох блоків запитань, де кожний блок відповідав за окремо взятий вид прояву вільного часу. Перший блок запитань стосувався процесу підготовки здобувачів вищої освіти до практичних та семінарських занять, прояв самоосвіти й саморозвитку, відвідування занять тощо... Другий блок включав запитання, що стосувалися споживання наявних культурно-дозвіллевих благ, прояву групової згуртованості, наявність членства у колективах, гуртках, спортивних секціях... І на останок третій блок охоплює запитання, що стосувалися громадської активності, участь у суспільно-політичних заходах, акціях тощо...

Паралельно за членами груп, що брали участь в опитуваннях, здійснювалось спостереження, що включало в себе: відповіді на семінарських та практичних заняттях; перевірка дійсного членства в гуртках, колективах, спортивних секціях; аналіз активності та публікації на сторінках соціальних мереж; участь у культурно-розважальних заходах організованих кафедрами, факультетами, закладом вищої освіти. Головною метою спостереження стало підтвердження відповідей здобувачів вищої освіти на запитання в опитувальнику.

Порівнюючи відповіді здобувачів вищої освіти отриманих методом анкетування та результати спостереження за здобувачами вищої освіти, ми мали змогу спостерігати

закономірність в отриманих результатах. Аналіз продемонстрував збіг відповідей та результатів спостереження з точністю двох до одного, що свідчить про вірогідність отриманих результатів опитування.

Узагальнюючи результати дослідження прояву активності у вільний час здобувачів вищої освіти в процес професійної соціалізації майбутніх соціальних працівників в умовах закладу вищої освіти, нами було констатовано на якому етапі професійної соціалізації вони знаходяться та яку активність проявляють. У ході опрацювання відповідей респондентів нами було з'ясовано: понад 42 % від загального числа респондентів проявляють у вільний час початковий рівень активності; майже 34 % респондентів у вільний час проявляють базовий рівень активності; понад 24 % респонденти проявляють вищий рівень активності у вільний час.

Для визначення на якому етапі професійної соціалізації знаходяться респонденти, було здійснено порівняння відповідей опитувальника тз результатами спостереження. В результаті нам вдалось з'ясувати: 12 % знаходяться на першому етапі; 48 % – притаманний другий етап; 30 % респондентів знаходяться на третьому етапі професійної соціалізації в умовах закладу вищої освіти.

Підводячи підсумки результатів нашого дослідження, ми дійшли до висновку, професійна соціалізація майбутніх соціальних працівників у вільний час в умовах закладу вищої освіти відбувається поетапно, прогнозує формування професійних якостей, формування мотивації до самостійної професійної творчої діяльності, засвоєння теоретичних знань та формування практичних умінь, сприяє зародженню професійних ціннісних орієнтацій. Ефективний розподіл вільного часу здобувачами вищої освіти сприяє професійному становленню особистості та засвоєння нових соціальних ролей.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Таким чином, педагогічні засади дозвіллезнавства зорієнтовані на соціальний розвиток особистості, вони визначають методи доцільного використання її вільного часу, оптимізують соціальну детермінацію соціалізації та формування індивідуума. Дозвіллезнавство, як інститут соціалізації особистості, визначає закономірності важкого й різнобічного культурно-дозвіллевого процесу, в котрому особистості призначається ініціативна

функція, що відзначається науковцями як одна з інститутів розвитку, виховання індивідуальності у вільновідпущений час.

Розглядаючи сутність професійної соціалізації майбутніх соціальних працівників за сприянням культурно-дозвіллевої сфери ми визначаємо, як процес входження особистості в систему соціальних взаємин, наслідок піднесення індивіда як універсального суб'єкта діяльності напрямом його багаторівневої взаємодії із суспільством на тлі формування соціально-типових ознак, які є моральними регуляторами свідомості, діяльності та поведінки.

На нашу думку, досягнення ефективності процесу професійної соціалізації майбутніх соціальних працівників у вільний час в умовах закладу вищої освіти здійснюється шляхом створення педагогічних умов, які включатимуть взаємопов'язані складники: соціокультурне середовище; організацію культурно-дозвіллевого процесу; готовність соціального працівника як суб'єкта соціально-педагогічної діяльності.

Серед актуальних пробле, професійної соціалізації в умовах закладу вищої освіти продовжує залишатися особистісна активність майбутнього соціального працівника у вільний час, адже залученість до взаємодії у порядку соціальних відношень та зв'язків потребує прийняття вірних рішень й допомагає розвивати цілеспрямованість, мобілізує до активної діяльності та планування стратегій професійної діяльності.

Дослідження складних проблем становлення дозвіллезнавства, як одного із вагомих інститутів соціалізації особистості, потребує нової методології педагогічних досліджень. Враховуючи нагальну потребу новочасної педагогічної науки та практики, розробка методології культурно-дозвіллевої сфери є вкрай важливим завданням та потребує подальшого вивчення.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Капська А. Й. Деякі аспекти професійної підготовки соціальних педагогів і соціальних працівників / А. Й. Капська // Соціалізація особистості: збірник наукових праць [За заг. ред. проф. А.Й. Капської]. Том XXVIII. К.: НПУ, 2007. С. 3–13.
2. Савченко С. В. Социализация студенческой молодежи в условиях регионального образовательного пространства. Луганск: Альма Матер, 2003. 406 с.
3. Гавриш І. В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів

до інноваційної професійної діяльності: Дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Харків, 2006. 572 с.

4. Бочелюк В. Й., Бочелюк В. В. Дозвіллезнавство: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 210 с.

5. Галус О. М. Соціалізація особистості: сутність, концептуальні підходи у наукових теоріях, напрямках, школах // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету України. 2010, 2. С. 69–75

6. Соціальна педагогіка. Навчальний посібник / За ред. А. Й. Капської, К., 2000. 264 с.; Соціальна робота: технологічний аспект: Навчальний посібник / За ред. проф. А. Й. Капської. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 352 с.

7. Андреева Г. М. Соціальна психологія / Г. М. Андреева. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 381 с.

8. Бабенко Ю. А. Вільний час і дозвілля української молоді в умовах нової соціокультурної реальності. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. Київ, 2013. № 2. С. 74–79.

REFERENCES

1. Kapska, A. Y. (2007). *Deiaki aspekty profesiinoy pidhotovky sotsialnykh pedahohiv i sotsialnykh pratsivnykiv*. [Some aspects of the professional training of social educators and social workers]. Kyiv.

2. Savchenko, S. V. (2003). *Sotsyalizatsiya studencheskoi molodezhy v usloviakh rehionalnoho obrazovatelnoho prostranstva*. [Socialization of student youth in the conditions of regional educational space]. Lugansk.

3. Gavrish, I. V. (2006). *Teoretyko-metodolohichni osnovy formuvannia hotovnosti*

maibutnikh uchyteliv do innovatsiinoi profesiinoi diialnosti. [Theoretical and methodological bases of formation of readiness of future teachers for innovative professional activity]. Kharkiv.

4. Boychelyuk, V. Y., Boychelyuk, V. V. (2006). *Dozvillieznavstvo*. [Leisure Studies In]. Kyiv.

5. Gallus, O. M. (2010). *Sotsializatsiia osobystosti: sutnist, kontseptualni pidkhody u naukovykh teoriiakh, napriamakh, shkolakh*. [Personalization Socialization: Essence, Conceptual Approaches in Scientific Theories, Directions, and Schools]. Khmelnytsky.

6. *Sotsialna pedahohika*. [Social pedagogy]. Kyiv.

7. Andreeva, G. M. (2006). *Sotsialna psykholohiia*. [Social Psychology]. Kyiv.

8. Babenko, Y. A. (2013). *Vilnyi chas i dozvillia ukrainskoi molodi v umovakh novoi sotsiokulturnoi realnosti*. [Leisure and leisure of Ukrainian youth in the context of a new socio-cultural reality]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ОПАЛЬЧУК Богдан Віталійович – асистент кафедри соціальної роботи та реабілітації Національний університет біоресурсів і природокористування України.

Наукові інтереси: соціально-педагогічна робота у сфері дозвілля.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

OPALCHUK Bogdan Vitaliyovych – Assistant of the Department of Social Work and Rehabilitation National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine.

Circle of scientific interests: socio-pedagogical work in the field of leisure.

Стаття надійшла до редакції 05.07.2020 р.

УДК 378.016:811.162.1-13+808.5

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-203-208

РАНИЮК Оксана Петрівна –

викладач кафедри слов'янської філології Хмельницького національного університету
ORCID <https://orcid.org/0000-0001-8859-9254>
e-mail: oksana.raniuk@gmail.com

ЛІНГВОДИДАКТИЧНА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ РИТОРИЧНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. У сучасному інформаційному суспільстві вміння влучно, аргументовано, якісно висловлюватися часто є запорукою успіху. Розвиток риторичних умінь для філолога в закладі вищої освіти є необхідним, адже впливає в подальшому на конкурентоспроможність, успішну

соціалізацію тощо. Специфіка професійної діяльності філолога-полоніста передбачає обґрунтування структурних елементів змісту навчання та теоретико-методологічних аспектів, які сприятимуть розвитку риторичних умінь та забезпечать цілісність, системність та ефективність освітнього процесу. Саме тому вважаємо за доцільне

створення лінгводидактичної моделі розвитку риторичних умінь, що зумовлює актуальність обраної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема риторики та окремих її компонентів порушувалася у працях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Зокрема це праці Н. Голуб, Л. Горобець, В. Нищети, Г. Сагач, О. Кучерук, З. Бакум та ін.

Певні теоретичні аспекти проблеми риторичної підготовки у вищій школі відображені в дисертаціях таких науковців, як Г. Сагач «Риторика як наука в системі професійної підготовки вчителя» (1993 р.), А. Первушиної «Формування риторичних умінь у майбутніх соціальних педагогів» (2002 р.), Є. Тягнирядно «Формування риторичних умінь у майбутніх правників у процесі професійної підготовки» (2008 р.), Н. Голуб «Теоретико-методичні засади навчання риторики у вищих педагогічних навчальних закладах» (2009 р.), Н. Калюжки «Формування риторичних умінь у фаховій підготовці майбутніх учителів початкової школи» (2011 р.), Л. Ткаченко «Розвиток риторики як навчального предмета професійного спрямування у системі підготовки майбутніх фахівців» (2017 р.) та ін. Зазначені науковці звернулися до проблем риторичної культури, риторичних умінь різних фахівців, проте питання розвитку риторичних умінь майбутніх філологів-полоністів не відображено в жодній праці.

Мета статті – охарактеризувати структурні елементи лінгводидактичної моделі навчання польської мови з метою розвитку риторичних умінь.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зарубіжні вчені, які займалися розробкою різних моделей навчання (Д. Берлінер, Дж. Керрол, Р. Стівенс), вважають, що моделювання навчального процесу є двобічним ефективним помічником викладача і студента, оскільки саме за допомогою моделі можна чітко визначити мету, зміст та передбачити можливий результат навчання. Модель навчання визначаємо як сукупність елементів процесу розвитку риторичних умінь. Лінгводидактична модель складається з мети, підходів до навчання, принципів, педагогічних умов, етапів, методів та розробленої системи вправ та завдань, критерії оцінювання розвитку риторичних умінь студентів.

Проаналізуємо кожен структурний компонент моделі. Першим елементом є

мета. Метою дослідження є розробка теоретично-методичного підґрунтя для розвитку риторичних умінь майбутніх філологів.

Підґрунтям якісного засвоєння польської мови як іноземної стають правильно обрані підходи, які визначають кінцевий результат навчання та залежать від спеціалізації, етапу навчання, комунікативної потреби, знань студентів [3 с. 4]. Ми виокремлюємо особистісно орієнтований, комунікативний, компетентнісний як такі, що сприятимуть розвитку риторичних умінь майбутніх філологів:

– *особистісно орієнтоване* навчання має на меті: формування відносин між усіма учасниками освітнього процесу на принципах гуманізму; визнання пріоритету особистості студента, знання його особистісних характеристик (рівня інтелекту, пізнавальних здібностей, інтересів, якісних характеристик), що сприяє розвитку людини на принципах демократизму, особистісного діалогу; формування позитивної мотивації студентів до пізнавальної діяльності, потреби в самопізнанні, самореалізації та самовдосконаленні їх у межах соціокультурних і моральних цінностей [4];

– *комунікативний підхід* передбачає формування у студентів комунікативної компетенції, яка вважається сформованою, якщо майбутній фахівець використовує іноземну мову, щоб самостійно отримувати й розширювати свої знання і досвід;

– *компетентнісний підхід* передбачає розвиток так званої риторичної компетентності. Н. Голуб визначає фактори, що підтверджують необхідність виділення риторичної компетентності: нагальна потреба переконливого мовлення в різних видах суспільного й міжособистісного спілкування, на що орієнтує риторика (логос); необхідність формування образу вмілого мовця (оратора) із внутрішньою готовністю не лише спілкуватися, а й бути відповідальним за сказане, пропагувати високу суспільну мораль, бути її зразком і носієм (етос); важливість проблеми емоційної культури в суспільстві (пафос); потреба досвіду вільно будувати діалог у різних ситуаціях мовлення із використанням усталених і схвалених суспільством формул, полегшують спілкування й роблять його бажаним [2, с. 141].

Наступним елементом моделі є принципи – положення, що скеровують процес навчання, нормативні вимоги до його організації та проведення, що мають характер

загальних вказівок, правил і норм [1, с. 29]. З огляду на специфіку теми дослідження з-поміж принципів, що сприятимуть розвитку риторичних умінь майбутніх-філологів у процесі навчання польської мови, поруч з традиційними принципами: науковості, системності й послідовності, наступності й перспективності, доступності, зв'язку теорії з практикою; ми виокремили спеціальні: інтеграції реальної комунікації в навчальний процес, діалогічного спілкування, нерозривності навчання та виховання; індивідуального підходу, партисипативності, професійної мобільності, текстоцентризму, апроксимації.

Дотриманням означених принципів було визначено педагогічні умови розвитку риторичних умінь майбутніх філологів. З-поміж них: упровадження поетапного та цілеспрямованого розвитку риторичних умінь майбутніх філологів у процесі навчання польської мови; створення сприятливого комунікативного середовища під час вивчення польської мови; використання інтерактивних методів навчання у процесі вивчення польської мови; мотивація студентів-полоністів до вдосконалення власного мовлення.

Методика розвитку риторичних умінь майбутніх філологів у процесі навчання польської мови охоплювала три етапи: підготовчий, основний, контрольно-узагальнювальний.

Перший етап – *підготовчий* – передбачав підготовку студентів до основної роботи з розвитку риторичних умінь, вироблення мотивації студентів до навчання польської мови задля удосконалення вмінь ефективного використання мовних та мовленнєвих знань; виховання в студентів свідомості, прагнення до самовдосконалення; підготовку майбутніх філологів до використання мовних ресурсів відповідно до норм польської мови в усіх сферах життя, зокрема в майбутній професійній діяльності. На заняттях під час першого етапу дослідного навчання передбачалася робота над дикцією студентів, диханням, інтонацією, вивченням, повторенням й поглибленням лінгвістичних, риторичних понять і термінів, зокрема: засвоєння відомостей про риторику, пошук певних мовних засобів (фонетичних, лексичних, граматичних), їх класифікацію та функції у тексті.

На підготовчому етапі основним завданням було, щоб студенти засвоїли основи для подальшого вивчення польської мови, комунікували між собою, зрозуміли

роль риторики у системі навчання польської мови та важливість її в подальшій професійній діяльності, а також у формуванні й самовираженні особистості; положення про мову як знакову динамічну систему, взаємозв'язок риторики з іншими рівнями мовної системи; загальнотеоретичні положення про структуру і функції мовних одиниць та конкретні їх вияви в польській мові. Основним завданням викладача на цьому етапі було зацікавити у процесі навчання польської мови шляхом використання комунікативних ігор, ситуативних завдань, вправ щодо розвитку техніки мовлення тощо.

Другий етап – *основний* – передбачав розвиток риторичних умінь майбутніх філологів-полоністів шляхом узагальнення й систематизації знань, умінь і навичок з фонетики, лексикології, граматики, орфографії, пунктуації, культури мовлення тощо. Основними завданнями цього етапу були: сприяння активному використанню правильних граматичних форм у процесі реалізації різних видів мовленнєвої діяльності; формування вмінь перероблення отриманої інформації (сприйняття, усвідомлення, трансформування, відбір, запис, контроль або самоконтроль); удосконалення вмінь і навичок дотримання стилістичних норм у різних видах мовленнєвої діяльності; формування вмінь і навичок знаходити стилістичні фігури, аналізувати їх відповідно до комунікативного наміру й ситуації; аналіз текстів загалом, зважаючи на зміст, лексичне наповнення, стилістичні засоби тощо. Реалізація зазначених завдань здійснювалася у процесі виконання вправ на текстовій основі; лінгвістичних вправ; створення проєктів, робота з портфоліо тощо.

На третьому етапі – *контрольно-узагальнювальний* – здійснено роботу з удосконалення риторичних умінь у майбутніх філологів, зокрема цей етап передбачав самостійне створення власних висловлювань на різні теми, у різних жанрах, вміння добирати на практиці виправдані вербальні й невербальні засоби, віднаходити переконливі аргументи на підтвердження своєї думки, вміння відстоювати власну позицію, при цьому дотримуючись культури мовлення, норм сучасної польської мови. На цьому етапі основний вектор теж був спрямований на розвиток мовлення студентів у всіх видах мовленнєвої діяльності та на збагачення активного словника, зокрема різними фразеологізмами, прислів'ями, афоризмами,

вміння орієнтуватися в доцільності використання різних сталих виразів у різних ситуаціях.

Відповідно до визначеної мети, підходів та принципів, вважаємо, розвиток риторичних умінь майбутніх філологів у процесі навчання польської мови базується на таких методах: традиційних (усний виклад, бесіда, спостереження студентів над мовою, метод вправ) та на інтерактивних (дискусія, проєкт, гра, портфоліо, мозковий штурм, тренінг, кейс-метод тощо).

Одним із найважливіших методів перетворення набутих знань у відповідні уміння є метод вправ. М. Львов визначає вправу як вид навчальної діяльності, яка ставить студентів перед необхідністю багаторазового та варіативного використання набутих знань у різних зв'язках та умовах [5, с. 34]. Виконання студентами-філологами вправи відіграє у навчальній роботі з вивчення мови особливу роль. Це один із методів, без якого неможливе успішне навчання і вивчення іноземної мови. Нами була розроблена система вправ і завдань, відповідно яку ми класифікували:

1) за спрямованістю на отримання чи передавання інформації на:

– рецептивні: прочитати текст, виписати основні тези з тексту; назвати усталені вирази ввічливості; визначити, як можуть звертатися до аудиторії люди на запропонованих картинках; прочитати текст, дати відповіді на питання; прочитати оголошення, вибрати найважливішу інформацію;

– репродуктивні: замінити синонімами підкреслені слова; прочитати початок тексту та спробуйте закінчити текст; виписати фразеологізми на окреслення людських рис; окреслити значення поданих фразеологізмів та скласти з ними речення;

– продуктивні: скласти діалог, використовуючи запропоновану ситуацію; прослухати текст та висловити свою думку; доповнити текст на основі інформації з газети про зниклу людину, скласти її психологічний портрет; розіграти діалог, використовуючи запропоновану ситуацію; побудувати висловлювання дискусійного характеру на тему: «Czego chcemy od przujasio?».

2) за метою проведення: підготовчі; тренувальні; контрольні;

3) за кількістю студентів, що виконують вправу (завдання): індивідуальні; групові; колективні;

4) за характером матеріалу: вправи в діалогічному; монологічному мовленні;

5) за критерієм формування мовних і мовленнєвих навичок:

– комунікативні: презентуйте людей, зображених на картинці; складіть в парі коротку розмову, вибравши певну ситуацію; подивіться на картинку та визначте про що говорять люди, зображені на ній;

– умовно-комунікативні; прочитайте текст, до кожного абзацу доберіть назву; відновіть втрачену в тексті інформацію;

– некомунікативні: замініть або вилучіть слова, що не відповідають змісту речення; «виберіть потрібне слово з указаних у дужках синонімів; доповніть подані речення відповідними за змістом словами; поєднайте фразеологізми з їх значенням, доберіть до них антоніми; прочитайте речення, знайдіть у них метафори;

б) за роботою з текстом:

– аналітичні: проаналізуйте текст, визначте основну думку; випишіть з тексту фразеологізми та визначте, яку роль вони відіграють у тексті; прочитайте текст та зробіть риторичний аналіз;

– конструктивні: напишіть промову, використовуючи за основу цитату відомого філософа, письменника тощо; завершіть лист до друга; складіть текст, використовуючи в кожному реченні фразеологізми;

– аналітико-конструктивні: проаналізуйте текст та напишіть власний, що стосується запропонованої теми; оберіть одну із запропонованих тем та обґрунтуйте свою думку.

Відповідно до попередніх досліджень, пов'язаних з риторикою та риторичними вміннями, зважаючи на особливості професійної діяльності майбутнього філолога ми виділили: мотиваційно-ціннісний критерій; когнітивний; лінгвістично-мовленнєвий; комунікативний, рефлексійно-оцінний. Далі більш детально охарактеризуємо кожен з цих критеріїв.

– *мотиваційно-ціннісний критерій* полягає на розумінні майбутнім філологом важливості риторичних умінь та їхньої ролі в подальшій професійній діяльності; виокремлення риторичних умінь як компонента професійної діяльності; переконання студентів в особистій та суспільній значущості рішень, зацікавлене ставлення до риторичної діяльності. В якості показників цього критерію є наявність мотиву до опанування цими вміннями у процесі навчання польської мови;

– *когнітивний критерій* передбачає наявність системи знань про засоби та способи комунікації, норми польської

літературної мови, риторичні фігури, жанри текстів, особливості побудови публічних промов, про риторичні вміння. Він презентується показниками повноти та стійкості знань про засоби та методи певних дій. Повнота – це передача всіх важливих ознак риторичних умінь. Стійкість – це збереження знань з часом і їх відтворюваність в певних умовах. Когнітивний критерій розвитку риторичних умінь містить знання, пов'язані зі знаннями, зокрема соціальними, культурними, що сприяють іншомовній комунікації;

– *лінгвістично-мовленнєвий* критерій пов'язаний з лінгвістичними знаннями з фонетики, лексики, граматики, стилістики, передбачає використання норм польської літературної мови в усній і письмовій формі; використання мовностилістичних засобів, прийомів, фігур, тропів відповідно до умов і мети спілкування; вміння побудувати текст відповідно до жанру; використання формул мовленнєвого етикету відповідно до ситуації; бездоганне володіння майстерністю усного мовлення;

– *комунікативний* критерій безпосередньо пов'язаний зі спілкуванням, культурою спілкування, використанням вербальних та невербальних засобів тощо;

– *рефлексійний критерій* пов'язаний з аналізом власної риторичної діяльності та її результатів для того, щоб спланувати індивідуальну програму удосконалення риторичних умінь, полягає в умінні адекватно оцінювати комунікативний процес та шукати шляхи удосконалення для досягнення бажаного результату; моделюванні аудиторії в цілому з врахуванням її психологічного портрету.

Кінцевим результатом окресленої моделі є розвинуті риторичні вміння майбутніх філологів у процесі навчання польської мови.

Описана вище методика розвитку риторичних умінь студентів може бути реалізована за умови систематичної, послідовної та цілеспрямованої роботи над удосконаленням риторичних умінь, необхідних у майбутньому філологічно-полоністу для подальшої професійної діяльності.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Отже, керуючись лінгвістичними, психологічними, педагогічними особливостями навчання іноземної мови, ми визначили структурні компоненти лінгводидактичної моделі. Створення моделі відбувалося на основі сучасних вимог до професійної підготовки, яка відображає мету

і зміст освіти, окреслює педагогічні умови процесу формування та кінцевий результат – розвинуті риторичні вміння майбутніх філологів у процесі навчання польської мови. Перспективами подальшої наукової діяльності з проблеми розвитку риторичних умінь студентів є розробка і впровадження в навчальний процес нових технологій навчання, що й становить практичну реалізацію теоретичних засад.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бакум З. П. Українська мова як іноземна: Лінгводидактичні проблеми. Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету : зб. наук. праць, 2010. Вип. 5. С. 226–232.
2. Голуб Н. Б. Риторична компетентність учнів старших класів як показник сучасної мовної культури / за ред. І. Г. Єрмакова, Донецьк : Каштан, 2012. С. 140–147.
3. Голуб Н. Б. Підходи до навчання української мови в основній школі. Українська мова і література в школі. 2015. № 3. С. 2–10.
4. Костиук С. Розвиток компетентностей міжкультурної комунікації студентів-іноземців на основному етапі навчання української мови: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02; Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. К., 2018. 292 с.
5. Львов М. Ф. Словарь-справочник по методике русского языка. М. : Просвещение, 1988. 240 с.

REFERENCES

1. Bakum, Z. P. (2010). *Ukrainska mova yak inozemna: Lihvodydaktichni problemy. Filolohichni studiyi*. [Ukrainian as a foreign language: Linguistic didactic problems. Philological studies]. Krivoy Rog.
2. Holub, N. B. (2012). *Rytorychna kompetentnist uchniv starshykh klasiv yak pokaznyk suchasnoi movnoi kultury*. [Rhetorical competence of high school students as an indicator of modern language culture]. Kashtan.
3. Holub, N. B. (2015). *Pidkhody do navchannia ukrainskoi movy v osnovnii shkoli*. [Approaches to teaching the Ukrainian language in primary school]. Kyiv.
4. Kostiuk, S. (2018). *Rozvytok kompetentnosti mizhkulturnoi komunikatsii studentiv-inozemtsiv na osnovnomu etapi navchannia ukrainskoi movy*. [Development of competencies of intercultural communication of foreign students at the main stage of learning the Ukrainian language]. Kyiv.
5. Lvov, M. F. (1998). *Slovar-spravochnik po metodyke russkoho yazika*. [Dictionary-reference book on the methodology of the Russian language]. Moscow.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

РАНЮК Оксана Петрівна – викладач кафедри слов'янської філології Хмельницького національного університету.

Наукові інтереси: методика навчання польської мови у вищій школі, формування риторично компетентного філолога.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

RANIUK Oksana Petrivna – Teacher of the Department of Slavic Philology, Khmelnytsky National University.

Circle of scientific interests: methods of teaching the Polish language in higher school, formation of rhetorically competent philologist.

Стаття надійшла до редакції 10.09.2020 р.

УДК 378.147.227

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-208-212

РОМАНЕНКО Янина Игоревна –

ассистент кафедры патологической анатомии, судебной медицины и гистологии
Донецкого национального медицинского университета
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9415-8391>
e-mail: zmunchilo18@gmail.com

МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ СИСТЕМАТИЗАЦИИ ЗНАНИЙ ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ НА ПРАКТИЧЕСКОМ ЗАНЯТИИ ПО ТЕМЕ «ГИСТОЛОГИЧЕСКАЯ ТЕХНИКА ПРИГОТОВЛЕНИЯ МИКРОПРЕПАРАТОВ» В КУРСЕ ГИСТОЛОГИИ ДНМУ

Постановка и обоснование актуальности проблемы. Дисциплина «Гистология, цитология, эмбриология» входит в состав базовых дисциплин и, поэтому, важна не только с точки зрения получения конкретных теоретических и практических знаний, но и с точки зрения формирования навыков к самостоятельной работе, а в дальнейшем – мотивации к постоянному самообразованию.

Целесообразно обучать студентов не только содержания предмета, но и умственным операциям. В условиях создания и внедрения стандартов высшего образования, одной из основных целей образования является овладение учащимися основами методов естественнонаучного исследования. Одно из важнейших направлений является формирование у студентов-медиков умения систематизировать результаты, делать обобщения и оценивать их достоверность и пределы применения, планировать и проводить исследования и тому подобное [6].

Анализ последних исследований и публикаций. Методику работы по формированию у студентов умений обобщать и систематизировать учебный материал на основе содержания конкретных предметов разрабатывали Н. Б. Гринцова, В. И. Барко, Л. П. Бруновт, Г. М. Могильная, А. А. Евглевский, Э. Г. Пейливаньян, Е. В. Фомичева и др [5; 2].

Л. П. Бруновт и Е. Т. Бровкина исследовали формирование приемов мыслительной деятельности учащихся на материале биологии.

Таким образом, анализ психологической, педагогической и методической литературы по вопросам формирования у учащихся

мыслительных операций показал, что есть много разработанных заданий и упражнений по формированию мыслительных операций у студентов, разработана методика развития умения обобщать на материале определенных тем курса гистологии. Однако, следует отметить, что недостаточно исследована система работы преподавателя и студентов в процессе применения алгоритмов решения задач, недостаточно исследован механизм формирования у учащихся умений обобщения и систематизации учебного материала, не обнаружено психолого-педагогические условия эффективности применения различных систем на материале биологических предметов, которые получили в последнее время существенных изменений [5]

Цель статьи – анализ опыта использования различных видов заданий для систематизации и обобщения знаний в иностранных русскоязычных студентов на кафедре патологической анатомии, судебной медицины и гистологии Донецкого национального медицинского университета.

Изложение основного материала исследования. Гистология – это учение о тканях и их разновидностях. Гистология также изучает клеточный состав тканей, взаимосвязь и взаимовлияние клеток между собой. Для того, чтобы изучить цитосостав тех или иных тканей человека, необходимо использовать микроскоп, как единственный девайс для такого типа исследования. Поэтому тема «Микроскоп. Микроскопические устройства. Гистологическая техника приготовления микропрепаратов» в курсе гистологии есть фундаментальным звеном для дальнейшего изучения всего предмета. От использованных методик, которые будут применяться в

овладении данной темы, зависят знания студентов, умения и навыки ими пользоваться и применять на практике.

Цель данного практического занятия: закрепить в памяти технику микроскопирования гистологического препарата, выработать представление о сущности и содержании основных этапов изготовления фиксированного и окрашенного гистологического препарата, получить представление о «базофилии» и «оксифилии» структур в гистологическом препарате.

Оборудование: световой микроскоп, микропрепараты, таблицы, презентации, схемы, атласы.

Согласно учебной программе, утвержденной ученым советом университета, студенты-медики должны освоить следующие аспекты:

1. Возникновение гистологии, цитологии и эмбриологии как самостоятельных наук. Значение работ Р. Гука, А. Левенгука, Я. Пуркинье, Р. Броуна, М. Шлейдена для создания клеточной теории. Исследование Т. Шванн.

2. Клеточная теория как фундаментальное обобщение биологии. Выяснение микроскопического строения тканей и органов, создание классификации тканей.

3. Современный этап развития гистологии, цитологии и эмбриологии. Связь гистологии с другими науками медико-биологического профиля.

4. Основные принципы изготовления препаратов для световой и электронной микроскопии, получения материала (биопсия, игольная пункционная биопсия, аутопсия). Фиксация, обезвоживание, уплотнение объектов, изготовление срезов на микротоме и ультрамикротоме.

5. Виды микропрепаратов – срез, мазок, отпечаток, пленки, шлиф.

6. Окраска и контрастности препаратов. Понятие о гистологических красителях.

7. Техника микроскопии в световых микроскопах. Специальные методы световой микроскопии – фазовоконтрастная, темнопольная, люминесцентная, лазерная, сканирующая.

8. Трансмиссионная и сканирующая электронная микроскопия.

9. Понятие о гистохимии, радиоаутографии, иммуоцитохимии.

10. Количественные методы исследования – морфометрия, денситометрия, цитофотометрия, спектрофлуорометрия.

Перечень этих вопросов даются студентам в преддверии практического занятия. Идя на занятия, студенты должны иметь определенный уровень знаний, который поможет им в выполнении практической работы и окончательном фиксировании этих умений в памяти.

На каждом столе у студента стоит микроскоп. Первое задание на практическом занятии – изучить строение микроскопа, определить оптическую и механическую часть микроскопа (указать компоненты в таблице 1), обозначить компоненты микроскопа на рисунке 1, рассчитать общее увеличение микроскопа (ситуационная задача), вспомнить и написать правила работы с микроскопом.

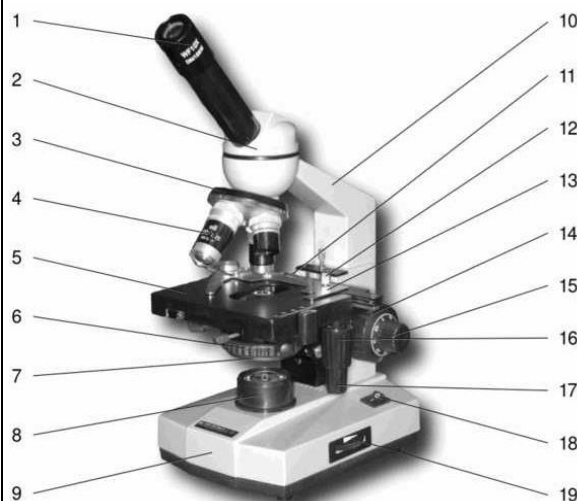

Рис. 1. Строение микроскопа

Таблица 1

Строение микроскопа

Оптическая часть микроскопа	Механическая часть микроскопа

Микроскоп – это основной рабочий инструмент на практических занятиях по гистологии. Студенты должны четко знать и различать структурные составляющие микроскопа, какие из них относятся к оптической части и какие к механической. В последующем это позволит быстрее выполнять процесс микроскопирования, а позже – станет рефлекторным действием. Особенно важной операцией во всем этом – показать студентам правила работы с микроскопом на практике и дать им возможность повторить всю процедуру самостоятельно. Использование данной методики способствует лучшему пониманию действий и приобретению новых навыков в процессе применения аналитических операций [3].

Ситуаційна задача.

Студент, при вивченні під мікроскопом гистологічного строєння тонкого кишечника, використовував лінзу великого збільшення. Збільшення окуляра = 10x. Розрахуйте загальне збільшення мікроскопа, при якому студент вивчав гистологічне строєння тонкого кишечника.

Така задача розвиває стереомислення студентів, стимулює їх згадати оптичну частину мікроскопа, всі типи лінз і кількість раз на яку кожна з них може збільшити (великого = 40x, середнього = 10x і малого = 4x збільшення). Також змушує мислити про вироблення простого математичного завдання для того, щоб дати правильну відповідь.

Наступним завданням буде: заповнити схему (рис.2), вказати основні етапи виготовлення гистологічного препарату і коротко сформулювати кожен з них.

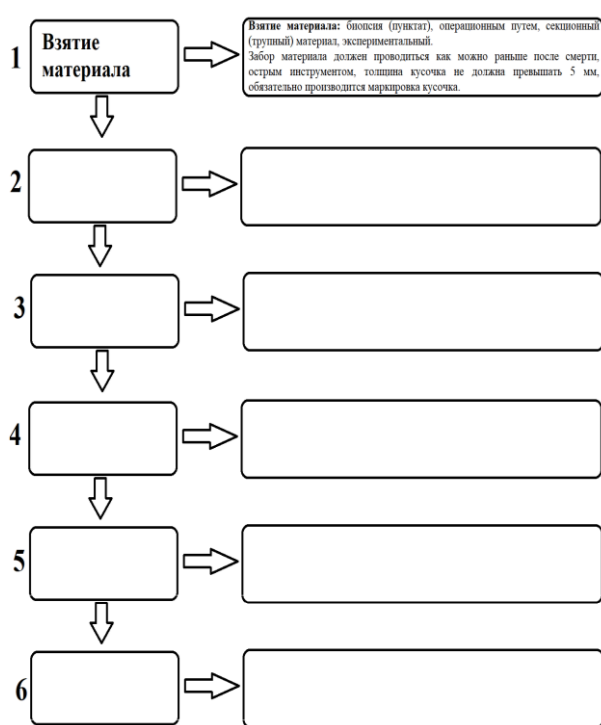

Рис. 2. Этапы гистологической техники

Систематизация знаний проводится с помощью структурно-логической схемы. Выше приводится частично заполненная структурно-логическая схема систематизации знаний по теме «Гистологическая техника».

Систематизирующие таблицы и структурные схемы можно составлять на каждом занятии, изучая соответствующие темы. Однако лучший эффект получается тогда, когда костяк таблицы или схемы дается студентам в начале изучения темы,

который они заполняют в процессе изучения. Важно, чтобы в их основе были выявление и осмысление учащимися главного, существенных понятий и их взаимосвязей с другими, уже усвоенными понятиями, идеями, а не иллюстрация преподавателем готовых знаний. На последнем же этапе занятия обсуждают соответствующие таблицы или схемы, вспоминая соответствующий материал в определенной последовательности [7].

Используются и другие задания для усвоения и систематизации знаний на практическом занятии по теме «Микроскоп. Микроскопические устройства. Гистологическая техника приготовления микропрепаратов»

– Заполнив схему (рис. 3.), укажите примеры каждого вида гистологических препаратов

Рис. 3. Виды гистопрепаратов фиксированных клеток

– Заполните таблицу 2, перечислив основные группы красителей. Укажите название структур, которые могут быть пигментированы данным красителем, и примеры красителей.

Таблица 2

Типы красителей

Группы красителей	Название окрашиваемых структур	Пример красителя
Основные	ДНК, РНК, иногда цитоплазма, межклеточное вещество некоторых тканей – например, хрящевой.	гематоксилин, толуидиновый синий, тионин, метиленовый синий, азурь

– Заполните таблицу 3, отметив основные виды микроскопии, кратко сформулируйте цели использования каждой разновидности.

Таблица 3
Виды микроскопии

Виды микроскопии	Разновидности	Цели использования
	Световая	
	Поляризационная	
	Флюоресцентная (люминесцентная)	
	Темнопольная	
	Фазовоконтрастная	
	Просвечивающая (трансмиссионная)	
	Сканирующая (растровая)	

С целью стандартизации оценки знаний студентов на кафедре для студентов русскоязычной формы обучения используются тестовые задания, составленные по типу лицензионного экзамена «Крок 1». На каждом занятии студент должен ответить на десять вопросов, тем самым все тестовые задания унифицированы по весовой составляющей при расчете результатов оценки за конкретную тему. Тестирование дает возможность не только разнообразить процесс диагностики уровня подготовки студентов, но и объективно получить реальную картину усвоения знаний и навыков[1; 4].

Примеры тестовых заданий по типу лицензионного экзамена "Крок 1". Звездочкой отмечен правильный ответ

1) При окрашивании гистологического препарата красителем тиазинового ряда толуидиновым синим отдельные его структуры приобрели сиреневый цвет. Как называется явление изменения цвета красителя на ему не свойственный?

- A. Базофилия.
- B. Ацидофилия
- C. **Метахромазия***
- D. Нейтрофилия
- E. Полихроматофилия

2) Клетки отличаются друг от друга различным составом белков. Какими методами можно выявить эти отличия?

- A. Методом иммунофлуоресценции*
- B. Методом цитохимии
- C. Методом цитофотометрии
- D. Методом микроскопии
- E. Методом автордиографии

Выводы и перспективы дальнейших исследований направления. Процесс обучения невозможен без запоминания основных фактов, схем, постулатов и т.д. Эффективность запоминания учебного материала зависит от того, насколько он логически связан с уже имеющимися у

студентов-медиков знаниями и, может быть, хорошо понят ими. При этом преподаватель должен добиваться произвольного запоминания. Он указывает цель усвоения тех или иных сведений, выделяет главное и второстепенное, стимулирует необходимую мотивацию процесса познания со стороны студентов. Условиями успешного запоминания являются: осмысление учебного материала, умственная активность и самостоятельность в работе, постоянное использование запоминаемого, понимание его значимости, воспроизведение его в процессе повторения и практическое применение изученного. Правильно поставленная систематизация учебной деятельности учащихся позволяет преподавателю оценивать получаемые ими знания, умения, навыки, вовремя оказать необходимую помощь и добиваться поставленных целей обучения. Все это в совокупности создает благоприятные условия для развития познавательных способностей студентов и активизации их самостоятельной работы на практических занятиях по гистологии.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Буряк О. Г., Павлюкович Н. Д., Павлюкович О. В., Чимпой К. А. Формування клінічного мислення студентів за допомогою використання ситуаційних завдань. Медична освіта. 1 (Лип 2018). С. 10–12.
2. Гринцова Н. Б. Современные подходы к преподаванию гистологии в высших медицинских учебных заведениях Украины. Topical Issues of Science and Education, Vol.5, July 2017.
3. Єрошенко Г. А. і Гасюк Н. В. Розуміння прикладного значення дисципліни «Гістологія, цитологія, ембріологія» як запорука формування клінічного мислення майбутніх фахівців. Медична освіта. 3 (Квіт 2015).
4. Мельник Н. О. і Кондаурова Г. Ю. Особливості контролю знань студентів-іноземців англійської форми навчання за допомогою тестових завдань на кафедрі гістології та ембріології медичного університету імені О. О. Богомольця. Медична освіта. 1 (Трав 2019). С. 92–95
5. Могильная Г. М., Евглевский А. А., Пейливаньян Э. Г., Фомичева Е. В., Алифанова Г. Ф., Ковтуновская И. В. Комплексное инновационное обеспечение учебного процесса как средство повышения эффективности преподавания цитологии, гистологии и эмбриологии. Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. 2016. № 4 (часть 1) С. 234–236.
6. Смирнов С. А., Котова И. Б., Шиянов Е. Н. и др.; П 24 для студ. высш. и сред. пед. учеб.

заведений / Под ред. С. А. Смирнова. 4-е изд., испр. М.: Издательский центр «Академия», 2000. 512 с.

7. Чолак І. С. Робочий журнал з фармакогнозії як один із видів самостійної роботи студентів. Медична освіта. 4 (Груд 2015).

REFERENCES

1. Buryak, O. G., Pavlyukovich, N. D., Pavlyukovich, O. V., Chimpoj, K. A. (Lip 2018). *Formuvannya klinichnogo mislennya studentiv za dopomogoyu vikoristannya situacijnih zavdan.* [Formation students' clinical thinking by means of situational tasks usage].

2. Grincova, N. B. (2017). *Sovremennye podhody k prepodavaniju gistologii v vysshih medicinskih uchebnyh zavedeniyah Ukrainy.* [Modern approaches to the teaching of histology in High Medical School of Ukraine.]

3. Yeroshenko, G. A. i Gasyuk, N. V. (Kvit 2015). *Rozumimnya prikladnogo znachennya disciplini «Gistologiya, citologiya, embriologiya» yak zaporuka formuvannya klinichnogo mislennya majbutnih fahivciv.* [Understanding the applied value of the discipline «Histology, cytology, embryology» as a key to the formation of clinical thinking of future specialists].

4. Melnik, N. O., Kondaurava, G. Yu. (2019). *Osoblivosti kontrolyu znan studentiv-inozemciv angломovnoyi formi navchannya za dopomogoyu testovih zavdan na kafedri gistologiyi ta embriologiyi medichnogo universitetu imeni O. O. Bogomołcy.* [Peculiarities in control of knowledge of Students-Foreigners of English-speaking form of education using test problems on the Histology and Embryology Department in Bogomolets National Medical University].

5. Mogilnaya, G. M., Evglevskij, A. A., Pejlivanyan, E. G., Fomicheva, E. V., Alifanova, G. F., Kovtunovskaya, I. V. (2016). *Kompleksnoe innovacionnoe obespechenie uchebnogo processa kak sredstvo povysheniya effektivnosti prepodavaniya citologii, gistologii i embriologii.* [Integrated innovative support of the educational process as a means of increasing the effectiveness of teaching cytology, histology and embryology].

6. Smirnov, S. A., Kotova, I. B., Shiyanov, E. N. (2000). *i dr.: P 24 dlya stud. vyssh. i sred. ped. ucheb. Zavedenij.* [P 24 for students. higher and Wednesday. ped. textbook routine]. Moskva.

7. Cholak, I. S. (Grud 2015). *Robochij zhurnal z farmakognoziyi yak odin iz vidiv samostijnoyi roboti studentiv.* [Laboratore hand-book of Pharmacognosy as a one of the students independent work].

СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРЕ

РОМАНЕНКО Янина Игоревна – ассистент кафедры патологической анатомии, судебной медицины и гистологии Донецкого национального медицинского университета

Научные интересы: методики систематизации знаний студентов.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

ROMANENKO Yanina Igorivna – Assistant of Pathological anatomy, Forensic Medicine and Histology Chair, Donetsk National Medical University

Circle of scientific interests: methods of systematization of students' knowledge.

Стаття надійшла до редакції 03.07.2020 р.

УДК 378.091.31-027.22:796(043.3)

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-189-212-218

ДЕМЧЕНКО Віталій Васильович –

кандидат педагогічних наук, викладач кафедри гуманітарних та природничо-економічних дисциплін, Центральноукраїнський інститут

Міжрегіональної академії управління персоналом

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-7181-5237>

e-mail: v.demchenkoffu@gmail.com

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Освіта сьогодні розглядається не стільки як остаточно оформлений результат, що дає людині певну стабільність на все життя, скільки як процес, що йде крізь усе життя і який у зв'язку з цим відкриває перспективи до постійного

самовдосконалення і саморозвитку.

На ринку освітніх послуг усе більш затребуваним стає емоційно-стійкий, висококваліфікований фахівець, що має здатність до творчості, рефлексії своєї діяльності, фахівець, для якого характерна готовність до безперервного

самовдосконалення. Саме такий педагог матиме більше можливостей і перспектив на ринку праці.

Нині від високого рівня професійної компетентності майбутніх учителів, позитивної мотивації до професійного самовдосконалення, міри опанування знань й умінь здійснення цього процесу залежить їх успішність в педагогічній діяльності, підвищення рівня виховання, навчання і розвитку покоління, що підрастає.

Велику значущість для нашого дослідження мають роботи, що висвітлюють проблеми особистісного зростання, саморозвитку і самовдосконалення (К. О. Абульханова-Славська, Н. Р. Бітянова, Б. С. Братусь, С. Л. Братченко, Л. М. Кулікова, К. М. Левітан, В. В. Радул та ін.).

Особливий інтерес у ракурсі психологічного-педагогічного забезпечення дослідження фізичного самовдосконалення особистості майбутнього вчителя мають роботи А. Адлера, А. Маслоу, К. Роджерса. Проте кількість робіт щодо шляхів професійного самовдосконалення майбутніх викладачів фізичного виховання є незначною.

Мета статті – розкрити шляхи формування мотивації до професійного самовдосконалення майбутніх учителів фізичного виховання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз досліджень О. М. Леонтьєва, Л. І. Божович вказує на те, що без достатньої позитивної мотивації не можна досягти результатів у розвитку особистості. Мотивація – це об'єднання усіх факторів (як особистісних, так і ситуативних), які визначають активність особистості: це все мотиви, потреби, стимули, які спонукають людину до діяльності. А. Маслоу визначає мотивацію як генетичне прагнення людини до самореалізації відповідно до її природних здібностей до певних видів діяльності й наполегливості в оволодінні нею на творчому рівні.

Е. Ф. Зеєр включає мотивацію не лише у структуру професіоналізму, але і розглядає процес її формування як важливу складову професійного розвитку. Зокрема, він відмічає, що під професійним розвитком особистості слід розуміти «формування стійких позитивних мотивів, соціально значущих і професійно важливих якостей особистості, готовності до постійного професійного зростання, знаходження оптимальних прийомів і способів якісного і творчого

виконання професійної діяльності відповідно до індивідуально-психологічних особливостей фахівця» [9, с. 118]. Ця ж думка, яка реалізована у ширшому контексті, висловлюється Є. П. Ільїним [10]. За його твердженням, цілеспрямоване формування потребісно-мотиваційної сфери особистості – це, по суті, і є формування самої особистості.

Психолого-педагогічна практика показує [7], що, хоча джерелом самовдосконалення є зовнішні соціальні чинники (вимоги, що пред'являються до студента, престиж і привабливість його майбутньої професії), головні рушійні сили його все ж знаходяться усередині особистості студента (відношення до вимог, що пред'являються, міра прийняття та ін.).

Досліджуючи проблеми фізичного самовдосконалення студентів [3] – майбутніх викладачів фізичної культури А. М. Ахметовим були виявлені наступні найбільш значущі стимули професійного самовдосконалення: стимули самопізнання: усвідомлення особистісної значущості самовдосконалення; усвідомлення необхідності підвищити відповідальність перед самим собою; усвідомлення проблем самореалізації; стимули самовизначення: думка значущих інших; інтерес до предмета; інтерес до самовдосконалення; стимули самоврядування: здібності до об'єктивної самооцінки; здібності до оволодіння нового; здібності до використання можливостей; стимули самореалізації: звичка; високий рівень знань; високий рівень культури спілкування з тренером; стимули самовдосконалення: високі результати; соціальне визнання; опанування ефективних методів самовдосконалення.

Досліджуючи проблеми стимулювання професійного самовдосконалення студентів, Т. Н. Сапожнікова до передумов, що зумовлюють початок професійного самовдосконалення, відносить ставлення самого студента до вимог, що пред'являються. Вона приходить до висновку, що, якщо джерело професійного самовдосконалення студентів знаходиться в соціальному оточенні, то рушійні сили цього процесу слід шукати всередині особистості. На основі самопізнання і самооцінки у студентів починає вироблятися рішення займатися самовдосконаленням.

При цьому важливо враховувати виділені й детально розкриті К. О. Абульхановою [1, с. 243–246] напрями впливу на процес розвитку мотивів професійного самовдосконалення:

формування позитивних мотиваційних установок на професійне самовдосконалення; формування міцних знань, умінь і навичок в роботі з професійного самовдосконалення; актуалізація потреб професійного самовдосконалення у студентів в процесі організації їх пізнавальної діяльності.

Для реалізації першого напрямку необхідно використовувати такі дидактичні прийоми, як надання високої міри самостійності й свободи для вияву ініціативи і творчості, при одночасному контролі й оцінці результатів; періодичне обговорення питань професійно-педагогічного самовдосконалення на лекціях, семінарських заняттях, індивідуальних бесідах і консультаціях.

Наступним напрямком ефективного впливу на процес розвитку мотивації професійного самовдосконалення є формування у студентів культури навчальної праці. З цією метою студентів необхідно ознайомити з правилами і технологіями пошуку та обробки інформації, розумовими та мнімічними прийомами, з основними методами наукового дослідження і тому подібне.

Третя позиція передбачає цілеспрямоване моделювання і розвиток ситуацій самовдосконалення, за яких студенти постійно стикатимуться з необхідністю активно застосовувати і розширювати свої знання, уміння і навички, потрапляти в умови, що вимагають від них вияву сформованих професійно-значущих якостей.

У ході проведеного аналізу було визначено, що навчальний діалог є основою суб'єкт-суб'єктного спілкування і взаємодії.

Згідно з психолого-педагогічними концепціями, діалог є важливою складовою педагогічної діяльності, саме тому ми вважаємо, що для ефективного суб'єкт-суб'єктного спілкування і взаємодії учасників освітніх стосунків слід використовувати діалог. Він вимагає відкритої комунікативної позиції студентів і викладачів, створює умови для обміну сенсами, значеннями і цінностями, які після їх емоційного переживання і перевірки на практиці легко засвоюються і привласнюються тими, хто навчається.

Навчальний діалог – це особлива форма суб'єкт-суб'єктної взаємодії, «зустріч позицій із сутнісних проблем, в обговоренні яких проявляються, уточнюються, доповнюються, збагачуються і перетворюються такі погляди, інтереси, мотиви, які в тій або іншій мірі

визначають особистість» (С. Н. Батракова).

На основі існуючих в сучасній педагогіці типологій діалогів і отриманих результатів у процесі спостереження реального навчального процесу навчальні діалоги класифікуються за сенсоціальною спрямованістю, виділяючи емпатійно-особистісний, репрезентуючий, евристичний, діалог-глушення, діалог-включеність, диспут, що аргументує, реінтерпретувальний, діалог-схвалення.

Виходячи з вищевикладеного, викладачі можуть використовувати діалог при організації педагогічної підготовки майбутнього учителя у виші. Так, вивчення курсу «Педагогіка» починається з вивчення ключових наукових понять і категорій. В процесі роботи перед викладачем стоїть комплексне завдання: по-перше, сформувати у студентів наукове мислення, навчити викладати матеріал логічною академічною мовою; по-друге, «розбудити» емоційно-чуттєву сферу; по-третє, підготувати до оптимально змістовного спілкування з майбутніми вихованцями. Тому залучення студентів до навчального діалогу – це головна умова у розв'язанні означеного завдання. Нині в педагогічній науці і практиці викладання у виші накопичений досвід включення в освітній процес діалогічних методів. Головною формою організації навчальної роботи у виші є лекція, якій необхідно надати характер діалогу. У лекції-діалозі викладач одночасно виступає і як режисер, і як актор, і як учений. Діалогічна форма читання лекцій вимагає оформлення «комунікативного простору». Краще розташовувати аудиторію не в потилицю один до одного, а у вигляді амфітеатру, що відразу змінює психологічний клімат в аудиторії, відбувається асоціація з сценічною дією. Змістовна частина роботи на лекції полягає в організації активного пізнавального процесу. За допомогою таких прийомів як постановка проблеми, інформаційні питання, висунення гіпотез і їх спростування, звернення до студентів «по допомогу», викладач спонукає студентів до спільного роздуму, дискусії, яка може бути продовжена і на наступній лекції, і на семінарі. Чим вище міра діалогічності лекції, тим ближче вона до проблемної, тим вище її орієнтуючий, навчальний і виховуючий характер. Динаміку проблемного змісту навчального матеріалу в живому діалогічному спілкуванні двох викладачів між собою можна здійснити ще в одному типі аудиторної роботи – лекції удвох. Тут моделюються реальні професійні

ситуації обговорення теоретичних питань з різних позицій двома фахівцями, причіниками різних підходів, концепцій. Це може бути спільна робота викладача – наукового керівника і студента-дипломника. При цьому треба прагнути до того, щоб діалог демонстрував культуру спільного пошуку вирішення розігрової проблемної ситуації, залучав до спілкування і студентів, які починають ставити питання, висловлювати свої позиції, демонструвати той або інший відгук на те, що відбувається. Лекція удвох самою своєю формою примушує слухачів активно включитися в процес народження думки. Наявність двох джерел персоніфікованої інформації змушує їх порівнювати різні точки зору, робити вибір, приєднуватися до тієї або іншої з них, виробляти свою. Діалогічна форма проведення лекцій вимагає дотримання низки умов : викладач входить в контакт із студентами як співрозмовник, що прийшов на лекцію «поділитися» своїми особистими переживаннями й ідеями; нове знання сприймається як істинне не тому, що викладач так сказав, але і через доказ істинності міркувань; викладач не лише визнає право студента на власний розсуд, але і заохочує його; діалог із студентами будується так, щоб зробити їх співучасниками пошуку і підвести їх до самостійних висновків.

Зрештою викладач домагається того, що студент думає разом з ним, співпереживає знайденому творчому рішенню, підвищує свою самооцінку.

Діалогічне спілкування є необхідною умовою для розвитку мислення студентів, оскільки за способом свого виникнення мислення є діалогічним.

Дуже важливо при конструюванні курсу, щоб лекція-діалог проблемного характеру значно перевищувала за обсягом інформаційну. До структури лекції можуть бути включені завдання різного рівня складності для подальшої самостійної роботи студентів. Завдання мають носити обов'язковий і добровільний характер. Викладач може включати результати дослідницької роботи студентів в зміст лекцій. Взаємозв'язок між лекціями має особливе значення, оскільки він забезпечує системність і логічність даного матеріалу. У теорії і методиці проблемного навчання склалася низка подібних прийомів, які з тією або іншою мірою глибини і повноти можна застосовувати викладаючи лекції.

Обов'язковою умовою є те, щоб

викладач вимагав того, що студент розмірковував спільно з ним. Здатність до самостійного мислення формується у студентів за умови активної участі в різних формах живого мовного спілкування.

Важливі є те, щоб лекції-діалог доповнювались семінарськими заняттями, які організуються у вигляді дискусії і діалогічними формами самостійної спільної роботи студентів.

Реалізація навчального діалогу здійснювалась нами за допомогою лекції з аналізом конкретних ситуацій. Ця лекція за формою схожа на лекцію-діалог, проте на обговорення викладач ставить не питання, а конкретну ситуацію. Зазвичай така ситуація пред'являється усно або в дуже короткому відеозаписі, діафільмі. Тому виклад її має бути дуже коротким, але містити достатню інформацію для оцінки характерного явища і обговорення. Студенти аналізують і обговорюють ці мікроситуації, обговорюють їх спільно, усією аудиторією. Викладач прагне активізувати участь в обговоренні окремими питаннями, зверненими до окремих студентів, представляє різні думки, щоб розвинути дискусію, прагнучи направити її в потрібне русло. Потім, спираючись на вірні висловлювання і аналізуючи помилкові, ненав'язливо, але переконливо підводить студентів до колективного висновку або узагальнення. Іноді обговорення мікроситуації використовується як пролог до наступної частини лекції для того, щоб зацікавити аудиторію, загострити увагу на окремих проблемах, підготувати до творчого сприйняття матеріалу, що вивчається. Щоб зосередити увагу, ситуація підбирається досить характерна і гостра. Проте може потребувати надто багато навчального часу на її обговорення. Так, наприклад, розглядаючи навчальну ситуацію, студенти можуть почати наводити приклади подібних ситуацій з власного досвіду, і дискусія поступово йде у бік інших проблем. Хоча це дуже корисно, але основним змістом заняття є лекційний матеріал, і викладач вимушений зупинити обговорення ситуацій. Ось чому підбір і виклад таких ситуацій повинні здійснюватися з урахуванням конкретних даних питань.

З метою розвитку готовності до професійного самовдосконалення ми використали можливості семінара-дослідження. Сама назва семінару говорить про те, що він присвячений дослідженню проблеми (проблем), яка не отримала

усебічного освітлення в літературі й в той же час має велике значення для професійної діяльності студентів. Технологія проведення такого семінару може бути самою різною, залежно від того, який метод закладений в його основу: семінар з підготовкою і заслуховуванням рефератів з актуальних проблемах теорії і практики і наступним їх обговоренням; семінар з методом організаційно-діяльнісної гри. Викладач на консультації дає завдання підготуватися до обговорення однієї або кількох взаємопов'язаних між собою проблем. На самому занятті, відповідно до методу організаційно-діяльнісної гри, йде пошук відповіді на поставлені питання з прийомами методологізації і груповій рефлексії; семінар з методом «мозкового штурму».

Семінар-дослідження доцільно проводити за умови достатньої підготовки студентів та їх готовності до розв'язання проблем. Це означає, що подібного роду семінар повинен завершувати вивчення найважливіших тем і розділів з метою того, щоб спробувати здійснити науковий прогноз теорії, що розвивається, і практики.

Відправною точкою постановки системи пошуково-пізнавальних завдань на семінарі, залучення слухачів до дискусії-дослідження, її конкретизації виступає доповідь. В процесі доповіді не лише розкривається проблема, основні її теоретичні положення, але і ставляться перед аудиторією низку конкретних завдань творчого характеру, створюються тим самим передумови для розгортання дискусії навколо практичних аспектів проблеми. Для цього в основу доповіді мають бути покладені результати досліджень доповідача, що створює передумови для виведення семінарського заняття на дослідницький рівень, рівень розв'язання практичних завдань.

Дослідницький підхід на семінарі припускає використання пізнавальних завдань в комплексі з усім набором пізнавальних засобів, передусім, емпіричними даними різної міри спільності, схемами, питаннями, вправами і так далі. З їх допомогою слухачам представляється проблемне поле для колективного розв'язання загального завдання через її складові.

Здатність до внутрішнього діалогу (самостійного мислення) формується у студентів лише за наявності досвіду активної участі в різних формах мовного спілкування – зовнішнього діалогу. Ця робота здійснюється на семінарських і практичних

заняттях, які краще всього проводити у формі «круглого столу».

Ідея «круглого столу», має в розпорядженні осіб студентів один до одного, а не в потилицю, як на звичайному занятті, призводить до зростання їх активності, збільшення кількості висловлювань, продуктивнішого спілкування. Нині провідною технологією у провідних центрах навчання світу є гра. Теорія гри як виду людської діяльності розроблена досить детально й усебічно філософами, психологами, етнографами, культурологами, педагогами.

Також активно використовувалися практико-орієнтовані методи (імітаційна вправа, ігрове проектування, демонстрація, виховуючі ситуації та ін.), оскільки знання, як відомо, перевіряються в діяльності. У навчальному процесі використовувалися освітні технології, що дозволяли «програвати» ті або інші професійні ситуації, створювати умови для засвоєння і привласнення ідеальних моделей професійної поведінки. Це такі технології, як сюжетні рольові й ділові ігри, педагогічні майстерні. В ході експерименту з'ясувалося, що найбільш ефективними для формування професійного ідеалу виявилися методи (аналіз і самоаналіз, оцінка й самооцінка, корекція та ін.) рефлексій, а також метод аналогії і приклад як модель ціннісного вибору.

Серед ігрових методичних прийомів, який сприяв розвитку мотивації, створенню професійного ідеалу, ми використовували прийом: «Порада майбутньому вчителю фізичної культури». Цей прийом формування готовності до професійно педагогічної діяльності особливо ефективно для налагодження гарних стосунків між студентами, між студентами і викладачами. В процесі педагогічних ігор відбувається оцінка власних здібностей, визнання необхідності безперервного, постійного їх розвитку. Для забезпечення єдності теоретичної, методичної, практичної й рефлексивної підготовки майбутнього учителя фізичної культури ми провели «Дидактичний бій» у формі гри. Експериментальна група ділилася на дві підгрупи. Тема і питання «Дидактичного бою» повідомлялася нами заздалегідь. Теоретична підготовка йшла самостійно (вивчалася психолого-педагогічна, методична література). Студенти могли отримати консультацію у будь-якого викладача вишу. Після проведення гри ми попросили очолити експертну групу самих

студентів. Як показала практика, майбутні вчителі змогли самі дати об'єктивну оцінку гри, виявити команду переможця і представити колективний аналіз ігрових ситуацій.

Для якості професійної підготовки педагогів фізичної культури ми в процесі гри відображали спадкоємність і взаємодоповненість навчально-пізнавальною, навчально-професійною і квазіпрофесійною видами діяльності, що реалізуються в різних формах.

Реалізуючи ці умови ми спиралися на активні методи: проводили дискусії, «мозковий штурм», «круглий стіл», лекції удвох, засідання клубу знавців спорту, творчий звіт, конкурси, рольові й ділові ігри, ігри-драматизації, «дидактичний бій» та інші, які наблизили освітній процес до реальних умов породження потреби в професійно-педагогічних знаннях, уміннях, навичках, сприяли формуванню професійно-педагогічної спрямованості, мотиваційній готовності. Крім того дослідно-експериментальна робота показала, що в процесі гри скутість студентів, змінювалися активністю, зібраністю; з'являлися позитивні емоції, проявлялася творча, професійно-педагогічна спрямованість, збільшуючи темпи і результати евристичного мислення. Таким чином педагогічна цінність рольових ігор, полягає в тому, що вони ставлять студента перед необхідністю вправляти себе у виконанні педагогічних дій, тоді як ігри-драматизації мають на увазі виконання якого-небудь сюжету, сценарій якого не є «заданим».

Важливою особливістю ділових ігор є багатоваріантність рішень, що виробляються в ігровій ситуації, висока міра емоційної напруги, особистісної включеності студентів до ділової гри (теми: «Організація різновікового спілкування в літній період», «Створення самоврядування в знову організованому колективі», «Реалізація виховних технологій в сучасній школі»).

Проведення низки вищеназваних ігор, дозволило розкрити сенс і значення концепції «Я – професійне» через осмислення майбутнім учителем підсистем «Я як учитель», «Я як вихователь», «Я як дослідник», що є джерелом і результатом професійного становлення. Мета проведення подібної гри – актуалізувати і розвинути в учасників гри творчі можливості до самостійного осмислення нових виховних технологій зі школярами і до вироблення способів і шляхів їх розв'язання в процесі

колективного пізнавального пошуку. У процесі навчально-професійної діяльності студентами експериментальної групи моделювалися різноманітні конкретні ситуації.

Реалізовані проблемні ситуації в процесі гри (допомога потопаючому на воді, демонстрація техніки і виконання стартового стрибка, демонстрація способів плавання, демонстрація імітаційних вправ на суші, демонстрація з помилками естафетного плавання та ін.) слугували приводом для виникнення у студентів внутрішньої мотивації до участі в рефлексійно-аналітичній діяльності, що сприяло, в більшості випадків, здійсненню студентами цілепокладання, усуненню виявлених прогалин у знаннях і уміннях, плануванню і організації власної навчально-професійної діяльності.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Отже, доведено, що професійне самовдосконалення майбутнього фахівця зумовлене мотиваційним спрямуванням, тобто наявністю сукупності прагнень та умов, що його спрямовують. Інтеграційні зайняття домінують над усіма іншими за рівнем впливу на розвиток мотиваційно-ціннісної сфери, на педагогічні установки до педагогічної діяльності, на розвиток свідомості й самосвідомості, формування педагогічного досвіду, інтеріоризація якого призводить до підвищення рівня соціальної активності й відповідальності, на формування педагогічної спрямованості сфери потреб. Подальшого вивчення потребують напрями активізації різних видів діяльності притаманної професійній підготовці майбутнього вчителя фізичної культури.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Абульханова-Славская К. А. Субъективный подход в инновационной подготовке педагога-психолога / [К. А. Абульханова и др.]. Казань: ЮЛАКС, 2006. 165 с.
2. Адлер А. Наука о характерах: понять природу человека / Альфред Адлер. 5-е изд. М: Академический проект, 2015. 242 с.
3. Ахметов А. М. Стимулирование мотивации физического самосовершенствования студента-будущего учителя: автореферат дис. ... кандидата педагогических наук: 13.00.01 / Ульянов. гос. пед. ун-т им. И. Н. Ульянова / А. М. Ахметов. Ульяновск, 2004. 19 с.
4. Битянова Н. Р. Проблема саморазвития личности в психологии: аналит. обзор / Н. Р. Битянова. М.: Моск. психол.-социал. ин-т : Флинта, 1998. 46 с.

5. Братусь Б. С. Психологические аспекты нравственного развития личности / Б. С. Братусь. М: Знание, 1977. 64 с.

6. Братченко С. Л. Экзистенциальная психология глубинного общения: уроки Джеймса Бюдзентала / С. Л. Братченко. М. : Смысл, 2001. 197 с.

7. Головнева Е. Проблемы повышения эффективности формирования потребностно-мотивационной сферы будущих учителей / Е. Головнева // Прикладная психология и психоанализ. 2004. №1. С. 37–45.

8. Занюк С. С. Психология мотивації / С. С. Занюк. К.: Либідь, 2002. 304 с.

9. Зеер Э. Ф. Профессиональное становление личности инженера- педагога / Э. Ф. Зеер. Свердловск: Изд-во Уральского ун-та, 1988. 166 с.

10. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. Санкт-Петербург: Питер, 2000. 512 с.

REFERENCES

1. Abul'khanova-Slavskaya, K. A. (2006). *Sub"yektivnyy podkhod v innovatsionnoy podgotovke pedagoga-psikhologa*. [Subjective approach in the innovative training of a teacher-psychologist]. Kazan'.

2. Adler, A. (2015). *Nauka o kharakterakh: ponyat' prirodu cheloveka*. [The science of characters: understand the nature of man]. Moskva.

3. Akhmeto, A. M. (2004). *Stimulirovaniye motivatsii fizicheskogo samosovershenstvovaniya studenta-budushchego uchitelya*. [Stimulating the motivation of physical self-improvement of the student-future teacher]. Ulyanovsk.

4. Bityanova, N. R. (1998). *Problema samorazvitiya lichnosti v psikhologii*. [The problem of personality self-development in psychology]. Moskva.

5. Bratus', B. S. (1977). *Psikhologicheskiye aspekty npravstvennogo razvitiya lichnosti*. [Psychological aspects of moral development of personality]. Moskva.

6. Bratchenko, S. L. (2001). *Ekzistentsial'naya psikhologiya glubinnogo obshcheniya: uroki Dzheymsa Byudzhentala*. [Existential Psychology of Deep Communication: Lessons from James Budgethal]. Moskva.

7. Golovneva, Ye. (2004). *Problemy povysheniya effektivnosti formirovaniya potrebnostno-motivatsionnoy sfery budushchikh uchiteley*. [Problems of increasing the effectiveness of the formation of the need-motivational sphere of future teachers]. Moskva.

8. Zanyuk, S. S. (2002). *Psikhologiya motivatsii*. [Psychology of motivation]. Kiev.

9. Zeyer, E. F. (1988). *Professional'noye stanovleniye lichnosti inzhenera-pedagoga*. [Professional formation of the personality of an engineer-teache]. Sverdlovsk.

10. P'in, Ye. P. (2000). *Motivatsiya i motivy*. [Motivation and motives]. Sankt-Peterburg.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ДЕМЧЕНКО Віталій Васильвич – кандидат педагогічних наук, викладач кафедри гуманітарних та природничо-економічних дисциплін, Центральноукраїнський інститут Міжрегіональної академії управління персоналом.

Наукові інтереси: професійне самовдосконалення майбутніх учителів фізичного виховання.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

DEMCHENKO Vitaliy Vasylyvych – Candidate of Pedagogical Sciences, Lecturer of the Department of Humanities and Natural Sciences, Central Ukrainian Institute of the Interregional Academy of Personnel Management.

Circle of scientific interests: professional self-improvement of future physical education teachers.

Стаття надійшла до редакції 23.08.2020 р.

АНОТАЦІЇ

АНИСИМОВ Микола Вікторович. ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЦИФРОВИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ

У статті розглядаються питання необхідності й можливості використання додаткової інформації про шляхи розвитку обчислювальних систем в Україні. Дослідження показали, що при поясненні деяких питань розвитку обчислювальних систем необхідно використовувати додаткову інформацію. Тому нашим завданням було в даній статті привести кілька прикладів історичних аспектів розвитку електронної обчислювальної техніки в Україні і їх промислового виробництва.

Ключові слова: електронна обчислювальна техніка, вимірювання, цифрові вимірвальні системи, історія розвитку.

АНИСИМОВ Николай Викторович. ИСТОРИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ ЦИФРОВЫХ СИСТЕМ В УКРАИНЕ

В статье рассматриваются вопросы необходимости и возможности использования дополнительной информации про пути развития вычислительных систем в Украине. Исследования показали, что при объяснении некоторых вопросов развития вычислительных систем необходимо использовать дополнительную информацию. Поэтому нашим заданием было в данной статье привести несколько примеров исторических аспектов развития электронной вычислительной техники в Украине и их промышленного производства.

Ключевые слова: электронная вычислительная техника, измерение, цифровые измерительные системы, история развития.

ANISIMOV Mykola Viktorovich. HISTORICAL ASPECTS OF DEVELOPMENT OF DIGITAL SYSTEMS IN UKRAINE

In article the made attempt to tell about some scientific schools in the field of digital electronic computer facilities in days of its formation. It is necessary to note results of huge self-denying work of collectives scientific and operated them on maintenance with computer facilities of space researches, atomic engineering, rocket production, the first class systems of supervision over space, antimissile i antiaircraft defence.

Necessity of the additional information at studying of such disciplines as: «Computer science», «the Engineering and computer drawing», «Metrology», «Standardization», etc. has shown, that it is necessary to give on employment to students an additional material from history of development of digital systems in different fields of knowledge. Therefore we have laid down for ourselves the aim in given article to result some examples of historical aspects of development of digital measuring systems in Ukraine and their industrial application. This additional information can be used at studying of discipline «Standardization» with attraction general The technical, and also profile subjects.

The huge role in formation of a new direction (computing systems) was brought by Victor Mihajlovich Glushkov. In December, 1957 the laboratory has been transformed to Computer centre AN USSR with the scientific research institute rights. In 1962 the Computer centre has been transformed to Institute of cybernetics AN USSR which director till the end of a life there was V. M. Glushkov.

At this institute under the guidance of Victor Mihajlovicha there were created tens types of the COMPUTER, many of which not only answered the world standards, but also have opened absolutely new directions in computer facilities development. So, for example, cars of a series the WORLD (the car for engineering calculations) became a prototype of personal computers. It has been even more designed different operating systems and complexes. The institute became a leader in working out and in manufacture of the automated control systems.

This small analysis which has been executed from material ordering which concerns directly all general technical and professional disciplines

Keywords: electronic computing technicians, measurement, digital measuring systems, development history.

БІДА Олена Анатоліївна, МУКАН Наталя Василівна, ГОНЧАРУК Віталій Володимирович. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ КОМПЕТЕНТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАСТАВНИЦТВА

Науково обґрунтовано вирішення існуючих проблем, що детермінують переосмислення цілей підготовки майбутніх фахівців, її реалізацію через компетентнісний підхід як важливого засобу модернізації змісту вищої освіти. Наставництво потрактовано як один із видів навчання, а також одна з форм адаптації. Вважається, що наставництво – найбільш ефективний різновид і важлива ланка навчання в організації.

Ключові слова: наставництво, компетентнісно-орієнтоване наставництво, професійна компетентність наставника, компетентнісний підхід.

БИДА Елена Анатольевна, МУКАН Наталья Васильевна, ГОНЧАРУК Виталий Владимирович. ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ В УСЛОВИЯХ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО-ОРИЕНТИРОВАННОГО НАСТАВНИЧЕСТВА

Научно обоснованно решения существующих проблем, детерминирующих переосмысления целей подготовки будущих специалистов, ее реализацию через компетентностный подход как важного средства модернизации содержания высшего образования. Наставничество истолковано как один из видов обучения, а также одна из форм адаптации. Считается, что наставничество – наиболее эффективный вид и важное звено обучения в организации.

Ключевые слова: наставничество, компетентно ориентированное наставничество, профессиональная компетентность наставника.

VIDA Olena Anatoliivna, MUKAN Natalia Vasyilivna, HONCHARUK Vitaliy Volodymyrovych. TRAINING OF FUTURE PROFESSIONALS IN THE CONDITIONS OF COMPETENCE-ORIENTED MENTORING

The peculiarities of training future specialists in the conditions of competence-oriented mentoring are clarified. The solution of the existing problems that determine the rethinking of the goals of training future specialists, its implementation through a competency approach as an important means of modernizing the content of higher education is scientifically substantiated.

Mentoring is interpreted as one of the types of training, as well as one of the forms of adaptation. It is believed that mentoring is the most effective type and important part of training in the organization. The ultimate goal of a mentoring program is to «create» an effective employee for a specific organization.

Mentoring provides a system of staff training in which the transfer of knowledge, skills and abilities takes place directly in the workplace in a real work environment. Training is based on the solution of real professional tasks by an intern under the guidance of a highly qualified specialist, having the opportunity to focus on the experience and opinion of an experienced professional. The emphasis is on the practical component. The position of the mentor makes special demands on such specialists.

Competence-oriented mentoring of students in modern conditions means a structured, open, dynamic socio-pedagogical process, which is a set of purposeful influences on young people who begin their careers in various spheres of life, in order to form their professional (service-oriented) competencies; socially significant personality traits, which we define as socio-personal competencies; reduction of the adaptation period of the listener at a workplace and strengthening of motivation to qualitative performance of certain labor functions, continuity of the values formed by long-term practice and collective achievements of establishment.

The professional competence of a mentor is interpreted as high-quality work based on a high level of professionalism and professional competencies, characterized by sufficient experience in a particular field and productive socio-pedagogical participation in the transfer of key corporate competencies and industry values to young workers. The necessary specific qualities inherent in the mentor are highlighted.

Keywords: mentoring, competence-oriented mentoring, professional competence of a mentor, competence approach.

ВЕЛИЧКО Степан Петрович, ДОНЕЦЬ Наталія Володимирівна, МАРИНОВ Олександр Васильович. ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ КОМПЛЕКСІВ VERNIER DYNAMICS CART AND TRACK SYSTEM ПІД ЧАС ЛЕКЦІЙНИХ ДЕМОНСТРАЦІЙ

Сучасний рівень розвитку науки, техніки та сучасних технологій вимагає від людства володіння великою кількістю компетенцій: гнучкістю мислення, творчого підходу, швидкою адаптацією до нових умов та поставлених задач та ін. Розглядаючи освітній процес у закладах вищої освіти розуміємо, що він має бути побудований таким чином, що навчання студентів повинно відповідати цілям випереджувального навчання.

Ключові слова: цифрові комплекси, сучасні засоби навчання, лекційні демонстрації, Vernier, dynamics cart and track system, LabQuest 2, DTS динамічна система.

ВЕЛИЧКО Степан Петрович, ДОНЕЦЬ Наталія Владимировна, МАРИНОВ Александр Васильевич. ОТДЕЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СОВРЕМЕННЫХ ЦИФРОВЫХ КОМПЛЕКСОВ VERNIER DYNAMICS CART AND TRACK SYSTEM ВО ВРЕМЯ ЛЕКЦИОННЫХ ДЕМОНСТРАЦИЙ

Современный уровень развития науки, техники и современных технологий требует от человечества владения большим количеством компетенций: гибкостью мышления, творческого подхода, быстрой адаптацией к новым условиям и поставленным задач и др. Рассматривая

образовательный процесс в учреждениях высшего образования понимаем, что он должен быть построен таким образом, что обучение студентов должно соответствовать целям опережающего обучения.

Ключевые слова: цифровые комплексы, современные средства обучения, лекционные демонстрации, Vernier, dynamics cart and track system, LabQuest 2, DTS динамическая система.

VELYCHKO Stepan Petrovich, DONETS Natalia Volodymyrivna, MARINOV Oleksandr Vasilovich. SPECIAL ASPECTS OF USING MODERN DIGITAL COMPLEXES VERNIER DYCHIMACK SYCAMICS

The current level of development of science, technology and modern technologies requires humanity to have a large number of competencies: flexibility of thinking, creativity, rapid adaptation to new conditions and tasks, and others. The National Strategy for the Development of Education in Ukraine for the period 2012–2021 provides for a large number of actions, the implementation of which will increase the efficiency of the educational process based on the implementation of the achievements of psychological and pedagogical science, pedagogical innovations, information and communication technologies.

The Ministry of Education and Science of Ukraine, responding to the requirements of modern society, introduces modern information and communication technologies into the educational process. Provides educational institutions with modern computers, interactive whiteboards, other various and various digital devices.

This trend is positive and helps to improve the overall educational process, its efficiency, accessibility in institutions of both general secondary education and in higher education institutions. Thus, the task of educational institutions of all levels is to ensure the ability of complexes of students to carry out independent activities with the help of existing modern innovative equipment, modern innovative kits, digital measuring systems.

Considering the educational process in higher education institutions, we understand that it should be built in such a way that student learning should meet the goals of advanced learning. Therefore, graduates of pedagogical institutions of higher education must be ready to work with new technologies. The latest digital equipment, complexes, digital laboratories – is a new generation of natural laboratories, designed to conduct frontal and demonstration experiments, laboratory work at the modern scientific and technical level. The use of new digital laboratories allows to supplement knowledge, expand the horizons in other related fields. Therefore, the article considers the feasibility of using modern digital measuring systems in the educational process.

Keywords: digital complexes, modern teaching aids, lecture demonstrations, Vernier, dynamics cart and track system, LabQuest 2, DTS dynamic system.

ГАЛЕТА Ярослав Володимирович. СОЦІАЛЬНА ЗРІЛОСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ТА ЙОГО ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ

У статті відображено роль соціальної зрілості майбутнього вчителя як фактор його професійного становлення. Зазначено особливості процесу становлення соціальної зрілості особистості. Акцентовано увагу на внутрішніх та зовнішніх чинниках розвитку соціальної зрілості майбутнього вчителя.

ГАЛЕТА Ярослав Володимирович. СОЦИАЛЬНАЯ ЗРЕЛОСТЬ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ И ЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ СТАНОВЛЕНИЕ

В статье отражены роль социальной зрелости будущего учителя как фактор его профессионального становления. Указано особенности процесса становления социальной зрелости личности. Акцентируется внимание на внутренних и внешних факторах развития социальной зрелости будущего учителя.

Ключевые слова: зрелость, социальная зрелость, взаимодействие, среда, будущий учитель.

HALETA Yaroslav Volodymyrovych. SOCIAL MATURITY OF A FUTURE TEACHER AND PROFESSIONAL FORMATION

In our thesis is devoted to the problem of development of social maturity of the future teacher and his professional formation.

The scientific prerequisites for studying the problem of social maturity are justified by the results of the analysis of social and cultural trends in the development of modern pedagogical education, the integration essence of pedagogical activity and the personality of the teacher make it possible to conclude that the theoretical search for effective ways of developing the social maturity of the future teacher.

Methodological basis of the concept of development of social maturity at the philosophical level are the ideas of the active essence of man, his role in solving social, personal problems, the idea of natural and

social integrity. The laws of the dialectic of unity and struggle of opposites, the transition of quantitative changes to qualitative, the principles of objectivity, determinism, development, systemicity and interaction.

The leading methodological foundations of the research concept are systematic and activity approaches that allowed to consider social maturity as an integral system, to identify its elements, to define the subordinate basis of interaction, to establish the internal and external relations and interdependence between them, to consider each element as a system, and «social maturity» as a subsystem of system education of a higher level – «maturity».

The content and ways of developing the social maturity of the future teacher in the context of updating the information culture of society aimed at increasing the efficiency of this process; methods and forms of activating conditions for the development of social maturity of the future teacher through the introduction of virtual forms of work; the methodology and tools for diagnosing the social maturity of the future teacher have been improved.

The conceptual basis for the training of future teachers in terms of updating the information culture of society; pedagogical conditions and methods of effective formation of social maturity of the future teacher; use of modern information and communication technologies in the training of future teachers are of further development.

Keywords: maturity, social maturity, interaction, environment, future teacher.

КУЧАЙ Тетяна Петрівна, КУЧАЙ Олександр Володимирович, МАРИНЕЦЬ Надія Василівна. ЗАСТОСУВАННЯ SMART-ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

У статті розглянуто застосування smart-технологій у підготовці майбутніх фахівців. Висвітлено функції smart-технологій. Наголошено на тому, що smart-технології успішно застосовуються у сфері освіти і професійної підготовки. Особливе місце посідають комп'ютерні навчальні мультимедіасистеми, які дають змогу поглибити знання, скоротити термін навчання, збільшити кількість слухачів на одного викладача.

Ключові слова: smart-технології, освіта, професійна підготовка, мультимедіасистеми.

КУЧАЙ Татьяна Петровна, КУЧАЙ Александр Владимирович, МАРИНЕЦЬ Надежда Васильевна. ПРИМЕНЕНИЕ SMART-ТЕХНОЛОГИЙ В ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ

В статье рассмотрено применение smart-технологий в подготовке будущих специалистов. Освещены функции smart-технологий. Отмечено, что smart-технологии успешно применяются в сфере образования и профессиональной подготовки. Особое место занимают компьютерные учебные мультимедиа системы, которые позволяют углубить знания, сократить срок обучения, увеличить количество слушателей на одного преподавателя.

Ключевые слова: smart-технологии, образование, профессиональная подготовка, мультимедиа системы.

KUCHAY Tetyana Petrovna, KUCHAY Oleksandr Volodymyrovych, MARYNETS Nadiya Vasyilivna. APPLICATION OF SMART-TECHNOLOGIES IN TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS

The article considers the use of smart technologies in the training of future professionals. The functions of smart-technologies are covered. It is emphasized that smart-technologies are successfully used in the field of education and training. A special place is occupied by computer educational multimedia systems, which allow to deepen knowledge, reduce the duration of training, increase the number of students per teacher. Improving the effectiveness of training in modern free economic education is impossible without the introduction of smart-technologies in the organization of the educational process.

The function of smart-technologies and multimedia technologies is that they use a source of new content information, take on certain functions of both teacher and student, have the characteristics of different types of visualization. If interactive information is presented through a multimedia projector on an interactive whiteboard, the effectiveness of learning is significantly improved

Multimedia systems are successfully used today in the field of education and training. A special place is occupied by computer educational multimedia systems, which allow to deepen knowledge, reduce the duration of training, increase the number of students per teacher. Improving the efficiency of education in modern free economic education is impossible without the introduction of new forms of organization of the educational process.

Thus, future professionals will constantly use multimedia technologies in their professional activities. It is important to teach students to use them correctly, to acquaint them with the maximum benefits of these learning tools and valuable information resources. High school teachers need to be clear that multimedia technology is a powerful and effective learning tool that allows for more diversified methods of involving students in education.

Keywords: smart-technologies, education, professional training, multimedia systems.

МЕЛЬНИЧУК Ірина Миколаївна, ПАШКО Мар'яна Зіновіївна. ФОРМУВАННЯ УКРАЇНОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розкрито основні принципи формування україномовної професійної компетентності іноземних студентів медичних спеціальностей у процесі використання інтерактивних технологій. Визначено, що для іноземного студента-медика гарантією якісної професійної підготовки є володіння мовою навчання. Встановлено, що вивчення дисципліни «Українська мова як іноземна» передбачає забезпечення: комунікативних потреб іноземних студентів у побутовій, навчально-професійній, соціально-культурній і навчально-науковій сферах; високого рівня загальної підготовки студентів з інших країн; основ знань з української мови, з перспективою їх подальшого використання в професійній діяльності.

Ключові слова: україномовна компетентність, іноземні студенти медичних спеціальностей, професійна підготовка, засоби інтерактивних технологій, українська мова як іноземна.

МЕЛЬНИЧУК Ирина Николаевна, ПАШКО Марьяна Зиновьевна. ФОРМИРОВАНИЕ УКРАИНОЯЗЫЧНЫХ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ МЕДИЦИНСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ СРЕДСТВАМИ ИНТЕРАКТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

В статье раскрыты основные принципы формирования украиноязычной профессиональной компетентности иностранных студентов медицинских специальностей в процессе использования интерактивных технологий. Определено, что для иностранного студента-медика гарантией качественной профессиональной подготовки является владение языком обучения. Установлено, что изучение дисциплины «Украинский язык как иностранный» предусматривает обеспечение: коммуникативных потребностей иностранных студентов в бытовой, учебно-профессиональной, социально-культурной и учебно-научной сферах; высокого уровня общеязыковой подготовки студентов из других стран; основ знаний по украинскому языку, с перспективой их последующего использования в профессиональной деятельности.

Ключевые слова: украиноязычная компетентность, иностранные студенты медицинских специальностей, профессиональная подготовка, средства интерактивных технологий, украинский язык как иностранный.

MELNYCHUK Iryna Mykolaivna, PASHKO Mariana Zinoviivna. FORMATION OF THE UKRAINIAN LANGUAGE PROFESSIONAL COMPETENCE OF MEDICAL SPECIALTIES FOREIGN STUDENTS BY MEANS OF INTERACTIVE TECHNOLOGIES

The article deals with the main principles of formation of the Ukrainian language professional competence of medical specialties foreign students in the process of using interactive technologies. It has been determined that the guarantee of qualitative vocational training for medical student is mastering with the language of study. It has been established that learning discipline of «Ukrainian Language as Foreign» provides implementation of: communicative needs of foreign students in everyday, educational and professional, socio-cultural, educational and scientific fields; high level of general language training of students from other countries; basic knowledge in Ukrainian language with the prospect of their further use in professional activity. It has been proved that it is advisable to use means interactive technologies for effective formation of the Ukrainian language professional competence of medical specialties foreign students. It has been substantiated that using the mentioned technologies in training of students-foreigners of medical university is caused by necessity to bring their educational activity while studying the Ukrainian language to real conditions of medical practice in Ukrainian medical establishments. The competences (integral, general, special), which foreign student must acquire in the process of studying Ukrainian language as foreign have been characterized

Based on the analysis, generalization of scientific sources, normative documents, the expediency of forming Ukrainian-language professional competence of foreign medical students is argued. Ukrainian-language training of foreign students of medical institutions of higher education is an extremely important component of professional training of future medical professionals. Learning a language in a professional field is now gaining special importance for future doctors, and it is the teacher who must use such forms and methods to make this process interesting and desirable for students. To achieve this goal, it is appropriate to use interactive learning technologies, through which foreign students will be able to learn to articulate and express their views in Ukrainian, communicate, discuss, perceive and evaluate professional information, ie actively use the acquired knowledge and skills of Ukrainian communication in practice. in the role of a health worker during clinical practice. Systematic use of interactive teaching

methods in the educational process is aimed at intensifying educational, cognitive, independent, communicative activities of foreign medical students in the process of learning the Ukrainian language on the basis of enhanced interpersonal interaction between teacher and students.

Keywords: Ukrainian language competence, medical specialties foreign students, vocational training, means of interactive technologies, Ukrainian language as foreign.

НЕНЬКО Юлія Петрівна. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Представлено авторську модель професійно орієнтованої комунікативної підготовки курсантів у відомчих закладах освіти Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Модель має відповідну структуру взаємопов'язаних структурних компонентів, зміст і характеристики яких описані. Узагальнено фактори, що сприяють ефективній комунікативній підготовці майбутніх офіцерів: формування ціннісного ставлення до майбутньої професії; впровадження інтерактивних методів навчання; вдосконалення навчально-методичного забезпечення професійно орієнтованого комунікативного навчання курсантів; оптимізація суб'єктно-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу при моделюванні ситуацій професійного спілкування.

Ключові слова: готовність до професійної комунікації; комунікація; комунікативна підготовка; курсант; модель; офіцер.

НЕНЬКО Юлия Петровна. ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ГОТОВНОСТИ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОММУНИКАЦИИ У БУДУЩИХ ОФИЦЕРОВ СЛУЖБЫ ГРАЖДАНСКОЙ ЗАЩИТЫ

Представлено авторскую модель профессионально ориентированной коммуникативной подготовки курсантов в ведомственных учебных учреждениях Государственной службы Украины по чрезвычайным ситуациям. Модель имеет соответствующую структуру взаимосвязанных структурных компонентов, содержание и характеристики которых описаны. Обобщены факторы, способствующие эффективной коммуникативной подготовке будущих офицеров: формирование ценностного отношения к будущей профессии; внедрение интерактивных методов обучения; совершенствование учебно-методического обеспечения профессионально ориентированного коммуникативного обучения курсантов; оптимизация субъектно-субъектного взаимодействия участников образовательного процесса при моделировании ситуаций профессионального общения.

Ключевые слова: готовность к профессиональной коммуникации; коммуникативное обучение; коммуникация; курсант; модель; офицер.

NENKO Yuliia Petrivna. PECULIARITIES OF FORMATION OF FUTURE CIVIL PROTECTION SERVICE OFFICERS' READINESS TO PROFESSIONAL COMMUNICATION

Literature review was conducted to gather evidence-based materials that address strategies to promote readiness for professionally oriented activities. The purpose of the article is to emphasize the importance of communicative training in departmental educational institutions and to determine factors which affect readiness for communication and increase its effectiveness. The overall study objective is to theoretically substantiate and experimentally test the author's model of the system of professionally oriented communicative training of future civil protection service officers in the institutions of higher education of the State Emergency Service of Ukraine. To achieve the purpose of research the following methods have been applied: theoretical; method of theoretical modeling; empirical. Research was carried out on the basis of departmental higher educational institutions of the State Emergency Service of Ukraine. 422 cadets, 163 teachers and officers were involved at various stages of the research.

The author's structural-functional model of professionally oriented communicative training of cadets in departmental institutions is introduced. The model has an appropriate structure of interconnected structural components, content and characteristics of which are described. The author distinguishes and substantiates the following subsystems of the model: target, conceptual-strategic, organizational-designing, procedural-technological, control-evaluation and resultative. The contributing factors to effective communicative training of future officers have been summarized: formation of a value attitude to future profession; introduction of interactive teaching methods; improvement of teaching and methodical provision; optimization of the subject-subjective interaction of participants in the educational process during simulated situations of professional communication. The study confirmed validity of the author's model.

Keywords: cadet; communication; communicative training; model; officer; readiness to professional communication.

ОКОЛЬНИЧА Тетяна Володимирівна. ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ОТРОЦЬКОГО ВІКУ (7–14 РОКІВ) ЗА ЕТНОГРАФІЧНИМИ ДЖЕРЕЛАМИ ХІХ – ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ ХХ СТОЛІТТЯ

В статті, на основі аналізу етнографічних джерел ХІХ – першої чверті ХХ ст., схарактеризовані особливості виховання дітей-отроків у східнослов'янській народній педагогіці. У статті наголошується, що основним завданням східнослов'янського суспільства була підготовка цієї вікової групи до майбутнього продуктивного трудового життя. Уся увага і зусилля дорослих зосереджувалися на подальшому розвитку фізичних сил, поглибленні досвіду й практичних знань потрібних для майбутньої діяльності у дорослому віці.

Ключові слова: народна педагогіка, східнослов'янська педагогіка ХІХ – першої чверті ХХ ст., східнослов'янська етнографія ХІХ – першої чверті ХХ ст., східні слов'яни, виховання, діти-отроки.

ОКОЛЬНИЧА Татьяна Владимировна. ВОСПИТАНИЕ ДЕТЕЙ ОТРОЧЕСКОГО ВОЗРАСТА (7–14 ЛЕТ) В ЭТНОГРАФИЧЕСКИХ ИСТОЧНИКАХ ХІХ – ПЕРВОЙ ЧЕТВЕРТИ ХХ ВЕКА

В статье, на основании анализа этнографических источников ХІХ – первой четверти ХХ в., охарактеризованы особенности воспитания детей-отроков в восточнославянской народной педагогике. В статье делается ударение на тот факт, что основным заданием восточнославянского общества была подготовка этой возрастной группы к будущей продуктивной трудовой жизни. Все внимание и усилия взрослых сосредотачивались на дальнейшем развитии физических сил, накоплении опыта и практических знаний нужных для будущей деятельности во взрослой жизни.

Ключевые слова: народная педагогика, восточнославянская педагогика ХІХ – первой четверти ХХ в., восточнославянская этнография ХІХ – первой четверти ХХ в., восточные славяне, социализация, воспитание, дети-отроки.

OKOLNYCHA Tetiana Volodymyrivna. EDUCATION OF CHILDREN (7–14 YEARS) BY ETHNOGRAPHIC SOURCES OF THE ХІХ – FIRST QUARTER OF THE ХХ CENTURY

The article is based on the analysis of ethnographic sources of the ХІХ – first quarter ХХ century characterized the features of the upbringing of children in adolescence East Slavic folk pedagogy.

The article emphasizes that the main task of East Slavic society was preparing this stratum for a productive future working life. All the attention and efforts of adults were focused on further development of physical strength, deepening of experience and practical knowledge required for future activities in adulthood. Among the regulators social behavior of East Slavic infants plays an important role played a moral education. Involving young people in economic and production activities meant first of all, their gradual acquisition of the status of socially significant members rural community.

The peculiarity of labor education and as a consequence, its effectiveness, was that the children were not preparing for future work, but were involved in it organically, gradually, due to the complications of different activities that alternated with each other. Educational processes aimed at mastering young men and women's types of work, were peculiar, almost separate, which are inherent their goals, content, forms, organization: the process of raising boys and the process raising girls.

One of the ways of labor socialization of East Slavic children was their participation in the agrarian and ritual sphere is an important part activities in which there was a close connection with agricultural labor. Some rituals were accompanied by special games that contributed to the education of children with a special attitude to work as the most important human need.

Hard agricultural work was of great importance physical education. The results of the study allowed us to identify ways physical education: in the family (tempering, nutrition), in the community games and entertainment), the use of folk medicine .

According to research by ethnographers of the ХІХ – first quarter of the ХХ century, among regulators of social behavior of East Slavic children of infancy moral education played an important role. It turns out that the process is moral education took place as a gradual, gradual mastery of behavioral system inherent in the East Slavic cultural tradition. The mechanisms of proper behavior were encouragement and punishment.

Keywords: folk pedagogy, the Eastern Slavic pedagogy of the 19th – first quarter of the 20th century, the Eastern Slavic ethnography of the 19th – the first quarter of the 20th century, the Eastern Slavs, socialization, upbringing, children.

ОЛЕКСЮК Ольга Миколаївна. КОНЦЕПТ НЕЛІНІЙНОСТІ У СУЧАСНОМУ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Стаття присвячена проблемі вивчення особливостей нелінійного мислення, його проявів у

музично-педагогічній діяльності. У статті подано шлях розвитку поняття «нелінійне мислення» у науковій літературі, проведений аналіз історичних передумов його виникнення і оформлення в контексті постнекласичної методології. У результаті теоретичного аналізу праць сучасних філософів, педагогів, музикознавців обґрунтовано концепт нелінійного мислення особистості у сфері музичного мистецтва.

Ключові слова: нелінійність, сучасний музично-педагогічний дискурс, концепт, майбутні фахівці мистецького профілю, заклади вищої мистецької освіти.

ОЛЕКСЮК Ольга Николаевна. КОНЦЕПТ НЕЛИНЕЙНОСТИ В СОВРЕМЕННОМ МУЗЫКАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ

Статья посвящена проблеме изучения особенностей нелинейного мышления, его проявлений в музыкально-педагогической деятельности. В статье представлены пути развития понятия «нелинейное мышление» в научной литературе, проведен анализ исторических предпосылок его возникновения и оформления в контексте постнеклассической методологии. В результате теоретического анализа работ современных философов, педагогов, музыковедов обоснованно концепт нелинейного мышления личности в сфере музыкального искусства.

Ключевые слова: нелинейность, современный музыкально-педагогический дискурс, концепт, будущие специалисты художественного профиля, учреждения высшего художественного образования.

OLEKSYUK Olga Nikolaevna. THE CONCEPT OF NONLINEARITY IN CONTEMPORARY MUSIC AND PEDAGOGICAL DISCOURSE

The article is devoted to the problem of studying the peculiarities of nonlinear thinking, its manifestations in musical and pedagogical activity. The article presents the way of development of the concept of «nonlinear thinking» in the scientific literature, the analysis of historical preconditions of its origin and registration in the context of post-classical methodology. As a result of theoretical analysis of the works of modern philosophers, teachers, musicologists, the concept of nonlinear thinking of the individual in the field of music is substantiated.

If we consider creativity, including music, as a process of evolutionary self-organization of the individual, we can find a successful application of the ideas of synergetics and nonlinear thinking in music pedagogy. In the process of professional training of musicians-teachers and concert performers in institutions of higher art education, the disproportion and ambiguity of the development of nonlinear thinking of the individual is especially noticeable. The practice of higher art education institutions shows that there are contradictions between the development of pedagogical innovations with a focus on changes in educational technologies and the lack of research related to the transformation of professional self-awareness of future professionals, the specifics of their thinking.

Musical and creative activity has a harmonizing effect on the psychophysical and social processes of the individual, provides ample opportunities for pedagogical creativity. Correct and timely managerial influences on the part of the teacher allow to choose the optimal ways of self-development of the student's personality. According to the principle of resonant excitation, a small but accurately calculated energy injection at the required space-time point is enough for this. In the process of pedagogical regulation of the educational process should take into account their own trends in the development of the student's personality, strive to strengthen his abilities to work independently and to cooperate with the teacher. The presence of feedback, ie the active influence of the results of the student's activities on his personality is a necessary condition for the intensification of the educational process.

Keywords: nonlinearity, modern music-pedagogical discourse, concept, future specialists of art profile, institutions of higher art education.

ПАВЛЕНКО Олена Олексіївна. МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ В СИСТЕМІ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ

У статті зосереджена увага на різних наукових точках зору щодо визначення в наукових джерелах дефініцій «підхід», «методологічний підхід». Визначена низка методологічних підходів та надана їх змістовність щодо формування комунікативної культури майбутніх соціальних працівників в системі університетської освіти.

Ключові слова: методологічний підхід; формування комунікативної культури майбутнього соціального працівника; методологічні підходи.

ПАВЛЕНКО Елена Алексеевна. МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ РАБОТНИКОВ В СИСТЕМЕ УНИВЕРСИТЕТСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статті зосереджено увагу на різних наукових точках зору щодо визначення в наукових джерелах термінів «підхід», «методологічний підхід». Визначено ряд методологічних підходів і надано їх змістовість щодо формування комунікативної культури майбутніх соціальних працівників в системі університетської освіти.

Ключові слова: методологічний підхід; формування комунікативної культури майбутнього соціального працівника; методологічні підходи.

PAVLENKO Olena Oleksiivna. METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE FORMATION OF FUTURE SOCIAL WORKER'S COMMUNICATIVE CULTURE IN THE SYSTEM OF UNIVERSITY EDUCATION

The article focuses on various scientific points of view on the definition of appellations of «approach» «methodological approach» in scientific sources. The author's interpretation of the definition of «methodological approach» is given. A number of methodological approaches are defined and their content on the formation of communicative culture of future social workers in the system of university education is given; in particular such approaches, as culturological-axiological, personality-oriented, competence, creative-activity and content-procedural.

Consideration of a set of complementary methodological approaches to the formation of communicative culture of future social workers in the university education system is due to the fact that this complexity provides an opportunity at the theoretical, methodological and practical levels to build a holistic process of future social worker's training, to highlight the main trends of its functioning in the formation of the personality of a social worker, in understanding its personal capabilities, abilities and prospects of enriching its own professional experience, in the formation of its communicative culture.

Given all the above, we can say that the formation of communicative culture - a complex dynamic process, the effectiveness of which is determined by the training of future social workers in university education, based on a set of methodological approaches, which have a special role in revealing the content and nature of professional development, in understanding his personal capabilities, abilities and prospects for enriching his own professional experience.

The formation of communicative culture of future social workers in the process of professional training in the system of university education is based on a set of methodological approaches, combining culturological-axiological, personality-oriented, competence, creative-activity, content-procedural approaches.

The identified methodological approaches in our study are the basis for further development of conceptual provisions for the formation of communicative culture of the future social worker in the system of university education, components, criteria, etc. of this complex personal formation.

Keywords: methodological approach; formation of communicative culture of the future social worker; methodological approaches.

РАДУЛ Ольга Сергіївна. ПРОБЛЕМИ ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ У ПОГЛЯДАХ УТОПІСТІВ

У статті проаналізовано погляди Платона, Т. Кампанелли, Мореллі, Ш. Фур'є, Р. Оуена на громадське дошкільне виховання. Розглянуто зміст, шляхи, особливості реалізації громадського виховання дітей дошкільного віку, запропоновані філософами і педагогами, зокрема, роль держави, вимоги до вихователів, значення виховного середовища, врахування вікових особливостей дітей дошкільного віку, створення в закладах дошкільної освіти умов для реалізації різноманітних дитячих потреб та інтересів, значення ігор та іграшок у вихованні, гармонійне виховання тощо.

Ключові слова: дошкільне виховання, історія виховання, утопісти, громадське виховання, діти, вихователі.

РАДУЛ Ольга Сергеевна. ПРОБЛЕМЫ ДОШКОЛЬНОГО ВОСПИТАНИЯ ВО ВЗГЛЯДАХ УТОПИСТОВ

В статті проаналізовані погляди Платона, Т. Кампанелли, Мореллі, Ш. Фур'є, Р. Оуена на общественное дошкольное воспитание. Рассмотрено содержание, пути, особенности реализации общественного воспитания детей дошкольного возраста, предложенные философами и педагогами, в частности роль государства, требования к воспитателям, значение воспитывающей среды, учет возрастных особенностей детей дошкольного возраста, создание в учреждениях дошкольного образования условий для реализации разнообразных детских потребностей и интересов, значение игр и игрушек в воспитании и т.д.

Ключевые слова: дошкольное воспитание, история воспитания, утописты, общественное воспитание, дети, воспитатели.

RADUL Olga Serhiyivna. ISSUES OF PRE-SCHOOL UPBRINGING IN THE VIEWS OF UTOPIANS

Civic pre-school upbringing is more and more frequently becoming a part of the educational system in different countries. Throughout many centuries in different countries with different people children upbringing took place within a family based on the principles of folk pedagogy. However, some philosophers and educators shared many ideas in the field of civic upbringing of pre-school children. Most are represented in the works of utopians, which described ideal and harmonious state. A number of these ideas were embodied in the 19-21st centuries in different countries.

The article presents the analysis of Plato's, Morelli's, T. Campanella's, Ch. Fourier's and R. Owen's views on civic pre-school children upbringing. There is given the overview of the contents, means, ways and peculiarities of realization of civic pre-school children upbringing suggested by these philosophers in particular the role of the state in organizing pre-school upbringing, the significance of the pedagogical environment, taking into account pre-school children age peculiarities, gender approach in small children upbringing, creating the conditions to satisfy different children needs and interests in pre-school institutions, significance of games and toys in upbringing, development of sensory organs, harmonious upbringing of children, conjunction of a child's freedom with adults' well-directed educational influences etc.

It is found out that all utopian philosophers gave much weight to educators and emphasized the respectful attitude towards them in the society. The article distinguishes and describes the basic requirements for educators in terms of their selection, number and personal qualities.

Keywords: pre-school upbringing, history of upbringing, utopians, civic upbringing, children, educators.

РЕБУХА Лілія Зіновіївна. МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ: СПОСОБИ ПОШУКУ ТА ОПРАЦЮВАННЯ НАУКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

У статті схарактеризовано методологію як вчення про організацію професійної діяльності для якої властивий мінімальний зміст і максимальний обсяг охоплення сутнісних зв'язків та взаємовідношень. Розкрито результативність проведення наукових досліджень, які великою мірою залежать від своєчасного забезпечення інформацією про нові досягнення в сфері науки та ефективного використання цієї інформації в наукових і дослідницьких цілях.

Ключові слова: методологія, наукові дослідження, наукова інформація, способи пошуку наукової інформації, методологічна діяльність.

РЕБУХА Лилия Зиновьевна. МЕТОДОЛОГИЯ НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ: СПОСОБЫ ПОИСКА И ОБРАБОТКИ НАУЧНОЙ ИНФОРМАЦИИ

В статье дана характеристика методологии как учению об организации профессиональной деятельности, для которой свойственно минимальное содержание и максимальный объем существенных связей и взаимоотношений. Раскрыто результативность проведения научных исследований, которые во многом зависят от своевременного обеспечения информацией о новых достижениях в сфере науки та эффективном использовании этой информации в научных и исследовательских целях.

Ключевые слова: методология, научные исследования, научная информация, способы поиска научной информации, методологическая деятельность.

REBUKHA Liliia Zinoviivna. METHODOLOGY OF SCIENTIFIC RESEARCHES: METHODS OF SEARCHING AND PROCESSING OF SCIENTIFIC INFORMATION

The methodology as the doctrine of the organization of professional activity, which is characterized by a minimum content and maximum coverage of essential connections and relationships, is characterized in the article. The valuable significance of the methodology of scientific researches, which consists in the delineation of the established features, the formation of the structure, the identification of forms, mechanisms and conditions for the implementation of scientific research, is indicated.

The effectiveness of scientific research, which largely depends on the timely provision of information about new advances in science and the effective use of this information for scientific and research purposes, is revealed. The typology of division of all sources of information used in the preparation of written works into printed sources of information is revealed and specialized informative-retrieval systems, electronic sources of information is determined.

The most important technological procedure in the methodology of scientific research is the collection of sources of information and their systematization. The main task of systematization is to organize and group all the collected material on the content and sequence of its use in the preparation of scientific work. The main functions of the systematic analysis are characterized: implementation of careful

check of completeness of selection of literary sources; implementation of verification of compliance of the source data of the used sources.

It is revealed that the selection and evaluation of factual material for writing a scientific work is a scientific work that requires purposeful individual effort, personal perseverance and motivated desire. Scientific creativity is manifested in the selection and processing of a significant amount of basic and additional information, its generalization and presentation in a form that is convenient for analysis and writing conclusions.

It is concluded that the proposed methodological activity facilitates the methods of scientific research and is necessary throughout the time of writing a scientific paper.

Keywords: methodology, scientific researches, scientific information, ways of search of scientific information, methodological activity.

САВЧЕНКО Лариса Олексіївна, КОВАЛЕНКО Вікторія Костянтинівна. ВІЗУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ ЗАСОБАМИ ПРЕЗЕНТАЦІЙНОЇ КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРАФІКИ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

У статті проаналізовано та обґрунтовано використання візуалізації навчального матеріалу засобами презентаційної комп'ютерної графіки при підготовці майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Візуалізації навчального матеріалу засобами презентаційної комп'ютерної графіки сприяє застосування скрайбінгу та методу творчих вправ-клаузур. Студенти повинні проявити свої творчі здібності та фантазію, щоб візуалізувати ідею у вигляді макетів, графіків, художніх композицій і ескізів. Доцільність використання візуалізації навчального матеріалу засобами презентаційної комп'ютерної графіки зумовлена необхідністю врахування когнітивних особливостей сучасного покоління студентів, а також потребою у поданні навчального матеріалу у вигляді, найбільш зручному для його сприйняття, розуміння, засвоєння, запам'ятовування.

Ключові слова: візуалізація, комп'ютерна графіка, майбутній учитель образотворчого мистецтва, скрайбінг, вправи-клаузур.

САВЧЕНКО Лариса Алексеевна, КОВАЛЕНКО Виктория Константиновна. ВІЗУАЛІЗАЦІЯ УЧЕБНОГО МАТЕРІАЛУ СРЕДСТВАМИ ПРЕЗЕНТАЦІЙНОЇ КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРАФІКИ ПРИ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ СПЕЦІАЛІСТІВ

В статті проаналізовано і обґрунтовано використання візуалізації навчального матеріалу засобами презентаційної комп'ютерної графіки при підготовці майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Візуалізації навчального матеріалу засобами презентаційної комп'ютерної графіки сприяє застосування скрайбінгу та методу творчих вправ-клаузур. Студенти повинні проявити свої творчі здібності та фантазію, щоб візуалізувати ідею у вигляді макетів, графіків, художественних композицій і ескізів. Цілісобразність використання візуалізації навчального матеріалу засобами презентаційної комп'ютерної графіки обумовлена необхідністю врахування когнітивних особливостей сучасного покоління студентів, а також потребою у поданні навчального матеріалу у вигляді, найбільш зручному для його сприйняття, розуміння, засвоєння, запам'ятовування.

Ключевые слова: визуализация, компьютерная графика, будущий учитель изобразительного искусства, скрайбинг, упражнения-клаузыры.

SAVCHENKO Larysa Alekseevna, KOVALENKO Viktoriia Konstantinivna. VISUALIZATION OF EDUCATIONAL MATERIAL BY MEANS OF PRESENTATION COMPUTER GRAPHICS IN TRAINING FUTURE

The article analyzes and substantiates the use of visualization of educational material by means of presentation computer graphics in the training of future teachers of fine arts. The visualization of educational material by means of presentation computer graphics is facilitated by the use of scribing and the method of creative exercises-clauses. Students must show their creativity and imagination to visualize the idea in the form of layouts, graphics, artistic compositions and sketches. The expediency of using visualization of educational material by means of presentation computer graphics is due to the need to take into account the cognitive characteristics of the current generation of students, as well as the need for capacious presentation of educational material in the form most convenient for its perception, understanding, assimilation, memorization. Computer graphics is a multifunctional component of graphic information technologies, which is the easiest to perceive and the fastest to process (in terms of information) and assimilated by humans.

The expediency of using visualization of educational material by means of presentation computer graphics is due to the need to take into account the cognitive characteristics of the current generation of

students, as well as the need for capacious presentation of educational material in the form most convenient for its perception, understanding, assimilation, memorization. Taking into account the psychological characteristics of the perception of educational material by students, leads to recourse to information visualization technologies that provide compactness, expressiveness, dynamism of the content of educational material, its delivery, as well as provide a platform for students to engage in collective creative work, the knowledge acquired by them. The formation of artistic and graphic skills of future artists in the process of learning the basics of computer graphics depends on the spiritual wealth of the teacher of his culture, erudition, desire and ability to connect any material with the task of moral education to influence the consciousness, feelings and behavior. Therefore, mastering graphic skills makes it possible to form a creative initiative, which is aimed at finding the most effective solutions to problems and has an individual creative character.

Keywords: visualization, computer graphics, future teacher of fine arts, scribing, closure exercises.

САЛЬНИК Ірина Володимирівна, СІРИК Едуард Петрович. ПІДГОТОВКА ТА ПРОВЕДЕННЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З ФІЗИКИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Одним з новітніх принципів сучасної педагогіки є гуманізація освіти – спрямованість на розвиток особи. Побудова особистісно орієнтованих методичних систем вимагає відповідних змін як у змісті фізичної освіти, так і його методичному забезпеченні. Нині старша школа функціонує як профільна. Під час дистанційного навчання кожен учень повинен отримати певний соціальний досвід, набуття у процесі досягнення загального результату шляхом взаємодії з іншими членами учнівського колективу, виробляє навички спілкування.

Ключові слова: інтерактивне навчання, інформаційні технології, полікомпонентне навчальне середовище, ефективний засіб навчання, засіб навчальної діяльності, навчальне завдання, навчальні проекти, предметні компетентності.

САЛЬНИК Ірина Владимировна, СИРЫК Эдуард Петрович. ПОДГОТОВКА И ПРОВЕДЕНИЕ СЕМИНАРСКИХ ЗАНЯТИЙ ПО ФИЗИКЕ В УСЛОВИЯХ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ

Одним из новейших принципов современной педагогики является гуманизация образования – направленность на развитие личности. Построение личностно ориентированных методических систем требует соответствующих изменений как в смысле физического образования, так и его методическом обеспечении. Сейчас старшая школа функционирует как профильная. Во время дистанционного обучения каждый ученик должен получить определенный социальный опыт, приобретаемый в процессе достижения общего результата путем взаимодействия с другими членами ученического коллектива, вырабатывает навыки общения.

Ключевые слова: интерактивное обучение, информационные технологии, поликомпонентных учебная среда, эффективное средство обучения, средство учебной деятельности, учебное задание, учебные проекты, предметные компетентности.

SALNYK Iryna Volodymyrivna, SIRIK Eduard Petrovich. PREPARATION AND CONDUCT OF SEMINAR LESSONS IN PHYSICS IN THE CONDITIONS OF DISTANCE LEARNING

One of the newest principles of modern pedagogy is the humanization of education – the focus on personal development. The construction of personality-oriented methodological systems requires appropriate changes in the content of physical education and its methodological support. Today the high school functions as a profile. During distance learning, each student must gain some social experience, gaining in the process of achieving a common result by interacting with other members of the student body, develops communication skills. A huge advantage of this type of educational activity is the involvement of absolutely all students in the class.

The main purpose of school education is the holistic development of the student's personality. The means of personal development that reveals its potential inner abilities is independent cognitive and mental activity. Thus, the teacher's task is to provide such activities, which are facilitated by modern interactive technologies. In this case, the student himself opens the way to knowledge, and the acquisition of knowledge is the result of his activities. To achieve maximum results, it is necessary to use methods that enhance the activities of students. Interactive teaching of physics allows to form their active-cognitive position, which meets the current educational needs of the modern educational process. Scientific and social progress is rapidly, radically changing the working conditions and content of the teacher. In this regard, there is a need to create such methodological systems that would meet not only the general goals and objectives of teaching physics, but would also have reasonable means to achieve the end results of learning and general physical education by students.

The peculiarity of the seminar is that it orients students to the manifestation of high cognitive activity in educational activities. The teacher at the seminar only manages the collective activities of students. Seminar training differs from the traditional one, which is characterized as a «teacher-student» interaction, it should involve mainly the «student-student» interaction (student both teaches and learns).

It is very important that the seminars are not monotonous, that students are interested not only in the issues under consideration, but also the forms of their discussion, methods of work in the classroom, making them interesting and dynamic. This can be achieved by using in practice various types of seminars and increasing the level of active cognitive activity of students.

The techniques that promote the development of active independent actions of the student in the classroom include the creation of such situations in which he must be able to: defend their opinion, provide arguments, evidence, using their knowledge and life experience; ask questions to teachers and peers, find out the unclear; review answers; help classmates with complications, explain to them the incomprehensible; independently perform tasks designed for reading literature, observation, etc.; find not one but several independent solutions; practice free choice of tasks, mainly exploratory and creative; be interested in collective activities and promote the creative search for peers.

Keywords: *interactive learning, information technologies, multicomponent learning environment, effective learning tool, learning tool, learning task, learning projects, subject competencies.*

ТЕРЕЩУК Андрій Іванович, АБРАМОВА Оксана Віталіївна. ВИКОРИСТАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ПОРТФОЛІО У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

У статті розкрито методичні аспекти підготовки учителя трудового навчання до організації проєктної діяльності учнів засобами портфоліо. Окреслено сутність портфоліо як навчальної технології та обґрунтовано можливості портфоліо у проєктній діяльності учнів. Технологія портфоліо дозволяє структурувати проєктну діяльність учнів та підвищити їх креативність під час реалізації проєктів.

Ключові слова: *навчальна технологія, портфоліо, проєктна діяльність, портфоліо вчителя, методична підготовка учителя.*

ТЕРЕЩУК Андрей Иванович, Абрамова Оксана Витальевна. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ УЧЕБНОЙ ТЕХНОЛОГИИ ПОРТФОЛИО В ПРОЦЕССЕ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ТРУДОВОГО ОБУЧЕНИЯ К ОРГАНИЗАЦИИ ПРОЕКТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ

В статье раскрыты методические аспекты подготовки учителей трудового обучения к организации проектной деятельности учащихся средствами портфолио. Определены сущность портфолио как учебной технологии и обоснованно возможности портфолио в проектной деятельности учащихся. Технология портфолио позволяют структурировать проектную деятельность учащихся, повысить их креативность в процессе реализации проектов.

Ключевые слова: *учебная технология, портфолио, проектная деятельность, портфолио учителя, методическая подготовка учителя.*

TERESHCHUK Andriy Ivanovich, ABRAMOVA Oksana Vitalyevna. USE OF EDUCATIONAL TECHNOLOGY PORTFOLIO IN THE PROCESS OF PREPARING OF FUTURE TEACHERS OF TECHNOLOGY FOR THE ORGANIZATION OF THE STUDENTS' PROJECT ACTIVITY

The article reveals the methodological aspects of preparing a teacher of technology for the organization of project activities of students by means of a portfolio. An analysis of the difficulties associated with the formation of students' competencies of the new Ukrainian school on the basis of their involvement in the implementation of creative projects in the lessons of technology. The essence of portfolio as an educational technology is outlined and the possibilities of portfolio in students' project activity are substantiated, which allows to structure students' project activity, increase their creativity in project activity, etc.

Educational technology portfolio is defined as a purposeful and interconnected execution process of students completing independent tasks to select the optimal or best results of educational (design and technological) activities, for the purpose of their presentation or evaluation.

The implementation of a portfolio in students' project activities allows to expand the possibilities of formative assessment of students, as well as to use the portfolio as a separate assessment technology.

The structure and content of the portfolio of a teacher of technology are considered separately, the main methodological approaches of its introduction in the lessons of technology are outlined.

Keywords: *educational technology, portfolio, project activity, teacher's portfolio, methodical teacher training.*

ТОЛОЧКО Світлана Вікторівна. ВИКЛАДАЧ-ІННОВАТОР ЯК ОРГАНІЗАТОР УЧІННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ СТУДЕНТОЦЕНТРОВАНОГО НАВЧАННЯ

У статті здійснено теоретико-методологічний аналіз, синтез, узагальнення для вивчення наукової літератури з проблем дослідження; системно-структурний (класифікація, систематизація); аналітичний метод дослідження для визначення загальних та індивідуальних закономірностей, тенденцій розвитку й характеристик за класифікаційними ознаками професіограм викладачів у післядипломній педагогічній освіті, зокрема інноваторів, концептуалізовано функції, принципи і технології їхньої підготовки.

Ключові слова: викладач-інноватор, науково-методична компетентність, учіннєва діяльність, студентоцентрований підхід, післядипломна педагогічна освіта.

ТОЛОЧКО Светлана Викторовна. ПРЕПОДАВАТЕЛЬ-ИННОВАТОР КАК ОРГАНИЗАТОР ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УСЛОВИЯХ СТУДЕНТОЦЕНТРОВАНОГО ОБУЧЕНИЯ

В статье осуществлен теоретико-методологический анализ, синтез, обобщение для изучения научной литературы по проблемам исследования; системно-структурный (классификация, систематизация); аналитический метод исследования для определения общих и индивидуальных закономерностей, тенденций развития и характеристик по классификационным признакам профессиограм преподавателей в последипломном педагогическом образовании, в частности инноваторов, концептуализовано функции, принципы и технологии их подготовки.

Ключевые слова: преподаватель-инноватор, научно-методическая компетентность, образовательная деятельность, студентоцентрированный подход, последипломное педагогическое образование.

TOLOCHKO Svitlana Viktorivna. TEACHER-INNOVATOR AS AN ORGANIZER OF EDUCATIONAL ACTIVITY IN THE CONDITIONS OF STUDENT-CENTERED TEACHING

The article provides theoretical and methodological analysis, synthesis, generalization for the study of scientific literature on research problems; system-structural (classification, systematization); analytical research method to determine general and individual patterns, development trends and characteristics according to the classification features of teachers' profессиograms in postgraduate pedagogical education, including innovators, functions, principles and technologies are conceptualized. Special aspects of professional training, system of qualities, abilities, knowledge, skills, formedness, readiness, responsibility and correspondence in synergy of formation and development are noted and specified,, types of competencies included in the integral professional and pedagogical competence of educators-innovators are determined. It is stated that a teacher-innovator as a subject of innovative educational activity should be an author, developer, researcher, user, critic and propagandist of new empirical and / or theoretical knowledge, educational technologies, theories, concepts, models, methods, innovative educational programs and concepts.

It is established that the main function of a teacher-innovator is to develop an innovative environment to achieve defined and predictable results, act as a tutor to students upon request during independent research work in the process of educational, scientific and cognitive activities. An analysis of innovative technologies in education and science, which have to confirm teacher's compliance with the innovative mode of educational activities, his creative self-expression, focus on self-improvement, self-education, self-development and ensure a new quality of education. The most important of them are learning through action, adaptive learning, virtual classroom, use of multimedia services, application of infographics, public open online courses, eLearning, mobile, «cloud», synchronous and asynchronous, mixed, inverted, microlearning, self-directed, use of smart technologies, personalization, use of screencasts, use of youtube, application of creative techniques of lateral shift, gamification, consulting support. It is determined that formation of scientific and methodological teacher-innovator's competence involves his evaluation using the main criteria, namely: novelty, optimality of educational innovations, level of effectiveness and quality, opportunities for creative application of innovation in public experience.

Keywords: teacher-innovator, scientific-methodical competence, student activity, student-centered approach, postgraduate pedagogical education.

ЧЕРКАСОВ Володимир Федорович. МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ДО ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРАФІКИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті запропоновано модель формування готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до використання комп'ютерної графіки у професійній діяльності, яка містить три блоки: методологічно-цільовий (мета, завдання, підходи, принципи); змістово-процесуальний

(етапи, зміст, форми, методи, технології); діагностично-результативний (критерії, показники, рівні готовності). До того ж визначено педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до використання комп'ютерної графіки у професійній діяльності.

Ключові слова: модель формування готовності, майбутні вчителі образотворчого мистецтва, комп'ютерна графіка.

ЧЕРКАСОВ Володимир Федорович. МОДЕЛЬ ФОРМИРОВАНИЯ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА В ИСПОЛЬЗОВАНИИ КОМПЬЮТЕРНОЙ ГРАФИКИ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье предложена модель формирования готовности будущих учителей изобразительного искусства к использованию компьютерной графики в профессиональной деятельности, которая содержит три блока: методологически-целевой (цель, задачи, подходы, принципы); содержательно-процессуальный (этапы, содержание, формы, методы, технологии); диагностико-результативный (критерии, показатели, уровни готовности). К тому же определены педагогические условия формирования готовности будущих учителей изобразительного искусства к использованию компьютерной графики в профессиональной деятельности.

Ключевые слова: модель формирования готовности, будущие учителя изобразительного искусства, компьютерная графика.

SHERKASOV Volodymyr Fedorovych. MODEL OF FORMATION OF READINESS OF FUTURE TEACHERS OF FINE ARTS FOR USE OF COMPUTER GRAPHICS IN PROFESSIONAL ACTIVITY

The model of formation of readiness of future teachers of fine arts to use computer graphics in professional activity in the context of a subject field of our research contains three blocks, namely: methodological and target (the purpose, tasks, approaches, principles); content-procedural (stages, content, forms, methods, technologies); diagnostic and effective (criteria, indicators, levels of readiness).

Computer graphics are used in almost all areas of human life, and above all, in art education, in the creation of images and processing of visual information obtained during the study of various arts, communication with various arts. With this approach, we consider it appropriate to determine the essence of computer graphics in the scientific environment and its place in the system of disciplines. At present, it is worth noting that computer graphics is a component of computer science and is studying the means and methods of creating and processing graphic images using computer technology. Computer graphics is a scientific discipline that develops a set of tools and techniques for automating coding and decoding graphic information. Computer graphics studies the methods of digital synthesis and processing of visual content.

Our proposed model of forming the readiness of future teachers of fine arts to use computer graphics in professional activities contains three blocks: methodological-target, content-procedural and diagnostic-effective. For liquidity of research and experimental work the purpose is defined, tasks are developed, approaches and principles of the specified phenomenon of research are substantiated. The second block proposes the stages, content, forms, methods and technologies of forming the readiness of future teachers of fine arts to use computer graphics. In addition, at the diagnostic and effective stage of the experimental study, the criteria, indicators and levels of readiness are motivated. In addition, we have proposed pedagogical conditions aimed at improving the effectiveness of this phenomenon, including: purposeful motivation of future teachers of fine arts to use computer graphics in professional activities in the study of professional disciplines; mastering by future teachers of fine arts theoretical knowledge about the essence, content of computer graphics and methods of its use; improving practical skills and abilities to form the readiness of future teachers of fine arts to use computer graphics in professional activities.

Keywords: readiness model, future art teachers, computer graphics.

АНТОНЕЦЬ Анатолій Вікторович. ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ГАЛУЗЕВОГО МАШИНОБУДУВАННЯ

Для майбутніх фахівців у галузі машинобудування математична компетентність є основою навчання. На основі попередніх досліджень ми запропонували модель формування математичної компетентності майбутніх інженерів. Він спирається на відповідні умови формування психолого-педагогічної математичної компетентності. Важливе місце серед цих умов посідає використання інноваційних методів навчання, які включають інтерактивні технології.

Ключові слова: інтерактивні технології, математична компетентність, спеціалісти промислової техніки.

АНТОНЕЦ Анатолій Вікторович. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ОБУЧЕНИЯ ПРИ ФОРМИРОВАНИИ МАТЕМАТИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ОТРАСЛЕВОГО МАШИНОСТРОЕНИЯ

Для будущих специалистов в области машиностроения математическая компетентность - основа обучения. На основе предыдущих исследований предложена модель формирования математической компетенции будущих инженеров. Он опирается на соответствующие условия формирования психолого-педагогической математической компетентности. Важное место среди этих условий занимает использование инновационных методов обучения, в том числе интерактивных технологий.

Ключевые слова: интерактивные технологии, математическая компетентность, специалисты промышленной техники.

ANTONETS Anatoliy Viktorovich. USE OF INTERACTIVE TECHNOLOGIES OF LEARNING DURING THE FORMATION OF MATHEMATICAL COMPETENCE OF FUTURE INDUSTRIES OF INDUSTRIAL MACHINES

For future specialists in the field of mechanical engineering, mathematical competence is the basis for training. Based on previous research, we have proposed a future engineers mathematical competence formation model. It relies on the appropriate psychological and pedagogical mathematical competence formation conditions. An important place among these conditions takes the innovative teaching methods using, which include interactive technologies. The advantage of interactive learning methods is the high efficiency in the learning process and acquiring appropriate skills. This will make future engineers to think critically and consciously find ways of a variety of engineering problems solving.

The purpose of the article is to find out the specifics of using an interactive learning technologies in the process of the mathematical competence of future specialists of the engineering industry formation in the study of physical and mathematical disciplines.

The article presents a didactic model of using an interactive teaching methods in the process of studying particular topics of physical and mathematical disciplines. This didactic model is given for the subjects «Higher Mathematics», «Probability Theory and Mathematical Statistics», «Applied Mathematics», «Mathematical Programming», «Fundamentals of Mathematical Modeling» and «Physics». The proposed model of interactive learning methods implementation is based on the gradual, step-by-step, logical using of interactive learning methods from the simplest to the most complex. This technology includes: an interactive learning methods implementation in traditional forms of training of engineers; using a wide range of methods of active learning in a educational process; a comfortable learning conditions organization in which all students actively interact with each other; targeted development of an online learning methods for selected topics. The content and types of interactive learning are described and examples of using these methods in the system of forming mathematical competence of engineers are given.

The use of interactive technologies contributes to the development of students' critical thinking skills and cognitive interests. Interactive learning methods allows to: involve the whole group in active work; learn to reason a thoughts logically; to develop the ability to make common decisions; to improve the level of understanding the core of modeling of technological processes and systems; raise the level of mathematical knowledge, skills and abilities usage.

Keywords: interactive technologies, mathematical competence, industrial engineering specialists.

БЕЗЕНА Иван Михайлович, БОГАТИРЬОВА Тетяна Миколаївна, ДОРОШЕНКО Оксана Анатоліївна. ФОРМУВАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ ВМІНЬ І КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ШКОЛЯРІВ В КОНТЕКСТАХ СТРАТЕГІЙ СУЧАСНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

В статті досліджуються процеси та технології оцінювання вмінь та компетентностей здобувачів середньої освіти. Сучасне шкільне оцінювання є невід'ємною складовою процесу навчання школярів, яка відображає внутрішні та зовнішні процеси у доступності змісту викладання шкільних дисциплін і рівня вмінь й компетентностей особистості на основі зворотного взаємозв'язку.

Ключові слова: вміння, компетентності, психолого-емоційний стан, комфортне навчання, формувальне оцінювання, зворотній зв'язок, баланс процесу освіти, показники розвитку, виміри якості освіти.

БЕЗЕНА Иван Михайлович, БОГАТЫРЕВА Татьяна Николаевна, ДОРОШЕНКО Оксана Анатольевна. ФОРМИРОВАЛЬНОЕ ОЦЕНИВАНИЕ НАВЫКОВ И КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ШКОЛЬНИКОВ В КОНТЕКСТАХ СТРАТЕГИЙ СОВРЕМЕННОГО СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье исследуются процессы и технологии оценивания умений, компетентностей соискателей среднего образования. Современное школьное оценивание есть неотъемлемая составная процесса обучения школьников, которая отображает внутренние и внешние процессы в процессе доступности содержания преподаваемой школьной дисциплины и уровня навыков, компетентностей личности на основе обратной связи.

Ключевые слова: умения, компетентности, психолого-эмоциональное состояние, комфортное обучение, обратная связь, формирующее оценивание, баланс процесса образования, показатели развития, измерение качества образования.

BEZENA Ivan Mykhajlovich, BOGATYROVA Tetiana Mykolaivna, DOROSHENKO Oksana Anatolivna. FORMATIVE ASSESSMENT OF STUDENTS' SKILLS AND COMPETENCIES IN THE CONTEXT OF MODERN SECONDARY EDUCATION STRATEGIES

The article examines the processes and technologies for assessing the skills and competencies of secondary school students. Modern school assessment is an integral part of the learning process of students, which reflects the internal and external processes in the accessibility of the content of teaching school subjects and the level of skills and competencies of the individual on the basis of feedback. Traditionally, school assessment was based on quantitative indicators and errors of the applicant, rather than on qualitative measurements of competencies and skills. A new model of assessment, which is formative and provides an opportunity through pedagogical observation of the technology of individual student work, to determine effective learning outcomes in the form of achieved goals through group work or individually. After all, the outlined assessment can motivate and inspire the child to development, self-development and quality assimilation of subject program results.

Evaluative pedagogical work should take into account the limits of adverse risks and their effects on the balance of the child's internal state, relationships with peers, psychological and emotional balance, blocking the child's brain for further learning, unbalanced relationship with the teacher. Research has shown that formative assessment significantly actualizes the interactive assessment of students' progress, which involves psychological and pedagogical tracking of personal development, judgements about effective educational process of skills, learning experience, competencies and quality of student development. The activity mission of a modern teacher is expanded by the urgency and public demand for understanding the importance for a particular feature of formative assessment procedure in the initial and subsequent stages of learning.

Thus, we note that primary school children perceive the assessment for the task as self-assessment and requires special sensitive attention of the teacher. Benevolence and a positive attitude contribute to the desire of students to solve educational and life situations, develop skills and develop competencies for successful self-realization in life. Thus, pedagogical processes in assessing the skills and competencies of the individual aim to improve the quality of education, diagnose the educational process on the demands of learning, identify shortcomings and outline models of educational activities, promote a comfortable educational process and environment for student development in partnership with teachers.

Keywords: skills, competencies, psychological and emotional state, comfortable learning, formative assessment, feedback, balance of education process, development indicators, measurements of education quality.

БУКАТОВА Оксана Михайлівна, ФЕДОРОВА Ольга Василівна, ЯРЕНЧУК Людмила Георгіївна. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАНЯТЬ З ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН

Мета дослідження полягає у тому, щоб запропонувати оптимальний варіант побудови навчально-методичного комплексу для вивчення природничих дисциплін із застосуванням дистанційних платформ та технологій. В результаті роботи було здійснено аналіз підходів до побудови навчально-методичних комплексів. Запропоновано алгоритм розробки методичних матеріалів до проведення лабораторних, практичних та семінарських занять з природничих дисциплін.

Ключові слова: заклад вищої освіти, навчально-методичне забезпечення, навчально-методичний комплекс, освітній процес, дистанційне навчання.

БУКАТОВА Оксана Михайлівна, ФЕДОРОВА Ольга Васильевна, ЯРЕНЧУК Людмила Георгиевна. УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ЗАНЯТИЙ ПО ЕСТЕСТВЕННЫМ ДИСЦИПЛИНАМ

Цель исследования заключается в том, чтобы предложить оптимальный вариант построения учебно-методического комплекса для изучения естественных дисциплин с применением дистанционных платформ и технологий. В результате работы был осуществлен анализ подходов

к построению учебно-методических комплексов. Предложен алгоритм разработки методических материалов к проведению лабораторных, практических и семинарских занятий по естественным дисциплинам.

Ключевые слова: учреждение высшего образования, учебно-методическое обеспечение, учебно-методический комплекс, образовательный процесс, дистанционное обучение.

BUKATOVA Oksana Mykhaylivna, FEDOROVA Olga Vasylivna, YARENCHUK Lyudmila Heorhiivna. EDUCATIONAL AND METHODOLOGICAL SUPPORT OF LESSONS IN NATURAL DISCIPLINES

The issue of training highly qualified personnel is a strategic task of Ukraine. Many educational programs contain natural disciplines in the list of disciplines. There is a need to develop a modern approach to their educational and methodological support. The purpose of the study is to, based on the analysis and generalization of modern approaches to the creation of educational and methodological complexes and modern regulatory requirements, offer the best option for constructing an educational and methodical complex for the study of natural disciplines, including using remote platforms and technologies.

As a result of the work, an analysis of approaches to the construction of educational and methodological complexes was carried out. The components of educational and methodological support for higher education institutions on the basis of the legislative framework are determined. The main components of the educational-methodical complex of natural discipline are determined.

A generalized list of materials has been compiled to ensure lectures on natural sciences. Distance platforms and technologies have been found to have a positive impact on students' level of knowledge. Their use in classes of different types increases the interest of students, helps to increase motivation and save time. Effective and easy to use is the Moodle platform, which makes it possible to refine different types of classes, to control students' knowledge and to provide them with theoretical material.

An algorithm for the development of teaching materials for laboratory, practical and seminar classes in natural disciplines is proposed. An algorithm for the approach to the preparation of materials for independent work of students in the study of natural sciences has been formed. The practical significance of the results lies in the application of the developed approach to the formation of educational and methodological complexes of natural disciplines in higher education institutions of Ukraine.

Keywords: institution of higher education, educational and methodological support, educational and methodical complex, educational process, distance learning.

ВОЛОШИНА Ольга Сергіївна. ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ ПЕДАГОГА У МОНІТОРИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

До професійно-педагогічних характеристик професійного становлення педагога належить, насамперед, рівень фахово-теоретичної, а також методичної та практичної підготовки педагога. У характері розв'язання саме цього завдання проявляється педагогічна спрямованість особистості.

Ключові слова: особистість педагога, професійна спрямованість вчителя, особистість дитини.

ВОЛОШИНА Ольга Сергеевна. ПРОФЕСИОНАЛЬНОЕ СТАНОВЛЕНИЕ ПЕДАГОГА В МОНИТОРИНГОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЯХ

К профессионально-педагогическим характеристикам профессионального становления педагога принадлежит, прежде всего, уровень профессионально-теоретической, а также методической и практической подготовки педагога. В характере решения именно этой задачи проявляется педагогическая направленность личности.

Ключевые слова: личность педагога, профессиональная направленность учителя, личность ребенка.

VOLOSHINA Olga Serhiivna. PROFESSIONAL FORMATION OF A TEACHER IN MONITORING RESEARCH

The professional and pedagogical characteristics of the professional development of a teacher include, first of all, the level of professional-theoretical, as well as methodical and practical training of the teacher. The pedagogical orientation of the individual is manifested in the nature of solving this task. The pedagogical orientation of the teacher means, first of all, his interest in pedagogical activity and ability to be engaged in it. Orientation includes goals, motives and emotional attitude to activities (love, pleasure and other needs). Achieving high skill in teaching and educating individuals largely depends on the personal qualities of the teacher. And first of all from his pedagogical abilities.

The activity of a teacher, as a form of expressing a person's active attitude to the surrounding reality,

is concentrated in the field of involving the younger generation in the accumulation of social experience. Lack of purposeful education can lead to both intellectual and moral degradation of new generations. A specialist in the field of education is entrusted with social responsibility for the consequences of his work.

The general purpose of the teacher - the formation of key competencies of the individual in the learning process. From a psychological point of view, a goal is a result of a person's predicted activity with a certain object. The result of the activity demonstrates the changes that occur with the object during human interaction with it. The issue of key competencies is being debated around the world today. This problem is especially relevant now in connection with the modernization of Ukrainian education.

Keywords: personality of the teacher, professional orientation of the teacher, personality of the child, clarity of thinking, potential opportunities.

ВОЛЧАНСЬКИЙ Олег Володимирович. РОЗВИТОК ДОСЛІДНИЦЬКИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ОПТИКИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

Важливим аспектом застосування ІКТ при вивченні фізики є організація модельного експерименту з використанням відповідних програмних модельних засобів (ПМЗ). Такі програми дозволяють не тільки спостерігати за ходом експерименту, а й легко змінювати його параметри. Особливо це актуально тоді, коли робота з реальним обладнанням у шкільному кабінеті фізики стає неможливою через карантинні заходи та відповідний перехід вітчизняної освіти на дистанційну форму навчання.

Ключові слова: дослідницька діяльність, віртуальна лабораторія, вивчення фізики, оптика, дистанційна освіта.

ВОЛЧАНСКИЙ Олег Владимирович. РАЗВИТИЕ СПОСОБНОСТЕЙ УЧАЩИХСЯ ПРИ ИЗУЧЕНИИ ОПТИКИ В УСЛОВИЯХ ДИСТАНЦИОННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Важным аспектом применения ИКТ при изучении физики является организация модельного эксперимента с использованием соответствующих программных модельных средств (ПМС). Такие программы позволяют не только наблюдать за ходом эксперимента, но и легко изменять его параметры. Особенно это актуально тогда, когда работа с реальным оборудованием в школьном кабинете физики становится невозможной из-за карантинных мероприятий и соответствующий переход отечественного образования на дистанционную форму обучения.

Ключевые слова: исследовательская деятельность, виртуальная лаборатория, изучение физики, оптика, дистанционное образование.

VOLCHANSKYI Oleh Volodymyrovych. DEVELOPMENT OF RESEARCH ABILITIES OF PUPILS IN THE STUDY OF OPTICS IN CONDITIONS OF DISTANCE EDUCATION

An important aspect of the application of information and communication technologies (ICT) in the study of physics is the organization of a virtual experiment using appropriate software modeling tools (SMT). Such programs allow both monitor the progress of the experiment, and easily change its parameters. This is especially true when working with real equipment in the school physics classroom becomes impossible due to quarantine measures and the corresponding transition of domestic education to distance learning.

The article considers the peculiarities of the use of the virtual laboratory Wolfram Demonstration Project in the study of optics by high school students in distance education. Examples of research of the phenomena of wave, geometric and quantum optics are given. The program allows students to more clearly present the studied phenomena and objects, in a matter of minutes to trace the processes that take place over a big duration in real life, or their demonstration requires complex and expensive equipment.

The relevance of the development of PMZ in optics is also caused by the fact that light waves and objects with which these waves interact due to their small size (wavelength, elementary particles, the periodicity of the diffraction grating) can not be directly observed. We learn about their properties indirectly: interference and diffraction pattern, inelastic light scattering on microparticles, Photoeffect, etc.) Conducting appropriate virtual demonstrations and experiments, the teacher by increasing the component of research activities and visibility increases the activity and interest of students, improves understanding of educational material, which is especially important in distance education.

The use of the virtual laboratory Wolfram Demonstration Project can significantly help the teacher in studying the optics of students in the mode of distance education, in particular, conducting laboratory work in physics. Each student, if connected to the Internet, has the opportunity to conduct their own research, following the instructions of the teacher. The described PMZ makes it possible not only to record the results of the experiment (interference and diffraction patterns, instrument readings), but also to visually observe the dynamics of motion of objects inaccessible to real observations (wave front motion, photoelectron flux, etc.). The proposed virtual demonstrations and experiments promote the development of

research abilities of students, increase their activity and interest in acquiring knowledge, improve the understanding of educational material.

Keywords: research activity, virtual laboratory, studying of physics, optics, distance education.

ГРИШКО Ольга Іванівна, ВІЛЬХОВА Оксана Григорівна. РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ХОРЕОГРАФІЇ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТАРНИХ МАТЕМАТИЧНИХ УЯВЛЕНЬ

У статті проаналізовано особливості формування пізнавального інтересу дошкільників на інтегрованих заняттях з логіко-математичного розвитку з використанням засобів хореографічного мистецтва. Розкрито специфіку вироблення математичного світогляду вихованців, створення особливої пізнавально-дослідницької атмосфери за допомогою ігрових вправ. З'ясовано вплив хореографічної діяльності на розвиток дитини дошкільного віку в процесі формування елементарних математичних уявлень.

Ключові слова: дошкільники, пізнавальний інтерес, елементарні математичні уявлення, засоби хореографії, розвиток особистості, математико-хореографічні ігри.

ГРИШКО Ольга Іванівна, ВІЛЬХОВА Оксана Григорівна. РАЗВИТИЕ ПИЗНАВАТЕЛЬНЫХ ИНТЕРЕСОВ ДОШКОЛЬНИКОВ СРЕДСТВАМИ ХОРЕОГРАФИИ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ ЭЛЕМЕНТАРНЫХ МАТЕМАТИЧЕСКИХ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ

В статье проанализированы особенности формирования познавательного интереса дошкольников на интегрированных занятиях из логико-математического развития с использованием средств хореографического искусства. Раскрыта специфика выработки математического мировоззрения воспитанников, создание особой познавательно-исследовательской атмосферы с помощью игровых упражнений. Выяснено влияние хореографической деятельности на развитие ребенка дошкольного возраста в процессе формирования элементарных математических представлений.

Ключевые слова: дошкольники, познавательный интерес, элементарные математические представления, средства хореографии, развитие личности, математико-хореографические игры.

GRISHKO Olga Ivanivna, VILKHOVA Oksana Grigorivna. DEVELOPMENT OF COGNITIVE INTEREST OF PRESCHOOLERS BY THE MEANS OF CHOREOGRAPHY IN THE PROCESS OF FORMING

In the context of humanization and democratization of the educational space, the issues of comprehensive development of preschool-age child, development of his creative potential, national consciousness, independence and formation of interaction skills with other people become especially relevant. The development of the theory and practice of preschool education in Ukraine makes it possible to state today the forms today, methods and techniques of the educational process are being improved. Today there is a need for purposeful development of logical methods of thinking of preschoolers, which is provided, first of all, in the process of formation of elementary mathematical representations. The main place in this process belongs to the development of cognitive interest of preschoolers. The article has shown that it will have a positive effect on the expansion of the outlook of preschool children and will help to consolidate basic mathematical ideas of creating such an educational environment, when these classes will be combined with the use of means of choreographic influence. The purpose of the article – using elements of rhythm and choreography to integrate mathematical content in the play activities of preschool children.

A search and bibliographic tool is used to collect, accumulate, and describe the necessary information sources by us; analysis and synthesis – to organize the procedure of research search; methods of generalization and systematization – for rational processing of the obtained results.

Today, in order to form a comprehensive picture of the world and the ability of students to apply their knowledge in typical as well as atypical situations, modern preschool education should be directed not at the acquisition of individual knowledge from different fields by children, but at their integration. Educators need to organize the educational-cognitive process so that it stimulates the cognitive-search, mathematical activity of children, develops the ability to make assumptions, find out contradictions, formulate decisions. The article substantiates the importance of using the kindergarten preschool institutions to entertain the potential of mathematical and choreographic play. Examples of such games are provided.

Having been preparing children for study at the New Ukrainian School, the caregivers should pay particular attention to integrating logic and mathematical development with other artistic pursuits. In particular, the combination with various forms of choreographic activity is quite successful.

Keywords: preschoolers, cognitive interest, elementary mathematical representations, choreography tools, personality development, mathematical and choreographic games.

ЄРЬОМЕНКО Едуард Анатолійович. БОЙОВИЙ ХОРТИНГУ У КОМПЛЕКСІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАСОБІВ ВИХОВАННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ОСНОВ ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ

У статті визначено науково-педагогічні засоби і зміст виховання фізичної культури та основ здоров'я студентів у процесі занять бойовим хортингом, розкрито методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу з бойового хортингу у закладах вищої освіти та формування здорового способу життя студентської молоді. Проведено теоретичний аналіз проблеми формування здорового способу життя студентів та умови застосування оздоровчих фізичних вправ бойового хортингу.

Ключові слова: бойовий хортинг, виховання, науково-педагогічні засоби, фізична культура, основи здоров'я, здоровий спосіб життя, студенти, позааудиторні заняття.

ЄРЬОМЕНКО Едуард Анатолійович. БОЕВОЙ ХОРТИНГ В КОМПЛЕКСЕ НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИХ СРЕДСТВ ВОСПИТАНИЯ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И ОСНОВ ЗДОРОВЬЯ СТУДЕНТОВ

В статье определены научно-педагогические средства и содержание воспитания физической культуры и основ здоровья студентов в процессе занятий боевым хортингом, раскрыты методические рекомендации по организации учебно-воспитательного процесса по боевому хортингу в учреждениях высшего образования и формирования здорового образа жизни студенческой молодежи. Проведен теоретический анализ проблемы формирования здорового образа жизни студентов и условия применения оздоровительных физических упражнений боевого хортинга.

Ключевые слова: боевой хортинг, воспитание, научно-педагогические средства, физическая культура, основы здоровья, здоровый образ жизни, студенты, внеаудиторные занятия.

YEROMENKO Eduard Anatolievich. COMBAT HORTING IN THE COMPLEX OF SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL MEANS OF EDUCATION OF PHYSICAL CULTURE AND FUNDAMENTALS OF HEALTH OF STUDENTS

The article identifies scientific and pedagogical tools and content of physical education and basics of health of students in the process of combat horting, reveals guidelines for organizing the educational process of combat horting in higher education and the formation of a healthy lifestyle of student youth. Theoretical analysis of the problem of formation of a healthy way of life of students and conditions of application of improving physical exercises of combat horting is carried out. The implementation of the content of physical education and the basics of student health in the process of combat horting is provided by adequate to the physical activity of students methods of building training sessions. The presentation of the main material is based on the provisions of the National Strategy for the Development of Education in Ukraine, the Concept of National-Patriotic Education of Children and Youth, other guiding state documents on the teaching of the discipline «Physical Education». This requires new views on the planning and implementation of a modern educational process in combat horting and rehabilitation of students of higher education.

Теоретичний аналіз наукової літератури та практичний досвід з проблеми вивчення позитивного впливу бойового хортингу, що сприяє вихованню фізичної культури, формуванню здорового способу життя студент-ської молоді та підвищенню рівня здоров'я студентів доводять, що дана проблема є актуальною, адже вона забезпечує подолання негативних тенденцій серед студентів секцій бойового хортингу, пов'язаних з підвищеним навчальним і тренувальним навантаженням у закладі вищої освіти, котреванням функціонально-емоційного стану та необхідністю виховання у оздоровлення студентів у протсесі занять бойовим хортингом.

Визначено основні загальнотеоретичні засади бойового хортингу як ефективного складової частини навчально-виховного протсесу, спрямованої на задоволення запитів, інтересів студент-ської молоді щодо виховання фізичної культури і формування здорового способу життя через виховний вплив тренера-викладача закладу вищої освіти (педагога).

Класифікація впливу компонентів, методик і фізичних вправ бойового хортингу, які сприяють вихованню фізичної культури та формуванню здорового способу життя студент-ської молоді, має такі ознаки: інтенсивність (низька, середня, велика); вікова категорія (студент-ська молоді 17–25 років); статі (хлопці та дівчата); переважний прояв волевої якості (одна або декілька волевих якостей: тислеспрямованість, ініціативність, самостійність, наполегливість, дисциплінованість, ризикованість, витримка, організованість, дилетантизм, сміливість, мужність тощо, які формуються у протсесі занять бойовим хортингом).

Keywords: *combat hortong, education, scientific and pedagogical means, physical culture, basics of health, healthy lifestyle, students, extracurricular activities, pedagogical conditions, efficiency, institutions of higher education, formation, exercise.*

ЗАДІЛЬСЬКА Галина Миколаївна. НАВЧАННЯ У СПІВПРАЦІ ЯК ОДНА З БАЗОВИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ ЗВО

У статті розглядається поняття педагогічної технології «навчання у співпраці» як ефективної інноваційної освітньої технології, вказується на особливості інтерпретації цієї технології як складової особистісно-орієнтованого підходу в навчанні англійської мови, обґрунтовано методологічні основи навчання студентів за технологією у співпраці. Застосування у навчальному процесі інтерактивних форм та методів навчання сприяє формуванню вмінь та навичок студентів, їх активної взаємодії, виробленню цінностей, створенню атмосфери співпраці.

Ключові слова: сучасні інноваційні освітні технології, особистісно-орієнтований підхід, навчання у співпраці, комунікативна компетентність, студенти-філологи ЗВО.

ЗАДИЛЬСКАЯ Галина Николаевна. ОБУЧЕНИЕ В СОТРУДНИЧЕСТВЕ КАК ОДНА ИЗ БАЗОВЫХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ У ФОРМИРОВАНИИ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ-ФИЛОЛОГОВ УВО

В статье рассматривается понятие педагогической технологии «обучение в сотрудничестве» как эффективной инновационной образовательной технологии, указывается на особенности интерпретации этой технологии как составляющей личностно-ориентированного подхода в изучении английского языка, обоснованы методологические основы обучения студентов в сотрудничестве. Применение в учебном процессе интерактивных форм и методов обучения способствует формированию навыков и умений студентов, их активного взаимодействия, выработке ценностей, созданию атмосферы сотрудничества.

Ключевые слова: инновационные образовательные технологии, личностно-ориентированный подход, обучение в сотрудничестве, коммуникативная компетентность, студенты-филологи УВО.

ZADIL'S'KA Halyna Mykolayivna. COOPERATIVE LEARNING AS ONE OF THE BASIC PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE FORMATION OF UNIVERSITY STUDENTS OF LINGUISTIC DEPARTMENTS

The notion of pedagogical technology «cooperative learning» as the effective innovative educational technology is analysed. The attention is concentrated on the interpretation peculiarities of this technology as the constituent of the learner-centered approach in teaching English to university students of linguistic departments.

The author examines the issue of technology of students' cooperation in the modern aspect of education with the creation of new learning technologies. Application of interactive forms and methods of teaching in the educational process promotes the formation of skills and abilities of university students, their active interaction, development of values, creation an atmosphere of cooperation. The author concludes that the development of new forms of learning that facilitate students' integration into the educational process, the emergence of general educational skills, search of personal sense of activity, mastering a variety of social roles promote self-knowledge and formation of personal traits of readiness to create solutions and communicate fluently. Modern pedagogical technologies are of great necessity in training the skilful teacher. Such technologies must be integrated in the traditional teaching process.

Cooperative learning is the contraversion to traditional system of teaching. Instead of domination in explanative and illustrative type of teaching and only students' reproductive activity, cooperative learning assures more communication, hence the great motivation of students' studying the definite foreign language and approving their skills in any difficult situation that is the preference in self-education and self-development. Cooperation is the source of unconscious help within the working group. Thus the students sustain each other motivating the realization of the necessary common result. The learner-centered approach is concentrated mainly on activity realization and leads to practicing foreign language more than individual reproducing the lexical and grammatical units. Therefore it is more effective and presupposes great results in language studying.

Keywords: *innovative educational technology, learner-centered approach, cooperative learning, communicative competence, university students of linguistic departments.*

ЛІНІЦЬКА Наталія Степанівна. МЕТОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ЯК ПІДГРУНТТЯ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті автор у руслі розгляду сучасних тенденцій у методології освіти подає науковий огляд педагогічних підходів: акмеологічного, синергетичного та компетентнісного.

Ключові слова: методологія, акмеологічний підхід, синергетичний підхід, компетентнісний підхід, студенти-музиканти, диференціація в освіті.

ИЛИНИЦКАЯ Наталья Степановна. МЕТОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДИ КАК ОСНОВА ДИФФЕРЕНЦИАЦИИ МУЗЫКАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье автор рассматривает современные тенденции в методологии образования. В статье представлен научный обзор педагогических подходов: акмеологического, синергетического и компетентностного.

Ключевые слова: методология, акмеологический подход, синергетический подход, компетентностный подход, студенты-музыканты, дифференциация в образовании.

ILINITSKA Nataliia Stepanivna. METHODOLOGICAL APPROACHES AS A BASIS OF DIFFERENTIATION OF MUSIC-PEDAGOGICAL EDUCATION

In the article the author examines current trends in the methodology of education. Methodological approaches identify key areas of development of educational system components. The article presents a scientific review of pedagogical approaches: acmeological, synergistic and competence. Acmeology has emerged as a synthetic science about a person, achieving the pinnacle of professionalism. The acmeological approach to education is aimed at self-improvement of a person in the educational environment through differentiation and self-differentiation of students' knowledge, on its development. Synergetics is a relatively new methodological trend in pedagogical science. The synergistic approach is based on the dominance in the educational activity of self-education, self-organization and self-actualization in the process of cooperation with people and with oneself. The process of differentiation in education makes it possible to ensure the development process through a competent approach. The use of the competence approach involves not only the transfer of knowledge from the teacher to the student, but also the formation of professional competencies and skills of the students-musicians to apply the acquired knowledge. The introduction of professional competences will help students to form the complex of knowledge, skills, and experience for further music-pedagogical activities.

The result of the training will be the formation of a set of key competences, which is manifested: a) at the theoretical-methodological level – in the ability to analyze music works of different styles, genres, forms, applying for this purpose the acquired knowledge of the theory and history of music art; b) at the practical-performing level – in the willingness to perform professionally music works of varying complexity in the classroom activities in front of school audience and in concert events. These approaches lead to effective professional training of students-musicians as the basis for differentiation of music-pedagogical education.

Keywords: methodology, acmeological approach, synergistic approach, competency approach, students-musicians, differentiation in education.

КОЛОДИЙЧУК Юлія Вікторівна. ПРО ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО» ДЛЯ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

В статті розкривається сутність соціального партнерства та його роль в сфері соціально-трудова відносин. Зокрема, визначено пріоритетну ціль та ключеві елементи соціального партнерства. Схарактеризовано особливості тресторонньої моделі партнерства, що функціонує в Україні. Зазначено психолого-педагогічні та соціокультурні умови відносин між соціальними партнерами, а також основні принципи, яких сторони повинні дотримуватись.

Ключові слова: соціальне партнерство, майбутні соціальні працівники, соціальна робота.

КОЛОДИЙЧУК Юлия Викторовна. О ЦЕЛЕСООБРАЗНОСТИ ПРЕПОДАВАНИЯ УЧЕБНОЙ ДИСЦИПЛИНЫ «СОЦИАЛЬНОЕ ПАРТНЕРСТВО» ДЛЯ БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ РАБОТНИКОВ

В статье раскрывается сущность социального партнерства и его роль в сфере социально-трудова отношений. В частности, определено приоритетную цель и ключевые элементы социального партнерства. Проанализированы особенности трехсторонней модели партнерства, которая функционирует в Украине. Отмечено психолого-педагогические и социокультурные условия отношений между социальными партнерами, а также основные принципы, которых стороны должны придерживаться.

Ключевые слова: социальное партнерство, будущие социальные работники, социальная работа.

KOLODIYCHUK Yuliia Viktorivna. ABOUT THE EXPEDIENCE OF TEACHING THE DISCIPLINE OF «SOCIAL PARTNERSHIP» FOR FUTURE SOCIAL WORKERS

The article reveals the essence of social partnership and its role in the sphere of social and labor relations. The purpose and key elements of social partnership are identified. The peculiarities of the tripartite model of partnership, which operates in Ukraine, are analyzed. The psychological, pedagogical and socio-cultural conditions of relations between social partners, as well the basic principles to which the parties should adhere were noted.

Key elements of social partnership include: an existing social problem that needs to be addressed as quickly possible; interests and values of partners; legal validity of the partnership; opportunities and strengths of partners; rules of interaction and mutual control.

The essence of social partnership in the field of social work is covered. Social technologies that are used for establishing optimal cooperation between social partners are considered: mediation, extreme support, variations and cross-offers. The most popular of which in the field of social work is social mediation, which serves to establish relationships between the client and the organization.

Theoretical knowledge and practical skills necessary for future social workers to build partnerships with clients as objects of social work, as well with representatives of state institutions and public organizations as subjects of social work. The necessity of teaching the discipline «Social Partnership» for future social workers is justified.

Therefore, teaching the discipline «Social Partnership» for future social workers is especially important and necessary, because modern society requires from the higher education system a fully developed competitive professional, whose knowledge, skills and abilities will successfully serve the further social development of society. The success of such development is impossible without a highly qualified social worker, whose professionalism and dedication will improve the quality of social services and improve the welfare of the Ukrainian population as a whole.

To strengthen the system of social partnership in Ukraine, it is necessary to observe some important aspects: the possibility of unimpeded receipt of social protection, social guarantee or social service; strengthening the socio-regulatory framework in order to bring it into line with international law; motivation of employers to participate in social dialogue; raising public awareness of social partnership.

Keywords: social partnership, future social workers, social work.

ЛИСЕНКО Людмила Олександрівна. РОЗВИТОК НОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ АУДИТОРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті аналізуються сучасні технології навчання англійської мови, а також розглядаються основні аспекти інтерактивного навчання іноземної мови зумовлені необхідністю розвитку та вдосконалення комунікативних навичок студентів. Визначено та обґрунтовано основні функції використання сучасних технологій, які суттєво сприяють ефективному навчанню комунікативних вмінь.

Ключові слова: навчання, технології, мова, інструменти, мультимедіа, відео, пристрої, засоби масової інформації.

ЛЫСЕНКО Людмила Александровна. РАЗВИТИЕ НОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ДЛЯ УЛУЧШЕНИЯ АУДИТОРНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье анализируются современные технологии изучения английского языка, а также рассматриваются основные аспекты обучения иностранному языку обусловленные необходимостью развития и совершенствования коммуникативных навыков студентов. Определены и обоснованы основные функции использования современных технологий, которые существенно способствуют эффективному обучению коммуникативных умений.

Ключевые слова: преподавание, технология, язык, инструменты, мультимедиа, видео, устройства, средства массовой информации

LYSENKO Liudmyla Oleksandrivna. DEVELOPING NEW APPROACHES FOR IMPROVING CLASSROOM ACTIVITIES

The article focuses on modern technologies of teaching English, as well as examines the main aspects of interactive learning of a foreign language due to the need to develop and improve students' communication skills. The main functions of using modern technologies are substantiated and determined, which significantly contribute to the effective learning of communicative skills.

Technology, in one form or another, has always been part of the teaching and learning environment. It is part of the teacher's professional toolbox. In other words, it is among the resources that teachers use to help facilitate student learning. Technology has changed dramatically over recent decades. The increasing variety and accessibility of technology has expanded the toolbox and the opportunities teachers

have to use technology. Computer devices are more powerful and come in different forms, from those that sit on our desks to those that sit in the palm of our hands. The internet connects those devices and connects students to each other in the classroom, through the school and around the world. Technological devices and networks have changed our schools and classrooms. One of the main distinctive features of today's education is the problem of developing new technologies of classroom activities. This process is usually accompanied with a series of obstacles that do not leave the teaching and learning process unmarked. Technology classroom activities differ greatly from the traditional ones. The teacher should take into account various methodological, psychological, linguistic and physical aspects that impact the process of learning of foreign language. By using the Internet the teacher will present the students powerful and interesting opportunities for communication, interaction and collaboration. Students should be encouraged to communicate not just with their group mates in the classroom but with those who are physically and geographically apart. Doing this, new ways for practicing language are opening.

Supporting the integration tendencies of cognition, the process of education informatisation actualizes the design and development of approaches to the potential use of information technologies in order to develop the personality of a student, his alternative thinking, imagination, attention and abilities.

The media along with the emerging technology can be an excellent tool to teach a foreign language. The usage of such devices does not reject traditional methods or undermine their importance, but rather supports and completes the whole process of teaching and learning by offering alternative forms of spreading the knowledge and putting it into practice. With the help of activities involving multimedia, the classroom becomes more dynamic and interesting place which makes learning more efficient and pleasant. However, the implementation of such exercises depends on the presence of electronic devices in the classroom.

Keywords: teaching, technology, language, tools, multimedia, videos, devices, mass media.

ЛЯШЕНКО Ольга Дмитрівна, БУТЕНКО Тетяна Максимівна. ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ ПАРАДИГМ ІННОВАЦІЙ В СИСТЕМІ ОСВІТИ

У статті проаналізовано різні дослідження та публікації українських й зарубіжних науковців-педагогів, що пов'язані з організацією інноваційної діяльності в системі освіти. Визначено поняття «технологія» та «педагогічна технологія». Розглянуто інновації в педагогічній та музично-педагогічній діяльності у XX та XXI століттях. Звертається увага на чотири етапи розвитку інформаційних технологій навчання, а саме: вербальний– аудіовізуальний– програмований – мультимедійний та гіпермедійний. Охарактеризовані сучасні педагогічні технології навчання у вищих мистецьких закладах освіти.

Ключові слова: гіпермедійне учбово-інформаційне середовище; дослідження; дистанційне навчання; інформаційно-комунікаційні технології; комп'ютерні технології; мультимедійні технології; педагогічні технології.

ЛЯШЕНКО Ольга Дмитриевна, БУТЕНКО Татьяна Максимовна. ИСТОРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПАРАДИГМ ИННОВАЦИЙ В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ

В статье проанализованы различные исследования и публикации украинских и зарубежных ученых-педагогов. Определено понятие «технология» и «педагогическая технология». Рассмотрены инновации в педагогической и музыкально-педагогической деятельности в XX и XXI веках. Обращается внимание на четыре этапа развития информационных технологий обучения. Охарактеризованы современные педагогические технологии обучения в высших художественных учебных заведениях.

Ключевые слова: гипермедийная учебно-информационная среда, дистанционное обучение, исследование, информационно-коммуникационные технологии; компьютерные технологии; мультимедийные технологии; педагогические технологии.

LIASHENKO Olga Dmitrievna, BYTENKO Tetiana Maksymivna. HISTORICAL ANALYSIS OF INNOVATION PARADIGMS IN THE EDUCATION SYSTEM

The article analyzes various studies and publications of Ukrainian and foreign scholars-educators related to the organization of innovative activities in the education system. Innovations in pedagogical and music-pedagogical activity in the XX and XXI centuries are considered. The concepts of «technology» and «pedagogical technology» are defined. Attention is drawn to the pedagogical technologies used in the work of outstanding scientists-pedagogues: K. Ushinsky, B. Grinchenko, A. Makarenko, S. Shatsky, V. Shatskaya, V. Sukhomlinsky, O. Rostovsky, V. Shatalov, M. Shchetinin, E. Ilyin. There are also four stages in the development of the information technology of teaching in the field of view of the author, namely: verbal – audiovisual – programmable – multimedia and hypermedia. The approximate life of each of the four stages is determined. The modern pedagogical technologies of teaching in the higher educational

establishments are characterized. First and foremost, it is computer and multimedia technologies that allow the use of a multifaceted field of information by means of technical means, first of all, of the computer, in the most optimal form of learning and information hypermedia environment.

The historical analysis of paradigms of innovations in the education system conducted in the article allowed us to recognize that scientific and technological progress in the XX–XXI centuries not only led to the technologicalization of numerous industries. He also touched upon the sphere of culture, humanitarian branches of knowledge, in which the general idea is a humanistic worldview, which implies a rejection of authoritarian style of thinking, tolerance, compromise, respect for other people's opinions, other cultures, values and beliefs. At the heart of this process of technologicalization is the formation of a new methodology, the creation of innovative paradigms of teaching and education, the focus of which is the individual.

Outstanding teachers of the twentieth century have left a valuable educational, theoretical and practical heritage, which continues to be relevant and needs deep knowledge and use in the modern pedagogical space. Assimilation of educational, scientific and pedagogical achievements accumulated by mankind over the centuries, allows to objectively assess the pedagogical phenomena of today and on this basis to formulate the conceptual foundations of modern innovative pedagogical technologies related to the interaction of science, art and human values.

Keywords: hypermedia educational and information environments; research; distance learning; information and communication technologies; computer technology; multimedia technologies; pedagogical technologies.

МАЛАХОВА Жанна Володимирівна, БЕЛКОВА Тетяна Олександрівна. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНИМ ВИХОВАННЯМ У СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті висвітлено рівень інтересу та мотиви студентів Донецького національного медичного університету до занять фізичною культурою та спортом. Виявлено широкий спектр чинників, що перешкоджають займатись фізичними вправами і дотримуватись здорового способу життя. Проаналізовано стан здоров'я студентської молоді. Отримані результати доводять важливість підвищення мотивації студентів до занять з фізичного виховання. Проблема функціонування фізичного виховання у вищому закладі освіти є невід'ємною частиною формування загальної і професійної культури особистості сучасного фахівця, системи гуманістичного виховання студентів. У зв'язку з низькою мотивацією до занять фізичною культурою серед сучасної студентської молоді, виникає необхідність пошуку шляхів підвищення цієї мотивації і висвітленні досвіду її упровадження в освітньому процесі медичного університету, що зумовлює актуальність нашого дослідження.

Ключові слова: здоров'я, самостійні заняття, студентська молодь, рухова активність, вищий медичний заклад, самовиховання, фізичне виховання.

МАЛАХОВА Жанна Володимирівна, БЕЛКОВА Тетяна Олександрівна. ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ МОТИВАЦИИ К ЗАНЯТИЯМ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ СТУДЕНТОВ МЕДИЦИНСКИХ УЧРЕЖДЕНИЙ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье освещены уровень интереса и мотивы студентов Донецкого национального медицинского университета к занятиям физической культурой и спортом. Выявлен широкий спектр факторов, препятствующих заниматься физическими упражнениями и придерживаться здорового образа жизни. Проанализировано состояние здоровья студенческой молодежи. Полученные результаты доказывают важность повышения мотивации студентов к занятиям по физическому воспитанию. Проблема функционирования физического воспитания в высшем учебном учреждении является неотъемлемой частью формирования общей и профессиональной культуры личности современного специалиста, системы гуманистического воспитания студентов. В связи с низкой мотивацией к занятиям физической культурой среди современной студенческой молодежи, возникает необходимость поиска путей повышения этой мотивации и освещения опыта ее внедрения в образовательный процесс медицинского университета, что обуславливает актуальность нашего исследования.

Ключевые слова: здоровье, самостоятельные занятия, студенческая молодёжь, двигательная активность, высшее медицинское учреждение, самовоспитание, физическое воспитание.

MALAKHOVA Zhanna Volodymyrivna, BELKOVA Tetyana Oleksandrivna. WAYS TO INCREASE MOTIVATION FOR PHYSICAL EDUCATION IN STUDENTS OF MEDICAL INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION

The article highlights the level of interest and motives of students of Donetsk National Medical

University in physical education and sports. A wide range of factors that hinder exercise and a healthy lifestyle have been identified. Students' health was analyzed. The obtained results prove the importance of increasing students' motivation to take physical education classes. The problem of the functioning of physical education in higher education is an integral part of the formation of the general and professional culture of the personality of the modern specialist, the system of humanistic education of students. The modern problem of building the process of physical education at the university is the formation of students' interest in the subject of «Physical Education». In physical education, the problem of motivation for exercise is still insufficiently studied, in practice there are no specific recommendations and developments. The applied (ie practical) importance of physical training of student youth for successful study and work is an integral component and essential property of physical education of each individual as a pedagogical process.

The main goal of reforming the system of physical education should be to improve human health, taking into account its needs, motives, interests. Therefore, in order to implement state measures, it is necessary to find out the factors that will help increase the motivation of students to exercise and play sports.

The study of students' motivation determines their attitude to the formation of their personal health in medical universities, which is largely associated with self-improvement of the individual and his recovery by increasing the level of physical activity by means of physical culture.

Due to the low motivation of physical education among modern students there is a need to find ways to increase this motivation and highlight the experience of its implementation in the educational process of the medical university, which determines the relevance of our study.

Based on the above, we conducted a pedagogical study. With the help of pedagogical methods of questioning and testing, the positive motivation of students to exercise was traced. The purpose of the questionnaire was to explain students' views on personal health, attitudes towards the subject of «Physical Education» and interest in innovative forms and content of physical education classes. The questionnaire also asked questions to identify students' motivations for physical education, their impact on maintaining and promoting personal health. The questionnaire contained semi-closed questions, which allowed respondents to choose from the presented answers and express their own point of view on a particular question. Based on a survey of medical students in the search phase (formative) experiment, we found that the level of positive motivation of first and second year students of medical and dental faculties of Donetsk National Medical University by means of improving personal health by means of physical education averaged 10, 11%. Yes, 60% of respondents have a high level; 36.2% – average and 3.8% of respondents have a low level of positive motivation of students to strengthen personal health by means of physical culture after the introduction of game and competitive teaching methods. The index of student satisfaction with our proposed method is 95%. Such significant changes testify to the cognitive motivation of students in medical institutions, interest in the educational process, the desire to attend academic classes and stable adaptation to the university.

Thus, the formation of positive motivation in student youth to actively support personal health throughout life, through physical culture and sports is one of the ways that can to some extent ensure their healthy lifestyle.

Keywords: health, self-study, student's youth, physical activity, higher medical institution, self-education, physical education.

ПРИМА Дмитро Анатолійович. ПРОЄКТНО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У КОНТЕКСТІ ВИМОГ НУШ

У статті розкрито деякі змістові й процесуальні аспекти проєктно-дослідницької діяльності вчителя початкової школи в контексті вимог Нової української школи. Визначено смисловий концепт проєктно-дослідницької діяльності – основи для розкриття її змісту через характеристику складових означеного феномена «проєктна діяльність» і «дослідницька діяльність».

Ключові слова: вчитель початкової школи, Нова українська школа, дослідницька діяльність, проєктна діяльність, проєктна компетентність, проєктно-дослідницька діяльність, професійна діяльність.

ПРИМА Дмитрий Анатольевич. ПРОЕКТНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ В КОНТЕКСТЕ ТРЕБОВАНИЙ НУШ

В статье раскрыты некоторые содержательные и процессуальные аспекты проектно-исследовательской деятельности учителя начальной школы в контексте требований Новой украинской школы. Определен смысловой концепт проектно-исследовательской деятельности –

основы для раскрытия ее содержания через характеристику составляющих обозначенного феномена «проектная деятельность» и «исследовательская деятельность».

Ключевые слова: учитель начальной школы, Новая украинская школа, исследовательская деятельность, проектная деятельность, проектная компетентность, проектно-исследовательская деятельность, профессиональная деятельность.

PRIMA Dmitro Anataliyovych. PROJECT AND RESEARCH ACTIVITY OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS IN THE CONTEXT OF THE REQUIREMENTS OF THE NSE

The article reveals some substantive and procedural aspects of project and research activity of primary school teachers in the context of the requirements of the New Ukrainian school. Identified semantic concept design and research activities – the basis for disclosure of its content via characterization of the components of the designated phenomenon «project activity» and «research activities». Stated the presence of various scientific positions regarding the basics of project activities as innovative teaching technologies, diversity of views on the interpretation of the concept of «research activity» in the plane of the process, productive, and combined approaches. Clarified interpretation of the concept of «project development activities» for resent and semantic, and procedural correlation and complementarity of the components of the phenomenon being studied, their similarities and distinctions. Generally, according to the conceptual provisions of the New Ukrainian school modern teacher needs constantly to develop professionally, to focus on the educational needs of students to have creative freedom, the ability to explore problems, to make decisions on a rational basis, to have individual research trajectory of professional activity, which brings a new level of value relevance research paradigm in the formation of research competence of primary school teachers as the prospects for further research.

Different approaches to clarifying the essence, semantic field of the category «design and research activities» through the characteristics of the components of the phenomenon «project activities» and «research activities», their basis, commonality and difference, the possibility of integration. It is substantiated that the use of the concept of «project-research activity» in the context of the professional activity of a primary school teacher only emphasizes the research nature of the project method. Undoubtedly, in accordance with the conceptual provisions of the New Ukrainian School, a modern teacher must constantly develop professionally, focus on the educational needs of students, have creative freedom, the ability to explore problems, make decisions on a rational basis, have an individual research trajectory. This brings to a new level of relevance the importance of the research paradigm in the formation of design and research competence of primary school teachers, with which, in fact, we associate the prospects for further research.

Keywords: elementary school teacher, a New Ukrainian school, research activity, project activity, project competence, project and research activity, professional activity.

РОЖАК Наталія Володимирівна, МИКИТЕНКО Марія Михайлівна. РОЛЬ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ЗАСОБІВ У ПРОЦЕСІ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ЗАНЯТЬ З ІНОЗЕМНИХ МОВ

У статті висвітлено сутність понять «інтенсифікація навчання», «мультимедіа», «мультимедійні технології», «мультимедійні засоби». Наведено відмінні риси мультимедійних засобів від традиційних. Визначено характерні особливості процесу інтенсифікації занять з іноземних мов. Представлено педагогічні методи та прийоми, які використовуються в процесі інтенсифікації занять з іноземних мов засобами мультимедіа у вищих навчальних закладах.

Ключові слова: освіта, навчальний процес, заняття, Інтернет, мультимедійні засоби, інтенсифікація навчання.

РОЖАК Наталия Владимировна, МИКИТЕНКО Мария Михайловна. РОЛЬ МУЛЬТИМЕДИЙНЫХ СРЕДСТВ В ПРОЦЕССЕ ИНТЕНСИФИКАЦИИ ЗАНЯТИЙ С ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ

В статье освещены сущность понятий «интенсификация обучения», «мультимедиа», «мультимедийные технологии», «мультимедийные средства». Приведены отличительные особенности мультимедийных средств от традиционных. Определены характерные особенности процесса интенсификации занятий по иностранным языкам. Представлены педагогические методы и приемы, которые используются в процессе интенсификации занятий по иностранным языкам средствами мультимедиа в высших учебных заведениях.

Ключевые слова: образование, учебный процесс, занятия, Интернет, мультимедийные средства, интенсификация обучения.

ROZHAK Nataliya Volodymyrivna, MYKYTENKO Maria Mykhailivna. THE ROLE OF MULTIMEDIA IN THE PROCESS OF INTENSIFICATION OF FOREIGN LANGUAGE CLASSES

The article covers the essence of the concepts of «intensification of training», «multimedia», «multimedia technologies», «multimedia tools». Distinctive features of multimedia resources from traditional ones are given. The characteristic features of the process of intensification of foreign language lessons are identified. The pedagogical methods and techniques used in the process of intensification of foreign language lessons by means of multimedia in higher educational institutions are presented. The main types of multimedia are distinguished. It is noted that during the correct and systematic use of multimedia resources, the volume of educational material is several times increased and a high degree of mastery of foreign languages is achieved. The expediency of using multimedia technologies in foreign language classes has been formed. It is noted that a promising direction of work in the system of employment intensification is an integrated approach to solving the main tasks that combine: a complex of multimedia technologies with high didactic potential, telecommunication technology, computer training and methods of intensive learning of foreign languages. The advantages of using multimedia in the process of intensification of foreign language classes are indicated.

The process of learning a foreign language is a complex and constantly evolving system. Teachers need to take advantage of the opportunities that exist in today's world. Today, they are multimedia. They are effective educational technologies due to their inherent qualities of interactivity, flexibility and integration of different types of educational information, as well as the ability to take into account the individual characteristics of students and to enhance their motivation. As a result, these tools are included in the educational process as supportive of traditional methods of the education system. Multimedia resources act as the means of intensifying the learning process, individualizing learning and partially automating the work of teachers associated with the measurement and assessment of students' knowledge.

Keywords: education, educational process, employment, Internet, multimedia, intensification of training.

ФЕСЕНКО Оксана Сергіївна. ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ЗАСТОСУВАННЯ ІГРОВИХ МЕТОДІВ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

У статті обґрунтовано доцільність застосування ігрових методів на уроках «Я досліджую світ» у відповідності до реформи «Нова українська школа». Автор визначає необхідність професійного вдосконалення вчителів початкової школи у зв'язку з модернізацією науково-освітнього простору. Стрімкі зміни суспільної, культурної, політичної, економічної, екологічної сфер у світі передбачають швидкі налаштування законодавчої бази країни.

Ключові слова: реформа «Нова українська школа», інноваційний підхід, інтегрований курс «Я досліджую світ», ігрові методи.

ФЕСЕНКО Оксана Сергеевна. ИННОВАЦИОННЫЙ ПОДХОД К ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ИГРОВЫХ МЕТОДОВ В «НОВОЙ УКРАИНСКОЙ ШКОЛЕ»

В статье обоснована целесообразность использования игровых методов на уроках интегрированного курса «Я исследую мир» в соответствии с реформой «Новая украинская школа». Автор определяет необходимость профессионального совершенствования учителей начальной школы в связи с модернизацией научно-образовательного пространства. Стремительные изменения общественной, культурной, политической, экономической, экологической сфер жизни в мире предполагают быстрые изменения законодательной базы страны.

Ключевые слова: реформа «Новая украинская школа», инновационный подход, интегрированный курс «Я исследую мир», игровые методы.

FESENKO Oksana Sergiyvna. INNOVATIVE APPROACH TO THE APPLICATION OF GAME METHODS IN THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

The article substantiates the expediency of using game methods in the lessons «I explore the world» in accordance with the reform of the «New Ukrainian School».

The author identifies the need for professional development of primary school teachers in connection with the modernization of the scientific and educational space. Rapid changes in the social, cultural, political, economic, and environmental spheres of the world presuppose rapid adjustment of the country's legal framework. The new Ukrainian school is implementing a reform at the primary school level through updated curriculum content. The modern updated curriculum of the integrated course «I explore the world» provides for the improvement of forms, methods, means of teaching applicants.

The main ideas of the Concept «New Ukrainian School» open promising areas that require a new way of thinking and acting, namely: pedagogy of partnership, new standards and learning outcomes, autonomy of school and teacher, readiness for innovation. The formula of methodical competence of a primary school teacher includes methodical creativity and methodical mobility. An innovative approach to teaching an integrated course «I explore the world» through the introduction of game methods contributes to: the

harmonious holistic development of students, the creation of educational cognitive creative environment, allows you to effectively teach integrated knowledge. During the game, the modern holistic picture of the world is assimilated and reflected in the minds of students based on values, research behavior, a system of knowledge about nature based on sensory experience.

During business games with children in the lessons «I explore the world» simulation games affected the ability to argue, as well as to visualize and present their own conclusions with the help of technical means.

The specifics of the use of simulation games in lessons involves careful teacher training at all stages of the game: analysis of the content of the textbook «I explore the world», defining tasks and objectives, selection of teaching aids and types of independent work, thinking about stimulating game participants. The effectiveness of play situations is determined by the maximum approximation of them to the realities of life based on the individual experience of the child.

Keywords: reform «New Ukrainian school», innovative approach, integrated course «I explore the world», game methods.

ЧИНЧОЙ Олександр Олександрович. ОЗНАЙОМЛЕННЯ УЧНІВ ІЗ СУЧАСНИМИ АГРОТЕХНОЛОГІЯМИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ І ГРОМАДСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА УРОКАХ ФІЗИКИ

У статті розглянуто дидактичні питання формування уявлень учнів загальноосвітньої школи про перспективні технології в агропромисловому секторі та їх значення в розв'язанні сучасних соціально-економічних проблем. Продемонстровано, що вивчення такого матеріалу забезпечить формування соціальної та громадської компетентності учнів профільної школи й сприятиме їх професійній орієнтації.

Ключові слова: професійна орієнтація учнів, сучасні агропромислові технології, навчальні екскурсії.

ЧИНЧОЙ Александр Александрович. ОЗНАКОМЛЕНИЕ УЧАЩИХСЯ С СОВРЕМЕННЫМИ АГРОТЕХНОЛОГИЯМИ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ И ОБЩЕСТВЕННОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ НА УРОКАХ ФИЗИКИ

В статье рассмотрены дидактические вопросы формирования представлений учащихся общеобразовательной школы с перспективными технологиями в агропромышленном секторе и их значение в решении современных социально-экономических проблем. Изучение такого материала обеспечит формирование социальной и общественной компетентности учащихся профильной школы и будет способствовать их профессиональной ориентации.

Ключевые слова: профессиональная ориентация учащихся, современные агропромышленные технологии, учебные экскурсии.

CHINCHOY Alexander Alexandrovich. ACKNOWLEDGMENT OF STUDENTS WITH MODERN AGRICULTURAL TECHNOLOGIES AS A MEANS OF FORMING SOCIAL AND PUBLIC COMPETENCE IN PHYSICS LESSONS

The article deals with didactic issues of familiarizing students of a comprehensive school with promising technologies in the agricultural sector and their importance in solving modern socio-economic problems. It is noted that the formation of ideas about modern technologies in the study of general subjects contributes to the professional orientation of students, which provides for informational and pedagogical activities of the family, school, state and commercial organizations that provide assistance to young people in choosing a profession, taking into account the individual interests of each person and the needs of the labor market.

The purpose of the article is to show the feasibility of introducing students to modern agricultural technologies for the formation of social and social competence of students in a specialized school and their professional orientation. Familiarization of students with modern agricultural technologies in the process of teaching physics should be carried out in close connection with the study of program material and contribute to its more durable assimilation. This can be realized with the help of a set of training methods: a physical experiment of technical content, solving problems of practical content, study tours, training projects, multimedia applications, etc.

Educational material of an applied nature, for the formation of students' general cultural competence, must meet the requirements: to contribute to a conscious and lasting assimilation of knowledge, to promote students' professional orientation, to correspond to the modern level of development of technologies and equipment, to demonstrate technological re-equipment of the agricultural industry.

Taking into account the requirements considered and taking into account the agribusiness strategy of the future, we examined the methodology for forming students' ideas and concepts about innovative

technologies that are concentrated in the fields of precision farming, artificial intelligence, automation, robotics, satellite monitoring systems, the use of gadgets in farms and others.

Particular attention in the article is given to field trips and research projects, as important means of career guidance and formation of students' horizons. It can be stated that the physics course of a comprehensive school has tremendous potential for the formation of general cultural competence. Familiarization of students with modern agricultural technologies contributes to the readiness of school graduates to work in the conditions of innovative development of the economy, provides targeted orientation to the agricultural professions that are in demand on the labor market.

Keywords: vocational guidance of students, modern agricultural technologies, study tours.

ЩЕРБИНА Світлана Володимирівна. ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Провідною тенденцією сучасної методики навчання іноземної мови є комунікативна спрямованість. Стаття присвячена меті такого навчання – формуванню іноземної комунікативної компетенції, що дозволяє учням задовольняти свої життєві потреби в обраній сфері спілкування. Розглянуто проблеми взаємозв'язку комунікативних і мовних системних принципів у навчання іноземної мови на прикладі опрацювання слова.

Ключові слова: іноземна комунікативна компетенція, комунікативний підхід, мовна діяльність, засоби комунікації, лексичний матеріал.

ЩЕРБИНА Светлана Владимировна. К ПРОБЛЕМЕ ФОРМИРОВАНИЯ ИНОЯЗЫЧНОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ

Ведущей тенденцией современной методики обучения иностранным языкам является коммуникативная направленность. Статья посвящена цели такого обучения – формированию иноязычной коммуникативной компетенции, которая позволяет учащимся удовлетворять свои жизненные потребности в выбранной сфере общения. Рассмотрены проблемы взаимосвязи коммуникативных и языковых системных принципов в обучении иностранному языку на примере проработки слова.

Ключевые слова: иноязычная коммуникативная компетенция, коммуникативный подход, языковая деятельность, средства коммуникации, лексический материал.

SHCHERBYNA Svitlana Volodymyrivna. TO THE PROBLEM OF FORMATION OF FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE

Communicative skills are the leading tendency in the modern methods of teaching foreign languages. The article deals with the aim of such a system of teaching – the establishment of foreign language competence which contributes to the students' communicative skills. One of the most important component of communicative competence is language competence, that provides on the basis of a decent amount of knowledge as the construction of grammatically correct forms and syntactic constructions, as an understanding the semantic segments of language, organized in accordance with the norms of a foreign language.

Undoubtedly, verbal communication is possible only in the presence of language competence. However, removing only the language barrier does not automatically lead to a full-fledged foreign language communication. Rapid growth of international relations puts an increasing number of communicators in need of overcoming not only linguistic, but also cultural and mental barriers.

Vocabulary teaching as an integral part of communicative and systemic aspects of foreign language learning is featured. Communication – based techniques of mastering lexical material are proposed. Mastering the purpose of the word, the conceptual functioning of lexical material is aimed at achieving adequate implementation of communicative intent. Useful for the formation and improvement of communication skills is the method of enriching the vocabulary of students by providing synonymous series with an explanation of the difference of meaning.

Thus, learning a foreign language is communicatively oriented, so the leading component of the four-single complex of goals is the mastery of language skills for foreign language communication, taking into account its intention, addressee and conditions.

Further development of tools and techniques for the formation of components of communicative competence will continue to be relevant in teaching foreign languages to students of non-language higher education institutions, that opens up opportunities for scientific and creative research.

Keywords: foreign language communicative competence, communicative approach, language activity, means of communication, lexical material.

БРЮХАНОВА Тетяна Сергіївна. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕС ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ

У статті розглядається проблема підготовки спеціалістів фізичної культури і спорту щодо професійної діяльності з використанням здоров'язберігаючих технологій.

Ключові слова: здоров'язберігаючі технології, інноваційна діяльність, фахівці фізичної культури і спорту.

БРЮХАНОВА Татьяна Сергеевна. ВНЕДРЕНИЕ ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩИХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРОЦЕСС ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЕ И СПОРТУ

В статье рассматривается проблема подготовки специалистов физической культуры и спорта к профессиональной деятельности с использованием здоровьесберегающих технологий.

Ключевые слова: здоровьесберегающие технологии, инновационная деятельность, специалисты физической культуры и спорта.

BRYUKHANOVA Tatyana Sergiyvna. INTRODUCTION OF HEALTH-SAVING TECHNOLOGIES IN THE PROCESS PROFESSIONAL AND PEDAGOGICAL TRAINING SPECIALISTS IN PHYSICAL CULTURE AND SPORTS

The problem of training specialists in physical culture and sports for professional activity using health-saving technologies is considered.

Under human competence, teachers understand the specially structured knowledge, skills, abilities and attitudes that they acquire in the learning process. They allow a person to identify and solve, regardless of the context, problems specific to a particular field of activity.

The essence of the concept of «health competence» of a physical education teacher is insufficiently researched, and therefore requires further scientific research.

It is necessary to eliminate the contradiction between the modern requirement of society for the health-preserving competence of a physical education teacher and the insufficient theoretical-methodological and methodological-technological elaboration of the problem of its formation. Further our research provides to define essence, structure and the maintenance of health-preserving competence of the future teacher of physical culture, to substantiate organizational and pedagogical conditions and to develop methodical and technological aspect of its formation in the course of biological preparation.

A physical education specialist must have methods for determining and evaluating the quantitative indicators of an individual's health and be able to use the most informative of them in practice. To do this, in our opinion, it is not necessary to include new disciplines or special courses in the curriculum. Appropriate adjustments should be made to the curricula of biological disciplines for students majoring in physical culture and sports at the university. Particular attention in this context is paid to physiology, because the study of the functions of body systems can be supplemented by methods of studying their functional state with the help of various biological samples.

Keywords: health-saving technologies, innovative activity, specialists of physical culture and sports, education system.

КІРЮХА Катерина Ігорівна. ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ ІДЕЙ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСІ У ПЕРІОД НОВОГО ЧАСУ

Громадянство та громадянська відповідальність посідають значне місце в дослідженнях мислителів, починаючи від стародавніх часів і до сьогодення. Становлення понять пов'язують з формуванням держав, зміною політичних режимів та активізацією державотворчих процесів, творенням демократичного ладу та законодавства.

Ключові слова: громадянство, громадянська відповідальність, держава, освітній простір.

КИРЮХА Екатерина Игоревна. ИСТОРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ИДЕЙ ФОРМИРОВАНИЯ ГРАЖДАНСКОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЛИЧНОСТИ В ПЕРИОД НОВОГО ВРЕМЕНИ

Гражданство и гражданская ответственность занимают значимое место в исследованиях мыслителей, начиная с древних времен и до современности. Формирование понятий связывают с образованием государств, сменой политических режимов и активизацией государствообразующих процессов, построением демократического общества и законодательства.

Ключевые слова: гражданство, гражданская ответственность, государство, нація, образовательное пространство.

KIRIUKHA Kateryna Ihorivna. HISTORICAL ANALYSIS OF IDEAS OF FORMATION OF CIVIL RESPONSIBILITY OF PERSONALITY IN THE PERIOD OF NEW TIME

Citizenship and civic responsibility have played a significant role in the research of thinkers from

ancient times to the present day. The formation of concepts is associated with the formation of states, changes in political regimes and the intensification of state-building processes, the creation of a democratic system and legislation. The period of New History is rich in historical events that influenced philosophical, legal, pedagogical thought. The content that world and Ukrainian thinkers saw in citizenship speaks of the importance of educating citizenship, civic responsibility, and the spread of civic education among the population. Progressive ideas of J.-Zh. Rousseau, S.-L. Montesquieu, D. Diderot, I. Kant, G. Skovoroda, M. Kostomarov, M. Drahomanov are still relevant today, should be the basis for the preservation, education and development of civic values of the nation. The article analyzes the evolution of the concept of "citizenship" in the works of philosophers of Ukraine and the world. The importance of education for a modern person is shown. Citizenship was an honorary status that strengthened a person's connection with a certain country, city, territory. Citizenship itself was a guarantee of human rights and freedoms.

The analysis of the studied literature proves the growing interest of scientists in civil liability. Thus, in the modern educational space it is absolutely expedient to implement a cross-cutting content line that will help improve the legal culture of the population. The concept of the New Ukrainian School makes one of the priorities the formation of an active conscious citizen. We consider it expedient to develop civic responsibility of youth in the conditions of development of profile education.

Vzayemovidnosyny mizh riznymi prosharkamy, rehulyvannya mekhanizmiv upravlinnya derzhavoyu zadlya zadovoleniya potreb suspil'stva staye osnovnoyu metoyu i zmistom isnuvannya lyudyny Novoho chasu. Osobystist' zobov'yazana (na dumku znachnoyi kil'kosti myslyteliv) pryslukhatysya, a ne pokladatysya na Boha. Lyudyna – tse osobystist', a znachyt' vona – osoblyva lanka v zhytti derzhavy, yaka maye vnesty sviy neotsinennyi vklad v rozvytok nauky, mystetstva, osvity, formuvannya hromadyans'kykh tsinnostey. Osobystist' zhe, rozvyvayuchys', usvidomlyuye sebe hromadyanynom, chastynoyu derzhavy, vazhlyvym hvyntykom u mekhanizmi vzayemodiyi sotsiumu. Lyudyna pochynaye usvidomlyuvaty svoyu znachushchist' u sviti, shcho same vona zdatna dosyahty pevnykh zrushen' zarady vlasnoho dobrobutu, vlasnoyi rodyny i derzhavy. Ne slid zabuvaty takozh, shcho same v Novu dobu vidbuvayet'sya formuvannya bil'shosti yevropeys'kykh derzhav y poshyrennya predstavnyts'kykh orhaniv vlady – parlamentu. Tsi protsesy zbihayut'sya v chasi z natsional'no-kul'turnym vidrodzhennyam ta derzhavotvorchymy protsesamy na ukraiyins'kykh zemlyakh. Vidpovidno mozheмо vidznachaty identyfikatsiyu sebe lyudynoyu, ne lyshe yak osobystosti, a yak hromadyanyna, shcho ne prosto mozhe, a povynen vtruchatysya u hromads'ki y politychni protsesy. Z ohlyadu na vyshchekazane, slid aktsentuvaty uvahu na neobkhdnosti podal'shoho doslidzhennya evolyutsiyi ponyat' «hromadyanstvo» ta «hromadyans'ka vidpovidal'nist'». Vbachayemo za neobkhdne formuvannya hromadyans'koyi vidpovidal'nosti u starshoklasnykiv, realizatsiyi naskriznoyi zmistovnoyi liniyi «hromadyans'ka vidpovidal'nist'» v osvith'omu protsesi yak neobkhdnoyi umovy stanovlennya demokratychnoyi natsiyi.

Keywords: citizenship, civil responsibility, state, educational space.

ЛІПАТОВА Марина Валентинівна, БАБИЧ Тетяна Валеріївна. ДЕЯКІ МЕТОДИЧНІ ПИТАННЯ НАВЧАННЯ ГРАМАТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ

Стаття присвячена питанням навчання граматики української мови як іноземної і формування граматичної компетенції студентів-іноземців. Під час вивчення граматики студенти опановують граматичним матеріалом, необхідним для вираження думок в усній та письмовій формі і розуміння їх при читанні і на слух. У статті визначено основні етапи введення граматичного матеріалу на заняттях з української мови як іноземної.

Ключові слова: граматична компетенція, активна і пасивна граматика, граматичні навички, мовні вправи, мовленнєві вправи, комунікативні цілі навчання.

ЛИПАТОВА Марина Валентиновна, БАБИЧ Татьяна Валерьевна. НЕКОТОРЫЕ МЕТОДИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ ОБУЧЕНИЯ ГРАММАТИКЕ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА НА НАЧАЛЬНОМ ЭТАПЕ

Статья посвящена вопросам обучения грамматике украинского языка как иностранного и формирования грамматической компетенции студентов-иностранцев. В процессе изучения грамматики студенты овладевают грамматическим материалом, необходимым для выражения мыслей в устной и письменной форме и понимания их при чтении и на слух. В статье определены основные этапы введения грамматического материала на занятиях украинского языка как иностранного.

Ключевые слова: грамматическая компетенция, активная и пассивная грамматика, грамматические навыки, языковые упражнения, речевые упражнения, коммуникативные цели обучения

LIPATOVA Maryna Valentinivna, BABICH Tetyana Valeriivna. SOME METHODOLOGICAL PROBLEMS OF TEACHING THE GRAMMAR OF THE UKRAINIAN LANGUAGE AT THE INITIAL STAGE

The article deals with problems of the formation of grammatical competence as an important component of foreign language communicative competence, the theoretical principles and foundations that are relevant for the Ukrainian as a foreign language teaching methods at the advanced stage of training have been analyzed.

The article concerns the aspect of Grammar as an important part of any language which ensures the formation of oral and written communication skills. The study of the issue which is discussed in the article is relevant, since the formation of grammatical skills is one of the prerequisites for developing the ability to express their thoughts in oral and written forms, as well as the ability to understand the views expressed by other people, which is important for the communication process.

Grammar is the part of the content of Ukrainian as a foreign language teaching program, therefore its role is seen in the aspect of learning activities, since grammar should contribute to the formation and development of speech skills, to play a supporting role for grammar rules and structures to serve communicative learning purposes. The grammar skills formation in foreign language learners is one of the most important components of speaking, listening, reading and writing teaching process.

Studying grammar material it is necessary to form grammar skills for oral speech, which provide grammatically correct structure of dialogue and monologue speech.

The need to study grammar in practical use is emphasized. The main purpose of teaching grammar as seen by the communicative method is the formation of communicative competence meaning student's ability to act in accordance with a variety of life situations. It is a sine qua non condition that the exercises should be of interest and lead to the formation of free speech. That can promote successful communication.

Keywords: teaching of grammar, grammatical competence, grammar skills formation, oral and written communication, communication goals of teaching, passive and active grammar minimum, stages of forming skills

ЛИМАРЕНКО Валерій Ігорович. МЕТОДИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО КЕРІВНИКА ВОКАЛЬНОГО АНСАМБЛЮ: КАТЕГОРІЙНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ

У статті розглядається проблема формування методичної компетентності майбутнього керівника вокального ансамблю. Автор досліджує сутність понять «методична компетентність», «вокальний ансамбль», «майбутній керівник вокального ансамблю», визначає зміст та структуру даних понять. Обґрунтовано роль володіння методичною компетентністю майбутнім керівником вокального ансамблю як одним із складових успішної фахової діяльності.

Ключові слова: методична компетентність, ансамбль, вокальний ансамбль, методична компетентність майбутнього керівника вокального ансамблю.

ЛИМАРЕНКО Валерій Ігорович. МЕТОДИЧЕСКАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ БУДУЩЕГО РУКОВОДИТЕЛЯ ВОКАЛЬНОГО АНСАМБЛЯ: КАТЕГОРИЙНЫЙ АНАЛИЗ ПРОБЛЕМЫ

В статье рассматривается проблема формирования методической компетентности будущего руководителя вокального ансамбля. Автор исследует сущность понятий «методическая компетентность», «вокальный ансамбль», «будущий руководитель вокального ансамбля», определяет содержание и структуру данных понятий. Обоснована роль владения методической компетентностью будущим руководителем вокального ансамбля как одной из составляющих успешной профессиональной деятельности.

Ключевые слова: методическая компетентность, ансамбль, вокальный ансамбль, методическая компетентность будущего руководителя вокального ансамбля.

LIMARENKO Valerii Igorevich. METHODOLOGICAL COMPETENCE OF THE FUTURE LEADER OF THE VOCAL ENSEMBLE: CATEGORICAL ANALYSIS OF THE PROBLEM

The article reveals the features of such concept as «The vocal ensemble future leader methodological competence». It is necessary to distinguish such concepts as «preparedness» and «competence». The essence of the following concepts was revealed: «competence», «pedagogical competence», «methodical competence», the essence analysis and structure of the vocal ensemble has been carried out. The professional competence of a modern specialist is a complex multi-component concept. Researchers come to the common opinion that methodological competence is an integrative set of knowledge, skills, and abilities that characterize the personality and mediate the specialist professional experience, it is knowledge in the didactics field, teaching methods. Vocal training is a complex process, the training of the vocal ensemble future leader is impossible without it. The concept of «ensemble» is polysemantic. In musical performance - it means any joint performance of a musical work. Therefore, such combinations as

trio, quartet, quintet, and others are called ensembles. The vocal ensemble future leader must know the theoretical material and be acknowledged about the methods of working with the vocal ensemble.

In the educational-professional program 025.00.02 «Solo singing» of the first (bachelor's) level of higher education the program, general and professional competences are specified. The purpose of the program is to prepare a competent competitive artist of the ensemble, a teacher of primary specialized art schools, capable of concert-performing and vocal-pedagogical activities. Provide higher vocal education with the possibility of teaching in primary specialized art schools.

Vocal-methodical competence is defined as mastery of the method of voice production, methods of development of vocal technique, singing culture, creative potential of the singer. Knowledge of the principles of classification of singing voices and the ability to correctly determine the type of singer's voice. Ability to design vocal and pedagogical repertoire for different types of singing voices (children, adults). Possession of methods of work on vocal exercises, vocals, vocal works of various form, genre, style. Ability to apply the acquired knowledge and skills in the process of teaching solo singing in primary specialized art schools.

Keywords: methodical competence, ensemble, vocal ensemble, vocal ensemble future leader methodical competence.

ЛОСИК Вікторія Георгіївна. ВИХОВАННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ – ОСНОВНИЙ ФАКТОР ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ФІЗКУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ

У статті висвітлюються теоретичні передумови фізкультурного виховання студентів. Акцентовані стадії формування фізичної культури особистості.

Ключові слова: інноваційні підходи у фізкультурному вихованні студентів; стадії формування фізичної культури особистості.

ЛОСИК Виктория Георгиевна. ВОСПИТАНИЕ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ЛИЧНОСТИ-ОСНОВНОЙ ФАКТОР ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ ФИЗКУЛЬТУРЫ И СПОРТА

В статье освещаются теоретические предпосылки физкультурного воспитания студентов. Акцентированные стадии формирования физической культуры личности.

Ключевые слова: инновационные подходы в физкультурном воспитании студентов; стадии формирования физической культуры личности.

LOSIK Victoria Georgievna. EDUCATION PHYSICAL EDUCATION IS A MAJOR FACTOR IN PREPARATION OF EXPERTS OF PHYSICAL CULTURE AND SPORTS

On the theoretical basis of innovative approaches in physical education of students. The article highlights the theoretical background of physical education of students. Coverage of the stage of formation of physical culture of the individual. The article substantiates the significance and mechanisms of active interest in physical culture. The structure of motivation and improvement of physical culture of the individual is revealed. The importance of the motor environment is emphasized from the perspective of the main components of motivation: knowledge, consciousness and subconsciousness of the individual.

A specialist in physical culture and sports must be a person with organizational skills. He is the organizer of the process of sports training and thanks to this, he can show his knowledge, experience, even intuition. Otherwise, through the organization of the process, ie through specific actions and deeds, the future coach will be able to show their personal qualities, which, of course, contribute to the effectiveness of his work.

But, unfortunately, they show films based on shootings, explosions, sex, murders, horrors, various crimes, violence, which have a negative impact on people and contribute to the degradation of the value and emotional aspirations of young people. And physical education classes in most cases in universities do not affect the positive emotional and sensory sphere of students.

Thus, we can draw conclusions: it is necessary, first of all, to create conditions for students (motor environment of physical education) for their freedom of choice, to meet their emotional needs. Only in this case, success is possible in the physical education of students, in the education of their activity component of physical culture, active, creative attitude to their physical improvement.

Keywords: innovative approaches in physical education of students; stages of formation of physical culture of the individual; active interest in physical culture; motivation structure; motor environment.

ОПАЛЬЧУК Богдан Віталійович. ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОЗВІЛЄЗНАВСТВА ЯК ІНСТИТУТУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

У статті проаналізовано підходи науковців до процесу соціалізації особистості та дозвілєзнавства, з'ясовано роль і значення дозвілля у процесі соціалізації. Визначено особливості соціалізації особистості в умовах педагогічної культурно-дозвілєвої діяльності.

Охарактеризовано дозвіллезнавство, як інститут соціалізації особистості.

Ключові слова: дозвіллезнавство, педагогічна діяльність, соціалізація, механізми соціалізації, соціальні інститути, вільний час, дозвілля.

ОПАЛЬЧУК Богдан Витальевич. ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ДОСУГОВЕДЕНИЕ КАК ИНСТИТУТА СОЦИАЛИЗАЦИИ ЛИЧНОСТИ

В статье проанализированы подходы ученых к процессу социализации личности и досуговедения, выяснена роль и значение досуга в процессе социализации. Определены особенности социализации личности в условиях педагогической культурно-досуговой деятельности. Охарактеризованы досуговедение, как институт социализации личности.

Ключевые слова: досуговедение, педагогическая деятельность, социализация, механизмы социализации, социальные институты, свободное время, досуг.

OPALCHUK Bogdan Vitaliyovych. PEDAGOGICAL FOUNDATIONS OF LEISURE LEARNING AS AN INSTITUTE OF PERSONAL SOCIALIZATION

The article analyzes the approaches of scientists to the process of socialization of personality and leisure, and clarifies the role and importance of leisure in the process of socialization. Peculiarities of personality socialization in the conditions of pedagogical cultural and leisure activity are determined. Leisure science is described as an institution of socialization of personality. The professional socialization of future social workers in higher education institutions with the help of effective free time distribution and cultural and leisure activities is considered. The types of activity of free time manifestation in the process of professional socialization of future social workers in the conditions of higher education institution are outlined.

Attempts are being made to increase the effectiveness of social and educational work in the field of leisure to ensure the continuous impact of leisure on the socialization of the individual. The task of the social worker to help the person to feel successful in fulfilling the chosen social role, to help to acquire the meaningful side of the activity, to acquire skills and skills, is defined. The pedagogical foundations of leisure science are oriented on the social development of the individual, the methods of expedient use of free time are optimized, which optimize the social determination of socialization and formation of the individual. The regularities of complex and multifaceted leisure, leisure process as an institute of socialization of personality are revealed, in which the individual is given an active role, which is defined by scientists as one of the institutes of education and development of personality in his free time.

Explained conditions that allow the choice of different social roles, which allow you to move freely from one activity to another, ensuring true activity, independence of the individual, changing his attitude to the outside world, coordinating his position with the positions of others. The essence of personality socialization in the leisure sphere is revealed as the process of entering the personality into the system of social relations, the result of the development of the personality as a universal subject of activity through its multilevel interaction with society on the basis of the formation of social-typical qualities, which are internal regulators of activity and behavior.

An attempt was made to achieve the effectiveness of the process of personality socialization in terms of pedagogical leisure by creating pedagogical conditions that would include interrelated components: socio-cultural environment; organization of cultural and leisure process; the readiness of the social worker as a subject of social and pedagogical activity.

Keywords: leisure, pedagogical activity, socialization, mechanisms of socialization, social institutions, free time, leisure.

РАНЮК Оксана Петрівна. ЛІНГВОДИДАКТИЧНА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ РИТОРИЧНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ

У статті розкрито сутність та зміст лінгводидактичної моделі розвитку риторичних умінь у процесі навчання польської мови з урахуванням традиційних та інноваційних тенденцій у системі вищої освіти України. Описано основні підходи, принципи, методи, прийоми та засоби, що дозволятимуть сформувати ефективну систему вивчення польської мови.

Ключові слова: риторичні вміння, польська мова, лінгводидактична модель, підходи, педагогічні умови, етапи, принципи, методи, критерії.

РАНЮК Оксана Петровна. ЛИНГВОДИДАКТИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ РАЗВИТИЯ РИТОРИЧЕСКИХ УМЕНИЙ БУДУЩИХ ФИЛОЛОГОВ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ПОЛЬСКОГО ЯЗЫКА

В статье раскрыта сущность и содержание основных лингводидактических основ развития риторических умений в процессе обучения польскому языку с учетом традиционных и инновационных тенденций в системе высшего образования Украины. Описаны основные подходы,

принципы, методы, приемы и средства, которые позволят сформировать эффективную систему изучения польского языка.

Ключевые слова: риторические умения, польский язык, лингводидактическая модель, подходы, педагогические условия, этапы, принципы, методы, критерии.

RANIUK Oksana Petrivna. LINGUODIDACTIC MODEL OF DEVELOPMENT OF RHETORIC SKILLS OF FUTURE PHILOLOGISTS IN THE POLISH LANGUAGE LEARNING PROCESS

In modern information society the ability to express well, argumentatively and effectively is the key to success.

Vocational training of philologists in institutions of higher education consists of formation of the rhetorical personality who has rhetorical abilities, it means that he is able to create both monological, and dialogical statements, is capable to deliver public speeches, works with the text, and communicates foreign (Polish) language fluently.

It is worth to mention that for effective development of rhetorical abilities it is necessary to define structural elements of linguo-didactic model. It is distinguished approaches, principles, pedagogical conditions, stages, methods. It is defined that the main approaches are communicative, competence-based and personally focused.

It is distinguished both generally deductive, and specific, in particular the principle of integration of real communication into educational process; dialogical communication; continuity of training and education; individual approach, participativity; professional mobility, textocentrism, approximation. Methods are divided into traditional and interactive.

Among pedagogical conditions it is distinguished introduction of stage-by-stage and purposeful development of rhetorical abilities of future philologists in the course of training Polish; creation of favorable communicative environment during studying Polish; usage of interactive methods of training in the course of studying Polish; motivation of students polonist to improve their speech.

There are three stages in the technique of development of rhetorical abilities of future philologists in the course of training Polish. They are preparatory, main, control generalizing. Thanks to systematic and purposeful work in classes of foreign (Polish) language and the usage of the linguo-didactic model it is possible to improve rhetorical abilities.

Keywords: rhetorical abilities, Polish, linguo-didactic methods, approaches, principles, methods, criterion.

РОМАНЕНКО Янина Игоревна. МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ СИСТЕМАТИЗАЦИИ ЗНАНИЙ ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ НА ПРАКТИЧЕСКОМ ЗАНЯТИИ ПО ТЕМЕ «ГИСТОЛОГИЧЕСКАЯ ТЕХНИКА ПРИГОТОВЛЕНИЯ МИКРОПРЕПАРАТОВ» В КУРСЕ ГИСТОЛОГИИ ДНМУ

Дисциплина «Гистология, цитология, эмбриология» входит в состав базовых дисциплин и, поэтому, важна не только с точки зрения получения конкретных теоретических и практических знаний, но и с точки формирования навыков к самостоятельной работе, а в дальнейшем – мотивации к постоянному самообразованию.

Ключевые слова: гистология, студенты-медики, систематизация знаний, таблицы, схемы.

РОМАНЕНКО Яніна Ігорівна. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ЗНАНЬ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ НА ПРАКТИЧНОМУ ЗАНЯТТІ З ТЕМИ «ГИСТОЛОГІЧНА ТЕХНІКА ВИГОТОВЛЕННЯ МІКРОПРЕПАРАТІВ» В КУРСІ ГІСТОЛОГІЇ ДНМУ

Дисципліна «Гістологія, цитологія, ембріологія» входить до складу базових дисциплін, а тому важлива не тільки з точки зору отримання конкретних теоретичних і практичних знань, а й з точки зору формування навичок до самостійної роботи, а в подальшому – мотивації до постійної самоосвіти.

Ключові слова: гістологія, студенти-медики, систематизація знань, таблиці, схеми.

ROMANENKO Yanina Igorivna. METHODOICAL ASPECTS IN SYSTEMATIZATION OF FOREIGN STUDENTS'S KNOWLEDGE AT A PRACTICAL CLASSES FROM THE TOPIC «HISTOLOGICAL TECHNIQUE» IN THE COURSE OF HISTOLOGY DNMU

The discipline «Histology, cytology, embryology» is part of the basic disciplines and, therefore, is important not only from the point of view of obtaining specific theoretical and practical knowledge, but also from the point of formation of skills for independent work, and in the future– motivation for constant self-education. It is advisable to teach students not only the content of the subject, but also mental operations. One of the most important areas is the formation among medical students of the ability to systematize the results, make generalizations and evaluate their reliability and application limits, plan and conduct research. The purpose of this practical lesson it's to fix in memory the technique of microscopic

examination of a histological preparation, develop an idea of the nature and content of the main stages in preparation of a fixed and stained histological slides, get an idea of the «basophilia» and «oxyphilia» structures in the histological preparation.

The learning process is impossible without remembering the basic facts, patterns, postulates, etc. The effectiveness of memorizing educational material depends on how logically it is connected with the knowledge that medical students already have and can be well understood by them. In this case, the teacher must seek arbitrary memorization. He indicates the goal of assimilation of certain information, identifies the main and secondary, stimulates the necessary motivation of the cognition process on the part of students. The conditions for successful memorization are: comprehension of educational material, mental activity and independence in work, constant use of the memorized, understanding of its significance, its reproduction in the process of repetition, and practical application of the studied. Correct systematization of students' learning activities allows the teacher to evaluate the knowledge, skills and abilities they receive, provide the necessary assistance on time and achieve the learning objectives. All this together creates favorable conditions for the development of cognitive abilities of students and the activation of their independent work in practical classes in histology.

The learning process is impossible without memorizing the basic facts, schemes, postulates, etc. The effectiveness of memorizing educational material depends on how logically it is related to the knowledge already available to medical students and, perhaps, well understood by them. In this case, the teacher must seek arbitrary memorization. It indicates the purpose of assimilation of certain information, highlights the main and secondary, stimulates the necessary motivation of the learning process by students. Conditions for successful memorization are: comprehension of educational material, mental activity and independence in work, constant use of memorized, understanding of its significance, its reproduction in the process of repetition and practical application of the studied. Properly set systematization of students' learning activities allows the teacher to assess the knowledge, skills, abilities, to provide the necessary assistance in a timely manner and to achieve the goals of learning. All this together creates favorable conditions for the development of cognitive abilities of students and the activation of their independent work in practical classes in histology.

Keywords: histology, medical students, systematization of knowledge, tables, schemes.

ДЕМЧЕНКО Віталій Васильович. ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

У статті розкрито шляхи формування мотивації до професійного самовдосконалення майбутніх учителів фізичного виховання. З'ясовано, що професійне самовдосконалення майбутнього фахівця зумовлене мотиваційним спрямуванням, тобто наявністю сукупності прагнень та умов, що його спрямовують. Встановлено, що інтеграційні зайняття домінують над усіма іншими за рівнем впливу на розвиток мотиваційно-ціннісної сфери, на педагогічні установки до педагогічної діяльності, на розвиток свідомості й самосвідомості, формування педагогічного досвіду, інтеріоризація якого призводить до підвищення рівня соціальної активності й відповідальності, на формування педагогічної спрямованості сфери потреб.

Ключові слова: професійне самовдосконалення, майбутній учитель фізичного виховання, формування мотивації до професійного самовдосконалення.

ДЕМЧЕНКО Віталій Васильович. ПУТИ ФОРМИРОВАНИЯ МОТИВАЦИИ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОМУ САМОСОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ

В статье раскрыты пути формирования мотивации к профессиональному самосовершенствованию будущих учителей физического воспитания. Выяснено, что профессиональное самосовершенствование будущего специалиста обусловлено мотивационным направлением, то есть наличием совокупности стремлений и условий, которые его направляют. Установлено, что интеграционные занятия доминируют над всеми остальными по уровню влияния на развитие мотивационно-ценностной сферы, на педагогические установки к педагогической деятельности, на развитие сознания и самосознания, формирование педагогического опыта, интериоризация которого приводит к повышению уровня социальной активности и ответственности, на формирование педагогической направленности сферы потребностей.

Ключевые слова: профессиональное самосовершенствование, будущий учитель физического воспитания, формирования мотивации к профессиональному самосовершенствованию.

DEMCHENKO Vitaliy Vasyliovych. WAYS OF FORMATION OF MOTIVATION FOR PROFESSIONAL SELF-PERFECTION OF FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL EDUCATION

The article reveals the ways of forming motivation for professional self-improvement of future physical education teachers. It was found that the professional self-improvement of the future specialist is due to the motivational direction, ie the presence of a set of aspirations and conditions that guide him.

Exploring the problems of physical self-improvement of students - future teachers of physical culture identified the following most significant incentives for professional self-improvement: incentives for self-knowledge: awareness of the personal significance of self-improvement; awareness of the need to increase responsibility to oneself; awareness of the problems of self-realization; incentives for self-determination: the opinion of significant others; interest in the subject; interest in self-improvement; incentives for self-government: the ability to objective self-esteem; ability to master the new; ability to use opportunities; incentives for self-realization: habit; high level of knowledge; incentives for self-improvement: high results; social recognition; mastering effective methods of self-improvement.

The directions of influence on the process of development of motives of professional self-improvement are revealed: formation of positive motivational attitudes to professional self-improvement; formation of strong knowledge, skills and abilities in work on professional self-improvement; actualization of the needs of professional self-improvement in students in the process of organizing their cognitive activity.

Integration classes dominate over all others in terms of the level of influence on the development of motivational and value spheres, on pedagogical attitudes to pedagogical activity, on the development of consciousness and self-awareness, formation of pedagogical experience, internalization of which leads to higher level of social activity and responsibility.

Keywords: *professional self-improvement, future teacher of physical education, formation of motivation for professional self-improvement.*

Шановні науковці!

Здійснюється підготовка до друку чергового випуску збірки наукових праць «Наукові записки. Серія: Педагогічні науки» (на комерційній основі), який включено до Переліку наукових фахових видань України **категорії «Б»** (галузь знань: Освіта/Педагогіка), згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 886 від 02.07.2020, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук.

Збірник зареєстровано в міжнародних наукометричних базах **Index Copernicus, Google Scholar, Academic Journals, Research Bible, WorldCat**, публікаціям присвоюється ідентифікатор цифрового об'єкта DOI.

ВИМОГИ ДО СТАТЕЙ, ЯКІ БУДУТЬ НАДХОДИТИ ДО РЕДАКЦІЇ

Вимоги до оформлення:

Стаття повинна бути написана українською, англійською або російською мовою, з дотриманням наукового стилю та без мовних помилок.

Електронний варіант статті в редакторі Word – 2003, шрифт Times New Roman, збереження у форматі doc або rtf українською, російською чи англійською мовами.

Текст на аркуші А – 4, розмір шрифту 14, інтервал 1,5 пт; поля: зліва – 30 мм; праворуч – 15 мм; знизу і зверху – 25 мм.

Обсяг статті не менше 0,5 друк. аркуша (10–12 сторінок).

Розміщення на сторінці:

У лівому верхньому кутку: УДК. В правому верхньому кутку: прізвище, ім'я та по батькові (повністю), науковий ступінь, вчене звання, посада, місце роботи, ORCID, DOI, електронна адреса.

Далі через рядок по центру великими літерами та жирним шрифтом – назва статті.

Посилання у тексті робляться у квадратних дужках [1, с. 5], цитати беруться у лапки «».

Через 1 рядок після тексту статті розміщується слово СПИСОК ДЖЕРЕЛ та подається список використаних джерел (в алфавітному порядку) відповідно до загальноприйнятих вимог до бібліографічного опису наукової літератури (див. журнал «Бюлетень ВАК України». – 2009. – № 5).

Далі через рядок після списку джерел в алфавітному порядку подається слово REFERENCES, де прізвища авторів, назви джерел (книг, журналів, конференцій, статей тощо) транслітеруються латиницею, а в квадратних дужках подається переклад назв англійською мовою. Іноземні джерела, укладені латиницею, залишаються без змін (за стандартом APA 5th (www.apastyle.org)).

Відомості про автора українською та англійською мовами (прізвище, ім'я, по батькові, посада, науковий ступінь, вчене звання, місце роботи) подаються без скорочень.

Наукові інтереси (українською та англійською мовами) – обов'язково.

Анотація та ключові слова (5–10) – українською та російською мовами, міжрядковий інтервал 1,5 розмір (кегель) 14 пт, шрифт – курсив.

До статті додається назва статті та реферат англійською мовою обсягом 2000–2200 знаків (не менше 25 рядків), розмір (кегель) 14 пт, міжрядковий інтервал 1,5.

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Серія:

Педагогічні науки

Випуск 189

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 15526-4098Р від 19.06.2009 р.
Наукові записки. Серія: Педагогічні науки

СВІДОЦТВО ПРО ВНЕСЕННЯ СУБ'ЄКТА ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ
ДО ДЕРЖАВНОГО РЕЄСТРУ ВИДАВЦІВ,
ВИГОТІВНИКІВ І РОЗПОВСЮДЖУВАЧІВ ВИДАВНИЧОЇ ПРОДУКЦІЇ
Серія ДК № 1537 від 22.10.2003 р.

Підписано до друку 15.09.2020 р.
Формат 60x84 ¹/₆. Папір офсетний. Друк різнограф.
Ум. др. арк. 29,26. Тираж 200. Замовлення № 9285.

Друк з оригінал-макету замовника

РЕДАКЦІЙНО-ВИДАВНИЧИЙ ВІДДІЛ
Центральноукраїнського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка
25006, Кропивницький, вул. Шевченка, 1.
Тел.: (0522) 28 59 84
Факс.: (0522) 24 85 44
E-Mail.: mails@kspu.kr.ua